

Translation and commentary on Adjarian 1911 'Armenian dialectology'

Hossep Dolatian

Draft
of February 14, 2024, 09:42

Languages of the Caucasus



Languages of the Caucasus

Editors: Diana Forker (Universität Jena), Nina Dobrushina (National Research University Higher School of Economics, Moscow), Timur Maisak (Institute of Linguistics at the Russian Academy of Sciences, Moscow), Oleg Belyaev (Lomonosov Moscow State University).

In this series:

1. Daniel, Michael, Nina Dobrushina & Dmitry Ganenkov (eds.). The Mehweb language: Essays on phonology, morphology and syntax.
2. Forker, Diana. A grammar of Sanzhi Dargwa.

ISSN (print): 2699-0148
ISSN (electronic): 2699-0156

Translation and commentary on Adjarian 1911 'Armenian dialectology'

Hossep Dolatian



Hossep Dolatian. 2024. *Translation and commentary on Adjarian 1911 'Armenian dialectology'* (Languages of the Caucasus). Berlin: Language Science Press.

This title can be downloaded at:

`redefine\lsURL`

© 2024, Hossep Dolatian

Published under the Creative Commons Attribution 4.0 Licence (CC BY 4.0):

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

ISBN: `no digital ISBN`

`no print ISBNs!`

ISSN (print): 2699-0148

ISSN (electronic): 2699-0156

`no DOI`

`ID not assigned!`

Cover and concept of design: Ulrike Harbort

Fonts: Libertinus, Arimo, DejaVu Sans Mono

Typesetting software: Xe_{La}T_EX

`redefine \publisherstreetaddress`

`redefine \publisherurl`

Storage and cataloging done by `redefine \storageinstitution`

Freie Universität  Berlin

Contents

Preface	iii
Acknowledgments	v
Abbreviations	vii
I Introduction to the translation	1
1 Introduction to the translation	3
1.1 Introduction	3
1.2 Armenian linguistics and dialectology	4
1.2.1 Ambiguities in the label of ‘Armenian’	5
1.2.2 What is Armenian	6
1.2.3 What is Standard Armenian?	9
1.2.4 What is a dialect?	12
1.2.5 What are the dialects?	13
1.2.6 Dialectological maps	17
1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription	21
1.3.1 Phonology of Modern Standard Armenian	21
1.3.2 Classical Armenian pronunciations and phonology	24
1.3.3 Adjarian’s dialectological notation	31
1.4 Translation conventions	39
1.4.1 Structuring and explanation	39
1.4.2 Phonological terms, changes, and alternations	40
1.4.3 Glossing and morpheme segmentation	41
1.4.4 Grammatical terminology for morphological paradigms	42
1.4.5 Cultural terminology and names used by Adjarian	45
1.4.6 Translating language examples	47
1.4.7 Limitations of the translation	48
2 Translation of Adjarian 1899 on voice onset time	51
2.1 Introduction, background, and methodology	51

Contents

2.2	The voiced stops and affricates of Classical Armenian	53
2.3	The voiceless unaspirated stops and affricates of Classical Armenian	58
2.4	The voiceless aspirated stops and affricates of Classical Armenian	59
II	Introductory chapters by Adjarian	61
3	Introduction by Adjarian	63
3.1	History of Armenian dialectology	63
3.2	Shortcomings of dialectological studies	66
3.3	Program for dialectological studies	67
3.4	Scientific alphabet	68
3.5	Methods of studying the dialects	74
3.6	Structure of the present work	76
3.7	Differences between Old Armenian and New Armenian	78
3.7.1	Phonetic differences	78
3.7.2	Lexical differences	85
3.7.3	Morphological differences	87
3.7.4	Syntactic differences	90
4	Armenian residences	97
4.1	The northern migration line	98
4.1.1	Georgia	98
4.1.2	Aghvank or Caucasian Albania	98
4.1.3	North Caucasus	98
4.1.4	Tatarstan (from the Volga to the ocean)	99
4.1.5	Crimea	99
4.1.6	Russia	99
4.1.7	Poland	99
4.1.8	Romania	100
4.1.9	Bessarabia	100
4.1.10	Austro-Hungary	100
4.2	The southeastern migration line	100
4.2.1	Assyria	100
4.2.2	Persia or Iran	100
4.2.3	India	101
4.2.4	Birmania or Myanmar	101
4.2.5	Island of Java	101

4.3	The southwestern migration line	101
4.3.1	Cilicia	101
4.3.2	Cyprus	101
4.3.3	Syria and Lebanon	102
4.3.4	Palestine	102
4.3.5	Egypt	102
4.3.6	Other	102
4.4	The western migration line	102
4.4.1	Asia Minor or Anatolia	102
4.4.2	Istanbul	103
4.4.3	Greece	103
4.4.4	Crete	103
4.4.5	European Turkey	103
4.4.6	Bulgaria	103
4.4.7	France	103
4.4.8	England	103
4.4.9	The United States	104
4.4.10	Other	104
4.5	Summary	104
5	Armenians who speak foreign languages	105
5.1	Turkish	105
5.1.1	Western Asia Minor	105
5.1.2	Asia Minor	106
5.1.3	Island of Cyprus	106
5.1.4	European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia	106
5.1.5	Romania	106
5.1.6	Bessarabia	107
5.1.7	Lazistan	107
5.1.8	West of Akhalkalak	107
5.1.9	Olti	107
5.1.10	Urmia	107
5.1.11	Summary	107
5.2	Georgian	108
5.3	Persian	108
5.4	Circassian	108
5.5	Kurdish	108
5.6	Arabic	109
5.7	Romanian	109

Contents

5.8	Polish	109
5.9	Hungarian	109
5.10	English	109
5.11	Summary	110
6	The three branches of Armenian dialects	111
6.1	Overview	111
6.2	Terminology	112
6.3	Excluded communities	113
III	The /um/ <nɫu> branch	115
7	Yerevan	119
7.1	Background	119
7.2	Phonology	120
7.2.1	Segment inventory	120
7.2.2	Sound changes	121
7.2.3	Stress	127
7.3	Morphology	127
7.3.1	Noun inflection or declension	127
7.3.2	Pronoun inflection or declension	128
7.3.3	Verb inflection or conjugation	130
7.4	Subdialects	144
7.4.1	Bayazit	144
7.4.2	Astabad subdialect	148
7.4.3	Tabriz subdialect	150
7.5	Literature	153
7.6	Text samples	154
7.6.1	Yerevan dialect	154
7.6.2	New Bayazet subdialect	155
7.6.3	Astabad subdialect	155
7.6.4	Tabriz subdialect	155
7.6.5	Lori vernacular	157
8	Tbilisi	159
8.1	Background	159
8.2	Phonology	159
8.2.1	Segmental inventory	159

8.2.2	Sound changes	160
8.2.3	Stress	165
8.3	Morphology	165
8.3.1	Noun inflection or declension	165
8.3.2	Pronoun inflection or declension	166
8.3.3	Verb inflection or conjugation	167
8.4	Literature	182
8.5	Text samples	183
8.5.1	Sample 1	184
8.5.2	Sample 2	184
9	Karabakh	187
9.1	Background	187
9.2	Phonology	188
9.2.1	Segment inventory	188
9.2.2	Stress and vowel deletion	190
9.2.3	Sound changes	190
9.3	Morphology	206
9.3.1	Noun inflection or declension	206
9.3.2	Pronoun inflection or declension	209
9.3.3	Verb inflection or conjugation	213
9.4	Subdialects	226
9.4.1	Gandzak	226
9.4.2	Gazakh	227
9.4.3	Karadagh	229
9.5	Literature	229
9.6	Text samples	230
9.6.1	Karabakh dialect	231
9.6.2	Karadagh subdialect	231
9.6.3	Gazakh subdialect	232
9.6.4	Gandzak subdialect	232
9.6.5	Zangezur subdialect	234
10	Shamakhi	235
10.1	Background	235
10.2	Phonology	235
10.2.1	Segment inventory	235
10.2.2	Stress	236
10.2.3	Sound changes	236

Contents

10.3	Morphology	241
10.3.1	Noun inflection or declension	241
10.3.2	Pronoun inflection or declension	243
10.3.3	Verb inflection or conjugation	247
10.4	Literature	254
10.5	Text samples	255
11	Astrakhan	257
11.1	Background	257
11.2	Phonology	258
11.2.1	Segment inventory	258
11.2.2	Vowel changes	258
11.3	Morphology	259
11.3.1	Noun inflection or declension	259
11.3.2	Pronoun inflection or declension	260
11.3.3	Verb inflection or conjugation	261
11.4	Text samples	268
12	Julfa	271
12.1	Overview	271
12.2	Phonology	272
12.2.1	Change from Classical /h/ <h> to /χ/ <ħu>	272
12.2.2	Word-initial insertion of /h/ <h>	272
12.2.3	Change from Classical /iʉ/ <ħi>	273
12.2.4	Nasal insertion for the word ‘no’ /otʃ ⁿ /	273
12.3	Morphology	273
12.3.1	Noun inflection or declension	273
12.3.2	Pronoun inflection or declension	275
12.3.3	Verb inflection or conjugation	276
12.4	Text samples	283
13	Agulis	285
13.1	Background	285
13.2	Phonology	285
13.2.1	Segment inventory	285
13.2.2	Sound changes	285
13.3	Morphology	305
13.3.1	Noun inflection or declension	305
13.3.2	Pronoun inflection or declension	307

13.3.3	Verb inflection or conjugation	308
13.4	Subdialects	325
13.5	Literature	326
13.6	Text samples	326
13.6.1	Sample 1	326
13.6.2	Sample 2	327
13.6.3	Sample 3	327
13.6.4	Sample 4	328
IV	The /kə/ <կո> branch	329
14	Karin	333
14.1	Background	333
14.2	Phonology	333
14.2.1	Segment inventory	333
14.2.2	Sound changes	337
14.2.3	The verb ‘to do’	341
14.2.4	Stress	341
14.3	Morphology	341
14.3.1	Noun inflection or declension	341
14.3.2	Pronoun inflection or declension	343
14.3.3	Verb inflection or conjugation	344
14.4	Subdialects	353
14.5	Literature	353
14.6	Subdialects (continued)	354
14.6.1	Baberd	354
14.6.2	Khodorchur	355
14.7	Text samples	356
14.7.1	From Akhalkalak	356
14.7.2	From Basean	357
15	Mush	359
15.1	Background	359
15.2	Phonology	359
15.2.1	Vowel inventory and sound changes	359
15.2.2	Consonant inventory and sound changes	360
15.3	Morphology	363
15.3.1	Noun inflection or declension	363

Contents

15.3.2	Pronoun inflection or declension	368
15.3.3	Verb inflection or conjugation	369
15.4	Literature	374
15.5	Text samples	376
15.5.1	Mush dialect	376
15.5.2	Paghesh subdialect	384
15.5.3	Note on migration	392
16	Van	395
16.1	Background	395
16.2	Phonology	395
16.2.1	Segment inventory	395
16.2.2	Sound changes	396
16.3	Morphology	403
16.3.1	Noun inflection or declension	403
16.3.2	Pronoun inflection or declension	406
16.3.3	Verbal inflection or conjugation	407
16.4	Subdialects	413
16.4.1	Diyadin	413
16.4.2	Moks	418
16.4.3	Vozim	420
16.5	Literature	433
16.6	Text samples	434
16.6.1	Van dialect	434
16.6.2	Diyadin subdialect	436
16.6.3	Moks subdialect	437
16.6.4	Norduz	437
16.6.5	Shatakh	438
16.6.6	Vozim subdialect	439
17	Tigranakert	441
17.1	Background and literature	441
17.2	Phonology	442
17.2.1	Segment inventory	442
17.2.2	Sound changes	445
17.3	Morphology	449
17.3.1	Noun inflection or declension	449
17.3.2	Pronoun inflection or declension	451
17.3.3	Noun inflection or declension (continued)	452

17.3.4	Verb inflection or conjugation	453
17.4	Text samples	455
17.4.1	Tigranakert	456
17.4.2	Khian	456
17.4.3	Hazzo	457
17.4.4	Hazro	458
17.4.5	Edessa	458
17.4.6	Siverek	459
18	Kharberd-Yerznka	461
18.1	Background and literature	461
18.2	Phonology	462
18.2.1	Vowels	462
18.2.2	Consonants	464
18.3	Morphology	466
18.3.1	Noun inflection or declension	466
18.3.2	Pronoun inflection or declension	467
18.3.3	Verb inflection or conjugation	467
18.4	Text samples	469
18.4.1	City of Kharberd	469
18.4.2	From one village from Yerznka	469
18.4.3	Kiği	470
18.4.4	Çarsancak	470
18.4.5	Dersim	471
19	Şebinkarahisar	473
19.1	Background	473
19.2	Phonology	473
19.2.1	Consonants	473
19.2.2	Vowels	473
19.3	Morphology	474
19.3.1	Verb inflection or conjugation	474
19.4	Literature	476
19.5	Text samples	477
19.5.1	Şebinkarahisar	477
20	Trabzon	479
20.1	Background	479
20.2	Literature	479

Contents

20.3	Phonology	479
20.3.1	Vowels	479
20.3.2	Consonants	480
20.3.3	Other sound changes	480
20.4	Morphology	480
20.4.1	Noun or pronoun inflection or declension	480
20.4.2	Verb inflection or conjugation	481
20.5	Subdialects	488
20.6	Text samples	488
21	Hamshen	493
21.1	Background and literature	493
21.2	Phonology	494
21.2.1	Vowels	494
21.2.2	Consonants	497
21.3	Morphology	498
21.3.1	Noun inflection or declension	498
21.3.2	Pronoun inflection or declension	498
21.3.3	Verb inflection or conjugation	501
21.4	Miscellaneous	512
21.4.1	Question formation	512
21.4.2	Borrowing Turkish morphology	514
21.4.3	Stress	517
21.5	Text samples	517
21.5.1	Zefanos village	517
21.5.2	Küçük Şana village	518
21.5.3	Malya village	519
21.5.4	Abgion village	520
22	Malatya	521
22.1	Background	521
22.2	Phonology	521
22.2.1	Segment inventory	521
22.2.2	Sound changes	522
22.3	Morphology	525
22.4	Text samples	525
22.4.1	Malatya	525
22.4.2	Adıyaman	525

23 Cilicia	527
23.1 Background	527
23.2 Literature	527
23.3 Phonology	528
23.3.1 Segment inventory	528
23.3.2 Sound changes	529
23.4 Morphology	533
23.4.1 Noun inflectional or declension	533
23.4.2 Pronoun inflection or declension	534
23.4.3 Verb inflection or conjugation	537
23.5 Background (continued) and literature	544
23.6 Text samples	544
23.6.1 Zeytun dialect	545
23.6.2 Hadjin subdialect	546
23.6.3 Marash subdialect	547
23.6.4 Kessab village of Antioch	548
23.6.5 Stanoz (Yenikent) subdialect	548
24 Syria	551
24.1 Background	551
24.2 Phonology	552
24.2.1 Vowels	552
24.3 Morphology	554
24.3.1 Noun inflection or declension	554
24.4 Text samples	555
24.4.1 Aramo village	555
25 Arapgir	557
25.1 Background	557
25.2 Literature	557
25.3 Phonology	558
25.4 Morphology	558
25.4.1 Instrumental marking with /-ok ^h / <օք>	558
25.4.2 Mobile indicative marking	559
25.4.3 Faithfulness to Classical Armenian	560
25.4.4 Genitive marking	560
25.4.5 Progressive marking with /nə/ <ւո>	560
25.5 Text samples	561
25.5.1 Arapgir dialect	561

Contents

25.5.2	Gürün subdialect	561
25.5.3	Darende subdialect	562
25.5.4	Kayseri subdialect	563
26	Akn	567
26.1	Background and literature	567
26.2	Phonology	567
26.2.1	Segment inventory	567
26.2.2	Sound changes	567
26.3	Morphology	570
26.3.1	Noun inflection or declension	570
26.3.2	Verb inflection or conjugation	570
26.4	Text samples	573
27	Sebastia	575
27.1	Background	575
27.2	Literature	575
27.3	Phonology	576
27.3.1	Segment inventory	576
27.3.2	Sound changes	577
27.4	Morphology	582
27.4.1	Noun inflection or declension	582
27.4.2	Pronoun inflection or declension	582
27.4.3	Verb inflection or conjugation	583
27.5	Text samples	586
27.5.1	Գրվածը չավորվիր	586
27.5.2	Փեսա Ղազար	588
28	Evdokia	591
28.1	Background, literature, and subdialects	591
28.2	Phonology	591
28.2.1	Segment inventory	591
28.2.2	Sound changes	592
28.3	Morphology	595
28.3.1	Verb inflection or conjugation	595
28.4	Text samples	599
28.4.1	Evdokia	599
28.4.2	Merzifon subdialect	602

29 Smyrna	603
29.1 Background	603
29.2 Text samples	603
30 Nicomedia	605
30.1 Background, subdialects, and literature	605
30.2 Phonology	606
30.2.1 Segment inventory	606
30.2.2 Sound changes	607
30.3 Morphology	611
30.3.1 Verb inflection or conjugation	611
30.4 Miscellaneous	615
30.4.1 Subdialectal variation on the progressive	615
30.4.2 Prosody	615
30.5 Text samples	616
30.5.1 Aslanbag subdialect	616
30.5.2 Bardızağ	617
30.5.3 Ovacık	618
30.5.4 Adapazar	618
30.5.5 Benli	619
31 Istanbul	621
31.1 Background	621
31.2 Phonology	621
31.2.1 Segment inventory	621
31.2.2 Sound changes	623
31.3 Morphology	625
31.3.1 Noun inflection or declension	625
31.3.2 Pronoun inflection or declension	626
31.3.3 Verb inflection or conjugation	627
31.4 Literature	642
31.5 Text samples	642
32 Rodosto	647
32.1 Background and literature	647
32.2 Phonology	647
32.2.1 Sound changes	647
32.3 Morphology	650
32.3.1 Noun inflection or declension	650

Contents

32.3.2	Numeral formation	650
32.3.3	Pronoun inflection or declension	651
32.3.4	Verb inflection or conjugation	651
32.4	Text samples	654
32.4.1	Sample 1	655
32.4.2	Sample 2	655
32.4.3	Malkara	656
33	Crimea	657
33.1	Background	657
33.2	Phonology	657
33.2.1	Segment inventory	657
33.2.2	Sound changes	658
33.3	Morphology	659
33.3.1	Pronoun inflection or declension	659
33.3.2	Numerals	660
33.3.3	Verb inflection or conjugation	661
33.4	Literature	667
33.5	Text samples	668
33.5.1	New Nakhichevan	668
33.5.2	Crimea	669
34	Austro-Hungary	673
34.1	Background	673
34.2	Phonology	673
34.2.1	Segment inventory	673
34.3	Morphology	675
34.3.1	Noun inflection or declension	675
34.3.2	Numerals	675
34.3.3	Pronoun inflection or declension	676
34.3.4	Verb inflection or conjugation	677
34.4	Literature	681
34.5	Text samples	682
34.5.1	Suceava dialect	682
34.5.2	Gherla or Armenopolis from Hungary	686

V	The /el/ <ել> branch	689
35	Maragha	693
35.1	Background	693
35.2	Phonology	693
35.2.1	Segment inventory	693
35.2.2	Sound changes	694
35.3	Morphology	697
35.3.1	Noun inflection or declension	697
35.3.2	Verb inflection or conjugation	698
35.4	Subdialects	706
35.4.1	Urmia	706
35.5	Text samples	707
35.5.1	Maragha: Խառնկիս իսանն սիշանս	707
35.5.2	Urmia subdialect	709
36	Khoy	711
36.1	Background	711
36.2	Text samples	712
37	Artvin	715
37.1	Background	715
37.2	Phonology	715
37.2.1	Overview	715
37.2.2	Sound changes	716
37.3	Morphology	717
37.3.1	Noun inflection or declension	717
37.3.2	Verb inflection or conjugation	718
37.4	Text samples	722
VI	Adjarian’s end matter	723
38	Placenames	725
38.1	List of placenames from Adjarian’s endmatter	725
38.2	List of placenames that Adjarian did not list	736
	References	739

Contents

Index	749
Name index	749

Preface

Acknowledgments

Abbreviations

ABL	ablative
ACC	accusative
AGR	agreement
AOR	aurist
AUX	auxiliary
CAUS	causative
CN	connegative
DAT	dative
DEB	debitive
DEF	definite
DIM	diminutive
DIST	distal
ECHO	echo
EPTCP	evidential participle
FUT	future
FUT.CVB	future converb
GEN	genitive
IMP	imperative
IMPF	imperfective
IMPF.CVB	imperfective converb
INCH	inchoative
IND	indicative
INDF	indefinite
INF	infinitive
INS	instrumental
CASE	case
LOC	locative
LV	linking vowel
NARR	narrative
NEG	negative
NOM	nominative
NX	noun stem-extender
OBL	oblique
OPT	optative

PASS	passive
PERF	perfect
PFV	perfective
PERF.CVB	perfective converb
PL	plural
PL.POSS	plural possessor
POSS	possessive
POSS.1SG	possessive first person
POSS.2SG	possessive second person
PRO	pronoun
PROG	progressive
PROH	prohibitive
PROX	proximal
PRS	present
PST	past
PTCP	participle
Q	question
RPTCP	resultative participle
SBJV	subjunctive
SG	singular
SPTCP	subject participle
TH	subjunctive
VX	verb stem-extender

Part I

Introduction to the translation

1 Introduction to the translation

1.1 Introduction

Armenian is an Indo-European language. Its oldest attested form is Classical Armenian (CA). The modern language is conventionally described as having two standardized variants: Standard Western Armenian (SWA or WA) and Standard Eastern Armenian (SEA or EA). Alongside these two varieties, there are countless non-standard dialects, many of which were made extinct because of the Armenian Genocide.

This book is an English translation of a monograph originally written in Armenian by Hratchia Adjarian ([Աճարեան 1911](#)): “Հայ Բարբառագիտութիւն” or “Armenian dialectology”. The original monograph consisted of descriptions of 31 non-standard Armenian varieties. Some descriptions are rather lengthy, while some are short. Of course, more non-standard varieties exist that weren’t described in this monograph ([Greppin & Khachaturian 1986](#), [Martirosyan 2018, 2019](#), [Dolatian et al. 2023](#)).

This translation likewise includes a translation of [Adjarian \(1899\)](#) by George Balabanian (§2).

The present book is both a translation and commentary on this monograph. In the course of translating the original 300-paged book into English, I had to unpack a lot of implicit knowledge that Adjarian was using in order to describe the varieties. For example, Adjarian did not use morpheme boundaries, glosses, nor IPA symbols. He would often just provide data points from a dialect, with a brief description and with cognates from Classical Armenian. That brief description relied on the reader’s knowledge of Standard Armenian (and sometimes Classical Armenian) in order to deduce the linguistic structure of the non-standard dialect. In order to unpack this implicit information, the end result was a 700-paged translation, with glossing, translation, and morpheme segmentation. To maximize the recoverability of information during the translation, I provide the page numbers from Adjarian’s original monograph.

This translation is written with three audiences in mind. One audience is a reader who does not know Armenian, nor works on Armenian, but wants access to linguistically-annotated data on the language, with ample prose to explain the

1 Introduction to the translation

data. Such readers would benefit from the prose, morpheme segmentations, and IPA. The second audience is a reader who works on Armenian in a traditional dialectological setting. Such readers are trained in Armenia, can read Armenian, but would not be used to seeing how modern linguistic methodology can be applied to dialects, such as the use of IPA or glossing. Such readers would utilize the same information as the first audience, but would also be able to use the original Armenian renderings of examples and texts to work further on the language. The third audience is a reader like myself who is a linguist of Armenian that was trained outside of Armenia in a generative setting. In my experience, it is hard to understand or appreciate most dialectological work because of the lack of annotation and connection to modern terminology. Such readers benefit from all of my annotation as well.

The current introduction is written by myself, the translator. The rest of this book is my translation of Adjarian's writing. At times, I provide commentary and interrupt Adjarian's prose. To prevent ambiguity, I wrote my interruptions in the following format:

[[This is an interruption by the translator, Hossep Dolatian.]]

This translation is a commentary because I often have to disrupt Adjarian's prose to clarify or contradict various implicit or explicit points that he makes. I suspect that if my comments were removed, than the text would be shorter but significantly less accessible and potentially impenetrable to a non-Armenian audience.

The rest of this chapter provides basic information on Armenian (§1.2), my transcription system (§1.3), and my translation conventions (§1.4).

1.2 Armenian linguistics and dialectology

This section provides basic information on what is the Armenian language. This section is geared towards summarizing basic diachronic and synchronic facets of the Armenian language in terms of how we categorize different Armenian varieties. I first discuss the ambiguity in the use of the terms 'Armenian' or 'dialect' (§1.2.1). I then explain the history of the language (§1.2.2). I focus on the nature of the two standardized modern varieties (§1.2.2), the non-standardized varieties (§1.2.4), and the classification or genetic relationship across varieties (§1.2.5). Adjarian's dialectological maps are provided (§1.2.6).

1.2.1 Ambiguities in the label of ‘Armenian’

This introduction chapter has two goals: to explain the process of my translation, and to make the information present in the translation accessible. For the latter goal, I thought it wise to clarify some inconsistencies that I have come across (in my experience) when Armenian is discussed among Armenian-speaking non-linguists, Armenian-speaking linguists or dialectologists from Armenia, non-Armenian linguists who work on Armenian, and linguists who don't work on Armenian. What follows is my own impressionistic experience of this situation, as an Armenian-speaking linguist who works on Armenian.

As an umbrella, the phrase ‘Armenian language’ conventionally denotes the set of two standard varieties (Standard Western and Eastern Armenian) and multiple non-standard varieties (like Karabakh, Agulis, etc.). But among Armenian non-linguists, the term ‘Armenian dialect’ is generally used to mean ‘non-standard varieties.’ Thus, SWA and SEA are not treated as ‘dialects’ but as some purified form of the language. Such attitudes are common among speakers of other languages as well. To quote [Chambers & Trudgill \(1998: 3\)](#):

In common usage, of course, a dialect is a substandard, low-status, often rustic form of language, generally associated with the peasantry, the working class, or other groups lacking in prestige. Dialect is also a term which is often applied to forms of language, particularly those spoken in more isolated parts of the world, which have no written form. And dialects are also often regarded as some kind of (often erroneous) deviation from a norm – as aberrations of a correct or standard form of language.

For example, when I was growing up, I was never told that I spoke a ‘dialect’ of Armenian, but that I spoke simply ‘Armenian’ (= SWA). In contrast, the label of ‘dialect’ was given to the unintelligible non-standard variety of Armenian spoken by people in Kessab or Anjar, which speak an offshoot of Cilician Armenian (§23).

Alongside this terminological division between standard and non-standard varieties, dialectologists of Armenian generally discuss or analyze non-standard varieties in a vacuum from standard varieties. For example, in the original monograph, Adjarian lists and analyzes 31 varieties of Armenian as ‘dialects,’ but he doesn't include the standard varieties (SWA and SEA) as among his list of dialects. Similarly, [Martirosyan \(2018, 2019\)](#) provides the most up-to-date classification of known Armenian dialects. But, his classification does not include SWA and SEA. The end result is that a non-specialist of Armenian has a vague idea on the exact genetic connections between the standard and non-standard varieties.

1 Introduction to the translation

Another consequence is that it can create the false impression that the Armenian-speaking world displays a type of diglossia (like the Arab World) whereby an Armenian-speaking child would acquire one of Adjarian's 31 non-standard varieties at home, and then learn a standard variety at school. For example, in my past collaborations with non-Armenian linguists, some have gotten confused on how I say that I'm a native speaker of SWA and not a speaker of a non-standard variety. This confusion is compounded by the use of the term 'standard' in the name for SWA and SEA, which incorrectly implies that SWA/SEA is restricted in usage to books and formal speech.

Similarly, I have come across linguists of Armenian who felt surprised in that there is subdialectal variation in the use of SWA. For example, when pronouncing plosives, SEA uses a three-way laryngeal contrast [D, T, T^h]. For SWA, there is only a two-way contrast of phonologically voiced vs. voiceless. But this contrast is phonetically manifested in different ways based on region and language contact. For example, SWA speakers in Turkey have the distinction [D, T^h] (Toparlak, p.c.), speakers in Lebanon have [D, T], and speakers in the US have [T, T^h] (Kelly & Keshishian 2021). Based on this sociophonetic distinction, SWA is not a fossilized literary language but has its own subdialects that are natively acquired by SWA speakers.

Because of the above problems, this translation is also a commentary on Adjarian's prose. In various places, I have felt the need to clarify what he means for a non-Armenian reader who wouldn't know of the above biases and preconceptions. In a sense, this translation is a critical reading of Adjarian. If my commentary notes were removed, then I doubt that this work would be accessible to future linguists.

Having discussed these problems, the following subsections clarify the boundaries of what counts as Armenian or as a dialect.

1.2.2 What is Armenian

As stated, Classical Armenian is the oldest attested Armenian variety (circa the 5th century CE).¹ In contrast, Modern Armenian is conventionally described as having two standardized variants: Standard Western Armenian (SWA or WA) and Standard Eastern Armenian (SEA or EA). These two variants are often also called just Western Armenian and Eastern Armenian.

¹To clarify, CA was first attested in the 5th century in written forms as a Bible translation, inscriptions, and palimpsests. Before this initial attestation, we don't know what was the linguistic situation for Armenians. It is often assumed that there was a stage of Proto-Armenian between Proto-Indo-European and Classical Armenian.

Between the ancient centuries of Classical Armenian and the modern centuries of Standard Western/Eastern Armenian, there are many holes. We know that there was a stage of Middle Armenian during the medieval period, within the Cilicia region. However, Middle Armenian is less described or studied than either the Classical or Modern forms (Karst 1901).

By some time in the 18th century, ethnic Armenians spoke a variety of languages. As Adjarian describes in §5, some groups of Armenians spoke only non-Armenian languages like Turkish. Other groups had developed their own individual Armenian varieties. Thus the Armenians of Smyrna (in modern Turkey) spoke Smyrna Armenian, while the Armenians of Julfa (in modern Iran) spoke Julfa Armenian, and so on. These different language varieties had enough structural differences to treat them as different linguistic objects.

Just as there are two geographically-defined modern standard forms (Western Armenian and Eastern Armenian), these region-specific dialects are conventionally divided into two branches. Some dialects like Smyrna belong to the Western branch (and are more similar to Western Armenian than to Eastern Armenian). While some dialects like Karabakh/Artsakh belong to the Eastern branch.

Alongside these region-specific varieties of Armenian, the early modern period (17/18th centuries) showed the rise of an Armenian lingua franca among Armenians (Parnassian 1985, Donabédian 2018). This lingua franca or koine was Common Armenian or Civil Armenian (Ashkharhabar or Աշխարհաբար [ɑʃχɑrɑbɑrɑɑʃɑrɑpʰɑr]), also called Modern Armenian. It is often seen as some sort of amalgamation of various linguistic features from different regions. This lingua franca developed in two sets of cultural centers: Istanbul in the West, and Yerevan and Tbilisi (Tiflis) in the East.

The outcome of Civil Armenian was establishing two separate standardized Armenian varieties: Standard Western Armenian (SWA) and Standard Eastern Armenian (SEA). The two dialects are often treated as developed from Istanbul Armenian and Yerevan Armenian via a process of standardizing the lexicon, removing recent Turkic borrowings, and incorporating common dialectal features. For example, Manoukian (2022, 2023) tracks the development of SWA within publishing houses in the Ottoman Empire in the 19th century. She describes how the translators developed a ‘purified vernacular’ language that removed Turkish words, and replaced them with Classical Armenian words or calques.

However, there are non-trivial structural differences between the non-standard sources and the standardized derivatives (Sayeed & Vaux 2017). These differences make it difficult to be sure of the exact genetic relation between Istanbul Armenian and SWA, and between Yerevan Armenian and SEA. For example, there are structural differences between SWA and the Istanbul Armenian of 1911 (§31), and

1 Introduction to the translation

these differences make it unclear whether SWA is a simplified descendant of Istanbul or if it is a sister dialect (Sayeed & Vaux 2017: 1148). I talk about some of these differences in the next section. Adjarian himself suggests that SWA may have developed by combining grammatical aspects of Istanbul Armenian with some phonological aspects of other dialects such as Rodosto Armenian (§32.2.1.1.1). This suggests that SWA developed as a form of dialect leveling across multiple dialects, and not as a simple descendant from only one dialect. The bulk of SWA's features however came from Istanbul Armenian, based on what is reported from the 19th century scholars who were involved in developing SWA as a lingua franca (Manoukian 2023).

Moving onto the early 20th century, we know a great deal about the linguistic situation of Armenians in that time thanks to Hratchia Adjarian. Within Armenian linguistics, a pioneering researcher was Hratchia Adjarian (Armenian: Հրաչեայ Աճառեան, reformed spelling; also transliterated as Acharian). He was born in modern Istanbul in 1876, and undertook an education in linguistics in France. In French, his two most groundbreaking works were Adjarian (1899) where he developed an experimental procedure for Armenian consonant acoustics, and discovering an early form of voice onset time (Braun 2013). This manuscript is translated in §2. His second major contribution was Adjarian (1909) “Classification des dialectes arméniens” (“Classification of Armenian dialects”) where he catalogued, described, and classified a set of Armenian varieties. This French monograph was then the basis for a larger work in Armenian (Աճառեան 1911): “Հայ Բարբառագիտութիւն” or “Armenian dialectology”. These books provide some of the few detailed microscopes into the linguistic reality of early modern Armenians.

Thus, by the time of Adjarian's monograph in 1911, there were a large number of living forms of Armenian: SEA, SWA, Istanbul Armenian, Yerevan Armenian, and a host of other area-specific Armenian varieties. Unfortunately, since 1911, the linguistic landscape of Armenian populations has significantly changed. The vast majority of non-standard dialects are now extinct or moribund. Some dialects were made extinct because of the Armenian Genocide (Կասովայան 2015); Smyrna is a potential example (Vaux 2012). Some of these dialects survived the Genocide, but its speakers underwent language shift to one of the standard varieties. For example, the Shamakhi dialect was spoken in Shamakhi in modern-day Azerbaijan. But because of Azerbaijani persecution, the Armenian populace of Shamakhi has been migrating to Armenia, and the community has been undergoing language shift to SEA (Vlasyan 2019). A reviewer notes that some Shamakhi communities have migrated to Southern Russia and seem to have maintained their dialect.

Thus, it is rare to find modern Armenian communities that still speak a non-standardized dialect. But there are still pockets of Armenian communities that speak and transmit a non-standard dialect. Because of the various wars in the 19th and 20th centuries and because of the Armenian Genocide, various dialect communities have settled in the modern Republic of Armenia and Georgia (Hodgson 2019: §2.2.2). These communities are under continuous pressure from SEA, and only some of them are currently viable (Hodgson, p.c.). In Georgia and Abkhazia, there are large communities of Karin/Erzurum and Hamshen speakers, and their language maintenance also seems viable (Bezrukov 2022). A very viable community is the Armenian community in Tehran, Iran, who have developed and maintained their own dialect of Tehrani Iranian Armenian (Dolatian et al. 2023), which is surprisingly absent from Adjarian’s work. One could argue that some of the traditional dialects of Cilicia (§23) and Syria (§24) are still spoken in a handful of villages in the Middle East (Kessab, Anjar, Vaqif). But the communities are small and caught in dangerous circumstances (such as the Syrian war); thus they may be considered endangered.

The present monograph is an attempt to preserve information on many of these lost languages. The above is a basic conventional summary of how Armenian varieties work. But there are some points of nuance that I should clarify. The next sections discuss these points.

1.2.3 What is Standard Armenian?

The term ‘standard’ in the name ‘Standard Western Armenian’ does not denote a literary variety that’s limited to books and formal speech. For the majority of Western Armenians who speak some Armenian variety, that variety is Standard Western Armenian. Similarly, Standard Eastern Armenian is the native language of the majority of Eastern Armenians. The confusing use of the term ‘standard’ is caused by patterns of language shift and dialect leveling among Armenians.

For example, in 1911, the year that the Adjarian monograph was published, the Armenians of Istanbul spoke a specific variety of Armenian called Istanbul Armenian. This variety is documented in this book in chapter §31 and also later by Adjarian in a separate book (Աճարյան 1941). The variety of Istanbul Armenian in 1911 (and its 1941 followup) is not identical to SWA. The following are some subtle differences that I’ve noticed.

- Differences between SWA and Istanbul Armenian
 1. The word for ‘father’ is [hɑjɾ] <հայր> in SWA; but Adjarian describes the Istanbul form as [hɑɾ] <հար> (§31.2.2.2).

1 Introduction to the translation

2. The reflex of the Classical Armenian sound /d͡z/ <ձ> in Istanbul is /d͡z/ <ձ>, while its reflex in SWA is /ts^h/ <ց> (§31.2.2.3.1). For example, the word ‘snow’ <ձիւ> is /d͡ziun/ in CA, /d͡zun/ in Istanbul, but /ts^hyn/ in SWA (Table 31.4). Adjarian himself notes this contrast in §31.2.1.1.
3. The reflex of the Classical nominalizer <ուփիւ> /-ut^hiun/ ‘-ation’ is /-ut^hyn/ in SWA, but /-ut^hin/ in Istanbul (§31.3.1).
4. The causative suffix is /-ts^hənel/ <ցւել> in SWA but /-ts^hunel/ in Istanbul. For example, ‘to make live’ is /abre-ts^hənel/ in SWA (ապրեցւել) but /abre-ts^hunel/ in Istanbul (աբրեցուել) (Աճարյան 1941: 140).

A major phonological difference concerns the laryngeal features of stops and affricates (§31.2.2.3.1). Classical voiceless aspirated stops stay voiceless aspirated in both SWA and Istanbul Armenian. Classical unaspirated stops become voiced in both SWA and Istanbul Armenian. But, classical voiced stops stay voiced in Istanbul, while they become voiceless aspirated in SWA. Table 1.1 illustrates with labial stops. Note the difference between SWA and Istanbul for Classical /b/ <բ>.

Table 1.1: Laryngeal changes from Classical to Istanbul and Standard Armenian

	CA	Istanbul	SWA	SEA
բ	b	b	p ^h	b
պ	p	b	b	p
փ	p ^h	p ^h	p ^h	p ^h

Based on the above difference between SWA and Istanbul, Adjarian later argues that SWA was developed by merging the morphosyntax of Istanbul Armenian with the consonant phonology of Rodosto Armenian. See §32.2.1.1.1 for discussion.

Although Adjarian does not discuss the sociolinguistic situation of this community in depth, I suspect that the Old Istanbul variety was acquired by Armenian children at home. At school, they would learn Standard Western Armenian as a lingua franca, so that they could read, write, and engage with other Armenian communities. Adjarian himself reports a scenario that is suggestive of such diglossia in Istanbul in §32.2.1.1.1.

Since 1911 however, the Istanbul community has shifted from using the Istanbul dialect to using SWA. As a member of the Istanbul Armenian community, Tabita Toparlak (p.c.) reports that the dialect described by Adjarian has died out. Instead, Armenian-speaking families have shifted to using SWA at home.

A similar situation is described for SEA and Yerevan. In the time of Adjarian 1911, the dialect of Yerevan had a distinctive feature of penultimate stress (§7.2.3). In contrast, SEA has final stress. But in the decades since, the community in Yerevan has shifted towards using SEA and not the old Yerevan dialect. A native of this city (Vahagn Petrosyan) reports the following:

[The] “Yerevan dialect” is a historical label. Currently Yerevan speaks a colloquial version of Standard Eastern Armenian.

I have heard the features described for this dialect in the speech of some Yerevan residents. For me the speech is associated with the [lower classes]. I don’t know if these people are recent migrants from villages of the Ararat dialect areas or if they are the remnants of the original Yerevan dialect speakers. In any case, an average person certainly does not grow up speaking like that. I am from Yerevan and I speak [like that].

Thus, the majority of the dialects in Adjarian 1911 are likely extinct, due to either genocide or language shift. For the standard varieties (SWA and SEA), these are not fossilized variants restricted to books. They are the native language of most Armenian-speaking children and adults. They are not simplified forms or daughters of past Armenian varieties (Istanbul or Yerevan), but they are their own distinct Armenian varieties that are natively acquired and used.²

Of course, like any spoken language, SWA has both informal and formal registers. The informal register is acquired at home, while the formal register is taught at schools or acquired via formal interactions. The two registers have minor differences. Some traits of the informal register of SWA is found in various non-standard dialects. For example, informal spoken SWA uses a progressive marker [gor], while formal written SWA bans this marker (Donabédian 2001). The use of [gor] is likewise found across various non-standard Western dialects such as Istanbul. Similarly, SEA has both formal and informal registers. The 3SG auxiliary ‘is’ is pronounced [e] in formal SEA, but pronounced [ɑ] in informal SEA. The use of an auxiliary [ɑ] is again found in non-standard Eastern dialects like Yerevan (§7.3.3.3.1). For a sample of other informal vs. formal register differences, see

²This situation is similar to the development of Italian. The language developed from Tuscan, and was standardized. The language then became a state language, and spread throughout Italy. As another helpful analog, the situation with SWA/SEA is not like Arabic diglossia. For Arabic, the standard written form (Modern Standard Arabic) is not the home language of any Arabic-speaking household; the home language is instead one of many Arabic dialects like Levantine or Egyptian.

elsewhere (Ղարազդուկյան 1981, Չաքարյան 1981, Աղայան 1981, Kavassian 1983, Dum-Tragut 2009, Karapetian 2014: ch3).

Thus the presence of the word ‘standard’ in the names ‘Standard Eastern Armenian’ or ‘Standard Western Armenian’ does not indicate prescriptivism, but is due to the history of the emergence of these standardized varieties. Because of this history, names like ‘Standard Western Armenian’ and ‘Western Armenian’ are interchangeable. In my experience, in Armenian linguistics, it is common to add the word ‘standard’ in order to disambiguate terms like ‘Western Armenian’ which could designate either a single variety (Standard Western Armenian) or an entire branch of dialects (Western dialects).

In contrast, the term ‘Standard Western Armenian’ can mean either ‘the formal register of Western Armenian’ or ‘either the formal or informal register of Western Armenian.’ In my case, I grew up in an Armenian-speaking household in Lebanon. I acquired the informal register of (‘Standard’) Western Armenian. My idiolect does not correspond to any of the non-standard varieties like Smyrna, Trabzon, or Crimea. I then learned the formal register of ‘Standard’ Western Armenian at school.

1.2.4 What is a dialect?

The original Armenian monograph from 1911 was called “Armenian dialectology,” based on an expansion of a French monograph from 1909 called “Classification of Armenian dialects.” This section clarifies the term ‘dialect’.

In linguistics, a common though imperfect criterion for labeling a language variety as a dialect is mutual intelligibility (Chambers & Trudgill 1998: 3). Given two language varieties A and B, if a speaker of A can easily understand a speaker of B, then the two varieties are dialects of the same language. Based on this criterion, American English and British English are dialects of English.

For Armenian however, the various varieties are conventionally called ‘dialects,’ but they are not all mutually intelligible. For example, as a speaker of SWA, I have difficulty fully understanding a spoken SEA sentence due to my limited exposure to spoken SEA. Written SEA is however quite intelligible to me (cf. intelligibility asymmetries discussed by Dum-Tragut 2012: 197). Thus, I often hear among lay speakers of Armenian that the two dialects are mutually intelligible after significant exposure.

For the non-standard dialects, mutual intelligibility is much weaker. For example, this monograph has text samples for each of the 31 non-standard dialects. I could not translate most of them because I couldn’t understand them. The best

I could understand were the Istanbul texts, but I was not confident enough to provide an actual translation, morphological segmentation, or glossing.

Thus based on the criterion of mutually intelligibility, Standard Armenian (SEA and SWA) and the various non-standard varieties (Julfa, Tigranakert, and so on) are mutually unintelligible and not dialects of the same language. Because of mutually unintelligibility, some linguists go so far to use the term ‘Armenoid’ to describe the different Armenian varieties, e.g., that Agulis is an Armenoid language (Vaux 2008) and not an Armenian dialect because it is significantly unintelligible to an SEA ear (§13).

In Armenian studies however, all these language varieties are just called ‘dialects.’ The term is used in a non-theoretical way. I suspect that because all these Armenian varieties are spoken by ethnic Armenians, then the term ‘dialect’ is used to indicate ethnic solidarity. To reduce confusion, I will also use the term ‘dialect’ in this translation, simply because Adjarian himself was using the Armenian word for dialect: [barbar, p^har^har^h] <բարբար>. In my own commentaries, I will often use the terms ‘dialect’ and ‘variety’ interchangeably.

1.2.5 What are the dialects?

In Armenian dialectology, dialects are commonly divided into two branches: Western and Eastern. I discuss some controversial choices that Adjarian made in his classification.

As said before, Classical Armenian is the oldest attested Armenian variety. Modern Armenian varieties are conventionally divided into groups: Western dialects and Eastern dialects. In general, the division between dialects is based on geographic origin. The division (imperfectly) corresponds to the modern Turkey-Armenia border. Armenian varieties that developed west of this border (in the Ottoman Empire) belong to the Western branch, while varieties that developed to this east of this order (in the Russian/Persian empires) belong to the Eastern branch.

For example, SWA developed in Istanbul, while SEA developed in Tbilisi and Yerevan. SWA and SEA are conventionally treated as standardized offshoots of Istanbul and Yerevan. This basic classification is summarized in Figure 1.1.³

³For easier illustration, I don’t include Middle Armenian here. And as said before, we don’t know with complete certainty whether SWA (SEA) is a descendant of Istanbul (Yerevan) vs. a separate development from multiple dialects or from Civil Armenian. For easier illustration, the figures in this section treat the standard dialects as descendants.

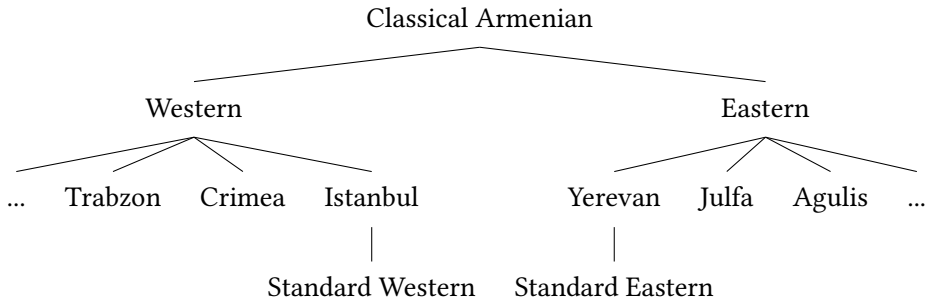


Figure 1.1: Conventional and simplified family tree of Armenian

The above simplified classification correlates with an important isogloss in Armenian dialectology: the morphemes used to form the indicative present (1) (Vaux 1995). In Classical Armenian, the indicative present was formed by adding agreement suffixes directly onto to the verbal stem. The verb stem consists minimally of a root and theme vowel slot. But in modern SEA and SWA, this simple synthetic construction is instead used for the subjunctive present. To form the indicative present, SWA adds a prefix /gə/ <ղը> before the synthetic form. In contrast, SEA uses a periphrastic or analytic construction. The verb is a non-finite form called the imperfective converb. The verb takes the non-inflecting suffix /-um/, while agreement is on an auxiliary.

- (1) Morphemes used for the indicative present in CEA, SWA, and SEA for the phrase ‘I like’
 - a. Classical Armenian
 - sir-e-m
 - like-TH-1SG
 - սիրեմ
 - b. Standard Western Armenian
 - gə-sir-e-m
 - IND-like-TH-1SG
 - ղը սիրեմ
 - c. Standard Eastern Armenian
 - sir-um e-m
 - like-IMPF.CVB AUX-1SG
 - սիրում եմ

The above parameters (geographical and morphological) are foundational to Armenian dialectology. Other major and theoretically-interesting parameters of

variation are also attested, such as voice onset time or voicing differences (Vaux 1998: §1.1.1; Baronian 2017), vowel harmony (Vaux 1998), stress (DeLisi 2018), mobile affixes or ambifixies (Bezrukov & Dolatian 2020, Bezrukov 2022), auxiliary movement (Comrie 1984, Kahnemuyipour & Megerdooimian 2011, 2017), auxiliary-induced phonosyntactic processes (Dolatian et al. 2023: §3.3), relative clause formation (Hodgson 2019), and so on.

However, the main two parameters (morphological and geographical) have some problems.

For the geographical parameter, the terms ‘Western’ vs. ‘Eastern’ refer to the ultimate geographic origin of some Armenian variety. But as Adjarian describes in §6.1, this geographic parameter can be confusing when we take into account migration patterns. For example, the dialect of Karin (§14) is a Western dialect that historically developed in what is now modern Erzurum (in modern eastern Turkey). But during the 19th century and after the Armenian Genocide, the Armenian community of Erzurum had migrated to what is now modern Armenia and Georgia. That is, this Western community moved from west of the Turkey-Armenia border to the east of this border. For Karin, it is thus somewhat confusing to call this dialect a Western dialect, even though it is geographically spoken on the east of the relevant geographic border.

Because of the above geographical problems, Adjarian argued that descriptions like ‘Western’ vs ‘Eastern’ branches should be replaced with terms based on isoglosses. The most obvious isogloss for Adjarian was the morphology of the indicative present. He specifically argued that ‘Western’ dialects (like SWA) belong to the /kə/ <կը> branch, while ‘Eastern’ dialects (like SEA) belong to the /um/ <նււ> branch.⁴

In addition to replacing geographic descriptions with morphological ones, Adjarian also argued that some dialects belong to a third separate branch. This branch is called the /el/ <էլ> branch and includes dialects like Maragha (§35). For such dialects (§35.3.2.1), the indicative present is formed by adding an auxiliary after the infinitive. The construction is periphrastic, and the surface [el] sequence is actually the theme vowel /-e-/ plus the infinitive suffix /-l/ (1a-ii).

- (2) Maragha (taken from 1a-ii)
 yz-e-l-i-m
 want-TH-INF-AUX-1SG
 ‘I want.’

⁴Note that Adjarian used the term /kə/ branch instead of /gə/ branch. Although the indicative prefix is /gə/ in SWA, this prefix is spelled <կը>. The ancestor of this prefix is pronounced as /kə/, such as in SEA where this prefix is used to mark the future.

1 Introduction to the translation

իւզէլիս

To summarize, Adjarian argues for a more detailed classification, as in Figure 1.2.

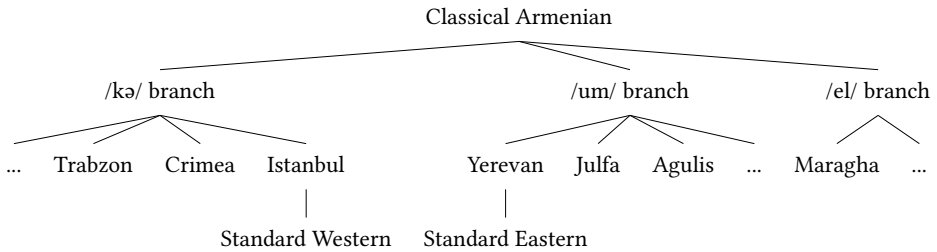


Figure 1.2: Expanded family tree of Armenian based on Adjarian's classification

In contrast, in a simpler two-branch classification, the dialects of the /el/ branch would be considered Eastern dialects. First, dialects like Maragha were formed in modern-day Iran and Russia; thus they are geographically east of Turkey. Second, both /um/ branch and /el/ branch dialects utilize morphological periphrasis in forming the indicative present. Thus, varieties like SEA and Maragha share a more abstract isogloss. Figure 1.3 shows a possible family tree by combining both geography and Adjarian's three branches.

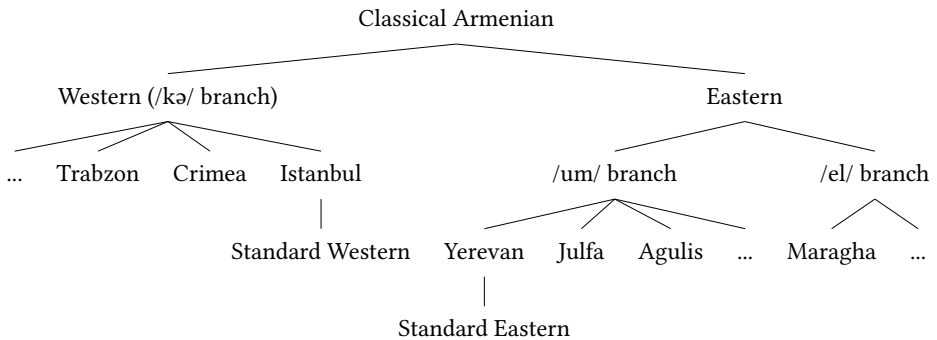


Figure 1.3: Family tree of Armenian based on geographic terms and Adjarian's /el/ branch

This book maintains Adjarian's original three-way classification system. I do this so that the translation is faithful to Adjarian's original intentions. However,

since 1911, it seems that most dialectological work in the West has not replaced geographic terms with isogloss-based terms.⁵ As for Soviet Armenia and the modern Republic, it seems that further dialectological work uncovered more and more sub-branches and groups, that are easier to summarize geographically (Martirosyan 2018: §4 based on Ջահուկյան 1972). For an overview of Soviet dialectological work, see Djahukian (1986) and Weitenberg (2017).

The next subsection provides Adjarian's dialectological maps.

1.2.6 Dialectological maps

In the 1911 monograph, Adjarian provided a map of some of the dialects and locales he documented. This map is part of the public domain and available on Wikimedia.⁶ It is displayed in Figure 1.5. The names are all in Armenian.

In the original 1909 French monograph, Adjarian provided a similar map. It is displayed in Figure 1.6. The names are all romanized.

The older maps are hard to read on print, but they're easier to read on a computer screen. It is unclear if there are any differences between the two maps.

A more useful map is found on Wikimedia. There is a modified form of the 1909 map that includes colorcoding.⁷ It is displayed in Figure 1.4. The colorcoding shows the distribution of the different dialects from Adjarian's monograph. The names are all in a romanized form; they don't however match the names that I used in the translation.

⁵Consider the following counter-argument to Adjarian's position. Although it is true that some Western dialects like Karin are now spoken east of the Turkey-Armenia border, they still historically developed west of this border. What matters is a dialect's genetic relationships with other dialects, and geography is a major correlate of such genetic connections.

⁶https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Acharian_dialects_map.png

⁷https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Armenian_dialects,_Adjarian_1909.png

1 Introduction to the translation

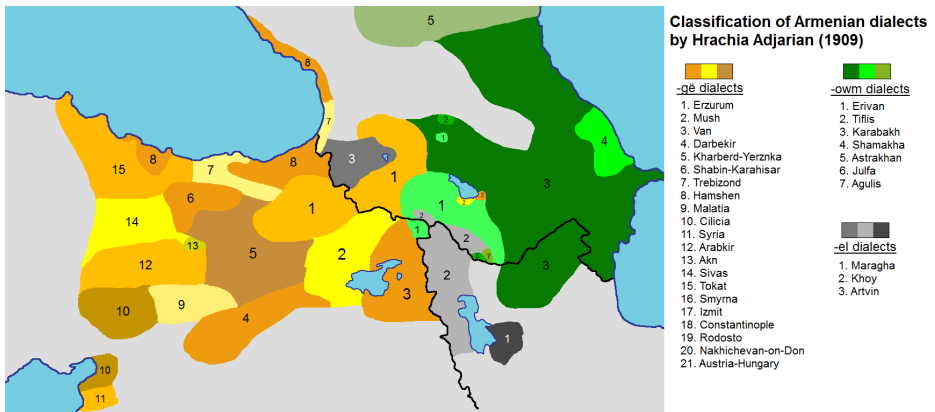


Figure 1.4: Adapted map from Adjarian 1909 (from Wikimedia)

1.2 Armenian linguistics and dialectology

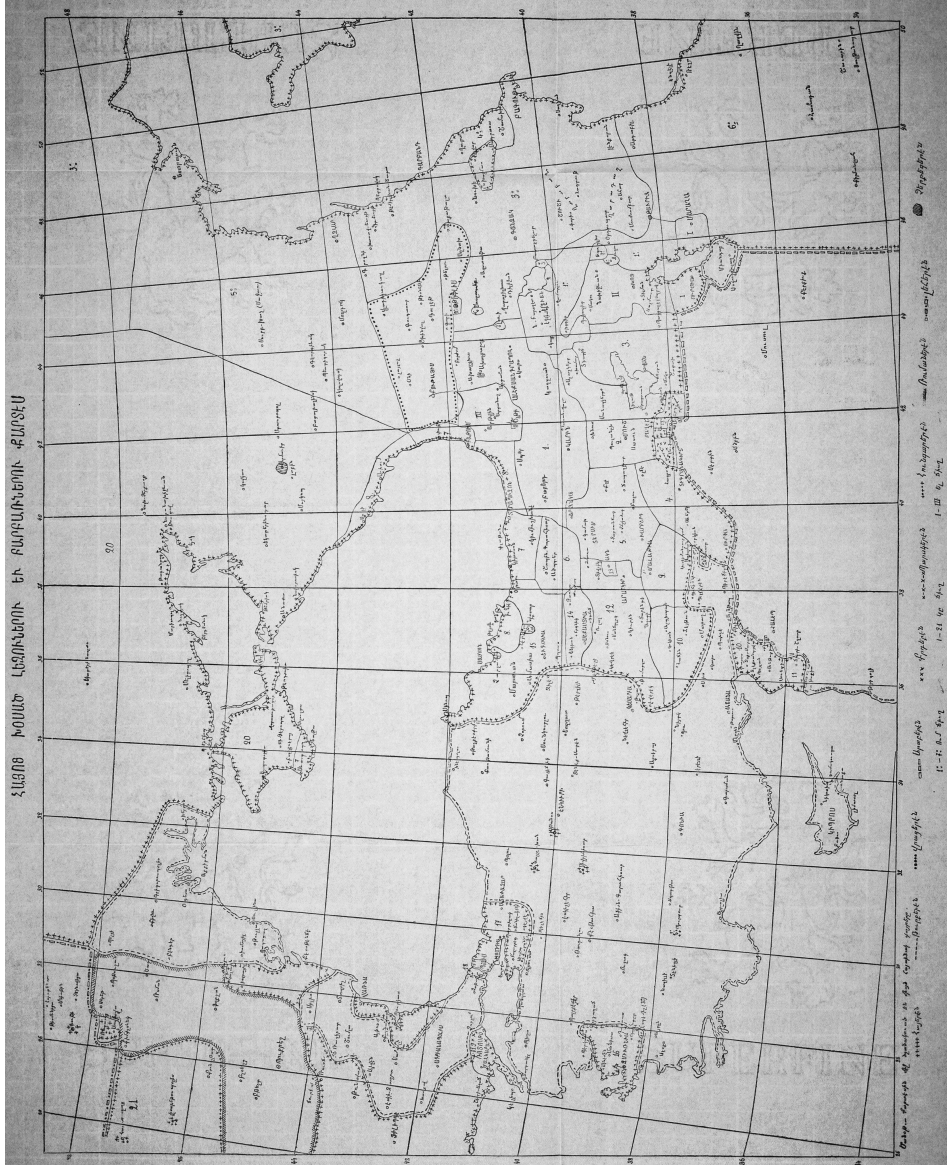


Figure 1.5: Map from Adjarian 1911

1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription

This section explains the phonological transcriptions that I used in the translation. I explain my transcription system used for the modern standard varieties (§1.3.1), Classical Armenian (§1.3.2), and non-standard dialects (§1.3.3). In brief, I transcribe words in IPA based on their attested pronunciation (SEA/SWA) or their most likely pronunciation (CA). For the non-standard dialects, Adjarian developed his own dialectological notation, for which I provide IPA approximations.

1.3.1 Phonology of Modern Standard Armenian

Modern SEA and SWA are relatively well-studied in terms of their basic phonemic inventory and phonological transcriptions. I discuss nuances of transcribing SEA/SWA consonants (§1.3.1.1), vowels (§1.3.1.2), and stress (§1.3.1.3).

1.3.1.1 Consonant inventory

Table 1.2 provides the consonant inventories for SEA and SWA. Parentheses mark consonantal phonemes that are present in SEA but not SWA.

Table 1.2: Consonant inventory of SEA and SWA

	Bilabial	Labio-dental	Dental	Alveolar	Post-alveolar	Palatal	Velar	Uvular	Glottal
Stop	(p) p ^h b		(t) t ^h d				(k) k ^h g		
Affricate			(ts) ts ^h dz		(tʃ) tʃ ^h dʒ				
Nasal	m			n					
Trill				(r)					
Tap				r					
Fricative		f v		s z	ʃ ʒ			χ ʁ	h
Approximant						j			

Phonologically, SEA has a three-way laryngeal contrast or voicing contrast among stops and affricates: voiced, voiceless unaspirated, and voiceless aspirated. Classical Armenian (CA) is argued to have had a similar three-way contrast as well. In contrast, SWA has a simpler two-way contrast: phonologically voiced and phonologically voiceless (Table 1.3). Conventionally, the SWA stops and affricates are treated as being voiced vs. voiceless aspirated.

1 Introduction to the translation

Table 1.3: Three-way laryngeal contrast in SEA but not SWA

	CA	SEA		SWA		
/p/	par	par	‘dance’	պար		
/p ^h /	p ^h ak	p ^h ak	‘closed’	փակ	p ^h ak	‘closed’
/b/	bad	bad	‘duck’	բադ	bar	‘dance’
						պար

However, the phonetic manifestation of the SWA voicing contrast is subject to geographical variation due to language contact (Kelly & Keshishian 2021, Tahtadjan 2021). For example, the SWA-speaking community in Turkey has a voiced vs. voiceless aspirated distinction for stops and affricates: D vs. T^h, and \widehat{DZ} vs. \widehat{TS}^h . In contrast, the SWA-speaking community in Lebanon instead has a voiced vs. voiceless unaspirated distinction for stops and affricates: D vs. T, and \widehat{DZ} vs. \widehat{TS} . For this monograph, because Adjarian’s socio-geographic subdialect of SWA had a traditional D-T^h distinction, I transcribe the SWA forms with a traditional D-T^h distinction.

The change from a three-way contrast in CA to a two-way contrast in SWA is a major topic in the diachronic phonology of Armenian. Throughout this translation, Adjarian spends time on describing the consonantal changes for the various non-standard dialects.

What follows are minor comments on the phonology or phonetics of the consonant inventory, based largely on recent survey-level phonetic work on SEA and SWA (Seyfarth et al. 2023).

- Minor comments on SEA and SWA consonant inventory
 1. The coronal stops usually have a dental articulation.
 2. The dorsal fricatives /χ, ʁ/ are typically described as uvular, but they can have a velar pronunciation.
 3. SEA has a phonemic trill and tap/flap distinction /r, r̥/, while modern SWA only has a flap /r̥/. However, more archaic registers have a phonemic trill that has been largely lost for most modern communities (Tahtadjan 2020). Adjarian 1911 however says that SWA still has a trill in his time (Table 3.2). Out of respect for Adjarian’s ideolect, I thus transcribe SWA forms in this translation with a trill.
 4. Both dialects have an allophonic sound [ŋ]. This velar nasal is used when a nasal /n/ precedes a velar stop, i.e., there is velar place assimilation. For SEA and SWA, I transcribe the velar stop. For example, the word /menk^h/ ‘we’ <մեկ> is pronounced [menk^h] in SEA/SWA.

1.3.1.2 Vowel inventory

Table 1.7 provides the vowel inventories of SWA and SEA. Parentheses mark vowels that are present in SWA but not SEA.

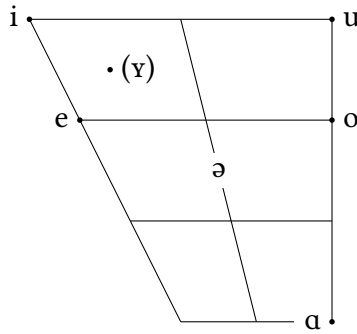


Figure 1.7: Vowel inventory of SEA and SWA

In general, the SWA sound /ɣ/ corresponds to an SEA /ju/ sequence. Some SWA loanwords have a vowel /œ/, but this vowel is quite marginal and found in only a handful of loanwords.

The midvowels are sometimes transcribed as lax /ɛ, ɔ/ in the phonological literature (Vaux 1998). But more recent phonetic work suggests that these vowels don't have an open-mid articulatory/acoustic target, but are instead close-mid /e, o/ (Toparlak 2019, Seyfarth et al. 2023).⁸

1.3.1.3 Stress

SWA and SEA generally have final stress. If the last syllable has a non-schwa vowel, that vowel has stress (3a). But if the last syllable has a schwa, while the penultimate syllable has a non-schwa, then the penultimate syllable gets stress (3b).

- (3) SEA
 - a. kɑpík
 monkey
 ‘monkey’
 կապիկ

⁸For my own SWA ears, I cannot perceive the difference between [e, ɛ], suggesting that Armenian has a generic articulatory target for midvowels.

1 Introduction to the translation

- b. kəpik-ə
monkey-DEF
'the monkey'
կապիկը

There are some morphological exceptions to final stress. In early SWA, the suffix sequence /-e-i/ (ԿԻ-ՔՏ) in the imperfective past gets regular final stress. But in most modern SWA communities, this suffix sequence gets penultimate stress (Dolatian 2023b). It seems that in Adjarian's time, this change hadn't take place yet because Adjarian doesn't mention this irregularity. So I transcribe this SWA suffix sequence with final stress in this monograph.

1.3.2 Classical Armenian pronunciations and phonology

Classical Armenian or CA is the oldest attested variety of Armenian. The earliest written records are from the fifth century. It is an ancient language, so we don't know its exact pronunciation, but we do have suggestive evidence (§1.3.2.1). I set up my IPA transcription for Classical Armenian for its monophthongal vowels (§1.3.2.2), diphthongal vowels (§1.3.2.3), consonants (§1.3.2.4), epenthetic schwas in consonant clusters (§1.3.2.5), and stress (§1.3.2.6).

1.3.2.1 Approximating the phonology of Classical Armenian

Classical Armenian (CA) is an ancient language. We have no access to speakers, recordings, or phonetic analyses of CA. Thus, we cannot know exactly what CA sounded like. Instead, we can approximate a probable CA phonology using the following pieces of information:

1. orthography and transliteration conventions
2. traditional pronunciation
3. post-Classical phonological changes

To clarify the above points, Classical Armenian is written using the Armenian script. The script was invented in order to write Classical Armenian. It is thus likely that the orthography is close to the pronunciation of Classical Armenian. The orthography is traditionally transliterated using the Hübschmann-Meillet-Benveniste transliteration system (HMB). Transliteration schemes can be found online, such as on Wiktionary.⁹ The transliteration is not a phonological nor

⁹https://en.wiktionary.org/wiki/Wiktionary:Armenian_transliteration

1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription

phonetic transcription, but it does help us determine approximate IPA symbols for CA.

As for pronunciation, although CA is a dead language, there is a conventional system for how to read CA texts. This system is called ‘traditional pronunciation’. It was formulated sometime after the first written record of CA. An approximate date for this formulation is between the 8th and 12th centuries (Godel 1975: 24; Macak 2017: 1039). The formulated conventions indicate a mix of phonological patterns that were attested in CA or that developed later in the post-Classical period.

For this book, I transcribe all CA forms using IPA. I do not use transliteration. The rationale is that transliteration systems by themselves do not unambiguously reflect the most likely phonological form of CA words. In order to understand the various sound changes from CA to the modern dialects, it is more practical to transcribe both CA and modern Armenian in their phonological form, i.e. by using IPA symbols.¹⁰

1.3.2.2 Monophthong vowel inventory

Classical Armenian has seven basic monophthong vowels. These vowels are listed in Table 1.4. I provide the native orthographic form, the HBM transliteration, and an approximate IPA symbol.

Table 1.4: Monophthong vowels of Classical Armenian

Orthography	ա	ե	ի	ո	ի	ո	ւ
HMB transliteration	a	e	ē	ə	i	o	u
IPA transcription	ɑ	e	ē	ə	i	o	u

For the IPA transcription of Classical Armenian vowels, I adapt conventional transcriptions from the traditional pronunciation and from the modern standard dialects in the following way.

¹⁰This concern is especially important for cases where the transliteration is utterly confusing from a phonological point of view. For example, the affricate series <ձ, ծ, ց, ջ, ճ, չ> is conventionally transliterated as <j, c, c', j, č, č'> but its most likely pronunciation is /d͡z, t͡s, t͡sʰ, d͡ʒ, t͡ʃ, t͡ʃʰ/. The CA low vowel <ւ> was likely a low back /ɑ/, and developed to SEA /ɑ/, and to dialectal /ɑ, æ/. The CA transliteration is <a>, and such a symbol is a front vowel /a/ in the IPA. The rhotic series <ր, ռ> developed to SEA /r, r/, and were likely /r, r/ in CA. But the transliteration as <r, ř> would confuse the non-trill and trilled symbols.

1 Introduction to the translation

For the grapheme <ւ>, the modern standard dialects use a low back unrounded vowel /ɑ/. We don't know exactly what the ancient language used. For simplicity and illustration, I assume the Classical low vowel was likewise back. This seems to be an implicit assumption by Adjarian as well, because he later uses a different symbol <ü> to mark the low front vowel /æ/.

For the front midvowel pair <ե, է>, we don't know the exact phonetic difference in Classical Armenian. The two graphemes are often transliterated as <e> vs. <ē>, and they are argued to have a phonological contrast in terms of tenseness (Thomson 1989: 14) or length (Godel 1975: 6). Some possible transcriptions are /ɛ/ vs. /e/, or /e/ vs. /eː/.

Within the IPA, the macron $\bar{\text{e}}$ indicates tone but philology often uses a macron to indicate long vowels and heavy syllables. This philological tradition is likely the reason why the HBM transliteration uses /ē/. For this translation, I transcribe the two vowels as /e/ vs. /ē/, in keeping with the transliteration. The reason is because we ultimately don't know the actual phonological or phonetic difference between the two vowels. All we need to know is that one vowel (the tense or long է) is considered the 'marked' form.

For the midvowels <ե, ն>, the modern standard dialects can range between using low-mid /ɛ,ɔ/ and high-mid /e,o/. Such variation is free variation in my experience. For simplicity, I transcribe them high-mid /e,o/ instead of low-mid /ɛ,ɔ/, contra Macak (2017: 1039).

The segments <ը, ի, ու> are transliterated and traditionally pronounced as /ə, i, u/.

1.3.2.3 Diphthong vowel inventory

In addition to monophthongal vowels, Classical Armenian had nine diphthongs (Table 1.5).

Table 1.5: Diphthong vowels of Classical Armenian

Orthography	ւյ	ւլ	եւ	ել	եւյ	եւլ	իլ	ոյ	ոււ
HMB transliteration	ay	aw	ea	ew	eay	eaw	iw	oy	ua
IPA transcription	ɑj̥	ɑɥ̥	ɛɑ	eɥ̥	ɛɑj̥	ɛɑɥ̥	iɥ̥	oɟ̥	uɑ

Orthographically, Classical Armeinan diphthongs are made up of a) a vowel plus a glide symbol like <ւյ> <ay>, b) two vowels like <եւ> <ea>, or c) a combination of vowels and glides like <եւլ> <eaw>.

1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription

These orthographic sequences like <ւյ> <ay> were pronounced and phonologically treated as diphthongs like [ɑ̃j] and not as vowel-glide sequences like [ɑj]. The evidence is the following. Philological and dialectological work uses the term ‘diphthong’ (Armenian: [jerkbarbar] <երկբարբար>, literally ‘two-sounds’ in Classical Armenian). In the modern standard languages, orthographic vowel-glide sequences like <ay> are pronounced as vowel-glides sequences /ɑj/, and philologists like Adjarian explicitly state that the standard dialects lack diphthongs (§3.7.1.2.3).

As for their IPA values, it is difficult to give a meaningful transcription for Classical diphthongs. I follow Macak (2017) in placing an inverted breve under the less prominent member of the diphthong (= what would correspond to a high vowel). I note the following minor notational differences between my transcription and Macak.

- For <եւ> <ea>, Macak (2017: 1041,1043) suggests /j̃ɑ/ but I opted for /ɛ̃ɑ/ because it’s more faithful to the orthography.
- For <իւ> <iw>, Macak (2017: 1041,1043) notes that this cluster can be pronounced as either /ĩu/ or /ĩu/ depending on phonological position. I opt for a uniform /ĩu/ because Adjarian does not notice such differences.
- For <ոյ>, the traditional pronunciation is /ũj/ (Macak 2017: 1039). But, the orthography suggests that this digraph was pronounced as /õj/.

For <եւյ>, I could not find a pre-established convention so I use /ɛ̃ɑj/.

There is some ambiguity when an orthographic diphthong is pre-vocalic like <ւյւ> or <ւււ>. The HMB transliteration is just <aya, awa>. Phonologically, I suspect the offglide would have acted as a consonantal onset /ɑja, awa/ and not as a sequence of vowels /ɑjɑ, awɑ/. I thus transcribe such pre-vocalic diphthongs as vowel-glide sequences. However, note that Adjarian seems to phonologically treat these pre-vocalic forms as still phonologically diphthongs instead of vowel-glide sequences (64).

There are other attested orthographic vowel-vowel sequences such as <ոււ> <uē> in <ւղղոււ> ‘fox’ and <ուի> <ui> in <թուիլ> ‘to appear’. For these, the HMB transliteration would be <auē> and <t̃uil>. Their modern SEA pronunciations would use a /v/ in place of the <ու>: /ɑ̃vɛs, t̃həvil/. It’s unclear if historically such orthographic sequences were some type of diphthong too: /ɑ̃vɛs, t̃h̃uil/. But it seems that the convention is to treat the digraph <ու> as a non-alternating /u/ (Thomson 1989: 15), and allow it to be part of vowel hiatus (Thomson 1989: 17). To be safe, I treat such sequences then as vowel hiatus as well: /ɑ̃u.es, t̃h̃u.il/.¹¹

¹¹It has been suggested that the initial /u/ in vowel hiatus is rendered as [əw] (Kim 2021: 13). Thus CA /ɑ̃vɛs/ ‘fox’ could have been pronounced as [ɑ̃wɛs].

1 Introduction to the translation

Note that Classical grapheme sequence <ուլ> /ɑṷ/ became SEA /o/, and this change encouraged the use of a new letter <օ> in its place. Adjarian often uses the letter <օ> to refer the ancient diphthong. When he does use the letter <օ> in these contexts (such as <Վօր> ‘mother.GEN’), I use the transliteration <ō> and the Classical pronunciation /ɑṷ/: <մօր>, /mɑṷr/. I usually opt to use an alternative CA spelling with <ուլ>: <Վուլր> <mawr> /mɑṷr/. I do this so that it’s clearer what were the actual sound changes from Classical Armenian to the modern dialects.

1.3.2.4 Consonant inventory

Classical Armenian had 30 consonants (Table 1.6).

Table 1.6: Consonants of Classical Armenian

Orthography	բ	պ	փ	դ	տ	թ	գ	կ	ք
HMB transliteration	b	p	p ^c	d	t	t ^c	g	k	k ^c
IPA transcription	b	p	p ^h	d	t	t ^h	g	k	k ^h
Orthography	ծ	ծ	ց	ջ	ճ	չ			
HMB transliteration	j	c	c ^c	ǰ	č	č ^c			
IPA transcription	Ɑ	ⱦ	ⱦ ^h	ɟ	tʃ	tʃ ^h			
Orthography	վ	ւ	զ	շ	ժ	խ	հ		
HMB transliteration	v	s	z	š	ž	x	h		
IPA transcription	v	s	z	ʃ	ʒ	χ	h		
Orthography	մ	ն	ր	ռ	լ	ղ	ւ	յ	
HMB transliteration	m	n	r	r̄	l	l̄	w	y	
IPA transcription	m	n	r	r̄	l	l̄	w	j	

For stops and affricates, Classical Armenian had a three-way laryngeal contrast. This contrast is conventionally treated as between voiced, voiceless unaspirated, and voiceless aspirated /b, p, p^h/.

The fricatives are generally uncontroversial. For the back fricative <խ>, the modern standard dialects show free variation between a velar /x/ vs. uvular /χ/ articulation. The uvular transcription is however more typical. I use the uvular form as the default transcription for Classical Armenian.

For the nasals, the modern standard dialects have an allophonic velar nasal [ŋ] that’s used when a coronal nasal /n/ precedes a velar stop. The Armenian orthography does not mark this in any variety, including Classical Armenian. It

1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription

is unknown if Classical Armenian likewise had nasal place assimilation before velar stops, but it is likely. To be safe, I don't use a velar nasal [ŋ] for Classical Armenian.

For the rhotics <ր,ռ> or <ր,ր̄>, they are pronounced as a flap vs. trill in modern SEA /r, r/. It's unclear if the <ր> was a flap /r/ or an approximant /ɹ/ in the Classical language (Macak 2017: 1040). I opt for a flap /r/. Adjarian himself does not comment on the pronunciation of this rhotic.

For the liquids, the symbol <լ> <լ> is pronounced as a simple lateral /l/ in the traditional pronunciation and the modern standard dialects. The symbol <ղ> <ղ> is pronounced as a voiced uvular fricative /ʁ/ in the modern standard dialects, while it is generally treated as a dark or velar lateral /ɫ/ in Classical Armenian (§3.7.1.2.6, Macak 2016: ch2).

For the sonorants <յ, լ>, these are traditionally transliterated as <y,w>. These sounds are the glides /j,w/. However, it is difficult to know when such a letter was pronounced as a glide vs. part of a diphthong (§1.3.2.3).

1.3.2.5 Schwa epenthesis

Classical Armenian has a schwa symbol <ը> /ə/. This vowel is written in some words like /əst/ <ըստ> <əst> 'for'. However, it is likely that the sound /ə/ was pronounced in many words but was unwritten in the orthography.

In the modern standard dialects, the orthography has long clusters of consonants (Table 1.7). These clusters are broken up by schwas in pronunciation. A conventional analysis is to treat these schwas as epenthetic (Vaux 1998). The patterns for epenthesis are complicated but rule-governed (cf. Dolatian 2023a). It is likely that these epenthetic schwas were present likewise in Classical Armenian.

Table 1.7: Schwa epenthesis in Classical Armenian and the standard dialects with example word 'fire'

	CA	SEA	SWA	
<krak>	kərak	kərak	gərag	կրակ

There are various reasons to assume that Classical Armenian had the same unwritten schwa epenthesis rules as the modern standard dialects. In the traditional pronunciation, the convention is to pronounce unwritten schwas in almost exactly the same places as their modern forms (Godel 1975: 16; Thomson 1989: 116; Macak 2017: 1043). Diachronically, some of these unwritten schwas are reflexes

1 Introduction to the translation

of Proto-Indo-European full vowels, that got reduced in Proto-Armenian (Vaux 1998: 26). There is no synchronic evidence of an unreduced vowel in the underlying form for these unwritten epenthetic schwas.

There have been a few attempts at formalizing the rules for pronouncing these unwritten schwas for Classical Armenian (Hammalian 1984, Schwink 1994, Pierce 2007). Pierce (2007) has noted that as a spelling-pronunciation rule, essentially the same schwa epenthesis rules are active for Classical Armenian and for Modern Armenian.

Because of the above facts, I transcribe Classical Armenian with essentially the same epenthetic schwas that the modern standard dialects use. There are some situations where the traditional pronunciation of Classical Armenian uses an epenthetic schwa while the standard dialects don't. Two such situations are the suffix */-k^h/* and the prefix */z-/^h*.

The suffix */-k^h/* <ք> is a nominalizer in SEA and SWA. In the modern language, it does not use schwa epenthesis after stops or two consonants: [part-k^h] 'debt' <պարտք>. But there are ambiguous and contradictory reports that the CA ancestor form (the plural suffix *-k^h*) does use schwa epenthesis in more contexts than SEA/SWA. For example, Godel (1975: 18-19)'s prose suggests schwa epenthesis applies after a CC cluster [part-ək^h] or after a stop/affricate. In contrast, Thomson (1989: 120)'s prose suggests no schwa epenthesis after a CC cluster [part-k^h]. Thomson suggests that schwa epenthesis applies only if the */-k^h/* follows a velar stop. For these limited cases where schwa epenthesis is unclear, I transcribe the CA forms with a question mark: [part-(ə?)k^h].

The prefix */z-/^h* was an accusative prefix in Classical Armenian. When this prefix is before a consonant, a schwa is added before the prefix: */z-CV/* → [əz-CV] (Thomson 1989: 116). This prefix is found in some archaic accusative pronouns in SWA [əz-mez] <զմեզ> 'me.ACC,' but it is not used as an inflectional prefix on nouns in SWA or SEA.

1.3.2.6 Stress

In terms of stress, we don't have direct evidence from Classical sources. However, it is a convention to treat Classical Armenian as having the same basic stress patterns as the modern standard dialects (SEA and SWA), described in §1.3.1.3.

Briefly, stress is on the final non-schwa vowel of the word, in SEA and SWA. For Classical Armenian, the same stress rules are assumed to apply (Thomson 1989: 15; Macak 2017: 1043-4). Evidence for the existence of final stress in pre-modern Armenian is discussed in DeLisi (2018).

1.3.3 Adjarian’s dialectological notation

In the original monograph, Adjarian set up his own notation to capture the pronunciation of words from non-standard dialects. He called his system a ‘scientific alphabet’ (§3.4), and he adapted it from the Armenian script. I converted his notation to IPA, as explained in §1.3.3.1. When re-transcribing his notation, I had to make decisions on matters that Adjarian kept implicit (§1.3.3.2). I sometimes had to diverge from Adjarian’s notation because of typographic problems (§1.3.3.3). I discovered that Adjarian had unfortunate inconsistencies in representing diphthongs (§1.3.3.4).

1.3.3.1 IPA approximations

In the original monograph, Adjarian transcribed what he perceived was the pronunciation of the non-standard dialects. He devised his own notation system based off of the Armenian alphabet, by adding additional diacritics or modifying the direction of letters. I call this his dialectological notation.

In this translation, I retained his original dialectological transcriptions and supplied an IPA approximation. Table 1.8 lists all the dialectological symbols that he used, along with my IPA approximation and my prosaic description. The PDF (and source LaTeX) of the translation can be searched for the occurrences of these symbols. Adjarian’s prosaic description was helpful in determining their phonetic values.

For consonants, I found little difficulty in rendering them into IPA. For vowels, most cases were simple to do. But some were hard to render:

- <րԷ /ə/, see §9.2.1.1.
- <Էօօ /œo/, see §10.2.3.1.6.
- <օօ> /oo/, see §10.2.3.1.6.

Table 1.8: Adjarian’s dialectological notation and my IPA approximations

Adjarian’s notation	IPA approximation	Description
Consonants		
բ	b	voiced bilabial stop
բ՛	b ^h	voiced aspirated bilabial stop
դ	d	voiced coronal (dental) stop
դ՛	d ^h	voiced aspirated coronal (dental) stop
ծ	ɖ	voiced coronal (dental) affricate

1 Introduction to the translation

ɖʼ	\widehat{dz}^h	voiced aspirated coronal (dental) affricate
ʒ	$\widehat{dʒ}$	voiced postalveolar affricate
ʒʼ	$\widehat{dʒ}^h$	voiced aspirated postalveolar affricate
ɸ	f	voiceless labiodental fricative
q	g	voiced velar stop
qʼ	g ^h	voiced aspirated velar stop
qj	g ^j	palatalized voiced velar stop
hʼ	ħ	voiceless pharyngeal fricative
h	h	voiceless glottal fricative
hj	ç	voiceless palatal fricative
ʻ, ʂ, ʃ	ɦ	voiced glottal fricative
j	j	voiced palatal glide
k	k	voiceless unaspirated velar stop
k̥	k ^h	voiceless aspirated velar stop
kj	k ^{hj}	palatalized voiceless aspirated velar stop
kj̥	k ^j	palatalized voiceless unaspirated velar stop
l	l	voiced lateral approximant
lʼ	l ^j	palatalized voiced lateral approximant
m	m	voiced bilabial nasal
n	n	voiced coronal (dental) nasal
ɸ	p	voiceless unaspirated bilabial stop
ɸʼ	p ^h	voiceless aspirated bilabial stop
ŋʼ	q	voiceless uvular stop
ɾ	r	voiced alveolar trill
ɾ̥	r	voiced alveolar flap
ŋ	ʁ	voiced uvular fricative
s	s	voiceless alveolar fricative
ʒ	ʃ	voiceless postalveolar fricative
ʈ	t	voiceless unaspirated coronal (dental) stop
ʈʼ	t ^h	voiceless aspirated coronal (dental) stop
ʈ̥	\widehat{ts}	voiceless unaspirated coronal (dental) affricate
g	\widehat{ts}^h	voiceless aspirated coronal (dental) affricate
ɖ	$\widehat{tʃ}$	voiceless unaspirated postalveolar affricate
ɖʼ	$\widehat{tʃ}^h$	voiceless aspirated postalveolar affricate
v	v	voiced labiodental fricative
w	w	voiced labial-velar glide
z	z	voiced alveolar fricative

1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription

ժ	ʒ	voiced postalveolar fricative
ճ	ʤ	voiced pharyngeal fricative
խ	χ	voiceless uvular fricative
Vowels		
m, ւի	æ	low front unrounded vowel
ւի	ã	nasalized /a/
ւ	ɑ	low back unrounded vowel
ւը	aɤ	diphthong of /a/ and (offglide) /ə/
ւի, ւի	aɪ	diphthong of /a/ and (offglide) /i/
ււ	au	diphthong of /a/ and (offglide) /u/
է or է՛	ɛ	lowered /e/
ե	e	mid front unrounded vowel
եյ	eɪ	diphthong of /e/ and (offglide) /i/
էյ, էյ՛	ɛɪ	shortened diphthong of /e/ and (offglide) /i/
եյ	ej, eɨ	inconsistent between diphthong or vowel-glide
ել	eʊ	diphthong of /e/ and (offglide) /u/
ըե	ə	fronted schwa
ը՞	ɘ	lowered schwa
ը	ə	schwa (mid central vowel)
ըի, ըի ^h	ɛɪ	diphthong of /ə/ and (offglide) /i/
ի	i	high front unrounded vowel
իե	ie	diphthong of (offglide) /i/ and /e/
ել	ieu	triphthong of (offglide) /i/, /e/, and (offglide) /u/
իի, իի	iɪ	diphthong of /i/ and (offglide) /i/
ի	ɨ	high central unrounded vowel
օ	o	mid back rounded vowel
օօ	œ	front mid rounded vowel
օօ	œɤ	diphthong of /œ/ and (offglide) /ə/
օօօ	œo	perhaps a diphthong of /œ/ and /o/
օօլ	œʊ	diphthong of /œ/ and (offglide) /u/
օը	oɤ	diphthong of /o/ and (offglide) /ə/
օօ	oo	perhaps a long vowel /o/
օլ	ou	diphthong of /o/ and (offglide) /u/
ու	u	high back rounded vowel
ոււ, ււ	ua	diphthong of (offglide) /u/ and /a/
ուե	ue	diphthong of (offglide) /u/ and /e/
ուի, ուի ^h	ui	diphthong of /u/ and (offglide) /i/

1 Introduction to the translation

n	ɯo	diphthong of (offglide) /u/ and /o/
ô	ɯœ	diphthong of (offglide) /u/ and /œ/
ɥL	ɤ	high front rounded vowel

1.3.3.2 Implicit information on assumed phonetic values

During the course of translating Adjarian and re-transcribing his data, I had to make decisions on the exact phonetic value of Adjarian's notation. I noticed that Adjarian would omit some types of information about Armenian phonology and phonetics, whether intentionally (because he implied the information) or because of ignorance (which we can never determine). I discuss my decisions here.

1.3.3.2.1 Front round vowels For the front round vowels <ɥL, ɯo>, I transcribe them as /ɤ, œ/. These are common realizations for the SWA form of these vowels. Though it's possible that some of the non-standard dialects use /y/ or /ø/.

1.3.3.2.2 Glide epenthesis in vowel hiatus repair In SEA and SWA, the vowel hiatus between the vowels /e/ and /i/ is repaired by either a transitional or full glide /j/ (4). I include this glide in my transcriptions for SWA and SEA.

- (4) SWA
/jerk^h-e-i-n/ → [jerk^hejin]
sing-TH-PST-3PL
'(If) they sing.'
երգեիս

The Armenian orthography does not mark glide insertion in this context. Adjarian likewise generally doesn't include this glide either in his dialectological notation. Thus, we will come across many dialectal words that are transcribed with vowel hiatus. But I think it's likely that there was a glide in these contexts. For example, we see instances of such apparent vowel hiatus contexts in §8.3.3.1.3. The dialectal form is transcribed with a vowel hiatus sequence [e-i] while the SEA cognate has a glide [ej-i].

1.3.3.2.3 Level of abstraction: schwas and voicing assimilation In general, Adjarian's dialectological notation seemed reliably close to a possible surface pronunciation for words. However, I suspect that Adjarian was at times transcribing in a more abstract or broad 'phonemic form' instead of a narrow phonetic form.

Evidence comes from how Adjarian transcribed obstruent clusters. In SWA, there is a productive constraint against having obstruent clusters that have heterogenous voicing. For example, for the root /ok^hud/ 'utility' <օգուտ>, the derivative 'helpful' is pronounced [okt^h-aɣɑr] <օգտակար>. Adding a suffix causes the root's vowel to disappear, and the newly created obstruent cluster assimilates to being voiceless.

In contrast, Adjarian often has clusters with heterogenous voicing. For example in (13c), Adjarian cites a Hamshen word /kof-di/ <կոճդի> that is borrowed from Ottoman Turkish. The suffix that he spelled as [-di] is a Turkish suffix. The modern Turkish form of this word however is <koş-tu> where the suffix has assimilated in voicing, and this is marked in the orthography. In contrast, Adjarian transcribes this suffix in its phonemic form, without voicing assimilation.

For Adjarian's data, it is unknown if words that are transcribed with heterogenous voicing like /kofdi/ were truly pronounced with such clusters [kofdi], or if they were pronounced with assimilation [kofti]. We cannot know for certain how narrow or broad Adjarian's transcriptions were. But my suspicion is that they were rather broad (phonemic).

Another tendency for Adjarian was that he often omitted epenthetic schwas. On page 9 from the original translation, Adjarian transcribed the word <վրայ> 'on' as [vrɑ]. But, the typical transcription is [vrɑɑ] with an epenthetic schwa. Throughout the translation, I often found Adjarian transcribing words with large consonant clusters, that would otherwise require schwa epenthesis in CA and SEA/SWA. I doubt that the relevant dialects lacked schwa epenthesis. It's possible that Adjarian omitted some of these schwas because he either a) perceived them to be too acoustically weak or short to transcribe (= a more narrow transcription), or b) he felt the schwas were too predictable to require insertion (= a more broad transcription)

1.3.3.2.4 Low vowel <u> /ɑ/ For the letter <u>, most traditional transliteration systems use a simpler transcription as <a>. But phonetically, this letter represents a low back unrounded vowel /ɑ/ in modern Standard Western and Standard Eastern Armenian. Although we don't have access to articulatory or acoustic data on the Armenian dialects, I suspect that Adjarian is using <u> to denote a back unrounded vowel as well for the following reasons.

1 Introduction to the translation

First, dialectological work often distinguishes a typical vowel <u> against an atypical fronted form like <ü> /æ/. This suggests that even in 1911, Adjarian perceived <u> as contrasting against a front <ü> /æ/ by being back.

Second, in the IPA, the letter <a> represents a front vowel too. Thus, if I use both <a, æ>, then it can create a false impression that there's a phonemic contrast between two front vowels <a, æ>, instead of between a front and back vowel <æ, a>.

Third, Adjarian was often sensitive in his perception of subtle acoustic differences. For example, in some dialects, he gives subtle judgments by saying that the low vowel <u> had a more closed mouth in the dialect of Van (§16.2.2.1.1). This suggests that he himself felt that <u> represented a back *unrounded* vowel.

However, in my own fieldwork, the dialect of Tehrani Iranian Armenian has a rounded back vowel /ɒ/ due to Persian contact (Dolatian et al. 2023: §2.1.4). Perceiving this rounding is quite subtle. So it is possible that some of the dialects from Iran that Adjarian studied did in fact use a back rounded form /ɒ/ instead of a back unrounded form /ɑ/. It is impossible to know what was the case 100 years ago.

1.3.3.2.5 Patalal vs. palatalized consonants Adjarian uses the digraphs <qj, lj, pj, hj> to describe consonants that combine a back consonant (velar stop /g, k, k^h/ or glottal fricative /h/) with a glide /j/. He doesn't discuss the nature of such sounds. In the original Armenian, he uses the phrase <քմականները> 'the palatals' (original page 10). The typography suggests these consonants are palatalized velar/glottal consonants /g^j, k^j, k^{hj}, h^j/. But Adjarian's wording in Armenian suggests that these consonants are phonetically patalal consonants /ʃ, c, c^h, ʒ/.

I discussed the matter with other linguists of Armenian (Nikita Bezrukov, Afshen Sharifzadeh, Bert Vaux). For the stops, our impression is that these symbols are generally used to mean palatalized consonants, not palatal consonants. Furthermore, in Adjarian's earlier grammar of Karabakh Armenian (Աճառեան 1901: 18), he describes the digraph <qj> as a palatalized consonant (a yodized /g/). The grammar was written in Armenian, and the following is my translation:

Այս ձեւը կ'արտասանուի ճիշտ գրուածիս պէս... որ եւրոպական բառով կը կոչուի g yodisé, այսինքն j կիսածայնն ստացած գ

This shape is pronounced just the way it is written... it is called a "g yodisé" in the European terms, meaning the /g/ has received the semivowel /j/.

1.3 Phonology of Armenian and our phonological transcription

For the fricative <h>, the typography suggests /h^j/. But the Karabakh grammar calls this sound a “soft <ch>” <թԵԹԵԼ ch> (Աճառեան 1901: 24). He says that this sound is pronounced like how the digraph <ch> is pronounced in the German word <ich>. I thereby conclude that he means that the sound is a palatal fricative /ç/.

1.3.3.2.6 Rhotics For the rhotic letters <ռ,ր>, the modern Standard Eastern pronunciation is a trill-flap distinction /r-r/. Modern dialects differ in whether the transcribed <ռ> letter is truly a flap /r/ vs. an approximant /ɹ,ɻ/. For example, Standard Western and Eastern Armenian use a flap /r/, while Tehrani Iranian Armenian uses an approximant /ɹ/. Hamshen is also reported to have an /ɹ/ (Vaux 2007). Dialectologists don’t distinguish these flavors of /r/. But to reduce confusion with the trill, I transcribe the trill as /r/, and the non-trill rhotic as /r/.

1.3.3.2.7 Stress In this translation, I generally do not provide stress markings for CA nor for SWA/SEA. I provide stress markings only in the following situation. Sometimes, Adjarian documents dialectal words and he includes a stress symbol <’>. He does this for words or dialects that have unexpected penultimate stress. For such situations, I also provide the stress marking for the CA and SEA/SWA cognates, to emphasize the contrast.

1.3.3.2.8 Uvular fricatives For the letters <խ,ք>, modern SWA and SEA use uvular /χ, ʁ/. Though in my experience, velar pronunciations are possible as free variation. Dialectological work does not distinguish velar vs. uvular pronunciations. So although I transcribe these letters consistently as uvular across the dialects, it is possible that they may be more velar in some dialects than others.

1.3.3.2.9 Velar place assimilation SEA and SWA have productive nasal place assimilation before velar stops: /n/ → [ŋ] before /k^h, k, g/ (§1.3.1.1). I transcribe these allophonic velar nasals for the SEA and SWA forms.

It is unknown if CA had an allophonic velar nasal [ŋ]. Adjarian does not acknowledge the existence of velar nasals in CA, SEA/SWA, nor the non-standard dialects. We can’t know for sure if CA and the non-standard dialects had nasal place assimilation, but it is likely. To maintain a faithful translation, I don’t transcribe logically possible velar nasals in the dialects, simply because we don’t know for sure if these dialects had allophonic velar nasals.

1.3.3.3 Typographical problems

While translating the book, I came across Armenian symbols that Adjarian used which I unfortunately could not faithfully replicate. These were symbols that were either absent from Unicode, or which required specialized fonts for me to use. I had to replace these symbols with approximate symbols.

- Armenian symbols that I could not replicate easily
 1. For the low front vowel /æ/, Adjarian used a special symbol <m>. I used the Armenian letter <ü>. This alternative symbol is also more common in post-Adjarian dialectological work.
 2. Some diphthongs were written with a superscript form of the letter <j>: <ɛ^j, ɨ^j, u^j>. I used a superscript <j>: <ɛ^j, ɨ^j, u^j>.
 3. Some diphthongs were written with a superscript form of the letter <ɨ>: <ɛ^ɨ, ɨ^ɨ>. I used a superscript <i>: <ɛⁱ, ɨⁱ>.
 4. For a lowered schwa, Adjarian used the upside-down version of the symbol <ɨ>. I couldn't reproduce this, so I used <ɨ[°]>

To explain why I replaced these letters, consider the sound /ɛ̃j/. The original Armenian rendering is ɛ^j with a superscript <j>. The PDF can show this substring correctly as ɛ^j with a superscript. But if the reader tries to copy this string, the result is a non-superscripted form ɛj. The superscript form with ɛ^j is not recoverable because ^j is not a predefined Unicode symbol. But, if the reader tries to copy ɛ^j, then the superscript <j> is rendered.

1.3.3.4 Diphthong inconsistencies

During the course of the translation, I came across inconsistencies in Adjarian's dialectological notation.

For all dialect chapters before Crimea (§33), Adjarian would have treated the symbols <ɨɛ, ɨɛɛ, ɨɛɛ> as /ɛ̃, ĩɛ̃, ĩɛ̃/. But then for Crimea (§34.2.1.2), he states these symbols should be read as single diphthongs: /ĩɛ̃, ĩɛ̃, ĩɛ̃/. This creates a contradiction with his previous use of these symbols. For <ɨɛɛ>, the contradiction is that <ɛɛ> already signifies /ĩɛ̃/.

The symbol sequence <ɛj> is likewise ambiguous. For some dialects, he uses this symbol to denote a diphthong /ẽj/, and he explicitly says the sound is a diphthong (Karabakh: §9.2.1.2, Cilicia: §23.3.1.3). But then for some dialects like Agulis (§13.2.1) and Van (§16.2.1), he states the vowels of these dialects, and does not mention a diphthong /ẽj/, yet he still provides words with the symbol sequence <ɛj>. One can then assume that Adjarian intends for this sequence to be read as /ej/ for these dialects.

I suspect part of this inconsistency for <ɫj> is due to typographical errors. For the dialect of Van, Adjarian states the Vozim dialect has a diphthong <ɫʲ> or <ɫʲ> /eɨ/. This diphthong is written with a superscript glide. He provides Vozim words that have both the superscript glide and the non-superscript glide: /χe-jl̥ɨj/ <ɫɫjɫʲ> ‘mirror’ (Tabe 16.43). For the Vozim past perfective (§16.4.3.3.2), he sometimes transcribed a past suffix as /ɨj/ <ɫʲ> but other times as /ej/ <ɫj>. Thus, I suspect that the ambiguities in Adjarian’s use of <ɫj> could all be typos for <ɫʲ>.

1.4 Translation conventions

While translating the monograph, I had to make decisions on how to convey all the implicit and explicit information in Adjarian’s prose. Such information ranged from organization (§1.4.1), Adjarian’s diachronic treatment of synchronic phonology (§1.4.2), morphological segmentation (§1.4.3), my naming conventions for the morphology (§1.4.4), his personal writing style and romanizations (§1.4.5), his use of data from multiple non-Armenian languages (§1.4.6), and my own limitations (§1.4.7).

1.4.1 Structuring and explanation

For most of this translation, I tried to maintain Adjarian’s original order and way of presenting information. However, there were two issues that I had to solve: section divisions and specifying diachronic changes.

First, Adjarian usually did not use section divisions in his dialectal chapters. Thus a dialect chapter would be a single long sequence of pages without any breaks. And in his introductory chapters, Adjarian often used at most one level of section division. To make his content easier to read, organize, and access, I tried to provide extensive subsection divisions based on various linguistic themes.

Second, oftentimes, Adjarian did not use any special notation to differentiate the Classical pronunciation vs. the modern pronunciations. Within the same sentence, he uses the same letters to denote both Classical and Modern pronunciations without using any special terms. He essentially uses one system of letter-sound correspondences for Classical Armenian, and another system for the modern dialects. For example, he would say “The sound X is Y,” and then expect his Armenian-literate readers to infer that X is Classical while Y is modern. He thus leaves it up to the (Armenian-speaking and literate) reader to deduce whenever some letter is designating the ancestor of a sound vs. the actual current pronounced form. For easier reading, I use the abbreviations like CA or MA, and terms like ‘Classical’ and ‘reflex, modern’ to disambiguate the text.

1 Introduction to the translation

For example, in section §3.7.1.2.1, he talks about how the Classical Armenian sound /ē/ became modern /e/. But he uses the same letter <Է> for the pronunciations. Similarly in §3.7.1.2.4, the Classical sound /o/ became a diphthong /ւօ/ in some dialects, but both phones are written with <ո>. The reader is expected to know that the letter <ո> means /o/ when used to transcribe a Classical word, while the letter means /ւօ/ when used for a modern work.

1.4.2 Phonological terms, changes, and alternations

As discussed in §1.3.3.2.3, Adjarian was at times inconsistent in his phonological level of abstraction. When translating the monograph, I had to make decisions on how to represent his phonological transcriptions. I likewise came across problems in his phonological terminology and treatment.

For phonological transcriptions in this book, I generally use slashes // to encode Adjarian's transcriptions, and also for my own SWA and SEA transcriptions. This is because Adjarian's notation is ambiguously narrow or broad. I often use <> to mark orthographic transcriptions, especially in the Armenian script or in Adjarian's dialectological notation.

In very few cases, I use brackets [] when I want to distinguish between a more abstract phonological form in slashes // vs. a more narrow phonetic form in brackets [], such as in the case of allophonic nasal place assimilation. But in general, my use of slashes // does not encode an abstract lexical representation. For example, I show epenthetic schwas in slashes //.

Besides notation, Adjarian's treatment of Armenian phonology reflected his training in the late 19th century by Antoine Meillet. His training is substantially different from how a 21st century phonologist would look at phonology. Adjarian was trained within the framework of comparative linguistics, before the rise of Saussurian or structural linguistics (structuralistics).

Because of his training in pre-structuralism, Adjarian does not utilize phonological concepts from structuralism such as phonemes and allophones. For example, in the Karabakh chapter, Adjarian provides a list of sounds present in the dialect (§9.2.1). But he doesn't specify if all these sounds can appear freely in a word (as a phoneme), or whether certain sounds are restricted in specific contexts (as an allophone).

For sounds that are borrowed from another language, he sometimes specifies that such sounds exist only in borrowed words. For example, in the Tigranakert dialect, the sound /q/ is present only in Arabic words. This sound is thus a marginal phoneme in that dialect. Yet he does not use such a theoretical term like 'marginal phoneme.'

Because Adjarian was trained before the rise of structuralist or generative linguistics, he likewise didn't look at phonology as a synchronic system of alternations. For example in the Cilicia dialect, Adjarian talks about how vowels in a word tend to assimilate (§23.3.2.3). When translating his prose, I called his process 'vowel harmony' because that's how a linguist in the 21st century would understand this process, even though Adjarian didn't use such a term.

For synchronic processes like vowel harmony, Adjarian sometimes would say what was relevant for the process (§10.2.3.1.5). But for diachronic changes, he often would not give any explanation. For example in the Agulis chapter, Adjarian goes through how various vowels changed from Classical Armenian to Agulis Armenian (§13.2.2.1). But such changes seem to be haphazard. For example, the Classical vowel /ɑ/ has many reflexes in Agulis: /ɑ, æ, o, e, œ, jœ, ɑj, u, ʏ/. Adjarian does not describe under what phonotactic or morphological conditions these different reflexes arose. And it is beyond the scope of this translation to explain these changes.

1.4.3 Glossing and morpheme segmentation

Adjarian generally did not morphologically segment his dialectal data, nor would he state the meaning of some word or affix. All glossing and segmentation was my own. Adjarian would usually present his data in one of three formats.

The first format is that he would list a dialectal word and then some related non-dialectal word. The non-dialectal word would be from CA, SEA, or SWA, but he usually doesn't state where the non-dialectal word is from. In this situation, I would transcribe the dialectal word, find and transcribe the CA and SWA/SEA cognates, and place them all together. The CA form works to show a likely ancestor for the dialectal word, while the SEA/SWA form gives a sense of the divergence of the dialect's development. To illustrate, see Table 7.5 in the Yerevan chapter.

In a lot of these situations, the non-dialectal form would have been identically written in either CA or SEA/SWA. In a few cases, the forms would be different, such as for 'lentil' in Table 7.5; Adjarian had provided the SEA form <նուս> for this word, but not the CA word. Unless Adjarian stated otherwise, I assumed that the dialectal form had the same meaning as the CA and SEA/SWA forms.

In some cases, Adjarian would provide a non-dialectal word in its inflected form that would have only been found in SEA/SWA, not CA. For those situations, I could only provide a partial picture of what the dialectal forms were. See for example Table 7.46 from the Yerevan chapter. Adjarian provided the dialectal form for 'gathered,' but this word didn't have an obvious reflex in CA.

1 Introduction to the translation

Adjarian sometimes would use the asterisk * to say that a Classical word or ancestor word is reconstructed. I kept his notation.

In very few situations, Adjarian provided a non-dialectal form that was neither in CA nor modern SEA/SWA. In those situations, I simply used the cognates that were attested. See for example the word for ‘cress’ in Karabakh in Table 9.20.

The second format was sentences. Here, Adjarian would provide a dialectal sentence, and a SEA/SWA translation. He would not morphologically segment his sentences. However, the Armenian reader could look at the Armenian translation and figure out the closest morphological connections and segmentations. I glossed and segmented all the sentences to the best of my abilities, by deducing from the SEA/SWA translations and cognates.

The third format was morphological paradigms. Adjarian would usually at most just list a paradigm as a set of cells and some label like ‘indicative present’. He usually didn’t describe how such words were morphologically constructed. The Armenian reader would then have to deduce the morphological segmentation, by again contrasting against how either SWA or SEA would work to create the indicative present. For such paradigms, I would segment the dialectal forms and provide SEA/SWA forms for easier contrast. I would prosaically explain how the SEA/SWA morphology works, and then use that information to deduce how the dialectal morphology works. For example, see §7.3.3.1 for the Yerevan verbal paradigms.

I generally tried to morphologically segment as many words in possible. An exception is pronouns. I try to minimize my segmentation and glossing of pronouns because pronouns tend to contain a lot of opaque morphology. See §12.3.2.

1.4.4 Grammatical terminology for morphological paradigms

When translating the book, I had to make decisions on how to call the different morphological items and tenses that Adjarian described. I tried to find a balance between staying faithful to Adjarian’s original terminology while using the modern names for some categories.

For example, Adjarian was often agnostic as to whether a certain morpheme was a prefix, suffix, or clitic. He often used the word <մասնիկ> which can be translated as ‘particle’ or ‘formative.’ I used the word ‘formative’ in the translation as a way to maintain Adjarian’s agnosticity.

In his morphological paradigms, Adjarian used traditional Armenian names for the various tenses and non-finite verb forms. I go through some of the more controversial items below.

In modern Standard Armenian, verbs can surface in a small set of non-finite verbs. The names for these non-finite forms vary based on the grammarian. For example, in Standard Eastern Armenian, the suffix *-um* is used to mark a non-finite form that's called the 'present participle' (Dum-Tragut 2009: 212) or the 'imperfective converb' (Dolatian et al. 2023: 109). The word 'converb' in this context is used to mean a non-finite form that can only be used in periphrastic constructions. Adjarian seems to not use any special Armenian term for this non-finite form, and tends to just say something along the lines of 'with formative /-um/'. Similarly, Standard Eastern Armenian uses the suffix /-el/ to create a non-finite form that has been called the 'perfect participle' (Dum-Tragut 2009: 213), the 'perfective converb' (Dolatian et al. 2023: 111), or the 'past participle' (անցեալ դերբայ) by Adjarian (§10.3.3.1.2).

When translating the book, I stay faithful to Adjarian's prose and use the terms that he used. For example, in §10.3.3.1.2, Adjarian explicitly uses the term 'past participle' (անցեալ դերբայ) to describe a non-finite form in Yerevan, and I translate his prose as such. But, in the glossing and when discussing the SEA forms (§7.3.3.1.2), I use more modern terminology from Dolatian et al. (2023). The terms used in Dolatian et al. (2023) typically match the terms used in the Eastern Armenian National Corpus, with few deviations.

There are other points of Armenian grammar that are controversial in their terminology. In Eastern dialects, the formative /k-, kə-/ is called a future prefix or formative by Adjarian. In contrast, some modern grammars of Eastern Armenian call this a conditional future marker (Dum-Tragut 2009: 253ff). We try to maintain Adjarian's terms in his prose.

Another area worth mentioning concerns perfectivity and imperfectivity. Here Adjarian uses traditional terms in Armenian philology which sometimes conflict with more recent terminology in Armenian linguistics. Consider the following four sentences from Standard Eastern Armenian from Table 1.9.

A simple present tense sentence such as 'they like' is simply called the 'present' by Adjarian, while 'indicative present' in more recent work. For marking the past tense, SEA utilizes two basic types of past constructions. One renders the incompleting past meaning of the English 'they were liking,' while one renders the completed past meaning of 'they liked.' The former construction is called the 'imperfective' by Adjarian, and 'indicative past imperfective' by Dolatian et al. (2023: §6.3.1). The latter construction is called the '(past) perfective'. More complex tenses like the present perfect are used for sentences like 'they have liked.'

When translating this book, I kept Adjarian's original term in the prose. I then used the modern grammatical term in my personal section division titles and in

1 Introduction to the translation

Table 1.9: Perfectivity and imperfectivity in Standard Eastern Armenian

Term from Adjarian	Term from Dolatian et al. (2023)	Example
Present <սերկայ>	Indicative present	sir-um e-n like-IMPF.CVB AUX-3PL 'they like, they are liking' սիրում են
Imperfective <անկատար>	Indicative past imperfective	sir-um ej-i-n like-IMPF.CVB AUX-PST-3PL 'they were liking' սիրում էին
Perfective <կատարեալ>	Past perfective	sir-e-t ^h -i-n like-TH-AOR-PST-3PL 'they liked' սիրեցին
Present perfect <յարակատար>	Present perfect	sir-el e-n like-PERF.CVB AUX-3PL 'they have liked' սիրել են

the labels for paradigm tables.

When translating paradigms with Western Armenian, a problem I had was capturing the progressive tense (Table 1.10). In formal written SWA, the synthetic forms used in the indicative present and the indicative past imperfective can denote either a progressive or non-progressive reading. But in spoken SWA, the particle /gor/ is mandatory for denoting a progressive meaning.¹²

Outside of an artificial literary context, a SWA speaker cannot naturally perceive a progressive reading for these synthetic forms without /gor/. When translating past imperfective sentences for the Western dialects, I used the non-progressive meaning as the default (following the spoken register of SWA). In some cases, Adjarian explicitly said a sentence had a progressive meaning; so I followed him in those contexts.

¹²In SEA, there is no dedicated progressive morpheme or construction. The indicative present can have a progressive or non-progressive meaning (Table 1.9). The indicative past imperfective has only a progressive meaning. The meaning of 'I would like' is expressed by using the prefix /k-/ with past tense agreement, like [kə-sir-ej-i-n] (Dolatian et al. 2023: §6.5.3).

Table 1.10: Progressive meanings in Standard Western Armenian

Paradigm name	Example		Literary reading	Spoken reading
Indicative present	ԳՅ-ՇՅՄ-Ե-Ն		‘they drink’	‘they drink’
	IND-drink-TH-3PL		‘they are drinking’	
	ԳՅ-ՇՅՄ-Ե-Ն	ԳՐ	N/A	‘they are drinking’
	IND-drink-TH-3PL	PROG		
Indicative past imperfective	ԳՅ-ՇՅՄ-ԵՅ-Ի-Ն		‘they would drink’	‘they would drink’
	IND-drink-TH-PST-3PL		‘they are drinking’	
	ԳՅ-ՇՅՄ-ԵՅ-Ի-Ն	ԳՐ		‘they are drinking’
	IND-drink-TH-PST-3PL	PROG		

Past tense morphology presents another set of problems in Eastern Armenian. When the future prefix [k(ə)-] is added to the subjunctive present, it creates a simple future reading ‘I will like’. But when it’s added to a subjunctive past form, it creates a conditional-like reading ‘I would like’ (Dolatian et al. 2023: §6.5.3). Adjarian calls the latter reading the future past though it’s semantically inaccurate. See discussion in §13.3.3.3.4.

1.4.5 Cultural terminology and names used by Adjarian

There were minor cases where Adjarian would use an Armenian term that was difficult to translate accurately. One such word was the noun <զաղիւթ>. This word can be translated in various ways such as ‘colony’ or ‘settlement’. The derived word <զաղթաւան> can then also be translated as ‘colonizer, settler, migrant, emigre’ and so on.

In general, he would use these two words to describe communities of Armenians who were living in areas outside of Historic Armenia, or communities who migrated across different regions and cities. Throughout this book, I tended to translate these terms as either ‘settlements’ or ‘migrant communities’. I did this because the word ‘colony’ can incorrectly imply that these Armenian communities were part of some colonialization effort, instead of just normal human migration.¹³

Adjarian likewise was sometimes flowery in his prose. He would often use the phrase <հիւս հայերէս> ‘Old Armenian’ to denote Classical Armenian, instead of

¹³In the French version, Adjarian (1909) used the French words ‘colonie’ (page 13) and ‘émigration’ (page 84). I thank Bert Vaux and Thomas Castagna for finding this out for me.

1 Introduction to the translation

the conventional word <գրաբար>. He used the term <նոր հայերէս> ‘New Armenian’ to denote the modern descendants (whether standard or non-standard dialects). The standard language was <գրական> ‘literary’. He likewise used the word ‘sea’ for lakes. I didn’t alter Adjarian’s word choices, to maintain faithfulness to his personal style.

He would often use the word ‘ending’ (վերջաւորութիւն) in ambiguous ways. It could mean a word-final segment (§13.2.2.4.6), a suffix (§7.3.3.3.5), or a suffix sequence (§26.3.2.3).

A complicated area of translation involved the root <տաճիկ> pronounced /dadʒig/ in SWA, and /tatʃik/ in SEA. This root can mean a range of related meanings like Turk or Muslim. It’s used in phrases like <տաճկերէս> /dadʒgeren/ which is the language of those people (Turkish), <տաճկաստան> /dadʒgastan/ which is the country (Turkey), or <տաճկահայ> /dadʒgahaj/ which is an Armenian from that area. In Adjarian’s prose, he used this root and its derivatives to refer to the notions of Ottoman Turks, Ottoman Turkish, Ottoman Turkey, and Ottoman Armenians. I thus translated these words as such.¹⁴ Some related words are <թուրք> /tʰurkʰ/ and <թրքերէս> /tʰarkʰeren/ which mean Turk and Turkish.

In some case, Adjarian would use a linguistic term in somewhat vague ways. The term <սայթոնցիկ> is supposed to denote a stop consonant (= a plosive). However, he sometimes would use the word ‘plosive’ to denote either a stop or affricate. Thus throughout the translation, there are likely sentences where I used the word ‘plosive],’ but the phrase ‘stop or affricate’ may have captured his intent better. Unfortunately, his style of writing would often make using a longer phrase harder to read. When translating *Adjarian (1899)*, Balabanian faced a similar issue (§2).

A difficult matter to translate was proper names. Adjarian usually wrote people’s name in the Armenian script. I would write the person’s name in the original script that Adjarian used, alongside a romanization. In some cases, the person had an existing or well-known romanized name. For example, the late Armenian philologist <Շահան Ջրպետ> had a romanized name ‘Jacques Chahan de Cirbied’.

In other cases, I couldn’t find a romanized version of the person’s name online. In such cases, I made up my own unofficial romanization based on a simplified HBM transliteration. I would provide the IPA pronunciation in SEA/SWA. To explain why I did this, my Armenian name is <Տօվլէթեան> and pronounced in SWA as [dovletʰjan]. Its HBM form would be <Tēōvlēt‘ean>, but the romanized form that I had used within the Armenian community is <Deovletian>. The

¹⁴Because of the genocide, I thought it would be insulting to translate the word <տաճկահայ> to ‘Turkish-Armenian’ instead of ‘Ottoman Armenian’.

two romanizations are obviously different, and the HMB transliteration is not publicly used.

In order to show respect to the many deceased (and likely massacred) individuals who worked with Adjarian in his documentation efforts, I wanted to romanize their names in the way that I would expect to see such names in real life and in pronounced forms. For example, I romanized the surname suffix <եալ> as <-ian>, because this is how people in real life romanize their names (outside of academic bibliographies), and not as the HBM form <-ean>. For affricates like <g>, I wouldn't romanize them using HBM letters like <c'> because such symbols aren't used by Armenians outside of academic publications. I instead used symbols like <ts>. Of course, these romanized forms are ambiguous. But, I provide the original Armenians form anyway. So there is no loss of information.

1.4.6 Translating language examples

In this book, Adjarian would provide linguistic examples from various languages and registers. These languages were the following.

- French
- Italian
- German
- English
- Russian
- Georgian
- Persian
- Arabic
- Ottoman Turkish
- Classical Armenian
- Standard Armenian, often ambiguously either SEA or SWA

I only speak SWA, English, and Arabic. So when translating these examples, I used the following procedure.

For Romance and Germanic languages, I largely relied on Wiktionary. Adjarian's examples were mostly just word lists so this was feasible. For French, I have some beginner level reading capacity.

For Russian, I cannot read the Cyrillic script. I relied on the help of a Russian speaker (Nikita Bezrukov) to help in the translation.

For Persian and Arabic, I knew the Arabic script so I could use Wiktionary (and my own Arabic knowledge) to translate. Some Persian cases were difficult, so for that I had the help of a speaker (Nazilia Shafiei).

1 Introduction to the translation

For Georgian, I don't know the script so I relied on two linguists (David Erschler and Thomas Wier) who work on Georgian.

For Ottoman Turkish, Adjarian usually wrote these phrases in Armenian letters. I used a combination of Wiktionary and help from Turkish speakers (Tabita Toparlak, Nazila Shafiei, Jonathan North Washington) to translate the Ottoman forms to English and modern Turkish.

For Classical Armenian, I relied on the Calfa dictionary¹⁵ and English Wiktionary. In some cases, Adjarian used a word that he implied was a Classical word but I couldn't track it down. In those situations, he would use the Classical word as a gloss for a dialectal word. I instead used a cognate that was attested in the Classical dictionaries.

For SWA and SEA, I relied mainly on my own native knowledge of SWA. For transcribing SEA forms, I relied on English Wiktionary. The Armenian entries on English Wiktionary are highly moderated by Vahagn Petrosyan. For SEA words whose transcriptions I couldn't find on Wiktionary, I instead asked Petrosyan for help.

1.4.7 Limitations of the translation

I have tried my best to ascertain the exact translation of as much of Adjarian's prose as possible for me. At times where I was unsure on how to translate a word or phrase, I reached out to others for help. But there are still small points where I couldn't decide on a proper translation. A lot of these errors can be found in the my footnotes, which include the substring '(?)' which can be searched for.

Below I go through the types of datapoints that I couldn't be fully confident in translating. My hope is that because this book is open-access, then future readers can contribute to ongoing translation work by finding my errors.

In some cases, I couldn't track down the exact bibliographic entry for an academic work that Adjarian cites. This is because he doesn't provide a complete bibliography but often just mentions the author's name and year of publication. For example, see the unclear difficult citations for Davit-Bek (footnote 3). I include the symbol '(?)' for such footnotes.

In very rare cases, the original prose was confusing and ambiguous. For example, see footnotes 8, 24, among others.

In some cases, Adjarian is too implicit and vague. For example, he sometimes doesn't state the dialectal or etymological origin of some word (footnote 15).

¹⁵<https://dictionary.calfa.fr/>

For the morphology, Adjarian doesn't segment, gloss, or explain his suffixes. There are some cases where I couldn't figure out what a suffix meant. For example, the reader can search for the substrings '-?', '?-', or '(?)' to find less than a hundred cases of untranslated morphemes. Some example sentences likewise lacked a translation and I couldn't figure out what they meant.

For placenames in the end matter, only a few places have unclear romanizations because I couldn't track down the place. These unclear placenames have a question mark.

For the sample texts for the 31 non-standard dialects, I did not translate, gloss, or re-transcribe them. Adjarian didn't explain his texts, and he only sometimes rendered them into his dialectological notation. It would have been to cumbersome and error-ridden for me (and for any non-speaker of the relevant dialect) to translate such samples. I encourage future researchers who focus on those specific dialects to use the open-access sources in this translation.

This translation focuses on capturing the information that Adjarian presented in his 1911 book. Thus, I do not provide recent descriptions of those 31 dialects. But for each dialect, I provide a citation to [Martirosyan \(2019\)](#)'s survey. The survey lists more recent grammars on a specific dialect. I place this citation in the literature section (if this section exists), otherwise in the background section.

Finally, this book is a translation of the 1911 Armenian edition which is almost 300 pages. The 1909 French version is smaller at almost 100 pages. Because I don't speak French and because the Armenian edition is substantially larger, I used the Armenian edition as the source to translate. Because I don't speak French, it's unclear to me if there's any information present in the French edition that is absent in the Armenian edition.

2 Translation of Adjarian 1899 on voice onset time

Translated by George Balabanian

[[Below is a translation of *Adjarian (1899)*, done by George Balabanian. That paper is an early acoustic demonstration of voice onset time, using Armenian data (*Braun 2013*).]]

Original title: Les Explosives de l'ancien arménien étudiées dans les dialectes modernes

Translated title: The stops and affricates of Classical Armenian, studied in modern dialects

2.1 Introduction, background, and methodology

Here, I investigate what has become of the three groups of Classical Armenian stops and affricates in the modern dialects.

[[The French term that Adjarian uses is “explosives,” which is no longer used today. It was generally used in the 19th century to describe stops (plosives), and sometimes both stops and affricates (which is the way Adjarian uses it). The term ‘obstruent’ is too wide a term, as it would include all fricatives, stridents, and sibilants. And ‘occlusive’ is also too wide, as it also includes nasals.]]

Adjarian's original notation	Armenian orthography	IPA transcription	Hübschmann-Meillet transliteration
b, g, d, dz, dj	բ, գ, դ, ձ, ղ	b, g, d, \widehat{dz} , \widehat{dj}	b, g, d, j, ǰ
p, k, t, ts, tch	պ, կ, տ, ժ, ճ	p, k, t, \widehat{ts} , \widehat{tj}	p, k, t, c, č
p ^c , k ^c , t ^c , ts ^c , tch ^c	փ, ք, թ, ց, ջ	p ^h , k ^h , t ^h , \widehat{ts}^h , \widehat{tj}^h	p ^c , k ^c , t ^c , c ^c , č ^c

I limit my study only to word-initial sounds and to differences in sonority and intensity.

The sonority of a consonant is determined by the relationship between two moments: the moment when the consonant bursts out by the effect of the air being expelled from the mouth, and the moment when the larynx vibrates. The intensity is proportional to the amount of air expended for the explosion. To determine these various data, I used the experimental method. In other words, I had recourse to the phonetic laboratory and machines of the Abbot Rousselot.¹

I collected the movements of the speech air column with a mouthpiece, and the vibrations of the larynx with a capsule attached to the thyroid cartilage with a rubber tie. Both phenomena were recorded on a rotating cylinder by means of two lever drums mounted to capture the vibratory movements and acting simultaneously.

Each of my plots thus consists of two synchronic lines: the top one marking the air displacement, or speech, the lower one, laryngeal vibrations.

I've indicated synchronicity by means of vertical construction lines. The dotted lines indicate when the larynx begins to vibrate; solid lines indicate the moment of burst.

All plots are comparable in terms of sound sonority. But for the various degrees of intensity, it is only legitimate to compare between plots relating to the same dialect, as my experiments were carried out at rather different times and with different equipment.

[[Adjarian listed data from the following dialects, along with an abbreviation:]]

- C = Constantinople; 1 2 3 mark three variants of popular pronunciation: C1 emphatic pronunciation, C2 normal pronunciation, C3 exceptional pronunciation.

[[See the Istanbul chapter §31.2.1.2 and §31.2.2.3.1.]]

- A = Aslanbeg

[[The Aslanbeg variety is a subdialect of the Nicomedia dialect. See §30.2.1.]]

- N = Nukha

[[French spelling is *Nouxax*; also spelled *Nukhi*, *Nukha*; *Shaki* (Şəki) of modern-day Azerbaijan, Նուխի or Շաքի in Armenian, part of the Karabakh/Artsakh dialect group. For general information on the consonant system of Karabakh, see §9.2.1.3 and §9.2.3.3.1.]]

- M = Mush: M1 first category of voiced consonants; M2 second category of voiced consonants.

[[For more information on Mush, see 15.2.2.1.]]

- Ch = Shushi

¹Jean-Pierre Rousselot (1846-1924) was a French priest and is considered the founder of experimental phonetics.

2.2 The voiced stops and affricates of Classical Armenian

[[Originally Ch for Choucha (Shushi, Shusha).]]

[[The Shushi vernacular is part of the Karabakh dialect group. For general information on the consonant system of Karabakh, see §9.2.1.3 and §9.2.3.3.1.]]

- S = Sivas

[[Also commonly known as Sebastia.]]

[[For more information on Sebastia, see §27.3.1.2.1.]]

One would be struck, I'm sure, by the amplitude of some of the vibrations, or the apparent weakness of some of the bursts. It's important not to dwell on this: it is all due, not to the phenomenon itself, but to the nature of the drum I have used.

To make it easier to compare my plots, I've grouped them in four tables, arranged so that the same articulation is read from top to bottom, and that the forms of the same dialect follow each other horizontally. When an articulation is missing in a dialect, the place it should occupy is left blank.

Two scales are used to measure the duration in hundredths of a second. The first, appended to Figure 2.1, is used for tables 1, 2 and 3 ; the 2nd, for Figure 2.4, to which it is attached.

The figures have been reproduced by photogravure. Some have been edited, but only for points that are outside the purpose of this work.

The experiments were carried out on the following people, each using the speech of his native town:

1. First, myself, Hratchia Adjarian, born in 1874, in Constantinople (250,000 Armenians), for the popular and literary pronunciations.
2. Mr. Alexandre Nalbandian, born in 1873, in Aslanbeg, a large Armenian village (4,000 inhabitants) near the town of İzmit (Ismid), on the Sea of Marmara.
3. Mr. Vahan Ter-Poghossian, born in 1872 in Nukha, on the southern side of the Caucasus, east of Tbilisi (Tiflis).
4. The melik Nikoghos Avcharian, born in Shushi, in 1872.
5. Mr. Tigran Dimaksian, born in 1878, in Karmen, an Armenian village near Mush.
6. Mr. Georg Mkrtichian, born in Sivas in 1872.

2.2 The voiced stops and affricates of Classical Armenian

p, q, ŋ, δ, ʒ – /b, g, d, d͡z, d͡ʒ/ (Figures 2.1 and 2.2)...

1. In the popular speech of Constantinople (C1, C2, C3), there are three ways of pronouncing these consonants: for the first manner, the laryngeal vibrations

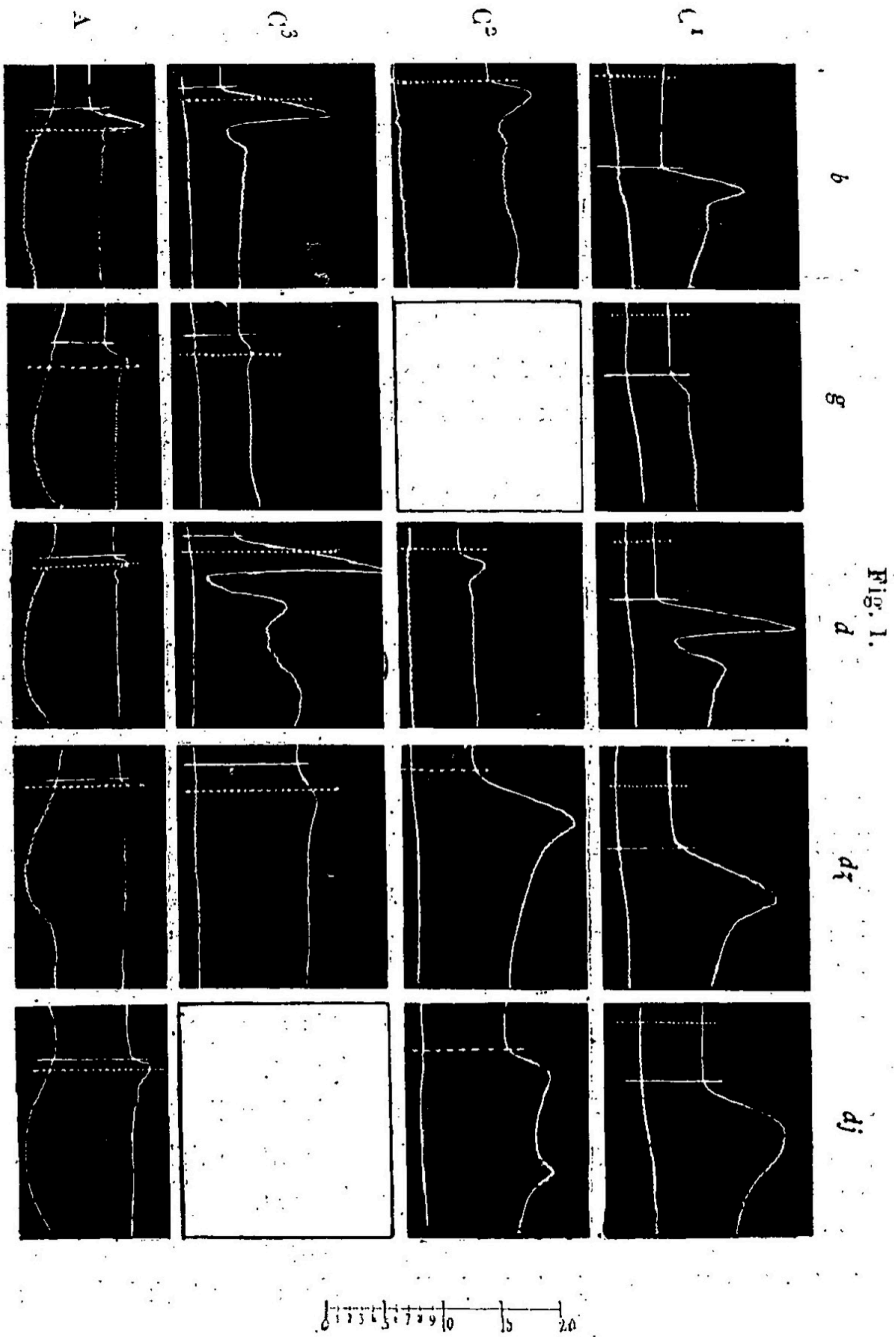


Figure 2.1: Original figure 1 for reflexes of Classical Armenian voiced stops and affricates

2.2 The voiced stops and affricates of Classical Armenian

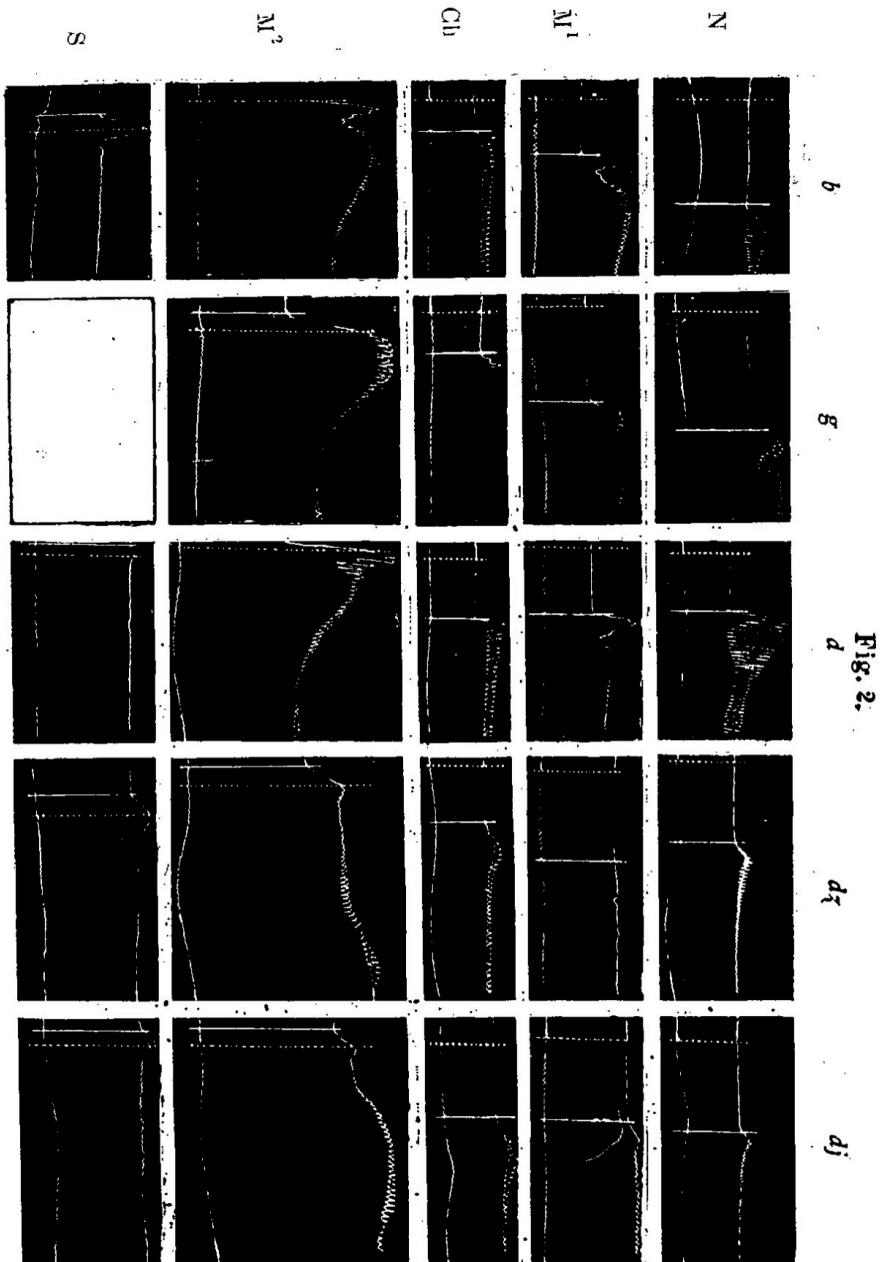


Figure 2.2: Original figure 2 for reflexes of Classical Armenian voiced stops and affricates

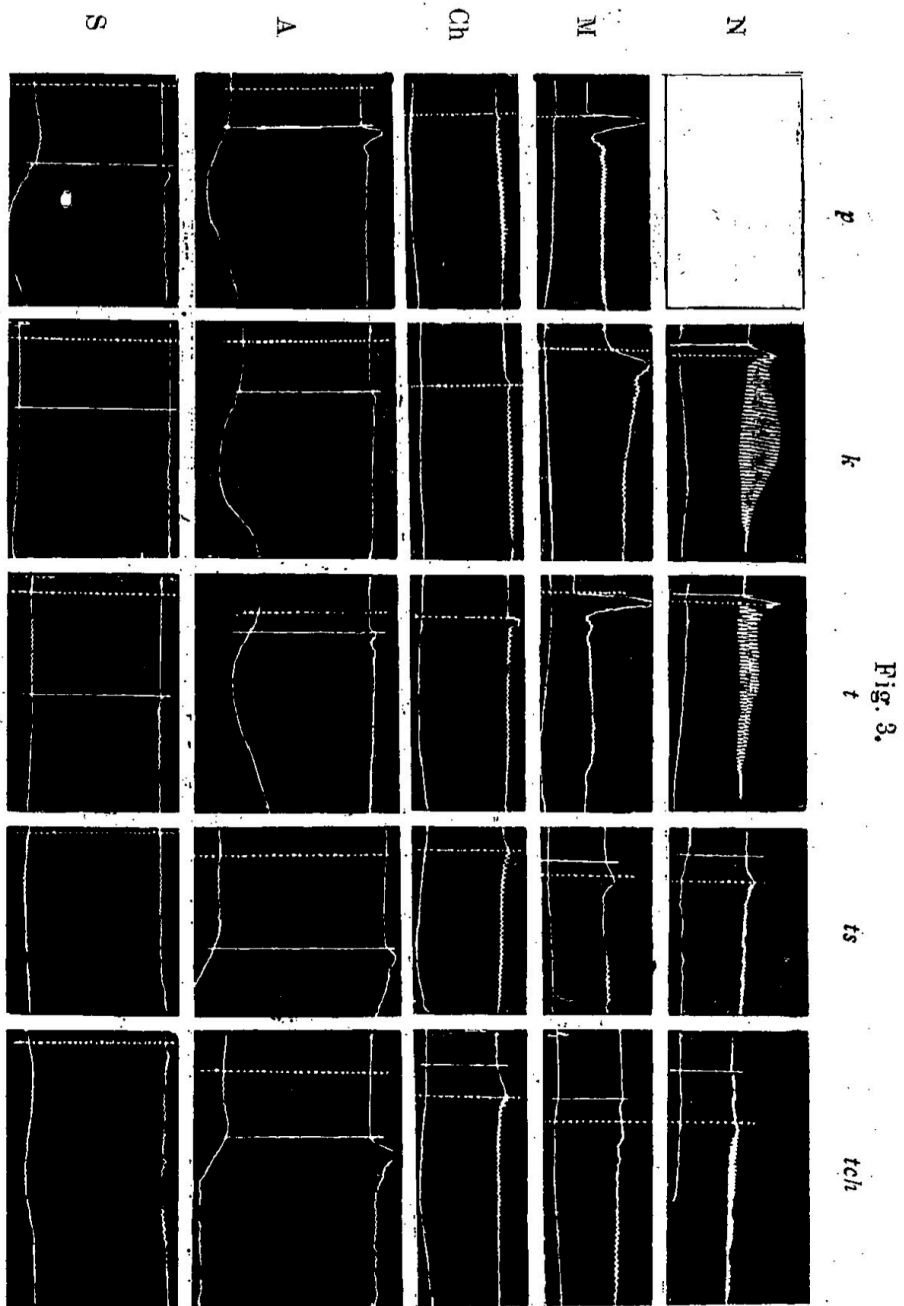
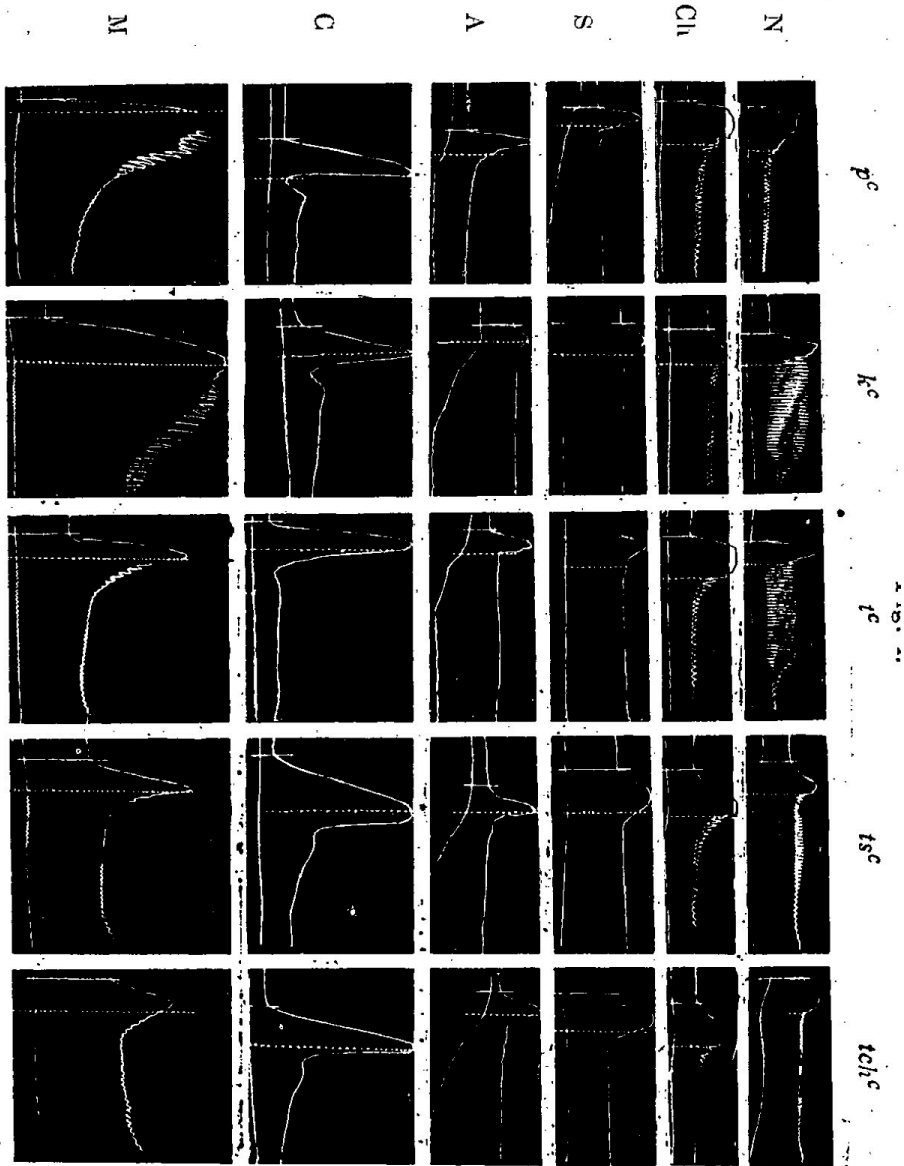


Figure 2.3: Original figure 3 for reflexes of Classical Armenian voiceless unaspirated stops and affricates

2.2 The voiced stops and affricates of Classical Armenian



Echelle pour la fig. 4.

Figure 2.4: Original figure 4 for reflexes of Classical Armenian voiceless aspirated stops and affricates

precede the air burst (by 0.08 seconds): for the second manner, the laryngeal vibrations occur at the same time as the air burst, and for the third manner, the vibrations occur slightly after the air burst (by only 0.01-0.02 seconds).

So, in reality, we have 3 varieties of voiced stops and affricates (3 *b*, 3 *g*, 3 *d*, etc.), but the third is far less distant from the second than this one is from the first.

The first, which corresponds exactly to French voiced consonants, is used when there is emphasis; it can therefore be called emphatic. The second, which corresponds to German voiced consonants, can be called normal, as the vast majority of examples belong to this type: such is the ordinary pronunciation of Constantinople. As for the third, I have only observed it accidentally. These voiced consonants are close to the corresponding voiceless ones, but they have less force, and the larynx enters into vibration faster than for the voiceless consonants.

2. In the literary language of Constantinople and in the dialect of Aslanbeg (A), voiced consonants are pronounced voiceless aspirated consonants, which we'll discuss later (Figure 2.4 C, and A). However, in Aslanbeg, these consonants have less force than the corresponding aspirated ones (compare Figure 2.1A and 2.4A). Occasionally, they are pronounced like the voiced ones in the popular Constantinople speech (Figure 2.1 C1, C2, C3).

3. In the dialects of Nukha (N) and Shushi (Ch), they have remained completely voiced; vibrations of the larynx begin at variable times, up to more than 0.1 of a second before the air burst.

4. In the dialects of Mush (M1 M2) and Sivas (S), they have two distinct categories. The first (M1) presents voiced consonants in Nukha and Shushi. In the second (M2 and S), the consonant is pronounced more strongly than in the first, and the volume of air from the burst is more considerable, which gives me the impression of a <bh> or a voiced [b] ([b^b]) followed by a confused noise in the throat, whereas a French speaker hears [p].

The laryngeal vibrations begin 0.02-0.03 seconds after the air burst; but in two instances, for [b], there was simultaneity between the start of laryngeal vibrations and the air burst.

2.3 The voiceless unaspirated stops and affricates of Classical Armenian

ւ, ւ, ւ, ծ, ճ – /p, k, t, ts, tʃ/ (Figure 2.3)

1. In the vernacular and literary languages of Constantinople, these consonants are considered voiced and are pronounced exactly like these (Figure 2.1 C1 C2 C3).

2.4 The voiceless aspirated stops and affricates of Classical Armenian

2. Similarly, in Aslanbeg and Sivas (A, S), they have become voiced: vibrations begin between 0.015 and 0.08 seconds before the air burst.

3. In the other dialects (N, M, Ch), they have remained voiceless, and perfectly distinct from both the corresponding voiced and voiceless aspirated consonants.

In Nukha (N) and Shushi (Ch), laryngeal vibrations begin at the moment when air emission is impeded, which corresponds to the fall of the plotline after the first moment of the air burst.

In Mush (M), laryngeal vibrations generally begin at the same time as the air burst. Nevertheless, my examples of [ts̄] and [tʃ̄] show exactly the same position as in the pronunciation of Nukha and Shushi. I've also found the same for the consonant [t̄].

In Mush, unaspirated consonants can also become voiced as in the dialects of Constantinople, Sivas, and Aslanbeg.

2.4 The voiceless aspirated stops and affricates of Classical Armenian

փ, ք, թ, ց, շ – p^h, k^h, t^h, ts̄^h, tʃ̄^h

In Constantinople, in the popular and literary pronunciations, these are divided into 3 classes. In the first, the vibrations of the larynx occur 0.01 second after the start of the air burst; this corresponds roughly to the strong French consonants (Figure 2.1 C3). In the second case, vibrations begin at the point where air emission is hindered, in other words, at the highest point of the plotline (Figure 2.4 C, except for [p^h]). In the third case, vibrations occur after the movement of airflow, or very shortly before (Figure 2.4 C, [p^h]). But the first and third classes are very rare; I have merely found them accidentally.

2. In Mush (M), the situation is similar to the second class described for Constantinople.

3. In the other dialects (N, Ch, S, A), these consonants are completely voiceless: vibrations only begin after the air burst is completed.

Part II

Introductory chapters by Adjarian

3 Introduction by Adjarian

3.1 History of Armenian dialectology

Original page number 1.

The first person who was occupied with Armenian dialectology was the Dutch Armenologist Schröder (Շրօտօւր). In his work (*Schröder 1711*), he provides a separate section where he talks about various Armenian dialects in the Caucasus, and he provides a succinct sample of the Agulis and Julfa dialects. After him comes Jacques Chahan de Cirbied (Շահան Ջրպետ), an Armenologist from Evdokia. In his extensive grammar (*de Cirbied 1823*), he dedicates a part to Armenian dialects, about which he provides more information than his predecessor; and he provides a general sketch for a few of these dialects. Third place goes to the doctor Gevorg Akhverdian (Գեորգ Ախվերդեան; [[*SEA*: /*gevork*^h*axverdjan*/ or /*axvert*^h*jan*/]]). He had such a special love for Armenian dialectology that he first published the provincial songs of Sayat Nova in the Tbilisi dialect (*Ախվերդեան 1852*), providing an exhaustive introduction, where he studies the Tbilisi dialect with a very skilled and specialist pen. Akhverdian intended to study other dialects as well, but he died too soon, squashing his beautiful prospects.

In 1866, the grammar of the Viennese monk Arsen Aydinian (Հ. Ա. Այտընեան; [[*SWA*: /*arsen ajdinjan*/]]) was published (*Այտընեան 1866*), wherein the author gave the first general classification of the Armenian dialects, though in very uncertain terms. Aydinian recognized four dialectal branches.

Original page number 2.

1. Russia, Persia, and India
2. Ottoman Armenia (Տաճկահայաստան) and Mesopotamia
3. Asia Minor
4. Austro-Hungary (Transylvania, Ardeal, Artyal, or Artial: Առտեալ)

The author talks about each of the four branches separately, provides a general description of each, focusing especially on the morphology (ծեւաբանութիւն). He does not consider the phonology (ծայնաբանութիւն).

3 Introduction by Adjarian

In the same year, Kerovbe Patkanian (Պատկանեան; [[SEA: /k^herovbe patkan-
jan/]]) published a grammar in German on the Agulis dialect (Patkanoff 1866). This was followed by the Armenologist Petermann's study on the Tbilisi dialect (Petermann 1867).

In 1869, Patkanian published his Russian work (Патканов 1869)¹, where he gives a succinct description of eight Armenian dialects, based on a handful of written sources. In 1878, the same author published Патканов (1875)² in two volumes: the first volume on New Nakhichevan, and the second on Mush. Both works are extensive.

After Patkanian, there was no work on Armenian dialectology for a long time, until in 1883 when the Agulis linguist S. Sargsiants (Ս. Սարգսեան; [[SEA: /sark^həsjan/
ts/]]) published his detailed study on the Agulis dialect (Սարգսեանց 1883). His work exceeds all previous works, both in its extensiveness and its scientific accuracy. In 1886, the Polish Armenologist Jan Hanusz (Յոսի. Հանուշ) started a study on the Polish-Armenian dialect. He published two volumes, wherein he studies the lexicon and phonology (ծայլաբանութիւն) of Polish-Armenian (Hanusz 1886, 1889). Because of his death, the remaining parts of his study of the dialect were unfinished.

After Hanusz, the Russian Armenologist Alexander Thomson (Томсонъ; [[*modern Russian*: Александр Томсон]]) published a study on the Akhaltskha dialect in 1887 (Томсон 1887) and the Tbilisi dialect in 1890 (Томсон 1890).

Starting in 1896, Armenian dialectology gained new momentum, and the number of studies grew day by day. In the same year, the *Azghagrakan Handes* (Ազգագրական Հանդէս [*Ethnographic Magazine*]) was established, under the editorship of Lalayan (Լալայեան; [[SEA: /lalajan/]]). To this day, the journal continues to provide...

Original page number 3.

... many samples on the provincial or vernacular language. Then in 1896, the Armenologist Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեգ; [[SWA: /melik^h t^havit^h p^hek^h/,
SEA /davit^h beg/]]) published a succinct study on the Marash dialect, first in Armenian (see ՀԱ 1986) and then in French.³ In 1897, Levon Mserian (Լ. Մսերեան; [[SWA/SEA: /levon məserjan/, also called Mseriants Մսերեանց /məsarjants^h/]])

¹[[In the original source, Adjarian used the pre-revolution writing system and called the book: *Изслѣдованіе о діалектахъ армянскаго языка.*]]

²[[In the original source, Adjarian used the pre-revolution writing system and called the book: *Материалы для изученія армянскихъ нарѣчій.*]]

³[[Adjarian spells this person's name in various ways. The Armenian record is Մելիք-Դավիթայեցի (43-45, 113-114, 229-232, 354-35), based on bibliographic data from Martirosyan (2019). I couldn't find this person's work in French. (?)]]

published a detailed study on the Mush dialect.⁴ In 1898, 1899, and 1901,⁵ he published his dialectological series on the dialects of Aslanbeg, Suceava, Karabakh, and Van; the latter is in German. Then in 1898, the Բիւրակն [Byurakn] ethnographic periodical is established in Istanbul, which continued to exist for three years (1898-1900), providing very many samples on the Armenian dialects of various provinces, many of which were unheard of by then. If Lalayan's Ethnographic Journal had taken Byurakn's trajectory, then Armenian dialectology would have currently been in an envious position. The existence of Byurakn sadly did not last long, showing that we Armenians still do not have the capacity to keep scientific journals alive.

In 1899, H. Kazandjian (Յ. Գազանճեան 1899) published "The provincial language of Evdokia" (Եւդոկիոյ Հայոց գաւառաբարբառը) in the journal *Handes Amsorya* (Հանդէս Ամսօրեայ [Monthly Review]). Starting in 1900, the same journal starts publishing the extensive study of the Arapgir dialect by Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դաւիթ-բէկ). But unfortunately after a few years, the study halts.

Special attention should be given to the editorship of the *Eminian Azgagrakan Joghovatsou* (Եմինեան ազգագրական ժողովածու [Eminian Ethnographic Journal]), that was established in the Lazarian Institute in Moscow (Սոսկոլայի Լազարեան Ճեմարան) by the will and testament of the deceased and skilled Armenologist M. Emin (Մ. Էմին). To this day, the journal has provided the most respectable volumes of all the dialectological works published so far. By now, it has published seven books, of which five are completely dedicated to Armenian dialects.

Among the less known workers in Armenian dialectology is H. Nazariants (Յ. Լազարեանց; [[SEA/SWA: /nazarjants^h/]]). In the journal *Ports* (year 5, number 2, page 150-164, Փորձ հանդէս; [[SEA: /p^horts^h handes/]]), he published an article called "About the Armenian dialects" (Հայոց բարբառների մասին).⁶ He proposed five sections, and called on Armenian folklorists to translate them to the dialect of each village and send them to him...

Original page number 4.

... The man of course will of course be waiting for a long time for a hopeless endeavor.

Let us remember lastly the German Armenologist Karst, who in his grammar on Cilician (Karst 1901) talks about the Middle period, specifically on Cilician Armenian. But whenever he explains the various words and forms, he always compares the data against the present Armenian dialects.

⁴[[It seems that Adjarian is referring to Msérianz (1899).]]

⁵[[Adjarian is likely referring to this series: Mcepuanuy 1897, 1901.]]

⁶[[I think this journal is the one listed on Wikipedia. Page 90 of this archived index lists the article by Nazariants.]]

3.2 Shortcomings of dialectological studies

As can be seen, Armenian dialectology is still not rich. The number of foundational and complete studies is small. Of the published sources, some are lacking in their phonology (ծայլսարբանութեամբ), some in their morphology (ծելարխօսակալս) And when it comes to the transcription of words, they generally lack scientific accuracy. For example, see what Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ-Բեգ) says in his Arapgir grammar (ՀԱ 1901, page 39):

By the term ‘usual pronunciation’, we mean the Armenian pronunciation, whether it’s from Yerevan, Tbilisi, Karabakh, or Van, Mush, Karin, Diyarbakır or the Arapgir pronunciation. That is, we don’t accept the so-called Western and Eastern pronunciations. Having studied a large number of the dialects of provinces of Van, Mush, Karin, Kharberd, Sebastia, and Diyarbakır, we have seen that there is no reason to accept such a decisive abyss. The main reason is that the actual populace is the only one that is entrusted with the provincial dialects and the pronunciation, whether in the Araratian provinces or in Lesser Armenia; there is one and only one pronunciation.”⁷

And this person is a linguist.

S. Sarsgian (Ս. Սարգսեան) was also a linguist, whose dialect of Agulis is a choice work. But see what he also says (Part B, page 111):

“In the Agulis dialect, the sound /k/ <կ> is pronounced as hard (կոշտ) in nearly all positions, whether before a vowel or after. But if before the /k/ <կ> there is /i/ <ի> or /e/ <է> or such an /a/ <ա> (Յդ. է)⁸, such that the literary form of the word uses /i/ <ի>, then that /k/ <կ> is pronounced as soft (կակող) /kⁱ/ <կյ>.”

But sometimes it happens that a person is confused on how to read such a form...

Original page number 5.

... For example on page 39, line 6, it’s written /mɑnɑk/ <մանակ> ‘alone’. On the contrary, the literary form of this word has two options: /minɑk/ <մինակ> or /menɑk/ <մենակ>. So how should we read this word: /mænæk/ <մանակ> or

⁷[[It’s hard to translate the last few sentences because I couldn’t make sense of the original; it was too convoluted. (?)]]

⁸[[I don’t understand the abbreviation that he uses. (?)]]

/mænæk^j/ <մանակ>? Let's then be grateful for the French and English orthographies.

It is apparent that in Armenian dialectological studies, even the best are considered incomplete and deficient.

3.3 Program for dialectological studies

In order to have a perfect study in Armenian dialectology, it should contain the following components, besides having brief geographical and statistical information on the studied dialect

Component A - Phonetics (Ձայնախօսութիւն, German: *Phonetik*): This section establishes the sound system of the dialect, meaning what sounds are found in the dialect, the way these sounds are articulated, their uses and number, their origins from either Armenian or from other sounds.

Component B - Phonology (Ձայնաբանութիւն, German: *Lautlehre*): This section provides all the rules for sounds in the dialect. One by one, it goes through the Armenian vowels, diphthongs, and consonants ([[*He means Classical Armenian sounds*]]); these are compared against the dialect. It establishes what Armenian letters or sounds underwent what sound changes in this dialect. Because phonology is the most important branch of linguistics, it is thus necessary that this chapter is detailed, accurate, and extensive. Each Armenian sound must be examined on its own in its position, meaning word-initially, word-medially, or word-finally, whether alone or next to a vowel or consonant. Furthermore, the provided examples must be complete, so that we can decide well the strength of the rule and the number of exceptions.

Component C - Morphology (Ձեւախօսութիւն, German: *Morphologie*): This is the grammar in the conventional sense of the word. Or more accurately, this is called the etymology part of the grammar. In this section, it is necessary to give a detailed examination on the dialect's declensions, conjugations, pronouns, their form alternations, and so on.

Component D - Syntax (Համաձայնութիւն⁹): This is...

Original page number 6.

... an inseparable part of a grammar, which is necessary for every language. But because our dialects have not deviated from the usual agreement of literary language, it's not important to focus heavily on this part.

⁹[[*The Armenian term literally means 'agreement'. But Adjarian is using it in the sense of 'general syntax'.*]]

At the end of every dialectological study, there must be an extensive text sample of the dialect. The text sample shows the syntactic and agreement rules of the dialect, and the use of the rules for the above components. It would be good if the manuscript used conversational data. With this, we can see how a verb is used in different tenses, numbers, and persons.

Such are the required components for a dialectal study, so that a study is considered complete. It is also necessary to examine the circumstances under which the work can be scientifically established as accurate and complete.

3.4 Scientific alphabet

For scientific accuracy, the first thing that we need is a scientific alphabet. This is an alphabet that we can use to show all the nuances of all the sounds of the studied dialect. For this goal, European linguistics have devised many and diverse letters for different purposes, such as symbols for lengthening or shortening, open or closed pronunciation, monophthong or diphthong, stressed or unstressed, simple or nasalized, voiced or voiceless, aspirated or unaspirated, and so on. It would be good of course if dialectology took these European symbols. But our nationalist zeal, the poverty of our publishers, and primarily the untrained eye don't allow the use of this desired point. Thus, we need a scientific alphabet that uses the Armenian letters.

Our focus is of course on a scientific alphabet, and it has no link at all with literary and current language orthographies.

For a scientific alphabet, the required conditions are as follows:

1. Each sound must be symbolized by only one symbol.
2. Each symbol must have only one sound.

For example, the sound \widehat{tj}^h / <չ> is a single sound. Therefore, writing it with two or more letters (Eng. <ch>, French <tch>, ...

Original page number 7.

... German <tsch> is against the first condition. The sound /o/ <o> is a single sound too. Writing this sound as <o>, <au>, or <eau> is against the first condition as well. As another example, consider the Armenian letter <j>. Word-initially, this letter pronounced as /h/ <h>, medially as /j/ <y>, and word-finally it's unspoken. This violates the second condition. The scientific alphabet requires that \widehat{tj}^h / <չ> is written as one symbol (such as in Armenian or in the European

scientific alphabet character <c>), the sound /o/ <o> as just /o/ <o>, and the <j> letter has only one pronunciation (for us /j/), and so on.

It speaks for itself that an un-read letter should not exist.

Now, the 38 letters of Armenian cannot symbolize all dialectal sounds. This is especially because these letters have different pronunciations based on their position in the word, in both the Eastern and Western pronunciation systems. Thus, we need to establish once and for all what sounds they symbolize. This decision must be decisive and stable, used in all places and books.

It is scientifically established that among the two literary languages, it is the Eastern form where the Armenian letters preserve the pronunciations of the fifth century, and the pronunciations agree with the transliteration or transcription of foreign words in Old Armenian. Because of this, our letters for stops and affricates should be based on the Eastern pronunciation (Table 3.1).¹⁰

Table 3.1: Adjarian’s transcriptions for Armenian sounds that vary between Standard Western and Standard Eastern Armenian

Armenian letter	Adjarian’s transcription	
բ պ փ	b p p’	b p p ^h
գ կ թ	g k k’	g k k ^h
դ տ ղ	d t t’	d t t ^h
ծ ծ ց	j c c	\widehat{dz} \widehat{ts} \widehat{ts}^h
ջ ճ չ	j c c	$\widehat{dʒ}$ $\widehat{tʃ}$ $\widehat{tʃ}^h$

Among these, the first column is in the location of the second column for Western Armenian (արեւմտեան). The second column’s sounds do not exist in Western Armenian.¹¹ It is hard to explain why. We should emphasize that the Western Armenian reader is not deceived by the equivalently transcribed sounds /p, k, t/ and analogous sounds. These European sounds are pronounced stronger than in Armenian, such that the Western Armenian perceives these sounds as /p^h, k^h, t^h, \widehat{ts}^h , $\widehat{tʃ}^h$ / <փ, թ, ղ, ց, չ>. However, it is not only strength...

Original page number 8.

¹⁰[[I suspect that in his transcriptions, Adjarian forgot to distinguish the two affricate series, and to distinguish aspiration. It could also have been a typo.]]

¹¹[[To clarify, he means that the letters from the first column are voiceless aspirated in Western Armenian; and that Western Armenian doesn’t have phonemically voiceless unaspirated stops or affricates.]]

3 Introduction by Adjarian

... that is perceived, but it is also the absence of voicing (the voicelessness of the sound), which is the equivalent to both the Armenian and the European.

The following letters in Table 3.2 are pronounced the same in Eastern and Western. Thus we don't need to give them special attention.

Table 3.2: Adjarian's transcriptions for Armenian sounds that don't vary between Standard Western and Standard Eastern Armenian

Armenian letter	Adjarian's transcription	HD: IPA letter
ա ե ը ի օ	a e ə i o	ɑ e ə i ɔ
ֆ վ ս շ զ	f v s z ʂ	f v s z ʃ
ժ խ ղ հ	ʒ x ğ h	ʒ χ ɣ h
լ մ ն ռ	l m n r ɾ	l m n r r

However for the letters <ե, յ, ն, լ>, they have a complicated situation. The letter <ե> is pronounced as /je/ <ye> word-initially, as /e/ word-medially, and it is not found word-finally. But because /je/ is a mixture of sounds, we cannot use one symbol to symbolize it. Similarly, the sound /e/ is already symbolized by the letter <ե.> We don't need to also represent /e/ by <ե>. Meaning that the letter <ե> is additional. Thus we should transcribe such vowels as in Table 3.3.

Table 3.3: Transcribing front mid vowels

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)
'yesterday' (standard)	երեկ	երեկ	յերեկ /jerek/
'yesterday' (dialectal)	երեկ	երեկ	երեկ /erek/

As we said, the letter <յ> is pronounced as /h/ word-initially, as /j/ word-medially, and is not pronounced word-finally. Such diversity is contrary to a scientific alphabet. For the sound /h/, we already have the letter <հ>. We don't need to use the letter <յ> for the same sound. Second, if some letter is unpronounced, then we don't need to write it. Once these two situations are removed, the <յ> letter ends up having only one sound /j/. And thus we read this letter in this way in both the beginning, middle, and end of words (Table 3.4). The use of the letter <յ> for only this sound was also the situation in the fifth century.

Table 3.4: Transcribing the glide /j/

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
N/A			jhu	/jis/
‘T’	tu	tu	jtū	/jes/
‘Armenian’	hwj	hwj	hwj	/haj/
N/A			w[ɹw]	/alqj/

The letter <n> is pronounced as /vo/ word-initially, /o/ word-medially, and is not found word-finally. Because /vo/ is a doubled sound, we shouldn’t write it with one letter. For the sound /o/, we already have the letter <o>, ...

Original page number 9.

... thus the letter <n> is excessive. The following words are written as in Table 3.5.

Table 3.5: Transcribing front mid vowels

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
N/A			oulyh	/oski/
‘gold’	nulyh	nulyh	ɸoulyh	/voski/

The letter <L> is read rightly as /v/. But the difference is that this this letter cannot start a word. We can’t thus transcribe the word <ɸrɹw> /vrɑ/ ‘on’ as <lrw>. The use of the letter <L> is unneeded or excessive for the following reasons. We can’t have one sound correspond to two symbols. We can’t write the letter <L> word-initially. And the letter <L> is also used in the diphthongs nL, hL /u, ɣ/.¹² Thus, we must write as in Table 3.6, and not with the traditional orthography.

¹²[[It is more accurate to use the term ‘digraph’ instead of ‘diphthong’ here, but the term ‘diphthong’ is more faithful to Adjarian’s original word երկբարբառ ‘diphthong’.]]

Table 3.6: Transcribing the letter <Լ>

	Trad. ortho.	Ref. ortho.	Transcription (SEA)	
‘bird (CA); chicken (SEA)’	հաԼ	հավ	հավ not <հաԼ>	/hav/
‘king’	թագաԼոր	թագավոր	թաքավոր not <թագաԼոր>	/tʰakʰavor/
‘pain stone’	ցաԼաքար	ցավաքար	ցավաքար not <ցաԼաքար>	/tsʰavakʰar/

In this way, we establish the scientific value of the Armenian alphabet.

However, our dialects have sounds that the Armenian alphabet cannot explain, and for these sounds we need to create new symbols.

When creating new symbols, we must consider two circumstances:

1. Publication appropriateness, meaning we should create simple letters that aren’t far off from the aesthetics and which are appropriate to the style of Armenian drawing.
2. The created letters should by themselves remind us what the sound is. In other words, we shouldn’t create entirely novel forms, but the form should have some symbol or other formal marking that distinguishes it.

Within Armenian dialects, the most commonly found sounds are the following.¹³

/æ/: This sound is between /ɑ/ <ա> and /e/ <ե>, such as in the Karabakh word for /ban/ <բան> ‘thing’. This sound is transcribed by Sargsian (Սարգսյան) as an <ա> with two dots above it, by S. Melik Davit-Bek (Ս. Մելիք-Դավիթ Բեկ) as <ա> with a circle on top. Both of these strategies are inappropriate. First, the fewer such markings are used, the better. Second, using this strategy makes it necessary to create a new letter. Third, experience has shown these these symbols are hard to keep on our letters; and because of their thinness, they break quickly. Fourth, when it’s necessary to add stress on the sound, we end up using two or three markings next to each other. Because of these reasons, I consider the most appropriate strategy is to use a rotated <ա>...

Original page number 10.

¹³[[Adjarian does not use any special diacritics to denote diphthongs. Such markings are my own.]]

... This symbol was first thought of and used by the Protestant missionaries. The appropriateness of this letter is that doesn't have markings, we don't need to create a new letter, and we can add on it stress symbols.¹⁴

/i̇e/: This sound is used by the villagers of Mush, Van, and Karin. We can consider this sound as a fast pronunciation of the sequence /ie/ <իե>. This word is found for example in the words /ṁi̇eɾ/ <մեր> 'our', /ḋzi̇eɾ/ <ձեր> 'you.GEN.PL'.¹⁵ For this sound, we think it's appropriate to use the letter <ե>, because this sound's real source is represented and we won't need to invent a new sound.

/u̇o/: This sound is used in the same provinces. It is a fast pronunciation of a sequence /uo/ <ուո>, such as in /ṡu̇oχ/ սիւ 'onion', /ġu̇oβ/ գող 'thief'.¹⁶ We represent this sound with the letter <ո> for the same reasons above.

/b^h, g^h, d^h, ḋz^h, ḋʒ^h/:¹⁷ These sounds are found in many Armenian dialects as we shall later see more extensively. These are aspirated forms of the sounds /b, g, d, dz, dʒ/ <բ, դ, գ, ձ, շ>. To represent these sounds, the most appropriate way is to add a reverse apostrophe: <բ', դ', գ', ձ', շ'>.

/ḟ/:¹⁸ This is a long glottal sound¹⁹ The Armenians of Karin, Mush, Alashkert, and other places use this sound for the word-initial letter <յ>, such as in the pronunciation of the name /hakop^h/ <Հակոբ> or /harut^hjun/ <Հարություն>. Because this sound is a type of /h/ <յ> sound, it is appropriate to use the symbol <յ> (the letter <յ> with a line through it). Although this is a new symbol, it does not need new molding because it looks like the Latin letter <f> but upside-down.

The only sound that we must inevitable mold is the small <յ> symbol. This has a wide use. It will be used to form the diphthongs /ɑ̇i̇, ėi̇, i̇i̇, ȯi̇/ <այ, էյ, իյ, օյ>, and to form the palatal sounds /g^j, k^j, k^{hj}, ʒ/ <գյ, կյ, լյ, հյ>.²⁰

In a few dialects, the semivowel /w/ is found. Austrian Armenians have the

¹⁴[[Ironically, it seems that Armenian dialectology prefers to mark the fronted vowel /æ/ using <ա̇> with two dots <ա̇>. This is the system that Adjarian argued against. And unfortunately, Adjarian's upside-down <ա̇> symbol was only recently given a Unicode symbol <մ>, and a person has to actively download the right font so that they can even display this letter. Because of these issues, I have chosen to write Adjarian's upside-down <մ> as <ա̇>, while I follow the IPA in using /æ/.]]

¹⁵[[Adjarian doesn't state the relevant dialect. (?)]]

¹⁶[[Adjarian doesn't state the relevant dialect. (?)]]

¹⁷[[Adjarian uses the European-based transcriptions <bh, gh, dh, jh, jh>.]]]

¹⁸[[Adjarian uses an apostrophe-like symbol <'>.]]]

¹⁹[[Adjarian uses the word հազազ which dictionaries translate as 'uvular', but the definition of this word is more in line with a glottal articulation.]]]

²⁰[[Adjarian implies that he wants this symbol <յ> to be a subscript. But the printed editions don't show a subscript form. It's possible that reprints of his work couldn't do a subscript <յ>. I don't do any subscript notation because I ultimately don't know what exact sounds he wants. See §1.3.3.3. For a discussion on the phonetic value of these consonants, see §??.]]]

3 Introduction by Adjarian

diphthongs /ɑ̯, ɔ̯, ɛ̯/ and the triphthong /j̯ɛ̯u̯/.²¹ To represent all of these, we must use the letter <Լ>, such that <Լա> = /wa/ or /ɥa/, <աԼ> = /ɑ̯/, <ոԼ> = /o̯/, <ԷԼ> = /ɛ̯/, <ԷԼ> = /j̯ɛ̯/, and so on.

The least inappropriate forms are <Էո, իԼ, ոԼ> /œ, ɣ, u/.²² For these sounds, we could have proposed united <Էո, իԼ, ոԼ> forms, ...

Original page number 11.

... But because these would be impractical, we are forced to continue the old style for now.²³

Besides the above words, there are a few other rare sounds that we will see later.

3.5 Methods of studying the dialects

There are four manners to study or investigate a dialect:

1. The investigator is a local and thus knows the dialect as their mother tongue and then studies it.
2. The investigator is a foreigner and studies the dialect within the dialect's location.
3. The investigator studies the dialect but in a foreign location (not the dialect's location) by working with a person or persons who speak that dialect as a mother tongue.
4. The investigator does their research from written sources.

The first manner is the most desired manner. The second one is almost as good, the third one is less good, and the fourth one doesn't need anything, especially if the writer doesn't know about scientific orthographies.²⁴

²¹[[Adjarian incorrectly calls /j̯ɛ̯u̯/ a diphthong, perhaps because he didn't know of an Armenian translation for the word 'triphthong'.]]

²²[[Adjarian uses unlauded symbols <ö, ü>. But I use the conventional IPA symbols instead.]]

²³[[What Adjarian means is that we use a diagraph with two letters to represent some round vowels, like <իԼ> /ɣ/. This violates Adjarian's preference for using a single letter, such as some sort of superscripted form like <ի^l>.]]

²⁴[[The original Armenian is <իսկ չորրորդը բանի մը պետք չէ, եթէ մանաւանդ գրողի գիտական ուղղագրութեան տեղեակ չէ>. The first clause can mean either a compliment "the fourth one doesn't need anything" where the phrase <բանի մը> 'thing-GEN INDF' is the direct object of the sentence. But the clause can also be an insult "the fourth one is not needed by anything" where <պետք> 'need' is the direct object. The following clause implies negativity, but it's unclear in total. (?)]]

However in every case, it's also necessary that the investigator is familiar with linguistic science and is experienced.

How should we conduct a study of a dialect?

The most primary thing is the dictionary. Every dialect consists of the following three elements:

1. Native words: These are words which descend from Old Armenian, such as <ջուր> /dʒur/ 'water', <հաց> /hats^h/ 'bread', <գինի> /gini/ 'wine'.
2. Provincial words: These are Armenian words that are absent from Classical Armenian, and are often newly formed words. For example <ականակոյր> /akanakujr/ 'very strong darkness', <քաջքոտ> /k^hadʒk^hot/ 'possessed by a demon', <հրուկ> /həruk/ 'piece of soap', and so on.
3. Foreign words: These are words that were borrowed from many other languages, such as <սամավար> /samavar/ 'samovar', <յօրդան> /jorɬan/ 'blanket'.

To study a dialect, the first group is the most important. By having their oldest forms in Old Armenian, there is a base line to discover the phonetic laws...²⁵

Original page number 12.

... The investigator must design a complete collection of these words. And to do so, the only way is to take an Armenian dictionary; and against each word, find the dialectal form, alongside its declension or conjugation system. In other words, we must design a dialectal Armenian dictionary. From the Armenian words, tens of thousands are lost in the dialect, so this work doesn't seem terrifying. However, we confess that this is nevertheless hard and burdensome. However, this is the only way. And the investigator will be comforted in knowing that when they are organizing the phonetics, phonology, and morphology, they will produce a complete work. This is because the investigator will be able to show us all the phonetic rules, all their examples and explanations, and also all the grammatical rules, their exceptions, and so on.

Moving on from this general glance and program for dialectology, let us move on to detailing the present work.

²⁵[[It seems Adjarian is using some idiom <հաստատու էզր>, literally 'fixed or stable line/edge/border'. Robin Meyer suggested the translation of 'base line.' (?)]]

3.6 Structure of the present work

The goal of this present work is the general classification of Armenian dialects. We set the number of all the Armenian dialects as 31²⁶, some of which have sub-dialects. We also considered it important to provide a sample text for every dialect and sub-dialect, to show the linguistic state of the dialect in practice. The samples that I personally collected are in the scientific orthography. As for the samples that I took from other sources, they generally don't have scientific accuracy. About this topic, I provide a note below each sample.

Given the situation, when many of the 31 dialects are still unknown to science, or when they are only available from an insignificant manuscript, such a work is still premature. However, for this issue I have benefited from my own original works.

In 1892, I started doing dialectological research for the first time. I organized first a succinct grammar of the Istanbul dialect. In 1898, I published...

Original page number 13.

... a small volume on the Aslanbeg dialect, by working with a friend from Aslanbeg, Mr. Aleksan Nalpandian (Ալէքսան Նալպանդեան; [[SEA: /alek^hsan nalpandjan/, SWA /nalbant^hjan/]]). This manuscript, as a first attempt, had its weaknesses when compared against the above points of our program. However, in the ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] newspaper (1900, page 609-613), a certain Mushegh Varg (Մուշէղ Վարգ; [[SEA: /mufesh varg/ or /vark^h/]]) criticized that work, and found errors from page to page. I found it unnecessary to respond to his uncivil behavior, not only because I found his improper style unbecoming, but because he also confuses phonetics with phonology, doesn't know what's an open /e/ closed /e/ <է>, and he seemed devoid of linguistic understanding. On this, I received a paper from Aslanbeg that said that a group of men were preparing to publicly condemn my study. However, being scared of its influential position, they are obliged to be satisfied with the same letter.²⁷

After studying Aslanbeg, I started publishing a study on the Suceava dialect in the Venetian newspaper Բազմավէպ [Bazmavep] ([[SEA: /bazmavep/, SWA: /p^hazmaveb/]]). I had prepared that study by working with a priest from Suceava named Father Karapet Kaynayan (Տէր Վարապետ Կայնայեան; [[SEA: /ter karapet

²⁶[[It's not completely clear if this number 31 is about the dialects that are studied in this book (which is 31), or the total number of dialects which Adjarian acknowledges as existing.]]

²⁷[[I'm not completely sure what Adjarian means here. (?)]]

kajnajan/, SWA: /*der garabed gajnajan/*]). However, the numerous typographical errors and the lack of printing caused the cancellation of my publication, and the work was left half-done.

My third study was on the Karabakh dialect, which I prepared with archimandrite Rev. Khachik Dadian (Արժ. Խաչիկ Կրդ. Դադեան; [[SEA: /*χatʰik dadjan/*, SWA: /*tʰatʰjan/*]]), the honorable deacon of M. Babayan who was a deacon of Yesa, now archimandrite Zaven (Շտորհ. Եսայի սակ. Ս. Բաբայեան (այժմ Չաւէն վրդ.); [[SEA: /*zaven/ and /babajan/*, SWA: /*pʰapʰajan/*]]), and Mr. Avetis Ter Harutyounian (Պր. Աւետիս Տէր Զարուբիւնեան; [[SEA: /*avetis ter harutʰjunjan/*, SWA: /*avedis der harutʰynjan/*]]). My work was organized based on the program that we set up above.

Besides these, I also have many other unpublished studies. These studies are on the dialects of Agulis, Zeytun, Tbilisi, Kharberd, Karin, Hamshen, Maragha, Mush, New Nakhichevan, Vozim, Istanbul, Rodosto, Van, and Tigranakert. I have collected other information on many other dialects whether in person during my travels (Istanbul, Adapazar, Samsun, Trabzon, Baberd, Karin, Paris, Tbilisi, Etchmiadzin, Yerevan, Dilijan, Shushi, Tabriz, Baku, Batumi, New Bayazet, ...

Original page number 14.

... New Nakhichevan, Rodosto) or through emigres.

For a while, I've had the idea of creating a complete map of Armenian dialects, where every village would be categorized into a dialectal group. The French have just completed a linguistic atlas of French, which took them years to make. The whole thing forms a volume of 1750 maps, such that each word is marked in terms of what form is taken in every corner of France. We won't see such a grand undertaking even in our dreams. But it's possible to create a simple linguistic map.

With this goal, in July 1907 I started traveling. During the same time, I visited 31 Armenian villages in the New Bayazet province, except for the city where I stayed for a year. I decided the position of every village within the dialectological classification. And from each village I took a sample, as we shall see in my work. For the subsequent years, I set my mind to continue and complete my travels, as much as my life and abilities would permit.

And thus these investigations happened, which allowed me to create the present volume, whose goal, as we said above, is the classification of Armenian dialects, their attested spread, their borders, their general characteristics, a general sketch of their phonetics, phonology, and morphology, and their characteristic borders with which a dialect differs from other dialects. Alongside my writings, there is

3 Introduction by Adjarian

a linguistic map of Armenian. There, I have marked only those cities and villages where Armenians exist. The language and dialect of those areas are decided or marked with colors and borders. We confess that there are many things missing that we need to fill, there many uncertain points that we might verify, and there are many errors to fix. Our book shows above all else what are the parts that need further study and where the attention of ethnographers should go. We expect in the future the completion of my work.

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Before we go through my main work, I think that it is important...

Original page number 15.

... that we explain in this introduction those differences that distinguish New Armenian from Old Armenian. Because these differences are common across almost all our dialects, then by discussing these differences, we save ourselves extra work, and we won't need to repeat the same points for each dialect.

The various differences between Old Armenian and New Armenian can be divided into four types:

1. phonetic differences
2. lexical differences
3. morphological differences
4. syntactic differences

3.7.1 Phonetic differences

[[In this section, Adjarian first lists the various segments from Classical Armenian. He then describes how these segments underwent alternations to the modern dialects. However, Adjarian does not actually explain the phonological system of Classical Armenian. I explain Classical Armenian in §1.3.2.]]

3.7.1.1 Segment inventory of Classical Armenian

Old Armenian had the following 46 sounds. It had 7 vowels (Table 3.7).

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Table 3.7: Monophthong vowels of Classical Armenian

Orthography	ա	ե	է	ը	ի	ո	ու
HMB transliteration	a	e	ē	ə	i	o	u
IPA transcription	ɑ	e	ē	ə	i	o	u

Old Armenian had 9 diphthongs (Table 3.8).

Table 3.8: Diphthong vowels of Classical Armenian

Orthography	այ	աւ	եւ	ել	եայ	եաւ	իւ	ոյ	ուա
HMB transliteration	ay	aw	ea	ew	eay	eaw	iw	oy	ua
IPA transcription	aj	au	ɛa	ɛu	ɛaj	ɛau	iu	oi	ua

Old Armenian had 30 consonants (Table 3.9).

Table 3.9: Consonants of Classical Armenian

Orthography	բ	պ	փ	դ	տ	թ	գ	կ	ք
HMB transliteration	b	p	p ^c	d	t	t ^c	g	k	k ^c
IPA transcription	b	p	p ^h	d	t	t ^h	g	k	k ^h
Orthography	ծ	ծ	ց	ջ	ճ	չ			
HMB transliteration	j	c	c ^c	ǰ	ǰ̄	č̄ ^c			
IPA transcription	Ɑ	ts	ts ^h	ɟ̟	tʃ̟	tʃ̟ ^h			
Orthography	վ	ւ	զ	շ	տ	հ			
HMB transliteration	v	s	z	š	ž	x			
IPA transcription	v	s	z	ʃ	ʒ	χ			
Orthography	մ	ն	ր	ռ	լ	ղ	ւ	յ	
HMB transliteration	m	n	r	r̄	l	l̄	w	y	
IPA transcription	m	n	r	r̄	l	l̄	w	j	

3.7.1.2 Sound changes from Classical to Modern Armenian

In this phonetic system, New Armenian has introduced the following changes.

3 Introduction by Adjarian

3.7.1.2.1 Front mid vowels Old Armenian differentiated the Classical sounds /e, ē/ <ե, է> whose difference is however unclear to us. New Armenian has removed one of these two sounds, such that in many dialects (and also in the literary languages), these two sounds are rendered into one sound which we represent as /e/ <ե>. Some of the dialects (such as Karin, Mush, Van, Suceava, etc.), differentiate the two types of /e/ <ե> sounds in stressed syllables. They changed the Classical Armenian /ē/ <է> to /e/ <ե>, while the Classical /e/ <ե> becomes a diphthong ([[/j̥e/]]).²⁸ In unstressed syllables, both Classical /e, ē/ <ե, է> became /e/ <ե>. Like some other dialects, the literary languages distinguish the reflexes of word-initial CA /e, ē/ <ե, է>, such that the reflex of initial CA /e/ <ե> is pronounced /je/ <յե>, while the reflex of initial CA /ē/ <է> is pronounced as /e/ <ե>.

Original page number 16.

3.7.1.2.2 New vowels In the vowel series, some dialects have added a few new sounds. The chief among them are /æ, œ, ʏ/ <յւ, եւ, իւ>. The literary language has not accepted these sounds. But the sounds /œ, ʏ/ <եւ, իւ> are used often in foreign words or in names (Table 3.10).²⁹ The sound /æ/ <յւ> is not used in the literary languages.

Table 3.10: Front round vowels in borrowings in literary Armenian (Standard Western Armenian)

		Trad. Ortho.	Transcription (SWA)
‘Young Turk’	(French <i>Jeune Turc</i> or Turkish <i>Jön Türk</i>)	ԺԵՆ ԹԻՒՐԿ	ԺԵՆ ԹԻՒՐԿ /ʒœn tʰyɾkʰ/
‘Eugène Sue’	(French name)	ԷՕԺԵՆ ՍԻԼ	ԷՕԺԵՆ ՍԻԼ /œʒen sɪ/

3.7.1.2.3 Loss of Classical diphthongs New Armenian in contrast does not have diphthongs. The rich usage of diphthongs in Classical Armenian has wholly dissolved, becoming either vowels or vowel+consonant sequences. There are only a few dialects which have created new diphthongs. The literary language in contrast has preserved the form of the Old Armenian diphthongs, but they have been given a pronunciation which sometimes corresponds to Classical Armenian,

²⁸[[See §1.4.1 for discussion how Adjarian uses his symbols for Classical vs. Modern Armenian.]]

²⁹[[In my experience, such front round vowels only appear in borrowings for Standard Western, not Standard Eastern. Thus why Table 3.10 uses SWA instead of SEA.]]

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

sometimes to the present dialects, and sometimes to neither. The following is a summary of their form changes (Table 3.11).

Table 3.11: Summary of diachronic changes from Classical Armenian diphthongs

Classical Armenian	Dialects	Literary language
այ ափ	ɑ, e ա, Է	ɑj այ
աւ աւ	o, œ o, Եo	o o
եա Էա	e, i Է, Ի	ja յա
ել Էլ	ev, iv Էվ, Իվ	ev Էվ
եայ Էայ	– –	ja յա
եաւ Էաւ	ev, iv Էվ, Իվ	ev Էվ
իւ Իւ	u, y ու, Իւ	ɣ, ju, ji Իւ, յու, յի
ոյ օյ	u, ɣ ու, Իւ	uj ույ
ուա յա	va վա	va վա

3.7.1.2.4 Change from CA /աւ/ to modern /o/ Because the Classical diphthong /աւ/ <աւ> became modern /o/ <o>, the modern language created two types of vowels /o/ <o>. One is /o/ <o> from Classical /o/ <n>, the other is /o/ <o> from Classical /աւ/ <աւ>. Of the dialects that distinguish the reflexes of CA /e,ē/ <Է,Է>, they have also created a diphthong <n> (read as /ւօ/ <նւօ>); in stressed syllables, they distinguish Classical /o/ that became modern /ւօ/ (n>n) from Classical /աւ/ that became modern /o/ (աւ>o).³⁰ The literary language does not know of this distinction. For the literary language, the letters <n,o> have the same pronunciation /o/, and the diphthongal pronunciation of <n> as /ւօ/ does not exist. The literary languages distinguish only the word-initial letters <n,o> (just as for <Է,Է>) with the former pronounced as /vo/ <վօ>, and the latter as /o/ <o>.

Original page number 17.

3.7.1.2.5 Laryngeal features of consonants Old Armenian distinguishes three degrees of plosive consonants: voiced (թրթռոնւ), voiceless unaspirated (խււ), and voiceless aspirated (թաւ). [[To clarify, he uses the word ‘plosive’ here to mean a stop or affricate.]]

³⁰[[See §1.4.1 for discussion how Adjarian uses his symbols for Classical vs. Modern Armenian.]]

3 Introduction by Adjarian

The voiceless aspirated series is preserved almost everywhere. But the voiced and voiceless unaspirated series have changed or exchanged places in many dialects. We will later see the details throughout my work, when each dialect is discussed in turn. Some of the dialects have introduced an entirely new series of plosives, which we can call voiced aspirated (շնչաւոր թրթոռնւն). These are the sounds /b^h, g^h, d^h, dʒ^h, dʒʰ/ <բ՛, գ՛, դ՛, ծ՛, ջ՛>, which are represented in the European system as <bh, gh, dh> and so on. They originate from the Classical sounds /b, g, d, dʒ, dʒʰ/ <բ, գ, դ, ծ, ջ>. The literary Eastern language has in general preserved the old pronunciation of consonants. But the literary Western language has changed the voiced plosives into voiceless aspirated, while the voiceless unaspirated were changed to voiced (cf. my phonetic tables in Adjarian 1899; [[translated in §2]]).

3.7.1.2.6 Changes for CA /j/ and CA /ʎ/ For the other consonants, the most changes have happened to the CA sounds /j, ʎ/ <յ, ղ> whose pronunciations have entirely changed. The letter <յ> was pronounced as CA /j/ everywhere in the old language. But word-initially, almost every dialect has deleted this letter; some have turned it into /f/ <յ> ; while the literary languages have turned it to /h/ <h>.

The letter <ղ> in the old language was some type of thick /l/ <լ>. But in all the dialects and in literary languages, this sound acquired its familiar guttural (կոկորդայիւն) pronunciation without exception.

[[The letter <ղ> was a velar lateral /l/ in Classical Armenian. It later became a dorsal fricative, such as the SEA and SWA /ʎ/.]]

3.7.1.2.7 The sound /f/ Old Armenian did not have the sound /f/ <ֆ>. The new dialects have created this sound, whether by borrowing foreign words or by native sound changes (ծայլաշրջութեամբ). The literary language uses this sound only in transcribing foreign words.

3.7.1.2.8 Syncope of word medial CA /a/ In many of our dialects, especially the ones which are known as being in the Western branch, the reflex of the Classical sound /a/ <ա> of polysyllabic words is deleted when it is not in the initial or final syllable. This sound change appears quite simply in the declension of words (Table 3.12).³¹

³¹[[For this section on syncope, Adjarian doesn't specify which modern variety of Armenian he's talking about. I assume he meant Standard Western Armenian. Note that in SWA, post-fricative stops deaspirate and there is obstruent voicing assimilation; thus a more correct transcription of /k^habk^h-i/ is [k^haxk-i]. I don't modify Adjarian's original transcriptions.]]

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Table 3.12: Syncope of word medial CA /a/ in declension

		‘mouth’		‘city’	
Classical	Nominative	beran	բերան	k ^h ałak ^h	քաղաք
SWA	Nominative	p ^h eran	բերան	k ^h ałak ^h	քաղաք
	Genitive	p ^h ern-i	բերնի	k ^h ałk ^h -i	քաղքի
	Intrumental	p ^h ern-ov	բերնով	k ^h ałk ^h -ov	քաղքով

Such is the case also for the words in Table 3.13.

Table 3.13: Syncope of word medial CA /a/ in other words

		‘to waste’		‘wedding’	
Classical	hatanil	հատանիլ	harsanik ^h	հարսանիք	
SWA	hadnil	հատնիլ	harsanik ^h	հարսանիք	
			harsnik ^h	հարսնիք	

Because of this, it often happens that two...

Original page number 18.

... .. consonants become adjacent and this causes new sound changes to happen (Table 3.14).

Table 3.14: Medial syncope of CA /a/ feeds other sound changes

	Classical		> SWA		Other	
‘to pass’	ants ^h anel	անցանել	ants ^h nil	անցնիլ	asnil	ասնիլ
‘to recognize’	tʃanatʃ ^h el	ճանաչել	dʒantʃ ^h nal	ճանչնալ	tʃaʃnal	ճաշնալ
‘to button’	*kotʃakel	*կոճակել	godʒgel	կոճկել	kozkel	կոժկել

3.7.1.2.9 Rhotic metathesis Some words show the movement or metathesis of the Classical sound /r/ <ր>, which is constant across all the dialects (Table 3.15).³² For this rule, **Grammont (1908: 241ff)**.

³²[[This seems like an overgeneralization. The modern word for ‘bridge’ lacks metathesis in SWA /gamurtʃ/ and SEA /kamurdʒ/ <կամուրջ>.]]

3 Introduction by Adjarian

Table 3.15: Diachronic rhotic metathesis

	Classical		> Modern		
‘bridge’	kamurdʒ	կամուրջ	karmundʒ	կարմունջ	unspecified dialect
‘carpet’	kapert	կապերտ	karipet	կարպետ	unspecified dialect
unclear gloss	p ^h ip ^h erd	փիփերդ	p ^h ir ^h et	փիրիետ	Karabakh
‘clean’	*sesurb	*սեսուրբ	sersup ^h	սերսուփ	Van

3.7.1.2.10 Nasal epenthesis In many places, in a word’s final syllable, the nasal /n/ <ւ> is inserted between a vowel and consonant (Table 3.16).

Table 3.16: Diachronic nasal epenthesis

	Classical Armenian		> Unspecified modern variety	
‘we’	mek ^h	մեք	menk ^h	մենք
‘green’	kanatʃ ^h	կանաչ	kanantʃ ^h	կանանչ
‘bridge’	kamurdʒ	կամուրջ	karmundʒ	կարմունջ
‘recognition’	tʃanatʃ ^h	ճանաչ	tʃanantʃ ^h	ճանանչ
‘they’	*anok ^h	*անոք	anonk ^h	անոնք

In these words, the insertion of the nasal /n/ <ւ> is due to the influence of the preceding syllable’s nasal /m,n/ <ւ,ւ>. In verbs, the 1PL imperfective and perfective forms also show this insertion, via analogy to present verbs (Table 3.17).

Table 3.17: Diachronic nasal epenthesis in the past 1PL suffix with the example verb ‘to eat’

	Classical Armenian		> SWA	
Indc. Pres. 1PL ‘we eat’	ut-e-mk ^h	ուտեմք	/g-ud-e-nk ^h / [g-ud-e-ŋk ^h]	կ’ուտենք
Indc. Past Impf. 1PL ‘we were eating’	ut-ē-a-k ^h	ուտեաք	/g-ud-e-i-nk ^h / [g-ud-ej-i-ŋk ^h]	կ’ուտեիք
Past Pfv. 1PL ‘we ate’	ker-a-k ^h	կերաք	/ger-a-nk ^h / [ger-a-ŋk ^h]	կերանք

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

[[What Adjarian means is that in Classical Armenian, the 1PL suffix was /mk^h/ for the present, but just /k^h/ without a nasal for the past (Thomson 1989: 31,49). He argues the nasal spread via analogy.]]

As for the word CA /k^hit^h/ <քիթ> ‘nose’ which became modern /k^hint^h/ <քիւթ>, and similar words, the insertion of the nasal /n/ is due to some unknown phonetic rule.

3.7.1.2.11 Verbs of ‘to say’ and ‘to do’ Against the Classical words /asel/ <աստել> ‘to say’ and /anel/ <անսել> ‘to do’, we often find in the new dialects words like /asel/ <աստել> ‘to say’ and /anel/ <անսել> ‘to do’ (in the Eastern branch), while the Western branch has /əsel/ <ըստել> ‘to say’ and /ənel/ <ընսել> ‘to do’. And in this way, they have entered the literary language.

3.7.2 Lexical differences

The lexicon of the new language has changed a lot. The largest portion of the words from Old Armenian have either been lost in the new dialects or have gained new meanings. The collection and study of this latter group of words is important for advancing the study of the history of their meanings.³³ The new dialects have also created many new words which are known under the name of provincial (զավանական) words, and they do not exist in Classical Armenian. In my extensive provincial dictionary (unpublished), the number of these words is 30,000. The two literary languages have also created many new words, which are also absent from Classical Armenian. For example, SWA /ʃok^henav/ շոգեւան ‘steamboat’ and /heraxos/ հեռախօս ‘telephone’. The complete collection of these words is still lacking.

Original page number 19.

Those words that are common in both Classical Armenian and the new dialects often underwent certain sound changes which are not easy to explain with conventional phonetic laws. In many places we find words that have changed so much that it’s quite hard to recognize their original form. For example, the Moks province has the word /χa/ <խա> instead of CA /het/ <հետ> ‘with, together’. The Zeytun dialect has the word /bajʒob/ <բայյոբ> instead of Classical /parqu/ <պարու> ‘old woman’. The Hamshen dialect has the word /onluxk^h/ <օնլուխք> instead of Classical /ananux/ <անանուխ> ‘mint’. The number of such words is not large.

³³[[I think he means diachronic semantics or semantic change.]]

3 Introduction by Adjarian

Our dialects also have many foreign words which are borrowed from neighboring languages. The quality and quantity of these borrowings distinguishes the dialects based on their position. Among the lender languages ([[*meaning the languages which provide borrowings*]]), first place goes to Turkish which with its various branches (Ottoman, Azerbaijani Turkish, Tatar) has had a tremendous influence on our dialects without exception. The number of words in the Istanbul dialect that were borrowed from Turkish is 4200. For the dialects in Armenia proper, they have around only a half of this number. See ԱՃԱՌԵԱՆ (1902).

After Turkish, we have the languages of Kurdish, Georgian, Russia, and Italian.

For words borrowed from Kurdish, the number of these words is still uncertain. These words are found in the dialects of Mush, Van, and Tigranakert. The words borrowed from Georgian are found in the dialects of Tbilisi and Artvin. The number of words borrowed from Russia is 600 in my (unpublished) collection, and they are found in in all the Russian-Armenian (ռուսահայ) dialects. In the New Nakhichevan dialect, these words reach the thousands. Italian borrowings are found only in the Istanbul dialect, and sometimes in the neighboring areas. There are also borrowings from Romanian, Polish, and Hungarian; these are found only in the Austro-Hungary dialect.

The literary language does not have these lexical differences. The orthography of Old Armenian is restored almost everywhere (there are very few exceptions...

Original page number 20.

... such as the words for ‘other’: /al, el/ <ալ, էլ> instead of /qil/ <ալլ>.) The provincial (զավառակական) words are in general left in the popular language (ռամիլ լեզու), and recently there is only a hope that they will enter the literary language.³⁴ Foreign words are by principle excluded in our two literary languages. It is only Eastern Armenian where European scientific borrowings have some visibility.³⁵

In this way, we can say that Old Armenian and the new literary languages do not have lexical differences. Our lexicon is entirely Classical, and it is significantly different from the colloquial vernacular of the people. This is why the ordinary populace calls the literary language Classical Armenian.

³⁴[[Adjarian is using flowery prose to imply that the provincial or dialectal words will likely not enter Standard Armenian.]]

³⁵Ter-Ghazarian (Տեր-Ղազարեան 1908) has collected these scientific borrowings. Their number is 1500 in that work.

3.7.3 Morphological differences

In both the dialects and literary languages, there is a large number of morphological differences. The goal of these differences is linguistic simplification. Through the laws of analogy (հասկիսողական), the most usual and regular forms of the language have been generalized, while secondary forms and exceptions have been erased.

3.7.3.1 Declension

The declension of Classical Armenian, whose extreme complexity had by and large turned into a cause of difficulty, has been rendered into perfect simplicity in Modern Civil Armenian (աշխարհաբար). Of the many stems of Old Armenian, only one has been kept. The singular genitive-dative takes the suffix /-i/ <ի> and the ablative takes /-e/ <է> (These were unique to Classical Armenian /i/-stems <ի> and /a/-stems <ա>). The instrumental takes /-ov/ <ով>, which was unique to the Classical /o/-stem <ո>. The plural has an entirely new construction. Classical Armenian formed its plurals with the suffixes /-k^h, -t^h, -s/ <ք, ց, ս>, which vary based on the stem and declension. In contrast, New Armenian has two new plural suffixes which in all circumstances stay the same. These are /-er/ <եր> for monosyllabic words, /-ner/ <ներ> for polysyllabic words. (For an explanation of these forms, see Karst (1901: 169), ...

Original page number 21.

... Pedersen (1906: 456ff.) The singular case markers are simply attached after these plural markers, without changing forms. It is only genitive-dative case suffix that takes the form /-u/ <ու> in the plural, whereas this suffix is restricted to a very small number of words in the singular.

And this is the method of declension for the largest number of the new dialects and for the Western literary language. In a few other dialects and in the literary Eastern language, there are a few small differences. In these dialects, the ablative is formed by the new suffix /-i^h/ <ից>. The plural genitive-dative case is formed the same way as in the singular, with the suffix /-i/ <ի>. And subsequently, there is more analogy than in the former dialects.

It should be mentioned also that Classical prepositions /i-, j-, z-/ <ի, յ, զ> which were attached to various case declensions in Classical Armenian (accusative, ablative, locative (ներդրական), prepositional accusative (սահորհիլ հայցական), narrative (պատմական), and circumlative (պարառական)) have been lost in

3 Introduction by Adjarian

the new language.³⁶ In a few dialects and in the literary Eastern language, the locative is formed with the suffix /-um/ <-նւմ>.

Table 3.18 is a table of the declensions for the literary languages.

Table 3.18: Declension system (plural + case) for Standard Western and Eastern Armenian

	The Western language, SWA		The Eastern language, SEA	
	Singular	Plural	Singular	Plural
NOM	–	/-er/ <-եր> /-ner/ <-ներ>	–	/-er/ <-եր> /-ner/ <-ներ>
GEN/DAT	/-i/ <-ի>	/-er-u/ <-երու> /-ner-u/ <-ներու>	/-i/ <-ի>	/-er-i/ <-երի> /-ner-i/ <-ների>
ACC	(like NOM)	(like NOM)	(like NOM or DAT)	(like NOM or DAT)
ABL	/-e/ <-է>	/-er-e/ <-երէ> /-ner-e/ <-ներէ>	/-its ^h / <-ից>	/-er-its ^h / <-երից> /-ner-its ^h / <-ներից>
INS	/-ov/ <-ով>	/-er-ov/ <-երով> /-ner-ov/ <-ներով>	/-ov/ <-ով>	/-er-ov/ <-երով> /-ner-ov/ <-ներով>
LOC	(doesn't have)	(doesn't have)	/-um/ <-նւմ>	/-er-um/ <-երում> /-ner-um/ <-ներում>

3.7.3.2 Definite article

Old Armenian had a definite article /-n/ <ւ>,³⁷ but it did not have a general and regular usage. In the new language, phonetic developments created two forms: /-n/ <ւ> which was specialized for vowel-final words, and /-ə/ <ը> for consonant-final words. Besides this, the language developed general and complete uses for the article, in the same way as do the new European languages (French, English, German, and so on).

Original page number 22.

3.7.3.3 Pronoun declension

A few of the Old Armenian pronouns have been lost in the new language. Others have kept their old form. However, because the ablative, instrumental, and locative cases have distanced themselves from their previous state, these cases are formed in the way that nouns are, with suffixes: ABL /-e/ <-է>, ABL /-its^h/ <-ից>, INS /-ov/ <-ով>, LOC /-um/ <-նւմ>. These suffixes are added not to the nominative form, but to the dative form.

³⁶[[This is a slightly incorrect statement. The majority of dialects (and the standard dialects) no longer such inflectional prefixes. But a handful do, such as Mush (§15.3.1.1, 15.3.1.2).]]

³⁷[[To clarify, the modern definite article is a reflex of the Classical distal demonstrative suffix. Classical Armenian did not treat the suffix /-n/ as a definite article (Thomson 1989: 29).]]

3.7.3.4 Adpositions

All the prepositions have become postpositions. There are no prepositions in the new language.³⁸

3.7.3.5 Verb conjugations

The morphological changes in verb conjugation are much larger. First and foremost, the fourth conjugation class (CA /-um/ <-ում>)³⁹ has been erased, and New Armenian recognizes only three conjugations. Of the six verb forms from Old Armenian (present *սերկայ*, imperfective *անկատար*, perfective *կատարեալ*, Future <*ապանի*>, imperative *հրամայական*, and subjunctive *ստորադասական*), only the perfective and imperative keep their old construction. The present and the imperfect have received three new constructions, which we will talk about later. The future has a composite shape and it is formed also in three new ways, in various dialects: with the formative /kə/ <*կը*>, with the formative /piti/ <*պիտի*>, or by combing the future participle (*դերբայ*) with the copular verb (*եական բայ*). The indicative present of Old Armenian has become the subjunctive present.

In Classical Armenian, the formation of the passive was very complicated; and sometimes with the creation of simple verbs (*հասարակ բայեր*), the meanings can get confusing.⁴⁰ In place of these complications, New Armenian developed a very simple form /-vil/ <-ուիլ>, by which all passive verbs form one conjugation class.

In Classical Armenian, the negative (*բացասական*) had a very simple construction. And it should be thought that at least this construction has been free from general metamorphoses. But because the conjugation of verbs has entirely changed in its form, thus it is natural that the negative would follow these changes.

The causative (*անցողական*) formative in Classical Armenian was /-ets^huts^hanel/ <-եցուցսել>; because of its great length, it has shortened and become modern /-ts^hnel/ <*ցել*>, /-ts^huts^hel/ <*ցուցել*>, and so on.

Let us also mention that New Armenian has created many new complex tenses, which did not exist in the old language.

Original page number 23.

³⁸[[This is an incorrect overgeneralization. Modern Standard Armenian does have a handful of prepositions like SEA /arants^h/ <*անանց*> ‘without’.]]

³⁹[[He means that the theme vowel /u/ has been lost.]]

⁴⁰[[I think what he means is that in Classical Armenian, verbs can ambiguously be in the active voice or passive voice. (?)]]

3.7.4 Syntactic differences

In terms of syntax (համաձայնական կողմէ), the New Armenian dialects significantly differ from Classical Armenian. In many other cases, the literary language restored many things according to the old language; but in this case, the literary language completely follows the dialects; and the literary language rarely but sometimes diverges from the dialects, and that divergence is for higher literary registers (բարձր սեռերով).

3.7.4.1 Word order of verbs

In Old Armenian, the verb was generally placed at the beginning of the sentence or before its arguments. In contrast, New Armenian works by putting the verb all the way at the end. Consider the following examples (1).

- (1) a. ‘Noah and his sons entered the ark.’
- i. Classical Armenian

V	S	O
emut	noĭ eṽ ordi-k ^h nora i tapar-ən	
entered	Noah and son-PL his to ark-DEF	
Եմուտ	Նոյ եւ որդիք Նորա ի տապան:	
 - ii. Modern Standard Western Armenian

S	O	V
noj jev anor vort ^{hi} -ner-ə daban mədan		
Noah and his son-PL-DEF ark entered		
Նոյ եւ անոր որդիները տապան մտան:		
- b. ‘What should I do for my boy?’
- i. Classical Armenian

O	V	O
z-intĭ ^h ararits ^h vasən ord ^{hw} -oĭ imoĭ		
ACC-what do for son-GEN my		
Չի՞նչ արարից վասն որդւոյ իմոյ:		
 - ii. Modern Standard Western Armenian

O	O	V
dəʒ-u-s hamar intĭ ^h ənem		
boy-GEN-POSS.1SG for what do		
Տղուս համար ի՞նչ ընեմ:		
- c. ‘My boy, listen to your father’s advice!’

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

i. Classical Armenian

V Voc O
lur ordeak χərat-u haʏr k^ho
listen son advice-DAT father.GEN your
Լո՛ւր, որդեակ, խրատու հայր ի՞նչ քո:

ii. Modern Standard Western Armenian

Voc O V
dəʁa-s hor-ət^h χərad-ə mədig əre
boy-POSS.1SG father.GEN-POSS.2SG advice-DEF listen do
Տղաս, հորդ խրատը մտիկ ըրէ:

[[This is an overgeneralization for Classical Armenian. The default word order in Classical Armenian is SVO with free word order, while SEA/SWA is generally SOV (*Dum-Tragut 2002: 20,33*). Though see *Samvelian et al. (2023)* on word order problems in SEA.]]

[[Note that here and later in the translation, I gloss the Classical prefix /z-/ as an accusative marker. Though it has wide-ranging roles (*Thomson 1989: 22*).]]

3.7.4.2 Word order of genitive possessors

In Old Armenian, the modifier word (յատկացուցիչը) was placed after the modified word (յատկացեալը). In New Armenian, the exact opposite occurs: the modifier is placed before the modified (2).

(2) ‘John’s brother’

a. Classical Armenian

N Poss
z-ełbaǰr-ən jovhann-u
ACC-brother-DIST John-GEN
Չեղբայրն Յովհաննու:

b. Modern Standard Western Armenian

Poss N
ohannes-i-n ախրա-ə
John-GEN-DEF brother-DEF
Օհաննեսին ախբարը

[[To clarify, Classical Armenian tends to place the genitive possessor after the noun. But it is possible to place the possessor before the noun. See *Dum-Tragut (2002: 118)*.]]

3 Introduction by Adjarian

3.7.4.3 Word order of adjectives and nouns

In Old Armenian, adjectives could be placed either before or after the noun. When the adjective is after the noun, the adjective agrees with the noun in number and case. When the adjective is before the noun, the adjective usually does not agree. Because the latter is the simplest structure, thus New Armenian always places its adjectives before the noun.

[[For more information on adjective ordering in Classical Armenian, see *Dum-Tragut (2002: 75ff)*.]]

3.7.4.4 Word order of demonstrative and possessive pronouns

The demonstrative and possessive pronouns⁴¹ (ցուցական եւ ստացական ածականները) unlike the former ([[*meaning unlike adjectives*]]), are usually placed after the noun and agree with the noun. In New Armenian, the opposite occurs: they are placed before the noun and don't agree (3).

(3) ‘my house, this man, to my father’

a. Classical Armenian

N	Poss, N	Dem, N	Poss
tun	im, aḡr-əs	aḡs, haḡr	imum
house	my, man-PROX	this, father.DAT/GEN	my.DAT
տուն	իմ, այրս այս, հօր		

b. Modern Standard Western Armenian

Poss N,	Dem N,	Poss N
im dun-əs,	aḡs mar ^h -ə,	im hor-əs
my house-POSS.1SG,	this man-DEF, my	father.DAT/GEN-POSS.1SG
իմ տունս,	այս մարդը,	իմ հօրս

[[For more information on the Classical Armenian word order, see *Dum-Tragut (2002: 93ff, 103ff)*.]]

3.7.4.5 Word order of adpositions

In Old Armenian, prepositions (նախադրուբիւններ) were unconditionally placed before the noun. In the new language, the word ‘preposition’ has no such meaning, because there are postpositions (յետադրուբիւն).⁴² For example (4).

⁴¹[[His Armenian term is more literally translated as ‘adjective’, but the word ‘pronoun’ is more technically correct.]]

⁴²[[As said in footnote 38, this is an incorrect overgeneralization. The modern language has a handful of prepositions.]]

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

- (4) a. Classical Armenian
 P N Poss, P N
 arad̄zi haṙr imoi, ʔnd seʔan-ov k^hov
 front father.GEN my, under table-INS your
 ‘in front of my father, under your table’
 առաջի հօր իմոյ, ընդ սեղանով քոյ
- b. Modern Standard Western Armenian
 N P, N P
 hor-əs artʃev, seʔan-i-t^h dag-ə
 father.GEN-POSS.1SG front, table-GEN-POSS.2SG under-DEF
 ‘in front of my father, under your table’
 հօրս առջեւ, սեղանիդ տակը

[[For more information on the Classical Armenian word order, see *Dum-Tragut (2002: 128ff)*.]]

By individually taking these differences, they perhaps don’t seem severe to us. But when we consider them entirely, and we compare the word order (շարահասութիւն) of the Modern Civil Armenian sentence...

Original page number 24.

... to Classical Armenian, we shall be surprised by this great divergence that divides the two languages.

And truly, while Old Armenian has free word order (ազատ շարահասութեան) like the syntax of old Indo-European languages, its analytical word order (վերլուծական շարահասութեան) completely follows the new European languages, such as French word order. In contrast, New Armenian lacks this syntactic freedom, and its words are placed in a stable order, just like in Turkish syntactic style, and unlike the European one.

[[For an overview of the differences in word order between Classical Armenian and Modern Armenian, see *Dum-Tragut (2002: §2.3)*.]]

In (5) are two sentences from Old and New Armenian, compared against French and Turkish.⁴³

- (5) a. ‘I saw the bird that was singing on the tree.’

⁴³[[For the following set of examples, I only segment the nominal inflection suffixes because those seem more important for explaining the syntax. I don’t segment the rich verbal structures. For the Turkish examples, Adjarian wrote them in the Armenian script. I converted his examples to modern Turkish.]]

3 Introduction by Adjarian

- i. Classical Armenian
tesⁱ əz-t^hərtʃ^hun-ən or ergēr i verɑj̄ tsar-oj̄-n
saw ACC-bird-DIST that was.singing to on tree-GEN-DIST
Տեսի զթռչունն որ երգեր ի վերայ ծառոյն:
 - ii. French
J'ai vu l'oiseau qui chantait sur l'arbre
I saw the.bird that was.singing on the.tree
 - iii. Modern Standard Western Armenian
ճար-i-n vəra jerk^hօՅ t^hərtʃ^hun-ə desa
tree-GEN-DEF on singing bird-DEF saw
Ծառին վրայ երգող թռչունը տեսայ
 - iv. (Ottoman) Turkish
Ağac-in üst-ün-de öten kuş-u gördüm
tree-GEN top-POSS.3SG-loc singing bird-ACC saw
Աղաջըն իւսթիւնդէ օթետս քուշու գտորդիւմ
Adjarian's transcription: [ɑkɑdʒən yst^hynde ɔt^hɔen k^huʃu
gøerdym]
- b. 'The pages of the books of Leon, my neighbor's son'
- i. Classical Armenian
t^hert^h-(ə?)k^h gər-ots^h lewon-i ordw-oj̄ dərats^hw-oj̄ imoj̄
page-PL book-PL.GEN Leon-GEN son-GEN neighbor-GEN my
Թերթթ գրոց Լեւոնի՝ որդւոյ դրացւոյ իմոյ
 - ii. French
Les feuilles des livres de Leon fils de mon voisin
the pages of books of Leon son of my neighbor
 - iii. Modern Standard Western Armenian
t^həratsi-ji-s dæx-u-n levon-i-n
neighbor-GEN-POSS.1SG son-GEN-DEF Leon-GEN-DEF
k^hərk^h-er-u-n t^hert^h-er-ə
book-PL-GEN-DEF page-PL-DEF
Դրացիիս տղուն Լեւոնին գրքերուն թերթերը
 - iv. (Ottoman) Turkish
Komşu-m-un oğl-u Levon'-un
neighbor-POSS.1SG-GEN son-POSS.3SG Leon-GEN
kitap-lar-ı-nın yaprak-lar-ı
book-PL-POSS.3SG-GEN page-PL-POSS.3SG
Զօւշըւմնոս օղլու Լեօվոնըն քիթաբլարընըն յափրաքլարը

3.7 Differences between Old Armenian and New Armenian

Adjarian's transcription: [k^honʃumun ɔɫu lœvonən
k^hit^hablɑrənən jɑp^hrɑk^hlɑrə]

Everything is done in this way, such that you would think that New Armenian syntax is based on the Turkish template. On this investigatable issue, see Pedersen, KZ 32,472.⁴⁴

⁴⁴[[Robin Meyer informs me that this article does not exist. Adjarian may have made a typo here.]]

4 Armenian residences

Original page number 25.

[[In this chapter, Adjarian provides population counts of Armenians in different regions from 1911. As Robin Meyer noticed, it's unclear where Adjarian got his numbers from. So I'm not sure how accurate or reliable they are.]]

[[I do not provided updated statistics from the 21st century. The Armenian Genocide has made it difficult to know the exact number of surviving speakers of non-standard dialects. Mass migrations have occurred after the genocide as well. For an overview, see [Dekmejian \(1997\)](#) and the Wikipedia article on [Armenian populations by country](#).]]

As we know, the homeland of the Armenians, Armenia, is divided today between three states. The largest portion is in the hand of the Ottomans; 7 out of 15 provinces of Old Armenia:

- Upper Armenia (Բարձր Հայք)
- Fourth Armenia or Sophene (Չորրորդ Հայք)
- Aghdznik or Arzanene (Աղձնիք)
- Turuberan (Տուրուբերան)
- Moxoene or Mokk' (Մոկք)
- Korchayk or Corduene (Կորճայք)
- Vaspurakan (Վասպուրական)

A smaller portion is in the hands of the Russians:

- Artsakh (Արցախ)
- Syunik (Սիւնիք)
- Utik (Ուտի)
- Gugark (Գուգարք)
- Tayk (Տայք)
- Ayarat (Այրարատ)

And the smallest part is in the hands of the Persians:

- Paytakaran (Փայտակարան)
- Parskahayk or Persarmenia or Nor Shirakan (Պարսկահայք)

The largest portion of Armenians today are still found in their homeland. But outside of their homeland, Armenians have spread into many other countries in the following manner.

4.1 The northern migration line

Armenian title: Հիւսիսային գաղթնական գիծ

4.1.1 Georgia

The city with the most Armenians is Tbilisi and its surrounding areas. But the Armenians are also scattered in other cities in Georgia, such as in the state of Tbilisi in Gori, Signagi, Telavi, Dusheti, Tianeti. In the Kutaisi province: Kutaisi, Poti, the two villages of Shorapani. In the Lechkhumi province, the village of Lailashi; in the Racha province: Oni village, Batumi, Artvin, Ardanuç, Şavşat, Sokhumi; in the Chernomorskaya province: Novorossiysk, Anapa, and the shores of the entire Black sea. The Armenian populace in this region is around 200,000.

4.1.2 Aghvank or Caucasian Albania

The native population of this country was previously Armenian, while later a portion became Muslim. In that way, today the native element of the country is Armenian or Turkish. The cities where Armenians live are Baku, Shamakhi (with 23 villages), Geokchay with 20 villages, Nukha (42 villages), Zagatala...

Original page number 26.

... 12 villages, Agdash (6 villages), Quba (Khachmaz and Kilvar villages), and finally Derbent. The entire Armenian population of Aghvank is around 150,000 people.¹

4.1.3 North Caucasus

Here, the Armenians represent a mixture of migrants that came from different places. They live in the Dagestan area: Makhachkala, Temir-Khan-Shura, Chiri-Yurt, Ishkarty. In the Terek area: Kizlyar, Mozdok, Vladikavkaz. In the state of Stavropol: Stavropol, Machar or Budyonnovsk (Surb Khach). In the Kuban area: Armavir, Yekaterinodar, Batalpashinsky Otdel, Yeysk, Caucasus,² Labinsk, Maykop, Temryuk. In total, 28,835 people.

¹[[It's unfortunate that Armenians of modern Azerbaijan are now either displaced, exiled, killed (ethnically cleansed), or oppressed.]]

²[[Adjarian must've meant some town called 'Caucasus' in the Caucasus. He could've meant Kavkazskaya. (?)]]

4.1.4 Tatarstan (from the Volga to the ocean)

In this area, the Armenians are chiefly in the city of Astrakhan. But in recent years, they have spread also to farther places: Tsaritsyn, Saratov, Samara, Syzran, Simbirsky, Penza, Balashov, Uribeno, Durovka, Kamyshin, Krasnovodsk, Jibil, Chakichlar, Qızıl Arvad, Ashgabat, Artyk, Kaakhka, Dulak, Merv (Mary), Chardzhou, Petro-Aleksandrovsk, Samarkand, Bukhara, Ziyovuddin, Chernaevo, Golodnaya Steppe, Kattakurgan, Jizzakh, Khujand, Fergana, Kokand, Andijan, Osh, Naman-gan, Tashkent, Arys, Turkistan city, Petrovsk, and many Siberian stations. The entire number of Armenians in Tatarstan is 16,000.

4.1.5 Crimea

In its time, this place had a large Armenian population. But because of migrations in 1779, many people were scattered. Today, the Armenian-populated cities in this peninsula are Theodosia, Kerch, Alushta, Yalta, Sevastopol, Yevpatoriya, Perekop, Or or Armiansk, Simferopol, Bakhchisaray, Karasubazar, and Old Crimea. The migrants of Crimea are established in New Nakhichevan and its 5 villages, which they built. From here, they also spread to Rostov, Melitopol, Berdiansk, Azov, Novocherkassk, Nogaisk, Dnipro, Taganrog, Yekaterinoslav, and other places. The number of Armenians in this area is 35,000.

4.1.6 Russia

Here, the Armenians are very few. The entire number is less than a thousand. A large portion are students...

Original page number 27.

... and soldiers. The number of native and established people is small; they are found mainly in Moscow, Saint Petersburg, Kharkiv, Voronezh, and so on.

4.1.7 Poland

At its time, Poland had a large Armenian populace, both in its Austrian and Russian parts. In the Russian part, there are no longer any Armenians. As for the Austrian part, the main Armenian-populated location is Kutuy or Cuturi. Also, a very small number of Armenians is found in Lemberg and elsewhere. The Armenians of Kutuy are around 100 houses.

4 Armenian residences

4.1.8 Romania

The Armenian-populated cities are Focșani, Bucharest, Botoșani, Iași, Târgu Ocna, Galați, Brăila, Bacău, Roman, Constanța, Sulina, Tulcea, Babadag, Pitești, Giurgiu, Ploiești, and so on. The Armenian migrants consist of two specific groups. The old migrants or natives, and the new migrants who came from various corners of Ottoman Turkey after the massacres of the Ottoman Armenians. The total number of both groups is 14,000, of which 4000 people are the new migrants.

4.1.9 Bessarabia

Here, very few Armenians are found in Chișinău, Akkerman, Khotyn, Balti, Bender, Ismail, and Hîncești, with whom we should include the Armenians of the Cherson province (Odesa and Grigoriopol).

4.1.10 Austro-Hungary

This is Bukovina, Transylvania, Hungary, and Austria proper. The Armenians of Bukovina primarily reside in the cities of Suceava, Chernivtsi, and Siret. The Armenians of Transylvania primarily live in the cities of Gherla or Armenopolis, Dumbrăveni or Elisabethopolis, Gheorgheni, Sibviz, Brașov or Kronstadt. Small numbers of Armenians are scattered also in the various corners of Hungary, until Pest and Vienna. The total number of Armenians in this region is 15,000.

4.2 The southeastern migration line

Armenian title: Հարավային-արեւելեան գաղթական գիծ

4.2.1 Assyria

There are Armenians only in Mosul, Kirkuk, Baghdad, Basra, and Suq al-Shuyukh. The total is 1400 people.

4.2.2 Persia or Iran

The Armenians of this country are divided into two separate regions or dioceses (թեմերու). Iranian Azerbaijan (Atropatene) and Persia proper. The Azerbaijan diocese has not only Khoy, Maku, Salmast, Urmia, and Karadagh, which are provinces of Armenia proper, ...

4.3 The southwestern migration line

Original page number 28.

... but also Tabriz, Mujumbar, Maragha, Kurdistan, and Ardabil. In Persia proper the Armenian-populated cities are New Julfa (with its 80 villages), Tehran (with its 6 villages), Qazvin, Rasht, Anzali, Hamadan, Sheverin, Shiraz, Bushehr, and so on. The entire number of Persian Armenians is 66,000 of which 25,000 belong to Persian Armenia.

4.2.3 India

It now has 700 Armenian residents who live in the cities of Kolkata, Madras, Bombay, and Dhaka.

4.2.4 Birmania or Myanmar

The total number is 252 Armenians, of which 193 people live in Rangoon.

4.2.5 Island of Java

There are 170 Armenians, who live in Batavia (Jakarta), Surabaya, Singapore, Semarang, and so on.

4.3 The southwestern migration line

Armenian title: Հարաւային-արեւմտեան գաղթնական գիծ

4.3.1 Cilicia

This has been Armenianized since the time of the Rubenid (Ռուբինեան) kingdom. Now, the main Armenian-populated cities are Sis, Hadjin, Zeytun, Adana, Tarsus, Mersin, Misis, Marash. They have a total of 190,000 Armenians.

4.3.2 Cyprus

There are now 562 Armenian residents, who are found mostly in the capital Nicosia. The others lives in Larnaca, Limassol, Paphos, Sourp Magar, Famagusta, and so on.

4 Armenian residences

4.3.3 Syria and Lebanon

The northern part, as bordering Cilicia, has a quite a lot of Armenians. But as we go south, the number of Armenians decreases. The total number of Armenians is 36,000 people, who live in the cities of Ayntap, Antioch, Aleppo, Beirut, Sham (Damascus), and Latakia. Ayntap has 6 villages, Antioch has 18 villages, Aleppo has 12 villages. Among these, the following villages are well-known. In Antioch: Svedia, Kessab, Aramo, and. In Aleppo: Kilis, Belen, and Jisr al-Shughur.

4.3.4 Palestine

There are 730 Armenians who live in Jerusalem, Jaffa, Bethlehem, and Ramla.

4.3.5 Egypt

There are around 10,000 Armenians who live primarily in Alexandria and Cairo.

4.3.6 Other

There are few Armenians who also live in Tripoli, Ethiopia, Cape Town, and Transvaal.

Original page number 29.

4.4 The western migration line

Armenian title: Արեւմտեան գաղթնական գիծ

4.4.1 Asia Minor or Anatolia

This extends from the western borders of Armenia until the Archipelago (Արշիպելագոս) and Marmara. It includes also Lesser Armenia, which is a heavily Armenian-populated area. The main Armenian-populated cities in Asia Minor are, from east to west, Urfa, Malatya, Divriği, Akn, Arapgir, Şebinkarahisar, Gürün, Darende, Hisn-Mansur or Adıyaman, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Sebastia, Evdokia, Amasia, Merzifon, Samsun, Kayseri, Yozgat, Ankara, Konya, Kastamonu, Kütahya, Afyonkarahisar, İzmir (Smyrna), Aydın, Manisa, Bursa, Bilecik, Balıkesir, Bandırma, Nicomedia, and Adapazar. The statistics of the area are still uncertain.

4.4.2 Istanbul

Taking together the villages that are on the two shores of the Bosphorus or Bosphorus, there are 45 districts and 180,000 Armenians. Before the massacres, there were 250,000 Armenians, of which 60,000 were migrants. Because these people were deprived of their lands, the number of Istanbul Armenians significantly dropped. Now, it is rising again.³

4.4.3 Greece

There are 200 Armenians who live primarily in Athens.

4.4.4 Crete

There are about the same number of Armenians in Kandiye (Heraklion).

[[It's unclear what Adjarian means by this sentence. He could mean that in Crete, there are about 200 Armenians (as in Athens). (?)]]

4.4.5 European Turkey

The Armenian-populated cities are Adrianopolis, Rodosto, Malkara, Silivri, Çorlu, Gallipoli, and Thessaloniki.

4.4.6 Bulgaria

There are 15000 Armenians who live in the following cities: Varna, Ruse-Shumla, Silistra, Sofia, Tarnovo, Razgrad, Vidin, Dobrich, Teleorman, Filibe, Burgas, Tatar Pazardzhik, Sliven, Yambol, Eski Zagra, Haskovo, Aytos, Karnobat, and Straldzha.

4.4.7 France

There are 1000 Armenians who live in Paris and Marseille, and a portion in Nancy, Montpellier, and so on.

4.4.8 England

Here, there aren't as many Armenians as in France. The Armenian-populated cities are London and Manchester.

³[[It is ironic that the population in Istanbul was rising before the Armenian Genocide.]]

4 Armenian residences

4.4.9 The United States

There are over 40,000 Armenians, who live primarily in Worcester, New York, Providence, Fresno, Boston, and many other cities.

Original page number 30.

4.4.10 Other

A small number of Armenians is also found in Italy, Switzerland, Belgium, Holland, and Germany, where there are still no migrant communities. And the resident Armenians there are only temporary immigrants.

4.5 Summary

The migrant community of Armenians is more than 1 million.

5 Armenians who speak foreign languages

Although Armenian is the most widely spoken language among Armenians, there are many Armenians who have forgotten Armenian; because of the influence of the dominant languages, they have adopted foreign languages. The foreign-speaking Armenians are primarily found outside the borders of Armenia and Lesser Armenia, in various foreign countries. However, even in the extremities of Armenia, there are places where Armenian has been replaced by foreign languages. But in contrast, not all migrant Armenians have forgotten Armenian. There are many places like New Julfa, Astrakhan, Smyrna, Nicomedia, Istanbul, Suceava, and others where the Armenians speak more pure Armenian dialects than some Armenians do in Armenia proper.

However we should emphasize the fact that anywhere where there is an Armenian (even if in Armenia proper), if the Armenian doesn't lose their mother tongue, then they know at least two languages: Armenian with either Turkish, Kurdish, Persian, or Russian. It is the female sex which falls behind in this regard and is generally more loyal to her mother tongue, than the male sex. This bilingualism of Armenians is caused by the foreign populations that coexist with the Armenians and that have an almost equal number of people as the Armenians. This bilingualism has had a significant effect on the Armenian language

The foreign languages that have been adopted by the Armenians are the following.

5.1 Turkish

Turkish, with its two major dialects: Western Turkish or Ottoman, and Eastern Turkish or Azerbaijani. This language is spread across the following.

5.1.1 Western Asia Minor

Almost all of Western Asia Minor, starting from around Kastamonu until Zile, south until Kayseri, and from southeast of Kayseri onto Sis and Ayntap until

5 Armenians who speak foreign languages

the Euphrates. From west of these borders until the beaches of Marmara, of the archipelago, and of ...

Original page number 31.

... the Mediterranean, all the Armenians speak Turkish. Exceptions are only the Armenians in the regions of Istanbul, Nicomedia, and Smyrna, as well a number of the villages in Ankara and Aydın. These are specifically Stanoz (Yenikent), Nallıhan, Sivrihisar, Ödemiş, and Burdur. I have heard that a few of the villages in Yozgat are also Armenian-speaking, but their names aren't clear to me.

5.1.2 Asia Minor

In Niksar, at the northeast side of Evdokia, there's an islet of Turkish-speaking Armenians due to the beastly barbarity of the many resident Turks.

5.1.3 Island of Cyprus

The old Armenian migrant community is Turkish-speaking, but the new migrant community is Armenian-speaking.

5.1.4 European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia

Another region of Turkish-speaking Armenians is also European Turkey, Bulgaria, and Eastern Rumelia, starting from the other side of the Marmara. Exceptions are only Rodosto and Malkara. The other Armenian-populated cities, such as Gallipoli, Silivri, Çorlu, Ereğli, Çatalca, Adrianopolis, Dimetoka, Gyumyurdjina, and Dedeğaç, are Turkish-speaking. The old migrant communities of Bulgaria and Eastern Rumelia are entirely Turkish-speaking; but after the last Ottoman Armenian massacres, the presence of a large number of asylum-seeking Armenians caused the restoration of the forgotten Armenian language, of course only in those cities where a large number of them were relocated, such as in Filibe, Burgas, Varna, Tarnovo, Ruse, and so on. The other cities remain Turkish-speaking, such as Silistra, Razgrad, Shumla, Sliven, Aytos, Karnobat, Yambol, Eski Zagra, and Haskovo.

5.1.5 Romania

There are Romanian Armenian-populated cities that were previously settlements from Bulgaria, such as Babadag, Tulcea, Sulina. Here as well, the Armenians who fled the massacres have restored the Armenian language, such as in Galați, Ibraila, and Constanța.

5.1.6 Bessarabia

Bessarabia is Turkish-speaking because it was previously part of Romania. Such as Ismail, Balti, Bender, Chişinău, Akkerman. Similarly the Armenian migrants of Bessarabia are Turkish-speaking, such as Grigoriopol, Odesa, and Cherson.

5.1.7 Lazistan

On the eastern side of Trabzon, there are Armenians found in Lazistan, who are scattered among the Turks and the Laz.

5.1.8 West of Akhalkalak

On the western side of Akhalkalak, there are four villages which are Bavra, ...

Original page number 32.

... Khulgumo, Kartikami, and Turtskh; they are Turkish-speaking.

5.1.9 Olti

In the region of Olti, 45 verst ([[almost 48km]]) away from Olti, there is the Turkish-speaking village of Kalkos (25 houses).

5.1.10 Urmia

On the northern banks of Lake Urmia, especially in Savaj Bolagh and Miandoab, or in fewer words Persian Kurdistan, the small Armenian community is Turkish-speaking.

5.1.11 Summary

As can be seen, the Turkish-speaking Armenians make up a significant number. But thankfully, this number decreases day by day. In all the major cities of Anatolia, such as in Bursa, Kayseri, and Yozgat, the new generation has become Armenian-speaking thanks to schools and because of immigration from Istanbul. A large portion of the Armenians in Cyprus, Eastern Rumelia, and Bulgaria have become Armenian-speaking thanks to the new migrants. The Ottoman government in its time used violent means or force to erase the Armenian language and to make Turkish the dominant language (such as can be said for how the Pashas in Anatolia killed the language of Armenian-speaking Armenians), but currently

5 Armenians who speak foreign languages

it has no intention nor ability to do so.¹ In Bessarabia, instead of Turkish, Russian is now wide-spread. The entire population already knows Russian, and we only need a short amount of time before Turkish is completely lost.

5.2 Georgian

This language is spoken by almost all the Georgian-Armenians. Exceptions are Tbilisi and the cities on the shores of the Black Sea, such as Batumi, Poti, Sokhumi, and so on. The Armenians are Georgian-speaking in Sighnag, Telavi, Gori, Koutaisi, and the neighboring areas. Two of the villages of Akhalkalak are also Georgian-speaking: Vargavi and Khizabavra. The Armenians of Vladikavkaz are also Georgian-speaking, because a large portion of them have emigrated from Georgia.

5.3 Persian

It is spoken on a very small border, between Mədrəsə (close to Shamakhi) and Kilvar (close to Quba) and in the villages of Khachmaz. Vardapet Makar Barkhudariants (Մակար վրդ. Բարխուդարեանց; [[SEA: /makar barχudarjants^h/, SWA: /magar p^harχut^harjants^h/]]) and bishop Mesrob Smbatian (Մեսրոպ եպս. Սմբատեան; [[SEA: /mesrop səmbatjan/, SWA: /mesrob səmp^hat^hjan/]]) have said in their topographies that the language of these villages is called Lahij (լահիճերէն) and Tat (թաթերէն). But we shouldn't be confused by these names, because this language is a very clear and easy-to-understand dialect of Persian.

Original page number 33.

5.4 Circassian

Circassian (չերքեզերէն) is spoken only in Armavir, where there is an Armenian-populated village in the Kuban region. The Armenians of Armavir migrated from Circassia and founded this village in 1830.

5.5 Kurdish

In Northern Armenia, Kurdish is a widely-spread language. But it has become the mother tongue at a small border. That is the villages of Hizan, the provinces of

¹[[It is quite sad that Adjarian's optimism was soon disproven by the Armenian Genocide.]]

Ġarzan and Shirvan in Paghesh province (Կոստկալուբիւս); in the Tigranakert province (Կոստկալուբիւս), in the provinces of Meyafarikîn or Silvan, Beşiri, Bohtan; Samsat (formerly Samosata) in Cilicia. The total number is over 100 villages.

5.6 Arabic

It has become the mother tongue of the Armenians in Syria, Palestine, Mesopotamia and Assyria. The Armenians in Aleppo, Damascus, Beirut, Mardin, Mosul, Kirkuk and also Siirt in Armenia are Arabic-speaking.

5.7 Romanian

This has become the mother tongue of the majority of Romanian-Armenian migrant community, and part of the Armenians in Bukovina. There are Turkish-speaking Armenians only at the eastern seashores of Romania until Galaţi; some of these people are Armenian-speaking thanks to the recent Armenian migrants.

5.8 Polish

This is spread almost everywhere among the Polish-Armenians, except for Cutureni which is Armenian-speaking. The Armenians of Poland can be considered already lost as a nation.²

5.9 Hungarian

It is spoken as a mother tongue among the entirety of Armenians in Hungary and Transylvania. Except for the cities of Szamosújvár or Armenopolis and Gherla or Elisabethopolis, which are Armenian-speaking.

5.10 English

This is spoken in the Indian-Armenian migrant communities, whereas the Armenians of England are still a recent settlement so they're Armenian-speaking.

²[[*Adjarian's original phrasing is ազգովին կորսուած which suggests that the Armenian community in Poland 1911 has assimilated to the local Polish population.*]]

5.11 Summary

The extent and borders of these languages are all accurately represented in the map that is placed at the end of this book.

6 The three branches of Armenian dialects

6.1 Overview

Original page number 34.

In general among us, the Armenian dialects are divided into two branches: Eastern or Russian-Armenian dialects, and Western or Ottoman-Armenian dialects. For me, these terms are wrong and inappropriate, even though they are accepted and used everywhere. Calling the dialects Eastern or Western is wrong because many of the dialects that are called such are found at longitudinally equal degrees, yet when we compare them to each other, they don't fall either West or East. For example, the Van dialect and the Bayazit sub-dialect are both found longitudinally at the 44th degree, but the former is called Western while the latter Eastern. There are more surprising cases. For example, Artvin is much more west than Akhalkalak and Alexandropol (Gyumri); but based on the above division, Artvin is called Eastern, while Akhalkalak and Alexandropol are considered Western vernaculars.

The names "Russian-Armenian dialects" and "Ottoman-Armenian dialects" are strange and in reality completely inappropriate. Many of the Armenians in Russia speak the Ottoman-Armenian dialects; just as there are Armenians in Ottoman Turkey that speak Russian-Armenian dialects. For example, in Russia, Ottoman-Armenian dialects are spoken in New Nakhichevan, the Crimean peninsula, Sokhumi, Batumi, Akhalkalak, Akhaltskha, Alexandropol, Kars, and the villages of New Bayazet. Similarly in Ottoman Turkey, Russian-Armenian dialects are spoken in Bayazit, Burdur, Ödemiş. Besides that, the migrant communities of Persian-Armenians, Bulgarian-Armenians, Romanian-Armenians, Egyptian-Armenians, and American-Armenians are ignored; and they are inappropriately called Russian-Armenians or Ottoman-Armenians.

I propose here new terms which not only remove the aforementioned inconveniences, but they also have the benefit of incorporating the primary characteristic of the dialects that they describe. These terms are:

Original page number 35.

- /um/ <nւմ> branch: With this name, we mean all the dialects that are called Eastern or Russian-Armenian.
- /kə/ <կը> branch: With this name, we mean all the dialects that are called Western or Ottoman-Armenian.

For the dialects of the /um/ <nւմ> branch, the locative case (as well as the present and imperfective tenses) are made with the formative /-um/ <nւմ>. This is the main characteristic of these dialects; thus we give them this name. As for the dialects of the /kə/ <կը> branch, they do not have a locative case, they don't have a formative /-um/ <nւմ>, and the present and imperfective tenses are formed with the formative /kə/ <կը>. This is their primary characteristic, and thus they get this name.

But besides these two, there is also a third branch which has dialects that have neither the /um/ <nւմ> nor /kə/ <կը> particles. They form the present and imperfective tenses using either the infinitive or some invisible means, and in combination with the /em/ <եմ> copular verb. Among our dialects, this branch is not generally distinguished and is it appended to the /um/ <nւմ> branch. We propose using the name /el/ <ել> branch.

There is no confusion in our division, and the new terminology applies only to the dialects, and they don't have anything to do with the literary languages. For them, the term Eastern and Western, or Russian-Armenian and Ottoman-Armenian are still appropriate names, because the former language is centered in Tbilisi while the latter in Istanbul.

Original page number 36.

6.2 Terminology

[[This was originally a footnote on page 36. But it is quite important and stands out. So I made it its own section.]]

Against the European word “dialecte,” we use the terms բարբառ ‘dialect’, գաւառաբարբառ ‘provincial dialect’, and գաւառալեզու ‘vernacular, provincial’. Because every word in the scientific language must be certain, we must thus decide on the use of these words. The word գաւառաբարբառ ‘provincial dialect’ is alien and the wrong word. It is alien because of its length; and because it already contains the word բարբառ ‘dialect’, it doesn't add anything. It is wrong because a dialect has no connection to a province, and the dialect could be spoken not in the entire province but merely in a single village or city. For example, the Agulis

dialect is not spoken in an entire province, but only in a small circle of villages. Similarly, the Istanbul dialect does not encompass an entire province, but only the city of Istanbul. Thus, it is preferable to use the word բարբառ ‘dialect’; it is shorter and more normal.

A dialect can have some secondary branches that are slightly different from it; these are referred to by the European word “sous-dialecte”. In this place, we use the Armenian word ենթաբարբառ ‘subdialect’.

Subdialects also contain many groups, which are called in French “parler”. For this, we use the word գալառակալս ‘vernacular’. We also use this term in those situations where we cannot with certainty assign the spoken language of some place to a rank. We also use the term when we are enumerating dialects, subdialects, and vernaculars. In other words, the word գալառակալս ‘vernacular’ also has the general meaning of a non-literary language.

6.3 Excluded communities

[[*This was originally a note on page 293. I moved it here because it’s more relevant here.*]]

The Armenian settlements of Bulgaria, Rumania, Greece, France, England, Egypt and America are newly formed, and are a mixture of Armenians from diverse places. They don’t have a proper dialect, so they are not part of our present work.

Part III

The /um/ <nLU> branch

The /um/ <nɫɯ> branch has 7 dialects:

1. Dialect of Yerevan (§7)
2. Dialect of Tbilisi (§8)
3. Dialect of Karabakh (§9)
4. Dialect of Shamakhi (§10)
5. Dialect of Astrakhan (§11)
6. Dialect of Julfa (§12)
7. Dialect of Agulis (§13)

7 Yerevan

Original page number 37.

7.1 Background

The Yerevan dialect is spoken in the city of Yerevan and in the surrounding provinces, especially in the provinces of Yerevan, Etchmiadzin, and New Bayazet. It spreads in the south to Tabriz, the capital of Atropatene (Iranian Azerbaijan), in the west to Kaghzvan, in the southwest it enters Ottoman Turkey and it extends until Bayazit, in the north and south it gets mixed with the Karin and Karabakh dialects, which demarcate its two borders. On its north sides, the Yerevan dialect forms two islets; one of them is in the province of Borchaly (Shulaver, Shamshadin, Lori, and the surrounding areas), and the second is in Avlabari district of Tbilisi, which is a migrant settlement of Yerevan.

Besides the main dialect, the Yerevan dialect has three subdialects, which are the following:

- Bayazit subdialect: This is in Ottoman Armenia. Its one settlement is the city of New Bayazet, the shores of Lake Sevan, with 10 surrounding Armenian-populated villages. These are Ordaklu, Noraduz, Gyshlag, Bashkend, Kösemehmet, Kulali, Kyarimkend, Dalikardash, Kyuzadzhik, and Bashkend. This entire region speaks the same dialect, as in Bayazit.
- Astabad subdialect: This is spoken near Old Julfa in the village of Astabad and its surrounding area.
- Tabriz subdialect: In Atropatene (Iranian Azerbaijan), the Armenian settlement in Tabriz has two districts: Ghala and Lilava. The people of Lilava are much larger and they have recently migrated from Karabakh; they speak the Karabakh subdialect. As for the people of Ghala, they form less than half the Armenian population of Tabriz, and they are considered natives, and they speak the Tabriz dialect.

Original page number 38.

The Yerevan dialect is very pure and it is very close to the literary language. And if we consider only the /um/ <նւմ> dialects, then it is the purest. And thus, it is because of its pureness and its extensive size that it serves as a base for the formation of the Russian-Armenian literary language.

7.2 Phonology

7.2.1 Segment inventory

The phonetic system of the Yerevan dialect has the following sounds in Tables 7.1 and 7.2.

Table 7.1: Vowels of the Yerevan dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
	/o/ <օ>
	/ɑ/ <ա>

Table 7.2: Consonants of the Yerevan dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/back			
	/b/ <բ>	/p/ <պ>	/p ^h / <փ>	/d/ <դ>	/t/ <տ>	/t ^h / <թ>	/g/ <գ>	/k/ <կ>	/k ^h / <ք>	
Affricates				/d͡z/ <ջ>	/t͡s/ <ժ>	/t͡s ^h / <ճ>				
Fricatives	/f/ <ֆ>	/v/ <վ>		/s/ <ս>	/z/ <զ>	/ʃ/ <ժ>	/ʒ/ <ժ>	/χ/ <խ>	/ʁ/ <ր>	/h/ <հ>
Sonorants	/m/ <մ>	/n/ <ն>		/r/ <ր>	/r/ <ր>	/l/ <լ>	/j/ <յ>			

Like other Armenian dialects, the Yerevan dialect does not have diphthongs. The diphthongs of Old Armenian have become either simple vowels (Table 7.3a) or have turned into a consonant-vowel sequence (Table 7.3b).

Table 7.3: Loss of Classical diphthongs in Yerevan Armenian

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
a. 'father'	hɑjɾ	hɑjɾ	her	hɛɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
b. 'God'	astvɑts	ɑstvnɑts	astvɑd͡z	ɑstvnɑd͡z	astvɑts	ɑstvnɑts

From this list, it appears that the Yerevan dialect has almost completely preserved the rich phonetic system of Old Armenian. Among the vowels, the Classical vowels /e-ē/ <Է-Է> and /o-ou/ <Ն-Ն> have merged with each other; in the modern dialect, they are both pronounced as /e/ <Է> and /o/ <Օ>. The sounds /œ/ <ԷՕ> and /ʏ/ <ԻԼ> that are found in other dialects, do not exist here. Among the consonants, the only sound that was lost is Classical /w/ <Լ>; but it has gained the sound /f/ <Փ>, about which see more below.

7.2.2 Sound changes

Among the sound changes that happened in the Yerevan dialect, the following are noticeable.

7.2.2.1 Monophthong vowels

7.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <Է> The Classical Armenian /e/ <Է> has become /je/ <յԷ> word-initially in monosyllables. But at the beginning of polysyllabic words, it has become /e/ <Է> among all words. Various other dialects have /j̥e/ <Է> and the literary language has word-initial /je/ in polysyllabic words; but these don't happen here. Examples in Table 7.4).

Table 7.4: Sound changes from CA /e/ <Է> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'I'	es	Էս	jes	յԷս	jes	Էս
'he has come'	ek̄ɛal ē	ԷկԷալ Է	ekel a	ԷկԷլ ա	jekel e	ԷկԷլ Է
'to go'	ert ^h al	Էրթալ	et ^h al	Էթալ	jert ^h al	Էրթալ
'to cook'	ep ^h el	ԷփԷլ	ep ^h el	ԷփԷլ	jep ^h el	ԷփԷլ
'dream'	eraz	Էրազ	eraz	Էրազ	jeraz	Էրազ
'big'	mets	ՄԵԾ	mets	ՄԵԾ	mets	ՄԵԾ
'grave'	gerezman	գԷրԷզման	gerezman	գԷրԷզման	gerezman	գԷրԷզման

7.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <Ն> The Classical Armenian /o/ <Ն>, unlike the former and like the literary language, has become /vo/ <վՕ> word-initially in both monosyllabic and polysyllabic words; while it comes /o/ <Օ> word-medially. Examples in Table 7.5.

Table 7.5: Sound changes from CA /o/ <n> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘lentil’	ospən	նսպն	vosp	վօսպ	vosp	նսպ
‘gold’	oski	նսկի	voski	վօսկի	voski	նսկի
‘feet’ (CA); ‘foot’ (SEA)	ot-(ə?)k ^h	նոք	votk ^h	վօտք	votk ^h	նոք
‘to massacre’	kotorel	կոտորել	kotorel	կօտօրել	kotorel	կոտորել
‘to forget’	moranal	մոռանալ	moranal	մօռանալ	moranal	մոռանալ

Original page number 39.

7.2.2.2 Diphthongs

7.2.2.2.1 Classical Armenian /ɑj̄/ <ւյ> Classical Armenian /ɑj̄/ <ւյ> became Yerevan /e/ <է> as in Table 7.6.

Table 7.6: Sound changes from medial CA /ɑj̄/ <ւյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘father’	hɑj̄r	հայր	her	հեր	hajr	հայր
‘mother’	mɑj̄r	մայր	mer	մեր	majr	մայր
‘wagon’	sɑj̄l	սայլ	sel	սել	sajl	սայլ
‘wide’	lɑj̄n	լայն	len	լեն	lajn	լայն
‘edge’	tsɑj̄r	ծայր	tser	ծեր	tsajr	ծայր
‘wood’	p ^h ɑj̄t	փայտ	p ^h et	փետ	p ^h ajt	փայտ

Word-finally, Classical /ɑj̄/ <ւյ> has become Yerevan /a/ <ւ> as in Table 7.7.

Table 7.7: Sound changes from final CA /ɑj̄/ <ւյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘bridegroom’	p ^h esaǰ̄	փեսայ	p ^h esa	փեսա	p ^h esa	փեսա
‘child’	eraχɑǰ̄	երախայ	ereχɑ	երեխա	jereχɑ	երեխա
‘(male?) child’	təǰ̄ɑj̄	տղայ	təβɑ	տղա	təβɑ	տղա

But, when the word has the article /n/ <ն> or the plural marker /k^h/ <ք>, then the reflex of CA /ɑj̄/ <ւյ> becomes word-medial and turns into modern /e/ <է> (Table 7.8).¹

¹[[Note that the article /n/ was a distal marker in Classical Armenian, while it is a definite marker in SEA. It is possible that Adjarian implies that this marker is also a definite marker in Yerevan.]]

Table 7.8: Sound changes from CA /ɑj/ <ւյ> in the Yerevan dialect when there's a suffix

		Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
+ article	'bridegroom'	p ^h esɑj-n	փեսայն	p ^h ese-n	փեսեն	p ^h esa-n	փեսան
	'child'	erɑχɑj-n	երախայն	ereχe-n	երիսեն	jereχɑ-n	երիսան
	'(male?) child'	təłɑj-n	տղայն	təke-n	տղեն	təka-n	տղան
+ plural	'bridegroom'	p ^h esɑj-k ^h	փեսայք	p ^h ese-k ^h	փեսեք	NA	
	'child'	erɑχɑj-k ^h	երախայք	ereχe-k ^h	երիսեք	NA	
	'(male?) child'	təłɑj-k ^h	տղայք	təke-k ^h	տղեք	təka-k ^h	տղաք

7.2.2.2.2 Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> became Yerevan /i/ <ի> (Table 7.9).²

Table 7.9: Sound changes from CA /oĭ/ <ոյ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'light'	lojs	լոյս	lis	լիս	lujs	լոյս
'sister'	k ^h oĭr	քոյր	k ^h ir	քիր	k ^h ujr	քույր
'conservation'	zəroĭts ^h	զրոյց	zrits ^h	զրից	zərujts ^h	զրույց
'dark night'	*akanakoĭr	*ականակոյր	akanakir	ականակիր	akanakujr	ականակույր

The same occurs also in suffixation, for the form /u/ <ու> that originates from the Classical diphthong /oĭ/ <ոյ> (Table 7.10).

Table 7.10: Sound changes from CA /u/ <ու> that is synchronically related to CA /oĭ/ <ոյ> from Classical to the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
'to go blind'	kuranal	կուրանալ	kiranal	կիրանալ	kuranal	կուրանալ
cf. 'blind'	koĭr	կոյր			kujr	կույր
'to amass'	kutel	կուտել	kitel	կիտել	kutel	կուտել
cf. 'heap'	koĭt	կոյտ			kujt	կույտ

7.2.2.2.3 Classical Armenian /iu/ <իւ> Classical Armenian /iu/ <իւ> becomes Yerevan /i/ <ի> (Table 7.11).

²[[Adjarian translates /akanakir/ <ականակիր> as a 'eye-blinding darkness, very dark night'.]]

Table 7.11: Sound changes from CA /iʏ/ <իւ> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘hundred’	hariւր	հարիւր	harir	հարիր	harjur	հարյուր
‘snow’	ḏziւն	ծիւն	ḏzin	ծին	ḏzjun	ծյուն
‘column’	siւն	սիւն	sin	սին	sjun	սյուն
‘blood’	ariւն	արիւն	arin	արին	arjun	արյուն
‘flour’	aliւր	ալիւր	alir	ալիր	aljur	այյուր

7.2.2.3 Consonants

The sound changes for consonants are the following.

7.2.2.3.1 Stops and affricates Let us first discuss the Old Armenian three-way series /b p p^h g k k^h/ <բ պ փ գ կ զ ք> and so on. In the New Armenian dialects, these sounds have undergone many types of changes. If we accept that in Old Armenian the sounds /b g d ḏz/ <բ գ ճ ջ> were voiced, just as the letters <b, g, d> of modern French (but not German), then we must accept that they have been preserved in very few places. One such place is the Yerevan dialect.

The Classical sounds /p k t ts tʃ/ <պ կ տ ծ ճ> have undergone many changes. Many of the dialects in the /kə/ <կը> branch have changed these sounds into voiced consonants; while in the Tbilisi dialect, they are accompanied with a glottal closure (կկորդի սեղմումով), similar to Georgian voiceless consonants.³ But in the Yerevan dialect, there is no such closure and they are pronounced as simply and purely as the French sounds <p, k, t> (unlike German), with equal voicelessness, but with less strength.

The Classical sounds /p^h k^h t^h ts^h tʃ^h/ <փ թ ջ ջ> have a single pronunciation across all the dialects, and thus they don't need their own description.⁴

Original page number 40.

7.2.2.3.2 Other consonants For the other consonants, the noticeable changes are the following.

³[[I think he means they're ejectives.]]

⁴[[He means they are pronounced /p^h k^h t^h ts^h tʃ^h/].]]

Classical Armenian /h/ <h> Word-initially before CA /o/ <n>, this sound has become /f/ <ֆ> (Table 7.12).⁵

Table 7.12: Sound changes from CA /h/ <h> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘soul’	hogi	հոգի	fok ^h i	ֆօցի	hok ^h i	հոգի
‘earth’	hoł	հող	foɤ	ֆօղ	hoɤ	հող
‘smell’	hot	հոտ	fot	ֆօտ	hot	հոտ
‘calf’	ort ^h	որթ	fort ^h	ֆօրթ	hort	հորթ
‘prey’	*ors	*որս	fors	ֆօրս	vors	որս

The sound /f/ <ֆ> is generally a foreign sound in the other dialects and it is only found there in foreign words. But in contrast in the Yerevan dialect, it seems that the /f/ <ֆ> sound is an internal and native sound that arose from natural sound changes.

Classical Armenian ի/չ/ Word-initially, before the sound /ɤ/ <ղ>, this sound becomes /h/ <h> by rule of dissimilation (Table 7.13). This situation does not appear in the other dialects.

Table 7.13: Sound changes from CA /h/ <h> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘game’	չաł	իսաղ	հաɤ	հաղ	չաɤ	իսաղ
‘to play’	չաłաł	իսաղալ	հաɤաł	հաղալ	չաɤաł	իսաղալ
‘grape’	չաłօł	իսաղող	հաɤօɤ	հաղօղ	չաɤօɤ	իսաղող

Classical Armenian /ł/ <ղ> Word-finally in some words, it is lost (Table 7.14). However, the word ‘place’ CA /teł/ <տեղ> on its own did not undergo this rule.⁶

⁵[[For the word ‘calf’, Adjarian provides an Classical ancestor /hort^h/ <հորթ>. But the most prescriptive Classical form is /ort^h/ <որթ>. I changed his example for accuracy. The /h/ was diachronically added on the path from Classical to SEA; this /h/ must likewise been epenthesized on the path from Classical to Yerevan and then became a /f/: /ɔ/ > /h/ > /f/. Similarly, Adjarian provides a reconstructed */hors/ <հորս> for ‘prey,’ but this likely developed from attested CA /ors/ <որս> with an epenthetic /h/ that became /f/.]]

⁶[[For ‘yonder,’ the SEA form shows regressive devoicing of /ajd-teɤ/ to /ajt-teɤ/. We don’t know if CA also had regressive devoicing. For the question word ‘where,’ stress is variable in SEA.]]

Table 7.14: Sound changes from CA /ɫ/ <η> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘here’ (= ‘this-place’)	ɑ̇is-teł	այստեղ	əste	ըստե	ɑjs-teɤ	այստեղ
‘there’ (= ‘that-place’)	ɑ̇id-teł	այդտեղ	əste	ըտե	ɑjt-teɤ	այդտեղ
‘yonder’ (= ‘that-place’)	ɑ̇in-teł	այնտեղ	ənde	ընդե	ɑjn-teɤ	այնտեղ
‘where’ (= ‘which-place’)	or-teł	որտեղ	vóрте	վօ՛րտե	vor-teɤ	որտեղ
cf. ‘place’	teł	տեղ			teɤ	տեղ

Classical Armenian /t/ <տ> Before CA /n/ <ն>, this sound became /n/ <ն> through a rule of assimilation (Table 7.15). Even the Russian loanword /ponnɔtsʰ/ <փոնոց> from /podnos/ <подносъ> ‘tray’ ([[*modern Standard Russian*: /pɛdnos/ <поднос>]]). The /tn/>/nn/ sound change rule is more general in the Karabakh and Kharberd dialects.

Table 7.15: Sound changes from CA /tn/ <տն> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘ground’	getnin	գետնիս	gennin	գեննիս	getnin	գետնիս
‘with-DEF’	hetən	հետն	henna	հեննա	hetə	հետը
‘after’	*jetən	*յետն	jenna	յեննա	jet(ə)n	տն
‘from after’	*jetnɔtsʰ	*յետնուց	jennɔtsʰ	յեննուց	jetitsʰ	տնից
‘thimble’ (Tabriz)	matnɔtsʰ	մատնոց	mannɔtsʰ	մաննոց	matnɔtsʰ	մատնոց
‘ring’ (Tabriz)	matani	մատանի	mannik	մաննիկ	matani	մատանի

Classical Armenian /r/ <ր> The sound is deleted before sibilants (շչակալ) as in Table 7.16. But this is a general phenomenon across almost all the dialects. Besides these, we also have the word /etʰal/ ‘to go’.

Table 7.16: Sound changes from CA /r/ <ր> in the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Yerevan		cf. SEA	
‘earthquake’	ʃarɜ	շարԺ	ɜarɜ	ԺարԺ	ʃarɜ	շարԺ
‘outside’	i durs	ի դուրս	dus	դուս	durs	դուրս
‘inside’	i nerʰəs	ի ներքս	nes	նես	ners	ներս
‘to boil’	χarfel	խարշել	χarfel	խաշել	χarfel (dated), χarfel	խարշել, խաշել
‘cheap’	arɜan	արԺան	eɜan	եԺան	arɜan	արԺան
‘to go’	ertʰal	երթալ	etʰal	եթալ	jertʰal	երթալ

7.2.3 Stress

In terms of stress, the Yerevan dialect has a major innovation. In Old Armenian and without exception in all the dialects of the /kə/ <կը> branch, stress is on the final syllable. But in the Yerevan dialect, stress is on the penultimate syllable. This form of stress also exists to a greater extent in the dialects of Karabakh, Agulis, and Tbilisi, and it appears that...

Original page number 41.

... it is widespread across the entire /um/ <ւմ> branch. In other places (Աճառեան 1901: 185), we have shown that this method of stress manifested because of the influence of the Caucasian languages; and thus originating from the north, it gradually spread to the south.

7.3 Morphology

7.3.1 Noun inflection or declension

The Yerevan dialect has seven cases. The genitive is formed with the formative /-i/ <ի>, and it has the characteristic that it cannot take any article (1a); it differs in this way from the dative (1b).

(1) Yerevan

- a. karapet-i girk^h-ə
 Karapet-GEN book-DEF
 ‘the book of Karapet’
 Կարապետի գիրքը
- b. karapet-i-n tvi
 Karapet-DAT-DEF gave
 ‘I gave it to Karapet.’
 Կարապետին տվի

As in all the other dialects of the /um/ <ւմ> branch, the accusative case distinguishes between animate and inanimate objects (շնչաւոր եւ անշնչաւոր առարկաներ). The accusative case of animate objects has the form of the dative case (2a); while inanimate objects have the form of the nominative (2b).

(2) Yerevan

7 Yerevan

- a. katv-i-n əspanets^h
 cat-DAT-DEF killed
 ‘He killed the cat.’
 կատվին ըսպանեց
- b. gir^h-ə tur
 book-DEF give
 ‘Give the book!’
 գիրքը տուր

The other cases are special markers: ablative /-its^h/ <ից>, instrumental /-ov/ <ով>, and locative /um/ <ում>.

The plural is formed with either the formative /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>; the former is for monosyllabic words, while the latter for polysyllabic words.

In the plural, the genitive case stays /-i/ <ի> (Table 7.17); this is unlike many other dialects where the case marker is /-i/ <ի> in the singular, but /-u/ in the plural <ու>.

Table 7.17: Genitive marking in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
bread-PL-DAT	hats ^h -er-i	հացերի	hats ^h -er-i	հացերի
house-PL-DAT	tn-er-i	տների	tən-er-i	տների
bread-PL-DAT-DEF	hats ^h -er-i-n	հացերին	hats ^h -er-i-n	հացերին
house-PL-DAT-DEF	tn-er-i-n	տներին	tən-er-i-n	տներին

7.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, note the following declensions in Table 7.18.

Table 7.18: Demonstrative pronouns in the Yerevan dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	es	ed	en	estonk ^h əstonk ^h	etonk ^h ətonk ^h	endonk ^h əndonk ^h
	Էս	Էդ	Էն	Էստօնք ըստօնք	Էտօնք ըտօնք	Էնդօնք ընդօնք
GEN	estur	etur	endur	estonts ^h	etonts ^h	endonts ^h
	əstur	ətur	əndur	əstonts ^h	ətonts ^h	əndonts ^h
	Էստուր	Էտուր	Էնդուր	Էստօնց	Էտօնց	Էնդօնց
	ըստուր	ըտուր	ընդուր	ըստօնց	ըտօնց	ընդօնց
ABL	est-uts ^h	et-uts ^h	end-uts ^h	estonts ^h -its ^h	etonts ^h -its ^h	endonts ^h -its ^h
	əst-uts ^h	ət-uts ^h	ənd-uts ^h	əstonts ^h -its ^h	ətonts ^h -its ^h	əndonts ^h -its ^h
	Էստուց	Էտուց	Էնդուց	Էստօնցից	Էտօնցից	Էնդօնցից
	ըստուց	ըտուց	ընդուց	ըստօնցից	ըտօնցից	ընդօնցից
INS	est-ov	et-ov	end-ov	estonts ^h -ov	etonts ^h -ov	endonts ^h -ov
	əst-ov	ət-ov	ənd-ov	əstonts ^h -ov	ətonts ^h -ov	əndonts ^h -ov
	Էստով	Էտով	Էնդով	Էստօնցով	Էտօնցով	Էնդօնցով
	ըստով	ըտով	ընդով	ըստօնցով	ըտօնցով	ընդօնցով

For some of the pronominal forms, the sound /i/ <ի> or /e/ <ե> becomes /ə/ <ը> when next to the conjunction /el/ <ել> 'also' (Table 7.19).

Table 7.19: Replacement of /i,e/ with /ə/ in cliticized pronouns in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
me-also 'also me'	ə s el	ը ս էլ	jes el	Էս էլ
instead of	jes el	յ էս էլ		
one-also 'also one'	m ə k el	մ ը կ էլ	mek el	մ էկ էլ
instead of	mek el	մ էկ էլ		
one-also 'also one'	m ə n el	մ ը ն էլ	min el	մ ի ն էլ
instead of	min el	մ ի ն էլ		
me.DAT-also 'for me also'	ə n d z̄ el	ը ն ծ էլ	in d z̄ el	ի ն ծ էլ
instead of	in d z̄ el	ի ն ծ էլ		
us.DAT-also 'for us also'	m ə n k ^h el	մ ը ն ք էլ	menk ^h el	մ է ն ք էլ
instead of	menk ^h el	մ է ն ք էլ		

7.3.3 Verb inflection or conjugation

7.3.3.1 General paradigms for the reflex of the E-Class

Verbs are subject to the basic changes. First, two of the four conjugation classes are lost. The CA /-il/ <իլ> and CA /-ul/ <ուլ> suffixes have become /-el/ <ել>, and are thus conjugated...

Original page number 42.

... as the first conjugation class. The Old Armenian present has turned into the composite form /-um/ <ում>, while the formative /kə/ <կը> is used in the future. As an example, we show the conjugation of the verb /sirem/ <սիրեմ> ‘I like’.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

7.3.3.1.1 Indicative present and past imperfective *[[The indicative present in SEA is formed via periphrasis (Table 7.20). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is marked on an inflected auxiliary. The Yerevan dialect seems to follow the same system, though the suffix /-um/ can optionally reduce to just /-əm/. Note how we don't know if Yerevan also had nasal place assimilation in the 1PL suffix.]]*

Table 7.20: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan (form I)		cf. SEA	
1SG	sir-um e-m	սիրում էմ	sir-um e-m	սիրում էմ ‘I like’
2SG	sir-um e-s	սիրում ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-um ɑ	սիրում ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-um e-nk ^h	սիրում ենք	sir-um e-ɲk	սիրում ենք
2PL	sir-um e-k ^h	սիրում եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-um e-n	սիրում են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	
	Yerevan (form II)		cf. SEA	
1SG	sir-əm e-m	սիրըմ էմ	sir-um e-m	սիրում էմ ‘I like’
2SG	sir-əm e-s	սիրըմ ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-əm ɑ	սիրըմ ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-əm e-nk ^h	սիրըմ ենք	sir-um e-ɲk	սիրում ենք
2PL	sir-əm e-k ^h	սիրըմ եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-əm e-n	սիրըմ են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 7.21). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In SEA, the auxiliary has a constant shape /e/. Outside of the 3SG, when the past suffix /i/ is added, a glide is epenthesized. But in Yerevan, it seems that this auxiliary morph /e/ is deleted before the past suffix /i/. All zero morphs are of my own. Modern Tehrani Iranian Armenian behaves similarly (Dolatian et al. 2023: §6.2).]

Table 7.21: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan (form I)		cf. SEA	
1SG	sir-um Ø-i-Ø	սիրում ի	sir-um ej-i-Ø	սիրում էի ‘I was liking’
2SG	sir-um Ø-i-r	սիրում իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sir-um e-Ø-r	սիրում էր	sir-um e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sir-um Ø-i-nk ^h	սիրում ինք	sir-um ej-i-ηk ^h	սիրում էինք
2PL	sir-um Ø-i-k ^h	սիրում իք	sir-um ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sir-um Ø-i-n	սիրում ին	sir-um ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	
	Yerevan (form II)		cf. SEA	
1SG	sir-əm Ø-i-Ø	սիրըմ ի	sir-um ej-i-Ø	սիրում էի ‘I was liking’
2SG	sir-əm Ø-i-r	սիրըմ իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sir-əm e-Ø-r	սիրըմ էր	sir-um e-Ø-r	սիրում էր
1PL	sir-əm Ø-i-nk ^h	սիրըմ ինք	sir-um ej-i-ηk ^h	սիրում էինք
2PL	sir-əm Ø-i-k ^h	սիրըմ իք	sir-um ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sir-əm Ø-i-n	սիրըմ ին	sir-um ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

7.3.3.1.2 Present perfect and past perfect [[The present perfect (Table 7.22) and past perfect (Table 7.23) in SEA are formed by periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect. The Yerevan dialect seems to use the same strategy.]]

Table 7.22: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-el e-m	սիրել էմ	sir-el e-m	սիրել էմ ‘I have liked’
2SG	sir-el e-s	սիրել էս	sir-el e-s	սիրել էս
3SG	sir-el a	սիրել ա	sir-el e	սիրել է
1PL	sir-el e-nk ^h	սիրել էնք	sir-el e-ηk	սիրել էնք
2PL	sir-el e-k ^h	սիրել էք	sir-el e-k ^h	սիրել էք
3PL	sir-el e-n	սիրել են	sir-el e-n	սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 7.23: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-el Ø-i-Ø	սիրելի	sir-el ej-i-Ø	սիրելի ‘I had liked’
2SG	sir-el Ø-i-r	սիրելիր	sir-el ej-i-r	սիրելիր
3SG	sir-el e-Ø-r	սիրելեր	sir-el e-Ø-r	սիրելեր
1PL	sir-el Ø-i-nk ^h	սիրելինք	sir-el ej-i-ŋk ^h	սիրելինք
2PL	sir-el Ø-i-k ^h	սիրելիք	sir-el ej-i-k ^h	սիրելիք
3PL	sir-el Ø-i-n	սիրելին	sir-el ej-i-n	սիրելին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

7.3.3.1.3 Past perfective or aorist [[*The past perfective (Table 7.24) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-l/ ‘to like,’ the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Yerevan dialect behaves the same.*]]

Table 7.24: Past perfective or aorist <կատարելալ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-Ø	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-Ø	սիրեցի ‘I liked’
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց	sir-e-ts ^h -Ø-Ø	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

7.3.3.1.4 Subjunctive present and past [[*In SEA, the subjunctive present (Table 7.25) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like,’ the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Yerevan dialect behaves the same.*]]

Table 7.25: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-e-m	սիրեմ	sir-e-m	սիրեմ ‘(If) I like’
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-i-∅	սիրի	sir-i-∅	սիրի
1PL	sir-e-nk ^h	սիրենք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k ^h	սիրեք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-e-n	սիրեն	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 7.26) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Yerevan, the theme vowel /e/ is deleted before the past suffix /i/. Modern Tehrani Iranian Armenian behaves similarly (Dolatian et al. 2023: §6.4.2.2).]]

Table 7.26: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
1SG	sir-∅-i-∅	սիրի	sir-ej-i-∅	սիրեի ‘(If) I liked’
2SG	sir-∅-i-r	սիրիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-∅-i-nk ^h	սիրինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-∅-i-k ^h	սիրիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-∅-i-n	սիրին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

7.3.3.1.5 Tenses built from the subjunctive: Future and debitive [[In Yerevan, many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 7.27). The future and past future are built by adding the prefix /kə/ before the subjunctive present and subjunctive past. The debitive and debitive past are formed also by adding the proclitic /pti/ before the appropriate subjunctive form. SEA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.]]

Table 7.27: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Future <ապանի>	Past future <անցեալ ապանի>
1SG	kə sir-e-m կը սիրեմ ‘I will like’	kə sir-Ø-i-Ø կը սիրի ‘I was going to like’
2SG	kə sir-e-s կը սիրես	kə sir-Ø-i-r կը սիրիր
3SG	kə sir-i-Ø կը սիրի	kə sir-e-Ø-r կը սիրեր
1PL	kə sir-e-nk ^h կի սիրենք	kə sir-Ø-i-nk ^h կը սիրինք
2PL	kə sir-e-k ^h կը սիրեք	kə sir-Ø-i-k ^h կը սիրիք
3PL	kə sir-e-n կը սիրեն	kə sir-Ø-i-n կը սիրին
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-PST-AGR
	Debitive <պարտաւորական ներկայ>	Debitive past <պարտաւորական անցեալ>
1SG	pti sir-e-m պտի սիրեմ ‘I must like’	pti sir-Ø-i-Ø պտի սիրի ‘I should have liked’
2SG	pti sir-e-s պտի սիրես	pti sir-Ø-i-r պտի սիրիր
3SG	pti sir-i-Ø պտի սիրի	pti sir-e-Ø-r պտի սիրեր
1PL	pti sir-e-nk ^h պտի սիրենք	pti sir-Ø-i-nk ^h պտի սիրինք
2PL	pti sir-e-k ^h պտի սիրեք	pti sir-Ø-i-k ^h պտի սիրիք
3PL	pti sir-e-n պտի սիրեն	pti sir-Ø-i-n պտի սիրին
	DEB √-TH-AGR	DEB √-TH-PST-AGR

[[For the debitive forms, an alternative strategy in Yerevan (Table 7.28) is to keep the verb in a constant shape with the same /-il/. Adjarian doesn’t state if this form is a participle or not. Then, the debitive morph /pti/ is placed after the verb. This morph then takes the tense and agreement suffixes, thus agreement morphology is mobile. Without more data, it’s not clear if the vowel on the debitive marker is a theme or tense marker.]]

Table 7.28: Alternative forms for the debitive for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Debitive <պարտաւորական>		Debitive past <պարտաւորական անցեալ>	
1SG	sir-il pt-i-m	սիրիլ պտիմ ‘I must like’	sir-il pt-i-∅	սիրիլ պտի ‘I should have liked’
2SG	sir-il pt-i-s	սիրիլ պտիս	sir-il pt-i-ɾ	սիրիլ պտիր
3SG	sir-il pt-i-∅	սիրիլ պտի	sir-il pt-e-ɾ	սիրիլ պտեր
1PL	sir-il pt-i-nk ^h	սիրիլ պտինք	sir-il pt-i-nk ^h	սիրիլ պտինք
2PL	sir-il pt-i-k ^h	սիրիլ պտիք	sir-il pt-i-k ^h	սիրիլ պտիք
3PL	sir-il pt-i-n	սիրիլ պտին	sir-il pt-i-n	սիրիլ պտին
	√-PTCP(?) DEB-TH/PST(?)-AGR		√-PTCP(?) DEB-TH/PST(?)-AGR	

7.3.3.1.6 Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 7.29). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-t^h-ek^h/ after the root such that /-e-t^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Yerevan uses similar strategies: the 2SG marker is either /-i/ or /-a/.]]

Table 7.29: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA ‘like!’		
2SG	sír-i	սիրի	sir-ír	սիրիր	√-IMP.2SG
	sír-a	սիրա			√-IMP.2SG
2PL	sir-e-t ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-t ^h -ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	sir-ek ^h	սիրեք	sir-ek ^h	սիրեք	√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 7.30), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. For the 2SG, Yerevan can do the same, and it also an alternative strategies of keeping the verb in a non-finite form with /-il/. For the 2PL, the agreement marker /-ek^h/ jumps to the prohibitive marker, thus agreement morphology is mobile.]]

Table 7.30: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

2SG	Yerevan		cf. SEA ‘do not like!’	
	mí sir-i	մի՛ սիրի	mí sir-ir	մի՛ սիրիր
	PROH $\sqrt{-}$ IMP.2SG		PROH $\sqrt{-}$ IMP.2SG	
	mí sir-a	մի՛ սիրա		
2PL	PROH $\sqrt{-}$ IMP.2SG			
	mí sir-il	մի սիրիլ		
	PROH $\sqrt{-}$?			
	m-ék ^h sir-il	մէ՛ք սիրիլ	mí sir-ek ^h	մի՛ սիրեք
	PROH-IMP.2PL $\sqrt{-}$?		PROH $\sqrt{-}$ IMP.2PL	
	sír-il m-ek ^h	սի՛րիլ մէք		
	$\sqrt{-}$? PROH-IMP.2PL			

7.3.3.1.7 Non-finite forms [[*Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 7.31. I give SEA forms for just some of them because it’s unclear to me what these Yerevan participles mean. Note that the past participle is also called the perfective converb.*]]

Table 7.31: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Yerevan dialect

Infinitive	անորոշ	Yerevan		cf. SEA	
		sir-e-l	սիրել	sir-e-l	սիրել
Present	սերկայ	$\sqrt{-}$ TH-INF		$\sqrt{-}$ TH-INF	
		sir-e-l-on	սիրելօս		
Past	անցեալ	$\sqrt{-}$ TH-INF-?			
		sir-el	սիրել	sir-el	սիրել
		sir-e	սիրե		
		$\sqrt{-}$ PERF.CVB		$\sqrt{-}$ PERF.CVB	

Original page number 43.

7.3.3.2 Other conjugation classes

The conjugation class of CA /-il/ <իլ> is also inflected this way (Table 7.32).

Table 7.32: Partial paradigm of the CA /-il/ <իլ> conjugation class for ‘to speak’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
INF			χος-e-l ‘to speak’	խոսել	√-TH-INF
PRS 1SG	χος-um e-m	խօսում եմ	χος-um e-m ‘I speak’	խոսում եմ	√-IMPF.CVB AUX-1SG
PST IMPF 1SG	χος-um ∅-i-∅	խօսում ի	χος-um ej-i-∅ ‘I was speaking’	խոսում էի	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
PST PFV 1SG	χος-e-ts ^h -i-∅	խօստցի	χος-e-ts ^h -i-∅ ‘I spoke’	խոստցի	√-TH-AOR-PST-1SG
IMP 2SG	χός-i χός-a	խօ՛սի խօ՛սա	χος-ír ‘speak!’	խոսի՛ր	√-IMP.2SG

As for the CA /al/ <ալ> conjugation class, it keeps the style of Old Armenian in the perfective and elsewhere (Table 7.33).

Table 7.33: Partial paradigm of the CA /-al/ <ալ> conjugation class for ‘to cough’ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA		
INF			haz-a-l ‘to cough’	հազալ	√-TH-INF
PRS 1SG	haz-əm e-m	հազում եմ	haz-um e-m ‘I cough’	հազում եմ	√-IMPF.CVB AUX-1SG
PST IMPF 1SG	haz-əm ∅-i-∅	հազում ի	haz-um ej-i ‘I was coughing’	հազում էի	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
PST PFV 1SG	haz-a-ts ^h -i-∅	հազացի	haz-a-ts ^h -i-∅ ‘I coughed’	հազեցի	√-TH-AOR-PST-1SG
PRS PERF 1SG	haz-a-ts ^h -el e-m	հազացել եմ	haz-a-ts ^h -el e-m ‘I have coughed’	հազացել եմ	√-TH-AOR-PERF.CVB AUX-1SG
IMP 2SG	haz-á	հազա	haz-á ‘cough!’	հազա՛	√-TH

7.3.3.3 Morphological details and diachronic changes

In verbal conjugation, the following circumstances are notable.

7.3.3.3.1 Present 3SG copula or auxiliary The present 3SG for the verbal copula is /a/ <ա>. And according to this, all the verbs conjugate in the third person in this same form (Table 7.34, sentence 3).

Table 7.34: Present 3SG auxiliary as /a/ <ա> in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘he likes’	sir-um a սիրում ա		sir-um e սիրում է	
‘he brings’	ber-um a բերում ա		ber-um e բերում է	
‘he says’	as-um a ասում ա		as-um e ասում է	
‘he speaks’	χos-um a խօսում ա		χos-um e խոսում է	
	√-IMPF.CVB AUX		√-IMPF.CVB AUX	

- (3) Yerevan
 zrits a an-um
 conversation AUX do-IMPF.CVB
 ‘He’s doing a conversation.’
 գրից ա անում

7.3.3.3.2 Deletion of /e/ before past /i/ In the imperfective, the /e/ <ե> sound is deleted next to /i/ <ի> (Table 7.35 and sentence 4).

Table 7.35: Deletion of the vowel /e/ before the past suffix /i/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA
‘I was liking’	sir-um Ø-i-Ø սիրում ի		sir-um ej-i-Ø սիրում էի
	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG		√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
‘you were bringing’	ber-um Ø-i-r բերում իր		ber-um ej-i-r բերում էիր
	√-IMPF.CVB AUX-PST-2SG		√-IMPF.CVB AUX-PST-2SG

- (4) Yerevan
 a. du kə sir-Ø-i-r
 you.SG FUT like-TH-PST-2SG
 ‘You would like it.’
 դու կը սիրիր
 b. na kə sir-e-Ø-r
 he FUT like-TH-PST-3SG
 ‘He would like it.’
 նա կը սիրեր

[[This was also discussed in Tables 7.21 and 7.26.]]

7.3.3.3.3 Debitive morphology and shortening In the debitive, the form CA /piti/ <պիտի> has shortened to /pti/ <պտի>, as it has in other dialects.

[[See Table 7.27 for its paradigm.]]

7.3.3.3.4 Debitive morphology and mobile ordering In the second form of the debitive, the formative /pti/ <պտի> is inflected, and the verb stays uninflected; whereas in the first form, ...

Original page number 44.

... it is the verb which is inflected, while the /pti/ <պտի> doesn't change. The second form is rare in other places. It does not exist at all in the /kə/ <կը> branch.

[[For paradigms, see Table 7.27 vs. Table 7.28.]]

7.3.3.3.5 Imperative morphology In the second form of the imperative, there is the ending /a/ <ա> (Table 7.36). It is unique to the Etchmiadzin area. While in the dialect of Yerevan proper, the forms are different.⁷

[[See also Table 7.29.]]

Table 7.36: Use of imperative 2SG forms with final /-a/ in the Yerevan dialect (Etchmiadzin area) vs. using /-i/ in Yerevan proper

	Etchmiadzin		Yerevan proper		cf. SEA	
'want!'	uz-á	նւզա՛	uz-í	նւզի՛	uz-ír	նւզիր
'turn on!'	var-á	վառնա՛	var-í	վառնի՛	var-ír	վառնիր
'fill!'	l̥ts ^h r-á	լցրա՛	l̥ts ^h r-u	լցրու	l̥ts ^h r-ú	լցրու
'roast!'	akandz-á	աղանծա՛			akandz-ír	աղանծիր
'carry!'	ʃalak-á	շալակա՛			ʃalak-ír	շալակիր
	√-IMP.2SG		√-IMP.2SG		√-IMP.2SG	

7.3.3.3.6 Prohibitive morphology and mobile ordering The forms /mék^h siril/ <մէք սիրիլ> 'don't like' or the inverse order /síril mek^h/ <սիրիլ մէք> (where the plural marker of the verb has passed onto the particle) are also used in the Karabakh dialect.

[[See Table 7.30.]]

⁷[[For the verb to 'fill,' the more accurate segmentation in SEA is /l̥-ts^hr-u/ where the /-ts^h-/ is the causative suffix.]]

7.3.3.3.7 Present participle The form /-on/ <-օն> of the present participle (Table 7.37). It is not used in any other locations.

Table 7.37: Present participle in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘with liking’	sir-e-l-on	սիրելօն	sir-e-l-ov	սիրելով
‘with saying’	as-e-l-on	ասելօն	as-e-l-ov	ասելով
‘with going’	et ^h -a-l-on	էթալօն	jert ^h -a-l-ov	երթալով
	√-TH-?		√-TH-INS	

7.3.3.3.8 Past participle (perfective converb) and auxiliary-induced changes

The form of the past participle is /sir-el/ <սիրել> ‘liked’ from Classical /sirəal/ <սիրեալ> (Table 7.38).⁸

[[See paradigms in Table 7.31.]]

Table 7.38: Pre-auxiliary form of the past participle (perfective converb) with /-el/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
‘I have liked’	sir-el e-m	սիրել էմ	sir-el e-m	սիրել էմ
‘I have brought’	ber-el e-m	բերել էմ	ber-el e-m	բերել էմ
	√-PERF.CVB AUX-1SG		√-PERF.CVB AUX-1SG	

This form is used when the auxiliary is placed after it. But when the auxiliary is before it, the final /l/ <լ> is shortened to form the participle /sir-e/ <սիրե>, /ber-e/ <բերե>, and so on. See (5).

(5) Yerevan

- a. jes e-m sir-e
 I AUX-1SG like-PERF.CVB
 ‘I (focused) have liked (not someone else).’
 յէս էմ սիրե
- b. en a ber-e
 that AUX bring-PERF.CVB
 ‘He has brought that.’
 էն ա բերե

⁸[[At least for SEA, this non-finite form is more accurately called the perfective converb, as is done on the Eastern Armenian National Corpus.]]

- c. sirt a ar-e ek-e
 heart AUX do-PERF.CVB come-PERF.CVB
 ‘he dared to come’ (literally: ‘he made heart, came’)⁹
 սիրտ ա արէ եկէ

[[This shortening process is described in-depth for Tehrani Iranian Armenian as a type of phonosyntactic process in *Dolatian et al. (2023: §3.3)*.]]

7.3.3.3.9 Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs For monosyllabic verbs, the base of the present and imperfective stem is formed with the formative /-is/ <իս> instead of the form /-um/ <ում> (Table 7.39).

[[Contrast these irregular verbs with /-is/ against regular verbs with /-um/ in Table 7.20. Such irregular verbs are monosyllabic in the infinitive like SEA /g-a-l/ ‘to give’].]]

Table 7.39: Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-is/ in the Yerevan dialect

	Yerevan		cf. SEA	
Infinitive ‘to come’ ‘to give’ ‘to cry’			√-TH-INF g-a-l t-a-l l-a-l	գալ տալ լալ
Present 1SG ‘I come’ ‘I give’ ‘I cry’	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG			
	g-a-l-is e-m	գալիս էմ	g-a-l-is e-m	գալիս էմ
	t-a-l-is e-m	տալիս էմ	t-a-l-is e-m	տալիս էմ
	l-a-l-is e-m	լալիս էմ	l-a-l-is e-m	լալիս էմ
Past Impf. 1SG ‘I was coming’ ‘I was giving’ ‘I was crying’	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-PST-1SG			
	g-a-l-is Ø-i-Ø	գալիս ի	g-a-l-is ej-i-Ø	գալիս էի
	t-a-l-is Ø-i-Ø	տալիս ի	t-a-l-is ej-i-Ø	տալիս էի
	l-a-l-is Ø-i-Ø	լալիս ի	l-a-l-is ej-i-Ø	լալիս էի

But when the auxiliary verb is before it, then the final /s/ <ս> is deleted (6).

[[This process is also described for Iranian Armenian as the same process for the perfective converb (*Dolatian et al. 2023: §3.3*).]]

(6) Yerevan

⁹[[I thank Vahagn Petrosyan for help in translating this sentence and determining the idiomatic meaning.]]

- a. *jes e-m g-a-l-i*
 I AUX-1SG come-TH-INF-IMPF.CVB
 ‘I am coming (as opposed to someone else).’
 Էմ եմ գալիս
- b. *չի e-s l-a-l-i*
 why AUX-2SG cry-TH-INF-IMPF.CVB
 ‘Why are you crying?’
 Խի՞ ես լալիս
- c. *tʃ^h-é-s t-a-l-i*
 NEG-AUX-2SG give-TH-INF-IMPF.CVB
 ‘Won’t you give?’
 չէ՞ս տալիս

7.3.3.3.10 Mobile negation In negative forms, the negative particle can be either before or after the verb (Table 7.40).

Table 7.40: Mobile negation in the Yerevan dialect

	Yerevan	cf. SEA
‘I don’t want’	tʃ ^h -é-m uz-um չէմ ուզում NEG-AUX-1SG want-IMPF.CVB úz-um tʃ ^h -e-m ուզում չէմ want-IMPF.CVB NEG-AUX-1SG	tʃ ^h -é-m uz-um չէմ ուզում NEG-AUX-1SG want-IMPF.CVB want-IMPF.CVB NEG-AUX-1SG
‘I wouldn’t want’	tʃ ^h -ø-í-ø uz-um չի ուզում NEG-AUX-PST-1SG want-IMPF.CVB úz-u-m tʃ ^h -ø-i-ø ուզում չի want-IMPF.CVB NEG-AUX-PST-1SG	tʃ ^h -ej-í-ø uz-um չեի ուզում
(?) ‘I didn’t like’	tʃ ^h -é-m uz-il չէմ ուզիլ NEG-AUX-1SG want-? úz-il tʃ ^h -e-m ուզիլ չէմ want-? NEG-AUX-1SG tʃ ^h -sir-é-ts ^h -i-ø չսիրեցի NEG-√-TH-AOR-PST-1SG sir-é-ts ^h -i-ø votʃ ^h սիրեցի վոչ √-TH-AOR-PST-1SG no	tʃ ^h ə-sir-e-ts ^h -i-ø չսիրեցի NEG-√-TH-AOR-PST-1SG

7.4 Subdialects

7.4.1 Bayazit

For the Bayazit subdialect, the main characteristics are the following.

[[*Note that throughout his manuscript, Adjarian alternates in calling this language New Bayazet vs. just Bayazit (and the two names are spelled differently in Armenian: Նոր-Բայազէտ vs. Դայազիտ). That makes it unclear if he's always referring to the same dialect when he's mentioning such a name.*]]

[[*Martirosyan (2019: 226) reports that Bayazit is also analyzable as a separate dialect.*]]

7.4.1.1 Vowels and diphthongs

Whereas in the Yerevan dialect, the Classical sounds /e/ <ե> and /o/ <ո> have merged into modern /e/ <ե> and /o/ <օ>, the Bayazit subdialect distinguishes these with a diphthongal pronunciation (Table 7.41). (Read these as /mienk^h/ <միէնք>, /ənduonts^h/ <ընդուօնք>. Besides these, it also includes the vowel /æ/ <ւի>.

Table 7.41: Diphthongs in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit		cf. SEA	
‘we’	mjenk ^h	մէնք	menk ^h	մէնք
‘from those’	ənduonts ^h	ընդուօնք		

7.4.1.2 Voiced aspirated stops and affricates

The Classical consonants /b g d dz dʒ/ <բ գ դ ջ շ> have become /b^h g^h d^h dz^h dʒ^h/ <բ^հ գ^հ դ^հ ջ^հ շ^հ>.

Original page number 45.

7.4.1.3 Changing Classical /h/ <հ> to /χ/ <խ>

The Classical sound /h/ <հ> has turned into /χ/ <խ> without exception (Table 7.42, sentence 7).

Table 7.42: Changing CA /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian		> Bayazit		cf. SEA	
‘Armenian’	hɑj	hɑj	χɑj	խɑj	hɑj	hɑj
‘bread’	hɑts ^h	hɑg	χɑts ^h	խɑg	hɑts ^h	hɑg
‘father’	hɑjr	hɑjr	χer	խer	hɑjr	hɑjr
‘to preserve’	pahel	պահել	paxel	պախել	pahel	պահել
‘fear’	ah	ահ	aχ	ախ	ah	ահ

- (7) a. SEA (approximates the original form of the Bayazit sentence)

im hor harsanik-i-n hiŋg hav hatav
 my father.GEN wedding-DAT-DEF five chicken died

‘Five chickens died for my father’s wedding.’

իմ հոր հարսանիքին հինգ հավ հատավ (սատկեցաւ)

- b. Bayazitid subdialect (Yerevan dialect)

im χor χarsnis-i-n χiŋg χav χatav
 my father.GEN wedding-DAT-DEF five chicken died

‘Five chickens died for my father’s wedding.’

իմ խօր խարսնիսին ինգ խավ խատավ

7.4.1.4 Repetition of the definite article

After vowel-final words, the definite article (դիմորոշ յօրը) is repeated or doubled.

Table 7.43: Repetition of the definite article after vowel-final words in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit		instead of		cf. SEA	
‘the cat’	katu-nə	կատունը	katu-n	կատուն	katu-n	կատուն
‘the bee’	mjɛβu-nə	մեղունը	mjɛβu-n	մեղուն	mɛβu-n	մեղուն
‘the horse’	ɖz ^h i-nə	ծիկնը	ɖzi-n	ծիկն	ɖz ^h i-n	ծիկն
	√-DEF				√-DEF	

[[In SEA, the definite article is /-n/ after vowels, and /-ə/ after consonants. Although Adjarian describes this process as the definite article repeating, I think it’s more accurate to state that Bayazit has replaced the post-vocalic allomorph /-n/ with /-nə/. See *Dolatian (2022)* for discussion on how the definite article’s morphophonology is complicated.]]

7.4.1.5 Regularization of monosyllabic verbs

For monosyllabic verbs, the stem of the present and imperfective uses /-um/ <ում> instead of /-is/ <իս>, thus fully regular (Table 7.44).

[[*Contrast against Table 7.39.*]]

Table 7.44: Regularization of imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-um/ in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

	Bayazit	cf. SEA
Infinitive 'to come'		√-TH-INF g-a-l գալ
'to give'		t-a-l տալ
'to cry'		l-a-l լալ
Present 3SG 'He comes'	√-TH-INF-IMPF.CV B AUX g ^h -a-l-um a գ'ալում ա	g-a-l-is e գալիս է
'He gives'	t-a-l-um a տալում ա	t-a-l-is e տալիս է
'He cries'	l-a-l-um a լալում ա	l-a-l-is e լալիս է

7.4.1.6 Repetition of the auxiliary when the auxiliary has moved

In those circumstances where, in the Yerevan dialect, the auxiliary verb is placed before the verb, the Bayazit subdialect places the auxiliary before and after, causing the repetition of the auxiliary (8).

(8) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. j̣ieṣ ịe-m uz-um ịe-m
I AUX-1SG want-IMPF.CV B AUX-1SG
'I want (as opposed to someone).'
յես̣ էմ ուզում էմ
- b. ṭj̣ⁿ-ịe-s b^hịer-um ịe-s
NEG-AUX-2SG bring-IMPF.CV B AUX-2SG
'Don't/won't you bring?'
չէ՞ս ք'երում էս
- c. ṭj̣ⁿ-i uz-um a
NEG-AUX.3SG want-IMPF.CV B AUX
'He doesn't want.'
չի ուզում ա

- d. $\widehat{t}^h\text{-}\dot{\text{i}}\text{-nk}^h$ uz-um $\dot{\text{i}}\text{-nk}^h$
 NEG-AUX-1PL want-IMPF.CVB AUX-1PL
 ‘We don’t want.’
 չենք ուզում ենք
- e. $\widehat{t}^h\text{-}\emptyset\text{-}\dot{\text{i}}\text{-r}$ uz-um $\emptyset\text{-}\dot{\text{i}}\text{-r}$
 NEG-AUX-PST-2SG want-IMPF.CVB AUX-PST-2SG
 ‘You wouldn’t want.’
 չի՞ր ուզում իր
- f. $\widehat{t}^h\text{-e-}\emptyset\text{-r}$ $\chi\text{os-um}$ e- $\emptyset\text{-r}$
 NEG-AUX-PST-3SG speak-IMPF.CVB AUX-PST-3SG
 ‘You weren’t speaking.’
 չէր խօսում էր

7.4.1.7 Past participle or perfective converb with /- $\dot{\text{i}}\text{er}$ -, -e/

The past participle ends in /- $\dot{\text{i}}\text{er}$ / <եր>, like in the dialects of the /kə/ <կը> branch (9).

(9) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. as- $\dot{\text{i}}\text{er}$ a
 say-PERF.CVB AUX
 ‘He has said.’
 ասեր ա
- b. tar- $\dot{\text{i}}\text{er}$ a
 take-PERF.CVB AUX
 ‘He has taken.’
 տարեր ա
- c. ek- $\dot{\text{i}}\text{er}$ a
 come-PERF.CVB AUX
 ‘He has come.’
 էկեր ա

But when the auxiliary moves back, the form is /-e/ 10.

(10) Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

- a. en a tar-e
 that AUX take-PERF.CVB
 ‘He has taken that.’
 Էն ա տարէ

7 Yerevan

- b. tʰ^h-je-m ek-e
 NEG-AUX-1SG come-PERF.CVB
 ‘I have not come come.’
 չեմ եկե

7.4.1.8 Past participle or perfective converb with /-uk/

The past participle is also formed with the formative /-uk/ <ուկ>, but only in passives (կրաւորակաւ) and middle verbs (չէզոք).

[*[I think he means for intransitives in general.]*]

Table 7.45: Past participles with /-uk/ <ուկ> in the Bayazit subdialect of the Yerevan dialect

‘slept’	Bayazit park-uk	պառկուկ	cf. SEA pərk-el	պառկել	√-PERF.CVB
‘written’	g ^h r-uk	գրուկ	gər-el	գրել	√-PERF.CVB
‘washed’	lv-a-t ^h -uk	լվացուկ	ləv-a-t ^h -el	լվացել	√-TH-AOR-PERF.CVB
‘he has ploughed’	χ ^h erk-uk	խերկուկ ա	herk-el	հերկել	√-PERF.CVB AUX

7.4.2 Astabad subdialect

7.4.2.1 Characteristics of the Astabad subdialect

For the Astabad subdialect, the main characteristics are the following.

7.4.2.1.1 Phonetic ‘purity’ The vowels and consonants are pronounced purely.

7.4.2.1.2 Lack of /h/ > /χ/ change The Classical sound /h/ <h> sound has not changed to /χ/ <խ>.

7.4.2.1.3 Pre-tonic vowel deletion Before stress, vowels sometimes fall (Table 7.46).

Table 7.46: Pre-tonic deletion of vowels in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

‘evening’	Classical Armenian erekoj	երեկոյ	> Astabad rikun	րիկուն	cf. SEA jereko	երեկո
‘grave’	gerezman	գերեզման	grezman	գրեզման	gerezman	գերեզման
‘gathered’			vak ^h vats	վաքված	havak ^h vats	հավաքված
cf. ‘to gather’	hawak ^h el	հաւաքել			havak ^h el	հավաքել

7.4.2.1.4 Ablative suffixes The ablative is formed with both the suffixes /-e/ <ɛ> and /-its^h/ <ɨg>.

7.4.2.1.5 Present copula as /ɑ/ The entire present conjugation of the copula verb is pronounced with the vowel /ɑ/ (Table 7.47).

Table 7.47: Present copula with the vowel /ɑ/ in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Astabad		cf. SEA	
1SG 'I am'	ɑ-m	աւ	e-m	եւ
2SG 'you are'	ɑ-s	սս	e-s	ես
3SG 'he is'	ɑ	ւ	e	է
1PL 'we are'	ɑ-nk ^h	անք	e-ŋk ^h	եւք
2PL 'you are'	ɑ-k ^h	քք	e-k ^h	եք
3PL 'they are'	ɑ-n	ան	e-n	են
	AUX-AGR		AUX-AGR	

7.4.2.1.6 Past perfective 1SG suffix as /-m/ The past perfective gets the ending /m/ <ւ> (Table 7.48).

[[*He means this subdialect uses the suffix /-m/ as a past perfective 1SG marker, whereas Yerevan and SEA use a zero suffix.*]]

Table 7.48: Use of past perfective 1SG marker /-m/ <ւ> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Astabad		cf. SEA		
'I saw'	tes-ɑ-m	տեսամ	tes-ɑ-∅	տեսա	√-PST-1SG
'I went'	gn-ɑ-ts ^h -i-m	գնացիմ	gən-ɑ-ts ^h -i-∅	գնացի	√-TH-AOR-PST-1SG
'I came'	ek-ɑ-m	եկամ	jek-ɑ-∅	եկա	√-PST-1SG

7.4.2.2 Classification

Based on these characteristics, we see that the Astabad dialect lies between the dialects of Yerevan, Karabakh, and Julfa. The first two characteristics belong to Yerevan, the third to Karabakh, and the last three characteristics cause Astabad to resemble...

Original page number 46.

... the Julfa dialect. But we didn't want to add this dialect to Julfa, because the main characteristic of the Julfa dialect is missing in the Astabad subdialect; the main characteristic of Julfa is that the use of the present stem with /-man/ <ման>, such as in (11). While the ablative in /-e/ <ե>, the use of /-m/ <մ> in the perfective, and the vowel /a/ <ա> vowel in the copular verb are also found in the other vernaculars (Karabakh, Shamakhi, Tabriz).

- (11) Julfa dialect
 gn-a-man a-m
 go-TH-IMPF.CVB AUX-1SG
 'I go.'
 գնաման ամ

7.4.3 Tabriz subdialect

For the Tabriz dialect, the main characteristics are the following.

7.4.3.1 Miscellaneous segmental differences

The Classical sound /h/ <հ> became /χ/ <խ>, as in the Bayazit subdialect. But the vowels /je, ʊo/ <ե, ո> of the Bayazit are not found in Tabriz subdialect. In many places, we see the /æ/ <ւ̄> vowel (Table 7.49).

Table 7.49: Vowel /æ/ <ւ̄> in the Tabriz subdialect of the Yerevan dialect

Classical and SEA	> Tabriz
'luck' bɑχt բախտ	'spouse' bæχt բւ̄խտ
'old' dah դահ	'old animal' tæχ տւ̄խ

7.4.3.2 Change of Classical /ua/ to /iva/

The Classical diphthong /ua/ <ուա> has changed to /iva/ <իվա> in Astabad. There are no other examples than in (Table 7.50).

Table 7.50: Change from CA /ua/ <ուա> to /iva/ <իվա> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian	> Tabriz	cf. SEA
'rope'	tʃ ^h uan չուան	tʃ ^h ivan չիվան	tʃ ^h əvan չվան
'confused'	ʃuar շուար	ʃivar շիվար	ʃəvar շվար

7.4.3.3 Devoicing of Classical voiced stops and affricates

The Classical voiced sounds /b g d dz dʒ/ <բ գ դ ջ շ> have become voiceless /p k t ts tʃ/ <պ կ տ ծ ճ>. This basic change brings this subdialect closer to the dialects of Urmia-Maragha and Van.

7.4.3.4 Definite suffix allomorphy

When the words for ‘horse’ and ‘egg’ take the definite suffix, the forms are as in Table 7.51.

[[He means that the definite suffix is /-jə/ for these forms instead of /-n/. Note that suffix marks definiteness in the modern vernaculars but it’s a distal deixis marker in CA.]]

Table 7.51: Use of definite suffix /-jə/ <-յը> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Classical Armenian	> Tabriz	cf. SEA
‘horse’	ճի ծի		ճի ծի
‘the horse’	ճի-ն ծի	ճի-յը ծիյը	ճի-ն ծի
‘egg’	ճու ճու		ճու ճու
‘the egg’	ճու-ն ճի	ճու-յը ճույը	ճու-ն ճու

7.4.3.5 Use of past perfective 1SG marker /-m/

The past perfective tense of verbs is similar to the present because it uses the suffix /-m/ <մ>, just as in the dialects of Urmia-Maragha, Khoy, and Julfa.

[[He means the following. In SEA, the suffix /-m/ is used to mark the 1SG in the present tense, while /-∅/ is used to mark the 1SG in the past tenses. But in Tabriz, the suffix /-m/ is used to mark the 1SG in all tenses.]]¹⁰

¹⁰[[For the SEA forms given for ‘I opened’ and ‘I gave,’ these are actually more Colloquial Eastern Armenian forms. The purely standard and prescriptive versions would be /bats^h-e-ts^h-i-∅, təv-e-ts^h-i-∅/ <բացեցի, տվեցի>. I suspect that in Adjarian’s time, the forms he provided were more common.]]

Table 7.52: Use of past perfective 1SG marker /-m/ <ւ> in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

	Tabriz		cf. SEA		
‘I said’	as-a-m	ասամ	as-a-ts ^h -i-∅	ասացի	√-(TH-AOR)-PST-1SG
‘I opened’	pats ^h -a-m	պացամ	bats ^h -i-∅	բացի	√-PST-1SG
‘I gave’	təv-a-m	տըվամ	təv-i-∅	տվի	√-PST-1SG
‘I saw’	tes-a-m	տեսամ	tes-a-∅	տեսա	√-PST-1SG
‘I went’	kn-a-ts ^h -i-m	կնացիմ	gən-a-ts ^h -i-∅	գնացի	√-TH-AOR-PST-1SG

7.4.3.6 Past participle or perfective converb with /-er/ <եր> and rhotic deletion

The past participle is formed with the formative /-er/ <եր> particle, just as in the Bayazit subdialect.

- (12) a. Tabriz
 χas-er a. en a as-e
 reach-PERF.CVB AUX. that AUX say-PERF.CVB
 ‘He has reached. He has said that.’
 խասւեր ա. Էն ա ասէ
- b. SEA
 has-el e. na e as-el
 reach-PERF.CVB AUX. that AUX say-PERF.CVB
 ‘He has reached. He has said that.’
 հասւել է. նա է ասել

An interesting example of the loss of the /r/ <ր> in the Tabriz subdialect is found in the word /αχə/ <ախը> that is borrowed from Turkish (elsewhere as <ախըր> /αχəɾ/ ‘but’).¹¹

7.4.3.7 Repetition of nasals in the 3SG past perfective

In the 3SG past perfective of some verbs, the sound /n/ <ւ> is repeated. But for other persons, there is no change.

¹¹[[It’s not clear to me what the source Turkish word is. (?)]]

Table 7.53: Repetition or gemination of a nasal in the 3sg past perfective 1SG of some verbs in the Astabad subdialect of the Yerevan dialect

‘to go’	Tabriz	cf. SEA		
‘he went’	kənn-ɑ-tʰ-∅-∅ կըննաց	gənn-ɑ-l	գնալ	√-TH-INF
‘to stay’	mənn-ɑ-tʰ-∅-∅ մըննաց	gənn-ɑ-tʰ-∅-∅	գնաց	√-TH-AOR-PST-3SG
‘he stayed’	mənn-ɑ-tʰ-∅-∅ մըննաց	mənn-ɑ-l	մնալ	√-TH-INF
		mənn-ɑ-tʰ-∅-∅	մնաց	√-TH-AOR-PST-3SG

7.5 Literature

Despite the importance of the Yerevan dialect, both it and its three subdialects have still not been studied. However, there are many publications that use this dialect, which...

Original page number 47.

... can provide ample material for study. Among these publications, we note a few of the main ones.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Yerevan dialect
 - General Yerevan dialect:
 - * Խաչատուր Աբովյանի երկերը. Մոսկուա, 1897
 - * Տ. Նաւասարդեանցի Հայ ժողով. հեքիաթ. հաւաքածուն
 - * Ա. Աբեղեան - Սասնայ ծռեր. Ազգ. Հանդ., Թ. էջ 117-143
 - * Ե. Լալայեան - Բորչալուի գաւառի բանաւոր գրականութիւնը. Ազգ. Հանդ., ԺԱ. էջ 33-124
 - Bayazit subdialect
 - * Ս. Փիլոյեան - Կորած Մարգարիտ. Տփլիսի, 1880
 - * Տ. Նաւասարդեան - Հայ ժող. հեքիաթ. Ե. էջ 79-80
 - Astabad subdialect
 - * Մ. Աբեղեան - Ոգիներ, տես Տ. Նաւասարդեանցի Հեքիաթներու հաւաքածուն, հտ. Ե. էջ 24-35
 - * Մ. Աբեղեան - Առածներ. անդ էջ 76-88
 - * Գ. Շիրմազանեան - Իմ նշանածը Արագս ա. Կռունկ, 1861, էջ 266-282
 - Tabriz subdialect
 - * Գ. Շիրմազանեան - Ազգային հարսանիք. Կռունկ, 1861, էջ 426-440

– Lori vernacular

- * Գ. Քուչարեանց - Լոռու գիւղական կեանքից պատկերներ. Փորձ
Դ. N 4, յաւել. էջ 1-12
- * Յ. Ղազարեան - Եաղ'ասա. Թիֆլիս, 1904
- * Տ. Նաւասարդեան - Հայ ժող. հեքիաթներ. Ե. էջ 32-78

[[*There doesn't to be much work on the old dialect of Yerevan, before Yerevan Armenians switched to using SEA. Two sources that I know are (Патканов 1869: 25) and Ղարիբյան (1941: 164-180). For the Bayazit vernacular, see Martirosyan (2019: 226).*]]

7.6 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]*

7.6.1 Yerevan dialect

Adjarian's Source: Տ. Նաւասարդեանցի Հայ ժող. հեք., Ե էջ 42

Հարս ու կետուր են ըլնում. դրանք բոլ սիսեռ են ունենում: Էր հարսը շատ սիսեռակեր ա ըլնում: Աստու իրան օրը սիսեռը գողանում էր, տանում թաքուն էփում ուտում: Մի՛ն, Է՛րկու, հի՛նգ, տա՛սը, օրեն մի օրը կետուրը վարավորդ ա անում, տենում իրանց սիսեռի տօպրակը կեսքն ա ընկէ: – Կա չըկա, ասում ա ինքն իրան, Ես մեր հարսի բաներն ա:

Original page number 48.

Թէ կետուրը սատանա էր, հարսն էլ պակաս չէր նրանից. այրիալը ֆահմում ա, վօր կետուրը գլխի ա ընկէ: – Ի՛նչ անեմ, ի՛նչ չանեմ, ասում ա, վօր ինձ վրա սայիչ չը տանի:

– Օրեն մի օրը տունն ավլելիս մի հատ սիսեռ ա գըտնում, վեր ա ունում, տանում կեսօրը շանց տալի, ասում.

– Ընթիկ ունի, քնթիկ ունի, կատվի նման դնչիկ ունի, կա՛նի, յա՛րաբ Ես ի՛նչ ա:

Կետուրն Ես վօր լտում ա, ինքն իրան ասում ա.

– Ֆօղն իմ գլխին, վօ՛նց ի Ես խեղճ հարսի մեղքը վեր ունում կա ըսկի չի Էլ իմանում սիսեռն ի՛նչ ա ի՛նչ չի. ո՛ւր մասս թէ գողանա

7.6.2 New Bayazet subdialect

– Էտ ի՞նչ ա, խա՛րսե, խպարոսցեր ես, բ՛արեվ էլ չես տալում ես. յո՛ւրտ ծանդըրցեր ա:

– Վա՛յ խօռե, դ՛ո՞ւյ ես. չըթայմեցի:

– Է ի՞մալ ես, դ՛ո՞ր ես էթում ես, հո՞ւստ ես գ՛ալում ես:

– Գ՛ացեր ի խեռանցըս տուն. ընդոնց կշտից եմ գ՛ալում եմ:

– Լսա ասին խերըտ խիվանդ ա. մկա ի՞մալ ա:

– Քա՛ էնի շուտուց խիվանդ ա, խօ թանգա՞ չէ. իմ խերը հա՛լա խերվընե խիվանդ ա. էնեց պառկուկ ա:

– Է՛, խաս (հաց) կերե՞ր ես. հետա (ահաւաղիկ) Վոսկին էլ Էկավ, հարի իրեքով էթանք մեր տունը խաց ուտենք:

– Չէ, չեմ կանա, բ՛ան կա, պտի էթամ Գ՛իրքորին տենամ:

7.6.3 Astabad subdialect

Adjarian’s source: Ibid., page 34.

Ղօրմածիկ Մարդումէնց Պօղօսը կասեր. «Մին ամառ յես կալ իմ անում. կալս լուսահօքի Տեր-Աբրահամէնց բախչի տակին էր: Մին քշեր, կալումը քնել ալ. մին քիչ էլ ցուրտ էր. կալս յետ էր ընկել, աշունքանում էր. առաժտադեմ վեր կացամ, տէնամ լուսնակալաս ա. լուսնակը հէնց ա թեքվել ա Մասսա դօրը՝ շօշօղում ա. քամին էլ ցուրտ ցուրտ փչում ա: Մին էլ տէնամ՝ հրեսիկանկ մին քանի գել, մին սիւրու չարունք աղաքնին ան արել, ճրվճըվացնելէն, բօռացնելէն Չայի դօլէն քշում բերում ան, վօր տանէն դպա գետը, գետը լցնէ,

Original page number 49.

խեխտէն յա ուտէն: Էն չարունքը ընէնց մին ճըխճըվում ին, հաբա՛յ տալիս, վօր մարթի ջանը զարգանդում էր: Ըտէնց ճըվճըվցնելէն քշում ին, վօր լուսալուս էր, ժամհարը ժամերը տըրվավ, մին էլ տէնամ էլ գադ չը կա. լուսնակն էլ ասրի քամակն ա մնում»:

7.6.4 Tabriz subdialect

Adjarian’s source: Written by Ms. Satenik Melik-Babajanian (օր. Սաթենիկ ՄԷլիք-Բաբաջանեան; [[SEA: /sat^henik melik^h babadʒanjan/]]).

Մէնք վեց քուր ինք, համա ախպեր չունինք, խէրս էլ խօքյասըբ մարթ չէր, օղօմի իրան, քյաթխօդա էր: ՄԷ խետ (մէկ անգամ) էլավ կըննաց Էջմիյածին ուխտ. վօր Աստված իրան մԷ տղա տա: Ընդէղըմը իմ խօրս մԷ քանի մասունք ին տըրվե, խէլս էլ իրան ուխտը արեր էր, ընդօնք էլ վերցեր էր ճանապար էր

ընգե: Հանլա Թանրվիգ չը խասած մեզի կրեր էր քի մե օր առաչ Էկեք Մանրանդ. մենք էլ մեր մե քանի էլօվ գիւնօվ էլանք կնացիւք, խետներս էլ մե խատ վօխչար տարանք. հենց վօր խերս Էկավ սախ-սալամաթ խասավ, վօտի տակը մե մատաղ արանք: Ես խետ վերցանք Էկանք Թանրխիգ, մե մատաղ էլ ըստե արանք, հիըմմեն տերտերներին խաց տվանք:

Սօրա (յետոյ) Էտ մասունքները տրանք մե կուբու մեչ, տարանք մեր բալխանէն տակը մե թամիգ շօր քըցանք, կուբին արանք թախչէն, իրեցին էլ մե թօգ (շղարշ) քաշանք, Ես խետ հանր (ամեն մի) քշէ (գիշեր) Էթըմ ինք աղօթք ինք անըմ, մում ինք վառըմ, մեր պարեկամներից էլ ուզօղը կալիս էր ուխտ էր անըմ:

Էլ ինչ ասեմ, ա՛յ բալից, Ես խետ հանր շափաթ ըտու տակի շօրը տանըմ ինք վանըմ ինք, պերըմ ինք քըցըմ ինք տակը:

Ըտուց ընցավ մե տարի. մերս Է՛լը մե ախչիկ պերավ, համա խերս էլ ըսկի գաղչարավ, մասունքները էլյետ չըղորկավ. ասավ «լավ չէ՛լի վօր մասունքները յետ ըղըրկեմ: Աստված ինչ վօր տալիս ա՛ թօղ տա, իրան կամքն ա»:

Էլը ըտուց ընցավ մե խինգ վեգ տարի. Էտ փստիկ քուր, վօր վերէն ուխտ ին արե, այ բալես, վօչ էր էլե, մե կեծակ էր շատ էր չարուբուն անըմ. մերս էլ խօ ընդուր ըսկի չեր ուզում, աշկի կրօղն էր: Մե օր Էնքան ծեծավ, Էնքան ուշուց

Original page number 50.

տվավ Էտ ախճկան, վօր լափ հալից ընկավ. խեղճ խօրս էլ լափ կուսամանրգ (XXX վշտամեռ) արավ մերս «Տու հե՞ր կնացիր ուխտ արար, հե՞ր Էտենց փիս ախճիկ էլավ»: Խերս էլ ըսկի չեր խօսըմ: Ես խեւա մութըն ընգավ. ամառ էր, մենք էլ հըմմենանքս հայաթըմն ինք քընըմ. մեկ էլ տեսանք բիրդան մե գըրընգօց Էկավ. Էն սահաթին հըմմենանքս գարինանք, նըստանք ասանք «բա՛, մօրս վիզանօցն էր, կօղը թալավ, վօր սօրա էթա վերցնի»: Խերս էլավ վօր էթա մեր կոնչիներին գարինացնի, տեսավ հըմմեն էլ գարթուն Էն. Էն պլալալի գաղն էլ տետեր Էն: Ես խետ խերս մե քան տըղերքի խետ Էկավ, կըննաց բալխանէն, հանր տեղը ման Էկան, ըսկի գար չը քթան: Ես խետ Էկան Ես թեխը (այս կողմը, ասդին), տեսան մասունքի կուբին պացվեր ա, մեչի մասունքը չը կա: Ես խետ խերս մեզի կանչավ, ասավ. «Էն պլալալի գաղը հենց մասունքն էր վօր թռավ». մօրս ասավ. «Էնքան Էսօր Էն ախճկան ուշուն տվար, վօր մասունքը թռավ»:

Ըտուց մե քանի վախդ սօրա խերս Էտ պանը կրավ (գրեց) Էշմիյածիկ տերտերներին տերտերներն էլ ընդեղից կրան (գրեցին) քի «Էտ մասունքները ըտեղից թռեր Էն Էկեր Էն ըստե. հանլբանթ ծեր տունը լավ մաք՛՛ր չէն պախե»: Սօրա խերս իմացավ վօր Էն օրը մերս Էնքան Էն քրօչս ծեծավ ուշուն տվավ վօր, ընճի էլ Էնքան ասավ հե՞ր կնացիր ուխտ արար, հենց Էտենց խօսկերի համար մասունքները թռան:

Էտ պաներից սօրա էլ մեր տանը խեր բարաքյաթը կտորվավ. խերս քանի մընմ էր՝ խաբաթ էր էլնըմ. ըտուց սօրա խեղճ խերս չօրս տարի ապրավ, հա՛՛ա

8 Tbilisi

8.1 Background

Original page number 52.

The Tbilisi dialect is currently spoken only in the city of Tbilisi. But it can be thought that this dialect was previously spread out across all of Georgia. Bit by bit, Georgian took over its borders. Today, the Tbilisi dialect is slowly becoming lost, being conquered from one side by the spread of Georgian and Russian, and the other side by the spread of the literary Armenian language.

8.2 Phonology

8.2.1 Segmental inventory

The sound system of the Tbilisi dialect contains exactly those sounds that are found in the Yerevan dialect, minus the sound /f/ <ֆ>, and plus the sound /q/ <ղ'>.

The vowels /œ, ʏ/ <օ, իւ> do not exist, as in the Yerevan dialect.

The consonants /b g d ɖz ɖʒ/ <բ գ դ ջ շ> are pronounced with perfect voicing, and with much more voicing than in the Yerevan dialect, like the French <b, g, d> sounds.

The Old Armenian sounds /p k t ts tʃ/ <պ կ տ ճ ճ'> are preserved here with their perfect voicelessness; but because of the influence of Georgian, these sounds are accompanied with a glottal closure (կոկորդի սեղմումով), which makes it hard to forget the Tbilisi speaker and it gives a very characteristic color to their consonants.

The sounds /p^h k^h t^h ts^h tʃ^h/ <փ ք թ զ ջ> are completely simple and strong.

Because the sound /f/ <ֆ> does not exist in this dialect, then all foreign words change this sound to փ /p^h/.

Table 8.1: Changing borrowed /f/ to /p^h/ in the Tbilisi dialect

	Source language		> Tbilisi
'coffee'	Arabic <qahwa>	قهوة	qap ^h a ო'აჟაჟა
'fortune-telling'	Persian <fâl>	فال	p ^h al ფაჟ
'tablecloth'	Persian <sufra>	سفره	sup ^h ra სუჟრა

The sound ო' /q/ is entirely a Georgian sound and it represents the Georgian letter *ჟ*.¹ It is pronounced as a strictly glottal /ɸ/ <ო'>, similar to the Arabic sound /q/.

Table 8.2: Glottal /q/ <ო'> in the Tbilisi dialect

'from where'	vurqants ^h	ჟღერო'აღს
'from here'	esqants ^h	ჟო'აღს

As can be seen, the Tbilisi dialect has almost completely preserved the phonetic richness of Old Armenian. But...

Original page number 53.

... this is due to the influence of the Georgian language, such that all of the dialect's sounds bear the stamp of Georgian pronunciation. Especially the glottal pronunciation of the sounds /p k t ts tʃ/ <ჟ ლ ო ო' ო'> is Georgian. The sound /q/ <ო'>, as we know, is a pure borrowing from Georgian. The sound /f/ <ფ> is absent in this dialect because it is also absent in Georgian. The same is true for the sounds /œ, ʏ, æ/ <ო, ი, უ> .

8.2.2 Sound changes

Among the phonetic changes of the Tbilisi dialect, whether limited or very general, the following are the characteristic ones for this dialect.

¹[[Adjarian provides a Georgian letter *ჟ* to signify the uvular stop. I don't know Georgian so I discussed the matter with David Erschler and Thomas Wier. Based on our discussion, the letter that Adjarian provided is probably a misprint because it doesn't exactly match an existing Georgian letter. It may have been a misprint of the letter for the sound /q/ (the letter q'ari; Mkhedruli <ყ>, Asomtavruli <ყ>) or for the sound /q^h/ (the latter qari or khari; Mkhedruli <ჭ>).]]

8.2.2.1 Monophthong vowels

8.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ե> Classical Armenian /e/ <ե> has become /ji/ <յի> when word-initial in monosyllabic words (Table 8.3).

Table 8.3: Change from word-initial monosyllabic CA /e/ <ե> to /ji/ <յի> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘I’	es	ես	jis	յիս	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jip ^h	յիփ	jerp ^h	երբ
‘ox’	ezən	եզն	jizr	յիզր	jez	եզ
‘oil’	eł	եղ	jiɤ	յիղ	juɤ	յուղ

At the beginning of polysyllabic words, this sound remained /e/ <ե> (Table 8.4).

Table 8.4: Change from word-initial polysyllabic CA /e/ <ե> to /e/ <ե> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘iron’	erkát ^h	երկաթ	érkat ^h	Է՛րկաթ	jerkát ^h	երկաթ
‘face’	erés	երես	éres	Է՛րես	jerés	երես
‘two’	erkú	երկու	érku	Է՛րկու	jerkú	երկու
‘dream’	eráz	երազ	éraz	Է՛րազ	jeráz	երազ
‘child’	eraχáı̄	երախայ	eréχa	Էրե՛խա	jereχá	երեխա
‘sky’	erkín	երկին	érgink ^h	Է՛րգինք	jerkínk ^h	երկինք

In the final syllable, meaning when it was stressed, the Classical /e/ <ե> becomes /i/ <ի> (Table 8.5).

Table 8.5: Change from final CA /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘place’	teł	տեղ	tiɤ	տիղ	teɤ	տեղ
‘night’	gífér	գիշեր	gífir	գի՛շիր	gífér	գիշեր
‘you’	k ^h ez	քեզ	k ^h iz	քիզ	k ^h ez	քեզ
‘honey’	mełər	մեղր	miɤr	միղր	meɤər	մեղր
‘seed’	sermən	սերմ	sirm	սիրմ	serm	սերմ

But in preceding syllables, meaning before the stressed syllable, the vowel is /e/ <ե> (Table 8.6).

8 Tbilisi

Table 8.6: Change from pre-tonic CA /e/ <ե> to /e/ <է> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘to see’	tesanél	տեսսւտել	tésnil	տէ՛սսիլ	tesnél	տեսսել
‘to bring’	berél	բերել	bénil	բէ՛րիլ	berél	բերել

8.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <n> Classical Armenian /o/ <n> became /vu/ <ւու> at the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words (Table 8.7).

Table 8.7: Change from word-initial CA /o/ <n> to /vu/ <ւու> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘orphan’	orb	որբ	vurp ^h	վուրփ	vorp ^h	որբ
‘son’	ordí	որդի	vúrt ^h i	վո՛ւրթի	vort ^h í	որդի
‘that’	or	որ	vur	վուր	vor	որ
‘foot’	otən	ոտն	vut	վուտ	votk ^h	ոտք
‘nothing’	otʃ ^h intʃ ^h	ոչիւչ	vúntʃ ^h itʃ ^h	վո՛ւնչիչ	votʃ ^h intʃ ^h	ոչիւչ

In the final syllable, meaning under stress, the vowel becomes /u/ <ու> (Table 8.8).

Table 8.8: Change of final CA /o/ <n> to /u/ <ու> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘work’	gort̄s	գործ	gurd̄z	գուրծ	gort̄s	գործ
‘belly’	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
‘smell’	hot	հոտ	hut	հուտ	hot	հոտ
‘four’	tʃ ^h ors	չորս	tʃ ^h urs	չուրս	tʃ ^h ors	չորս
‘bosom’	tsots ^h	ծոց	tsuts ^h	ծուց	tsots ^h	ծոց
‘new’	nor	նոր	nur	նուր	nor	նոր

In other syllables, it stays /o/ <ո> (Table 8.9).

Table 8.9: Change of other positions of CA /o/ <n> to /o/ <ո> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	bóblik	բո՛բիկ	bobík	բոբիկ
‘to grow moldy’	borbosil	բորբոսիլ	borp ^h snil	բորփսսիլ	borbosel	բորբոսել
‘to praise’	govél	գովել	góvil	գո՛վիլ	govél	գովել

8.2.2.2 Diphthongs

8.2.2.2.1 Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> becomes /u/ <ու> (Table 8.10).

Table 8.10: Change of CA /oĭ/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘light’	loĭs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h oĭr	քոյր	k ^h ur	քուր	k ^h ujr	քույր
‘sweet’	anóĭf	անոյշ	ánuf	անուշ	anújf (dated)	անուշ
‘color’	goĭn-k ^h (plural)	գոյնք	gunk ^h	գունք	gujn	գույն

8.2.2.2.2 Classical Armenian /iu/ <իւ> Classical Armenian /iu/ <իւ> became /u/ <ու> (Table 8.11).

Table 8.11: Change of CA /iu/ <իւ> to /u/ <ու> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘blood’	aríun	արիւն	árun	արուն	arjún	արյուն
‘flour’	alíur	ալիւր	álur	ալուր	aljúr	ալյուր
‘hundred’	haríur	հարիւր	hárun	հարուն	harjúr	հարյուր
‘to weave’	hiúsél	հիւսել			hjusél	հյուսել
‘weaved’			húsats	հո՛ւսած	hjusáts	հյուսած
‘guest’	hiur	հիւր	hur	հուր	hjur	հյուր
‘snow’	đziun	ծիւն	đzun	ծուն	đzjun	ծյուն
‘branch’	tĭiut	ծիւղ	tĭuxk	ծուխկ	tĭjux	ծյուղ

8.2.2.3 Consonant changes

8.2.2.3.1 Stops and affricates For the three degrees of consonants, although the dialect has in general preserved the old sources, but in some places the sounds have gotten confused with each other. Let us cite some examples of these special cases (Table 8.12).

Table 8.12: Sporadic laryngeal changes of stops and affricates in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘to find’	gəʔanel	գտանել	gt ^h nil	գթնիլ	gəʔnel	գտնել
‘courtyard’	bak	բակ	bag	բագ	bak	բակ
‘sun’	aregákəṅ	արեգակն	arégag	արե՛գագ	aregák	արեգակ
‘sky’	erkin-k ^h (plural)	երկինք	érgink ^h	Է՛րգինք	jerkínk ^h	երկինք
‘land’	erkír	երկիր	érgir	Է՛րգիր	jerkír	երկիր
‘I know’	gitém	գիտեմ	gídím	գի՛րհիմ	gitém	գիտեմ
‘with’	het	հետ	hid	հիդ	het	հետ
‘to respect’	metsarél	մեծարել	médzril	մե՛ծրիլ	metsarél	մեծարել
‘ground’	getín	գետին	gédin	գե՛րին	getín	գետին
‘work’	gorts	գործ	gurdz	գուրծ	gorts	գործ

8.2.2.3.2 Post-nasal voicing As a general rule, all voiceless consonants become voiced after the nasal /n/ <ւ> (Table 8.13).

Table 8.13: Post-nasal voicing in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘to plant’	tənkəl	տնկել	tngil	տնգիլ	təŋkel	տնկել
‘ear’	akándz	ականջ	ángatʃ	ա՛նգաճ	akándz	ականջ
‘free, ownerless’	antér	անտեր	ánder	ա՛նդեր	antér	անտեր
‘friend’	əŋker	ընկեր	nəŋgir	նընգիր	əŋker	ընկեր
‘woman (nominative)’			knik	կնիկ	kənik	կնիկ
‘woman (genitive)’			kngə	կնգա	kəŋkan	կնկան

8.2.2.3.3 Nasal epenthesis For the sound sequence /əŋg/ <ընգ> in the Tbilisi dialect, there is also an initial /n/ (Table 8.14).

Table 8.14: Nasal epenthesis in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘friend’	əŋker	ընկեր	nəŋgir	նընգիր	əŋker	ընկեր
‘walnut-tree’	əŋkuzeni	ընկուզենի	nəŋzi	նընգզի	əŋkuzeni	ընկուզենի
‘to fall’	ankanil	անկանիլ	nəŋnil	նընգնիլ	əŋknel	ընկնել

Original page number 54.

8.2.2.3.4 Change from /h/ <h> to /χ/ <խ> The CA sound /h/ <h> is unchanged. But it has turned to /χ/ <խ> in only the words in Table 8.15.

Table 8.15: Change from CA /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Tbilisi dialect

	Classical Armenian		> Tbilisi		cf. SEA	
‘earth’	hoł	հող	χաԽ	խող	hoԽ	հող
‘to bless’	աբհnel	աւրհնէլ	օχnil	օխնիլ	օրհnel	օրհնէլ

8.2.3 Stress

Stress has moved from the last syllable to the penultimate syllable, as in the Yerevan dialect.

8.3 Morphology

8.3.1 Noun inflection or declension

The Tbilisi dialect has 7 cases, which are in general the same as in the Yerevan dialect, in both form and composition. The following are the main differences for the Tbilisi dialect:

- The ablative uses the formative /eme, emen/ <էմէ, էմէս> (Table 8.16).

Table 8.16: Ablative suffix as /eme/ <էմէ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. Yerevan		cf. SEA	
‘from writing’	gr-emen	գրէմէս	gr-its ^h	գրից	ցըr-its ^h	գրից
‘from house’	tn-emen	տնէմէս	tən-its ^h	տնից	tən-its ^h	տնից
‘from death’	mah-emen	մահէմէս	mah-its ^h	մահից	mah-its ^h	մահից

- The nominative plural is formed with the formatives /ir, nir/ <իր, նիր>. But the other cases keep the sound /e/ <է>, according to the phonetic rules.
- The plural genitive takes the formative /-u/ <ու>, similar to the /kə/ <կը> branch dialects.

The following is the declension of the word /div/ <դիվ> from Classical /deւ/ <դէւ> ‘demon’.

[[I suspect that the final /n/ in all the words in Table 8.17 is actually a separate definite suffix /-n/, but I’m not sure. But we can’t be sure without more data. (?)]]

Table 8.17: Paradigm for noun inflection of the word /div/ <ღივ> ‘demon’ in the Tbilisi dialect

	Singular		Plural	
NOM (ACC)	div	ღივ	div-ir	ღივირ
GEN	div-i	ღივი	div-er-u	ღივეროლ
DAT (ACC)	div-i, div-in	ღივი, ღივინ	div-er-u-(n)	ღივეროლ(ს)
ABL	div-emen	ღივემენ	div-er-emen	ღივერემენ
INS	div-ov	ღივოვ	div-er-ov	ღივეროვ
LOC	div-um	ღივილ	div-er-um	ღივეროლ

8.3.2 Pronoun inflection or declension

The pronoun declensions are as follows.

[[Table 8.18 is for personal pronouns.]]

Table 8.18: Inflection paradigm for personal pronouns in the Tbilisi dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jis ჯის	du ღოლ	na სა	mink ^h მინკ	duk ^h ღოკ	nrank ^h სრანკ
GEN	im იმ	k ^h u გოლ	nra სრა	mir მირ	dzir ძირ	nranth ^h სრანგ
DAT,ACC	indzi ინძი	k ^h iz გიკ	nran სრან	miz მიკ	dziz ძიკ	nranth ^h სრანგ
ABL	indz-m-en ინძმენ	k ^h iz-m-en გიკმენ	nra-m-en სრამენ	miz-m-en მიკმენ	dziz-m-en ძიკმენ	nranth ^h -m-en სრანგმენ
INS	indz-m-ov ინძმოვ	k ^h iz-m-ov გიკმოვ	nran-ov სრანოვ	miz-m-ov მიკმოვ	dziz-m-ov ძიკმოვ	nranth ^h -ov სრანგოვ
LOC	indz-(a)n-um ინძ(ა)ნლ	k ^h iz-(a)n-um გიკ(ა)ნლ	nran-um სრანლ	miz-(a)n-um მიკ(ა)ნლ	dziz-(a)n-um ძიკ(ა)ნლ	nranth ^h -um სრანგლ

Original page number 55.

[[Table 8.19 is for demonstrative pronouns.]]

Table 8.19: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tbilisi dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'that yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	es Էս	et Էտ	en Էն	estunk ^h Էստոնկ	etunk ^h Էտոնկ	endunk ^h Էնդոնկ
GEN, DAT	estu Էստոն	etu Էտոն	endu Էնդոն	estunts ^h Էստոնկ	etunts ^h Էտոնկ	endunts ^h Էնդոնկ
ABL	estu-men Էստոնմէն	etu-men Էտոնմէն	endu-men Էնդոնմէն	estunts ^h -men Էստոնկմէն	etunts ^h -men Էտոնկմէն	endunts ^h -men Էնդոնկմէն
INS	est-ov Էստօվ	et-ov Էտօվ	end-ov Էնդօվ	estunts ^h -ov Էստոնկօվ	etunts ^h -ov Էտոնկօվ	endunts ^h -ov Էնդոնկօվ
LOC	est-um Էստոնմ	et-um Էտոնմ	end-um Էնդոնմ	estunts ^h -um Էստոնկոնմ	etunts ^h -um Էտոնկոնմ	endunts ^h -um Էնդոնկոնմ

[[Table 8.20 is for the intensive third person pronoun. The term 'intensive' is from SEA (Dum-Tragot 2009: 126).]]

Table 8.20: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tbilisi dialect

	3SG		3PL	
NOM	ink ^h ə	իսքը	irank ^h	իրանք
GEN	ir(a)	իր(ա)	irants ^h	իրանց
DAT,ACC	iran	իրան	irants ^h	իրանց
ABL	ir-men	իրմէն	irants ^h -men	իրանցմէն
INS	ir-m-ov	իրմօվ	irants ^h -m-ov	իրանցմօվ
LOC	iran-um	իրանոնմ	irants ^h -um	իրանցոնմ

8.3.3 Verb inflection or conjugation

8.3.3.1 Various aspects of verb inflection

8.3.3.1.1 Sound changes for verbal vowels The verbs are conjugated in the manner of Yerevan, except for the required phonetic changes. For example, for the copula verb in the present, the Classical sounds /e, ē/ <ե, է> become /i/ <ի> for all persons (except for the third). And because of this, the stem of the verb uses the endings /-um im, -um is/ <-ոնմ իմ, -ոնմ իս>.

[[These points are illustrated later in §8.3.3.2.1.]]

8.3.3.1.2 Irregular imperfective converb for monosyllabic verbs Like the Yerevan dialect, the monosyllabic verbs take the formative /-is/ <իս> (Table 8.21).

Table 8.21: Irregular imperfective converbs for monosyllabic verbs with /-is/ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
Infinitive 'to come'		√-TH-INF g-α-l գալ
'to give'		t-α-l տալ
'to cry'		l-α-l լալ
Present 1SG 'I come'	√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-1SG g-á-l-is i-m գա՛լիս իմ	g-α-l-is e-m գալիս եմ
'I give'	t-á-l-is i-m տա՛լիս իմ	t-α-l-is e-m տալիս եմ
'I cry'	l-á-l-is i-m լա՛լիս իմ	l-α-l-is e-m լալիս եմ

8.3.3.1.3 Lack of /e/ deletion before past /-i/ In the imperfective, the reflex of the Classical sound /ē/ <տ> does not shorten. The forms are pronounced as in Old Armenian (Table 8.22, 8.23).

[[What he means is that unlike in the Yerevan dialect, the auxiliary /e/ and theme vowel /e/ do not delete before the past suffix /-i/. The Tbilisi dialect thus patterns with SEA in this regard.]]

Table 8.22: Past auxiliary in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
1SG 'I was'	e-i-∅ էի	ej-i-∅ էի
2SG 'you were'	e-i-r էիր	ej-i-r էիր
3SG 'he was'	e-∅-r էր	e-∅-r էր
1PL 'we were'	e-i-nk ^h էինք	ej-i-ŋk ^h էինք
2PL 'you were'	e-i-k ^h էիք	ej-i-k ^h էիք
3PL 'they were'	e-i-n էին	ej-i-n էին
	AUX-PST-AGR	AUX-PST-AGR

Table 8.23: Indicative past imperfective in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
'I was speaking'	χos-um e-i-∅ խօսում էի	χos-um ej-i-∅ խոսում էի
'I was saying'	as-um e-i-∅ ասում էի	as-um ej-i-∅ ասում էի
	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG

Original page number 56.

8.3.3.1.4 Allomorphy of the future formative /ku/ <կու> The future formative is /ku/ <կու> instead of /kə/ <կը> (Table 8.24).²

Table 8.24: Future formative as /ku/ <կու> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA
‘I will like’	ku sir-i-m կու սիրիմ		kə-sir-e-m կսիրեմ
‘I will bring’	ku ber-i-m կու բերիմ FUT-√-TH-1SG		kə-ber-e-m կբերեմ FUT-√-TH-1SG

Before vowel-initial verbs, this particle is sometimes shortened to կ /k/, but a lot of times it stays constant (Table 8.21).

Table 8.25: Variable shortening of the future formative as /ku/ <կու> before vowel-initial verbs in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA
(?)	k-eh-a-m կեհամ		
‘I will go’	k-ert ^h -a-m կերթամ		k-ert ^h -a-m կերթամ
‘I will have’	k-unen-a-m կուներեամ		k-ert ^h -a-m կուներեամ
‘I will free’	ku azat-i-m կու ազատիմ		k-azat-e-m կազատեմ
‘I will pray’	ku aʁot ^h -i-m կու աղօթիմ		k-aʁot ^h -e-m կաղօթեմ
‘I will burn’	ku er-i-m կու երիմ		k-ajr-e-m կայրեմ
‘I will know’	ku iman-a-m կու իմանամ		k-ajr-a-m կիմանամ
	FUT-√-TH-1SG		FUT-√-TH-1SG
‘I will take’	ku ar-n-i-m կու առնիմ FUT-√-VX-TH-1SG		k-ar-n-e-m կառնեմ FUT-√-VX-TH-1SG

The particle becomes voiced /g/ <գ> before the verb ‘to want’ (Table 8.21).

Table 8.26: Voicing of the future formative as /g/ <գ> for the verb ‘to want’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
‘I will want’	g-uz-i-m գուզիմ		k-uz-e-m կուզեմ	FUT-√-TH-1SG
‘you will want’	g-uz-i-s գուզիս		k-uz-e-s կուզես	FUT-√-TH-2SG
‘I would want’	g-uz-e-i-∅ գուզեի		k-uz-ej-i-∅ կուզեի	FUT-√-TH-PST-1SG

²[[Some modern grammars of SEA treat the formative /k/ as a conditional future marker (Dum-Tragut 2009: 253ff). But to maintain consistency with Adjarian, I gloss it as a future marker. I likewise faithfully translate his terms for the tenses that use this formative.]]

It is also voiced as in Table 8.27.

[[Note that he doesn't state what is the root of these verbs. So I segment the prefix as /gu/ based on the contrast against SEA, but Adjarian might have meant that the prefix as /g-/ while the verb was /uk^ham/. (?)]

Table 8.27: Voicing of the future formative as /g(u?)/ <qnl> for the verb 'to come' in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA	
'I will come'	gu-k ^h -a-m qnlɔwɔ	kə-g-a-m ɣqawɔ	FUT-√-TH-1SG
'you will come'	gu-k ^h -a-s qnlɔwɔ	kə-g-a-s ɣqawɔ	FUT-√-TH-2SG

Before the verbs in Table 8.28, the particle is fused with the /a/ <w>, and becomes /ko/ <ɔ>.

Table 8.28: Coalescence of merger of the future formative /ku/ <qnl> and verb-initial /a/ <w> as /ko/ <ɔ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
Infinitive		√-TH-INF
'to lay'		ats-e-l ʷɔtɛɪ
'to do'		an-e-l ʷɔnɛɪ
'to say'		as-e-l ʷɔsɛɪ
Future 1SG	FUT-√-TH-1SG	FUT-√-TH-1SG
'I will lay'	k-ots-i-m ɣɔðɪɪ	k-ats-e-m ɣʷɔðɛɪ
'I will do'	k-on-i-m ɣɔnɪɪ	k-an-e-m ɣʷɔnɛɪ
'I will say'	k-os-i-m ɣɔsɪɪ	k-as-e-m ɣʷɔsɛɪ
Past future 1SG	FUT-√-TH-PST-1SG	FUT-√-TH-PST-1SG
'I would lay'	k-ots-e-i-∅ ɣɔðɛɪ	k-ats-ej-i-∅ ɣʷɔðɛɪ
'I would do'	k-on-e-i-∅ ɣɔnɛɪ	k-an-ej-i-∅ ɣʷɔnɛɪ
'I would say'	k-os-e-i-∅ ɣɔsɛɪ	k-as-ej-i-∅ ɣʷɔsɛɪ

8.3.3.1.5 **Past participle or perfective converb with /-il,-i/ <ɪɪ, ɪ>** The past participle has the ending /-il/ <ɪɪ>. This is used to form the present perfect (ɣarɔɔɔɔɔɔɔɔ), past perfect (qɛrɔɔɔɔɔɔɔɔ), and the negative (ɣawɔɔɔɔɔɔɔɔ) forms (Table 8.29).

Table 8.29: Past participle or perfective converb with /-il/ <իլ> in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
‘I have liked’	sir-il i-m սիրիլ իմ √-PERF.CVB AUX-1SG	sir-el e-m սիրել եմ √-PERF.CVB AUX-1SG
‘I had liked’	sir-il e-i-∅ սիրիլ էի √-PERF.CVB AUX-PST-1SG	sir-el ej-i-∅ սիրել էի √-PERF.CVB AUX-PST-1SG

But when the auxiliary is before the participle, the last letter of the suffix is lost (Table 1).

(1) Tbilisi dialect

- a. \widehat{t}^h -i-m sir-i
NEG-AUX-1SG like-PERF.CVB
‘I have not liked.’
չիմ սիրի
- b. jis i-m ber-i
I AUX-1SG bring-PERF.CVB
‘I have brought (as opposed to someone else).’
յիս իմ բերի

8.3.3.2 General paradigm

Here we show the most often used forms of the verb ‘to like,’ as a reflex from Classical /sir-e-l/ <սիրել>.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

8.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective [[The indicative present in SEA is formed via periphrasis (Table 8.30). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is marked on an inflected auxiliary. The Tbilisi dialect shows the same strategy with one major

difference. The stem of the auxiliary /e/ is replaced by /i/ for all but the present 3SG.]]

Table 8.30: Indicative present <სტრქაჟ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

1SG	Tbilisi sir-um i-m	სիրում ჰმ	cf. SEA sir-um e-m	სირუმ ტმ ‘I like’
2SG	sir-um i-s	სირუმ ჰს	sir-um e-s	სირუმ ტს
3SG	sir-um e	სირუმ ტ	sir-um e	სირუმ ტ
1PL	sir-um i-nk ^h	სირუმ ჰნგ	sir-um e-ŋk ^h	სირუმ ტნგ
2PL	sir-um i-k ^h	სირუმ ჰგ	sir-um e-k ^h	სირუმ ტგ
3PL	sir-um i-n	სირუმ ჰნ	sir-um e-n	სირუმ ტნ
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 8.31). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In both SEA and Tbilisi, the auxiliary has the shape /e/.]]

Table 8.31: Indicative past imperfective <სსტრქაჟ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

1SG	Tbilisi sir-um e-i-∅	სირუმ ეჲ	cf. SEA sir-um ej-i-∅	სირუმ ეჲ ‘I was liking’
2SG	sir-um e-i-r	სირუმ ეჲრ	sir-um ej-i-r	სირუმ ეჲრ
3SG	sir-um e-∅-r	სირუმ ერ	sir-um e-∅-r	სირუმ ერ
1PL	sir-um e-i-nk ^h	სირუმ ეჲნგ	sir-um ej-i-ŋk ^h	სირუმ ეჲნგ
2PL	sir-um e-i-k ^h	სირუმ ეჲგ	sir-um ej-i-k ^h	სირუმ ეჲგ
3PL	sir-um e-i-n	სირუმ ეჲნ	sir-um ej-i-n	სირუმ ეჲნ
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

[[Thus in Tbilisi, the auxiliary shows variation in its morphs: /e/ for some inflection cells, while /i/ for other cells. See §8.3.3.1.3.]]

8.3.3.2.2 Present perfect and past perfect [[The present perfect (Table 8.32) and past perfect (Table 8.33) in SEA are formed by periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect. The Tbilisi dialect

essentially uses the same strategy but with two differences. First, the converb suffix is /-il/ not /-el/. Second, the auxiliary shows the same changes in its shape as for the indicative present and past.]]

Table 8.32: Present perfect <აქრაყაყაყა> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-il i-m	სირილ იმ	sir-el e-m	სირელ ემ ‘I have liked’
2SG	sir-il i-s	სირილ ის	sir-el e-s	სირელ ეს
3SG	sir-il e	სირილ ე	sir-el e	სირელ ე
1PL	sir-il i-nk ^h	სირილ ინჲ	sir-el e-ŋk ^h	სირელ ენჲ
2PL	sir-il i-k ^h	სირილ იჲ	sir-el e-k ^h	სირელ ეჲ
3PL	sir-il i-n	სირილ ინ	sir-el e-n	სირელ ენ
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 8.33: Past perfect <აქრაყაყაყა> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-il e-i-∅	სირილ ეი	sir-el ej-i-∅	სირელ ეი ‘I had liked’
2SG	sir-il e-i-r	სირილ ეირ	sir-el ej-i-r	სირელ ეირ
3SG	sir-il e-∅-r	სირილ ერ	sir-el e-∅-r	სირელ ერ
1PL	sir-il e-i-nk ^h	სირილ ეინჲ	sir-el ej-i-ŋk ^h	სირელ ეინჲ
2PL	sir-il e-i-k ^h	სირილ ეიჲ	sir-el ej-i-k ^h	სირელ ეიჲ
3PL	sir-il e-i-n	სირილ ეინ	sir-el ej-i-n	სირელ ეინ
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

8.3.3.2.3 Past perfective or aorist [[The past perfective (Table 8.34) is also called the aorist. In SEA for /sir-e-l/ ‘to like,’ the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Tbilisi dialect behaves the same, though the 3SG uses a different theme vowel.]]

Table 8.34: Past perfective or aorist <կասարեալ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի ‘I liked’
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-i-ts ^h -∅-∅	սիրից	sir-e-ts ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-ts ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

8.3.3.2.4 Subjunctive present and past [[In SEA, the subjunctive present (Table 8.35) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like,’ the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Tbilisi dialect follows the same system but with the opposite choice of vowels. The theme vowel is /e/ for the present 3SG, and /i/ elsewhere.]]

Table 8.35: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ	sir-e-m	սիրեմ ‘(if) I like’
2SG	sir-i-s	սիրիս	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-∅	սիրե	sir-i-∅	սիրի
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-i-k	սիրիք	sir-e-k	սիրեք
3PL	sir-i-n	սիրին	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 8.36) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Tbilisi, the same is used. Note how the theme vowel stays a constant /e/ in the past, unlike the variation in the present.]]

Table 8.36: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
1SG	sir-e-i-∅	սիրեի	sir-ej-i-∅	սիրեի (‘(if) I liked’)
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-nk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

8.3.3.2.5 Tenses built from the subjunctive: Future and debitive [[*In Tbilisi, many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 8.37). The future and past future are built by adding the prefix /ku/ before the subjunctive present and subjunctive past. The debitive and debitive past are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. I don’t provide morpheme glosses for these forms for space. SEA behaves essentially the same (with the expected difference in theme vowels) and I don’t provide its paradigm.*]]

Table 8.37: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

	Future <აყაონსი>		Past future <ანსტაჲლ აყაონსი>
1SG	ku sir-i-m ყოლ სირიჲ		ku sir-e-i-∅ ყოლ სირეჲ
	‘I will like’		‘I was going to like’
2SG	ku sir-i-s ყოლ სირიჲ		ku sir-e-i-r ყოლ სირეჲრ
3SG	ku sir-e-∅ ყოლ სირე		ku sir-e-∅-r ყოლ სირერ
1PL	ku sir-i-nk ^h ყოლ სირიჲსჲ		ku sir-e-i-nk ^h ყოლ სირეჲსჲ
2PL	ku sir-i-k ყოლ სირიჲჲ		ku sir-e-i-k ^h ყოლ სირეჲჲ
3PL	ku sir-i-n ყოლ სირიჲს		ku sir-e-i-n ყოლ სირეჲს
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR
	Debitive <აყართალორალყან სერყაჲ>		Debitive past <აყართალორალყან ანსტაჲლ>
1SG	piti sir-i-m აჲსიჲ სირიჲ		piti sir-e-i-∅ აჲსიჲ სირეჲ
	‘I must like’		‘I should have liked’
2SG	piti sir-i-s აჲსიჲ სირიჲ		piti sir-e-i-r აჲსიჲ სირეჲრ
3SG	piti sir-e-∅ აჲსიჲ სირე		piti sir-e-∅-r აჲსიჲ სირერ
1PL	piti sir-i-nk ^h აჲსიჲ სირიჲსჲ		piti sir-e-i-nk ^h აჲსიჲ სირეჲსჲ
2PL	piti sir-i-k აჲსიჲ სირიჲჲ		piti sir-e-i-k ^h აჲსიჲ სირეჲჲ
3PL	piti sir-i-n აჲსიჲ სირიჲს		piti sir-e-i-n აჲსიჲ სირეჲს
	DEB √-TH-AGR		DEB √-TH-PST-AGR

[[*The debitive forms show an alternative strategy. The previously discussed strategy in Table 8.37 was to place the particle /piti/ before the inflected verb. The verb carries tense and agreement inflection. In contrast, an alternative strategy (Table 8.38) is to place the tense and agreement morphology onto the particle /piti/. The verb is then in a constant shape: /sir-i/ for ‘to like’. Agreement is thus mobile.*]]

Table 8.38: Alternative forms for the debitive for the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect with mobile agreement

	Debitive <պարտաւորական ներկայ>	Debitive past <պարտաւորական անցեալ>
1SG	pit-i-m sir-i պիտիմ սիրի ‘I must like’	pit-e-i-∅ sir-i պիտէի սիրի ‘I should have liked’
2SG	pit-i-s sir-i պիտիս սիրի	pit-e-i-r sir-i պիտէիր սիրի
3SG	pit-i-∅ sir-i պիտի սիրի	pit-e-∅-r sir-i պիտէր սիրի
1PL	pit-i-nk sir-i պիտինք սիրի	pit-e-i-nk sir-i պիտէինք սիրի
2PL	pit-i-k ^h sir-i պիտիք սիրի	pit-e-i-k ^h sir-i պիտէիք սիրի
3PL	pit-i-n sir-i պիտին սիրի	pit-e-i-n sir-i պիտէին սիրի
	DEB-?-AGR √-?	DEB-?-PST-AGR √-?

[[Adjarian doesn’t ambiguously state if the verb in this alternative strategy is a specific participle, or if all verbs show the same type of final vowel. It’s also unclear to me what is the proper glossing for the inflected forms of the particle /piti/. The second vowel alternates between /i,e/ in exactly the same way as the theme vowel of the verb ‘to’ like’ in the above paradigms. It’s unclear to me if the second vowel in this particle is thus still the same debitive morpheme, or if it is a theme vowel, or even some other morpheme.]]

8.3.3.2.6 Other tenses built from participles [[Adjarian provides a paradigm for something he calls the ‘debitive past perfect’. It consists of the debitive particle /piti/, plus what appears to be the perfective converb with /-il/, and then the past auxiliary. He does not explain what this construction is supposed to mean.]]

Table 8.39: Debitive past perfect <պարտաւորական գերակատար> for the verb ‘to like’ in the Tbilisi dialect

1SG	piti sir-il e-i-∅	պիտի սիրիլ էի
2SG	piti sir-il e-i-r	պիտի սիրիլ էիր
3SG	piti sir-il e-∅-r	պիտի սիրիլ էր
1PL	piti sir-il e-i-nk ^h	պիտի սիրիլ էինք
2PL	piti sir-il e-i-k ^h	պիտի սիրիլ էիք
3PL	piti sir-il e-i-n	պիտի սիրիլ էին
	DEB √-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

8.3.3.2.7 Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 8.40). For the 2PL, archaic

SEA adds the sequence $/-e\text{-}\widehat{ts^h}\text{-}ek^h/$ after the root such that $/-e\text{-}\widehat{ts^h}/$ forms the aorist stem, while $/-ek^h/$ is the agreement marker. More modern registers use just the suffix $/-ek^h/$ without the aorist stem. The prohibitive is marked by just adding the proclitic $/mi/$ before the verb]]

[[Tbilisi uses the same strategy for the imperative 2PL. For the 2SG, the post-root vowel is $/e/$. It's unclear if this $/e/$ is a special agreement morpheme or if it's the theme vowel. For the prohibitive though, Tbilisi ends up using $/i/$ for the 2SG, and $/ek^h/$ for the 2PL. Thus the imperative and negative imperative (prohibitive) are not obviously connected.]]

Table 8.40: Imperative and negative imperative forms <ჩრადაქალს> for the verb 'to like' in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA 'like!' and 'do not like!'		
IMP 2SG	სირ-é	სირტ'	სირ-ირ	სირირ	√-IMP.2SG
IMP 2PL	სირ- $e\text{-}\widehat{ts^h}\text{-}ek^h$	სირტგტ	სირ- $e\text{-}\widehat{ts^h}\text{-}ek^h$	სირტგტ	√-TH-AOR-IMP.2PL
			სირ- ek^h	სირტ	√-IMP.2PL
PROH 2SG	მი სირ-ი	მი სირი	მი სირ-ირ	მი სირირ	PROH √-IMP.2SG
PROH 2PL			მი სირ- $e\text{-}\widehat{ts^h}\text{-}ek^h$	მი სირტგტ	PROH √-TH-AOR-IMP.2PL
	მი სირ- ek^h	მი სირტ	მი სირ- ek^h	მი სირტ	PROH √-IMP.2PL

8.3.3.2.8 Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 8.41. Note that present participle is also called the subject participle. What Adjarian calls the past participle is differentiated in SEA as a resultative participle with $/-ats/$ and a perfective converb with $/-el/$.]]

Table 8.41: Participles or converbs <ჩტრადსტ> for the verb 'to like' in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA		
Infinitive	ასირი	სირ-ი-ლ	სირ-ი-ლ	სირ-ელ	√-TH-INF
Present	სტრადს	სირ-ო	სირ-ო	სირ-ო	√-SPTCP
Past	ასტრადს	სირ-ი-ლ	სირ-ი-ლ	სირ-ელ	√-PERF.CVB
		სირ-ი	სირ-ი		√-PERF.CVB
		სირ- ats	სირ- ats	სირ- ats	√-RPTCP
Future	ასადს	სირ-ი-ლ-უ	სირ-ი-ლ-უ	სირ-ი-ლ-უ	√-TH-INF-FUT.CVB
		სირ-ი-ლ- ats^h -უ	სირ-ი-ლ- ats^h -უ		√-TH-INF-?

Original page number 57.

8.3.3.3 Other conjugation classes

The other conjugations follow this pattern for the most part. The present, imperfective, and the future use the same strategy. It is only the past perfective and the imperative which have their own construction, in accordance with Classical Armenian.

[[*He means that the past perfective and imperative have class-specific construction rules, similar to CA and to SEA. Table 8.42 shows the paradigm for the I-Class. The I-Class with theme /-i-/ does not exist in SEA, but it does in SWA. For easier contrast, we contrast Tbilisi with SWA.*]]

Table 8.42: Past perfectives (aorists) and imperatives for the I-Class verb /-il/ <իլ> ‘to live’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SWA
Infinitive		$\sqrt{-\text{TH-}}\text{-INF}$ abr-i-l ապրիլ ‘to live’
Past perfective	$\sqrt{-\text{TH-}}\text{-AOR-PST-AGR}$	$\sqrt{-\text{TH-}}\text{-AOR-PST-AGR}$
1SG	apr-e-ts ^h -a- \emptyset ապրեցա	abr-e-ts ^h -a- \emptyset ապրեցայ ‘I lived’
2SG	apr-e-ts ^h -a-r ապրեցար	abr-e-ts ^h -a-r ապրեցար
3SG	apr-e-ts ^h -a-v ապրեցավ	abr-e-ts ^h -a-v ապրեցաւ
1PL	apr-e-ts ^h -a-nk ^h ապրեցանք	abr-e-ts ^h -a- η k ^h ապրեցանք
2PL	apr-e-ts ^h -a-k ^h ապրեցաք	abr-e-ts ^h -a-k ^h ապրեցաք
3PL	apr-e-ts ^h -a-n ապրեցան	abr-e-ts ^h -a-n ^h ապրեցան
Imperative	$\sqrt{-\text{TH-}}\text{-AOR-AGR}$	$\sqrt{-\text{TH-}}\text{-AOR-AGR}$
2SG	apr-i- \emptyset ապրի՛	abr-i-r ապրիր
2PL	apr-e-ts ^h -ek ^h ապրեցեք	abr-e-ts ^h -a-k ^h ապրեցեք ‘live!’
Prohibitive	PROH $\sqrt{-\text{TH-}}\text{-AGR}$	PROH $\sqrt{-\text{TH-}}\text{-AGR}$
2SG	mí apr-i- \emptyset մի՛ ապրի	mi abr-i-r մի ապրիր
2PL	mí apr-e-k ^h մի՛ ապրեք	mi abr-i-k ^h մի ապրիք ‘do not live!’

[[*Another class is the irregular infixed verbs that end in the morph sequence /-n-i-l/. The /n/ is synchronically a meaningless stem-extender that’s deleted in the past perfective. In SEA, the theme vowel /i/ is replaced by /e/. We show just the Tbilisi and SWA paradigms for illustration (Table 8.43).*]]

Table 8.43: Past perfectives (aorists) and imperatives for the infixed verb /has-/ ‘to reach’ and /hak^h-/ ‘to wear’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SWA	
Infinitive			√-VX-TH-INF has-n-i-l ‘to reach’	hասսիլ
Past perfective 1SG	√-PST-AGR has-a-∅	hասս	√-PST-AGR has-a-∅ ‘I reached’	hասսայ
2SG	has-a-r	hասսար	has-a-r	hասսար
3SG	has-a-v	hասսավ	has-a-v	hասսավ
Infinitive			√-VX-TH-INF hak ^h -n-i-l ‘to wear’	հագսիլ
Imperative 2SG	√-TH-(AOR)-AGR hak ^h -í-∅	հաքի՛	√-TH-(AOR)-AGR hak ^h -i-r	հագիր
2PL	hak ^h -ék ^h	հաքե՛ք	hak ^h -ék ^h ‘wear!’	հագեք
Prohibitive 2SG	PROH √-VX-TH(?) -AGR mí hak ^h -n-í-∅	մի՛ հաքսի	PROH √-VX-TH-AGR mi hak ^h -n-i-r	մի հագսիր
2PL	mí hak ^h -n-e-k ^h	մի՛ հաքսեք	mi hak ^h -n-i-k ^h ‘do not wear!’	մի հագսիք

[[The A-Class uses the theme /-a/ and it’s found in both SEA and Tbilisi. The two dialects utilize the same strategies for the perfective and imperative. Though in the prohibitive, SEA just uses the particle /mi/ plus the imperative, while Tbilisi uses the particle and a different sequence of verbal suffixes (Table 8.44).]]

Table 8.44: Past perfectives (aorists) and imperatives for the A-Class ‘to stay’ in the Tbilisi dialect

	Tbilisi		cf. SEA	
Infinitive			√-TH-INF mən-ɑ-l ‘to stay’	მსაჟ
Past perfective	√-AOR-PST-AGR		√-AOR-PST-AGR	
1SG	mən-ɑ-tsh ^h -i-∅	მსაგჰ	mən-ɑ-tsh ^h -i-∅ ‘I stayed’	მსაგჰ
2SG	mən-ɑ-tsh ^h -i-r	მსაგჰრ	mən-ɑ-tsh ^h -i-r	მსაგჰრ
3SG	mən-ɑ-tsh ^h -∅-∅	მსაგ	mən-ɑ-tsh ^h -∅-∅	მსაგ
1PL	mən-ɑ-tsh ^h -i-nk ^h	მსაგჰსჰ	mən-ɑ-tsh ^h -i-ŋk ^h	მსაგჰსჰ
2PL	mən-ɑ-tsh ^h -i-k ^h	მსაგჰჰ	mən-ɑ-tsh ^h -i-k ^h	მსაგჰჰ
3PL	mən-ɑ-tsh ^h -i-n ^h	მსაგჰს	mən-ɑ-tsh ^h -i-n ^h	მსაგჰს
Imperative	√-TH-(AOR)-AGR		√-TH-(AOR)-AGR	
2SG	mən-ɑ-∅	მსა	mən-ɑ-∅	მსა
2PL	mən-ɑ-tsh ^h -ék ^h	მსაგტ’ჰ	mən-ɑ-tsh ^h -ek ^h ‘stay!’	მსაგტ’ჰ
Prohibitive	PROH √-TH(?) -AGR		PROH √-TH-(AOR)-AGR	
2SG	mí mən-ɑ-∅	მჰ’ მსა	mi mən-ɑ-∅	მჰ მსა
2PL	mí mən-ɑ-k ^h	მჰ’ მსაჰ	mi mən-ɑ-tsh ^h -ek ^h ‘do not stay!’	მჰ მსაჰ

[[Inchoative verbs end in /-nal/ (Table 8.45). The aorist patterns the same across Tbilisi and SEA. But the prohibitive again uses different suffixes for Tbilisi. Note that I suspect the Tbilisi verb is a reflex of Classical /heranal/ <ჰერანსაჟ> ‘to go away’ but I’m not sure.]]

Table 8.45: Past perfectives (aorists) and imperatives for the inchoative ‘to go away’ (?) in the Tbilisi dialect

	Tbilisi	cf. SEA
Infinitive		√-LV-INCH-TH-INF her-a-n-a-l հեռանալ ‘to go away’
Past perfective 1SG	√-AOR-PST-AGR hir-a-ts ^h -a-∅ հիռացա	√-AOR-PST-AGR her-a-ts ^h -a-∅ հեռացա ‘I went away’
2SG	hir-a-ts ^h -a-r հիռացար	her-a-ts ^h -a-r հեռացար
3SG	hir-a-ts ^h -a-v հիռացավ	her-a-ts ^h -a-v հեռացավ
Imperative 2SG	√-LV-AOR-AGR hir-a-ts ^h -i հիռացի՛	√-LV-AOR-AGR her-a-ts ^h -ir հեռացիր
2PL	hir-a-ts ^h -ék ^h հիռացե՛ք	her-a-ts ^h -ek ^h հեռացեք ‘go away!’
Prohibitive 2SG	√-LV-INCH-TH-AGR mí hir-a-n-a-k ^h մի՛ հիռանա	√-LV-AOR-AGR mí her-a-ts ^h -ir մի հեռացիր
2PL	mí hir-a-n-a-k ^h մի՛ հիռանաք	mí her-a-ts ^h -ek ^h մի հեռացեք ‘do not go away!’

8.4 Literature

As of now, there have been three studies on the Tbilisi dialect. The first was by Gevorg Akhverdian (Գեորգ Ախվերդեան), in the beginning of his published work on Sayat Nova (Սայեաթ-Նովայ) (Ախվերդեան 1852: 1-41), and almost everywhere after that in a note. The second is by the Armenologist Petermann (1867). The third is the work by Armenologist Thomson (Томсонъ; [[*modern Russian: Александр Томсон*]]) in Russian (Томсон 1890).³ This work was summarized in German by L. Patrubáni in the periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, volume 1, page 289-302.

Besides these, there are many works that are written in the Tbilisi dialect, mostly in comedies. From these, we mention the main ones.

Original page number 58.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.]]

³[[*Adjarian’s original citation is an abbreviation: Грам. современ. Армянского языка гор. Тифлисъ Բեդրսպուրկ 1890.*]]

- Literature with the Tbilisi dialect
 - Գերոգ Տեր-Աղեքսանդրեան
 - * Թիֆլիսեցոց մտաւոր կեանքը (հաւաքածու Բանաւոր գրականութեան) Թիֆլիս, 1885
 - * Ուխտագնացութիւն ի Թելթթ. Կռունկ 1860, page 898-922
 - Գերոգ Ախվերդեան - Սայեաթ-Նովա. Մոսկվա, 1852
 - Գաբրիէլ Սունդուկեանց - Պէպօ. Թիֆլիս, 1876
 - * Խաթաբալա. Թիֆլիս, 1881
 - * Քանդած օջաւ. Թիֆլիս, 1882
 - * Էլի մէկ գոհ. Թիֆլիս, 1884
 - * Գիշերվա սարբը խեր է. Թիֆլիս, 1881
 - * Օսկան Պետրովիչը դժուխկումը
 - Երեցփոխեան Գ. - Ա՛յ քեզ օյիւ. Թիֆլիս, 1886
 - Եսայեան Յարութիւն - Սօնայի նշանդրէքը. Թիֆլիս, 1904
 - Պատկանեան Միքայէլ 6 -- Միջի մարդ կամ Մօցիքով. Թիֆլիս. 1859
 - Տեր-Գրիգորեան Միքայէլ
 - * Նինօյի նշնիլը
 - * Կոյ քի իմ վէչեր
 - * Պէպօյի ակճուր
 - * Պառանտերուն խրատ
 - * Էս էլ քի մօցիքլութիւն
 - Փուզինեան Նիկողայոս - Դալալ Դ՛ագօ
 - Փառնակէս - Գրականական երեկոյ. Թիֆլիս, 1886
 - Սարգիս - Ռուստավելի. Ընծու մորթի հագաղ մարդ. Կռունկ, 1860
 - Քախկըցի Դաբաղ Դ՛ագօի մասլտաթը. Կռունկ, 1862, page 454-498
 - Գեօ Աւետիսով - Քախկըցի Շաքար Մանուշակեանցի բարովագրի ջուղաբը. Կռունկ, 1862, page 135-152

Besides these, there are many small funny articles that have been published in Tbilisi periodicals, especially in *Խաթաբալա* [*Khatabala*] and *Հայելի* [*Mirror*]), which we thought would be superfluous to discuss in detail.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 227).*]]

8.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.*]]

8.5.1 Sample 1

Adjarian's source: Սայեաթ-Նովա (page 139)

Պատկիրքըդ դ'ալամով քաշած, Թահրըդ օանգե ռանգ իս անում.
Երեսիդ խալըն ծածկում է մագիրըդ, խափանգ իս անում.
Բացվիլ իս կարմիր վարթի պես, բըլբուլի հիգ հանգ իս անում.
Ակռեքըդ օսկումըն շարած, պըռօշըդ մահանգ իս անում:

Երեսըդ նուր լուսնի նման՝ քանի կեհա՝ կու բօլըրվի.
Դաստա մաղըդ նամ չի ուզի, առանց հուսիլ կու օլըրվի.
Ենդու համա քու տենօղըն իր ճամփեմեն կու մօլըրվի
Յիփ մըտնում իս մեչլիսումըն, շանգ շուփի շաբանց իս անում:

Original page number 59.

Երեսըդ տեսնելու գուքան քաղաք քախկօվ, գիդ գիդի պես.
Մեռնողըն քիզմեն կու առնե անմահական դիգ, դիգի պես.
Յիփ տիզեմեդ ժաժ իս գալի, շըխշըխկում իս ջիղջիղի պես.
Ինչ կ'օնիս սանթուր, քամանչեն. գուքսըդ չօնգուր, չանգ իս անում:

Ծուցիդ մեչեն վարթ, մանիշակ. սընբուկ ու սուսան իս շինի.
Քու տերըն բագըն ի՛նչ կ'օնե, քու հուտըն ռեհան իս շինի.
Քամին մեչըն անց է կենում՝ մասիրըդ յեքան իս շինի.
Աշխարքըն ծօվ, դուն մեչըն նավ ման իս գալի, լանգ իս անում:

8.5.2 Sample 2

Adjarian's source: Էլի մեկ գոհ, page 1-4

- Էսենգ էլ իր ասածի՛. «հա ու չե» բե իմանում է՛լի:
- Բթխիխտ խօ չի՞ս կանա անի խեխճին. տեսնում իս չե ուզում, գոթօվ բան կուվի՛:
- Չե՛նդ, գե՛նդ, դիփ քու միզն է, Բարբարե, վուր Էսենց դ'այիմ է կանգնած:
- Վունց չե, մե իմ խիքօվ է ապրում, մեկ էլ քու խիքօվ:
- Յիս էլ Էտ իմ ասում է՛, վուր ինչ ուզից՝ հիղը գրանցիր. ի՛նչ ասավ հիղը բանի տվիր ու վիրչը բերիր Էն տիղը, վուր վունց հօրն է լսում, վունց մօրը:
- Թե կի նա իր հօր վրա էլ ու մօր վրա էլ խելօք է, յիս ի՛նչ անիմ Էտումը, քա՛:
- Ա՛յ, ա՛յ, Էտենց իս խօսում դիփ վուր իրան էլ իս գժվեցնում է՛:
- Դուն թե գժվեցնում իս, թե չե յիս իսկի էլ չիմ գժվեցնում:

- Ի՛նչ, ի՛նչ... յի՞ս իմ գժվեցնո՛ւմ. արի ու հիղը խօսի:
- Բաս ի՞նչ իս անում. ամալ աշքարա ասում է վուր չէ ուզում, դուն կի ուզում իս գօռով ուզիլ տա. ավար վո՞ւր խելօքը կու լսե. հա գժվեցնիլ է ու գժվեցնիլ:
 - So, Ստեփան Դանելիչը, Ստեփան Դանելիչը, Էն միյօններու տերը, ախչիկ ըլի տալի ազանչաքով պաղանտաքով, Էնդ՛ադա փուղ ու բաժնքով ու խելօքը չուզէ՛: So՛, հագիր ասիս թե՛ վո՞ւր խելօքը չի ուղի՛:
 - Ի՛նչ անիմ. իս տե՞սնում իս վուր նրա ուշկ ու միտքը վնասն է:
 - Յիս նրան վնասնի կու շանց տամ. հալա մե մուլափ տա:

Original page number 60.

Է՛սենց էլ օ՛յին. մարթ ծիյեմեն վեր գա իշին նտսի՛. մարթ խալ ու խալիչեն թօղնէ գեղնի վրա գլօրվի՛... Տեր օղօրմած Աստուծ... Ը՛մ, Յա՛գօր Սիմօնիչ, Է՞ս էր քու մտկումն Է՛լի... Էնքան Էկավ ու գնաց, Էնքան տարավ ու էրի (եբեր), ինչրու աղունակի պես, Էրեխիս խիլքեմեն արավ իստակ: Բաս թէ յիս քու տակը մնացի, Յագօր Սիմօնիչ, Էլ յիս մարթ չիմ ըլի, Էլ էս գղակը գլխիս գղակ չի ըլի... Էս ի՛նչ ընտիր մօղա Էկավ, ա՛խպեր, թէ յաղի (օտար) տանը յաղի տղեն տուն ու գուս անէ, ճաշ գնա, իրիգուն գնա, ախչկա հիգ սագ ու բագ (խօսակցի) անէ, կ՛օսիս նրա բիծու (հօրեղբայր) տղեն ըլի, ի՞նչ է հարեֆնիիր ինք, կ՛օսէ. հարեվնիր չդառան՝ ցավ դառան. յիրգնուց պատիժ Էկան գլխիս Է՛լի: Դուն Էլ ամեն սահաթի էս ճաշ սարքէ նրանց համա, էս մուրաբէք (քաղցրաւենիք) մօղ տար, էս միրք առնուկ տու... Է՞ս էիր ուզում Էլի: Աստուծ քիգ կու հարցնէ, քի՛գ, Բարբարէ, Սիխեիլի գժվեցնօղը բաշտան ջեր (առաջին անգամ) դուն իս:

- Ի՛նչ հանգն իս խօսում, ա՛ մարթ. դուն վուր հեր իս, իս մեր չի՞մ. դուն վուր ուզում իս Սիխեիլի լավուրթինը, յիս չիմ յուզո՛ւմ: Տեսնում իս իր ասածն է: Ախար վրեն չարանում իս, Էն խիլքի տերն է վուր վախենա՛:
- Բարեմց ասա ձեռներուն Էլ պաչ անիմ Է՛լի:
- Օ՛վ է ասում վուր ձեռնի պաչ անիս, ամա ամագ իս արի, աշխատանք իս քաշի, ուսում իս տվի, բերիլ իս մարթ իս շինի. քա, թօղ ի՛նչ քեփը տա Էն անէ Է՛, քի՞գ ինչ:

9 Karabakh

Original page number 61.

9.1 Background

Among the 31 New Armenian dialects, the largest and the most widespread is the Karabakh dialect. Its borders go in the north until the final edges of the Caucasus, in the south until Tabriz, in the east until the shores of the Caspian Sea, in the west until Lake Sevan and the borders of the dialects of Yerevan and Karin.

The Karabakh dialect has likewise gone further beyond these borders to far away places. In Asia Minor, next to Smyrna and Aydın there is an old Armenian settlement. One or two centuries ago, the people of this settlement came from Karabakh and established those lands. Although this community has for the most part become Turkish-speaking, there are two places (Burdur and Ödemiş) which still haven't lost their native dialect.

Because the Karabakhians are a very tall, strict mercantile, clever, capable, and entrepreneurial people, they have recently crossed to the other side of the Caspian sea and came to the various cities of Turkistan, Tatarstan and Manchuria, such as Krasnovodsk, Samarkand, Tashkent, and so on. But because these are not established migrant communities yet, we have not included them in our borders.

In this way, the main places where the Karabakh dialect is spoken are the following: Shushi, Gandzak, Nukha, Baku, Derbent, Shamakhi villages, Agstafa, Dilijan, Gharakilisa, Gazakh province, Bolnis-Khachini, in Persia the entire province of Karadagh, the northern part of Tabriz in the Armenian-populated village of Mujumbar, the Lilava district of Tabriz which is a settlement of Mujumbar and Karadagh, also in Ottoman Turkey in Ödemiş and Burdur.

For a dialect that is so widespread, it would not be possible for the dialect to maintain its unity, and it would naturally develop many subdialects. But the Karabakh dialect is not like this. Baku, Shamakhi villages, ...

Original page number 62.

... Derbent, Nukha and its villages, and Bolnis-Khachini are largely the same as the Shushi dialect. Only Gandzak differs from the main dialect, which has

purier forms; and because of this, the Gandzak subdialect is in the middle between the Karabakh and Yerevan dialects. Pure subdialects are Karadagh and Gazakh, which we later talk about individually.

9.2 Phonology

9.2.1 Segment inventory

The phonetic system of Karabakh is rich both in its vowels and consonants. It has in total 46 sounds.

9.2.1.1 Monophthong vowel inventory

[[It has the monophthong vowels in Table 9.1.]]

Table 9.1: Monophthongal vowels of the Karabakh dialect

/i/ <ի>	/ɣ/ <իԼ>			/u/ <ուԼ>
/e/ <ե>	/œ/ <եօ>	/ə/ (?) <ըե>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
/æ/ <յի>				/ɑ/ <ա>

[[Note the vowel <ըե> which is quite difficult to understand. He and other Armenian sources describe this vowel as a midpoint between /ə/ and /e/, and that it forms minimal pairs with /ə/ (Սարգսյան 2013: 6-7). Auditorily however, it's not clear what acoustic cues are used by dialectologists to create this description. I have found the following contradictory information:

- Adjarian implies this sound is a monophthong. But others have said this is a diphthong (Դավթյան 1966: 16).
- In his earlier work, Adjarian says this sound is the same as the French letter <é>, suggesting that the <ը, ըե> contrast is between /ɛ, e/ (Աճառեան 1901: 7)
- Bert Vaux reports that such a vowel sounds like a backed schwa and easily confusable as a /we, ʷe/ sequence.
- Victoria Khurshudyan reports that this vowel is backer than the schwa, and that it's close to Russian <ы> /ɨ/.
- A speaker from Karabakh told me that, for her, the sounds /ə/ and <ըե> are interchangeable, and that <ըե> feels like a diphthong but with the schwa part shorter.
- In some of the few acoustic samples that I could find, I sense that this vowel had a wide variation of pronunciations – sometimes it sounds lower, higher,

or with an offglide /j/ – it has been hard for me to pinpoint it down to a single type of central vowel.

For this translation, I treat the closest IPA approximation as /ə/ – an /ə/ with some fronting. Previous transcriptions that I’ve come across include <e> (*Adjarian 1909: 25*). The Karabakh dialect is not moribund, so future work could look into the exact acoustic values of this vowel.]]

9.2.1.2 Diphthong vowel inventory

[[Karabakh has the diphthong vowels in Table 9.2.]]

Table 9.2: Diphthongal vowels of the Karabakh dialect

/e̞i/ <tj>	/oi/ <oj>	/u̞ɑ/ <ɲɫʷ>
------------	-----------	-------------

9.2.1.3 Consonant inventory

[[It has the consonants in Table 9.3.]]

Table 9.3: Consonants of the Karabakh dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/Back			
	/b/	/p/	/pʰ/	/d/	/t/	/tʰ/	/g/	/k/	/kʰ/	
	<ɸ>	<ɸ>	<ɸʰ>	<ɲ>	<ɲ>	<ɲʰ>	<q>	<ɫ>	<ɸ>	
							/gʲ/	/kʲ/	/kʰʲ/	
							<qj>	<ɫj>	<ɸj>	
Affricates				/d͡z/	/t͡s/	/t͡sʰ/				
				<ɖ>	<ɖ>	<g>				
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃʰ/				
				<ɟ>	<ɟ>	<ɟ>				
Fricatives	/v/			/s/	/z/	/ʃ/	/z/	/χ/	/ʁ/	/h/
	<ɸ>			<u>	<q>	<ɟ>	<ɟ>	<ɲu>	<ɲ>	<h>
										/ç/
										<hj>
Sonorants	/m/	/n/		/r/	/r/	/l/	/j/			
	<ɸ>	<ɫ>		<ɲ>	<ɲ>	<ɫ>	<ɟ>			

[[Acoustic data on the consonants of the Shushi and Nukha subdialects are available in *Adjarian (1899)*, translated in §2.]]

9.2.2 Stress and vowel deletion

As in the Yerevan and Tbilisi dialects, the Karabakh dialect places stress on the penultimate syllable. In these two other dialects, the change in stress did not cause other changes. But in the Karabakh dialect, this change has caused the loss of vowels. Every vowel that is found before stress is either turned into a schwa /ə/ <ը> or completely lost (Table 9.4).¹

Table 9.4: Penultimate stress and vowel deletion in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'gospel'	awetarán	ավետարան	əvətáran	ըվըտա՛րան	avetarán	ավետարան
'request'	aɫafʰánkʰ	աղաչանք	əxáfʰánkʰ	ըղա՛չանք	axáfʰánkʰ	աղաչանք
'request'	nawakatikʰ	նավակատիք	nəvəkátəjgʰ	նըվըկա՛տեյ	navakatikʰ	նավակատիք
'fawning'	erespəftutʰiún	երեսպաշտուպօխն	ərəspəftótʰun	ըրըսպըշտո՛թոն	jerespəftutʰjún	երեսպաշտուպօխն
'today'	ajsáur	այսաւր	sor	սոր	ajsór	այսօր
'swallow'	tsitsernák	ծիծեռնակ	tsʰətsʰérnak	ցցե՛րնակ	tsitsernák	ծիծեռնակ
'razor'	atséli	ածելի	tsili	ծի՛լի	atséli	ածելի
'pigeon'	aɫavni	աղավնի	jəxónəjgʰ	յըղո՛նեյ	axavni	աղավնի
'evening'	erekóĭ	երեկոյ	xónəjgʰ	ղո՛նեյ	jerekó	երեկո

9.2.3 Sound changes

Of the splendid phonetic changes in the dialect, we mention the following important ones.

9.2.3.1 Monophthong vowel changes

9.2.3.1.1 Classical Armenian /a/ <ա> Classical Armenian /a/ <ա> remained /a/ <ա> for the words in Table 9.5.

Table 9.5: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /a/ <ա> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
'thick'	tʰándzər	թանձր	tʰándzər	թա՛նձըր	tʰándzər	թանձր
'to rise'	bardzranál	բարձրանալ	bətsʰəránal	պըցըրա՛նալ	bartsʰranál	բարձրանալ
'account'	hamár	համար	məhar	մըհար	hamár	համար

Classical Armenian /a/ <ա> became /æ/ <ւ> for the words in Table 9.6.

¹[[The word 'swallow' in Classical was <ծիծեռն> /tsitserən/. The form I provide is hypothetical, but Adjarian treats it as non-hypothetical.]]

Table 9.6: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /æ/ <ւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘tail’	aqí	ագի	háek ^h y	հւի՛քիւ	aqí	ագի
‘field’	ánd	անդ	háend	հւանդ	ánd	անդ
‘good’	láu	լաւ	læv	լւվ	láv	լաւ
‘lightning’	kaĩtsákə̀n	կայծակն	káetsæk	կւի՛ծւն	kaĩtsák	կայծակ
‘spring’	garún	գարուն	kʰærunk ^h	կյւա՛րուկ	garún	գարուն

Classical Armenian /a/ <ա> became /e/ <է> for the words in Table 9.7.

Table 9.7: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘thin’	barák	բարակ	pérak	պէ՛րակ	barák	բարակ
‘thing’	ban	բան	pen	պէն	ban	բան
‘cotton’	bambák	բամբակ	pémbak	պէ՛մբակ	bambák	բամբակ
‘turtle dove’	tatrák	տատրակ	tétrak	տէ՛տրակ	tatrák	տատրակ
‘water-mill’	ḍzəraḍáts ^h	ջրաղաց	ṽjéḅats ^h	ճէ՛ղաց	ḍzəraḅáts ^h	ջրաղաց
‘empty’	datárk	դատարկ	tértak	տէ՛րտակ	datárk	դատարկ
‘to conquer’	jaḥ ^h él	յաղթել	jéχnel	յէ՛խնել	haχ ^h él	հաղթել

9.2.3.1.2 Classical Armenian /e/ <է> Classical Armenian /e/ <է> remained /e/ <է> for the words in Table 9.8.

Table 9.8: Change from Classical Armenian /e/ <է> to /e/ <է> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘wife’s father’	anér	աներ	háner	հա՛ներ	anér	աներ
‘grave’	gerezmán	գերեզման	kʰérézman	կյրրէ՛զման	gerezmán	գերեզման
‘thirty’	eresún	երեսուն	ərésun	ըրէ՛սուն	jeresún	երեսուն
‘hand’	ḍzer-k ^h (plural)	ծեռք	ṽserk ^h	ծեռք	ḍzerk ^h	ծեռք
‘mouth’	berán	բերան	péran	պէ՛րան	berán	բերան

Original page number 63.

Classical Armenian /e/ <է> became /ə/ <ը> for the words in Table 9.9, though some Karabakh villages use /ə/ <ը>.

9 Karabakh

Table 9.9: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /ə/ <ը> or /ə/ <ը> or in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘you.PL.DAT’	d̄zez	ծեզ	tsəz	ծըզ	d̄zez	ծեզ
‘our’	mer	մեր	mər	մըր	mer	մեր
‘big’	mets	մեծ	məts	մըծ	mets	մեծ
‘bridegroom’	p ^h esá	փեսայ	p ^h əsa	փըսայ	p ^h esá	փեսայ
‘to die’	meranéł	մեռանել	mərnel	մըրնել	mernél	մեռնել

Classical Armenian /e/ <ե> became /je/ <յե> for the words in Table 9.10. This happens at the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words.

Table 9.10: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յե> or in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘church’	ekelets ^h	եկեղեցի	jéχtse	յեխծե	jekeχets ^h	եկեղեցի
‘sky’	erkín-k ^h (plural)	երկինք	jérgink ^h	յերգինք	jerkínk ^h	երկինք
‘ox’	ézən	եզն	jéznə	յեզնը	jez	եզ
‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես

Classical Armenian /e/ <ե> became /i/ <ի> for some words (Table 9.11a). This changes happens especially in those words where the Classical form had two subsequent /e/ <ե> sounds (Table 9.11b).

Table 9.11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> or in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
a. ‘thread’	t ^h el	թել	t ^h il	թիլ	t ^h el	թել
‘sun’	aregákən	արեգակ	ərík ^h nak	ըրի՛քլսակ	aregák	արեգակ
‘more’	arawél	առավել	ívil	ի՛վիլ	aravél	առավել
b. ‘ladle’	ʃerép ^h	շերեփ	ʃírep ^h	շի՛րեփ	ʃerép ^h	շերեփ
‘daytime’	ts ^h erék	ցերեկ	ts ^h írek	ցի՛րեկ	ts ^h erék	ցերեկ
‘face’	erés	երես	íres	ի՛րես	jerés	երես
‘leaf’	teréu	տերու	tírev	տի՛րեվ	terév	տերու
‘three’	erék ^h	երեք	írek ^h	ի՛րեք	jerék ^h	երեք
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu	թեթև	t ^h ít ^h ev	թիթև	t ^h et ^h év	թեթև

9.2.3.1.3 Classical Armenian /ē/ <ե> Classical Armenian /ē/ <ե> became /e/ <ե> for the words in Table 9.12.

Table 9.12: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /e/ <ե> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘gum’	χēz	խեժ	χézɲə	խե՛ժը	χeɹ	խեժ
‘female’	ēg	եգ	ek ^h i	եք	eg	եգ
‘fox’	aflu.és	աղուես	áɬves	ա՛ղվես	aɬvés	աղվես
‘donkey’	ēf	եջ	ef	եջ	ef	եջ

Classical Armenian /ē/ <ե> became /ə/ <ը> for the words in Table 9.13.

Table 9.13: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘half’	kēs	կես	kəɬ	կըես	kes	կես
‘point’	kēt	կետ	kəɬ	կըետ	ket	կետ

Classical Armenian /ē/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 9.14.

Table 9.14: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘heap’	dēz	դեզ	tiz	տիզ	dez	դեզ
‘heap’	ʃərəf	շրեֆ	ʃrif	շրիշ	ʃərəf	շրեֆ

9 Karabakh

9.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի> Classical Armenian /i/ <ի> remained /i/ <ի> for the words in Table 9.15.

Table 9.15: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i/ <ի> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nine’	ínən	իսս	ínnə	ի՛սսը	ínən	իսս
‘full’	lí	լի	líjnə	լի՛յսը	lí	լի
‘louse’	odzíl	ոջիլ	vítʰil	վի՛չիլ	votʰil	ոջիլ
‘wine’	giní	գինի	kíni	կի՛նի	giní	գինի
‘what’	intʰ	իսչ	hintʰ	իի՛սչ	intʰ	իսչ
‘chickpea’	sisérən	սիստն	sísernə	սի՛տնը	sisér	սիստն

Classical Armenian /i/ <ի> became /e/ <ե> for the words in Table 9.16.

Table 9.16: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /e/ <ե> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nose’	k ^h it ^h	քիթ	k ^h et ^h	քեթ	k ^h it ^h	քիթ
‘year’	tari	տարի	táre	տա՛րե	tari	տարի
‘church’	ekelets ^h i	եկեղեցի	jéxtse	յե՛խծե	ekelets ^h i	եկեղեցի
‘yellow’	dehín	դեղին	téven	տե՛ղեւ	dehín	դեղին
‘barley’	gari	գարի	k ^j óere	կյե՛օրե	gari	գարի
‘bitter’	lehi	լեղի	læ	լըե	lexi	լեղի
‘five’	hing	հինգ	heng ^j	հե՛սգ	hing	հինգ

Classical Armenian /i/ <ի> became /ə/ <ը> for the words in Table 9.17.

Table 9.17: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ə/ <ը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘one’	mi	մի	məɾ	մըր	mi	մի
‘oak’	kañi	կաղնի	káɾnə	կա՛ղնը	kañi	կաղնի
‘month’	amís	ամիս	áməɾs	ա՛մրես	amís	ամիս
‘meat’	mis	միս	məɾs	մրես	mis	միս
‘apricot’	tsirán	ծիրան	tsə́ran	ծըե՛րան	tsiran	ծիրան
‘heart’	sirt	սիրտ	sə́rt	սըրտ	sirt	սիրտ

9.2.3.1.5 Classical Armenian /o/ <n> Classical Armenian /o/ <n> remained /o/ <o> for the words in Table 9.18.

Table 9.18: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o/ <o> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘ash’	moχír	մոխիր	móχer	մո՛խեր	moχír	մոխիր
‘kernel’	koríz	կորիզ	kórəz	կո՛րրեզ	koríz	կորիզ
‘wheat’	ts ^h orĕán	ցորեան	ts ^h óren	ցո՛րեւ	ts ^h orén	ցորեւ

Classical Armenian /o/ <n> became /œ/ <to> for the words in Table 9.19, but only next to the sounds /r, ɾ, ʁ, χ/ <ր, ռ, ղ, խ>.²

Table 9.19: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /œ/ <to> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘to twist’	olorél	ոլորել	həllœrel	հըլլեօ՛րել	volorél	ոլորել
‘valley’	đzor	ծոր	tsœr	ծեօր	đzor	ծոր
‘four’	tj ^h ors	չորս	tj ^h œrk ^h	չեօրք	tj ^h ors	չորս
‘plum’	salor	սալոր	ʃəllœr	շըլլեօր	salor	սալոր
‘thief’	goł	գող	k ^j œɣ	կյեօղ	goɣ	գող
‘work’	gorts	գործ	k ^j œrts	կյեօրծ	gorts	գործ

Classical Armenian /o/ <n> became /u/ <nL> for the words in Table 9.20.³

²[[It’s unclear though if the vowel has to be next to those sounds in the Classical form vs. the modern form. (?)]]

³[[For the word ‘cress,’ Adjarian provides an ancestor form <կրտեմս>, but I’ve had difficulty verifying if this word existed in Classical Armenian. Instead the form I found in dictionaries like Calfa was <կրտիսս>. For the word ‘dirty,’ Adjarian provides the word <աղտոս>. I couldn’t determine if this word existed in Classical Armenian; but this word is a compound of Classical roots, so it’s possible. (?)]]

9 Karabakh

Table 9.20: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘madder’	torón	տորոն	túr-un	տո՛ւրոն	torón	տորոն
‘cress’	kotímən	կոտիմս	kútemnə	կո՛ւտեմսը	kotém	կոտեմ
‘to steal’	goʽanál	գողանալ	kʽusánal	կյուղա՛նալ	govanál	գողանալ
‘dirty’	aʽtót	աղտոտ	jéχtut	յե՛խտոտ	aχtót	աղտոտ
‘grape’	χafóʽ	խաղող	háxus	հա՛ղուղ	χafóʽ	խաղող

Classical Armenian /o/ <n> became /ə/ <ըt> for the words in Table 9.21, always after the sound /v/ <վ>.

Table 9.21: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ə/ <ըt> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘king’	tʰagawór	թագաւոր	tʰakʰávər	թըա՛վըր	tʰakʰavór	թագավոր
‘graceful’	ʃənorhawór	շնորհաւոր	ʃənəhávər	շընըհա՛վըր	ʃənoravór	շնորհավոր
‘to get accustomed’	sovoríl	սովորիլ	səvə́ril	սըվըր՛իլ	sovorél	սովորել
‘smell’	hot	հոտ	vəʽ	վըտ	hot	հոտ
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	հոր	vər	վըր	hor	հոր
‘earth’	hoʽ	հող	vəʽ	վըղ	hos	հող

Classical Armenian /o/ <n> became /ə/ <ըt> for the words in Table 9.22, at the beginning of monosyllabic and polysyllabic words.

Table 9.22: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /və/ <վըt> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘prey’	ors	որս	vərs	վըրս	vors	որս
‘foot’	ótən	ոտն	və́nnə	վըն՛նը	vót	ոտ
‘sheep’	otʰχár	ոչխար	və́χtʃar	վըն՛խճար	voʽtʰχár	ոչխար
‘bone’	óskər	ոսկր	və́skəʽ	վըն՛սկրեռ	voskór	ոսկր
‘buttocks’	or	ոռ	vər	վըռ	vor	ոռ

9.2.3.1.6 Classical Armenian /u/ <nL> Classical Armenian /u/ <nL> became /v/ <վ> for the words in Table 9.23, when next to a vowel.

Table 9.23: Change from Classical Armenian /u/ <nɫ> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘fox’	ափ.է՛ս աղուէս	áփves աղվէս	ափvé՛ս աղվէս
‘to appear’	տ ^h u.իլ թուիլ	տ ^h val թվալ	տ ^h əvél թվել

With the subsequent Classical vowel /a/ <ա>, it forms the diphthong /ւա/ <նɫա>...

Original page number 64.

... in the following three words (Table 9.24). In Shushi however, these words follow the general rule and are pronounced.

[[*He means that these words are pronounced as in SEA with a /əv/ sequence instead of /ւա/.*]]⁴

Table 9.24: Change from Classical Armenian /u/ <nɫ> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘rope’	փ ^h ւառ չուաւ	փ ^h ւառ չուաւ	փ ^h əvan չվաւ
‘sourish’	տ ^h əտ ^h ւա՛ճ թթուա՛շ	տ ^h əտ ^h ւա՛ճ թթուա՛շ տ ^h əտ ^h ւա՛ճ (Shushi) թթվա՛շ	տ ^h əտ ^h ւա՛ճ թթվա՛շ
‘to get sour’ (?)	տ ^h əտ ^h ւա՛լ թթուեալ (?)	տ ^h əտ ^h ւա՛լ թթուալ տ ^h əտ ^h ւա՛լ (Shushi) թթվալ	

Classical Armenian /u/ <nɫ> became /o/ <օ> for the words in Table 9.25, when next to a consonant.

Table 9.25: Change from Classical Armenian /u/ <nɫ> to /o/ <օ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘dog’	ֆun շուս	ֆon շօս	ֆun շուս
‘mulberry’	տ ^h ut ^h թուփ	տ ^h ot ^h թօփ	տ ^h ut ^h թուփ
‘smoke’	տսւժ ծուխ	տսօժ ծօխ	տսւժ ծուխ
‘sour’	տ ^h əտ ^h u թթու	տ ^h əտ ^h o թթօ	տ ^h əտ ^h u թթու
‘pomegranate’	նւրəռ նուռն	նօրոռ նօ՛ռնը	nur նուռ
‘I have’	ունիմ ունիմ	օնիմ օ՛նիմ	uném ունեմ
‘colt’	կ ^h urák քուռակ	կ ^h órak քօ՛ռակ	կ ^h urák քուռակ

⁴[[*I couldn’t unambiguously track down what the word <թթուեալ> meant, so I couldn’t determine its SEA reflex.*]]

9 Karabakh

Classical Armenian /u/ <nL> remained /u/ <nL> for the words in Table 9.26.

Table 9.26: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘cat’	katú	կատու	kátu	կա՛տու	katú	կատու
‘hail’	karkút	կարկուտ	kárkut	կա՛րկուտ	karkút	կարկուտ
‘two’	erkú	երկու	érku	է՛րկու	jerkú	երկու
‘tear’	artasúk ^h	արտասուք	əstásunk ^h	ըստա՛սուկք	artasúk ^h	արտասուք
‘name’	anún	անուն	ánun	ա՛նուն	anún	անուն
‘coal’	atsúχ	ածուխ	andzux	ա՛ծուխ	atsúχ	ածուխ

Classical Armenian /u/ <nL> became /y/ <hL> for the words in Table 9.27.

Table 9.27: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <hL> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fish’	ḏzúkəṅ	ծուկս	ṡsýknə	ծի՛կկսք	ḏzúk	ծուկ
‘egg’	ḏzu	ծու	ṡsy	ծի	ḏzu	ծու
‘water’	ḏzur	ջուր	tʃyr	ճի	ḏzur	ջուր
‘flea’	lu	լու	ly	լի	lu	լու
‘oath’	erdúməṅ	երդունս	ýrt ^h ymnə	ի՛րթիսսք	jert ^h úm	երդունս

Classical Armenian /u/ <nL> became /œ/ <to> for the words in Table 9.28.

Table 9.28: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /œ/ <to> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fawn’	ul	ուլ	hœl	հուլ	ul	ուլ
‘Friday’	urbát ^h	ուրբաթ	œrp ^h æt ^h	է՛օրփաթ	urp ^h át ^h	ուրբաթ
‘head’	gəlúχ	գլուխ	k ⁱ əœχ	կլլուխ	gəlúχ	գլուխ

9.2.3.2 Diphthong changes

9.2.3.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ> Classical Armenian /aj/ <այ> became /e/ <ե> for the words in Table 9.29.

Table 9.29: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /e/ <ւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘goat’	ɑjts̄ ւյծ	ets̄ Էծ	ɑjts̄ ւյծ
‘wide’	lɑjn ւայն	len ԼԵՆ	lɑjn ւայն
‘father’	hɑjr հայր	her հԵՐ	hɑjr հայր
‘brother’	ełbɑjr եղբայր	ɑχper ա՛խպԵՐ	jexpɑjr եղբայր

Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> became /ɑ/ <ւ> for the words in Table 9.30, at the end of the word.

Table 9.30: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɑ/ <ւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘broad bean’	baklɑj բակլայ	p�kla պԵ՛կլա	baklɑ բակլա
‘on’	i verɑj ի վերայ	j�rɑ յՐՐԱ՛	v�rɑ վրա
‘(male?) child’	t�lɑj տղայ	t�rɑ տղա	t�rɑ տղա
‘Satan’	satanɑj սատանայ	sut�na սուտա՛նա	satan� սատանա

9.2.3.2.2 Classical Armenian /ɑv/ <ւվ> Classical Armenian /ɑv/ <ւվ> became /av/ <ւվ> when next to a vowel and word-final, as in Table 9.31.

Table 9.31: Change from Classical Armenian /ɑv/ <ւվ> to /av/ <ւվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘bird (CA); chicken (SEA)’	hɑv հավ	hav հավ	hav հավ
‘to like’	hawanil հաւանիլ	h�van kenal հա՛վան կԵՆԱԼ	havan�l հավանել

Classical Armenian /ɑv/ <ւվ> became /o/ <օ> when next to a consonant as in Table 9.32.

Table 9.32: Change from Classical Armenian /ɑv/ <ւվ> to /o/ <օ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘pigeon’	ɑlɑvni աղավնի	j�v�neigʲ յՐԾՈ՛ՆԵԴԳ	ɑvɑvni աղավնի
‘naphtha’	nɑvth նավթ	notʰ նօթ	nɑvth նավթ

9 Karabakh

9.2.3.2.3 Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ> Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ> became /e/ <ե> (Table 9.33).

Table 9.33: Change from Classical Armenian /ɛɑ, ɛɑj/ <եա, եայ> to /e/ <ե> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘wheat’	ts ^h orɛán ցորեալ	ts ^h óren ցորեւ	ts ^h orén ցորեւ
‘threshold’	sɛámk ^h սեամք	fɛmk ^h շեմք	fɛmk ^h շեմք
‘tortoise’	kəɛɛáɟ կրեայ	kóre, kóra կորե, կորա	kəɛɛjɑ կրիա

9.2.3.2.4 Classical Armenian /eu/ <եւ> Classical Armenian /eu/ <եւ> became /ev/ <եվ> (Table 9.34).

Table 9.34: Change from Classical Armenian /eu/ <եւ> to /ev/ <եվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu թեթեւ	t ^h it ^h ev թիթեւ	t ^h et ^h év թեթեւ
‘sun’	aréu արեւ	árev արեւ	arév արեւ
‘gray-haired’	alewór ալեւոր	hlévur հլեւոր	alevór ալեւոր

9.2.3.2.5 Classical Armenian /iʏ/ <իւ> Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /y/ <իւ> for the words in Table 9.35.

Table 9.35: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /y/ <իւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Karabakh	cf. SEA
‘snow’	ḏziʏn ծիւն	tsʏn ծիւն	ḏzjun ծյուն
‘column’	siʏn սիւն	syʏn սիւն	ḏzjun սյուն
‘hundred’	hariʏr հարիւր	harʏr հարիւր	harjur հարյուր

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> became /iv/ <իվ> for the words in Table 9.36, when word-final and next to a vowel.

Table 9.36: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /iv/ <իվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘honor’	patíʰ	պատիւ	patív	պա՛տիվ	patív	պատիվ
‘eagle’	artsíʰ	արծիւ	ártsev	ա՛րծիվ	artsív	արծիվ
‘sick’	hiwánd	հիւանդ	hívand	հի՛վանդ	hivánd	հիվանդ

Classical Armenian /iʰ/ <իւ> became /ev/ <էվ> for the words in Table 9.36, when word-final.

Table 9.37: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /ev/ <էվ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fight’	kəriʰ	կռիւ	krev	կռէվ	kəriv	կռիվ
‘scattered’	tsʰəriʰ	ցրիւ	tsʰrev	ցրէվ	tsʰəriv	ցրիվ

9.2.3.2.6 Classical Armenian /oʰ/ <ոյ> Classical Armenian /oʰ/ <ոյ> became /y/ <իւ> (Table 9.38).

Table 9.38: Change from Classical Armenian /oʰ/ <ոյ> to /y/ <իւ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘nest’	bojn	բոյն	pyñ	պիւն	bujñ	բոյն
‘evening’	erekóʰ	երեկոյ	rýgy	րի՛կիւ	jerekó	երեկո
‘blue’	kapóʰt	կապոյտ	kʰæpyt	կյա՛ւպիւտ	kapújt	կապոյտ

9.2.3.2.7 Classical Armenian /ov/ <ով> Classical Armenian /ov/ <ով> became /av/ <ավ> (Table 9.39).⁵

⁵[[I find it odd that Adjarian calls this sequence a diphthong because <վ> most likely was a /v/ sound. This suggests that Adjarian may have actually thought that <ով> was pronounced as /ov/ instead of /ov/.]]

Table 9.39: Change from Classical Armenian /ov/ <ով> to /av/ <ավ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘to roast’	χorovél	խորովել	χράvel	խրավել	χorovél	խորովել
‘cow’	kov	կով	kav	կավ	kov	կով
‘salt-INS’	ał-iṽ	աղիւ	áβav	աղավ	av-ón	աղով
‘wood-INS’	p ^h ajt-iṽ	փայտիւ	p ^h ájdav	փղճավ	p ^h ajt-ón	փայտով

9.2.3.3 Consonant changes

9.2.3.3.1 Voicing changes The consonants in the Karabakh dialect have undergone general circle-like sound changes (ծայնաշրջութիւն).

The voiced consonants of Old Armenian become voiceless. They are unchanged only when next to the nasals /m,n/ <Մ, Ն>...

Original page number 65.

... The voiceless unaspirated consonants of Old Armenian stay unchanged, but they are voiced after the nasals. The Classical voiced sounds⁶ are voiceless aspirated after the sound /t/ <ր>. Examples are in Table 9.40.

Table 9.40: Changes in laryngeal voicing from Classical Armenian to the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘mouth’	berán	բերան	péran	պէրան	berán	բերան
‘thing’	ban	բան	pen	պէն	ban	բան
‘door’	dúrən	դուռն	téernə	տեօ՛նը	dur	դուռ
‘sound’	d̂zaj̄n	ծայն	t̂sen	ծէն	d̂zaj̄n	ծայն
‘water-mill’	d̂žərakáts ^h	ջրաղաց	t̂šərats ^h	ճէրաց	d̂žərakáts ^h	ջրաղաց
‘cotton’	bambák	բամբակ	pémbak	պէմբակ	bambák	բամբակ
‘orphan’	orb	որբ	vərp ^h	վըրբի	vorp ^h	որբ
‘cloud’	amp	ամպ	amb	ամբ	amp	ամպ
‘wool’	burd	բուրդ	pyrt ^h	պիլրթ	burt ^h	բուրդ
‘fever’	tend	տենդ	tənd	տընդ	tend	տենդ
‘to slander’	bambasél	բամբաստել	pəmbásel	պըմբա՛ստել	bambasél	բամբաստել
‘free, ownerless’	antér	անտեր	ándar	անդար	antér	անտեր
‘lord’	tēr	տեր	tar	տար	ter	տեր

[[Acoustic data on the consonants of the Shushi and Nukha subdialects are available in *Adjarian (1899)*, translated in §2.]]

⁶[[On page 306, Adjarian provides an erratum about a missing word; I fixed it.]]

9.2.3.3.2 Palatalization The dorsal sounds from Classical /g k k^h/ <q ւ ք> preserve their simple pronunciation in various places, but they also soften in some places, [[*meaning they palatalize*]]. In accordance with the above rules, they turn into /g^j k^j k^{hj}/ <qj ւj քj>.

It is notable that while the Classical sound /g/ <q> sound becomes /k^j/ <ւj> word-initially, the Classical sounds /k, k^h/ <ւ,ք> do not soften in this context. The Classical sound /k/ <ւ> becomes /g^j/ <qj> word-finally after /i/ <ի>, while Classical /k^h/ <ք> becomes /k^{hj}/ <քj> word-finally after /i, in, en/ <ի, ին, էն>. Similarly, the Classical sequence /nkn/ <նկն> becomes /ngnə, ng^jnə, jnə, g^jnə/ <նգնը, նգյնը, յնը, գյնը>.

Examples are in Table 9.41.

Table 9.41: Palatalization from Classical Armenian to the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘lamb’	gárən	գառն	k ^j árnə	կյա՛ննը	gár	գառ
‘wolf’	gajl	գայլ	k ^j ʷl	կյիւլ	gajl	գայլ
‘wine’	gini	գինի	k ^j ini	կյի՛նի	gini	գինի
‘cane’	gawazán	գաւազան	k ^j əvázan	կյըվա՛զան	gavazán	գավազան
‘five’	hing	հինգ	heng ^j	հէնգ	hing	հինգ
‘jug’	kuʒ	կուժ	koʒ	կօժ	kuʒ	կուժ
‘kernel’	koríz	կորիզ	kórəʒ	կօ՛րըզ	koríz	կորիզ
‘flower’	tsa ^h ik	ծաղիկ	tsáʷeg ^j	ծա՛ղեգ	tsa ^h ik	ծաղիկ
‘woman’			knəg ^j	կնըգ	kənik	կնիկ
‘goatskin’	tik	տիկ	teig ^j	տեյգ	tik	տիկ
‘how many’	k ^h aní	քանի	k ^h ánə	քա՛նը	k ^h aní	քանի
‘partridge’	kak ^h ám	կաքաւ	kák ^h av	կա՛քավ	kak ^h áv	կաքավ
‘manure’	t ^h ərik ^h	թրիք	t ^h rek ^{hi}	թրեք	t ^h ərik ^h	թրիք
‘wedding’	harsanik ^h	հարսանիք	hrsáneink ^{hi}	հրսա՛նէյնք	harsanik ^h	հարսանիք
‘he’	ínk ^h ən	ինքն	ínk ^{hi} ə	ինքնը	ínk ^h ən	ինքն
‘mushroom’	súnk ^h ən	սուկն	sojnə	սոյնը	suŋk	սուկն
			song ^j nə	սօնգյնը		
			songnə	սօնգնը		
‘ear’	únk ^h ən	ուկն	ójnə	օյնը	uŋk	ուկն
			óngnə	օ՛նգնը		
‘knee’	tsúngə ^h	ծուկք	tsójnə	ծօյնը	tsuŋk	ծուկք
			tsóng ^j nə	ծօ՛նգյնը		
			tsóngnə	ծօ՛նգնը		

9.2.3.3.3 Change of word-initial /h/ <հ> to /v/ <վ> Classical Armenian /h/ <հ> becomes /v/ <վ> when word-initial before Classical /o/ <ո> and only in closed syllables (Table 9.42).

Table 9.42: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /v/ <վ> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘earth’	hoł	hnn	vəɤ	վըդ	hoɤ	hnn
‘smell’	hot	hnun	vət	վըտ	hot	hnun
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	hnɤ	vəɤ	վըɤ	hor	hnɤ
‘soul’	hogí	hnqɥ	hýk ^h i	հի՛ւքի	hok ^h i	hnqɥ

9.2.3.3.4 Word-initial insertion of /h/ <h> At the beginning of many words, the sound /h/ <h> is added in Karabakh, whereas it is absent in Old Armenian (Table 9.43).⁷

Table 9.43: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
a. ‘who’	ov	ով	huv	հուվ	ov	ով
‘who.GEN.SG’	oı̄r, oroı̄	ոյր, որոյ	hyr	հիւր	vorı	որի
‘where’	ur	ուր	hor	հօր	ur	ուր
‘how’			hunts ^h	հոնսց	vonts ^h	ոնսց
‘what’	intj ^h	իւչ	hintj ^h	հիւչ	intj ^h	իւչ
b. ‘friend’	ənker	ընկեր	hənger	հընգեր	əŋker	ընկեր
‘shame’	amáut ^h	ամաւթ	hámut ^h	հա՛մութ	amó ^h t	ամութ
‘tail’	agí	ագի	hæk ^h y	հա՛քիլ	agí	ագի
‘gray-haired’	alewóɤ	ալեւոր	hlévur	հլե՛ւոր	alevóɤ	ալեւոր
‘idle’	paráp	պարապ	həpárap	հըպա՛րապ	paráp	պարապ

These are especially interesting because they show the oldest form of Armenian. In these examples, the words in Table 9.43a⁸ previously had an initial /k^w/ sound, which was later lost.⁹ The Karabakh sound /h/ <h> is a continuation of this.

9.2.3.3.5 Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops/affricates

The Classical sounds /χ, ʎ/ <խ, ղ> merge with the following stop or affricate to form a /χ/ <խ> + voiceless sequence (Table 9.44).

⁷[[The original page had the reflex of ‘shame’ <ամաւթ, ամութ> be <հա՛մութ>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this reflex is mistranscribed; I fixed it.]]

⁸[[On page 306, Adjarian states the CA word <ուր> ‘where’ should have been <ուլ> ‘who,’ but I think his correction is incorrect.]]

⁹[[I think he means that Proto-Armenian or Proto-Indo-European had this reconstructed sound */k^w/. The *Wiktionary* page for a Classical word <հի> /hi/ ‘something’ likewise provides an etymology from PIE */k^w/, based on Աճառեան (1926: 92).]]

Table 9.44: Voicing assimilation between dorsal fricatives and stops/affricates in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘fountain’	ɑbíur	աղբիւր	áχpyr	ա՛խպիւր	ɑχpjúr	աղբյուր
‘horse-radish’	bołk	բողկ	peχk	պեխկ	boχk	բողկ
‘sin’	mełk ^h	մեղք	meχk	մեխկ	meχk ^h	մեղք
‘to strangle’	χełdél	խեղդել	χéχtel	խե՛խտել	χeχtél	խեղդել
‘filth’	ɑłt	աղտ	jexł	յեխտ	ɑχł	աղտ
‘paper’	t ^h ułt ^h	թուղթ	t ^h oχł	թօխտ	t ^h uχłt ^h	թուղթ
‘church’	ekełets ^h í	եկեղեցի	jéχłtse	յե՛խծե	jekeχets ^h í	եկեղեցի
‘girl’	ɑłdzík	աղջիկ	áχłtjig ^j	ա՛խծիգ	ɑχłt ^h ík	աղջիկ
‘to flee’	p ^h ɑχłt ^h íl	փախչել	p ^h áχłt ^h íl	փա՛խծիլ	p ^h ɑχłt ^h éł	փախչել
‘sheep’	otj ^h χár	ոչխար	váχłtjār	վը՛խծար	vołtj ^h χár	ոչխար

Original page number 66.

9.2.3.3.6 Change from word-final Classical /əɛn/ to /nə/ The ending /n/ <ւ> in Old Armenian was found in many words in Old Armenian (Table 9.45).

[[Note that orthographically, this was written as final <ւ> /n/, but a schwa is epenthesized after consonants to create /əɛn/.]]

This ending is lost in almost all our dialects ([[such as in SEA]]). This form become /nə/ <ւը> in Karabakh, creating a unique characteristic for this dialect.

Table 9.45: Change from word-final Classical Armenian /əɛn/ <ւ> to /nə/ <ւը> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘door’	dúrən	դուրն	tóernə	տե՛օնը	dúr	դուր
‘fish’	đzúkən	ծուկն	tsýknə	ծի՛ւկը	đzúk	ծուկ
‘mouse’	múkən	մուկն	móknə	մօ՛կը	múk	մուկ
‘pomegranate’	núrən	նուրն	nórnə	նօ՛րնը	núr	նուր
‘milk’	kát ^h ən	կաթն	kát ^h nə	կա՛թնը	kát ^h	կաթ
‘finger’	mát ^h ən	մատն	mánnə	մա՛ննը	mát	մատ
‘foot’	ótən	ոտն	vənnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘cold’	sárən	սարն	sárnə	սա՛րնը	sárən	սարն

9.2.3.3.7 Assimilation of /tn/ to /nn/ It is also typical that the sound /t/ <տ> becomes /n/ <ւ> when before /n/ <ւ>, as an assimilation (Table 9.46).

9 Karabakh

Table 9.46: Assimilation from Classical Armenian /tn/ <տն> to /nn/ <նն> in the Karabakh dialect

	Classical Armenian		> Karabakh		cf. SEA	
‘foot’	ótə̀n	ոտն	və̀nnə	վը՛ննը	vót	ոտ
‘finger’	mát ^h ən	մատն	mánnə	մա՛ննը	mat	մատ
‘thimble’	matnóts ^h	մատնոց	mnnánuts ^h	մննա՛նուց	matnóts ^h	մատնոց
‘whitlow’	matnə́júr ^h ən	մատնաշոկոթն	mnnə́jof	մննա՛շոշ	matnə́júr ^h ən	մատնաշոկոթն
‘to enter’	mətənél	մտանել	mnnél	մննել	mətnél	մտնել

9.2.3.3.8 Absence of /f/ and adaptation of loan /f/ to /p^h/ The sound /f/ <ֆ> has entered almost all the dialects of New Armenian. But it is absent in Karabakh, just as in Tbilisi. Here too, like in Old Armenian, the sound /f/ <ֆ> of foreign words has changed to /p^h/ <փ> (Table 9.47).

Table 9.47: Change of borrowed /f/ to /p^h/ <փ> in the Karabakh dialect

	Source language		> Karabakh	
‘factory’	French	<fabrique>	p ^h ábrik	փա՛բրիկ
‘surname’	French	<famille>	p ^h ámil	փա՛միլ
‘Fez’	Turkish	<fes>	p ^h æs	փա՛ս
‘carriage’	Turkish	<fayton>	p ^h ájton	փա՛յտոն
‘lamp’	Turkish	<fener>	p ^h æ̀næ̀r	փա՛նա՛ր

9.3 Morphology

9.3.1 Noun inflection or declension

9.3.1.1 General paradigm

The declensions in Karabakh are the same as in the previous two dialects. Here we see the following differences:

- The genitive is formed with the formative /-ə́/ <ը՛> formative (or /-e,-i/ <է, ի>).
- The ablative with the formatives /-ɑ, -an/ <ա, ա՛ն>.
- The instrumental with the formative /-av/ <ա՛վ>.
- The plural with the formatives /-ə́r, -nə́r, -ne/ <ը՛ր, նը՛ր, նէ>.

See Table 9.48.

Table 9.48: Paradigm of plural and case suffixes for nominal declension in the Karabakh dialect

	Singular	Plural (PL-CASE)
NOM		-օր, -նօր, -ne -ըեր, -սըեր, -սե
GEN, DAT	-օ, -e, -i -ըէ, -է, -ի	-էր-ի, -ներ-ի -էրի, -սէրի
ABL	-ա, -ան -աւ, -աւս	-էր-ան, -ներ-ան -էրաւ, -սէրաւ
INS	-օւ -ալ	-էր-օւ, -ներ-օւ -էրալ, -սէրալ
LOC	-ում -ու	-էր-ում, -ներ-ում -էրու, -սէրու

9.3.1.2 Genitive formation

Unlike the Yerevan and Tbilisi dialects, the genitive here can take the definite article /-n/ <ւ> when needed (1). Thus the genitive is not differentiated from the dative, just like in the dialects of the /kə/ <ւր> branch.

(1) a. Karabakh

- i. t^hýn-γ-n bǎli-n
Harutyun-GEN-DEF godfather-DEF
'Harutyun's godfather'
Թիւնիս ալըիւ
- ii. krik^hór-e-n hæɾ-ə
Krikor-GEN-DEF father-DEF
'Krikor's father'
Կրիթօրէս հաւր

b. cf. SEA

- i. harut^hjun-í kəŋk^hahájɾ-ə
Harutyun-GEN godfather
'Harutyun's godfather'
Հարությունի կնքահայրը
- ii. gərik^hor-í hájɾ-ə
Grikor-GEN father-DEF
'Grikor's father'
Գրիգորի հայրը

The infinitive participle [[*meaning the infinitive form of verbs*]]..

Original page number 67.

... takes the genitive /-i/ <ɪ> instead of /-u/ <nɫ> (2), in accordance with the general rule.

(2) a. Karabakh

i. $\text{h}\widehat{\text{int}}^{\text{h}} \text{ón-i-s} \quad \text{əsé-l-i}$
 what have-TH-2SG say-TH-INF-DAT

‘What do you have to say?’

$\text{h}\widehat{\text{h}}^{\text{h}} \text{ú} \text{ó} \text{ń} \text{h} \text{u} \text{ɹ} \text{u} \text{é} \text{ɹ} \text{h}$

ii. $\text{χos-é-l-i} \quad \text{məħar}$
 speak-TH-INF-GEN for

‘for speaking’

$\text{h} \text{u} \text{ó} \text{é} \text{ɹ} \text{h} \text{ɹ} \text{h} \text{h} \text{w} \text{ɹ}$

b. cf. SEA

i. $\text{int}^{\text{h}} \text{un-e-s} \quad \text{asé-l-u}$
 what have-TH-2SG say-TH-INF-DAT

‘What do you have to say?’

$\text{h}^{\text{h}} \text{ú} \text{ɹ} \text{n} \text{l} \text{ɹ} \text{t} \text{u} \text{w} \text{u} \text{t} \text{ɹ} \text{n} \text{l}$

ii. $\text{χos-é-l-u} \quad \text{ħamar}$
 speak-TH-INF-GEN for

‘for speaking’

$\text{h} \text{u} \text{n} \text{u} \text{t} \text{ɹ} \text{n} \text{l} \text{h} \text{w} \text{ɹ} \text{w} \text{ɹ}$

9.3.1.3 Additional units

Almost all the nominal case markers can be preceded by the additional units /-an, -nan/ <wɫ, ɫwɫ> (Table 9.49).

[[It seems these morphs act as stem-extenders between stems and case suffixes. But I don’t gloss them as NX because we can’t be sure given the limited data. It’s also unclear if they’re optional.]]

Table 9.49: Additional suffixes before case suffixes in the Karabakh dialect

	‘paternal aunt’		
ABL	$\text{ħak}^{\text{h}} \text{ve-nán-a}$	$\text{ħw} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{w} \text{ń} \text{w}$	$\sqrt{-?}\text{-ABL}$
INS	$\text{ħak}^{\text{h}} \text{ve-nán-av}$	$\text{ħw} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{w} \text{ń} \text{w} \text{ɹ}$	$\sqrt{-?}\text{-INS}$
LOC	$\text{ħak}^{\text{h}} \text{ve-nán-um}$	$\text{ħw} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{ɹ} \text{w} \text{ń} \text{w} \text{ɹ} \text{ɹ}$	$\sqrt{-?}\text{-LOC}$

9.3.2 Pronoun inflection or declension

The following are the pronoun declensions.

9.3.2.1 Personal pronouns

[[Table 9.50 lists the personal pronouns.]]

Table 9.50: Inflection paradigm for personal pronouns in the Karabakh dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes յետս	ty տիլ	munk ^h մոկս	tuk ^h տոկս
GEN	im իմ	k ^h u քու	məɾ մեր	tsəɾ ժեր
DAT, ACC	indz ինձ	k ^h ez քեզ	məz մեզ	tsəz ժեզ
ABL	əndz-án-a ընծանա	k ^h əz-án-a քեզանա	məz-án-a մեզանա	tsəz-án-a ժեզանա
INS	əndz-án-av ընծանավ	k ^h əz-án-av քեզանավ	məz-án-av մեզանավ	tsəz-án-av ժեզանավ
LOC	əndz-án-um ընծանում	k ^h əz-án-um քեզանում	məz-án-um մեզանում	tsəz-án-um ժեզանում

9.3.2.2 Intensive or emphatic pronouns

[[For the third person personal pronouns, SEA uses two sets of pronouns: intensive or emphatic pronouns like /iŋk^hə/, and a non-intensive or non-emphatic pronoun that's connected to the distal demonstrative /na/. The intensive pronouns are in Table 9.51. The term 'intensive' is from *Dum-Tragut (2009: 126)*, and 'emphatic' from *Donabédian (2018)*.]]

Table 9.51: Inflection paradigm for third person intensive pronouns in the Karabakh dialect

	3SG 'he/she'		3PL 'they'	
NOM	ínk ^h ə́n	ի՛նքյոն	ýrank ^h	ի՛րանք
GEN DAT ACC	ýran	ի՛րան	ýrants ^h	ի՛րանց
ABL	yrán-an	իւրա՛նան	yránts ^h -an	իւրա՛նցան
INS	yrán-av	իւրա՛նավ	yránts ^h -av	իւրա՛նցավ
LOC	yrán-um	իւրա՛նում	yránts ^h -um	իւրա՛նցում

9.3.2.3 Demonstrative pronouns

[[*Demonstrative pronouns come in three sets: proximal, medial, and distal. Within each set, Karabakh seems to use four separate lexemes or patterns with unclear semantic differences: singular in Pattern A (Table 9.52), plural in Patterns B (Table 9.53), C (Table 9.54), and D (Table 9.55).*]]

Table 9.52: Inflection paradigm (Pattern A) for 3SG demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'
NOM	es Էս	et Էտ	en Էն
GEN	estəra ըստըրա	ətra ըտրա	əndəra ընդըրա
DAT ACC	estəran ըստըրան	ətran ըտրան	əndəran ընդըրան
ABL	estərán-a ըստըրա՛նա	ətrán-a ըտրա՛նա	əndərán-a ընդըրա՛նա
INS	estərán-av ըստըրա՛նավ	ətrán-av ըտրա՛նավ	əndərán-av ընդըրա՛նավ
LOC	estərán-um ըստըրա՛նում	ətrán-um ըտրա՛նում	əndərán-um ընդըրա՛նում

Table 9.53: Inflection paradigm (Pattern B) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	əstəhank ^h ըստըհանք	ətəhank ^h ըտըհանք	əndəhank ^h ընդըհանք
GEN	əstəhants ^h ըստըհանց	ətəhants ^h ըտըհանց	əndəhants ^h ընդըհանց
DAT ACC	əstəhants ^h ըստըհանց	ətəhants ^h ըտըհանց	əndəhants ^h ընդըհանց
ABL	əstəhánts ^h -an ըստըհանցան	ətəhánts ^h -an ըտըհանցան	əndəhánts ^h -an ընդըհանցան
INS	əstəhánts ^h -av ըստըհանցավ	ətəhánts ^h -av ըտըհանցավ	əndəhánts ^h -av ընդըհանցավ
LOC	əstəhánts ^h -um ըստըհանցում	ətəhánts ^h -um ըտըհանցում	əndəhánts ^h -um ընդըհանցում

Table 9.54: Inflection paradigm (Pattern C) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	əstərank ^h ըստըրանք	ətərank ^h ըտըրանք	əndərank ^h ընդըրանք
GEN	əstərants ^h ըստըրանց	ətərants ^h ըտըրանց	əndərants ^h ընդըրանց
DAT ACC	əstərants ^h ըստըրանց	ətərants ^h ըտըրանց	əndərants ^h ընդըրանց
ABL	əstəránts ^h -an ըստըրանցան	ətəránts ^h -an ըտըրանցան	əndəránts ^h -an ընդըրանցան
INS	əstəránts ^h -av ըստըրանցավ	ətəránts ^h -av ըտըրանցավ	əndəránts ^h -av ընդըրանցավ
LOC	əstəránts ^h -um ըստըրանցում	ətəránts ^h -um ըտըրանցում	əndəránts ^h -um ընդըրանցում

Table 9.55: Inflection paradigm (Pattern D) for 3PL demonstrative pronouns in the Karabakh dialect

	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	səhank ^h սըհանք	təhank ^h տըհանք	nəhank ^h նըհանք
GEN	səhants ^h սըհանց	təhants ^h տըհանց	nəhants ^h նըհանց
DAT ACC	səhants ^h սըհանց	təhants ^h տըհանց	nəhants ^h նըհանց
ABL	səhants ^h -an սըհանցան	təhants ^h -an տըհանցան	nəhants ^h -an նըհանցան
INS	səhants ^h -av սըհանցավ	təhants ^h -av տըհանցավ	nəhants ^h -án-av նըհանցանավ
LOC	səhants ^h -um սըհանցում	təhants ^h -um տըհանցում	nəhants ^h -án-um նըհանցանում

9.3.2.4 Interrogative pronouns

[[Adjarian provides the set of interrogative pronouns in Table 9.56 for 'who'. Note that plural has two sets of declensions.]]

Table 9.56: Inflection paradigm for the interrogative pronoun 'who' in the Karabakh dialect

	Singular	Plural	
NOM	hu, huv հու, հուվ	húv-erk ^h հո՛վէրք	
GEN DAT ACC	hyr հիր	húv-erts ^h հո՛վէրց	hýr-ants ^h հի՛րանց
ABL	hyr-án-a հիրանա	huv-érts ^h -an հուվէրցան	hyr-ants ^h -an հիրանան
INS	hyr-án-av հիրանավ	huv-érts ^h -av հուվէրցավ	hyr-ants ^h -av հիրանցավ
LOC	hyr-án-um հիրանում	huv-érts ^h -um հուվէրցում	hyr-ants ^h -um հիրանցում

Original page number 68.

9.3.3 Verb inflection or conjugation

9.3.3.1 Overview

Verbal conjugations show some innovations. The stem of the present and imperfective is formed with the formatives /-um, -əm, -am, -is, -es, as/ <ում, ըմ, ամ, իս, էս, աս/ <ու, ըմ, ամ, իս, էս, աս>. The first three belong to the Khachen province, while the last three belong to the Varanda and Dizak provinces. For example, all of the forms in Table 9.57 mean the same thing.

Table 9.57: Forms of the imperfective converb suffix in the Karabakh dialect with the verb ‘I like’ in the indicative present

First group	sir-um ə-m	սիրում ըմ
	sir-əm ə-m	սիրըմ ըմ
	sir-am ə-m	սիրամ ըմ
Second group	sir-is ə-m	սիրիս ըմ
	sir-es ə-m	սիրէս ըմ
	sir-as ə-m	սիրաս ըմ
	√-IMPF.CVB AUX-1SG	

The imperfective is similarly formed (Table 9.58 and so on).

Table 9.58: Forms of the imperfective converb suffix in the Karabakh dialect with the verb ‘I was liking’ in the indicative past imperfective

sir-um i-∅-∅	սիրում ի
sir-əm i-∅-∅	սիրըմ ի
sir-es i-∅-∅	սիրէս ի
√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	

The future is formed with the formative /kə/ <կը>, which becomes /k^hə/ <քը> next to voiceless sounds.

The definite future (որոշեալ ապանսի) is formed with the formatives /akan, aṭs^huk^h/ <ական, ացոք>.

The forms /piti, pitim, petum a/ <պիտի, պիտիմ, պետում ա> are used to form the various tenses of the debitive mood (պարտաւորական եղանակը).

Besides these, there are many so-called immediate (անմիջական) and narrative (պատմական) forms, which we show below along with the previously mentioned form.

9.3.3.2 General paradigm

[[*Adjarian shows the paradigm for the verb ‘to like,’ as a reflex from Classical /sir-e-l/ <սիրելի>.*]]

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.*]]

9.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective [[*The indicative present in SEA is formed via periphrasis (Table 9.59). The verb is in a converb form called the imperfective converb with the suffix /-um/. Tense and agreement is marked on an inflected auxiliary. The Tbilisi dialect shows the same strategy but with two major differences. First, the converb suffix is in general /-əm/. Second, the auxiliary has different morphs. The auxiliary is /e/ in SEA; but in Karabakh, the auxiliary is /a/ in 3SG present, and /ə/ for the other present forms.*]]

Table 9.59: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

1SG	Karabakh sír-əm ə-m	սի՛րըմ ըմ	cf. SEA sir-úm e-m	սիրում եմ
			‘I like’	
2SG	sír-əm ə-s	սի՛րըմ ըս	sir-úm e-s	սիրում ես
3SG	sír-əm a	սի՛րըմ ա	sir-úm e	սիրում է
1PL	sír-əm ə-nk ^h	սի՛րըմ ընք	sir-úm e-ŋk ^h	սիրում ենք
2PL	sír-əm ə-k ^h	սի՛րըմ ըք	sir-úm e-k ^h	սիրում եք
3PL	sír-əm ə-n	սի՛րըմ ըն	sir-úm e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[*The indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 9.60). The difference is that auxiliary is now in the past tense. In SEA, the auxiliary has the constant shape /e/ in the past. But in Karabakh, the auxiliary is /a/ in the 3SG. For the other persons, SEA has an underlying sequence /e-i/ that surfaces with glide epenthesis [ej-i], glossed as AUX-PST. But in Karabakh, this sequence is replaced by just [i]. Hypothetically, this Karabakh [i] can be derived*

from either the auxiliary or the past suffix. Data from the past perfective (9.3.3.2.2) suggests that the past suffix is /-e/ in this dialect, and that this /e/ is deleted after theme vowels and auxiliaries like /i/. Thus, Karabakh and SEA switch glosses for the surface /i/ morph. I admit though that this analysis is tentative and based only on Adjarian’s sample paradigms for only the reflex of the Classical E-Class.]]

Table 9.60: Indicative past imperfective <սսկստար> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

1SG	Karabakh sír-əm i-∅-∅	սի՛րըմ ի	cf. SEA sír-úm ej-i-∅	սիրում էի ‘I was liking’
2SG	sír-əm i-∅-r	սի՛րըմ իր	sír-úm ej-i-r	սիրում էիր
3SG	sír-əm a-∅-r	սի՛րըմ ար	sír-úm e-∅-r	սիրում էր
1PL	sír-əm i-∅-nk ^h	սի՛րըմ ինք	sír-úm ej-i-ŋk ^h	սիրում էինք
2PL	sír-əm i-∅-k ^{hi}	սի՛րըմ իք	sír-úm ej-i-k ^h	սիրում էիք
3PL	sír-əm i-∅-n	սի՛րըմ իս	sír-úm ej-i-n	սիրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

[[Note that Adjarian transcribed the present 2PL of the auxiliary as /-k^h/ in the present but /-k^{hi}/ in the past. I’m not sure if this is an error by Adjarian. The past and subjunctive forms from the following sections likewise use /-k^{hi}/. (?)]

9.3.3.2.2 Past perfective or aorist [[The past perfective (Table 9.61) is also called the aorist. In SEA for /sír-e-l/ ‘to like,’ the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-t^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Karabakh dialect behaves quite differently: the past suffix is /-e/ instead of /-i/, the theme vowel is /i/ in the 3SG but /e/ elsewhere.]]

Table 9.61: Past perfective or aorist <կասարեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sir-é-ts ^h -e-∅	սիրե՛ցտ	sir-e-ts ^h -í-∅	սիրեցի
			‘I liked’	
2SG	sir-é-ts ^h -e-r	սիրե՛ցեր	sir-e-ts ^h -í-r	սիրեցիր
3SG	sír-i-ts ^h -∅-∅	սի՛րից	sir-é-ts ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-é-ts ^h -e-nk ^{hj}	սիրե՛ցեմք	sir-e-ts ^h -í-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-é-ts ^h -e-k ^{hj}	սիրե՛ցեք	sir-e-ts ^h -í-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-é-ts ^h -e-n	սիրե՛ցեն	sir-e-ts ^h -í-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

[[Note though that theme vowel is /e/ for all but the 3SG. The past perfective 3SG instead uses the theme vowel /i/.]]

[[Note that Adjarian transcribed the present 1PL of the perfective as /-nk^{hj}/ while auxiliaries in the indicative present/past used /-nk^h/. I’m not sure if this is an error by Adjarian. The subjunctive forms from the following section likewise use /-nk^{hj}/.]]

9.3.3.2.3 Subjunctive present and past [[In SEA, the subjunctive present (Table 9.62) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like,’ the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Karabakh dialect is similar with one main difference: the theme vowel is /i/ instead of /e/, much like how the auxiliary is /i/ instead of /e/.]]

Table 9.62: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-i-m	սի՛րիմ	sir-é-m	սիրեմ
			‘(if) I like’	
2SG	sír-i-s	սի՛րիս	sir-é-s	սիրես
3SG	sír-i-∅	սի՛րի	sir-í-∅	սիրի
1PL	sír-i-nk ^{hj}	սի՛րիմք	sir-é-ŋk ^h	սիրեմք
2PL	sír-i-k ^{hj}	սի՛րիք	sir-é-k ^h	սիրեք
3PL	sír-i-n	սի՛րին	sir-é-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 9.63) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel /e/. The underlying sequence /-e-i/ surfaces as [-ej-i]. In contrast in Karabakh, the sequence /e-i/ is replaced by [i]. Based on comparisons with the indicative past imperfective and the past perfective, it seems that the past suffix is /e/, and that this suffix is deleted after the theme vowel /i/. Thus the transformation is from underlying /-i-e/ to [-i]. Note that in both SEA and Karabakh, the past suffix is zero in the 3SG, while the theme and auxiliary is /a/.]]

Table 9.63: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA	
1SG	sír-i-Ø-Ø	սի՛րի	sir- <i>ej</i> -í-Ø	սիրեի '(if) I liked'
2SG	sír-i-Ø-r	սի՛րիր	sir- <i>ej</i> -í-r	սիրեիր
3SG	sír-a-Ø-r	սի՛րար	sir-é-Ø-r	սիրեր
1PL	sír-i-Ø-nk ^{hj}	սի՛րինք	sir- <i>ej</i> -í- <i>ŋk</i> ^h	սիրեինք
2PL	sír-i-Ø-k ^{hj}	սի՛րիք	sir- <i>ej</i> -í-k ^h	սիրեիք
3PL	sír-i-Ø-n	սի՛րին	sir- <i>ej</i> -í-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

9.3.3.2.4 Tenses built from the subjunctive: Future [[In Karabakh, many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 9.64). The future and past future are built by adding the prefix /kə/ before the subjunctive present and subjunctive past. (Note that this prefix is /k^hə/ before voiceless sounds, as stated by Adjarian (§9.3.3.1). SEA behaves essentially the same and I don't provide its paradigm.]]

Table 9.64: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	k ^h ə sír-i-m	քը սի՛րիմ	k ^h ə sír-i-Ø-Ø	քը սի՛րի
	‘I will like’		‘I was going to like’	
2SG	k ^h ə sír-i-s	քը սի՛րիս	k ^h ə sír-i-Ø-r	քը սի՛րիր
3SG	k ^h ə sír-i-Ø	քը սի՛րի	k ^h ə sír-a-Ø-r	քը սի՛րար
1PL	k ^h ə sír-i-nk ^{hj}	քը սի՛րինք	k ^h ə sír-i-Ø-nk ^{hj}	քը սի՛րինք
2PL	k ^h ə sír-i-k ^{hj}	քը սի՛րիք	k ^h ə sír-i-Ø-k ^{hj}	քը սի՛րիք
3PL	k ^h ə sír-i-n	քը սի՛րին	k ^h ə sír-i-Ø-n	քը սի՛րին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

9.3.3.2.5 Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-i-/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 9.65). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Karabakh uses similar strategies: the 2SG marker is either /-i/ or /-e/. The 2PL system seems to match SEA.]]

Table 9.65: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA ‘like!’		
2SG	sír-i	սի՛րի	sír-ír	սիրի՛ր	√-IMP.2SG
	sír-e	սի՛րէ			√-IMP.2SG
2PL	sír-é-ts ^h -ek ^h	սիրե՛ցտց	sír-e-ts ^h -ék ^h	սիրեցտց	√-TH-AOR-IMP.2PL
	sír-ek ^h	սիրեց	sír-ék ^h	սիրեց	√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 9.66), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Karabakh however uses a more complex system. One option is to give the verb a suffix /-il/ (possibly a non-finite form like the infinitive), and then add the prohibitive marker /mǝr/ for the 2SG or /mǝk^h/ for the 2PL. Another option is to inflect the verb with /-s/ for 2SG or /-k^h/ for the 2PL, and then add the negation word /vǝtj^h/ (likely a cognate of SEA ‘no’ /votj^h). The two strategies differ in the placement of inflection: on either the verb or the post-verbal marker. Thus, agreement morphology is mobile.]]

Table 9.66: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

	Karabakh		cf. SEA ‘do not like!’		
2SG	sír-i-l mǝ-r	սի՛րիլ մըր	sír-i-s vǝtj ^h	սի՛րիս վըէջ	mí sír-ir վի՛ սիրիր
2PL	sír-i-l mǝ-k ^h	սի՛րիլ մըք	sír-i-k ^h vǝtj ^h	սի՛րիք վըէջ	mí sír-ek ^h վի՛ սիրեք
	√-TH-INF(?)	PROH-AGR	√-TH-AGR(?)	NEG	PROH √-AGR

Original page number 69.

9.3.3.2.6 Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 9.67. Note that present participle is also called the subject participle. What Adjarian calls the past participle is differentiated in SEA as a resultative participle with /-ats/ and a perfective converb with /-el/.]]

Table 9.67: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Infinitive	անորոշ	Karabakh sír-i-l	սի՛րիլ	cf. SEA sír-é-l	սիրել	√-TH-INF
Present	ներկայ	sír-ox	սի՛րօղ	sír-óx	սիրող	√-SPTCP
Past	անցեալ	sír-ál	սի՛րալ	sír-él	սիրել	√-PERF.CVB
		sír-áts	սի՛րած	sír-áts	սիրած	√-RPTCP
Future	ապառնի	sír-ə-l-ákan	սիրըլա՛կան	sír-e-l-u	սիրելլու	√-TH-INF-FUT.CVB
		sír-ə-l-áts ^h uk ^h	սիրըլա՛ցուք			√-TH-INF-?
						√-TH-INF-?

9.3.3.2.7 Other Complex or periphrastic forms Besides these, there are many composite բաղադրեալ forms, which are formed with the participles and with auxiliaries. The following is a list.

Indicative mood [[*In the indicative mood* (սահմանական եղանակ), *Adjarian lists the following other periphrastic tenses: the present perfect, the past perfect, the definite future, and the definite past future.*]]

[[*In SEA, the present perfect and past perfect are formed by taking the perfective converb of a verb (suffixed with /-el/: Table 9.68), and then adding present or past auxiliaries. Karabakh shows essentially the same strategy. The verb uses a non-finite form with either the perfective suffix /-al/ or the resultative suffix /-áts/.*]]

Table 9.68: 1SG present perfect <յարակատար> and past perfect <գերակատար> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Pres.	Karabakh sír-ál ə-m	սի՛րալ ըմ	cf. SEA ‘I have/had liked’ sír-él e-m	սիրել եմ	√-PERF.CVB AUX-AGR
	sír-áts ə-m	սի՛րած ըմ			√-RPTCP AUX-AGR
Past	sír-ál i-∅-∅	սի՛րալ ի	sír-él ej-i-∅	սիրել ի	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR
	sír-áts i-∅-∅	սի՛րած ի			√-RPTCP AUX-PST-AGR

[[*Adjarian likewise mentions the definite future and the definite past future. They’re formed by taking the future participle and adding the present or past auxiliaries. He does not explain what a definite future means however.*]]¹⁰

¹⁰[[*Adjarian does not use the phrase ‘definite future’ elsewhere in the book. Hrach Martirosyan informs me that he likewise does not know this phrase. A grammar of Karabakh Armenian just calls this construction a simple future* (Դավթյան 1966: 149).]]

Table 9.69: 1SG definite future <որոշեալ ապանի> and definite future past <որոշեալ ապանի անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

Fut.	sir-ə-l-ákan ə-m	սիրըլա՛կան ըմ	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
	sir-ə-l-áts ^h uk ^h ə-m	սիրըլա՛ցուք ըմ	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
Fut Past	sir-ə-l-ákan i-∅-∅	սիրըլա՛կան ի	√-PERF.CVB AUX-PST-1SG
	sir-ə-l-áts ^h uk ^h i-∅-∅	սիրըլա՛ցուք ի	√-PERF.CVB AUX-PST-1SG

Narrative mood [[*In the narrative mood* (պատմական եղանակ), *Adjarian* briefly illustrates 6 possible systems (3). These systems are formed by taking a pre-existing periphrastic tense, and then adding a formative /əɫəɫ/ <ըլալ>, which is likely a cognate to the SWA verb /əllal/ ‘to be’.¹¹ The 6 new periphrastic systems are morphologically built from the 6 that were previously described: the indicative present, the indicative past imperfective, the present perfect, the past perfect, the definite future, the definite past future. He does not explain what the narrative mood is used for however.]]

[[*Note the unclear glossing for what could be the future converb suffix. (?)*]]

(3) 1SG narrative mood <պատմական եղանակ> of the verb ‘to like’ in the Karabakh dialect

a. Present (սերկայ)

sir-ə-m ə-m əɫəɫ
√-IMPF.CVB AUX-1SG NARR
սի՛րըմ ըմ ըլալ

b. Past imperfective (անկատար)

sir-ə-m i-∅-∅ əɫəɫ
√-IMPF.CVB AUX-PST-1SG NARR
սի՛րըմ ի ըլալ

c. Definite future (որոշեալ ապանի)

i. sir-ə-l-ákan ə-m əɫəɫ
√-TH-INF-FUT.CVB(?) AUX-1SG NARR
սիրըլա՛կան ըմ ըլալ

ii. sir-ə-l-áts^huk^h ə-m əɫəɫ
√-TH-INF-FUT.CVB(?) AUX-1SG NARR
սիրըլա՛ցուք ըմ ըլալ

¹¹[[*A possible segmentation for this formative is /əl-æ-l/ ‘√-TH-INF’. Unfortunately, Adjarian doesn’t provide enough data. For safety, I give a simple segmentation and gloss as NARR. (?)*]]

- d. Definite future past (որոշեալ ապանկի անցեալ)
- i. $sir-\hat{a}-l-\acute{a}kan$ $i-\emptyset-\emptyset$ $\acute{a}l\acute{a}l$
 $\sqrt{-TH-INF-FUT.CVB(?)} \text{ AUX-PST-1SG NARR}$
 սիրըլա՛կան ի ըլալ
- ii. $sir-\hat{a}-l-\acute{a}ts^huk^h$ $i-\emptyset-\emptyset$ $\acute{a}l\acute{a}l$
 $\sqrt{-TH-INF-FUT.CVB(?)} \text{ AUX-PST-1SG NARR}$
 սիրըլա՛ցուք ի ըլալ
- e. Present perfect (յարակատար)
- i. $sir-\acute{a}ts$ $\acute{a}-m$ $\acute{a}l\acute{a}l$
 $\sqrt{-RPTCP} \text{ AUX-1SG NARR}$
 սի՛րած ըմ ըլալ
- ii. $sir-\acute{a}l$ $\acute{a}-m$ $\acute{a}l\acute{a}l$
 $\sqrt{-PERF.CVB} \text{ AUX-1SG NARR}$
 սի՛րալ ըմ ըլալ
- f. Past perfect (գերակատար)
- i. $sir-\acute{a}ts$ $i-\emptyset-\emptyset$ $\acute{a}l\acute{a}l$
 $\sqrt{-RPTCP} \text{ AUX-PST-1SG NARR}$
 սի՛րած ի ըլալ
- ii. $sir-\acute{a}l$ $i-\emptyset-\emptyset$ $\acute{a}l\acute{a}l$
 $\sqrt{-PERF.CVB} \text{ AUX-PST-1SG NARR}$
 սի՛րալ ի ըլալ

Debitive mood [[*In the debitive mood* (պարտաւորական եղանակ), *Adjarian* briefly illustrates 8 possible systems. These systems are formed by taking a finite or non-finite form of the verb, and then adding a version of the debitive formative /*pi-ti*/. In some cases, this formative takes agreement, thus suggesting that agreement morphology is mobile. These 8 systems are not straightforwardly built from pre-existing tenses. Instead, each system uses its own set of rules (4). The rules below are my own conjectures based on *Adjarian*'s list of forms. *Adjarian* doesn't state at all what the rules should be, nor does he explain the meaning of these constructions.]]

(4) Debitive forms in Karabakh

- a. Present (սերկայ)
- $p\acute{e}t-\acute{a}-m$ \acute{a} $sir-i-m$
 DEB-TH(?)-1SG AUX.PRS.3SG like-TH-1SG
 պէ՛տըմ ա սի՛րիմ

Rule: The debitive present is formed by inflecting the debitive, adding the present 3SG auxiliary, and adding the inflected subjunctive present.

- b. Past imperfective (անկատար)

pét-ə-m a sír-i-∅-∅, pét-ə-m
 DEB-TH(?) -1SG AUX.PRS.3SG like-TH-PST-1SG, DEB-TH(?) -1SG
 i-∅-∅ sír-i-∅-∅
 AUX-PST-1SG like-TH-PST-1SG

պէտըմ ա սի՛րի, պէտըմ ի սի՛րի

Rule: The debitive past imperfective is formed by inflecting the debitive, adding either the present 3SG auxiliary /a/ or the past inflected auxiliary, and then adding the inflected past subjunctive.

- c. Future (ապանի)

sír-ats̄ pit-i-m
 like-RPTCP DEB-TH(?) -1SG

սի՛րած պիտիմ

Rule: The debitive future is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats̄/), and then adding a present-inflected debitive marker /piti/.

- d. Past future (անցեալ ապանի)

sír-ats̄ pit-i-∅-∅
 like-RPTCP DEB-TH(?) -PST-1SG

սի՛րած պիտի

Rule: The debitive past future is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats̄/), and then adding a past-inflected debitive marker /piti/.

- e. Narrative present (պատմական ներկայ)

sír-ats̄ pit-i-m əlæɫ
 like-RPTCP DEB-TH(?) -1SG NARR

սի՛րած պիտիմ ըլալ

Rule: The debitive narrative present is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats̄/), adding a present-inflected debitive marker /piti/, and then adding the narrative marker /əlæɫ/.

- f. Narrative past (պատմական անցեալ)

sír-ats̄ pit-i-∅-∅ əlæɫ
 like-RPTCP DEB-TH(?) -PST-1SG NARR

սի՛րած պիտի ըլալ

Rule: The debitive narrative past imperfective is formed by taking the resultative participle (past participle with /-ats/), adding a past-inflected debitive marker /piti/, and then adding the narrative marker /ələl/.

- g. Definite future (որոշեալ ապանի)
 sír-ə-l-ákan pít-í-m
 like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB-TH(?)-1SG
 սիրըլա՛կան պի՛տիմ

Rule: The debitive definite future is formed by taking the future participle, and then adding a present-inflected debitive marker /piti/.

- h. Definite past future (որոշեալ ապանի անցեալ)
 sír-ə-l-ákan pít-i-∅-∅
 like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB-TH(?)-PST-1SG
 սիրըլա՛կան պիտի

Rule: The debitive definite past future is formed by taking the future participle, and then adding a past-inflected debitive marker /piti/.

Intensive mood [[*In the intensive mood* (սաստկական եղանակ), *Adjarian briefly illustrates 4 possible systems. These systems are formed by taking a finite or non-finite form. Adjarian doesn't explain the structure or meaning of such systems. I conjecture the following rules in (5).*]]

(5) Intensive forms in Karabakh

a. Present (ւերկայ)

- i. sír-ats pítí-pít-i-m
 like-RPTCP DEB DEB-TH(?)-1SG
 սի՛րած պիտի պի՛տիմ

Rule: The intensive present is formed by taking the stressed resultative participle (past participle with /-ats/), adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed present-inflected debitive marker /piti/.

- ii. sír-ats pítí pítí íni-m
 like-RPTCP DEB DEB ?-1SG
 սի՛րած պիտի պիտի ի՛նիմ

Rule: The intensive present is formed by taking the unstressed resultative participle (past participle with /-ats/), adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed present-inflected formative /ini-/.

b. Past (անցեալ)

- i. $s\acute{i}r\text{-}\widehat{a}ts$ $piti\ p\acute{i}t\text{-}i\text{-}\emptyset\text{-}\emptyset$
 like-RPTCP DEB DEB-TH(?)-PST-1SG

սի՛րած պիտի պի՛տի

Rule: The intensive past is formed by taking the stressed resultative participle (past participle with /- $\widehat{a}ts$ /), adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed past-inflected debitive marker /piti/.

- ii. $s\acute{i}r\text{-}\widehat{a}ts$ $piti\ piti\ \acute{i}ni\text{-}\emptyset\text{-}\emptyset$
 like-RPTCP DEB DEB ?-PST-1SG

սիրած պիտի պիտի ի՛նի

Rule: The intensive past is formed by taking the unstressed resultative participle (past participle with /- $\widehat{a}ts$ /), adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed past-inflected formative /ini-/.

c. Future (ապանի)

- i. $s\acute{i}r\text{-}\acute{a}\text{-}l\text{-}\acute{a}kan$ $piti\ p\acute{i}t\text{-}i\text{-}m$
 like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB-TH(?)-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պի՛տիմ

Rule: The intensive future is formed by taking the stressed future participle, adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed present-inflected debitive marker /piti/.

- ii. $s\acute{i}r\text{-}\acute{a}\text{-}l\text{-}\acute{a}kan$ $piti\ piti\ \acute{i}ni\text{-}\emptyset$
 like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB ?-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պիտի ի՛նիմ

Rule: The intensive future is formed by taking the stressed future participle, adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed present-inflected formative /ini-/.

d. Past future (անցեալ ապանի)

- i. $s\acute{i}r\text{-}\acute{a}\text{-}l\text{-}\acute{a}kan$ $piti\ pit\text{-}i\text{-}\emptyset\text{-}\emptyset$
 like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB-TH(?)-PST-1SG

սիրըլա՛կան պիտի պի՛տի

Rule: The intensive past future is formed by taking the stressed future participle, adding an uninflected debitive marker /piti/, and then adding a stressed past-inflected debitive marker /piti/.

- ii. *sir-ə-l-ákan* *piti piti ini-Ø-Ø*
 like-TH-INF-FUT.CVB(?) DEB DEB ?-PST-1SG
 սիրըլա՛կան պիտի պիտի ի՛նի

Rule: The intensive past future is formed by taking the stressed future participle adding two instances of an uninflected debitive marker /piti/, and then a stressed past-inflected formative /ini-/.

Immediate mood [[*In the immediate mood* (անմիջական եղանակ), *Adjarian* briefly illustrates 4 possible systems. *Adjarian* doesn't explain the structure or meaning of such systems. I conjecture that the morphological strategy is to take the instrumental form of the verb (suffixed with /-av/), and then use combinations of auxiliaries and narrative formatives. (6).]]

(6) Immediate forms in Karabakh

a. Present (ներկայ)

sir-é-l-av *ə-m*
 like-TH-INF-INS AUX-1SG
 սիրե՛լավ ըմ

Rule: The immediate present is formed by taking the instrumental form of the verb, and then adding the present auxiliary.

b. Past imperfective (անկատար)

sir-é-l-av *i-Ø-Ø*
 like-TH-INF-INS AUX-PST-1SG
 սիրե՛լավ ի

Rule: The immediate past imperfective is formed by taking the instrumental form of the verb, and then adding the past auxiliary.

c. Narrative present (պատմական ներկայ)

sir-é-l-av *ə-m* *əlæɫ*
 like-TH-INF-INS AUX-1SG NARR
 սիրե՛լավ ըմ ըլա՛լ

Rule: The immediate narrative present is formed by taking the instrumental form of the verb, adding the present auxiliary, and then adding the narrative formative /əlæɫ/.

d. Narrative past (պատմական անցեալ)

sir-é-l-av *i-Ø-Ø* *əlæɫ*
 like-TH-INF-INS AUX-PST-1SG NARR
 սիրե՛լավ ի ըլա՛լ

Rule: The immediate narrative past imperfective is formed by taking the instrumental form of the verb, adding the past auxiliary, and then adding the narrative formative /ə̀læ̀l/.

Original page number 70.

9.4 Subdialects

The description that we give is for the main dialect of Karabakh. Its subdialects (Gandzak, Gazakh, and Karadagh) show some or many differences. Because they have not been researched or scientifically verified, it is impossible for me to determine in detail the limits or borders of these differences. I am satisfied with using only my passing familiarity.

9.4.1 Gandzak

The Gandzak subdialect is extremely close to the main Karabakh dialect, only that it has purer forms, meaning forms that are closer to the old language. For example in verbal conjugation, the copular verb does not have forms with schwa /ə/ (like 2PL /ə-k^h/ <ըք>, 3PL /ə-n/ <ըն>) but instead forms with /e/ (Table 9.70).

Table 9.70: Use of /e/ instead of /ə/ in the copula for the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	General Karabakh	cf. Gandzak subdialect	cf. SEA
1SG 'I am'	ə-m րմ	e-m էմ	e-m էմ
2SG 'you are'	ə-s րս	e-s էս	e-s էս
1PL 'I am'	ə-nk ^h րնք	e-nk ^h էնք	e-րk ^h էրք

The Classical sound /i/ <ի> does not become /ə/ <ը> and it stays constant (Table 9.71).

Table 9.71: Lack of the sound change from /i/ <ի> in the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> General Karabakh	cf. Gandzak subdialect	cf. SEA
'neck'	viz վիզ	vəz վըզ	viz վիզ	viz վիզ
'year'	tári տարի	táre տա՛րե	tári տա՛րի	tári տարի
'nose'	k ^h it ^h քիթ	k ^h et ^h քեթ	k ^h it ^h քիթ	k ^h it ^h քիթ

The ending /n/ <ն> of Old Armenian became /nə/ <նը> in Karabakh, but it became /ə/ <ը> in Gandzak (Table 9.72).

Table 9.72: Change from final /ə)n/ <ւ> in Classical to /ə/ <ը> in the Gandzak subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> General Karabakh	cf. Gandzak subdialect	cf. SEA
‘fish’	ճշւկան ձուկ	ճշկնə ծի՛կկը	ճշւկə ծո՛կկը	ճշւկ ձուկ

9.4.2 Gazakh

The Gazakh subdialect, as can be seen in my published writings, is much closer to the Yerevan dialect. The ablative formative is /-its^h/ <ից>, instead of the Karabakh form /-an/ <ան>.

The past participle ends in the formative /-el/ <ել> and not with /al/ <ալ> (7).

- (7) a. i. Karabakh
 jes ə-m əl-æł
 I AUX-1SG be-PERF.CVB
 յես ըմ ըլալ
- ii. Gazakh
 jes e-m l-el
 I AUX-1SG be-PERF.CVB
 յես էմ էլ
- iii. SEA
 jes e-m eɸ-el
 I AUX-1SG be-PERF.CVB
 ‘I have been.’
 Ես էմ եղել
- b. i. Karabakh
 əng-al ə-m
 fall-PERF.CVB AUX-1SG
 ընգալ ըմ
- ii. Gazakh
 ənk-el e-m
 fall-PERF.CVB AUX-1SG
 ընկել էմ
- iii. SEA
 ənk-el e-m
 fall-PERF.CVB AUX-1SG
 ‘I have fallen.’
 ընկել էմ

However, before stress, the basic rule of losing vowels continues to apply (Table 9.73 and 8).

Table 9.73: Pre-tonic vowel deletion in the Gazakh subdialect of the Karabakh dialect

	Classical Armenian	> Gandzak subdialect	cf. SEA
‘barking at a beast’		kznáhátʰ ^h Կզնահաշ	gazanahátʰ ^h գազանահաշ
‘children’	ereχáik ^h երեխայք	réχek ^h ռե՛խեք	jereχék ^h երեխեք
‘to get accustomed’	sovoríl սովորիլ	səvóril սըվորիլ	sovorél սովորել

- (8) a. Karabakh
 əʃχárk^h-e-s ərés-e-n
 world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF
 ըշխարքէս ըրե՛սէն
- b. Gazakh
 əʃχár-i-s ərés-i-n
 world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF
 ըշխարիս ըրի՛սին
- c. SEA
 əʃχar-í-s jeres-í-n
 world-GEN-POSS.1SG face-DAT-DEF
 ‘on the face of my world.’ (likely idiomatic for ‘in my life’)
 աշխարհիս երեսին

The debitive form (1SG /piti-m/ <պիտիմ>, 2SG /piti-s/ <պիտիս>) is shortened to /dem, des, den/ <դեմ, դես, դեն> (9).¹²

- (9) Gazakh
- a. íntʰ^h dem səvor-il
 what DEB.1SG study-PTCP(?)
 ‘What do I have to study?’
 ի՛նչ դեմ սըվորիլ
- b. mer reχe-k^h-n íntʰ^h órnak den ve kal-n-il
 our child-PL-DEF what example DEB.3PL up take-VX-PTCP(?)
 ‘What example will our children look up to’
 մեր ռեխեքն ի՛նչ Է՛օրնակ դեն վե կալնիլ

¹²[[Adjarian didn’t provide a translation for the below sentences, and I found them hard to guess. The first sentence’s translation is my guess. Vahagn Petrosyan suggested the translation for the second sentence. Without an explicit translation by Adjarian or more data from this dialect, I’m not completely confident in the glossing and translation.]]

9.4.3 Karadagh

The Karadagh subdialect has a wide distribution. At the north side of Atropatene (Iranian Azerbaijan), there is the large and heavily Armenian-populated province of Karadagh, which was previously Paytakaran. Besides that, the subdialect is also spoken in the Armenian-populated village of Mujumbar (close to Tabriz), and in the Armenian populace of the Lilava district of Tabriz, which was formed from...

Original page number 71.

... the Armenian settlements of Karadagh and Mujumbar. This subdialect is very close to the Karabakh dialect. In this subdialect, we find the following:

- The stress change.
- The loss of pre-stress vowels ([[= *pre-tonic vowels*]]).
- The change from Classical /o/ <n> to /o,œ/ <o,ɛo>.
- The change from Classical and /u/ <nɫ> to /o,ʏ/ <o,ɦɫ>.
- The change from Classical /n/ <ɫ> to /nə/ <ɫɫ>.
- The use of the past participle suffix /al/ <ալ>.

The Karadagh dialect however did not change the Old Armenian voiced consonants to voiceless ones; they stayed voiced.

9.5 Literature

The Karabakh dialect was studied first by Patkanian (Պատկանով 1869: 55-73), then some small pieces of information in Makar Barkhudariants's "Pele Pughî" (Մ. Վ. Բարխուդարյանցի Պըլըն-Պուղի; [[SEA: /makar barxudarjants^h/]]) and in Karapet Shahnazariants's work (Վ. Մ. Շահնազարյանցի Ղըլընցէ կնանկ պընը փէշակը; [[SEA: /karapet fahnazarjants^h/]]). The last time there was a detailed study was my own work (Աճառեան 1901). Of my work, the Armenologist Meillet wrote a review (Journal Asiatique, 1902, page 561-571),¹³ where he discusses all the interesting and phonologically-interesting points of this Karabakh dialect.

The following works are written in the Karabakh dialect:

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Karabakh dialect
 - In the main Karabakh dialect

¹³[[It wasn't clear to me how to cite this review, but I tracked down a URL: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015024511522&view=1up&seq=623>.]]

- * Մակար Վրդ. Բարխուդարեանց – Պըլը-Պուղի, Թիֆլիս, 1883.
- * ՈստաX Գեորգ Բարխուդարեանց
 - – Արաղը տարին կտարի. Շուշի, 1883.
 - – Չոնբանն ու Լշանածը. Թիֆլիս, 1896.
 - – Բաբոյական առածներ. Թիֆլիս, 1898.
- * Շիրմազանեան Գ. – Ասրի-րեզ եւ Գիւքի. Կռունկ, 1862, page 896-930, 1863, page 113-137
- * Կ. Մելիք-Շահնազարեան – Ջուռնա-ամբլա, 2 հատոր. Վազարշապատ, 1907-08
- * Տիգո – Ղալի աղաթներան պատկերներ. Ճպատողք քօլադ կարի. Թիֆլիս, 1889
- * Ե. Լալայեան
 - – Ժողովրդական երգեր (Գորիսի). Ազգ. Հանդ. Գ. page 261-270
 - – Ժողովրդական երգեր (Ջանդեղուրի). Ազգ. Հանդ. Դ. page 113-116
- Gazakh subdialect
 - * Տեր-Դաւթեան Դ. Փաստաբանի մօտ (վօղըվի). Թիֆլիս, 1901
 - * Ճուզուրեան Յ.
 - – Մորացուած աշխարհի. 3 հտ. Թիֆլիս, 1895-6
- Original page number 72.**
 - – Աղքատի հալը
 - – Գիւղի այրին
- Gandzak subdialect
 - * Ե. Լալայեան – Բանաւոր գրականութիւն. Ազգ. Հանդ., Ջ, page 372-382
 - * Ս. Աւետիքեան
 - – Սամիտարնի. Թիֆլիս, 1897
 - – Նահատակ. Թիֆլիս, 1898
- Karadagh subdialect
 - * Ղազարեան Յ. – Մանկական բեմ. Թիֆլիս, 1900
 - * Ս. Անգրեասեան – Առածներ. Բիւրակն, 1898, page 460-461

[[For more recent work on Karabakh, see *Martirosyan (2019: 228)*. For Karadagh, see *Martirosyan (2019: 232)*.]]

9.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I

don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

9.6.1 Karabakh dialect

- Պարի աճօգում, ապրես, հըշ տըղա՞ն ըս կյամ:
 - Ըստուծէն պարին. Եւրքէ շէնան ըմ կյամ:
 - Հինչո՞ւ մըհար իր քէցալ ընդէդ:
 - Պէն օնի. քէցալ ի ըխճըկանըս ա՛կը տամ:
 - Խէ՞, ախճիկըտ ընդէդ ըս հըղէ ըրա՛լ:
 - Բա հա՛լա՛ն սօր ըս գի՛ւդում, Էրկու տըռնան (տարիէն) ի՛վիլ ա վրեր Եըրքը-Շընա՛ցա մին մա՛րթու-յ-ըմ տըվալ:
 - Է՛, փըսետ հա՞վան ը՛ս, լա՞վ տըղա-յ-ա՛. ըխճըկանըտ լա՞վ ա մըղա՛ծիտ կէնը՛մ:
 - Խէ՞ չի. Ըստուծա՛նա շընուրհա՛կալ ըմ. տօնը շէն, ա՛մբարը ցօ՛րնալ լի՛գը, կյիւմը տըվա՛րալ լի՛գը, վըէ՛խճարը սիւրիւ-սի՛ւրիւ կա՛գնած, ճօխտ ճօխտ ճըղըցնէն (ջրադացներ) պէ՛նէ (կը բանի). ի՛նքն էլ լա՛ վ բօ՛յալ բուսա՛թալ, վըեր յէ՛շըմ ըս քէ՛փըտ կյա՛ մ ա:
 - Դէ վըեր ըտի՛-յ-տ (այդպէս է), լա՛ վ ա. Ա՛ստուծ Է՛լ ի՛վիլ ա՛նէ:

9.6.2 Karadagh subdialect

Adjarian's source: communicated by the Karadaghian, Ms. S. Ter-Martirosian (օր. Ս. Տէր-Մարտիրոսեան; [[*SEA: /ter martirosjan/*]]).

Վանէսը ո՛ւրան կյանքըմը ժամ չը՛լալ գէցած. գի՛ղալ չըլալ խօստօ՛վանքը հա՛ղօրթը հի՞նչ ա: Գէնցալ ա ո՛ւրան մին ծանօ՛թից հըցրալ ա թա «իս մըտքը՛մըս դրամ ըմ, վօր խօստօվանվըմ ու հաղօ՛րթվըմ հի՛նչուր կա՛րըն»: Էն ալ ասալ ա թա «հի՛նչ ուր կա՛րըս, կի գի՛նըս ժամ, քահա՛նան քի հի՛նչ վօր կա՛սի ՝ դու ալ էն կա՛սըս»: Վանէսը գի՛նէցալ ա ժամ, ա՛սալ ա. «Ա՛ դեր, ինձ ...

Original page number 73.

... խօստօվանցրու վօր պտը ա հաղօրթվում»: Քահա՛նան ա՛սալ ա. «վօրթի չօ՛քի». Վանէսն ալ ա՛սալ ա «վօրթի չօ՛քի»: Քահա՛նան ա՛սալ ա «իրէ՛սեդ խաչակընքի ա՛սի մէ՛ղա Աստծու». Էն ալ ա՛սալ ա «իրէ՛սեդ խաչակընքի, ա՛սի մէ՛ղա Աստծու»: Քահա՛նան ա՛սալ ա «հի՛նչ գուզէ՛թուն վօր ա՛րած ըս՝ ա՛սի»: Վանէսն ալ ա՛սալ ա «հի՛նչ գուզէ՛թուն վօր ա՛րած ըս՝ ա՛սի»: Էն սհա՛թէն Վանէսը ձէ՛ռքը թա՛քուն տա՛րալ ա դէ՛րէն ջուրը, սհա՛թը հա՛նալ ա: Քահա՛նան տէ՛սալ ա վօր հի՛նչ վօր ըսի՛լիս ա՝ Էն ալ ըսի՛լիս, սկսալ ա Վանէսէ թա՛կիլ: Վանէսն ալ դէ՛րէն ա թա՛կալ: Վանէսը փա՛խալ ա քուչան, մա՛րթըրը տէ՛սալ ըն, հըցրալ. «Ա՛ մարթ,

խէ՞-յ-ըս փխչի՛լիս»։ – «Ախր խօստովանված ըմ»։ Ինդի ի՛լալ գիղա՛լիս վօր խօստովանվողը կը փա՛խչի։ Յէ՛տէն քահա՛նան ձէ՛ռքը տա՛րալ ա շո՛ւքը՝ սհա՛թէն՝ յէշի՛լու, տէ՛սալ ա վօր շուքո՛ւմը չի։ «Է՛յ անիձած, խօստովանքէն թա՛հրը (թօրք. կերպը) գիղա՛լիս չի, սհաթս ալ գուղա՛ցալ ա՛ տա՛րայ»։

9.6.3 Gazakh subdialect

Adjarian’s source: Taken from Ճուղուրեանի Մոռացուած աշխարհէն. հտ. Ա, էջ 103-4. Unfortunately, it does not have scientific accuracy.

Երկու ախպեր էն լըմ, մնի անըմը Կայան, մէկէլինը Աբէլ։ Կայանը շա՛տ օցի կծածն ա ըլըմ, հօրը, մօրն ու ախպօրն ըսկի՛ սիրելիս չի ըլըմ։ Մը հետ Երկու ախպերն էլ ուզըմ էն Ասծուն մատաղ անէն։ Օց Կայանը ըռանչպար ա ըլըմ, Աբէլը չօբան։ Նրանք էլ մեզ պէս՝ չօռի ու ցալի ժամանակ Ասծուն միտներն էն քըցըմ՝ ուզըմ էն մտղանա տալ...։ Ասծու օխնած Աբէլը վօչխարը բերըմ ա դիւզըմը կըղնըցընըմ, երիսին խաչ քաշըմ ու վօչխարի միջից՝ սրտալի մի թուխը՝ սախար վօչխար ա ջօկըմ, ձեռաց վէ քըցըմ մօրթէն, փետ ու կրակ անըմ սկսըմ խրօվէլ։ Օց Կայանը, Ա՛ստօծ անըծի նրան, կալը սօր քամած՝ ցօրէնը կիտած ա ըլըմ. սա վեր ա կալնըմ անսիրտ-անսիրտ ցօրէնը խախալըմ, տակ ու գլուխը բերըմ մատաղանա տալի ու ինքն էլ փետ ու կրակ անըմ իր առածը խրօվըմ։ Երկուսի կրակն էլ մի դիւզ տեղ ա ըլըմ բացր յերկնքի տակ։

Աստօծ մտիկ ա տալի տէնըմ, վօր Աբէլը սրտով տըվէց՝ նրա մատաղի կրակի ծուխը ծլլի (ուղիղ) ա բացրանըմ, նրա մատաղն ընթունելի ա անըմ։

Original page number 74.

Պոթթօղ-մոթթօղ, տակ ու գլուխ տվօղ Կայանի վրա Աստվածաբար չրանըմ ա ու նրա ցօրէնի հասկերն անըծըմ, թէ «Թօղ քու ցօրէնը մի հասկանի մնա»։

Կայանը տէնալով վօր Աստօծ Աբէլի դօլը պահէց, մի օր՝ Աբէլին՝ վօչխարի մէջ շվաքըմը խօրը քնած վախտը՝ վեր ա կալնըմ կօվըզիզիկը (սեւ սուր քար), բուզը դուս ա կարըմ ու իրան չօմբախօվը կրկաժի կիսին տալի՝ դուղը շաղ ա տալի հա՛ սպանը՛մ։ Կայանն անպատիժ չի մնըմ։ – Աստօծ նրան շաշվացնըմ ա սարերն ու հանդերը քցըմ...։

9.6.4 Gandzak subdialect

Adjarian’s source: See Ազգ. Հանդ. 2, էջ 372 եւս. I have kept the orthography unchanged, even if very inaccurate.

Մածուն եմ¹⁴ մերել սրալի,

¹⁴[[The original page had <եւ>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this should be <եմ>.]]

Եար ըմ փռնել սրտալի,
Հով որ եարը եարեն հանի,
Հոքին սընտանեն տանի:

Մատումս կայ մըտանի,
Համ թառ ա համ ծիրանի,
Արի քիւանք դիւանը
Հով սիրել ա, նա՛ տանի:

Մեր վճխարին եաթաղը,
Գլխիս դնեմ փափախը.
Չանդուրուկդ ետ քցես
Ըրեսիս տայ շատաղը:

Մտիկ ըրեք են դուշին,
Վետը տրել ա փուշին,
Եըրանի ընդիր կի՛լի
Թուշի տրել ա սրածին:

Ջուրս կեծ ա, ջուր պիրեք,
Սպըհանայ հիւն պիրեք,
Տուն հաւասար թամամ են,
Ղարիբ խուշը տուն պիրեք:

Original page number 75.

Սագին կոթին կիր կանեմ,
Վենը կաց գինի բերեմ,
Ես ես պիծի տեգաւս,
Ցրուած խեղդ տոն պիրեմ:

Սրերի խինձը ի՛նչ անի,
Կաթնով բրինձը ի՛նչ անի,
Իւրիւր սիրել ենք կառնենք,

9 Karabakh

Ուրըշի խօսք ու գրիցն ինչ անի:

Տիւ կաղնէլ ես կիւթանիա,
Շիրմըշըղի պերանիա,
Տիւ պարակ, մէջքդ պարակ,
Դօլ քընամ ջէյրան ջանիդ:

9.6.5 Zangezur subdialect

Adjarian's source: See Ազգ. Հանդ., Դ. էջ 115.

Դարուազին տակը սառալ ա
Մատներս դալամ դարալ ա
Թոխ եախաւոր, բոզ չուխաւոր
Օշս խեքս տարալ ա:

Եկեք գնանք ծեր անենք,
Խնձոր կծենք թոլ անենք,
Հուր որ մին եար չունի՝
Գլխին թխենք դէն անենք:
Գեանջու քամին կալիս է,
Դռները թըրըխկալիս է,
Հարիւր թիւման մըշտըլըղ,
Սիմօն եարը կալիս է:

Վըրթիվերիս վադան ա,
Միջի մարդին կադան ա,
Միջի մարդը հո՛ւնց անի,
Խնձորկեցի կադան ա:

10 Shamakhi

Original page number 76.

10.1 Background

This dialect is spoken primarily in the city of Shamakhi and its surrounding villages, until Quba. The remaining villages are mostly [*villages that were formed by settlers who migrated*] from Karabakh, and some are settlements from Khoy and Salmast; they thus speak their native dialect and they aren't included in this region. In Baku also, there is a migrant community from Shamakhi, and this community uses its dialect, but this community is dissolving into the larger Karabakh community. Near Baku there is Ermenikend (Armenian village), which is mostly made up of Shamakhi people and they speak this dialect.

The Shamakhi dialect forms a middle zone between the Karabakh and Julfa dialects. Its phonetic system and phonological changes are largely the same as in the Karabakh dialect, as well as many of the grammatical forms. Because of this, it would have been possible to not consider Shamakhi as its own dialect, but to have treated it as a subdialect of Karabakh. However we are forced to treat it as its own independent dialect because of the diverse forms for pronouns and because of the formation of the present, both of which are entirely different from Karabakh.

10.2 Phonology

10.2.1 Segment inventory

The phonetic system of the Shamakhi dialect is the same as for the Karabakh dialect. The dialect is missing only the diphthongs and the sound /ə/ <ըt>. The sound /f/ <ֆ> is widely used here in borrowed words. The sound /ç/ <հյ> is missing.

10.2.2 Stress

Unlike the Karabakh dialect, stress is on the last syllable.

[[This is an incorrect overgeneralization. As we see in §10.2.3.1.5, when a final unstressed schwa undergoes vowel harmony, its harmonized vowel (like /i/) stays unstressed. The correct generalization is that stress is final in the word before the definite/possessive suffixes. In this way, Shamakhi has morphologized the otherwise phonologically predictable rule of final stress assignment of SEA.]]

10.2.3 Sound changes

10.2.3.1 Vowel changes

The following vowel changes and diphthong changes are notable.

10.2.3.1.1 Classical Armenian /u/ <nL> Classical Armenian /u/ <nL> became Shamakhi /y/ <ɥL> as in Table 10.1.

Table 10.1: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <ɥL> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘you (NOM)’	du	դու	ty	տիլ	du	դու
‘outside’	durs	դուրս	tyɣ	տիլս	durs	դուրս
‘tongue’	lezu	լեզու	lyzy	լիլզիլ	lezu	լեզու

10.2.3.1.2 Classical Armenian /oi/ <nj> Classical Armenian /oi/ <nj> became Shamakhi /y/ <ɥL> as in Table 10.2.

Table 10.2: Change from Classical Armenian /u/ <nj> to /y/ <ɥL> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	lys	լիլս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h oĭr	քոյր	k ^h yr	քիլր	k ^h ujr	քույր
‘blue’	kapoĭt	կապոյտ	k ^j æpyt	կյւնպիլտ	kapujt	կապույտ

Original page number 77.

10.2.3.1.3 Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> became Shamakhi /ɑ, æ, e/ <ւ, ü, է> as in Table 10.3.

Table 10.3: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɑ, æ, e/ <ւ, ü, է> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘this’	ɑj̄s	ւյս	æs	üü	ɑjs	ւյս
‘long’	erkɑj̄n	երկւյն	ergan	երգան	jerkaj̄n	երկւյն
‘father’	hɑj̄r	հայր	her	հեր	haj̄r	հայր
‘mother’	mɑj̄r	մայր	mer	մեր	maj̄r	մայր

10.2.3.1.4 Classical Armenian /i/ <ի> Classical Armenian /i/ <ի> became Shamakhi /ə/ <ը> as in Table 10.4.

Table 10.4: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ə/ <ը> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘heart’	sirt	սիրտ	sərt	սըրտ	sirt	սիրտ
‘mind’	mit-(ə?)k ^h (-PL)	միտք	mətk	մըտկ	mitk ^h	միտք

10.2.3.1.5 Vowel harmony of the schwa /ə/ The sound /ə/ <ը> usually keeps its presence next to heavy vowels. But next to soft vowels, it turns to /i/ <ի> (Table 10.5).¹

[[Note that the wording implies that Adjarian is treating the original schwa as present in Classical Armenian. However, many of his examples involve the definite article which was /-n, ən/ in Classical Armenian but /-n, -ə/ in SEA. This article marks definiteness in SEA, but it marked distal deixis in CA in addition to specificity (Robin Meyer, p.c.; Meillet 1977: 36). I suspect that he’s actually reconstructing the harmonized schwa from a shared ancestor between Shamakhi and SEA instead of CA.]]

¹[[It’s not obvious to me what is the soft vs. hard distinction in vowels. I suspect he means that soft vowels are front vowels. (?)]]

Table 10.5: Vowel harmony in the change from /ə/ <ը> to /i/ <ի> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘girl-DEF’	ɑtɔzɪk-ən	աղջիկն	ɑχtʃ ^h ɪg-i	ախչի՛գի	ɑχtʃ ^h ɪk-ə	աղջիկը
‘to listen’			mitig anil	միտիգ անիլ	mətik anel	մտիկ անել
‘neck-DIM-POSS.2SG’			viz-ik-is	վիզի՛գիս	vəz-ik-əs	վզիկս
‘he-DEF’	ɪnk ^h -ən	ինքն	ɪnk ^h -i	ինքի	ɪnk ^h -ə	ինքը

10.2.3.1.6 Vowel lengthening of /o/ The Shamakhi dialect has a special sound change where Classical /ɑ/ <ա> becomes /o/ <օ> before the Classical vowels /o, ɑ/ <ո, ա> (Table 10.6).

[[To clarify, he means that if the Classical form had a substring <աո> /awo/ (which he treats as including a diphthong /ɑwo/), this string became /oo/ in Shamakhi. In contrast in SEA, such a string became /avo/. I suspect his transcription <oo> /oo/ signifies a long vowel /o:/ but I’m not sure. (?)]]

It becomes /œo/ <էօ> when next to soft vowels.

[[I assume his transcription <էօ> /eoo/ is actually /œo/. I suspect this is a diphthong but I’m unsure.]]

Table 10.6: Vowel lengthening and fronting in the change from Classical Armenian /awX/ <աւV> to /oo, œo/ <օօ, էօ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘necessary’	harkawor	հարկաւոր	harkoor	հարկօօր	harkavor	հարկավոր
‘baptized’	kənk ^h awor	կնքաւոր	kənk ^h oor	կնքօօր	kəŋk ^h avor	կնքավոր
‘graceful (CA), congratulations (SEA)’	ʃənorhawor	շնորհաւոր	ʃənoor	շնքօօր	ʃənoravor	շնորհավոր
‘morning’	arawayt	արաւաւտ	aroot	արոօտ	aravot	արավտ
‘to be housed’			tnoorvil	տնօօրվիլ	tənavorvel	տնավորվել
‘knife-bearing’	danakawor	դանակաւոր	tənæg ^h œor	տաննագէօօր	danakavor	դանակավոր

10.2.3.1.7 Pre-tonic vowel deletion The deletion of vowels before stress is not a general rule. But there are a few cases (Table 10.7).

Table 10.7: Pre-tonic vowel deletion in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
‘to crush’	dʒɑχdʒɑχel	ջախջախել	tʃətʃexel	ճըճէխել	dʒɑχdʒɑχel	ջախջախել
‘Satan’	satanɑj	սատանայ	stana	ստանա	satanɑj	սատանա
‘to wrap up’	p ^h at ^h at ^h el	փաթաթել	p ^h t ^h at ^h el	փթաթել	p ^h at ^h at ^h el	փաթաթել

In this case, the loss of a vowel has caused the rise of a schwa /ə/ <ը>, and sometimes it assimilates to the form of the stressed vowel (Table 10.8).

[[I don't see how Adjarian's examples relate to his proposed process of schwa epenthesis and vowel harmony.]]

Table 10.8: Pre-tonic vowel deletion feeds vowel epenthesis and harmony in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'child'	eraxaj Երախայ	araxa արախա	jereχa Երեխա
'childhood, catechumenism'	eraxajut ^h Էրախայութիւն	araxat ^h un արախաթուն	jereχajut ^h jun Երեխայություն

10.2.3.2 Consonant changes

10.2.3.2.1 Voicing changes The voiced stops and affricates became voiceless, and they kept their voicing only after nasals. In this situation, the voiceless stops became voiced (Table 10.9).

Table 10.9: Voicing changes in stops and affricates in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'head'	gəlux գլուխ	klox կլօխ	gəlux գլուխ
'to bring'	berel բերել	peril պերիլ	berel բերել
'snake'	odz օձ	ots օթ	ots ^h օձ
'water-mill'	dʒəradats ^h ջրահալաց	tʃadats ^h ճահաց	dʒəradats ^h ջրահալաց
'ear'	akandʒ ականջ	angodʒ անգօջ	akandʒ ականջ
'wine'	gini գինի	kini կինի	gini գինի
'thing'	ban բան	pæn պան	ban բան

The word-final Classical sound /k/ <կ> became /g/ <գ> in many cases (Table 10.10).

Table 10.10: Voicing changes for word-final /k/ <կ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian	> Shamakhi	cf. SEA
'board'	taxtak տախտակ	taxtag տախտագ	taxtak տախտակ
'girl'	adzik աղջիկ	axt ^h ig ախջիգ	axt ^h ik աղջիկ
'woman'		knig կնիգ	kənik կնիկ

10.2.3.2.2 Loss of the rhotic /r/ <ր> The sound /r/ <ր> is lost in the words in Table 10.11a. In contrast, the /r/ <ր> is stronger in the words in Table 10.11b.

[[Note that these multi-word phrases likely didn't exist in Classical Armenian, so we can assume that Adjarian was treating the shared closest ancestor of Shamakhi and SEA as being an SEA-like variety.]]

Table 10.11: Loss of rhotic /r/ <ր> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
a. 'this night'	ajs, gifer	այս, գիշեր	æs k ^h ife	աւս քիշէ	ajs gifer	այս գիշեր
'to go up'	ver, elanel	վեր, ելանել	véllil	վէ'լլիլ	ver jelnél	վեր ելնել
'hand'	ḏzer-k ^h (-PL)	ծեռք	ts ^h ek ^h	ցէք	ḏzerk ^h	ծեռք
b. 'hundred'	hariur	հարիւր	harur	հարուր	harjur	հարյուր

10.2.3.2.3 Insertion of word-initial /h/ <հ> Before word-initial vowels, the sound /h/ <հ> is sometimes added, just as in the Karabakh dialect (Table 10.12).

Table 10.12: Insertion of word-initial /h/ <հ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
'what'	intj ^h	իևջ	hintj ^h	իիևջ	intj ^h	իևջ
'who'	ov	ով	hov	հով	ov	ով
'when'	erb	երբ	hep ^h	հէփ	jeɾp ^h	երբ
'tail'	aqi	ազի	hæk ^h i	հաւքի	aqi	ազի

10.2.3.2.4 Retention of word-final /n/ <ւ> The Classical rime /n/ <ւ> is kept here too (Table 10.13a) but not in Table 10.13b.

Table 10.13: Retention or loss of final Classical /n/ <ւ> in the Shamakhi dialect

	Classical Armenian		> Shamakhi		cf. SEA	
a. 'bitter'	dárən	դարնւ	tærnə	տաւ'նւը	dárən	դարնւ
'fish'	ḏzúkən	ծուկնւ	tsýgni	ծի'լզնի	ḏzúk	ծուկ
'mouse'	múkən	մուկնւ	múkənə	մո'ւկնւը	múk	մուկ
'milk'	kát ^h ən	կաթնւ	kát ^h nə	կա'թնւը	kat ^h	կաթ
'pomegranate'	núrən	նուրնւ	nórnə	նո'ւրնւը	nur	նուր
b. 'finger'	mat ^h ən	մատնւ	mat	մատ	mat ^h	մատ
'foot'	otən	ոտնւ	vot	վոտ	votk ^h	ոտք
'bride'	harsən	հարսնւ	hars	հարս	hars	հարս

10.3 Morphology

10.3.1 Noun inflection or declension

10.3.1.1 Ablative marking with /-an/ <ան>

In declension, it is notable that the ablative formative is /-an/ <ան> (Table 10.14), the same as in Karabakh.

Table 10.14: Ablatives with /-an/ <ան> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘under-ABL’	tak-an	տական	tak-its ^h	տակից
‘place-ABL’	teʒ-an	տեղան	teʒ-its ^h	տեղից
‘childhood-ABL’	araxat ^h un-an	արախատան	jereχajut ^h jun-its ^h	երեխայությունից

Original page number 78.

Similar to the Karabakh dialect, we can also add here the formative /-ana/ <անա>. For example /kngans-ana/ ‘from my wife’.²

10.3.1.2 Instrumental marking with /-ov/ <ով>

The instrumental uses the formative /-ov/ <ով>, while the Karabakh dialect has /-av/ <ավ> (Table 10.14).

Table 10.15: Instrumentals with /-ov/ <ով> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. Karabakh	cf. SEA
‘mouth-INS’	peran-óv	պերանով	piræn-av	beran-óv
‘hand-INS’	ts ^h ek ^h -óv	ցեքով	tsérk ^h -av	ðzerk ^h -óv
				բերանով
				ծեքով

10.3.1.3 Locative marking with /-əm, -im/ <ըմ, իմ>

The locative formative /-um/ <ում> is shortened to /əm/ <ըմ> and then became /im/ <իմ> because of the rule of harmony (ներդաշնակութեան օրէնքով) (Table 10.16).

²[[Adjarian doesn’t explain this form, but it seems it’s morphologically decomposable to /kng-an-s-ana/ with the gloss ‘wife-OBL-POSS.2SG-ABL’. Note the unexpected presence of a possessive marker before the ablative marker. (?)]]

Table 10.16: Locatives with /-əm, -im/ <ըմ, իմ> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
‘thing-LOC-DEF’	pæn-ím-i պանիմի	ban-úm-ə բանումը

10.3.1.4 Vowel harmony of the definite article /ə/ <ը>

Based on the rule of vowel harmony, the article is /-ə/ <ը> (or /-i/ <ի>), and /-n/ <ւ> (Table 10.17).

Table 10.17: Vowel harmony of the definite article /ə/ <ը> to /-i/ <ի> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘heart-DEF’	sárt-ə սրտը	սրտի	sírt-ə սիրտը	սիրտի
‘mind-DEF’	mótk-ə մտկը	մտկի	mítk ^h -ə միտքը	միտքի
‘hand-DEF’	ts ^h ék ^h -ə ցեքը	ցեքի	dzérk ^h -ə ձեռքը	ձեռքի
‘girl-DEF’	axtj ^h ig-i աղջիկի	աղջիկի	axtj ^h ik-ə աղջիկը	աղջիկը
‘voice-DEF’	tsæ̃n-i ժանի	ժանի	dzájñ-ə ձայնը	ձայնը

The same process occurs next to the possessive suffixes (դիմորոշւերու քով) from CA /-s, -d, -n/ <ս, դ, ն> (Table 10.18).

[[He means that we also find harmony for the schwa that is epenthesized between a stem-final consonant and a possessive suffix.]]

Table 10.18: Vowel harmony of the possessive schwa in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘mind-POSS.2SG’	tsæ̃n-it ^h ժանիթ	ժանիթ	dzájñ-ət ձայնթ	ձայնթ
‘heart-POSS.1SG’	sárt-əs սրտըս	սրտըս	sírt-əs սիրտս	սիրտս
‘mind-POSS.1SG’	mótk-əs մտկըս	մտկըս	mítk ^h -əs միտքս	միտքս
‘thing-POSS.1SG’	pæn-it ^h պանիթ	պանիթ	bán-ət բանթ	բանթ

In these words, stress is on the penultimate syllable. The genitive, which has the same form, is distinguished from these words only by stress (Table 10.19).

Table 10.19: Stress distinctions between the stressed genitive and the unstressed harmonized schwa in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘thing-POSS.1SG’	pæ̃n-it ^h	պա̃նիթ	ban-ət	բանդ
‘thing-GEN-POSS.1SG’	pæ̃n-í-t ^h	պա̃նի՛թ	ban-í-t	բանիդ
‘heart-DIM-POSS.1SG’	srt-íg-is	սրտի՛գիս	sərt-ík-əs	սրտիկս
‘heart-DIM-GEN-POSS.1SG’	srt-ig-í-s	սրտիգի՛ս	sərt-ík-ís	սրտիկիս

10.3.2 Pronoun inflection or declension

10.3.2.1 Personal pronouns

Pronouns are declined in the following way (Table 10.20).

Table 10.20: Inflection paradigm for personal pronouns in the Shamakhi dialect

	1SG ‘I’	2SG ‘you’	3SG ‘he/she’	1PL ‘we’	2SG ‘you’	3PL ‘they’
NOM	jes յէս	tɻ տիլ	nɑ նա	mek ^h մէք	tɻk ^h տիլք	nrank ^h նրանք
GEN	im իմ	k ^h u քու	nra նրա	mer մեր	tser ծեր	nrank ^h նրանց
DAT	indz̃, indz̃-i ինծ, ինծի	k ^h ez, k ^h ez-i քէզ, քէզի	nran նրան	mez, mez-i մէզ, մէզի	tsez, tsez-i ծէզ, ծէզի	nrank ^h նրանց
ABL	indz̃-an-a ինծանա	k ^h ez-an-a քէզանա	nran-a նրանա	mez-an-a մէզանա	tsez-an-a ծէզանա	nrank ^h -an-a նրանցանա
INS	indz̃-an-ov ինծանօվ	k ^h ez-an-ov քէզանօվ	nran-ov նրանօվ	mez-an-ov մէզանօվ	tsez-an-ov ծէզանօվ	nrank ^h -an-ov նրանցանօվ

10.3.2.2 Repeated addition of the formative /-ik/ <իկ>

The pronouns also have another interesting form which is unique to this dialect. Here, this is the addition of formative /-ik/ <իկ> . Although this formative appears in other dialects and in Classical Armenian, there it is only added for the demonstratives (Table 10.21a) and it is not declined (Table 10.21b).

[[*Note that Adjarian isn’t clear on which Armenian varieties have the demonstratives in Table 10.21. I had to personally catalog them and track down their attestations.*]]

Table 10.21: Sample of demonstratives in Classical Armenian and other dialects

	CA	SEA	SWA	Istanbul
a. Simple demonstratives				
proximal ‘this’	ա̇իս	ąjs	ąjs	այս
medial ‘that’	ա̇իժ	ąjd	ąjt ^h	այդ
distal ‘that yonder’	ա̇ին	ąjn	ąjn	այն
b. Complex demonstratives				
proximal ‘this’			is-ik asiga	այս ասիկա այսորիկ
medial ‘that’	ա̇իսօր-իկ ա̇իսմ-իկ		it-ik ad-iga	այսմիկ իտիկ ատիկա

But here in Shamakhi, the reflex of the formative /-ik/ <իկ> ([[as /-ig/ <իգ>]]) is added on the pronouns ‘I,’ ‘you.sg,’ ‘he’ and other pronouns, in all their case declensions. And it can be repeated up to three times (Table 10.22).

[[Adjarian doesn’t segment or explain the meaning of these complex pronouns with /-ig/. Based on sentence (1b), I suspect this /-ig/ may act as a diminutive suffix; the cognate is a diminutive suffix in SEA. But then it’s unclear to me how or why these pronouns would have thus hypothetical diminutive. Adjarian doesn’t state the function or purpose of these pronouns.]]

Table 10.22: Sample A of pronouns in Shamakhi with the repeated /-ig/ <իկ> formative

1SG 'I'	jes	յէս	PRO
	jes-ig	յէսիգ	PRO-?
	jes-ig-is	յէսի՛գիս	PRO-?-POSS.1SG
	jes-ig-ig-is	յէսիգի՛գիս	PRO-?-?-POSS.1SG
	jes-ig-ig-ig-is	յէսիգիգի՛գիս	PRO-?-?-?-POSS.1SG
2SG 'you'	ty	տիլ	PRO
	ty-ig	տիլիգ	PRO-?
	ty-ig-it ^h	տիլի՛գիթ	PRO-?-POSS.2SG
	ty-ig-ig-it ^h	տիլիգի՛գիթ	PRO-?-?-POSS.2SG
	ty-ig-ig-ig-it ^h	տիլիգիգի՛գիթ	PRO-?-?-POSS.2SG
3SG 'he'	na	նա	PRO
	na-ig-i	նաի՛գի	PRO-?-DEF
	na-ig-ig-i	նաիգի՛գի	PRO-?-?-DEF
3PL 'they'	nrank ^h -ig-i	նրանքի՛գի	PRO-?-DEF
	nrank ^h -ig-ig-ig-i	նրանքիգիգի՛գի	PRO-?-?-?-DEF

Original page number 79.

In the other case declensions, the formative is added between the word and the case ending. As for the plural, the formative /ner/ <ներ> is also required (Table 10.23).

Table 10.23: Sample B of pronouns in Shamakhi with the repeated /-ig/ <իկ> formative

2SG 'you' (ACC, DAT)	k ^h ez-ig-i-n k ^h ez-ig-i-t ^h	քեզիկիս քեզիկիթ	PRO-?-DAT-DEF PRO-?-DAT-POSS.2SG
2SG 'you' (ABL)	k ^h ez-an-ig ⁱ -æ-n	քեզանիգայն	PRO-NX-?-ABL
2SG 'you' (INS)	k ^h ez-an-ig ⁱ -œ-v	քեզանիգայտով	PRO-NX-?-INS
1SG 'mine'	im-ig-is	իմի՛գիս	PRO-?-POSS.1SG
1SG 'I' (ACC, DAT)	indz-ig-i-s indz-ig-i-n	ինծիգիս ինծիգին	PRO-?-DAT-POSS.1SG PRO-?-DAT-DEF
1SG 'I' (ABL)	indz-an-ig ⁱ -æ-s indz-an-ig ⁱ -æ-n	ինծանիգայն ինծանիգայն	PRO-NX-?-ABL-POSS.1SG PRO-NX-?-ABL
1SG 'I' (INS)	indz-an-ig ⁱ -œ-ov indz-an-ig ⁱ -œ-ov-is	ինծանիգայտով ինծանիգայտովիս	PRO-NX-?-INS PRO-NX-?-INS-POSS.1SG
3SG 'he'	nran-ig-i	նրանի՛գի	PRO-?-DEF
3SG 'he' (ABL)	nran-ig-æ-n	նրանիգայն	PRO-?-ABL
3PL 'they' (ABL)	nran ^{ts} -an-ig ⁱ -æ-n	նրանցանիգայն	PRO-NX-?-ABL
1PL 'we'	mek ^h -ner-ig ⁱ -is mek ^h -ner-ig-ig-ig ⁱ -is	մեքների՛գիս մեքներիգիգի՛գիս	PRO-PL-?-POSS.1SG PRO-PL-?-?-?-POSS.1SG
2PL 'you'	tyk ^h -ner-ig-ig-ig ⁱ -it ^h	տիքներիգիգի՛գիթ	PRO-PL-?-?-?-POSS.2SG

The formative /ik/ <իկ> is so common in the Shamakhi dialect that it can be added on almost any word (1).

(1) Shamakhi

- a. k^hu hor tun-ig-i
 you.PL.GEN father.GEN house-?-DEF
 'your father's house'
 քու հոր տունի՛գի
- b. viz-ig-is
 neck-?-POSS.1SG
 'my little neck'
 վիզի՛գիս

10.3.2.3 Other innovations

Some pronoun innovations in Shamakhi are in Table 10.24a. Some of their more widespread forms are in Table 10.24b. They originate from Table 10.24c, cf. Karabakh forms in Table 10.24d.³

³[[Adjarian doesn't state this, but it's possible that this construction is grammaticalized from a construction made up of a genitive pronoun + the postposition /het/ 'with'. For example, Adjarian provides phrases like /k^hez heti/ which resemble an SEA phrase like /k^hez het/ <քեզ հետ> 'with you'. (?)]]

Table 10.24: Pronoun innovations in the Shamakhi dialect

	‘for you.SG’	‘for us’	‘for you.PL’	Dialect
a.	k ^h ez-ti քէզտի	mez-ti մէզտի	tsez-ti տսէզտի	Shamakhi
b.	k ^h ez-eti քէզէտի	mez-eti մէզէտի	tsez-eti տսէզէտի	Shamakhi
c.	k ^h ez heti քէզ հէտի	mez heti մէզ հէտի	tsez heti տսէզ հէտի	Shamakhi (?)
d.	k ^h əz héte քըզ հէտէ	məz héte մըզ հէտէ	tsəz héte տսəզ հէտէ	Karabakh

10.3.3 Verb inflection or conjugation

10.3.3.1 Overview and general properties

Verbal conjugation in the Shamakhi dialect is sometimes the same as in the Karabakh dialect, and sometimes it distances itself from Karabakh and approaches the Julfa dialect.

10.3.3.1.1 Copula with /a/ <ւ> For the copular verb in the present tense, the Classical sound /e/ <է> sound becomes /a/ <ւ> next to nasals (Table 10.25).

Table 10.25: Copula with /a/ <ւ> instead of /e/ <է> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ɑ-m	ւմ	e-m	եմ
2SG ‘you are’	e-s	էս	e-s	ես
3SG ‘he is’	ɑ	ւ	e	է
1PL ‘we are’	ɑ-nk ^h	ւնք	e-ŋk ^h	էնք
2PL ‘you are’	e-k ^h	էք	e-k ^h	էք
3PL ‘they are’	ɑ-n	ւն	e-n	էն
	AUX-AGR		AUX-AGR	

10.3.3.1.2 Present and past imperfective In this way ([[*meaning with the above copulas*]]), the present form of other verbs is formed. The imperfective is similar to Karabakh.

10.3.3.1.3 Past participle or perfective converb The past participle ends in /-al/ <ալ> (Table 10.26).

Table 10.26: Past participle or perfective converb with /-al/ <ալ> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
‘to tie’	kap-al կապալ	kap-el կապել
‘to fall’	əng-al ընգալ	əŋk-el ընկել
	√-PERF.CVB	√-PERF.CVB

10.3.3.1.4 Infinitives take dative /-i/ <ի> The infinitive is case marked with the formative /-i/ <ի> (Table 10.27).

Table 10.27: Infinitives with dative /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA	
‘to say’	as-i-l-i ասիլի	as-e-l-u ասելու	√-TH-INF-DAT
‘to throw’	k ^h its ^h -i-l-i քիցիլի	gəts ^h -e-l-u գցելու	√-TH-INF-DAT
‘to die’	mer-n-e-l-i մեռնելի	mer-n-e-l-u մեռնելու	√-VX-TH-INF-DAT

10.3.3.1.5 Causative suffix /-ts^hu/ <ցու> The causative (անցողական) formative is /-ts^hu/ <ցու> (Table 10.28).

[[Unfortunately, Adjarian doesn’t translate his examples to SEA or SWA, so I can only guess what they’re supposed to mean or how they should be segmented based on the SEA forms that resemble them the most.]]

Table 10.28: Causatives with dative /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi and cf. SEA		
‘I approach’ (?)	mot- \widehat{a} -ts ^h un- \widehat{a} -m mot-e-ts ^h n-e-m $\sqrt{-LV-CAUS-TH-1SG}$	մօտացունամ մոտեցնեմ	Sh. SEA
‘to lose’ (?)	k ^h or- \widehat{a} -ts ^h ur-i-l kor-tsn-e-l $\sqrt{-(LV)-CAUS-TH-INF}$	քօռացունիլ կորցնել	Sh. SEA
‘he has fed’ (?)	ut- \widehat{a} -ts ^h ur-al \widehat{a} ut-e-ts ^h r-el e $\sqrt{-LV-CAUS-PERF.CVB AUX}$	ուտացուրալ ա ուտեցրել է	Sh. SEA
‘I have delivered’ (?)	has- \widehat{a} -ts ^h ur-al \widehat{a} -m has-ts ^h r-el e-m $\sqrt{-LV-CAUS-PERF.CVB AUX-1SG}$	հասացուրալ ամ հասցրել եմ	Sh. SEA
(?)	hang- \widehat{a} -ts ^h ur-i- \emptyset $\sqrt{-LV-CAUS-PST-1SG}$	հանգացորի	Sh.
‘we have raised’ (?)	parts ^h r- \widehat{a} -ts ^h ur-al \widehat{a} -nk ^h barts ^h r- \widehat{a} -ts ^h r-el e- η k ^h $\sqrt{-LV-CAUS-PERF.CVB AUX-1PL}$	պարցրացուրալ անք բարձրացրել ենք	Sh. SEA

After soft vowels ([[I think he means after front vowels (?)]]), the sound / \widehat{a} / <ա> becomes / $\widehat{æ}$ / <ւ̄> (Table 10.29).

Table 10.29: Vowel fronting for / \widehat{a} / <ա> in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA		
‘I do’	an- $\widehat{æ}$ m $\widehat{æ}$ -m	անըմ մ̄	an-um e-m	անում եմ	$\sqrt{-IMPF.CVB AUX-1SG}$
‘done’	il- $\widehat{æ}$ l	իլմ̄	el-el	ելել	$\sqrt{-PERF.CVB}$
‘he has thrown’	k ^h its ^h - $\widehat{æ}$ l $\widehat{æ}$	քիցալ մ̄	g $\widehat{æ}$ ts ^h -el e	զցել է	$\sqrt{-PERF.CVB AUX}$

10.3.3.2 Verb paradigms

[[Adjarian does not give any complete verb paradigms for this dialect. He only provides some datasets.]]

The following are the important tenses for the verb ‘to like’ from Classical /sir-e-l/ <սիրել>.

10.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective *[[In SEA, the indicative present is formed by combining the imperfective converb with the present auxiliary (Table 10.30). This converb uses the suffix /-um/. For Shamakhi, Adjarian provides a complete paradigm for the indicative present. Shamakhi uses the same system as SEA. The only difference is that the converb suffix is /-əm/ and the auxiliary is /a/ for the 3SG and before nasals.]]*

Table 10.30: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

1SG	Shamakhi sir-əm a-m	սիրում եմ	cf. SEA sir-um e-m	սիրում եմ ‘I like’
2SG	sir-əm e-s	սիրում ես	sir-um e-s	սիրում ես
3SG	sir-əm a	սիրում ա	sir-um e	սիրում է
1PL	sir-əm a-nk ^h	սիրում ենք	sir-um e-ηk	սիրում ենք
2PL	sir-əm e-k ^h	սիրում եք	sir-um e-k ^h	սիրում եք
3PL	sir-əm a-n	սիրում են	sir-um e-n	սիրում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[In SEA, the indicative past imperfective is formed by combining the imperfective converb with the past auxiliary (Table 10.31). Adjarian does not provide a complete paradigm for Shamakhi. He provides only the 1SG and 2SG. He suggested earlier in §10.3.3.1.2 that Shamakhi uses the same set of past auxiliary morphs as the Karabakh dialect.]]

Table 10.31: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

1SG	Shamakhi sir-əm ∅-i-∅	սիրում ի	cf. SEA sir-um ej-i-∅	սիրում էի ‘I was liking’
2SG	sir-əm ∅-i-r	սիրում իր	sir-um ej-i-r	սիրում էիր
	√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

[[Note that unlike the Karabakh dialect, data from the past perfective suggests that the past suffix is /-i/ in this dialect, like SEA.]]

10.3.3.2.2 Present perfect and past perfect *[[In SEA, the present perfect (Table 10.32) and past perfect (Table 10.33) are formed by combining the perfective converb*

with the present/past auxiliary. For SEA, this converb uses the suffix */-el/*. Shamakhi uses the same system, but with converb suffix as */-al/*. Adjarian provides a complete paradigm for the present perfect, but an incomplete one for the past perfect. See §10.3.3.1.2 for brief discussion on what the past auxiliaries could be.]]

Table 10.32: Present perfect <սիրականաւար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

1SG	Shamakhi sir-al a-m սիրալ ամ	cf. SEA sir-el e-m սիրել եմ ‘I have liked’
2SG	sir-al e-s սիրալ ես	sir-el e-s սիրել ես
3SG	sir-al a սիրալ ա	sir-el e սիրել է
1PL	sir-al a-nk ^h սիրալ անք	sir-el e-դk սիրել ենք
2PL	sir-al e-k ^h սիրալ եք	sir-el e-k ^h սիրել եք
3PL	sir-al a-n սիրալ ան	sir-el e-n սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR	√-PERF.CVB AUX-AGR

Table 10.33: Past perfect <զերականաւար> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

1SG	Shamakhi sir-al ∅-i-∅ սիրալ ի	cf. SEA sir-el ej-i-∅ սիրել էի ‘I had liked’
2SG	sir-al ∅-i-r սիրալ իր	sir-el ej-i-r սիրել էիր
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR

10.3.3.2.3 Future and past future [[In SEA, one strategy to form the future (Table 10.34) and past future (Table 10.35) is to use periphrasis. The future converb is combined with the present/past auxiliary. For SEA, this converb is formed by adding the suffix */-u/* onto the infinitive. Shamakhi uses the same system, but with converb suffix as */-y/*. Adjarian provides incomplete paradigms for these two tenses. They would use the same present and past auxiliaries as the previous periphrastic tenses (indicative present/past, and present/past perfect).]]

Table 10.34: Future <սպաննի> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-e-l-y a-m սիրելիւ ամ	sir-e-l-u e-m սիրելու եմ ‘I will like’
2SG	sir-e-l-y e-s սիրելիւ ես	sir-e-l-u e-s սիրելու ես
3SG	sir-e-l-y a սիրելիւ ա	sir-e-l-u e սիրելու է
	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR

Table 10.35: Past future <անցեալ սպաննի> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA
1SG	sir-e-l-y ∅-i-∅ սիրելիւ ի	sir-e-l-u ej-i-∅ սիրելու էի ‘I was going to like’
2SG	sir-e-l-y ∅-i-r սիրելիւ իր	sir-e-l-u ej-i-r սիրելու էիր
	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-AGR	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-AGR

10.3.3.2.4 Past perfective or aorist [[In SEA, the past perfective or aorist (Table 10.36) is formed in the following way for /sir-e-l/ ‘to like’. After the root and theme vowel, we add the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. Adjarian unfortunately only provides the 1SG form for Shamakhi. I suspect that his omission implies that Shamakhi followed the same past perfective system as SEA. (?)]

Table 10.36: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA ‘I liked’
1SG	sir-e-ts ^h -i-∅ սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-∅ սիրեցի
	√-TH-AOR-PST-AGR	√-TH-AOR-PST-AGR

10.3.3.2.5 Subjunctive present and past [[In SEA, the subjunctive present (Table 10.37) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to like,’ the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Shamakhi dialect follows the same system but with the following changes: the theme vowel is /a/ in the 3SG or before nasals.]]

Table 10.37: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-ɑ-m	սիրամ	sir-e-m	սիրեմ '(if) I like'
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-ɑ-∅	սիրա	sir-i-∅	սիրի
1PL	sir-ɑ-nk ^h	սիրանք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k	սիրեք	sir-e-k	սիրեք
3PL	sir-ɑ-n	սիրան	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 10.38) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. For Shamakhi, Adjarian does not provide a complete paradigm. But it seems that the past suffix is added and it deletes the preceding /e/ theme vowel. It's unclear how the 3SG would be; I suspect it would resemble the Karabakh system in the choice of surface morphs.]]

Table 10.38: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
1SG	sir-∅-i-∅	սիրի	sir-ej-i-∅	սիրեի '(if) I liked'
2SG	sir-∅-i-r	սիրիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

10.3.3.2.6 Imperative and prohibitive [[For the imperative, SEA distinguishes the 2SG from the 2PL. Unfortunately, Adjarian only provides 2SG forms for Shamakhi so we only discuss those. In SEA, the imperative 2SG is formed by adding the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 10.39). Shamakhi seems to use the morph /-i/ instead.]]

Table 10.39: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi		cf. SEA ‘like!’	
2SG	sir-i	սիրի	sir-ir	սիրիր √-IMP.2SG

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 10.40), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Shamakhi seems to add this marker, and then change the verb into a non-finite form with /-al/.]]

Table 10.40: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA ‘do not like!’
2SG	mí sir-al սի՛ սիրալ	mí sir-ir սի՛ սիրիր
	PROH √-?	PROH √-AGR

10.3.3.2.7 Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 10.41. Unfortunately, he doesn’t give names to these forms. So I have to guess what they are based on phonological similarities to SEA.]]

Table 10.41: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Shamakhi dialect

	Shamakhi	cf. SEA		
Infinitive	sir-i-l սիրիլ	sir-é-l սիրել		√-TH-INF
Present? (subject participle)	sir-i-l-an սիրիլան			√-TH-INF-?
Past (perfective)	sir-al սիրալ	sir-el սիրել		√-PERF.CVB
Future	sir-e-l-y սիրելիլ	sir-e-l-u սիրելլ		√-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 80.

10.4 Literature

As of now, there is no study on the Shamakhi dialect. I am preparing a study of the Shamakhi dialect with the dramatist Mr. A. Abelian (Թատերագիր պր. Ա. Աբելյան; [[SEA: /abeljan/]]). I have collected the previous information from this work. There are few published works that use this dialect. The following are the primary ones:

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Shamakhi dialect
 - Ալ. Աբելյանց
 - * Մկիճի ապահարզանը (Ֆարս-վոդրվիլ). Բագու, 1899
 - * – Մկիճի հարսանիքը (պիես 1 գործ). Բագու, 1903

- Ս. Գարազաշ – Քարհաճ փեսանըրը եւ Գեօգարջիկի բալան. Բագու, 1898
- Շիրվանկաղէ – Նամու. Թիֆլիս, 1883. Besides this novel takes place in Shamakhi, oftentimes the author will make the characters use this dialect. At the end of the book, there is also list of words and forms from the Shamakhi dialect.
- Ս. արքեպս. Սմբատեան – Նկարագիր Ս. Ստեփաննոսի Վանաց Սաղիանի Թիֆլիս, 1896. In this, pages 283-286 have a text sample of the Shamakhi dialect.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 231)*. Unfortunately, it seems that Adjarian’s work on Shamakhi was not published.]]

10.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Adjarian’s source: See Ա. Աբելեան, Մկիճի հարսանիքը, pages 5-12 with scientific accuracy.

Խէխճ ապեր: Դուռըն ղանֆանսան փախալ ա, մնացալ էս յերվիլով: Ինձ հարցունէս մեղայ Ասուռ, ուզում ամ ասամ լափ տեղն ա: Մարթս պետկանամ պանի լավ ֆիքիր անի: Ալչան լավ պտող ա, համա դէ նրա չհասածը այնա մին զանիրմար: Իւրիւշ պան ան նրա հասածը. վօր տինիմ էս երկու ազուկտ արանքըմը հուպ տամ, շրախկօցը գլեօզն ան պանցրանըմ: Տիւ ապերս, ասա, ի՛նքիտ մեճ հօրս յաշը՛մը, քիւնացալ էս մին կնիգ էս տռալ քի վօտը հանլա հերու չէ մեկալ տարի փայիգին տանտկօնըմ տիրամ: Իլիր Մկիճի պէս: Ի՛նքիս քսանօխտ տարական...

Original page number 81.

... ախչիգ ան սիրալ յերեսօխտ տարական: Դէ ուղօրթ ա, յեքուցվան օրը անանց կնի՛գի անթանց տղին կը թօղնի, քու Շիւշտնիտ պէս հերանց տուն կը փախչի: Հանր պանիս ան անթանց ան: Մտկօվ, իւլքօվ, խիտրոկօնօվ (ռուս. խօրամանկութեամբ), ջուվալլադրօնօվ (թրք. չարամտութեամբ): Ու՛ճ, պերանս հախ ա ուրախ ա խօսըմ, համա սը՛րտըս մըկըտամ ա: Քու հօր տունի՛գի բարբաղիլի. սէ՛ր: Տիւնի՛գիք մին անլանանթ ցալ էս: Քեզի տեսամ քի դանդամահ, իլէս, սատկէս, տմկէս, չօրանաց, տիգ իլէս կպչէս դուվարան, անլ պուք չի կյանս: Ա՛չի (թրք. այ՛ մարդ) անջանր խաթի չընգա՞նք: Տրանա առաչ յէս ի սիրահարվօղների

10 Shamakhi

վերտ ծըծաղըմ, հիմիգ քի ինձ անմ միտիգ անըմ, լափ ծեր արեվ, ծըծաղ քի չէ,
խէխչս և կյանմ ինձ, խէխչս: Ախր Մկիճը հօ՛վ, սէ՛րը հօվ: Մկիճը հորդէ՛, Անթառանը
հորդէ՛: Տէս՛ պանի հորդէ և հասալ, քի Անթառանիս վերտ շարաթրանք ալ ամ
կիրայի: ... Անգօջ տիր, տես հինչ սըրտի կանձ խօսկեր աս:

Մագերթ սեվ հիվէօր հիվէօր,
Պռօշներըտ կըլօր կըլօր:
Ժամի տուռնան լէն ուսերիտ,
Մատաղ արա, ա՛ս Մկիճիտ:

Անթառանս հավ կը խաշի,
Հօրի մէջան ճիւր կը քաշի:
Հաստ կռները սըրտ կը մաշի,
Մատաղ կանի աս Մկիճին:

Տափը սիպտանգ նախշ ունքերիտ,
Շէկ մագերով խելունք կլխիտ,
Տեղին խունգի յերդան վիզիտ,
Թօղ փըթաթվի աս Մկիճիտ:

Ճակատըտ աս վօսկի հէյլի,
Յես Մեժլում ամ, տիւ մին Լէյլի,
Վօր քեզ հագար սիրօղ իլի,
Ցեքըտ մեկնիր աս Մկիճիտ:

Յես ծեր բախչին բաղ ամ ասըմ.
Յէկ քաշամք դամաղ ամ ասըմ.
Չարգարի պես հաղ ամ ասըմ,
Ցեք մի՛ քիցիլ ան Մկիճիտ:

11 Astrakhan

11.1 Background

Original page number 82.

This dialect is spoken primarily in the city of Astrakhan. This dialect also includes the various corners of the North Caucasus. When the first pioneers of Eastern literature wanted to establish a literary language, they first chose the Astrakhan dialect as the basis for the literary language. But they quickly left it and chose the Yerevan dialect, and it eventually took its present form.

There is no study on the Astrakhan dialect. The only thing we have are short pieces of information on this dialect in the work of Patkanian (Патканов 1869: 24). Patkanian considers this dialect to be extremely close to the literary language, and thus thinks it is excessive to talk more about it.

As for published samples of the Astrakhan dialect, the first are excerpts in the novels of Raphael Patkanian (Ռաֆայել Պատկանեան; [[SEA: /rap^hajel patkanjan/]]); see his Երկասիրութիւնները (1893, հատ. Բ. էջ 18-19, 23-24, 75, 76, 178-179, 183-186, 192-193, 210, 218-222, and 231-232). There is abundant material in the periodicals of the Astrakhan: *Lraber* (Լրաբեր [*Messenger*]; [[SEA: /lɔrabɛr/]]) and *Gorc* (Գործ; [[SEA: /gɔrts/]]).¹ But these unfortunately don't have perfect scientific accuracy.²

Judging by the language of these publications, we shall see that Patkanian's ideas are not accurate. The Astrakhan dialect occupies a middle ground between the Shamakhi and Yerevan dialects, but it is different from both.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 226)*.]]

¹[[Unfortunately, I couldn't find an online record of such a journal called <Գործ> from Astrakhan. There are many such periodicals however with the same name from elsewhere in modern Azerbaijan. (?)]]

²My deep gratitude to the most honorable Father G. Mkrtumian from Astrakhan (Աստրախանցի Արժանապատիւ Տէր Գ. քհ. Սկրտումեանին; [[SEA: /ter məkərtumjan/]]), who was kind enough to offer me issues from *Lraber* (Լրաբեր [*Messenger*]) that have the best samples of the Astrakhan dialect.

11.2 Phonology

11.2.1 Segment inventory

The consonants follow the phonetic rules of Shamakhi or Karabakh, but its vowels...

Original page number 83.

... generally follow the Yerevan system.

In this way, the voiced sounds of Old Armenian have become voiceless, and they are unchanged only after nasals (Table 11.1 and sentence).

Table 11.1: Consonant voicing changes from Classical Armenian to the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘thin’	barak	բարակ	parak	պարակ	barak	բարակ
‘head’	gəlux	գլուխ	klux	կլուխ	gəlux	գլուխ
‘water’	d̄zur	ջուր	t̄jur	ճուր	d̄zur	ջուր
‘to put’	dənel	դնել	tinel	տինել	dənel	դնել
‘wool’	burd	բուրդ	pur ^h	պուրթ	bur ^h	բուրդ
‘sound’	d̄zaj̄n	ծայն	t̄sen	ծեն	d̄zaj̄n	ծայն
‘egg’	d̄zu	ծու	t̄su	ծու	d̄zu	ծու

- (1) a. Astrakhan
 ing-n-ə̄m e-m
 fall-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I fall.’
 ինգնըմ էմ
- b. cf. SEA
 ənk-n-um e-m
 fall-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I fall.’
 ընկնում էմ

Among vowels, the sounds /æ, ɣ, œ/ <ü, իԼ, Էօ> are missing.

11.2.2 Vowel changes

There is no rule of deleting vowels before the stressed syllable.

There are some notable vowel changes and diphthong changes.

11.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <այ>

Classical Armenian /ɑj/ <այ> became /e/ <է> (Table 11.2).

Table 11.2: Change from Classical Armenian /ɑj/ <այ> to /e/ <է> in the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘sound’	ḏzɑj̄n	ծայլ	ṭsen	ծէլ	ḏzɑj̄n	ծայլ
‘that’	ɑj̄n	այլ	en	էլ	ɑj̄n	այլ
‘wide’	lɑj̄n	լայլ	len	լէլ	lɑj̄n	լայլ
‘on’	i verɑj̄	ի վերայ	vere	վերէ	vəra	վրա

11.2.2.2 Classical Armenian /iʏ, oj̄, u/ <իլ, ոյ, ու>

Classical Armenian /iʏ, oj̄, u/ <իլ, ոյ, ու> became /u/ <ու> (Table 11.3).

Table 11.3: Change from Classical Armenian /iʏ, oj̄, u/ <իլ, ոյ, ու> to /e/ <ու> in the Astrakhan dialect

	Classical Armenian		> Astrakhan		cf. SEA	
‘hundred’	hɑriʏr	հարիլր	hɑrur	հարուր	hɑrjur	հարյուր
‘light’	loj̄s	լոյս	lus	լուս	luj̄s	լոյս
‘fish’	ḏzukən	ծուկն	ṭsuknə	ծուկնը	ḏzuk	ծուկ

11.3 Morphology

11.3.1 Noun inflection or declension

Case declensions are the same as in Yerevan: genitive /-i/ <ի>, ablative /-its^h/ <ից>, instrumental /-ov/ <ով>, locative /-əm/ <ըմ> (Table 11.4).³

³[[For Astrakhan /meiʏ^h-əm-ə/, I suspect the final schwa is a typo because in SEA the definite suffix is banned after the locative suffix. (?)]]

11 Astrakhan

Table 11.4: Sample of noun declension in the Astrakhan dialect with unclear meaning (?)

	Astrakhan		cf. SEA	
‘close-ABL’	mot-its ^h	մօտից	mot-its ^h	մոտից
‘head-ABL’	klχ-its ^h	կլիսից	gəlx-its ^h	գլիսից
‘outside-ABL’	tus-its ^h	տոսից	dərs-its ^h	դրսից
‘speech-INS’	χosk ^h -ov	խօսքով	χosk ^h -ov	խոսքով
‘eye-INS’	atj ^h k ^h -ov	աչքով	atj ^h k ^h -ov	աչքով
‘inside-LOC-(DEF)’	metj ^h -əm-ə	մէջըմը	metj ^h -um	մէջում
‘place-LOC’	təx-əm	տեղըմ	təx-um	տեղում

In the excerpts from Patkanian, the ablative uses the Karabakh system with the forms /-ɑ, -an/ <ω, ωւ>. But this is not found in the others. Sometimes, instead of ablative /-its^h/ <ից>, I’ve seen the formative /-its/ <իծ> (Table 11.4).

Table 11.5: Ablative /-its/ in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
‘mouth-ABL’	peran-its	պերանիծ	beran-its ^h	բերանից
‘writing-TH-INF-ABL’	kr-e-l-its	կրէլիծ	gər-e-l-uts ^h	գրէլուց
‘outside-ABL’	tus-its	տոսիծ	dərs-its ^h	դրսից

This change from the Classical sound /ts^h/ <g> is also found in the word /k^hasi-banots/ <քասիբանօծ> ‘poorhouse’. [[*This word is made up of a borrowed root /k^hasib/ plus an Armenian derivational suffix: SEA /-anots^h/ <-անց>.*]]⁴

11.3.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns almost all follow the Yerevan system (Table 11.6).

[[*Adjarian doesn’t translate these pronouns; so I’m guessing what they are.*]]

⁴[[*Adjarian says that this root /k^hasib/ is from Turkish, but Wiktionary treats the Azerbaijani form <kasib> as the source for Armenian. Ottoman Turkish also had a cognate <kasib>.*]]

Table 11.6: Sample of pronouns in the Astrakhan dialect

personal 1SG NOM ‘I’	jes	յես
personal 2SG NOM ‘you’	tu	տու
personal 3SG NOM ‘he’	en	էն
personal 1SG ABL ‘from me’	indz-an-its ^h	ինձանից
personal 1PL DAT ‘to us’	mez-i	մէզի
personal 1PL LOC ‘in us’	mez-an-əm	մէզանըմ
demonstrative medial SG GEN ‘that’	tra	տրա
demonstrative medial SG DAT ‘that’	tran	տրան
demonstrative proximal PL NOM ‘these’	srank ^h	սրանք
demonstrative medial PL NOM ‘those’	trank ^h	տրանք
demonstrative distal PL NOM ‘those yonder’	nrank ^h	նրանք
demonstrative proximal PL ACC ‘these’	srants ^h	սրանց
demonstrative medial PL ACC ‘those’	trants ^h	տրանց
demonstrative medial PL ABL ‘those’	trants ^h -its ^h	տրանցից
demonstrative proximal SG GEN ‘this’	estur	եստուր
demonstrative proximal PL NOM ‘these’	estunk ^h	եստուկք

What’s interesting is the form /estur-ner-i/ ‘this-PL-DAT’ and the nominally declined forms of the word ‘who’ (Table 11.7).

Table 11.7: Paradigm of the interrogative pronoun ‘who’ in the Astrakhan dialect

‘who’ (NOM)	hov	հօ՞վ
‘to who’ (DAT)	hov-i	հօվի՞
‘from who’ (ABL)	hov-its ^h	հօվից՞
‘who’ (PL)	hov-er	հօվէ՞ր
‘to who’ (PL-DAT)	hov-er-i	հօվէրի՞
‘from who’ (PL-ABL)	hov-er-its ^h	հօվէրից՞

11.3.3 Verb inflection or conjugation

In verbal conjugation, the formation of the present tense is similar to the Yerevan dialect.

11.3.3.1 Copula with /e/ and 3SG /ɑ/

The copula is in Table 11.8.

- f. \widehat{t}^h -e-n ls-əm
 NEG-AUX-2PL hear-IMPF.CVB
 ‘They don’t hear.’
 չէս լսում.

The Karabakh-style forms are used (3).

[[It’s not clear to me how this is like Karabakh. I cannot tell what the /-m/ suffix should mean. The only /-m/ suffix that I know of in Armenian is the present 1SG marker. But the following sentences are in the third person. It’s possible that the /-m/ here is some non-finite suffix. (?)]]

(3) Astrakhan

- a. k-a-m a, or k-a-l-is a
 come-TH-? AUX, come-TH-INF-IMPF.CVB AUX
 ‘He comes.’
 կամ, or կալիս ա
- b. t-a-m a, or t-a-l-is a
 give-TH-? AUX, give-TH-INF-IMPF.CVB AUX
 ‘He gives.’
 տամ ա, or տալիս ա

The verbs with the vowel /u/ <nL> get the formative /-um/ <nLU> (4).

(4) Astrakhan

- a. uz-um e-m
 want-IMPF.CVB AUX-1SG
 ‘I want.’
 ուզում էմ
- b. uz-um a
 want-IMPF.CVB AUX
 ‘He wants.’
 ուզում ա

11.3.3.3 Vowel assimilation (/e/ <t> to /i/ <h>) and past /-m/ <u>

In the imperfective, the sound /e/ <t> becomes /i/ <h> when before an /i/ <h>.

Besides this, it receives the first person formative /-m/ <u> formative in the imperfective and perfective, based off of the present tense. For example, the copula in Table 11.9.

Table 11.9: Past copula or past auxiliary in the Astrakhan dialect

	Astrakhan (with and without assimilation)				cf. SEA	
1SG 'I was'	i-i-m	իիմ	e-i-∅	էի	ej-i-∅	էի
2SG 'you were'	i-i-r	իիր	e-i-r	էիր	ej-i-r	էիր
3SG 'he was'	e-∅-r	էր	e-∅-r	էր	e-∅-r	էր
1PL 'we were'	i-i-nk ^h	իինք	e-i-ŋk ^h	էինք	ej-i-ŋk ^h	էինք
2PL 'you were'	i-i-k ^h	իիք	e-i-k ^h	էիք	ej-i-k ^h	էիք
3PL 'they were'	i-i-n	իին	e-i-n	էին	ej-i-n	էին
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

Original page number 84.

[[*The negative also shows assimilation (Table 11.10).*]]

Table 11.10: Negative past copula or past auxiliary in the Astrakhan dialect

	Astrakhan (with assimilation)		cf. SEA	
1SG 'I was not'	tʃ ^h -i-i-m	չիիմ	tʃ ^h -ej-i-∅	չէի
2SG 'you were not'	tʃ ^h -i-i-r	չիիր	tʃ ^h -ej-i-r	չէիր
3SG 'he was not'	tʃ ^h -e-∅-r	չէր	tʃ ^h -e-∅-r	չէր
1PL 'we were not'	tʃ ^h -i-i-nk ^h	չիինք	tʃ ^h -ej-i-ŋk ^h	չէինք
2PL 'you were not'	tʃ ^h -i-i-k ^h	չիիք	tʃ ^h -ej-i-k ^h	չէիք
3PL 'they were not'	tʃ ^h -i-i-n	չիին	tʃ ^h -ej-i-n	չէին
	NEG-AUX-PST-AGR		NEG-AUX-PST-AGR	

[[*See (5) for examples of assimilation and 1SG /-m/ in conjugation.*]]

- (5) a. Astrakhan
 as-əm e-i-m, or as-əm i-i-m
 say-IMPF.CVB AUX-PST-1SG, say-IMPF.CVB AUX-PST-1SG
 'I was saying.'
 ասըմ էիմ or ասըմ իիմ
- b. i. Astrakhan
 ing-n-i-i-m, ing-n-i-i-nk^h
 fall-VX-TH-PST-1SG, fall-VX-TH-PST-1PL
 ինգնիիմ, ինգնիինք

- ii. cf. SEA
 əŋk-n-ej-i-∅, əŋk-n-ej-i-ŋk^h
 fall-VX-TH-PST-1SG, fall-VX-TH-PST-1PL
 ‘(If) I were to fall; (if) we were to fall’
 ընկնեի, ընկնեիս
- c. i. Astrakhan
 kə-χɑβ-ɑj-i-m, k-ert^h-ɑj-i-m, kə-per-e-i-m
 FUT-play-TH-PST-1SG, FUT-go-TH-PST-1SG, FUT-bring-TH-PST-1SG
 կը խաղայիմ, կերթայիմ, կը պերեիմ
- ii. cf. SEA
 kə-χɑβ-ɑj-i-∅, k-ert^h-ɑj-i-∅, kə-ber-ej-i-∅
 FUT-play-TH-PST-1SG, FUT-go-TH-PST-1SG, FUT-bring-TH-PST-1SG
 ‘I would play, I would go, I would bring.’
 կխաղայի, կերթայի, կբերեի

[[Similarly the aorist or past perfective uses the 1SG marker /-m/ in Astrakhan but not SEA. Note that Adjarian doesn't give translations or reflexes for most of these perfectives; I had to guess what they meant and then guess their SEA cognate. Note that some of these perfectives have a larger structure in their more conservative SEA cognates. (?)]]

11 Astrakhan

Table 11.1: Use of 1SG marker /-m/ <ւ> in the aorist or past perfective in the Astrakhan dialect

	Astrakhan		cf. SEA	
'I said'	as-ɑ-tʰ-i-m	ասացիմ	as-ɑ-tʰ-i-∅	ասացի
'I went'	kn-ɑ-tʰ-i-m	կնացիմ	gən-ɑ-tʰ-i-∅	գնացի
'I liked'	sir-e-tʰ-i-m	սիրեցիմ	sir-e-tʰ-i-∅	սիրեցի
	√-TH-AOR-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	
'I said'	as-ɑ-m	ասամ	as-ɑ-tʰ-i-∅	ասացի
'I gave'	tv-ɑ-m	տվամ	təv-e-tʰ-i-∅	տվեցի
'I brought'	per-ɑ-m	պերամ	ber-e-tʰ-i-∅	բերեցի
'I called'	kantʰ-ɑ-m	կանչամ	kantʰ-e-tʰ-i-∅	կանչեցի
'I put (PST)'	tir-ɑ-m	տիրամ	dər-e-tʰ-i-∅	դրեցի
'I removed' (?)	han-ɑ-m	հանամ	han-e-tʰ-i-∅	հանեցի
'I allowed'	tʰoʁ-ɑ-m	թողամ	tʰoʁ-e-tʰ-i-∅	թողեցի
	√-PST-1SG		√-TH-AOR-PST-1SG	
'I came'	ek-ɑ-m	եկամ	jek-ɑ-∅	եկա
'I found'	kʰtʰ-ɑ-m	քթամ	gət-ɑ-∅	գտա
'I took'	ar-ɑ-m	արամ	ar-ɑ-∅	արա
	√-PST-1SG		√-PST-1SG	

11.3.3.4 Past participle or perfective converb with /-el/ <ել>

The past participle ends in /-el/ <ել>, and in this way it forms the present perfect and past perfect (յարակատարն ու գերակատարը) in (6).

[[*Adjarian did not provide translations or reflexes, so I had to guess their meanings. (?)*]]

(6) Astrakhan

- a. sir-el ɑ
like-PERF.CVB AUX
'I have liked.'
սիրելիս
- b. ek-el e-i-m
come-PERF.CVB AUX-PST-1SG
'I had come.'
ելել էիմ

- c. k^ht^h-el e-s
 find-PERF.CVB AUX-2SG
 ‘You have found.’
 pɒtɪ tu
- d. ing-el e-n
 fall-PERF.CVB AUX-3PL
 ‘They have fallen.’
 ɪnqɪ tu
- e. tʃⁿ-i-i-m ls-el
 NEG-AUX-PST-1SG hear-PERF.CVB
 ‘I had not listened.’
 zɪɪɪ ɪutɪ
- f. amantʃⁿ-el i-i-m
 shy?-PERF.CVB AUX-PST-1SG
 I’m not but I think this means ‘I had felt shy.’
 amʌnʌzɪɪ ɪɪɪ

The reflex of verb /linel/ <ɪɪnɪɪ> ‘to be’ uses the formative /er/ <ɪr> in order to distinguish the consonants (7).⁵

(7) Astrakhan

- a. il-er e-n
 be-PERF.CVB AUX-3PL
 ‘They have been.’
 ɪɪrɪ tu
- b. il-er a
 be-PERF.CVB AUX
 ‘He has been.’
 ɪɪrɪ u
- c. il-e-r-u a
 be-TH-INF-FUT.CVB AUX
 ‘He will be.’
 ɪɪrɪnɪ u

This sound change is also found in the reflex of the Classical conjunction /ajl/ <ωɪɪ> which uses the form /el/ <ɪɪ> or /er/ <ɪr> in the Astrakhan dialect.

⁵[[Adjarian treats the verb in (7c) as made up of a past participle or perfective verb. However, his SEA translation /linelu e/ <ɪɪnɪɪnɪ> uses a future verb. I think he gave the incorrect description for this sentence’s morphology; it does not use a perfective verb. (?)]]

11.3.3.5 Infinitival genitive with /-i/ <ի>

The genitive of the infinitive is formed with /-i/ <ի>, similarly to the Karabakh dialect (Table 11.12).

Table 11.12: Infinitives take genitive /-i/ <ի> instead of /-u/ <ու> in the Astrakhan dialect

	Astrakhan	cf. SEA
‘to put’ (GEN)	tn-e-l-i տնելի	dən-e-l-u դնելու
‘to speak’ (GEN)	χos-e-l-i խօսելի	χos-e-l-u խոսելու
‘to sew’ (GEN)	kar-e-l-i կարելի	kar-e-l-u կարելու
	√-TH-INF-GEN	√-TH-INF-GEN

11.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Adjarian’s source: Taken from *Lraber* (Լրաբեր [*Messenger*], year 1909, number 19)

– Ադա Մոսկովից ԼԵՐԱԵՂ ԻՎԱՆԻԾԻ տղան Եր ԷլԷԷ, Միշան. կընըմ Եր ՊԵՏՐՈՎՈՎԻՍԿԱ: ■
 Քշերը Էկաւ. դէ մեր տուն ցած Էկավ. ա (Ռուս. իսկ) առաւօտը իննը սահաթին պոխօղը կընըմ ա: ԴԷ սաղ քշեր խօսանք, հօրը հարցրամ. հԷ՛յ գիդի տարիներ. ի՞նչ քեֆեր էին արել...՝ ԴԷ, տա քի, Արտեմ Վանիճ, առաւօտը մին ծի վեր առնենք ■
 ստեղի հայի պաները շանց տուր:

Լա՛ւ, ասամ:

Ո՛չ իիմ ասել:

Առաւօտը բագածը ըղըրգանք, ութին կէս կար, ծի վեր առանք, տուս Էկանք: Սամի առաջինը պերամ սրան ՊԵՏՐՈՍ-ՊՕԴՈՍԻ ժամի խաչելութիւնի պատկերը ■
 շանց տալի: Շատ հաւանաւ. ասըմ ա հովի՞ ծեռքաճուրն ա: Չեմ մանըմ, ասըմ Էմ, Բաֆայելինն ա, թէ նրա աշկերտինը: Տեսամ, որ շատ խորը խորը մտիկ ա անըմ ուզամ փոքր պարծանալի. – ասըմ Էմ, տա խօ...

Original page number 85.

... Էսպէս չի՛ իլեր առաջ. դուզ կտաւի վերէն ա քաշած իլեր. Էտով մեր Էրեսփոխներից ■
 մինը պնել ա՛ Էրեսին լակ ա քսել տվել: Ադա Էս խօսքս ասելը իմացամ, տա վերես պաց չի ինգնի՞. քի «այս ի՞նչ վանդալութի՛նն ա»: Տեսամ, որ շատ ա

տաքանըմ՝ հանդարտ փեշից քաշամ, ասըմ էմ խըբար էս ինչ խաբար ա՞, փոքր հանդարտիր, ժամըմն էնք, համ էր խառը վախտեր ա. բիրդան պերանիծո՞ւ մի խօսկ պաց կթողնես՝ ստակ կկորչենք:

Ադա տուռնից տուռ կալի վախտին՝ սրա աչքեն էլի մին գաղ չի ինգնի՞լ. կայնաւ:■

– Տա ի՞նչ ա, ասըմ ա, էս տուռնի գըմանի պատը քերվե՞լ ա ի՞նչ ա:
– Չէ՛, ասըմ էմ, ստեղ պան ա կրած. հոր թիվին քըցաղ ա ժամը, եփ օծած ա. հով ա օծել, հովերի հետ: Կրելիծ էտով էր, բուկվաների վերեն գարվարաղ էն քսած իլեր: Դէ տարիներ էն անցկացել, ադա մարթ ա վեր ինգնըմ մեռնըմ, ի՞նչ պան ա որ սա էր փչացած իլի, էնա ինգել ա փչանալի վերչն էլ մին քանի հետ ժամը տուռիծ նորոքելի վախտին տըրան էլ բելիտ էն արել. ա՛յ, ասըմ էմ, մին հետ էր բելիտ անեն՝ ստակ կբարաբարվի:

Ադա սա թագադանիծ չի թընդըլի՞լ:

– Սա հնոուքիւն ա, ասըմ ա, ի՞նչպէս կարելի-յ-ա ոնչըցացնել. սա ի՞նչ խելք ա, ի՞նչ հասկացողուլիւն ա: Լաւ, ասըմ ա, էս ծեր քաղաքըմ մին դանա հասկացող մարթ չի կա՞յ, որ էս պատկերքի համար էր խօսեր. էս⁶ կրածի համար էր:

– Ստեղ ուժ էս ինքս տաքացում. ներողութիւն, ասըմ էմ, շատ իզուր էս մեղի էսպէս անպատիւ անըմ. հասկացող մարթ մեզանըմ ինչքան ուզես. ա՛յ համեցեք■ մեր ժողովքները, թամաշա արա: Հէնց մեր տուռը ասըմ էմ, էնդուր համար ա քանդըվել, որ շատ հասկացողներ ունենք. դաժը էթէ կուզես՝ անհասկացող մարթ չի կայ, ոխչոլ հասկացող էն: Էն պատկերքի պանը լսելը բաշտ մուկչերի սպըխվատիտծը են իլեր՝ նա կեսը ուժ լակ ա քսած իլեր, դէ թողել էն որ պըրծացնի■ իսկ էս կրածը, այ մին էրկու տարի կիլի, որ խօսկ իլեր ա, շուտով կվճռվի, թագադանից■ կրել կտանք: Կաննք, ասըմ էմ, ծին սպասըմ ա: Մին կերպ սրան դրոգ քցամ, տարամ ախչիգերքի շլօլայի մօտ:

– Այ, ասըմ էմ, սա մեր շլօլան ա:

Original page number 86.

– Բէս, ասըմ ա, Ռուստի վըվիսկա ինչի՞ ա:
– Զրեյով էնք տվել. ասըմ էմ, ա՛յ հոքաւոր տերը կկայ՝ հուսումարանի պանը կպրծացնի՝ մենք էլի ետ ստեղ կքաշվենք: լավ ռեմօնտ կանենք, տուռից էլ բելիտ■ կանենք. մին փոքր կէսատ մնացած պան կա:

– Բէս սա՞ ինչ ա, հարցնըմ ա ինձանից, հովի՞ տուռն ա:

– Մերն ա, ասըմ էմ. քասիբանոծիւնը. քանի տարի եա ասել ա, պէտք ա քանդի, թագանը քցի, կործը կէսատ ու մնացել հելէ: – Բէս սա ի՞նչ պան ա, ասըմ ա, կեսը ճուր, կեսը հող:

– Սա, ասըմ էմ, մեր կանաւն ա, փորըմ էն, կէսատ ա:

⁶[[The original page had <կս>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this should be <էս>; I fixed it.]]

11 Astrakhan

Ա տղայ, տա բիրդան ինձի չի ասի՞լ – քի, ասա պաժալըստա տուք ինքներդ էր կիսա՞տ էք, թե թամամ խալիս էք: Մատաղ, ասըմ ա, ծեզի սկի թամամացրած, պրծացրած պան չունե՞ք, որ տեսնենք:

– Ինչի՞ չէ, ասըմ էմ, այ Կըտերինայի մատուռը, ստակ թամամացրած պրծացրած

ա:
– Ինձադը՞, ասըմ ա. նա ի՞նչ պան ա:

– Մատուռ ա, ասըմ էմ, աղօթք անելի տեղ, չասովնա՛. ուզում ես կնանք: Ադա տա բիրդան ծիտն շուր չի տալ, հարայ չի տալ. «պրեամը նա պարախօդ»: Պրօխօդ էկանք թե չէ, սվիստոհը տըվան: Սա ինգաւ ոխչին թարիֆ անելի, քի Հաշտարխանի հայերի ոխչը պանը կեսատ ա. ծըծաղ պաց քըցան որ: Ասըմ էմ ինչի՞ ես հոքիդ մեղք անըմ, քեզի խօ ասա՞մ, որ պրծացրած պան էր ունենք:

– Հա, ասըմ ա, մին դանա չասովնա ունեն պրծացրած. ինչպես ա անըմը՞:

– Կըտերնայի մատուռ:

Ինքըս էլ փոշմանամ: Ադա սաղ կայնած խալիսը էսթայից էր էնթայից էր, եքքե ծենով ծըծախ պաց չեն քըցի՞լ. կասես մին վեդդե հերման ճուր ածան վերես: Ինքըս էր չի հասկացամ, որ ի՞նչպես ընդեղիծ տուս էկամ, տուն էկամ: Մունչուրի՞ ես սահաթը չէմ կարանըմ մոռանալի. որ միտքըս չի ընգնը՞մ, սաղ վերես ալավ ա տամ:

12 Julfa

Original page number 87.

12.1 Overview

The homeland of this dialect is the village called Julfa (now called Old Julfa), found near the shores of Araks, at the Persia-Russia border. In the old times, Julfa played a large role in national commerce. Julfa Armenians had spread out till Italy and Holland, and accumulated great wealth in these domains [[*as merchants*]]. During the time of Shah Abbas the Great (Armenian: Շահաբաս), large numbers of the Armenian population of the Araratian plains (including Julfa Armenians) were forced to leave their homeland, and were taken to Isfahan. Here, in the southern part of the city, they established the New Julfa suburb, which over a short period of time became a lot bigger and richer. It had up to 25,000 Armenian residents. The majority of its residents became involved in commerce and established a few settlements in India, Birmania (Burma), Java and Sumatra. These latter settlements are now almost all gone, and the few remaining Armenians have become English-speakers.

The Julfa dialect is still alive in Old Julfa, New Julfa, and in a few cities in Persia, such as Shiraz, Hamadan, Bushehr, Tehran, Anzali, Qazvin, Rasht, and so on, where New Julfa migrants have settled.

There is an extensive manuscript that is written in the Julfa dialect; this is the chronology of Petros di Sarkis Gilanentz (Armenian: Պետրոս Դի Սարգիս Գիլանտնց).¹ This was published first in the periodical *Krunk Handes* (Armenian: Կոռնկ Հանդես, 1863, February, March) and then published on its own.² One can also find articles written in the more recent dialect in the local New Julfa periodical of *Lraber* (Լրաբեր [*Messenger*]), which is still published to this day. Because I don't have this newspaper, I could not use it.

The Julfa dialect was studied by Patkanian (Պատկանտան) in his...

¹[[*His name is also romanized with Sargis instead of Sarkis, and Gilanents instead of Gilanentz. An English translation can be found online (Gilanentz 1959).*]]

²[[*I think he means the periodical Կոռնկ հայոց աշխարհին [Crane to the Armenian world]. (?)*]]

Original page number 88.

... work (Патканов 1869: 76-103). Thus by benefiting from this work, we can compose our description of the Julfa dialect.

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 225).]]

12.2 Phonology

The phonetic system of this dialect is like the Yerevan system, or more exactly like the Tabriz subdialect.

12.2.1 Change from Classical /h/ <h> to /χ/ <խ>

The primary borderline of its sound changes is how the Classical Armenian /h/ <h> became /χ/ <խ> (Table 12.1).

Table 12.1: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
‘Armenian’	hɑi	hɑj	χɑj	խɑj	hɑj	hɑj
‘bread’	hɑts ^h	hɑg	χɑts ^h	խɑg	hɑts ^h	hɑg
‘father’	hɑiɾ	hɑjɾ	χɛɾ	խɛɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
‘graceful’	fənoɾhɑwɔɾ	znoɾhɑwɔɾ	fənoχɑwɔɾ	znoχɑwɔɾ	fənoɾɑwɔɾ	znoɾhɑwɔɾ
‘fear’	ɑh	ɑh	ɑχ	ախ	ɑh	ɑh

12.2.2 Word-initial insertion of /h/ <h>

Many vowel-initial words received an initial /h/ <h> (Table 12.2).

Table 12.2: Insertion of word-initial /h/ <h> in the Julfa dialect

	Classical Armenian		> Julfa		cf. SEA	
‘when’	ɛɾb	ɛɾɛ	hip ^h	իիփ	jeɾp ^h	ɛɾɛ
‘cheap’	ɑɾzɑn	ɑɾθɑn	heɾzɑn	հեժան	ɑɾzɑn	ɑɾθɑn
‘front’	ɑɾɑd͡ʒ	ɑnoɟ	hɑɾɑd͡ʒ	հառեջ	ɑɾɑt͡ʃ ^h	ɑnoɟ
‘long’	ɛɾkɑɾ	ɛɾկար	heɾkɑɾ	հերկար	jeɾkɑɾ	ɛɾկար
‘close of the day’			hɑɾɑknɑdem	հարակնադեմ	iriknɑdem	իրիկնադեմ
cf. ‘evening’	ɛɾɛkʉn	ɛɾեկուն			irikʉn	իրիկուն

12.2.3 Change from Classical /iʏ/ <իւ>

The word-initial /iʏ/ <իւ> sound became /u/ <ու> (Table 12.3).

Table 12.3: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Julfa dialect

	Classical Armenian	> Julfa	cf. SEA
‘oil’	իւ՛ղ իւղ	ւՖ ուղ	juʌ juղ
‘self’	իւր իւր	ւր ուր	jur juր

12.2.4 Nasal insertion for the word ‘no’ /otʃ^h/

The negative formative from Classical /otʃ^h/ <ոչ> became /motʃ^h/ <մօջ>. This interesting word is formed in the following way. First, the Classical word /otʃ^h/ <ոչ> became /votʃ^h/ <վօջ>, as in many dialects of New Armenian. The sound /n/ <ւ> was then added to this word to get /vontʃ^h/ <վօւջ>, and this form is used in the Yerevan dialect. The labial (շրթնակաւս) sound /v/ in /vontʃ^h/ was affected by the nasality of this /n/ <ւ>, and became a labial nasal /m/ <ւ>. From this form, we got the lenited form (սղմսւք) /motʃ^h/ <մօջ>. In the Julfa dialect, the two forms are also used (Table 12.4).

Table 12.4: Insertion of nasal /m/ <ւ> in negative words in the Julfa dialect

	Classical Armenian	> Julfa	cf. SEA
‘nothing’	otʃ ^h intʃ ^h ոչիւչ	motʃ ^h intʃ ^h , մօջիւչ montʃ ^h intʃ ^h մօւջիւչ	votʃ ^h intʃ ^h ոչիւչ
‘no one’	otʃ ^h ok ^h ոչ ոք	motʃ ^h ov մօջօվ	votʃ ^h vok ^h ոչ ոք
‘no one’s’		motʃ ^h um մօջում	votʃ ^h meki ոչ մեկի

12.3 Morphology

12.3.1 Noun inflection or declension

12.3.1.1 Case marking for singular nouns

In the noun declension, the genitive-dative case is formed with the formative /-e/ <է> as in Karabakh, or with the formative /-i/ <ի> as in Yerevan.

12 Julfa

The ablative is formed with the formative /-e/ <ե>. But for words with the rhyme /-u/ <ու>, the ablative uses the formatives /-its^h, uts^h/, <ից, ուց> (Table 12.5).³

Table 12.5: Ablative in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
‘house’			tun	տոնու
‘house-ABL’	tən-e	տընե	tən-its ^h	տնից
‘brook’			aru	արու
‘brook-ABL’	arv-its ^h	արվից	arv-its ^h	արվից
‘soul’			hok ^h i	հոգի
‘soul-ABL’	χok ^h -uts ^h	խօզուց	hok ^h -uts ^h	հոգուց

The instrumental formative is the usual formative /-ov/ <օվ>, and the locative is /-um/ <ում>.

12.3.1.2 Case marking for plural nouns

For the plural, its declension endings are in Table 12.6.

Table 12.6: Declensions for plurals in the Julfa dialect

NOM	/-er/	<եր>	/-ner/	<ներ>
GEN,DAT	/-er-i, -er-ots ^h /	<երի, Էրօց>	/-ner-i/	<ների>
ABL	/-er-e, -er-ots ^h -e/	<երե, Էրօցե>		
INS	/-er-ov/	<երօվ>	/-ner-ov/	<ներօվ>
LOC	/-er-um/	<երում>	/-ner-um/	<ներում>

To form the plural in some situations, the dialect uses the formatives /-ek^h, -ani, -er-ani, -ner-ani, -arenk^h/ <էք, անի, Էրանի, Ներանի, արենք>.

³[[For the word /arv-its^h/, Adjarian provides a translation <յարուց>, but I couldn't figure out what this word meant. (?)]]

Table 12.7: Example of plurals in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
‘Russian’			rus	ռուս
‘Russian-PL’	ərust-ani	ըռուստանի	rus-ner	ռուսներ
‘hunter’			vorsoɤ	որսող
‘hunter-PL’	vorsoɤ-ani	վորսողանի	vorsoɤ-ner	որսողներ
‘other’			urif	ուրիշ
‘other-PL’	urif-ani	ուրիշանի	urif-ner	ուրիշներ
‘head’			gəlux	գլուխ
‘head-PL-(PL)’	glux-ner-ani	գլուխներանի	gəlux-ner	գլուխներ
‘voice’			ɖzajɲ	ծայն
‘voice-PL-(PL)’	ɖzen-er-ani	ծեներանի	ɖzajɲ-e	ծայներ
‘place’			teɤ	տեղ
‘place-PL’	teɤ-arenk ^h	տեղարեկ	teɤ-er	տեղեր
‘village’			gyuɤ	գիւղ
‘village-PL’	geɤ-arenk ^h	գեղարեկ	gyuɤ-er	գյուղեր

12.3.2 Pronoun inflection or declension

The declension of pronouns is the same as in the Yerevan dialect, ...

Original page number 89.

... so we think it’s superfluous to show them. The pronouns differ only in the ablative, where they take the formative /-e/ <Է> (Table 12.8).

[[I try to minimize my segmentation of pronouns because pronouns tend to contain a lot of opaque morphology. For these ablative forms, a possible segmentation consists of three morphs: ‘from you.PL’ /ɖzez-(a)n-e/ with the gloss PRO-NX-ABL.]]

Table 12.8: Sample of ablative pronouns in the Julfa dialect

personal 1SG ‘from me’	indźne	իւնծնէ
personal 2SG ‘from you’	k ^h ezne	քէզնէ
personal 1PL ‘from us’	mezne	մէզնէ
personal 1PL ‘from us’	mezane	մէզանէ
personal 2PL ‘from you’	đezne	ծէզնէ
personal 2PL ‘from you’	đezane	ծէզանէ
demonstrative proximal SG ‘from this’	esti	էստի
demonstrative proximal SG ‘from this’	sorane	սօրանէ
demonstrative proximal PL ‘from these’	estonts ^h me	էստօնցմէ
demonstrative proximal PL ‘from these’	sots ^h ane	սօցանէ

Some interesting forms are in Table 12.9.⁴

Table 12.9: Sample of other pronouns in the Julfa dialect

reflexive PL ‘selves’	urenk ^h	ուրէնք
reflexive SG ABL ‘from self’	urnen	ուրնէն
reflexive PL GEN ‘of selves’	urents ^h	ուրնց
reflexive PL GEN ‘of selves’	urts ^h ents ^h	ուրնցնց
demonstrative proximal PL GEN ‘of these’	sants ^h an	սանցան
demonstrative medial PL GEN ‘of those’	dants ^h an	դանցան

12.3.3 Verb inflection or conjugation

12.3.3.1 Overview and morphological changes

For verb conjugation, the most characteristic forms are the following.

12.3.3.1.1 Present copula with /a/ <ւ> For the present tense form of the copular verb, the Classical sound /e/ <է> of all the persons has changed to /a/ <ւ> (Table 12.10).

⁴[[*He doesn't say what's interesting about them. (?)*]]

Table 12.10: Copula with /a/ <ւ> instead of /e/ <է> in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG 'I am'	ɑ-m	ւմ	e-m	էմ
2SG 'you are'	ɑ-s	ւս	e-s	էս
3SG 'he is'	ɑ	ւ	e	է
1PL 'we are'	ɑ-nk ^h	ւնք	e-ŋk ^h	էնք
2PL 'you are'	ɑ-k ^h	ւք	e-k ^h	էք
3PL 'they are'	ɑ-n	ւն	e-n	էն
	AUX-AGR		AUX-AGR	

This of course originated via analogy to the present 3SG, which as we know is /a/ <ւ> in the dialects of Yerevan, Karabakh, Shamakhi, Astrakhan, and Agulis.

12.3.3.1.2 Past copula with /i/ <ի> Its imperfective ([[*meaning the past form of the copula*]]) is formed like in Yerevan (Table 12.11). [[*This means that in Julfa, the /e-i/ AUX-PST sequence surfaces as a single [i] via deletion of the /e/.*]]

Table 12.11: Past copula with /i/ <ի> instead of /ei/ <էի> in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG 'I was'	∅-i-∅	ի	ej-i-∅	էի
2SG 'you was'	∅-i-r	իր	ej-i-r	էիր
3SG 'he was'	e-∅-r	եր	e-∅-r	էր
1PL 'we were'	∅-i-nk ^h	ինք	ej-i-ŋk ^h	էինք
2PL 'you were'	∅-i-k ^h	իք	ej-i-k ^h	էիք
3PL 'they were'	∅-i-n	ին	ej-i-n	էին
	AUX-PST-AGR		AUX-PST-AGR	

12.3.3.1.3 Imperfective converb with /-man/ <ման> The indicative present and imperfective of every verb is made with the formative /-man/ <ման> (/aman/ <աման>) (Table 12.12).⁵

⁵[[*I suspect that the formative /-aman/ is actually segmentable as /-a-man/: the theme vowel /a/ plus the converb suffix /-man/.*]]

Table 12.12: Imperfective converb with /-man/ <ման> (/aman/ <աման>) in the Julfa dialect

	Shamakhi		cf. SEA	
‘I go’	gn-a-man a-m	գնաման ամ √-TH-IMPF.CVB AUX-1SG	gn-um e-m	գնում եմ √-IMPF.CVB AUX-1SG
‘I see’ ‘I flee’	tes-man a-m	տեսման ամ	tes-n-um e-m	տեսնում եմ
	p ^h ax-man a-m	փախման ամ √-IMPF.CVB AUX-1SG	p ^h ax-tj ^h -um e-m	փախչում եմ √-VX-IMPF.CVB AUX-1SG
‘I was going’	gn-a-man ∅-i-∅	գնաման ի √-TH-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	gn-um ej-i-∅	գնում էի √-IMPF.CVB AUX-1SG
‘I was seeing’ ‘I was fleeing’	tes-man ∅-i-∅	տեսման ի	tes-n-um ej-i-∅	տեսնում էի
	p ^h ax-man ∅-i-∅	փախման ի √-IMPF.CVB AUX-PST-1SG	p ^h ax-tj ^h -um ej-i-∅	փախչում էի √-VX-IMPF.CVB AUX-PST-1SG

12.3.3.2 General paradigms for the reflex of the A-Class

The following are the primary tenses of the reflex of the Classical verb /gən-a-l/ <գնալ> ‘to go’.

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*This verb is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /a/ in Classical Armenian. Philological work calls it the third class; a more mnemonic name is the A-Class.*]]

12.3.3.2.1 Indicative present and past imperfective [[*In SEA, the indicative present and past imperfective are formed by combining the imperfective converb (a verb with suffix /-um/) with an inflected auxiliary (Table 12.13, 12.14). In Julfa, essentially the same strategy is used with the following differences: the converb suffix is /-man/, and the auxiliary has different forms in Julfa. These forms were discussed in §12.3.3.1.3.*]]

Table 12.13: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-man a-m	գնաման ամ	gən-um e-m	գնում եմ ‘I go’
2SG	gn-a-man a-s	գնաման աս	gən-um e-s	գնում ես
3SG	gn-a-man a	գնաման ա	gən-um e	գնում է
1PL	gn-a-man a-nk ^h	գնաման անք	gən-um e-ŋk	գնում ենք
2PL	gn-a-man a-k ^h	գնաման քք	gən-um e-k ^h	գնում եք
3PL	gn-a-man a-n	գնաման ան	gən-um e-n	գնում են
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

Table 12.14: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-a-man Ø-i-Ø	գնաման ի	gən-um ej-i-Ø	գնում էի ‘I was going’
2SG	gn-a-man Ø-i-r	գնաման իր	gən-um ej-i-r	գնում էիր
3SG	gn-a-man e-Ø-r	գնաման ր	gən-um e-Ø-r	գնում ր
1PL	gn-a-man Ø-i-nk ^h	գնաման ինք	gən-um ej-i-ŋk ^h	գնում էինք
2PL	gn-a-man Ø-i-k ^h	գնաման քք	gən-um ej-i-k ^h	գնում էքք
3PL	gn-a-man Ø-i-n	գնաման ին	gən-um ej-i-n	գնում էին
	√-TH-IMPF.CVB AUX-PST-AGR		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

12.3.3.2.2 Past perfective or aorist [[In SEA, the past perfective or aorist (Table 12.15) for /gən-a-l/ ‘to go’ is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. Julfa uses the same strategy.]]

Table 12.15: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-ɑ-tʰ-i-∅	գևացի	gən-ɑ-tʰ-i-∅	գևացի ‘I went’
2SG	gn-ɑ-tʰ-i-r	գևացիր	gən-ɑ-tʰ-i-r	գևացիր
3SG	gn-ɑ-tʰ-∅-∅	գևաց	gən-ɑ-tʰ-∅-∅	գևաց
1PL	gn-ɑ-tʰ-i-nk ^h	գևացինք	gən-ɑ-tʰ-i-ŋk ^h	գևացինք
2PL	gn-ɑ-tʰ-i-k ^h	գևացիք	gən-ɑ-tʰ-i-k ^h	գևացիք
3PL	gn-ɑ-tʰ-i-n	գևացին	gən-ɑ-tʰ-i-n	գևացին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

12.3.3.2.3 Subjunctive present and past *[[In SEA, the subjunctive present (Table 12.16) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /ɑ/. These are the same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. The Julfa dialect behaves the same but with one difference: the theme vowel of the 2PL changes from /ɑ/ to /e/.]]*

Table 12.16: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-ɑ-m	գևամ	gən-ɑ-m	գևամ ‘(if) I go’
2SG	gn-ɑ-s	գևաս	gən-ɑ-s	գևաս
3SG	gn-ɑ-∅	գևա	gən-ɑ-∅	գևա
1PL	gn-ɑ-nk ^h	գևանք	gən-ɑ-ŋk ^h	գևանք
2PL	gn-e-k ^h	գևեք	gən-ɑ-k ^h	գևաք
3PL	gn-ɑ-n	գևան	gən-ɑ-n	գևան
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 12.17) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Julfa, the theme vowel /ɑ/ is deleted before the past suffix /i/. In the 3SG, the theme vowel is changed to /e/.]]

Table 12.17: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA	
1SG	gn-∅-i-∅	զնի	gən-aj-i-∅	զնայի
			‘(If) I went’	
2SG	gn-∅-i-r	զնիր	gən-aj-i-r	զնայիր
3SG	gn-e-∅-r	զներ	gən-a-∅-r	զնար
1PL	gn-∅-i-nk ^h	զնինք	gən-aj-i-ŋk ^h	զնայինք
2PL	gn-∅-i-k ^h	զնիք	gən-aj-i-k ^h	զնայիք
3PL	gn-∅-i-n	զնին	gən-aj-i-n	զնային
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

12.3.3.2.4 Tenses built from the subjunctive: Future [[*In Julfa, the future and past future are built on the subjunctive by adding the prefix /kə/ <կը> (Table 12.18). SEA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.*]]

Table 12.18: Future <ապանի> and past future <անցեալ ապանի> for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	kə gn-a-m	կը զնամ	kə gən-∅-i-∅	կը զնի
		‘I will like’		‘I was going to like’
2SG	kə gn-a-s	կը զնաս	kə gən-∅-i-r	կը զնիր
3SG	kə gn-a-∅	կը զնա	kə gən-e-∅-r	կը զներ
1PL	kə gn-a-nk ^h	կի զնանք	kə gən-∅-i-nk ^h	կը զնինք
2PL	kə gn-e-k ^h	կը զնեք	kə gən-∅-i-k ^h	կը զնիք
3PL	kə gn-a-n	կը զնան	kə gən-∅-i-n	կը զնին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

12.3.3.2.5 Imperative and prohibitive [[*For the imperative 2SG, SEA adds a zero morph after the root for an A-Class verb like ‘to go’ (Table 12.19). For the 2PL, SEA adds the sequence /-a-ts-ek^h/ after the root such that /-a-ts^h/ for the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Julfa uses similar strategies with one difference: the 2PL can omit the /-a-ts^h/ sequence.*]]

Table 12.19: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa		cf. SEA ‘go!’		
2SG	gn-α-∅	զևա	gən-α-∅	զևա	√-TH-IMP.2SG
2PL	gn-α-ts ^h -ek ^h	զևացեք	gən-α-ts ^h -ek ^h	զևացեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	gn-ek ^h	զևեք			√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 12.20), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. For Julfa, the prohibitive is formed by placing the /mi/ after the verb. The verb is a non-finite form with /-al/ (possibly the infinitive). In the 2PL, the prohibitive marker carries plural agreement, thus agreement morphology is mobile.]]

Table 12.20: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

	Julfa and SEA ‘do not go!’				
2SG	gn-α-l mí	զևալ մի’	√-TH-INF(?) PROH		Julfa
	mí gən-α-∅	մի’ զևա	PROH √-TH-IMP.2SG		SEA
2PL	gn-α-l m-ek ^h	զևալ մեք	√-TH-INF(?) PROH-IMP.2PL		Julfa
	mí gən-α-ts ^h -ek ^h	մի զևացեք	PROH √-TH-AOR-IMP.2PL		SEA

12.3.3.2.6 Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 12.21. Note that the present participle and past participle are also called the imperfective converb and the perfective converb.]]

Table 12.21: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to go’ in the Julfa dialect

		Julfa and cf. SEA				
Infinitive	անորոշ	gn-α-l	զևալ	√-TH-INF		Julfa
		gən-α-l	զևալ	√-TH-INF		SEA
Present	սերկայ	gn-α-man	զևաման	√-TH-IMPF.CVB		Julfa
		gən-um	զևոմ	√-IMPF.CVB		SEA
Past	անցեալ	gn-α-ts ^h -el	զևացել	√-TH-AOR-PERF.CVB		Julfa
		gən-α-ts ^h -el	զևացել	√-TH-AOR-PERF.CVB		SEA

Original page number 90.

12.4 Text samples

Adjarian's sample: Taken from Կռուկ, 1863, էջ 92-94

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

1. Համադանցի Սահիջանի վորթի Հովսեփն արել քաղաքս, ասաց թե Համադանսա՞ մին ամիս ա վոր դուս ամ. յես Համադան իքան՝ Բաղդադա մին խայ յեկավ Համադան, ասաց թե Ըստամբոլու շատ ջաբախանա յեկավ Բաղդադ, ամա ասկար չեկավ, եւ ասկար կալէ ձեն էլ չկեր: Բաղդադա փաշէն վոր Ըռուստի ասկարին Գիլան գոլն հիմացավ՝ Բաղդադա բերթըն ինչ քանդած տեղ վոր կեր՝ Թամամին շինել արետ, վոր Ըռուստիցն շատ ախ եր քաշում:

2. Վերո Հովսեփն ասաց թե յես վոր յեկի Ղազվին, Ղազվինցիք ասում ին թե մեր սարդարն տեղես փախավ՝ մենք մնացինք անտեր. մեր ճարն ի՞նչպես գընի. մեր ճարն էս ա վոր հեփ մեր ախն շատանա վոր Աղվանն մեզ մօտկանա, պիտի վոր գրենք Ըռէշո՞ւ Ըռուստի սարդարին վերա, վոր մեզ տիրուրին առի եւ մենք Ըռուստի դուլուղ առենք:

3. Օգօստօսի 2քումն 2 շամախցի թուրք Թարվիզու շահիցն չափարարել Ըռէշո՞ւ վոր գնա Թիմիջանա վեզրին կուշտն: Էս 2 չափարն ասել ան թե՛ Վախտանկ խանըն եւ Կախէթու վալի Մամատ Ղուլի խանըն խաշտել ան (հաշտուեր են) եւ միատեղ ուրենց ասկարովն գնացել ան Հարեվան (Երեւան): Հարեվանա կշտին 4 օսմանցու փաշա դընի ուրենց ասկարովն. 4 փաշին խետ կռիվ կը տան, վոր Օսմանցու ասկարեն շատ ջառթել ան. մնացյալն փախել ա եւ մին փաշէն ուր ասկարովն մին դայիմ տեղ ա՞ վոր կարել չեն գրիշմիշ լինելն:

4. Ջուղայեցի Վօհանեսի վորթի Թօրօսն Օգօստօսի 3ումն յեկավ Ըռէշո. ասաց թե յես Արզրում էի՝ վոր խաբար յեկավ թե 4 փաշա գնացին Թիֆլիզ առին եւ ընկել ան Վախտանկ խանին հետնեն վոր բռնեն. Արզրում 3 օր դօսամա արարին եւ ...

Original page number 91.

... թօփվեր գցեցին. հետօ քանի օրեն հետ խաբար արել՝ թե Վախտանկ խանն շատ ասկարով հետ ա դառցել օսմանցուն վերա. շատ ուժով շքաստա տվել. եւ օսմանկվին ասկարն վոր փախել էր՝ 100-օվ 200-օվ հետ ան գօլման Արզրում. վոր յեկինք Բայազիդն էլ տեսման ինք, վոր հետ ին փախման: Թավրիզու վոր դախիլ յեյանք՝ էլ էսպես լսեցինք. եւ Վրաստանա չափար արել Թարվեզ՝ էլ էսպես ասաց՝ վոր վերելումն գրած ա:

5. Հուլիսի 28. Թիֆլիզեցի X վոր Հայօց դավակ ա, վոր կաթօլիկ ա դառցել, վոր ֆռանկսըզի կումալանուն դիլմաճ յելել, վոր էս Հօսեփն Ըսպահանա փախել էր,

12 Julfa

Համադանա վերա արել Ըռէշտ, վոր Աղվանին Ըսպահան առուլն խաքիյաթ արար՝ թէ ինչպէս ան առել. թիվն 1722 փետրվարի 18. Աղվան Միրվեսի վորթի Մամուղ խանըն 12,000 ասկարով Քրմանա վրա յեկավ. Ըսպահանա վերա, վոր էլ էս օր Աղվանն յեկել ա Վարզան դախիլ յելել, վոր մինչի Ըսպահան 16 աղաջ ա, վոր է 80 վերստ:

6. Արապի սարդարն էլ էն օրն չափար ա դարկել Ըսպահան շահին՝ թէ Թախիխ Մամուղն ուր ասկարովն Ըսպահանա վերա կալման, շուսով Էստուր Ֆիքրն արա:

7. Շահ Մամուղին գալն վոր կը լսի՝ թէ Թախիխ կալիս ա, հուքմ կառի ուր բեկլարին՝ թէ վօրչանք օմարա, խան, բեկ, բեկգարա, դուլ, դօռչի կա՝ հազըվէն եւ թօփ եւ ջաբախանա հազրեցեք՝ որ բիտի գնեք Ազվանին դարշուն, վոր թօշեք վօջ Աղվանն Ըսպահան դօ. սօքա 18,000 մարթ եւ 24 թօփ կը հազրեն:

8. Էլ էն օրն մուասիլ կադարկէն գեդարենքն՝ 12,000 մարթ թվանկչի կը բօլօրեն կը բերեն Ըսպահան:

13 Agulis

13.1 Background

Original page number 92.

The Agulis dialect is spread in a small border near Nakhichevan, whose center is the rural town or village-city (գիւղաքաղաք) of Agulis. The surrounding villages are Շօնոճ, Ծոճմից, Դնազրտ, Րամիս, Դաստ, Կձլձի, and so on. All of these constitute the branches of this dialect.

The Agulis dialect is so far away from the common Armenian language, that its surrounding populations have thought that this dialect was a foreign language and called it *Zok* (Armenian: Չոկերեն, SEA /zokeren/), just as the people are called *Zok* (Armenian: Չոկ, SEA /zok/).

13.2 Phonology

13.2.1 Segment inventory

The phonetic system of Agulis is similar to the Yerevan system. It has added only the vowels /æ, ɣ, œ/ <ւի, իւ, էօ>, and the consonants /g^j, k^j, k^{hi}/ <գյ, կյ, ըյ>.

13.2.2 Sound changes

Its sound changes have rendered this language unrecognizable, and they are the following.

13.2.2.1 Monophthong vowel changes

13.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ւ> Classical Armenian /a/ <ւ> became /a/ <ւ> for the words in Table 13.1.

Table 13.1: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /a/ <u> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘happy’	urách	ուրախ	órach	óրախ	urách	ուրախ
‘game’	χať	խաղ	haʁ	հաղ	χaʁ	խաղ
‘tail’	agí	ագի	ági	ա՛գի	agí	ագի
‘crow’	agráu	ագռաւ	akrán	ա՛կռավ	agrán	ագռավ
‘salt’	ať	աղ	aʁ	աղ	aʁ	աղ
‘vessel’	amán	աման	áman	ա՛ման	amán	աման
‘summer’	amárən	ամառն	ámar	ա՛մառ	amár	ամառ
‘peak’	gagát ^h ən	գագաթս	g ^j ég ^j at ^h	գյԷ՛գյաթ	gagát ^h	գագաթ

Classical Armenian /a/ <u> became /æ/ <ü> for the words in Table 13.2.

Table 13.2: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /æ/ <ü> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘mouth’	berán	բերան	bæraen	բա՛րան	berán	բերան
‘sheep’	otj ^h χár	ոչխար	éχtj ^h æra	Է՛խչան	votj ^h χár	ոչխար
‘flour’	aljúr	ալիւր	ælyr	ա՛լիւր	aljúr	ալիւր
‘blood’	arjún	արիւն	æryr	ա՛րիւն	arjún	արիւն
‘thin’	barák	բարակ	bæraek	բա՛րակ	barák	բարակ
‘spring’	garún	գարուն	g ^j ærun ^h	գյա՛րունք	garún	գարուն

Classical Armenian /a/ <u> became /o/ <o> for the words in Table 13.3, only in the last syllable. [[*But contrast their genitive forms which show an /a/.*]]

Table 13.3: Change from Classical Armenian /a/ <u> to /o/ <o> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘man’	marđ	մարդ	mord	մորդ	mart ^h	մարդ
‘man-GEN’	marđ-óĭ	մարդոյ	márd-i	մա՛րդի	mart ^h -ú	մարդու
‘bride’	harsən	հարսս	hors	հորս	hars	հարս
‘bride-GEN’	hars-in	հարսիս	hárs-i	հա՛րսի	hars-í	հարսի
‘death’	mah	մահ	moh	մօհ	mah	մահ
‘death-GEN’	mah-ú	մահու	máh-i	մա՛հի	mah-í	մահի
‘lamp’	tj ^h ərag	ծրագ	tj ^h rog ^j	ճրօգ	tj ^h ərak ^h	ծրագ
‘lamp-GEN’	tj ^h ərag-í	ծրագի	tj ^h rág ^j -i	ճրա՛գի	tj ^h ərak ^h -í	ծրագի

Classical Armenian /a/ <ւ> became /e/ <է> for very few words (Table 13.4).¹

Table 13.4: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘dirt’	ałt	ւղտ	ełt	էղտ	ałt	ւղտ
‘dirty’	ałtót	ւղտոտ	jéłtut	յէ՛խտուտ	ałtót	ւղտոտ
‘peak’	gagát ^h ən	գագաթև	g ^j ég ^j at ^h	գյէ՛գյաթ	gagát ^h	գագաթ
‘barley’	garí	գարի	g ^j éri	գյէ՛րի	garí	գարի

Classical Armenian /a/ <ւ> became /œ/ <ւո> for the words in Table 13.5

Table 13.5: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /œ/ <ւո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘pillow’	bárdz	բարձ	bœrdz	բւորձ	barts ^h	բարձ
‘church’	zam	ժամ	zœm	ժւոմ	zam	ժամ
‘spade’	bah	բահ	bœh	բւոհ	bah	բահ
‘high’	bárdzær	բարձր	bœdzær	բւոձրր	barts ^h ær	բարձր
‘open’	bats ^h	բաց	bœts ^h	բւոց	bats ^h	բաց
‘to go’	gənal	գնալ	nœl	նւոլ	gənal	գնալ
‘bitter’	dárən	դարև	dœrnə	դէ՛ոնւը	dárən	դարև

Classical Armenian /a/ <ւ> became /jœ/ <յո> for the words in Table 13.6

Table 13.6: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /jœ/ <յո> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘right (side)’	ađz ւջ	jœdž յոջ	atj ^h ւջ

Original page number 93.

Classical Armenian /a/ <ւ> became /aj/ <ւյ> for the words in Table 13.7

¹[[For the word ‘dirty,’ Adjarian provides the word <ւղտոտ>. I couldn’t determine if this word existed in Classical Armenian; but this word is a compound of Classical roots, so it’s possible. (?)]]

13 Agulis

Table 13.7: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /aj/ <ւայ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘needle’	aséłən	ւսեղն	ájsæx	ա՛յսւն	aséx	ւսեղ
‘happy! (interjection)’	eraní	երանի	hərájnak	հըրա՛յնակ	jeraní	երանի
‘to fold’	tsalél	ծալել	tsájilil	ծա՛յլիլ	tsalél	ծալել
‘to melt’	halél	հալել	hájlil	հա՛յլիլ	halél	հալել

Classical Armenian /a/ <ւ> became /u/ <ւու> for the words in Table 13.8, only before nasal consonants.

Table 13.8: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /u/ <ւու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘similar’	nəman	ւման	nmun	ւմոււն	nəman	ւման
‘sign’	nəfan	ւշան	nfun	ւշոււն	nəfan	ւշան
‘monastery’	vank ^h	վանք	vunk ^h	վոււնք	vanj ^h	վանք
‘thick’	t ^h ándzər	թանծր	t ^h úndzər	թո՛ւնծր	t ^h ándzər	թանծր
‘heavy’	tsánər	ծանր	tsúndər	ծո՛ւնըր	tsánər	ծանր

Classical Armenian /a/ <ւ> became /y/ <իւ> for the words in Table 13.9.

Table 13.9: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /y/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to come’	gal	գալ	g ^j yl	գյիլ	gal	գալ
‘thing’	ban	բան	byn	բիւն	ban	բան
‘spoon’	targal	տարգալ	dəgył	դըգիլ	gət ^h al	գրալ
‘swallow’	tsitsernák	ծիծեռնակ	ts ^h əts ^h ærnək	ցըցա՛ւնիւկ	tsitsernák	ծիծեռնակ
‘apricot’	tsirán	ծիրան	tsæryn	ծա՛րիւն	tsirán	ծիրան

13.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե> Classical Armenian /e/ <ե> became /æ/ <ւէ> for the words in Table 13.10.

Table 13.10: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /æ/ <ւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘two’	erkú	երկու	ærky	ւի՛րկիւ	jerkú	երկու
‘on’	i veráĭ	ի վերայ	væraæ	վւ՛րւ	vərá	վրա
‘bridegroom’	p ^h esáĭ	փեսայ	p ^h æsæ	փւ՛սւ	p ^h esá	փեսա
‘corpse’	merǵál	մեռեալ	mærael	մւ՛ռւ	merǵál	մեռյալ
‘ground’	getín	գետին	g ^l ætín	գւ՛տին	getín	գետին
‘mouth’	berán	բերան	bæraen	բւ՛րան	berán	բերան
‘maternal uncle’	k ^h erí	քեռի	k ^h æri	քւ՛ռի	k ^h erí	քեռի
‘needle’	aséłæn	ասեղն	ájsæx	ա՛յսւն	aséx	ասեղ
‘beam’	gerán	գերան	g ^l æraen	գւ՛րան	gerán	գերան

Classical Armenian /e/ <ե> became /a/ <ւ> for the words in Table 13.11.

Table 13.11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /a/ <ւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘dream’	eráz	երագ	áraz	ա՛րագ	jeráz	երագ
‘come (participle)’	ekǵál	եկեալ	ákal	ա՛կալ	jekǵl	եկել
‘iron’	erkát ^h	երկաթ	árkat ^h	ա՛րկաթ	jerkát ^h	երկաթ
‘come! (IMP.2PL)’	ekáĭk ^h	եկա՛յք	ákik ^h	ա՛կիք	jekék ^h	եկե՛ք
‘brother’	ełbáĭr	եղբայր	áxp̄ar	ա՛խպար	jex̄p̄áj̄r	եղբայր
‘student’	ałakért	աշակերտ	áłkart	ա՛շկարտ	ałakért	աշակերտ
‘thirty’	eresún	երեսուն	arássun	արա՛սուն	jeresún	երեսուն

Classical Armenian /e/ <ե> became /i/ <ի> for the words in Table 13.12.

Table 13.12: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘big’	mets̄	մեծ	mits̄	միծ	mets̄	մեծ
‘I (NOM)’	es	ես	is	իս	jes	ես
‘ox’	ézən	եզն	íznə	ի՛զնը	jez	եզ
‘river’	get	գետ	git	գիտ	get	գետ
‘wife’s father’	anér	աներ	ánir	ա՛նիր	anér	աներ
‘broom’	awél	աւել	ávil	ա՛վիլ	avél	աւել
‘to bring’	berél	բերել	bíril	բի՛րիլ	berél	բերել
‘when’	erb	երբ	ib	իբ	jerp ^h	երբ
‘face’	erés	երես	íris	ի՛րիս	jerés	երես
‘three’	erék ^h	երեք	írik ^h	ի՛րիք	jerék ^h	երեք
‘to cook’	ep ^h él	եփել	íp ^h il	ի՛փիլ	jep ^h él	եփել
‘light (weight)’	t ^h et ^h éu	թեթել	t ^h it ^h iv	թի՛թիվ	t ^h et ^h év	թեթել

Classical Armenian /e/ <ե> remained /e/ <ե> for the words in Table 13.13.

Table 13.13: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /e/ <ե> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘burden’	bérən	բեռն	bérnə	բե՛ռնը	ber	բեռ
‘yellow’	deřin	դեղին	déřin	դե՛ղին	deřin	դեղին
‘nail (finger/toe)’	eřung	եղուկ	éřunk ^h	ե՛ղուկ	jéřung	եղուկ
‘winter’	đzəmérən	ձմեռն	đzəmérnə	ձըմե՛ռնը	đzəmér	ձմեռ
‘hand’	đzer-k ^h (-PL)	ծեռք	đzerk ^h	ծեռք	đzerk ^h	ծեռք

Classical Armenian /e/ <ե> remained /e/ <ե> for the words in Table 13.14.

Table 13.14: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /e/ <ե> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘oath’	erdúmən	երդումս	órdym	եօ՛րդիւմ	jert ^h úm	երդում

13.2.2.1.3 **Classical Armenian /ē/ <ե>** Classical Armenian /ē/ <ե> became /e/ <ե> for the words in Table 13.15.

Table 13.15: Change from Classical Armenian /ē/ <t> to /e/ <t> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘donkey’	ēf t₂	ef t₂	ef t₂
‘half’	kēs ւtu	kes ւtu	kes ւtu
‘olive oil’	ḏzēt ^h δtթ	ḏzet ^h δtթ	ḏzet ^h δtթ

Classical Armenian /ē/ <t> became /ej/ <tj> for the words in Table 13.16.

Table 13.16: Change from Classical Armenian /ē/ <t> to /ej/ <tj> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘heap’	dēz դtզ	dejz դtջ	dez դtզ

Classical Armenian /ē/ <t> became /i/ <ɫ> for the words in Table 13.17.

Table 13.17: Change from Classical Armenian /ē/ <t> to /i/ <ɫ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘fox’	āh.ēs աղուէտ	ávis ա՛ղվիս	avés աղվէտ
‘curse’	anētsk ^h աւեծք	ánitsk ^h ա՛նիծք	anētsk ^h աւեծք

Classical Armenian /ē/ <t> became /aj/ <ւj> for the words in Table 13.18.

Table 13.18: Change from Classical Armenian /ē/ <t> to /aj/ <ւj> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘lord’	tēr տեր	tajr տայր	ter տեր
‘dormouse (CA); rat (SEA)’	arnēt առւետ	ərnajt ըռւայտ	arnet առւետ
‘need’	arnēt pētk ^h	pajtk ^h պայտք	petk ^h պետք

Classical Armenian /ē/ <t> became /a/ <ւ> for the words in Table 13.19.

13 Agulis

Table 13.19: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /a/ <ա> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘female’	ēg եգ	ag ^j ագ	eg եգ
‘inside’	mēdž մեջ		metʃ ^h մեջ
‘inside-DEF’		mádž-ə մա՛ջը	métʃ ^h -ə մեջը

13.2.2.1.4 **Classical Armenian /i/ <ի>** Classical Armenian /i/ <ի> remained /i/ <ի> for the words in Table 13.20.

Table 13.20: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘red’	karmír կարմիր	kármir կա՛րմիր	karmír կարմիր
‘month’	amís ամիս	ámis ա՛միս	amís ամիս
‘nit’	aníts անիծ	ánits ա՛նիծ	aníts անիծ
‘nit’	bəringdž բրինձ	brindž բրինձ	bəringdž բրինձ
‘barley’	garí գարի	g ^j éri գլ՛րի	garí գարի
‘wine’	giní գինի	g ^j ini գլի՛նի	giní գինի
‘ninety’	innəsún ինևսուև	innásun ինևա՛սուև	innəsún ինևսուև
‘horse’	dži ձի	dži ձի	dži ձի

Classical Armenian /i/ <ի> became /ej/ <եյ> for the words in Table 13.21.

Table 13.21: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ej/ <եյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘to lick’	lizél լիզել	léjzil լե՛յզիլ	lizél լիզել

Classical Armenian /i/ <ի> became /uj/ <ույ> for the words in Table 13.22.

Table 13.22: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /uj/ <ույ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘one’	mi մի	mujn մույև	mi մի

Classical Armenian /i/ <ի> became /u/ <ու> for the words in Table 13.23.

Table 13.23: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /u/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘what’	intʃ ^h իւչ	untʃ ^h ոււչ	intʃ ^h իւչ

Classical Armenian /i/ <ի> became /aj/ <այ> for the words in Table 13.24.

Table 13.24: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /aj/ <այ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘meat’	mis	միս	majs	մայս	mis	միս
‘to like’	sirél	սիրել	sájríl	սա՛յրիլ	sirél	սիրել
‘oar’	t ^h i	թի	t ^h ájna	թա՛յնը	t ^h i	թի
‘nine’	ínən	ինս	ájna	ա՛յնը	ínə	ինը
‘laughter’	tsítsáł	ծիծաղ	tsájtsæɬ	ծա՛յծաղ	tsítsáɬ	ծիծաղ
‘lime’	kir	կիր	kajr	կայր	kir	կիր
‘old’	hin	հին	hajn	հայն	hin	հին
‘nose’	k ^h it ^h	քիթ	k ^h ajnt ^h	քայնթ	k ^h it ^h	քիթ
‘mind’	mit-(ə?)k ^h (-PL)	միտք	majtk ^h	մայտք	mitk ^h	միտք

Classical Armenian /i/ <ի> became /æ/ <ւի> for the words in Table 13.25.

Table 13.25: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /æ/ <ւի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘beautiful’	sirún	սիրուն	særyn	սա՛րիւն	sirún	սիրուն
‘I (DAT)’	indz	ինծ	ændz	ա՛նծ	indz	ինծ
‘I (GEN)’	im	իմ	æm	ա՛մ	im	իմ
‘apricot’	tsirán	ծիրան	tsæryn	ծա՛րիւն	tsirán	ծիրան
‘one’	mi	մի	mæn	մա՛ն	mi	մի

Classical Armenian /i/ <ի> became /a/ <ա> for the words in Table 13.26.²

²[[The original page had <մայտք> as part of the change from <ի> to <ա>. But on page 306, Ad-jarian provides an erratum that this should be part of the change from <ի> to <այ>; I fixed it.]]

Table 13.26: Change from Classical Armenian /i/ <h> to /a/ <u> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘heart’	sirt սիրտ	sart սարտ	sirt սիրտ
‘five’	hing հինգ	hang ^j հաւագ	hing հինգ
‘kernel’	koríz կորիզ	kɔ́áz կղագ	koríz կորիզ

Original page number 94.

13.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <n> Classical Armenian /o/ <n> remained /o/ <o> for the words in Table 13.27.

Table 13.27: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o/ <o> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘eyelid’	kop կոպ	kop կօպ	kop կոպ

Classical Armenian /o/ <n> became /u/ <nɫ> for the words in Table 13.28.

Table 13.28: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nɫ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘smell’	hot հոտ	hut հուտ	hot հոտ
‘loan’	p ^h ox փոխ	p ^h uh փուհ	p ^h ox փոխ
‘foot’	ótən ոտն	útnə ո՛ւտնը	vót ոտ
‘belly’	p ^h or փոր	p ^h ur փուր	p ^h or փոր
‘who’	ov ով	uv ուվ	ov ով
‘no’	otʃ ^h ոչ	utʃ ^h ուչ	votʃ ^h ոչ
‘chair’	at ^h ór աթոռ	át ^h urk ^h ա՛թուրք	at ^h ór աթոռ
‘trembling’	doł դող	duɔ դուղ	doɔ դող
‘bone’	óskær ոսկր	úskær ո՛սկըը	voskór ոսկր
‘lentil’	ospæn ոսպն	usp ուսպ	vosp ոսպ
‘wall’	órmən որմն	úrman ո՛րման	vorrm որմ

Classical Armenian /o/ <n> became /ɣ/ <hɫ> for the words in Table 13.29.

Table 13.29: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ɤ/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘thief’	gɔt	գող	gʲɤt	գիւղ	gɔt	գող
‘essential’	gəɫxawór	գլխաւոր	gʲəɫhævɤr	գլլիւա՛ւիւր	gəɫxawór	գլխաւոր
‘gray-haired’	alewór	ալեւոր	həɫævɤr	հլլա՛ւիւր	alewór	ալեւոր
‘flame’	boʃtʰ	բոց	bɤʃtʰ	բիւց	boʃtʰ	բոց
‘lap’	gog	գոգ	gʲɤgʲ	գիւգ	gokʰ	գոգ
‘apple’	xəndzór	խնձոր	xəndzɤr	խլլնձիւր	xəndzór	խնձոր
‘worm’	órdən	որդն	ɤrnə	իւռնը	vórtʰ	որդ

Classical Armenian /o/ <n> became /e/ <է> for the words in Table 13.30.

Table 13.30: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /e/ <է> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to try’	pʰordzél	փորձել	pʰérdzil	փէ՛րծիլ	pʰorʈsʰél	փորձել
‘mule’	dʒorí	ջորի	dʒéri	ջէ՛րի	dʒorí	ջորի
‘soul’	hogí	հոգի	hégi	հէ՛գի	hokʰí	հոգի
‘sheep’	otʃʰxár	ոչխար	éxʈʰæɤr	է՛խչար	voʈʃʰxár	ոչխար
‘louse’	odzil	ոջիլ	édzil	է՛ջիլ	voʈʃʰíl	ոջիլ

Classical Armenian /o/ <n> became /æ/ <ւ> for the words in Table 13.31.

Table 13.31: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /æ/ <ւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to try’	gortsel	գործել	gʲærdzil	գլլա՛րծիլ	gortsel	գործել
‘to praise’	govél	գովել	gʲávil	գլլա՛ւիլ	govél	գովել
‘cress’	kotímən	կոտիմս	kʲætím	կլլա՛տիմ	kotém	կոտեմ

Classical Armenian /o/ <n> became /ɑ/ <ա> for the words in Table 13.32.

Table 13.32: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /a/ <u> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘smell’	hot	hnun			hot	hnun
‘smelled (participle)’			hæ̂tats	hwaʹtawð	hotáts	hnutawð
‘to change’	p ^h oxél	փոխել	p ^h áhil	փա՛հիլ	p ^h oxél	փոխել
‘grandchild’	t ^h órən	թոռն	t ^h árnə	թա՛ռնը	t ^h or	թոռ
‘ash’	moxír	մոխիր	máxir	մա՛խիր	moxír	մոխիր
‘gold’	oskí	ոսկի	áski	ա՛սկի	voskí	ոսկի
‘calf’	ort ^h	որթ	árt ^h uk	ա՛րթուկ	hort	հորթ

13.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <nL> Classical Armenian /u/ <nL> remained /u/ <nL> for the words in Table 13.33.

Table 13.33: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u/ <nL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘other’	urif	ուրիֆ	úrif	ո՛ւրիֆ	urif	ուրիֆ
‘name’	anún	անուն	ánun	ա՛նուն	anún	անուն
‘autumn’	afún	աշուն			afún	աշուն
	afún-k ^h (-PL)	աշունք	áfunk ^h	ա՛շունք		
‘elbow’	armúkən	արմուկն	ármung	ա՛րմուկ	armúŋk	արմուկ
‘fish’	dzúkən	ծուկն	dzúknə	ծո՛ւկնը	dzúk	ծուկ

Classical Armenian /u/ <nL> became /y/ <ɿL> for the words in Table 13.34.

Table 13.34: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <ɿL> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘you (NOM)’	du	դու	dy	դիլ	du	դու
‘wool’	burd	բուրդ	byrd	բիլրդ	burt ^h	բուրդ
‘abyss’	andúnd	անդունդ			andúnd	անդունդ
	andúnd-(ə?)k ^h (-PL)	անդունդք	ændyndk ^h	անդիլնդք		
‘head’	gəlux	գլուխ	g ^j əlyh	գլլիլի	gəlux	գլուխ
‘oath’	erdúmən	երդումն	érdym	ե՛րդիլմ	jert ^h um	երդում

Classical Armenian /u/ <nL> became /o/ <o> for the words in Table 13.35.

Table 13.35: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /o/ <o> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘false’	sut	սուտ	sot	սօտ	sut	սուտ
‘cold’	ts ^h urt	ցուրտ	ts ^h ort	ցօրտ	ts ^h urt	ցուրտ
‘shoulder’	us	ուս	jons	յօս	us	ուս
‘camel’	ušt	ուշտ	ošt	օշտ	uxt	ուշտ
‘happy’	uráχ	ուրախ	óraχ	օրախ	uráχ	ուրախ
‘to eat’	utél	ուտել	ótil	օտիլ	utél	ուտել
‘to have’	unií	ունիւմ	ónil	օնիլ	unél	ունել
‘sour’	t ^h ət ^h u	թթու	t ^h t ^h o	թթօ	t ^h ət ^h u	թթու
‘fig’	t ^h uz	թուզ	t ^h óznə	թօզնը	t ^h uz	թուզ

Classical Armenian /u/ <nL> became /ej/ <ɛj> for the words in Table 13.36.

Table 13.36: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /ej/ <ɛj> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘knee’	tsúngə ^h k	ծուկք	tséjnə	ծէյնը	tsuŋk	ծուկ

Classical Armenian /u/ <nL> became /e/ <ɛ> for the words in Table 13.37.

Table 13.37: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /e/ <ɛ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘belly (CA); satiated (SEA)’	kuft	կուշտ	keft	կէշտ	kuft	կուշտ
‘Friday’	urbát ^h	ուրբաթ	érbæt ^h	էրբաթ	urp ^h át ^h	ուրբաթ
‘to swallow’	kul tal	կուլ տալ	kel tol	կէլ տօլ	kul tal	կուլ տալ
‘jug’	kuʒ	կուժ	kez	կէժ	kuʒ	կուժ
‘thorn’	p ^h uf	փուշ	p ^h ef	փէշ	p ^h uf	փուշ

13.2.2.2 Diphthong changes

13.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ> Classical Armenian /aj/ <այ> remained
/aj/ <այ> for the words in Table 13.38.

Table 13.38: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɑj/ <ւյ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	հայր	hɑjɾ	հայր	hɑjɾ	հայր
‘mother’	mɑjɾ	մայր	mɑjɾ	մայր	mɑjɾ	մայր
‘wood’	p ^h ɑjɿt	փայտ	p ^h ɑjɿt	փայտ	p ^h ɑjɿt	փայտ
‘goat’	ɑjɿs	այծ	ɑjɿs	այծ	ɑjɿs	այծ
‘sound’	ḏzɑjn	ծայն	ḏzɑjn	ծայն	ḏzɑjn	ծայն
‘lightning’	kɑjɿsɑkən	կայծակն	kɑjɿsɑk	կայծակ	kɑjɿsɑk	կայծակ

Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> became /ɑ/ <ւ> for the words in Table 13.39.

Table 13.39: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɑ/ <ւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
medial ‘that’	ɑjɿd	այր	ɑt	տ	ɑjd	այր
distal ‘that yonder’	ɑjn	այն	ɑn	ն	ɑjn	այն
‘other’	ɑjɿl	այլ	ɑl	լ	ɑjl	այլ

Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> became /e/ <ւ> for only the word in Table 13.40.

Table 13.40: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /e/ <ւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘vineyard’	ɑjgɿ	այգի	ég ^j i	ե՛գի	ɑjgɿ	այգի

Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> became /ɣ/ <իւ> for only the word in Table 13.41.

Table 13.41: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /ɣ/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘wolf’	gɑjɿl	գայլ	g ^j ɣl	գիլ	gɑjɿl	գայլ

Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> became /i/ <ի> for only the word in Table 13.42.

Table 13.42: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘wide’	lɑjn	լայն	lin	լին	lɑjn	լայն

13.2.2.2.2 Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> became /ɑv/ <ւվ> for the words in Table 13.43.

Table 13.43: Change from Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> to /ɑv/ <ւվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘crow’	agrɑ̃ ւագրււ	akráv ւ’կրււ	agráv ւագրււ
‘sand’	awáz ւաւազ	ávaz ւ’վազ	anáv ւավազ
‘thirsty’	tsarɑ̃ ծարււ	tsáran ծա’րււ	tsaráv ծարււ
‘partridge’	kak ^h ɑ̃ կաքււ	kák ^h av կա’քււ	kak ^h áv կաքււ

Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> became /ov/ <ու> for the words in Table 13.44.

Table 13.44: Change from Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> to /ov/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘cot’	χɑ̃ Իււ	χov Իու	χav Իււ
‘bird (CA); chicken (SEA)’	hɑ̃ Խււ	hov Խու	hav Խււ
‘agreeable’	hawán Խաւան	hóvan Խո’վան	haván Խավան

Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> became /o/ <ու> for the words in Table 13.45.

Table 13.45: Change from Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> to /o/ <ու> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘speech’	χá̃sk ^h Խաւսք	χosk ^h Խո’սք	χósk ^h Խոսք
‘mother (GEN)’	mãr Խաւր	mor Խոր	mor Խոր
‘father (GEN)’	hãr Խաւր	hor Խոր	hor Խոր
‘pigeon’	ɑ̃ɑ̃nı́ ւղաւնի	əbónı րըօնի	ɑ̃ɑ̃nı́ ւղաւնի

Classical Armenian /ɑ̃/ <ււ> became /u/ <ու> for the words in Table 13.46.

Table 13.46: Change from Classical Armenian /ɑ̃/ <աւ/ to /u/ <ու/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘prayer’	ɑ́ɑ̃tʰəkʰ	աղաւթ	áɑ̃tʰkʰ	ա՛ղութ	ɑ̃óʰtʰkʰ	աղոթ
‘shame’	ɑ̃mɑ̃tʰ	ամաւթ	ámutʰ	ա՛մութ	ɑ̃móʰtʰ	ամոթ
‘to speak’	χɑ̃síl	խաւսիլ	χúsíl	խո՛սիլ	χosél	խոսել
‘eyebrow’	jɑ̃n-kʰ (-PL)	յաւնք	junkʰ	յո՛ւնք	hoŋkʰ	հոնք

Original page number 95.

Classical Armenian /ɑ̃/ <աւ/ became /a/ <ա/ for the words in Table 13.47. This change happens in the declined forms of some of the previous words.

Table 13.47: Change from Classical Armenian /ɑ̃/ <աւ/ to /a/ <ա/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘speech’	χɑ̃skʰ	խաւսք	χoskʰ	խօսք	χoskʰ	խոսք
‘speech-GEN’			χaskʰ-i	խասքի	χoskʰ-i	խոսքի
‘eyebrow’	jɑ̃n-kʰ (-PL)	յաւնք	junkʰ	յո՛ւնք	hoŋkʰ	հոնք
‘eyebrow-GEN’			jankʰ-i	յանքի	hoŋkʰ-i	հոնքի

13.2.2.2.3 Classical Armenian /ẽ/ <եւ/ Classical Armenian /ẽ/ <եւ/ became /æ̃/ <ււ/ for the words in Table 13.48.

Table 13.48: Change from Classical Armenian /ẽ/ <եւ/ to /æ̃/ <ււ/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘gray-haired’	ɑ̃lewór	ալեւոր	hə̃læ̃vyr	հըլւ՛ւփիլ	ɑ̃lewór	ալւոր

Classical Armenian /ẽ/ <եւ/ became /iv/ <իւ/ for the words in Table 13.49.

Table 13.49: Change from Classical Armenian /ẽ/ <եւ/ to /iv/ <իւ/ in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘rain’	ɑ̃ndzré̃	անձրեւ	á̃ndzriv	ա՛նձրիւ	ɑ̃ndzré̃v	անձրև
‘sun’	ɑ̃ré̃	արեւ	á̃riv	ա՛րիւ	ɑ̃ré̃v	արև
‘light (weight)’	tʰetʰé̃	թեթեւ	tʰítʰiv	թի՛թիւ	tʰetʰé̃v	թեթև
‘form’	đzé̃	ծեւ	đziv	ծիւ	đzé̃v	ծեւ

13.2.2.2.4 Classical Armenian /iʁ/ <իւ> Classical Armenian /iʁ/ <իւ> became /iv/ <իվ> for the words in Table 13.50.

Table 13.50: Change from Classical Armenian /iʁ/ <իւ> to /iv/ <իվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘eagle’	arʃiʁ արծիւ	árʃiv արծիվ	arʃiv արծիվ
‘account’	hafʃiʁ հաճիւ	háʃiv հաճիվ	hafʃiv հաճիվ

Classical Armenian /iʁ/ <իւ> became /ɣ/ <իւ> for the words in Table 13.51.³

Table 13.51: Change from Classical Armenian /iʁ/ <իւ> to /ɣ/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘durable’	alʃɣ ւիւր	ǎʃɣ ւիւր	alʃɣ ւյւր
‘blood’	arʃiʁ արիւն	ǎʃɣ արիւն	arʃiʁ արյուն
‘hundred’	harʃiʁ հարիւր	hǎʃɣ հարիւր	harʃiʁ հարյուր
‘snow’	ḍziʁ ծիւն	ḍzɣ ծիւն	ḍzɣ ծյուն

Classical Armenian /iʁ/ <իւ> became /i/ <ի> for the words in Table 13.52. This happens for the Classical ending /-tʰiʁ/ <թիւն>.

Table 13.52: Change from Classical Armenian /iʁ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘theft’	gɔʁtʰiʁ գողութիւն	kʰǎʁɔtʰi Կղղո՛թիւն	gɔʁtʰiʁ գողութիւն
‘remission’	tʰɔʁtʰiʁ թողութիւն	tʰǎʁɔtʰi Թղո՛թիւն	tʰɔʁtʰiʁ թողութիւն

Classical Armenian /iʁ/ <իւ> became /ajv/ <այվ> for the words in Table 13.53.

Table 13.53: Change from Classical Armenian /iʁ/ <իւ> to /ajv/ <այվ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘fight’	kəriʁ կռիւ	kraʃv կռայվ	kəriv կռիվ

³[[The original page had CA <ամուր> as undergoing this sound change to <ւիւր>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that the change is from <աիւր> to <ւիւր>; I fixed it.]]

13.2.2.2.5 Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> became /y/ <իւ> for the words in Table 13.54.

Table 13.54: Change from Classical Armenian /oĭ/ <ոյ> to /y/ <իւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘thumb (CA, SEA); finger (Agulis)’	boiṯ ^h բոյթ	bɪt ^h բիւթ	but ^h բոււթ
‘nest’	boĭn բոյն	bɪn բին	bujn բույն
‘walnut’	ənkóĭz ղնկոյզ	æng ^ɟ yz անգյիւզ	əŋkúĭz ղնկույզ
‘light’	loĭs լոյս	lys լիւս	lujs լույս
‘lazy’	tsoĭl ծոյլ	tɪvl ծիւլ	tsujl ծույլ
‘blue’	kapóĭt կապոյտ	k ^ɟ æpɪt կյաւիւտ	kapúĭt կապույտ

13.2.2.2.6 Classical Armenian /ov/ <ու> Classical Armenian /ov/ <ու> remained /ov/ <օւ> for the words in Table 13.55.

[[I find it odd that Adjarian calls this sequence a diphthong because <ւ> most likely was a /v/ sound. This suggests that Adjarian may have actually thought that <ու> was pronounced as /oʊ/ instead of /ov/.]]

Table 13.55: Change from Classical Armenian /ov/ <ու> to /ov/ <օւ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘sea’	tsov ծու	tsov ծօւ	tsov ծու

Classical Armenian /ov/ <ու> became /uv/ <ոււ> for the words in Table 13.56.

Table 13.56: Change from Classical Armenian /ov/ <ու> to /uv/ <ոււ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘cow’	kov կու	kuv կոււ	kov կու

Classical Armenian /ov/ <ու> became /av/ <աւ> for the words in Table 13.57.

Table 13.57: Change from Classical Armenian /ov/ <ով> to /av/ <ավ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘sea’	tsov օնվ	tsov օով	tsov օնվ
‘sea-GEN’	tsov-ú օնվու	tsáv-i օավի	tsov-í օնվի
‘to be disturbed’	χարովի խռովի	hrávil հռավի	χարովի խռովի
‘accustomed’	sovór սովոր	sávur սավոր	sovór սովոր

13.2.2.3 Stress and pre-tonic vowel deletion

Like the Karabakh dialect, stress has moved to the penultimate dialect. Because of this, all pre-tonic vowels have been lost, as the above examples show.

[[For example, the word ‘gray-haired’ is /alewór/ (ալեւոր) in CA, but /haléevri/ (հըլէւի) in Agulis (Table 13.53).]]

13.2.2.4 Consonant changes

13.2.2.4.1 Voicing changes The consonants in the Agulis dialect have preserved their native and original pronunciation, more than any dialect. As is clear, the new dialects, including the Tbilisi and Yerevan dialects, have changed voiced sounds to voiceless aspirated after the sound /r/ <ր>. But the Agulis dialect is an exception to this rule, and these same consonants preserve their original pronunciation (Table 13.58).

Table 13.58: Change from Classical Armenian /ov/ <ով> to /av/ <ավ> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘man’	mard մարդ	mord մորդ	mart ^h մարդ
‘rose’	vard վարդ	værd վէորդ	var ^h վարդ
‘Transfiguration’	vardavar վարդավառ	værdavyr վըրդավիւր	var ^h avar վարդավառ
‘male’	ordz ործ	yrdz իւրծ	vor ^h ts ործ
‘bear’	ardz արջ	ordz օրջ	ar ^h t արջ

However, some of the consonants have undergone various changes.

13.2.2.4.2 Palatalization of velar stops Classical Armenian /g/ <գ> has changed to /g^j/ <գյ> everywhere. Only after the vowel /o/ <օ>, it is pronounced as /g/ <գ>. Similar to this, the sounds /k, k^h/ <կ, կ^h> have changed everywhere to /k^j, k^h^j/ <կյ, կյ^h>.

13.2.2.4.3 Change from Classical /χ/ <խ> to /h/ <h> Classical Armenian /χ/ <խ> has changed everywhere to /h/ <h> (Table 13.59).⁴

Table 13.59: Change from Classical Armenian /χ/ <խ> to /h/ <h> in the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘stall’	աչօր	ախոռ	áhur	ա՛հոռ	աչօր	ախոռ
‘head’	ցալսւչ	գլուխ	gʰəlyh	գլըլիւհ	ցալսւչ	գլուխ
‘game’	չաժ	խաղ	hæ	հաղ	չաճ	խաղ
‘grape’	չաժօժ	խաղող	háɰæ	հա՛ղող	չաճօճ	խաղող
‘to strangle’	չեժժել	խեղդել	héɰɰil	հե՛ղդիլ	չեչժէլ	խեղդել
‘deep’	չօր	խոր	hur	հոր	չօր	խոր
‘bundle’	չւրձ	խուրձ	hœɰɰzɰə	հեթըզը	չւրժ ^h	խուրձ
‘confused’	չօրօն	խռով	hrov	հռով	չօրօն	խռով
‘to be disturbed’	չօրօնիլ	խռովիլ	hrávil	հռա՛վիլ	չօրօնել	խռովել
‘advice’	չօրատ	խրատ	hrrot	հրրօտ	չօրատ	խրատ
‘to spend (CA); to sell (SEA)’	ժաչել	ծախել	tsáhil	ծա՛հիլ	ժաչել	ծախել
‘smoke’	ժսւչ	ծուխ	tsoh	ծոհ	ժսւչ	ծուխ
‘to hang’	կաչել	կախել	káhil	կա՛հիլ	կաչել	կախել
‘to trample’	կօչել	կոխել	káhil	կա՛հիլ	կօչել	կոխել
‘pulley’	մխարակ	ճախարակ	mfháɰak	ճհա՛րակ	մխարակ	ճախարակ
‘locust’	մարաչ	մարախ	márah	մա՛րահ	մարաչ	մարախ
‘herd of cattle’	նաչիր	նախիր	náhir	նա՛հիր	նաչիր	նախիր
‘onion’	սօչ	սոխ	suh	սոհ	սօչ	սոխ
‘vinegar’	կ՛հաժս՛հաչ	քացախ	kʰátsʰah	քա՛ցահ	կ՛հաժս՛հաչ	քացախ
‘sheepfold’	քարաչ	փարախ	pʰárah	փա՛րահ	քարաչ	փարախ

Original page number 96.

13.2.2.4.4 Change from Classical /s/ <ս> to /h/ <h> Classical Armenian /s/ <ս> has changed to /h/ <h> in one word (Table 13.60).

Table 13.60: Change from Classical Armenian /s/ <ս> to /h/ <h> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘to say’	ասել սսել	áhil ա՛հիլ	ասել սսել

⁴[[For the word ‘locust,’ Adjarian provides an ancestor <մարխիս> /mareχ/. Other attested Classical forms include <մարախիս> /marաχ/, which I suspect is a closer ancestor for Agulis based on the difference in vowels.]]

13.2.2.4.5 **Change from Classical /ts^h/ <g> to /h/ <h>** In imperatives and in the past participles, the Classical sound /ts^h/ <g> has changed to /h/ <h> (Table 13.61).

Table 13.61: Change from Classical Armenian /U/ <u> to /h/ <h> in the Agulis dialect

‘I have forgotten’	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
	mor-ɑ-t ^h -ǰál e-m մոռացեալ եմ √-LV-AOR-PERF.CVB AUX-1SG	mr-æ-h-ǰél ə-m մռա՛հալ ըմ	mor-ɑ-t ^h -él e-m մոռացել եմ
‘forget!’	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
	mor-ɑ-t ^h -ír մոռացիր √-LV-AOR-IMP.2SG	mr-æ-h-í մռա՛հի	mor-ɑ-t ^h -ír մոռացիր

13.2.2.4.6 **Change from Classical ending /n/ <u>** The ending /n/ <u> from Old Armenian has changed to /nə/ <ւը>, keeping its native form, similar to the Karabakh dialect (Table 13.62).

[[To clarify, he means the word-final segment /n/.]]

Table 13.62: Change from Classical ending /n/ <u> to /nə/ <ւը> in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
‘mouse’	múkən մուկն	mókənə մո՛կնը	muk մուկ
‘pomegranate’	núrən նուրն	nórnə նո՛րնը	nur նուր
‘wall’	órmən որմն	úrman ո՛րման	vorm որմ
‘worm’	órdən որդն	ýrnə իւրնը	vort ^h որդ

13.3 Morphology

13.3.1 Noun inflection or declension

13.3.1.1 Case suffixes

In the case declension, the following formatives are used.

13 Agulis

- GEN, DAT: The genitive-dative is formed generally with the formative /-i/ <ի>. Proper nouns or names take the formative /-ɑ/ <ա>; but when stress is on the final syllable this /-ɑ/ <ա> turns to /œ/ <օ>.
- ACC: The accusative is the same as either the nominative or dative, just as in the Yerevan dialect, based on whether the object is inanimate or animate.
- ABL: The ablative uses the formative /-its^h/ <ից>, similar to the Yerevan dialect, whereas the Karabakh dialect has /-ɑ, -an/, <ա, աւ>.
- INS: The instrumental formative is /-ɑv/ <ավ> after stress, but /-œv/ <օվ> when stressed.
- LOC: The locative takes the formative /am/ <ամ> when unstressed, and the formative /um/ <ում> when stressed.

13.3.1.2 Case infix

Before these formatives, we can sometimes place the infix (վիջամսսսիկ) /-hæn/ <հւն>, which corresponds to the Karabakh formatives /-an, -ana/ <աւ, աւա>. In this way, we have the secondary formatives:

- Ablative: /-hæn-its^h/ <հւնից>
- Instrumental: /-hæn-æv/ <հւնիւվ>
- Locative: /-hæn-æm/ <հւնիւմ>

[[It's not clear to me what this formative is supposed to be . It could be a meaningless stem-extender, as found in SEA pronouns: 'from me' /indz-an-its^h/ glossed as 1SG.DAT-NX-ABL. Or it could be an oblique marker like the ones used in irregular SEA kinship words: 'from a friend' /əŋker-ot^h-its^h/ glossed as 'friend-OBL-ABL. He doesn't cite any words with this infix, so it's unclear what should be the right gloss (?)]]

13.3.1.3 Plural declension

The nominative plural uses the following formatives:

- /-ɑr/ <ար> for monosyllabic words
- /-k^h/ <ք> for vowel-final words
- /-ner/ <ներ> for the remaining words

The other cases are formed in this way.

- Genitive-Dative: /-(n)er-i/ <(u)երի>
- Ablative: /-(n)er-its^h/ <(u)երից>
- Instrumental: /-(n)er-æv/ <(u)երիւվ>
- Locative: /-(n)er-æm/ <(u)երիւմ>

13.3.2 Pronoun inflection or declension

13.3.2.1 Personal pronouns

[[Table 13.63 lists the personal pronouns.]]

Table 13.63: Inflection paradigm for personal pronouns in the Agulis dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	is	dy	mik ^{hj}	dɣk ^h
	ɦu	ŋɦL	ʃɦɔɟ	ŋɦLɔ
GEN	æm	k ^h u	mir	ɖzɪr
	ɯɯ	ɔnL	ʃɦɪɪ	ɔɦɪɪ
DAT,ACC	ændz	k ^h iz	miz	ɖziz
	ɯɯsɔ	ɔɦq	ʃɦq	ɔɦq
ABL	ændz-æ̂n-its ^h	k ^h iz-æ̂n-its ^h	miz-æ̂n-its ^h	ɖziz-æ̂n-its ^h
	ɯɯsɔɯ ^h ɦɔ	ɔɦqɯ ^h ɦɔ	ʃɦqɯ ^h ɦɔ	ɔɦqɯ ^h ɦɔ
INS	ændz-æ̂n-æ̂v	k ^h iz-æ̂n-æ̂v	miz-æ̂n-æ̂v	ɖziz-æ̂n-æ̂v
	ɯɯsɔɯ ^h ɯɯɹ	ɔɦqɯ ^h ɯɯɹ	ʃɦqɯ ^h ɯɯɹ	ɔɦqɯ ^h ɯɯɹ
LOC	ændz-æ̂n-æ̂m	k ^h iz-æ̂n-æ̂m	miz-æ̂n-æ̂m	ɖziz-æ̂n-æ̂m
	ɯɯsɔɯ ^h ɯɯɹ	ɔɦqɯ ^h ɯɯɹ	ʃɦqɯ ^h ɯɯɹ	ɔɦqɯ ^h ɯɯɹ

Original page number 97.

13.3.2.2 Demonstrative pronouns

In Agulis, the Armenian forms have changed (Table 13.64).

Table 13.64: Changes from Classical demonstratives in the Agulis dialect

	Classical Armenian	> Agulis	cf. SEA
proximal 'this'	aɪs, sa այս, սա	hok, so, as հոկ, սո, սա	aɪs, sa այս, սա
medial 'that'	aɪd, da այդ, դա	dok, do, at դոկ, դո, ատ	aɪd, da այդ, դա
distal 'that yonder'	aɪn, na այն, նա	nok, no, an նոկ, նո, ալ	aɪn, na այն, նա

Their declined forms are in Table 13.65.

[[Adjarian provides only a partial paradigm.]]

Table 13.65: Declension of proximal demonstrative ‘this’ in the Agulis dialect

	Singular		Plural	
NOM	as	աս	ǎstyk ^h	ս՛ստիլք
GEN	atúr	ատո՛ւր	astuts ^h	աստուլք
DAT	astúr	աստո՛ւր		
ABL	astur-án-its ^h	աստուրանի՛ց		
INS	astur-án-av	աստուրանա՛վ		
LOC	astur-án-am	աստուրանա՛մ		

The form /so/ <uo> ‘this’ also has the form /zo/ <qo>. This latter form is used only for animates, while /so/ <uo> is for both animates and inanimates.

13.3.3 Verb inflection or conjugation

13.3.3.1 Conjugation classes

In the Agulis dialect, verbal conjugation is very interesting, because many form changes have occurred. Of the four conjugation classes from Old Armenian, only two are kept; these are the /il/ <իլ> and /ol/ <օլ>.

Table 13.66: Change in conjugation classes from Classical Armenian to the Agulis dialect

	Classical Armenian		> Agulis		cf. SEA	
‘to say’	as-é-l	աստլ	áh-i-l	ահիլ	as-é-l	աստլ
	√-TH-INF		√-TH-INF		√-TH-INF	
‘to go away’	her-a-n-á-l	հեռանալ	hr-ǎ-n-i-l	հռանիլ	her-a-n-á-l	հեռանալ
	√-LV-INCH-TH-INF		√-LV-INCH-TH-INF		√-LV-INCH-TH-INF	
‘to cough’	haz-a-l	հազալ	hazz-o-l	հազօլ	haz-a-l	հազալ
	√-TH-INF		√-TH-INF		√-TH-INF	

13.3.3.2 Copular verb or auxiliary

13.3.3.2.1 Present copula with /ə-/ The copular verb has kept only its present tense (Table 13.67). The 1PL and 2PL are homophonous.

Table 13.67: Present copula with the vowel /ə-/ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘I am’	ə-m	ɾɯ	e-m	ɬɯ
2SG ‘you are’	ə-s	ɾu	e-s	ɬu
3SG ‘he is’	ɑ	ʷ	e	ɛ
1PL ‘we are’	ə-k ^h	ɾɹ	e-ŋk ^h	ɬɹɹ
2PL ‘you are’	ə-k ^h	ɾɹ	e-k ^h	ɬɹ
3PL ‘they are’	ə-n	ɾɺ	e-n	ɬɺ
	AUX-AGR		AUX-AGR	

13.3.3.2.2 Past copula with /ə-/ The imperfective has been lost; in its place, the dialect has invented a new strategy (Table 13.68).

[[Whereas CA and SEA have a suffix /-i/ to encode past tense, Agulis instead uses /nel/ as a particle that marks the past.]]

Table 13.68: Past copula or past auxiliary in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG ‘I was’	nel ə-m	ɺɛɿ ɾɯ	ej-i-∅	ɛɿ
2SG ‘you were’	nel ə-s	ɺɛɿ ɾu	ej-i-r	ɛɿr
3SG ‘he was’	nel ɑ	ɺɛɿ ʷ	e-∅-r	ɛr
1PL ‘we were’	nel ə-k ^h	ɺɛɿ ɾɹ	ej-i-ŋk ^h	ɛɿɹɹ
2PL ‘you were’	nel ə-k ^h	ɺɛɿ ɾɹ	ej-i-k ^h	ɛɿɹ
3PL ‘they were’	nel ə-n	ɺɛɿ ɾɺ	ej-i-n	ɛɿɺ
	PST AUX-AGR		AUX-PST-AGR	

As can be seen, this new strategy for the past auxiliary is a reduced and shortened form of the Classical phrase /eɬɛal em/ <ɛɿɿɛɿɿ ɛɿ> or /ɬɛal em/ <ɿɿɿɿɿ ɛɿ> ‘I have been’.

[[Note that this Classical phrase consists of the participle /eɬɛal/ <ɛɿɿɛɿɿ> of the verb ‘to be’ /linel/ <ɿɿɿɿɿ>, plus the copula as an auxiliary. Though it is unclear how a nasal was inserted from CA /eɬɛal/ to Agulis /nel/. It’s possible that the nasal reflects a reduction from the stem /lin-/ of the infinitive /lin-e-l/ ‘to be.’]]

We shall find a similar usage in the Suceava dialect below. According to this, the imperfective of the Agulis dialect is originally the present perfect (յարակատար)■

13.3.3.3 Inflectional paradigm

[[In contrast to the rest of /um/ <նւմ> branch dialects, Adjarian discusses the Agulis paradigms in depth. His original descriptions and my explanations are interspersed.]]

13.3.3.3.1 Indicative present and past imperfective [[The indicative present and past imperfective in SEA are formed via periphrasis (Table 13.69). The verb is in a converb form called the imperfective converb. For most regular verbs, this converb is made up of the stem plus the suffix /-um/, without the theme vowel. Irregular monosyllabic verbs instead form the converb by adding the suffix /-is/ after the infinitive (Table 13.71). Tense and agreement is marked on the inflected auxiliary, whether present or past. What follows is how Adjarian describes Agulis. Note the difference in the use of converb suffix and the use of a prefix.]]

To form present and imperfective indicative stem of verbs, we use the formatives /-um/ <նւմ> (Table 13.69), or /-am, -æm/ <ււմ, ււմ> (Table 13.70). The formative /-um/ <նւմ> is used when the suffix is stressed (Table 13.69), while the formative /-am, -æm/ <ււմ, ււմ> is used when the suffix is unstressed (Table 13.70).

[[It seems that /-an, -æm/ are allomorphs based on vowel harmony.]]

Table 13.69: Indicative present <ւերկայ> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-um/ <նւմ>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	ktr-úm ə-m կտրո՛ւմ ըմ		kətr-úm e-m կտրում եմ	‘I cut’
2SG	ktr-úm ə-s կտրո՛ւմ ըս		kətr-úm e-s կտրում ես	
3SG	ktr-úm a կտրո՛ւմ ա		kətr-úm e կտրում ե	
1PL	ktr-úm ə-k ^h կտրո՛ւմ ըք		kətr-úm e-ŋk ^h կտրում ենք	
2PL	ktr-úm ə-k ^h կտրո՛ւմ ըք		kətr-úm e-k ^h կտրում եք	
3PL	ktr-úm ə-n կտրո՛ւմ ըն		kətr-úm e-n կտրում են	
	√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

Table 13.70: Indicative present <տերկայ> of the verb ‘to go away’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-æm/ <ււմ>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	hr-æ-n-æm ə-m	հռւնււմ ըմ	her-a-n-úm e-m	հեռանում եմ ‘I go away’
2SG	hr-æ-n-æm ə-s	հռւնււմ ըս	her-a-n-úm e-s	հեռանում ես
3SG	hr-æ-n-æm ə	հռւնււմ ա	her-a-n-úm e	հեռանում է
1PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h	հռւնււմ ըք	her-a-n-úm e-ŋk ^h	հեռանում ենք
2PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h	հռւնււմ ըք	her-a-n-úm e-k ^h	հեռանում եք
3PL	hr-æ-n-æm ə-n	հռւնււմ ըն	her-a-n-úm e-n	հեռանում են
	√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR		√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR	

Monosyllabic verbs take /-is/ <իս> (Table 13.71).

Table 13.71: Indicative present <տերկայ> of the verb ‘to give’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-is/ <իս>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	t-á-l-is ə-m	տա՛լիս ըմ	t-a-l-ís e-m	տալիս եմ ‘I give’
2SG	t-á-l-is ə-s	տա՛լիս ըս	t-a-l-ís e-s	տալիս ես
3SG	t-á-l-is ə	տա՛լիս ա	t-a-l-ís e	տալիս է
1PL	t-á-l-is ə-k ^h	տա՛լիս ըք	t-a-l-ís e-ŋk ^h	տալիս ենք
2PL	t-á-l-is ə-k ^h	տա՛լիս ըք	t-a-l-ís e-k ^h	տալիս եք
3PL	t-á-l-is ə-n	տա՛լիս ըն	t-a-l-ís e-n	տալիս են
	√-TH(?)-INF-IMPF.CVB AUX-AGR		√-TH-INF-IMPF.CVB AUX-AGR	

Besides these, vowel-initial verbs take the prefix /n-/ <ն> (Table 13.72).

Table 13.72: Indicative present <ւերկայ> of the verb ‘to say’ in the Agulis dialect, using the converb suffix /-am/ <ամ>, and prefix /n-/ <ն>

	Agulis		cf. SEA	
1SG	n-áh-am ə-m	նահամ ըմ	as-úm e-m	ասում եմ ‘I say’
2SG	n-áh-am ə-s	նահամ ըս	as-úm e-s	ասում ես
3SG	n-áh-am a	նահամ ա	as-úm e	ասում է
1PL	n-áh-am ə-k ^h	նահամ ըք	as-úm e-ηk ^h	ասում ենք
2PL	n-áh-am ə-k ^h	նահամ ըք	as-úm e-k ^h	ասում եք
3PL	n-áh-am ə-n	նահամ ըն	as-úm e-n	ասում են
	?-√-IMPF.CVB AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

The imperfective is formed by adding the form /nel/ <նել> to the present.

[[*That is, whereas SEA uses a dedicated past auxiliary, Agulis combines the present auxiliary with a past particle to create the past tense. This past particle /nel/ is then added onto the indicative present to create the indicative past imperfective, regardless if the converb uses /-um/ (Table 13.73), /-æm/ (Table 13.74), /-is/ (Table 13.75), or a prefix /n-/ (Table 13.76).*]]

Table 13.73: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	ktr-úm ə-m nel	կտրում ըմ նել	kətr-úm ej-i-∅	կտրում էի ‘I was cutting’
2SG	ktr-úm ə-s nel	կտրում ըս նել	kətr-úm ej-i-r	կտրում էիր
3SG	ktr-úm a nel	կտրում ա նել	kətr-úm e-∅-r	կտրում էր
1PL	ktr-úm ə-k ^h nel	կտրում ըք նել	kətr-úm ej-i-ηk ^h	կտրում էինք
2PL	ktr-úm ə-k ^h nel	կտրում ըք նել	kətr-úm ej-i-k ^h	կտրում էիք
3PL	ktr-úm ə-n nel	կտրում ըն նել	kətr-úm ej-i-n	կտրում էին
	√-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 13.74: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	hr-æ-n-æm ə-m nel	հռա՛նսսմ ըմ նե՛լ	her-a-n-úm ej-i-∅	հեռանո՞ւմ էի ‘I was going away’
2SG	hr-æ-n-æm ə-s nel	հռա՛նսսմ ըս նե՛լ	her-a-n-úm ej-i-r	հեռանո՞ւմ էիր
3SG	hr-æ-n-æm a nel	հռա՛նսսմ ա նե՛լ	her-a-n-úm e-∅-r	հեռանո՞ւմ էր
1PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h nel	հռա՛նսսմ ըք նե՛լ	her-a-n-úm ej-i-ŋk ^h	հեռանո՞ւմ էինք
2PL	hr-æ-n-æm ə-k ^h nel	հռա՛նսսմ ըք նե՛լ	her-a-n-úm ej-i-k ^h	հեռանո՞ւմ էիք
3PL	hr-æ-n-æm ə-n nel	հռա՛նսսմ ըն նե՛լ	her-a-n-úm ej-i-n	հեռանո՞ւմ էին
	√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-LV-INCH-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 13.75: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to give’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	t-á-l-is ə-m nel	տա՛լիս ըմ նե՛լ	t-a-l-ís ej-i-∅	տալիս էի ‘I was giving’
2SG	t-á-l-is ə-s nel	տա՛լիս ըս նե՛լ	t-a-l-ís ej-i-r	տալիս էիր
3SG	t-á-l-is a nel	տա՛լիս ա նե՛լ	t-a-l-ís e-∅-r	տալիս էր
1PL	t-á-l-is ə-k ^h nel	տա՛լիս ըք նե՛լ	t-a-l-ís ej-i-ŋk ^h	տալիս էինք
2PL	t-á-l-is ə-k ^h nel	տա՛լիս ըք նե՛լ	t-a-l-ís ej-i-k ^h	տալիս էիք
3PL	t-á-l-is ə-n nel	տա՛լիս ըն նե՛լ	t-a-l-ís ej-i-n	տալիս էին
	√-TH(?)-INF-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-TH(?)-INF-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Table 13.76: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to say’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
1SG	n-áh-am ə-m nel	նա՛համ ըմ նե՛լ	as-úm ej-i-∅	ասում էի ‘I was saying’
2SG	n-áh-am ə-s nel	նա՛համ ըս նե՛լ	as-úm ej-i-r	ասում էիր
3SG	n-áh-am a nel	նա՛համ ա նե՛լ	as-úm e-∅-r	ասում էր
1PL	n-áh-am ə-k ^h nel	նա՛համ ըք նե՛լ	as-úm ej-i-ŋk ^h	ասում էինք
2PL	n-áh-am ə-k ^h nel	նա՛համ ըք նե՛լ	as-úm ej-i-k ^h	ասում էիք
3PL	n-áh-am ə-n nel	նա՛համ ըն նե՛լ	as-úm ej-i-n	ասում էին
	?-√-IMPF.CVB AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

Original page number 98.

13.3.3.3.2 Past perfective or aorist The past perfective is lost. Agulis has replaced it with either the present perfect (յարակատար) or with a new strategy, which is similar to the Old Armenian present.

[[In SEA, the aorist or past perfective is marked synthetically by using the aorist stem (Table 13.77). For a verb like ‘to cut’ /kətr-e-l/, the past perfective is marked by adding the aorist suffix /-tʰ/ after the theme vowel, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses a covert tense and agreement suffix. In contrast in Agulis, the past perfective is marked periphrastically. The first strategy that Adjarian describes is by combining the perfective converb (with suffix /-el/, also called the past participle) with an inflected auxiliary. In Agulis, there is evidence that the vowel /e/ in /-el/ is actually a separate theme vowel.]]

Table 13.77: Past perfective or aorist <կատարել> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

1SG	Agulis kətr-e-l ə-m	կորել ըմ	cf. SEA kətr-e-tʰ-i-∅	կորեցի
			‘I cut (past)’	
2SG	kətr-e-l ə-s	կորել ըս	kətr-e-tʰ-i-r	կորեցիր
3SG	kətr-e-l α	կորել ա	kətr-e-tʰ-∅-∅	կորեց
1PL	kətr-e-l ə-k ^h	կորել ըք	kətr-e-tʰ-i-ŋk ^h	կորեցիսք
2PL	kətr-e-l ə-k ^h	կորել ըք	kətr-e-tʰ-i-k ^h	կորեցիք
3PL	kətr-e-l ə-n	կորել ըն	kətr-e-tʰ-i-n	կորեցին
	√-TH-PERF.CVB AUX-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

[[Such a morphological structure (perfective converb + auxiliary) exists in SEA too, but as a marker of the present perfect, not the past perfective. Note the following contrasts in (1) for better illustration.]]

- (1) a. Agulis
ktr-e-l ə-n
cut-TH-PERF.CVB AUX-3PL
‘They cut (in the past).’
կորել ըն
- b. SEA
kətr-el e-n
cut-PERF.CVB AUX-3PL
‘They have cut.’
կորել են

. [[In Agulis, the use of the perfective converb (past participle) to mark the past perfective is robust. Adjarian provides paradigms for two other verbs that mark the past perfective in this way (Table 13.78). Note how some verbs like ‘to cut’ use a suffix /-el/, while ‘to say’ uses /-al/ and ‘to go for away’ uses /-æ-l/. Inter-verb variation suggests that morphemes like /-el, -al, -æ-l/ are actually bimorphemic with a theme vowel: /-e-l, -a-l, -æ-l/.]]

Table 13.78: Past perfective or aorist <լսաւորեալ> of the verbs ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	‘to say’		‘to go away’	
1SG	áh-a-l ə-m	ա’հալ ըմ	hr-æ-h-æ-l ə-m	հռա’հալ ըմ
2SG	áh-a-l ə-s	ա’հալ ըս	hr-æ-h-æ-l ə-s	հռա’հալ ըս
3SG	áh-a-l a	ա’հալ ա	hr-æ-h-æ-l a	հռա’հալ ա
1PL	áh-a-l ə-k ^h	կտրել ըք	hr-æ-h-æ-l ə-k ^h	հռա’հալ ըք
2PL	áh-a-l ə-k ^h	ա’հալ ըք	hr-æ-h-æ-l ə-k ^h	հռա’հալ ըք
3PL	áh-a-l ə-n	ա’հալ ըն	hr-æ-h-æ-l ə-n	հռա’հալ ըն
	√-TH-PERF.CVB AUX-AGR		√-LV-AOR-TH-PERF.CVB AUX-AGR	

[[To help understand the above paradigms, consider the perfective converbs of these two verbs across the two dialects (2). The converb uses a non-alternative suffix /-el/ in SEA, while this converb’s theme changes in Agulis based on the verb. For inchoative verbs like ‘to go away,’ this converb uses the aorist suffix /-ts^h-/ in SEA and /-h-/ in Agulis.]]

- (2) a. Agulis
 áh-a-l ə-n, hr-æ-h-æ-l ə-n
 say-TH-PERF.CVB AUX-3PL, go.away-LV-AOR-TH-PERF.CVB AUX-3PL
 ‘They said; they went away.’
 ա’հալ ըն, հռա’հալ ըն
- b. SEA
 as-él e-n her-a-ts^h-él e-n
 say-PERF.CVB AUX-3PL, go.away-LV-AOR-PERF.CVB AUX-3PL
 ‘They have said; they have gone away.’
 ասել են, հեռացել են

[[The second strategy that Adjarian describes is the following. Classical Armenian had a synthetic construction for the indicative present in which the present agreement suffixes are added after the theme vowel. SEA inherited this construction

and uses it to mark the subjunctive present, such as ‘(if) I say.’ In contrast, Agulis uses it to mark the past perfective, such as ‘I said.’ I illustrate by contrasting the SEA subjunctive present against the Agulis past perfective (Table 13.79). Note that the 3SG cannot be expressed in Agulis with this strategy. The 1PL and 2PL are homophonous. For ‘to go away,’ this verb uses its inchoative form /-n-/ in SEA, but Agulis uses the cognate form /-h-/ of the aorist suffix /-ts^h-/.]

Table 13.79: Past perfective <կտաւորեալ> of the verb ‘to cut,’ ‘to say,’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect, contrasting against the subjunctive present of SEA

	Agulis past perfective		cf. SEA subjunctive present	
	‘to cut’			
1SG	ktr-e-m	կտրեմ	kətr-e-m	կտրեմ
2SG	ktr-e-s	կտրես	kətr-e-s	կտրես
3SG			kətr-i-∅	կտրի
1PL	ktr-e-k ^h	կտրեք	kətr-e-ŋk ^h	կտրեկք
2PL	ktr-e-k ^h	կտրեք	kətr-e-k ^h	կտրեք
3PL	ktr-e-n	կտրեն	kətr-e-n	կտրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	áh-a-m	ա՛համ	as-é-m	ասեմ
2SG	áh-a-s	ա՛հաս	as-é-s	ասես
3SG			as-í-∅	ասի
1PL	áh-a-k ^h	ա՛հաք	as-é-ŋk ^h	ասեկք
2PL	áh-a-k ^h	ա՛հաք	as-é-k ^h	ասեք
3PL	áh-a-n	ա՛հան	as-é-n	ասեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-h-æ-m	հռա՛համ	her-a-n-á-m	հեռանամ
2SG	hr-æ-h-æ-s	հռա՛հաս	her-a-n-á-s	հեռանաս
3SG			her-a-n-á-∅	հեռանա
1PL	hr-æ-h-æ-k ^h	հռա՛հաք	her-a-n-á-ŋk ^h	հեռանակք
2PL	hr-æ-h-æ-k ^h	հռա՛հաք	her-a-n-á-k ^h	հեռանաք
3PL	hr-æ-h-æ-n	հռա՛հան	her-a-n-á-n	հեռանան
	√-TH-AGR		√-LV-INCH-TH-AGR	

[[Note that in a later monograph grammar for this dialect, Adjarian provides different interpretations for the past perfective (Աճառեան 1935: §305,321). For the

verb ‘to beat,’ a periphrastic rendering for the past perfective is [t^hák-al ə-n] where agreement is marked on an auxiliary. A synthetic form is [t^hák-a-n]. Adjarian is unsure if this synthetic form uses a past morph [a] (due to contact with other Armenian varieties in Iran), or if this synthetic form is a reduction of the periphrastic clitic [ə-n].]]

13.3.3.3.3 Present perfect and past perfect The present perfect (յարակատար) is replaced by the second form of the past participle (with the formative /-ats̄/<ած>) (Table 13.80). On this form, the familiar formative /nel/ <ւել> is added to create the past perfect (գերակատար).

[[Adjarian prose is quite succinct for a complicated topic. Essentially, for the present perfect, Agulis developed a periphrastic strategy that is more like SWA than SEA. In SEA, there are two relevant participles. One is the perfective converb with suffix /-el/. This converb is used for the present perfect. There is another non-finite form called the resultative participle with suffix /-ats̄/. This form is not used in any periphrastic tenses in SEA. In contrast in SWA, there is no perfective converb. The cognate of the resultative suffix /-adz̄/ is used to mark the present perfect. Agulis behaves like SWA because it uses the cognate of the resultative suffix /-e-ts̄/ to mark the present perfect.]]

Original page number 99.

Table 13.80: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to cut’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA		cf. SEA	
1SG	ktr-e-ts̄ ə-m	կտրեծ ըմ	gədr-adz̄ e-m	կտրած եմ	kətr-el e-m	կտրել եմ
			‘I have cut’		‘I have cut’	
2SG	ktr-e-ts̄ ə-s	կտրեծ ըս	gədr-adz̄ e-s	կտրած ես	kətr-el e-s	կտրել ես
3SG	ktr-e-ts̄ ə	կտրեծ ա	gədr-adz̄ e	կտրած է	kətr-el e	կտրել է
1PL	ktr-e-ts̄ ə-k ^h	կտրեծ ըք	gədr-adz̄ e-ŋk ^h	կտրած ենք	kətr-el e-ŋk ^h	կտրել ենք
2PL	ktr-e-ts̄ ə-k ^h	կտրեծ ըք	gədr-adz̄ e-k ^h	կտրած եք	kətr-el e-k ^h	կտրել եք
3PL	ktr-e-ts̄ ə-n	կտրեծ ըն	gədr-adz̄ e-n	կտրած են	kətr-el e-n	կտրել են
	√-TH-RPTCP AUX-AGR		√-RPTCP AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

[[In SEA and SWA, the resultative suffix is a non-alternative suffix: SEA /-ats̄/ and SWA /-adz̄/. But in Agulis, there is evidence that the vowel is a separate theme vowel because it alternates across verbs: /-e-ts̄/ for ‘to cut,’ /-a-ts̄/ for ‘to say,’ and /-æ-ts̄/ for ‘to go away’ (Table 13.81).]]

Table 13.81: Present perfect <ⲓⲁⲣⲱⲗⲁⲥⲱⲁⲣ> of the verb ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA	
1SG	áh-á-ts̄ ə-m	ⲱⲛⲱⲟ ⲛⲓ	əs-ád̄z̄ e-m	ⲛⲱⲟ ⲉⲓ ‘I have said’
2SG	áh-á-ts̄ ə-s	ⲱⲛⲱⲟ ⲛⲱ	əs-ád̄z̄ e-s	ⲛⲱⲟ ⲉⲱ
3SG	áh-á-ts̄ a	ⲱⲛⲱⲟ ⲱ	əs-ád̄z̄ e	ⲛⲱⲟ ⲉ
1PL	áh-á-ts̄ ə-k ^h	ⲱⲛⲱⲟ ⲛⲛ	əs-ád̄z̄ e-ŋk ^h	ⲛⲱⲟ ⲉⲛⲛ
2PL	áh-á-ts̄ ə-k ^h	ⲱⲛⲱⲟ ⲛⲛ	əs-ád̄z̄ e-k ^h	ⲛⲱⲟ ⲉⲛ
3PL	áh-á-ts̄ ə-n	ⲱⲛⲱⲟ ⲛⲓ	əs-ád̄z̄ e-n	ⲛⲱⲟ ⲉⲛ
	√-TH-RPTCP AUX-AGR		√-RPTCP AUX-AGR	
1SG	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ ə-m	ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲛⲓ	her-á-ts̄ ^h -ád̄z̄ e-m	ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉⲓ ‘I have gone away’
2SG	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ ə-s	ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲛⲱ	her-á-ts̄ ^h -ád̄z̄ e-s	ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉⲱ
3SG	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ a	ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲱ	her-á-ts̄ ^h -ád̄z̄ e	ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉ
1PL	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ ə-k ^h	ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲛⲛ	her-á-ts̄ ^h -ád̄z̄ e-ŋk ^h	ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉⲛⲛ
2PL	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ ə-k ^h	ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲛⲛ	her-á-ts̄ ^h -ád̄z̄ e-k ^h	ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉⲛ
3PL	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ ə-n	ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲛⲓ	her-á-ts̄ ^h -ád̄z̄ e-n	ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉⲛ
	√-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR		√-LV-AOR-RPTCP AUX-AGR	

[[For contrast, Table 13.82 shows the 1SG forms compared with SEA as well.]]

Table 13.82: Present perfect <ⲓⲁⲣⲱⲗⲁⲥⲱⲁⲣ> of the verb ‘to say’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect, compared to SEA

	Agulis	cf. SEA
‘I have said’	áh-á-ts̄ ə-m √-TH-RPTCP AUX-AGR ⲱⲛⲱⲟ ⲛⲓ	as-él e-m √-PERF.CVB AUX-AGR ⲱⲥⲉⲓ ⲉⲓ
‘I have gone away’	hr-ǣ-h-ǣ-ts̄ ə-m √-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR ⲛⲱⲓⲛⲱⲟ ⲛⲓ	her-á-ts̄ ^h -él e-m √-LV-AOR-PERF.CVB AUX-AGR ⲛⲉⲛⲱⲁⲓⲁⲟ ⲉⲓ

[[To form the past perfect, SEA and SWA replace the present auxiliary with the past auxiliary: 3PL present /e-n/ ‘they are’ <ⲉⲛ> vs. past /ej-i-n/ ‘they were’ <ⲉⲓⲛ>. In Agulis, there is no dedicated morph for the past auxiliary; instead the ‘past auxiliary’ is made up of the present auxiliary plus the past particle /nel/: 3PL present /ə-n/ ‘they are’ <ⲛⲓ> vs. past /ə-n nel/ <ⲛⲓ ⲛⲉⲓ> (Table 13.83).]]

Table 13.83: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to cut,’ ‘to say,’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SWA	
	‘to cut’			
1SG	ktr-e-t̂s ə-m nel	կտրեծ ըմ նել	gədr-əd̂z ej-i-∅	կտրած էի ‘I had cut’
2SG	ktr-e-t̂s ə-s nel	կտրեծ ըս նել	gədr-əd̂z ej-i-r	կտրած էիր
3SG	ktr-e-t̂s a nel	կտրեծ ա նել	gədr-əd̂z e-∅-r	կտրած էր
1PL	ktr-e-t̂s ə-k ^h nel	կտրեծ ըք նել	gədr-əd̂z ej-i-ŋk ^h	կտրած էինք
2PL	ktr-e-t̂s ə-k ^h nel	կտրեծ ըք նել	gədr-əd̂z ej-i-k ^h	կտրած էիք
3PL	ktr-e-t̂s ə-n nel	կտրեծ ըն նել	gədr-əd̂z ej-i-n	կտրած էին
	√-TH-RPTCP AUX-AGR PST		√-RPTCP AUX-PST-AGR	
	‘to say’			
1SG	áh-a-t̂s ə-m nel	ա՛հած ըմ նել	əs-ád̂z ej-i-∅	ըսած էի ‘I had said’
2SG	áh-a-t̂s ə-s nel	ա՛հած ըս նել	əs-ád̂z ej-i-r	ըսած էիր
3SG	áh-a-t̂s a nel	ա՛հած ա նել	əs-ád̂z e-∅-r	ըսած էր
1PL	áh-a-t̂s ə-k ^h nel	ա՛հած ըք նել	əs-ád̂z ej-i-ŋk ^h	ըսած էինք
2PL	áh-a-t̂s ə-k ^h nel	ա՛հած ըք նել	əs-ád̂z ej-i-k ^h	ըսած էիք
3PL	áh-a-t̂s ə-n nel	ա՛հած ըն նել	əs-ád̂z ej-i-n	ըսած էին
	√-TH-RPTCP AUX-AGR PST		√-RPTCP AUX-PST-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-æ-h-æ-t̂s ə-m nel	հռա՛հած ըմ նել	her-a-t̂s ^h -ád̂z ej-i-∅	հեռացած էի ‘I had gone away’
2SG	hr-æ-h-æ-t̂s ə-s nel	հռա՛հած ըս նել	her-a-t̂s ^h -ád̂z ej-i-r	հեռացած էիր
3SG	hr-æ-h-æ-t̂s a nel	հռա՛հած ա նել	her-a-t̂s ^h -ád̂z e-∅-r	հեռացած էր
1PL	hr-æ-h-æ-t̂s ə-k ^h nel	հռա՛հած ըք նել	her-a-t̂s ^h -ád̂z ej-i-ŋk ^h	հեռացած էինք
2PL	hr-æ-h-æ-t̂s ə-k ^h nel	հռա՛հած ըք նել	her-a-t̂s ^h -ád̂z ej-i-k ^h	հեռացած էիք
3PL	hr-æ-h-æ-t̂s ə-n nel	հռա՛հած ըն նել	her-a-t̂s ^h -ád̂z ej-i-n	հեռացած էին
	√-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR PST		√-LV-AOR-RPTCP AUX-PST-AGR	

[[For contrast, Table 13.84 shows the 1SG forms compared with SEA as well.]]

Table 13.84: Past perfect <գերապատար> of the verb ‘to cut,’ ‘to say,’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect, compared to SEA

	Agulis	cf. SEA
‘I had cut’	ktr-e-ts̄ ə-m nel √-TH-RPTCP AUX-AGR PST կտրեծ ըմ նել	kətr-el ej-i-∅ √-PERF.CVB AUX-PST-AGR կտրել էի
‘I had said’	áh-a-ts̄ ə-m nel √-TH-RPTCP AUX-AGR PST ա’հած ըմ նել	as-él ej-i-∅ √-PERF.CVB AUX-PST-AGR ասել էի
‘I had gone away’	hr-æ-h-æ-ts̄ ə-m nel √-LV-AOR-TH-RPTCP AUX-AGR PST հռա’հա’ած ըմ նել	her-a-ts̄ ^h -e’el ej-i-∅ √-LV-AOR-PERF.CVB AUX-PST-AGR հեռացել էի

[[For further illustration, Table 13.85 shows the perfective and resultative non-finite forms across Agulis, SWA, and SEA and Agulis.]]

Table 13.85: Perfective converbs and resultative participles across Agulis, SWA, and SEA

Perfective converb		‘to cut’	‘to say’	‘to go away’
Agulis	Past perfective	kətr-e-l կտրել	áh-a-l ա’հալ	hr-æ-h-æ-l հռա’հա’լ
SWA	N/A	N/A	N/A	N/A
SEA	Pres./past perfect	kətr-el կտրել	as-el ասել	her-a-ts̄ ^h -el հեռացել
Resultative participle				
Agulis	Pres./past perfect	kətr-e-ts̄ կտրեծ	áh-a-ts̄ ա’հած	hr-æ-h-æ-ts̄ հռա’հա’ած
SWA	Pres./past perfect	gədr-adz̄ կտրած	əs-adz̄ ըսած	her-a-ts̄ ^h -adz̄ հեռացած
SEA	Not for inflection	kətr-at̄s̄ կտրած	as-at̄s̄ ասած	her-a-ts̄ ^h -at̄s̄ հեռացած

13.3.3.3.4 Future and past future The future does not use the formatives /kə/ <կը> or /piti/ <պիտի>. It is formed by combining the infinitive with the inflected copular verb.

[[We elaborate in Table 13.86. In SEA, the future is formed synthetically. The particle /kə/ is placed before the verb. Tense and agreement is placed on the verb, after the theme vowel. In contrast, Agulis uses a periphrastic construction: the infinitive plus the inflected auxiliary. Note how the theme vowel of a verb like ‘to cut’ alternates between /-e-/ in the resultative participle and perfective converb (Table 13.85), but uses /-i-/ in the infinitive. The verb ‘to say’ uses the theme /-a-/ in the previous two non-finite forms, but uses /-i-/ in the infinitive as well. But oddly, the verb ‘to go away’ uses /-æ-/ in all three.]]

Table 13.86: Future <ապանի> of the verb ‘to cut,’ ‘to say,’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	‘to cut’			
1SG	ktr-í-l ə-m	կտրի՛լ ըմ	kə kətr-é-m	կկտրեմ
			‘I will cut’	
2SG	ktr-í-l ə-s	կտրի՛լ ըս	kə kətr-é-s	կկտրես
3SG	ktr-í-l ə	կտրի՛լ ա	kə kətr-í-∅	կկտրի
1PL	ktr-í-l ə-k ^h	կտրի՛լ ըք	kə kətr-é-ŋk ^h	կկտրենք
2PL	ktr-í-l ə-k ^h	կտրի՛լ ըք	kə kətr-é-k ^h	կկտրեք
3PL	ktr-í-l ə-n	կտրի՛լ ըն	kə kətr-é-n	կկտրեն
	√-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	n-áh-i-l ə-m	նա՛հիլ ըմ	k-as-é-m	կասեմ
			‘I will say’	
2SG	n-áh-i-l ə-s	նա՛հիլ ըս	k-as-é-s	կասես
3SG	n-áh-i-l ə	նա՛հիլ ա	k-as-í-∅	կասի
1PL	n-áh-i-l ə-k ^h	նա՛հիլ ըք	k-as-é-ŋk ^h	կասենք
2PL	n-áh-i-l ə-k ^h	նա՛հիլ ըք	k-as-é-k ^h	կասեք
3PL	n-áh-i-l ə-n	նա՛հիլ ըն	k-as-é-n	կասեն
	?-√-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-ə-n-ə-l ə-m	հռա՛նալ ըմ	kə her-a-n-á-m	կհեռանամ
			‘I will go away’	
2SG	hr-ə-n-ə-l ə-s	հռա՛նալ ըս	kə her-a-n-á-s	կհեռացաս
3SG	hr-ə-n-ə-l ə	հռա՛նալ ա	kə her-a-n-á-∅	կհեռանա
1PL	hr-ə-n-ə-l ə-k ^h	հռա՛նալ ըք	kə her-a-n-á-ŋk ^h	կհեռանանք
2PL	hr-ə-n-ə-l ə-k ^h	հռա՛նալ ըք	kə her-a-n-á-k ^h	կհեռանաք
3PL	hr-ə-n-ə-l ə-n	հռա՛նալ ըն	kə her-a-n-á-n	կհեռանան
	√-LV-INCH-TH-INF AUX-AGR		FUT-√-LV-INCH-TH-AGR	

[[For the past future, SEA adds the tense suffix after the theme vowel, alongside the proper agreement morphs. In contrast, Agulis simply adds the past particle /ne/ after the future construction. Adjarian states the following.]]

To form the past future, we must add the formative /ne/ <նէ/> on the above forms (Table 13.87).

[[He gives only a partial paradigm.]]

Table 13.87: Past future <սւցեալ ապանսի> of the verb ‘to cut,’ ‘to say,’ and ‘to go away’ in the Agulis dialect

	Agulis	cf. SEA
1SG ‘to cut’	ktr-i-l ə-m nel կտրի՛լ ըմ նել √-TH-INF AUX-1SG PST	kə kətr-ej-i-∅ կկտրեի FUT-√-TH-PST-1SG
2SG ‘to say’	n-áh-i-l ə-s nel նա՛հիլ ըս նել ?-√-TH-INF AUX-2SG PST	k-as-ej-i-r կասեիր FUT-√-TH-PST-2SG
3SG ‘to go away’	hr-æ-n-æ-l a nel հռա՛նսլ ա նել √-LV-INCH-TH-INF AUX PST	kə her-a-n-á-∅-r կհեռասար FUT-√-LV-INCH-TH-PST-3SG

[[Adjarian calls this the past future. It is thus implied that the 1SG form for ‘to cut’ would mean ‘was going to cut’ in Agulis. However, Adjarian is implicitly comparing this construction against the SEA form which uses the particle /kə/. Yet the use of the future prefix /kə/ with past tense agreement would create a meaning like ‘I would cut’ in SEA.]]

13.3.3.3.5 Imperative and prohibitive [[For the imperative, Adjarian gives a list of formatives, but he is vague on their distribution. He states the following.]]

The imperative is formed with the formatives /e/ <ե>, /hi/ <հի>, /a/ <ա> (Table 13.88).

[[His prose is vague but it implies the following: the /-e/ is used for reflexes of the E-Class (verbs with the /-e-/ theme vowel), the /-hi/ is actually the aorist /-h/ plus imperative marker /-i/ that’s used for inchoatives (verbs with the ending /-a-n-a-l/ in SEA), and /-a/ is used for the A-Class (verbs with the /-a-/ theme vowel).]]

Table 13.88: Imperative forms <հրամայական> for verbs in the Agulis dialect

	Agulis	cf. SEA
2SG ‘cut!’	ktr-é-∅ կտրե՛ √-TH-IMP.2SG	kətr-ir կտրի՛ր √-IMP.2SG
2SG ‘forget!’	mr-æ-h-i մռա՛հի √-LV-AOR-IMP.2SG	mor-a-tsh-ir մոռացի՛ր √-LV-AOR-IMP.2SG
2SG unclear verb	tʰák-a-∅ թա՛կա √-TH-IMP.2SG	

[[Unfortunately, he does not state how Agulis forms the imperative 2PL.]]

[[For SEA, the prohibitive is formed by just adding the particle /mi/ before the imperative form. In contrast, for Agulis, Adjarian states the following.]]

Their prohibitive (արգելալուս) is formed by taking the infinitive and then adding the prohibitive formative /mæ/ <մւ>. The final /l/ <լ> of the infinitive can also be deleted (Table 13.89).

[[*Note how the infinitives here all share the same theme vowel /-i-/.*]]

Table 13.89: Negative imperative or prohibitive forms for verbs in the Shamakhi dialect

	Agulis	cf. SEA
2SG ‘do not tie!’ (?)	káp-i-l mæ կա՛պիլ մւ káp-i mæ կա՛պի մւ √-TH-INF PROH	mí kap-ir մի՛ կապիր PROH √-IMP.2SG
2SG ‘do not say!’	n-áh-i-l mæ նա՛հիլ մւ n-áh-i mæ նա՛հի մւ ?-√-TH-INF PROH	mí as-a-∅ մի՛ ասա PROH √-TH-IMP.2SG
2SG ‘do not go away!’	hr-æ-n-i-l mæ հրա՛նիլ մւ hr-æ-n-i mæ հրա՛նի մւ √-LV-TH-INF PROH	mí her-a-ts ^h -ir մի՛ հեռացիր PROH √-LV-AOR-IMP.2SG

13.3.3.3.6 Subjunctive present and past The subjunctive (ստորադասական) is formed similarly to the other dialects, but its past form is made with the formative /nel/ <նել>.

[[*What he means is that in SEA, the subjunctive present is formed by adding tense-agreement after the theme vowel. In Agulis, the present uses essentially the same morphological strategy (Table 13.90). The theme vowel is however a constant vowel /-i-/ across the different classes.*]]

Table 13.90: Subjunctive present <ստորադասական կերպ> of verbs in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	‘to cut’			
1SG	ktr-i-m	կտրիմ	kətr-e-m	կտրեմ
			‘(if) I cut’	
2SG	ktr-i-s	կտրիս	kə kətr-e-s	կտրես
3SG	ktr-i-∅	կտրի	kətr-i-∅	կտրի
1PL	ktr-i-k ^h	կտրիք	kətr-e-ŋk ^h	կտրենք
2PL	ktr-i-k ^h	կտրիք	kətr-e-k ^h	կտրեք
3PL	ktr-i-n	կտրին	kətr-e-n	կտրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	‘to say’			
1SG	áh-i-m	ա՛հիմ	as-é-m	ասեմ
			‘(if) I say’	
2SG	áh-i-s	ա՛հիս	as-é-s	ասես
3SG	áh-i-∅	ա՛հի	as-í-∅	ասի
1PL	áh-i-k ^h	ա՛հիք	as-é-ŋk ^h	ասենք
2PL	áh-i-k ^h	ա՛հիք	as-é-k ^h	ասեք
3PL	áh-i-n	ա՛հին	as-é-n	ասեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	
	‘to go away’			
1SG	hr-ǎ-n-i-m	հռա՛նիմ	her-a-n-á-m	հեռանամ
			‘(if) I go away’	
2SG	hr-ǎ-n-i-s	հռա՛նիս	her-a-n-á-s	հեռացլաս
3SG	hr-ǎ-n-i-∅	հռա՛նի	her-a-n-á-∅	հեռանա
1PL	hr-ǎ-n-i-k ^h	հռա՛նիք	her-a-n-á-ŋk ^h	հեռանանք
2PL	hr-ǎ-n-i-k ^h	հռա՛նիք	her-a-n-á-k ^h	հեռանաք
3PL	hr-ǎ-n-i-n	հռա՛նին	her-a-n-á-n	հեռանան
	√-LV-INCH-TH-AGR		√-LV-INCH-TH-AGR	

Original page number 100.

[[For the subjunctive past, SEA places a tense suffix onto the verb. In contrast, Agulis adds the past marker /nel/ after the present construction (Table 13.91).]]

Table 13.91: Subjunctive past <ստորադասական ակցեալ> of verbs in the Agulis dialect

	Agulis		cf. SEA	
	'to cut'			
1SG	ktr-i-m nel	կտրիմ նել	kətr-ej-i-∅	կտրեի
			'(if) I cut (past)'	
2SG	ktr-i-s nel	կտրիս նել	kətr-ej-i-r	կտրեիր
3SG	ktr-i-∅ nel	կտրի նել	kətr-e-∅-r	կտրեր
1PL	ktr-i-k ^h nel	կտրիք նել	kətr-ej-i-ŋk ^h	կտրեինք
2PL	ktr-i-k ^h nel	կտրիք նել	kətr-ej-i-k ^h	կտրեիք
3PL	ktr-i-n nel	կտրին նել	kətr-ej-i-n	կտրեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	
	'to say'			
1SG	áh-i-m nel	ահիմ նել	as-ej-í-∅	ասեի
			'(if) I said'	
2SG	áh-i-s nel	ահիս նել	as-ej-í-r	ասեիր
3SG	áh-i-∅ nel	ահի նել	as-é-∅-r	ասեր
1PL	áh-i-k ^h nel	ահիք նել	as-ej-í-ŋk ^h	ասեինք
2PL	áh-i-k ^h nel	ահիք նել	as-ej-í-k ^h	ասեիք
3PL	áh-i-n nel	ահին նել	as-ej-í-n	ասեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	
	'to go away'			
1SG	hr-æ-n-i-m nel	հռանիմ նել	her-a-n-aj-í-∅	հեռանայի
			'(if) I went away'	
2SG	hr-æ-n-i-s nel	հռանիս նել	her-a-n-aj-í-r	հեռացնայիր
3SG	hr-æ-n-i-∅ nel	հռանի նել	her-a-n-á-∅-r	հեռանար
1PL	hr-æ-n-i-k ^h nel	հռանիք նել	her-a-n-aj-í-ŋk ^h	հեռանայինք
2PL	hr-æ-n-i-k ^h nel	հռանիք նել	her-a-n-aj-í-k ^h	հեռանայիք
3PL	hr-æ-n-i-n nel	հռանին նել	her-a-n-aj-í-n	հեռանային
	√-LV-INCH-TH-AGR PST		√-LV-INCH-TH-PST-AGR	

13.4 Subdialects

As a subdialect, we can consider the village of Çənnəb. This holds a middle ground between the dialects of Agulis and Karabakh, and it leans towards both. Its consonant system is entirely the same as the Karabakh dialect. Here as well, the voiced sounds became voiceless unaspirated.

13.5 Literature

For the Agulis dialect, there have been three studies. The first was the work of Kerovbe Patkanian (Պատկանեան) in German (Patkanoff 1866). The second is by the same author (Патканов 1869: 27-55). The third is Սարգսեան (1883). This is the most extensive and unique work because the author is a native from Agulis.

There are few pieces that are written in the Agulis dialect. I am familiar with only the following.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Agulis dialect

- Չարգութեանց Աւետիս - Գիւլը Նեան դուռնան. Արարատ, 1877, էջ 461–462
- Շահնաբաթեան Մարտ - Երգ ագուլեցոց (կես գրական լեզուով). Կոռնկ 1862, էջ 163–166
- Ս. Սարգիսեանց - Ագուլեցոց բարբառը, Բ մաս. էջ 5-72

From the last extensive collection, we extract the following samples (page 39-42).

[[For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 233).]]

Original page number 101.

13.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

13.6.1 Sample 1

Մույն օր մույն Ըգըլւա՛ցի ծիը Է՛լած՝ ոյԷ՛լիս ա Յա՛ղևա. ծիը քշում ա ՆԷ՛լիս դիւզ կըրմընջո՛ւմը կա՛յնամ. տի՛սնամ ա `աստեղ ըսկի միծ մարդիքյ չի կօն՝ ման՛նակյ մույն քընա ըրիսք ըն հըվա՛քվա՛ծ հաղ Նա՛րամ: Ըգըլւա՛ցին ծիո՛ւն վա՛րան հպարտ հպարտ Նըստե՛ծ՝ ծամրքարը դրե՛ծ չընըքտա՛կին՝ հրցանամ ա թա՛

- Ա՛յ տղարք, բան ծիր ախսախկալնէրը ըշտե՞ղ ըն:
- Տղարքը ջղօք ըն տա՛լիս թա՛
- Նա՛համ ըն էքին հա՛չա՛ պերին տօն չընըքտակիտ:

Ըզյըլւմ'ցին մանդրվամ ա. համա հրդեո ինքյն ա նի'զամ անսոդ սո Ցղնամ'ցաց, նահամ ա.

- Ա'դո'ւրդ ա օր աստեղ մաշկ ըն մանդրամ:
- Օշկըտ ալ չին հանո'ւմ:

Ըզյեւմ'ցին մայոք ա նա'րամ թամ աստեղ օր ըրխաքը աստի բամ'զամթ (թրք. խորամանկ) ըն, բան սրուց միծարը ո'ւնչպէս ըն նիլ. - քշում ա ձիը, յունց կալիս նէլիս:

13.6.2 Sample 2

Ի'րիք սամրին սկամ'համ մարդիք՝ ձիո'ւ վա'րտ նստեծ՝ նէլիս ըն նէլ: Ճընըփի ռաստ ըն գյէ'լիս մույն գյեղըցո'ւ. նի'զամ ըն սրօ անօզ տօն. նրուց մույնը նահամ ա:

- Իս հաստադիլ ըմ օր դիւ ջա'մուշ ըս:
- Աս գարմանա'լի չի, - նահամ ա գյեղւմ'ցին, իս հաստա'դիլ ըմ օր ձիր թամքարը

ջէ'րիք ըն:

- Հի'մար ըս ունչ ա. դէ հաստա'դա տիսնիքյ:
- Իս շօտ անքամ լսեծ ըմ օր՝ ունչ օր կօ ձիո'ւ ընան էշի մաշտեղը՝ նօ ջէ'րի ա:

Ալ ան մարդիքը վօ'չինչ չին գըրամ'հալ ա'հին, հռամ'հան նամ'հայ:

13.6.3 Sample 3

Մույն օր մույն Ռըմամ'ցի նէ'լիս ա օ'րտը, տի'սնամ ա մույն ձի մտեծ ամ մաշը ըրըծամ'համ, մա մաշտեղամն ալ վէր ընգեծ ստա'կած: Նէ'լիս ա մույն քանի մա'րդիքը հըվւմ'քամ բի'րամ օր արտին մաշիցը քաշին ձիո'ւն ջամ'դաքը հանին: Մըտըկանամ ըն, ...

Original page number 102.

քանդիրը կապամ ստակած ձիո'ւ ատներիցը, մայոք նա'րամ դիբի ուր յան քաշին օր վէօրը ջարդվի ուչ խարաբ էլի:

- Ա'կիքը դի'բի աս յան քա'շիքը, նահամ ա մույնը: Քա'շամ ըն, քա'շամ, տի'սնամ

ըն՝ չէ, վէօրը խիլի (թրք. շատ) խարաբ ա է'լամ:

- Չէ, անմաս է'լամ չի. ա'կիքը դի'բի աս յան քա'շիքը. - նահամ ա մույն ո'ւրիշը: Սկսում ըն քաշին թօգա (թրք. թագա՝ նոր) ճընըփօվ. տի'սնամ ըն՝ չէ. ալ վէօրը խիլի տեղ ջարդան խարօբ արալ:

- Ա'ստի ալ չի է'լամ - նահամ ա իրիքիմջին - ա'կիքը հրես աս դրա'դավ (թրք. եզերք) քա'շիքը: Քա'շամ ըն, յիտ մտակյ նա'րամ ալ վէօրը ջա'րդած ըն խա'րօբ արած: Ալ սկսում ըն մույն ո'ւրիշ տե'ղավ քա'շամ: Ա'նքքամ դես ու դին ըն քշպատամ ջամ'դաքը արտին մաշին, մի'նչեվ օր կուհ տա'լիս, ջա'րդամ, խա'րօբ նա'րամ դիփ օ'րտը:

13.6.4 Sample 4

անրկու ճանապարհորթ մույն հով օ՛նին նել ըտէ՛լու: Մույնը ա՛հալ ա մյո՛ւսին:

– Հօկ հովը միզ հրաքյ չի. թուղ ուկս սա՛րիւն ա՛րագ ա տի՛սնիլ, նօ օ՛տի: Աս ա՛հուղը քիւն ա՛ Էլալ. մյուսը կա՛րալ ա՛ հովը: Առաջինը ըրթնա՛հալ ա, սկսել պատմի.

– Չարմանա՛լի ա՛րագ ըմ տա՛հալ. անձ հրէշտանկնէրը տա՛նամ ըն նելյէրգյինքը: ■
Հա՛վազ կշտա՛հածը ա՛հալ ա:

– Իս ալ տա՛համ օր դիւ բըծրա՛նամ ըս, ինքըս ա՛մ մա՛ջիս ա՛համ թա՛ զօ յիտ չի դա՛ռնիլ, կա՛րամ հովը:

Part IV

The /kə/ <ʏŋ> branch

Original page number 103.

The /kə/ <կը> branch has 21 dialects:

1. Dialect of Karin (§14)
2. Dialect of Mush (§15)
3. Dialect of Van (§16)
4. Dialect of Tigranakert (§17)
5. Dialect of Kharberd and Yerznka (§18)
6. Dialect of Şebinkarahisar (§19)
7. Dialect of Trabzon (§20)
8. Dialect of Hamshen (§21)
9. Dialect of Malatya (§22)
10. Dialect of Cilicia (§23)
11. Dialect of Syria (§24)
12. Dialect of Arapgir (§25)
13. Dialect of Akn (§26)
14. Dialect of Sebastia (§27)
15. Dialect of Evdokia (§28)
16. Dialect of Smyrna (§29)
17. Dialect of Nicomedia (§30)
18. Dialect of Istanbul (§31)
19. Dialect of Rodosto (§32)
20. Dialect of Crimea (§33)
21. Dialect of Austro-Hungary (§34)

14 Karin

14.1 Background

Original page number 104.

The center of this widely-spread dialect is Karin (Turkish: Erzurum). In the south, it spreads until near Hınıs, but without entering this small town (աւաւս). In the west, it reaches until Yerznka and Gümüşhane. During the last two Russo-Turkish wars, large migrant communities spread from the eastern and northern borders of this dialect to very far places, until Yerevan and Tbilisi. Four cities of the Caucasus (Kars, Alexandropol, Akhalkalak, and Akhaltskha) were filled with these same migrants, and now the entire Armenian population of those cities speaks the same dialect as the Armenians of Karin.

14.2 Phonology

14.2.1 Segment inventory

14.2.1.1 Vowels

When we compare the phonetic system of this dialect against Old Armenian, we see that the vowels have been preserved almost unchanged. This dialect knows how to distinguish the sounds /j̥e/ <Ե> vs. /e/ <Է>, and /ɥo/ <Ո> vs. /o/ <Օ>. The vowel /æ/ <ւ̄> is included. The vowels /œ, ʏ/ <ԷՕ, ԻԼ> are found in those words that are taken from Turkish; they do not exist at all in native Armenian words. Meanwhile in other dialects, such as Karabakh, Agulis, and even Istanbul, these vowels are found even in native words because of natural sound changes.

14.2.1.1.1 Vowel /æ/ <ւ̄> The sound /æ/ <ւ̄> in Karin is also foreign, and it is found primarily in loanwords from Turkish. But there are also some Armenian words where this sound has entered, whether because of Turkish influence or because of independent sound changes (Table 14.1).

Table 14.1: Presence of the vowel /æ/ <ǖ > in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘sugar’	ʃak ^h ar	շաքար	ʃæk ^h ær	շաքար	ʃak ^h ar	շաքար
‘beam’	mardak	մարդակ	mært ^h æk	մարթակ	mart ^h akn	մարդակ
‘marble’	marmar	մարմար	mærmær	մարմար	marmar	մարմար
‘to bleat’	majel	մայել	mæjel	մայել	majel	մայել
‘Sunday’	kirakē	կիրակե	kiræki	կիրակի	kiraki	կիրակի

The first three...

Original page number 105.

... are also used in Turkish, and the influence of Turkish is probable. But the latter three words are native Armenian words.

14.2.1.1.2 Diphthongs /ʏo, i̇e/ <n, ɛ> The sounds <n, ɛ> have a diphthongal pronunciation /ʏo, i̇e/ <nɪo, ɪɛ>, and they originate from the Classical Armenian mid vowels /o, e/ <n, ɛ>; they are found only in the language of villagers. Urban speakers do not have these sounds. As for migrants of the Caucasus, those people who have a rural origin likewise pronounce the reflexes of Classical /o, ɔ/ <n, o> with a certain pronunciation; while those who are urban folk do not use these sounds.

14.2.1.2 Consonants

14.2.1.2.1 Origin of the fricative /f/ <ֆ> For the consonants, let us first talk about the sound /f/ <ֆ>.

The sound /f/ <ֆ> has two origins. First, it is found in foreign words that are borrowed from Turkish. Second, it developed in Armenian via natural sound changes. This latter origin also has two routes.

First route of origin for /f/ Word-initially, the Classical sound /h/ <հ> becomes /f/ <ֆ> before Classical /o/ <ո> ([[which became /u̇o/]]) (Table 14.2).¹

¹[[For the word ‘here’, Adjarian provides an ancestor form <հոս>, but this form is not clearly attested in Classical Armenian. I treat it as a reconstruction. For ‘article’, Adjarian provides an ancestor <հոդ>, but such a form does not exist but is instead <դոդ>.]]

Table 14.2: Origin of /f/ <ֆ> from word-initial /h/ <հ> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘earth’	hoł	հող	ֆուօք	ֆող	hoք	հող
‘smell’	hot	հոտ	ֆյօտ	ֆոտ	hot	հոտ
‘hole (CA); pit (SEA)’	hor	հոր	ֆօր	ֆոր	hor	հոր
‘here’	*hos	*հոս	ֆյօս	ֆոս	hos	հոս
‘article’	jaɥd	յաւղ	ֆյօժ	ֆող	hod	հող
‘there’	hon	հոն	ֆյօն	ֆոն	hon	հոն

However, next to Classical /aɥ/ <աւ> ([[which became /ō/ <օ>]]), this change does not happen (Table 14.3).

Table 14.3: Words with word-initial /h/ <հ> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘father.GEN’	haɥr	հաւր	hor	հօր	hor	հոր

It is notable that this sound change is specific to the rural language. The urban sound /h/ <հ> sound stays unchanged, and the reason for this is as follows. As can be seen above, the origin of the sound /f/ <ֆ> is the diphthongal pronunciation /ɥo/ <նլօ> of the reflex of Classical /o/ <ո>, because no such change occurs next to the reflex of Classical /aɥ/ <աւ> ([[also written as /ō/ <օ>]]). Now, because urban folk don’t have the sound /ɥo/ <ո> and pronounce it as just /o/ <օ>, then naturally they do not have this type of /f/ <ֆ>.

Second route of origin for /f/ The second route for the origin of the sound /f/ <ֆ> is the sound /v/ <վ>, which gets devoiced to /f/ <ֆ> (Table 14.4).

Table 14.4: Origin of /f/ <ֆ> from devoiced /v/ <վ> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘equal’	hawasar	հաւասար	hafsar	հաֆսար	havasara	հաւասար
‘to be gathered’	hawak ^h il	հաւաքիլ	hafk ^h il	հաֆքիլ	havak ^h vel	հաւաքվել
‘to be able to (CA); to roast (SEA)’	bovel	բովել	b ^h orfel	բ ^h օրֆել	bovel	բովել
‘south’	harav	հարաւ	haraf	հարաֆ	harav	հարաւ
‘to mew’	nɥal	նուլ	nfal	նֆալ	nəval	նուլ

14.2.1.2.2 Consonant voicing In the consonant series, the Karin dialect has undergone a huge innovation, just as the Mush dialect has.

We know that Old Armenian distinguished three groups of consonants. The Karin dialect has added a fourth series, entirely different from the others, which we called the voiced aspirated sounds (Armenian: թրթռուև շնշնուր, French: *sonore aspiree*). We represent them as /b^h, g^h, d^h, dʒ^h, dʒʰ/ <բ', գ', դ', ջ', ջ'>. Among the European phoneticians, Sievers was the first to notice the existence of voiced aspirated sounds...

Original page number 106.

... in the pronunciation of Ashtarak (a Yerevan dialect),² but no person focused in depth on these sounds. And the existence of four degrees of consonants in Armenia is a novelty. For the first time, I had the opportunity to use an experimental method to study these same sounds in Paris, using the phonetic machines (ծայնագիտական սերքենակեր) of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Armenian: Արբա Ռուսլո), with young people from Mush, Sebastia, and others. The results of this study were published in a small work, where they present the four degrees of plosive letters ([[meaning 'stop or affricate']]) in Armenian according to the pronunciation of six vernaculars (Istanbul, Aslanbeg, Nukha, Shushi, Sebastia, and Mush), summarized in four phototype images (ընսաստիպ պատկերներ). See *Adjarian (1899)* ([[translated in §2]]).

I ascertained the existence of four degrees of consonants a year later in my study of the Suceava dialect (see Բազմապետ [Bazmavep], 1899, page 219-220). Because we consider it excessive to further talk about this matter, we refer readers to the study. In passing, we only state that the pronunciation of the voiced aspirated consonants is close to the sounds /bh, gh, dh, dzh, dʒh/ <բհ, գհ, դհ, ջհ, ջհ>, and these sounds are similar in manner to the Sanskrit consonants <bh, gh, dh, jh>.

And thus we see a general picture of the stops and affricates of the Karin dialect (Table 14.5).

²[[The prose is unclear, but I suspect he means *Sievers (1901: 436, 442)*, based on a similar citation by *Schirru (2012: 438)*. I couldn't verify this however.]]

Table 14.5: Voiced aspirated stops and affricates in the Karin dialect

Armenian name French name	Voiced թրթռուն sonore	Voiced aspirated թրթռուն շնչաւոր sonore asp.	Voiceless խոլ sourde	Voiceless aspirated խոլ շնչաւոր sourde asp.
	b ք	b ^h ք ^ʰ	p պ	p ^h փ
	g գ	g ^h գ ^ʰ	k կ	k ^h ը
	d դ	d ^h դ ^ʰ	t տ	t ^h թ
	dz ձ	dz ^h ձ ^ʰ	ts ժ	ts ^h զ
	dʒ ջ	dʒ ^h ջ ^ʰ	tʃ ճ	tʃ ^h լ

14.2.1.2.3 Voiced glottal fricative /ɦ/ <յ> In the Karin dialect, the reflex of the Classical sound /j/ <յ> has a pronunciation similar to the voiced aspirated sounds; this sound is also found in the Mush dialect, and we represent it as /ɦ/ <յ>. This sound is found against the Old Armenian sound /j/ <յ> (Table 14.6).

Table 14.6: Voiced glottal fricative /ɦ/ <յ> in the Karin dialect

given name	Classical Armenian	> Karin	cf. SEA
given name	յարտ ^h յւն Յարութիւն	հարտ ^h յարութ	harut ^h jun չարություն
given name	յակոբ Յակոբ	հակո յակօ	hakop ^h չակոբ

With this, the dialect has two types of glottal (հազազային) sounds: /ɦ, h/ <յ, հ>.

Original page number 107.

14.2.2 Sound changes

The Karin dialect is not very rich in sound changes; and after indicating the above cases, few things remain.

14.2.2.1 Monophthongal vowel changes

14.2.2.1.1 Vowel syncope of Classical Armenian /ɑ/ <ա> As general rule for all dialects in the /kə/ <կը> branch, in polysyllabic words, the reflex of the Classical vowel /ɑ/ <ա> of a word-medial syllable is deleted or changes to /ə/ <ը> (Table 14.4). We don't return to this general rule elsewhere.

Table 14.7: Medial vowel syncope in various Western dialects (Karin, Istanbul)

	‘to recognize’		‘sickly’		‘mouth-GEN
Classical Armenian	tʃanɑtʃ ^h el	ճանաչել	hiwandot	հիւանդոտ	beran-i բերանի
> Karin	tʃantʃ ^h el	ճանչել	hivəndyot	հիվընդոտ	b ^h ern-i բ ^h երնի
cf. Istanbul	tʃɑfnal	ճաշնալ	hivəndod,	հիվանդոդ,	bern-i բերնի
			hivəndod	հիվընդոդ	
cf. SWA	dʒantʃ ^h nal	ճանչնալ	hivant ^h od	հիւանդոտ	p ^h ern-i բերնի
cf. SEA	tʃanɑtʃ ^h el	ճանաչել	hivandot	հիվանդոտ	beran-i բերանի

14.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե> At the beginning of monosyllabic words (Table 14.8a), the Classical sound /e/ <ե> has turned to /je/ <յե> or /jje/ <յյե> (the latter for villagers). At the beginning of polysyllabic words, the sound is /e/ <ե> (Table 14.8b). And word-medially, it is /e/ <ե> or /je/ <յե> (Table 14.8c).

Table 14.8: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, jje, e, je/ <յե, է, ե> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
a. ‘ox’	ezən	եզլ	jez	յեզ	jez	եզ
‘boiling (CA); tingling (SEA)’	er-k ^h (-PL)	երոք	jerk ^h	յերոք	jer-k ^h	երոք
‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jep ^h	երբ
‘cooking’	ep ^h	եփ	jep ^h	յեփ	jep ^h	եփ
b. ‘to cook’	ep ^h el	եփել	ep ^h el	եփել	jep ^h el	եփել
‘dream’	eraz	երազ	eraz	երազ	jeraz	երազ
c. ‘to bring’	berel	բերել	b ^h erel	բ ^h երել	berel	բերել
‘big’	mets	մեծ	mets (urban)	մեծ	mets	մեծ
			mjets (villager)	մյեծ		

14.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո> At the beginning of monosyllabic words, the Classical sound /o/ <ո> (Table 14.9) has changed to /vo/ <վո>, /o/ <ո>, or /vuo/ <վո>; at the beginning of polysyllabic words to /o/ <ո>; and word-medially to /o/ <ո> or /uo/ <ո> (the forms /vuo, uo/ <վո, ո> are rural). The word for ‘who’ has a typical form /vev/ <վեվ>.

Table 14.9: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vo, o, vxo, xo, ve/ <վօ, օ, վո, ո, վե> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘that’	or	որ	vor	վօր	vort ^h i	որ
‘to take pity on’	ołormil	ողորմիլ	ovormil	օղօրմիլ	vovormel	ողօրմել
‘to ruminate’	orotʃal	որոճալ	orotʃal	օրօճալ	vorotʃal	որոճալ
‘who’	ov	ով	vev	վեվ	ov	ով

14.2.2.2 Diphthong changes

14.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ> The Classical Armenian diphthong /aj/ <այ> has changed to /a/ <ա> for city people, and /e/ <է> for villagers. For settlements in the Caucasus, Akhaltskha has the form /a/ <ա>, while Alexandropol has the form /e/ <է> (Table 14.10).

Table 14.10: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /a, e/ <ա, է> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘father’	hajr	հայր	har, her	հար, հեր	hajr	հայր
‘wood’	p ^h ajt	փայտ	p ^h at, p ^h et	փատ, փետ	p ^h ajt	փայտ
‘mother’	majr	մայր	mar, mer	մար, մեր	majr	մայր
‘goat’	aĭts	այծ	aĭs, eĭs	ած, էծ	aĭts	այծ

14.2.2.2.2 Classical Armenian /oj/ <ոյ> The Classical Armenian diphthong /oj/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 14.11).

Table 14.11: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘weak’	t ^h oĭl	թոյլ	t ^h ul	թուլ	t ^h ujl	թուլ
‘blue’	kapoĭt	կապոյտ	kaput	կապուտ	kapujt	կապույտ
‘light’	loĭs	լոյս	lus	լուս	lujs	լոյս

14.2.2.2.3 Classical Armenian /iu/ <իւ> The Classical Armenian diphthong /iu/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 14.12).

Table 14.12: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ/ to /u/ <ու/ in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘flour’	aliʏr	ալիւր	alur	ալուր	aljʏr	ալյուր
‘fountain’	ałbiʏr	աղբիւր	ałb ^h ur	ախբ՛ուր	ałpʏr	աղբյուր
‘snow’	đziʏn	ծիւն	đz ^h un	ծ՛ուն	đzʏn	ծյուն

14.2.2.3 Consonant changes

14.2.2.3.1 Voicing changes For the consonants, the Old Armenian voiceless unaspirated sounds and the voiceless aspirated sounds remain unchanged. The voiced sounds have become voiced aspirated in general; but after nasals, they remain voiced unaspirated (Table 14.13).

Table 14.13: Voicing changes for stops and affricates in the Karin dialect

	Classical Armenian		> Karin		cf. SEA	
‘thing’	ban	բան	b ^h an	բ՛ան	ban	բան
‘mouth’	beran	բերան	b ^h eran	բ՛երան	beran	բերան
‘hand’	đzer-k ^h (plural)	ծեռք	đz ^h erk ^h	ծ՛եռք	đzerk ^h	ծեռք
‘I.DAT’	indz	ինծ	indzi	ինծի	indz	ինծ
‘apple’	χəndzɔr	խնձոր	χəndzɔr	խընձոր	χəndzɔr	խնձոր
‘cat’	katu	կատու	katu	կատու	katu	կատու
‘wool’	burd	բուրդ	b ^h urd ^h	բ՛ուրդ՛	burth	բուրդ
‘sour’	t ^h ət ^h u	թթու	t ^h ət ^h u	թըթու	t ^h ət ^h u	թթու

14.2.2.3.2 Assimilation of /t/ <տ> to a /r, tʃ/ <ր, ճ> When the Classical sound /t/ <տ> is before the sounds /r, r, tʃ, ʒ/ <ր, ռ, ճ, ժ>, it assimilates to those sounds. Only in this situation does the Classical sound /r/ <ր> become /r/ <ռ>, and the sound /ʒ/ <ժ> becomes /tʃ/ <ճ> (Table 14.14).

Table 14.14: Change from Classical Armenian /t/ <տ> to a /r, tʃ/ <ր, ճ> in the Karin dialect

‘to tear’	Classical Armenian patarel պատառել	> Karin parrel պարռել	cf. SEA patarel, պատառել, patrel պատռել
‘to divide’	kərel կտրել	krrel կրռել	kərel կտրել
‘to break’	kotorel կոտորել	korrel կոռռել	kotorel, kotrel կոտորել, կոտրել
‘ready’	patrast պատրաստ	parrast պարռաստ	patrast պատրաստ
name ‘Peter’	petros Պետրոս	perros Պէռռոս	petros Պետրոս
‘to punish’	patzel պատժել	patʃtʃel պաճճել	patzel պատժել
‘reason’	patzar պատճառ	patʃtʃar պաճճառ	patzar պատճառ

Original page number 108.

14.2.3 The verb ‘to do’

The Classical verb /arnel/ <առնել> ‘to do’ becomes /enel/ <էնել>, whereas that word is /anel/ <անել> or /ənel/ <ընել> in other places. [[To clarify, the reflex of this verb is /anel/ in SEA, and /ənel/ in SWA.]]

14.2.4 Stress

In the Karin dialect, as in all the other dialects of the /kə/ <կը> branch, stress is on the last syllable. However, stress in Karin is an especially peculiar accent (սոսազոսուկթիւս) that it leaves a very pleasant impression. It is difficult for me to give a scientific explanation for this, but the following things are apparent. Stress in Karin is higher than the stress in other dialects; thus the difference in degree between unstressed and stressed syllables is very big. At the same time, because the pronunciation is more relaxed and elongated, during the descent, the sound goes through many musical notes, and it almost forms a song.

14.3 Morphology

14.3.1 Noun inflection or declension

14.3.1.1 Inflection for singular nouns

Like all the dialects of the /kə/ <կը> branch, the Karin dialect has 6 cases, which are normative, genitive-dative, accusative, ablative, and instrumental. The locative is missing.

However, the Karin dialect differs from the other dialects of the /kə/ <կը> branch; in the accusative, it distinguishes between animate and inanimate objects, similar to the /um/ <նւմ> branch. The accusative of inanimates is the same as the nominative, while the animates use the dative (1).

(1) Karin

- a. *katu-i-n səpən-e-tsh^h-i-∅*
 cat-DAT-DEF kill-TH-AOR-PST-1SG
 ‘I killed the cat.’
 կատուին սըպանտցի
- b. *kov-i-n mort^h-e-tsh^h-i-∅*
 cow-DAT-DEF slaughter-TH-AOR-PST-1SG
 ‘I slaughtered the cow.’
 կովին մորթեցի.

As is the norm, the ablative uses the formative /-en/ <էւ>, while the instrumental uses the formative /ov/ <ով>.

14.3.1.2 Inflection for plural nouns

In accordance with the general rule, the plural is formed with the formatives /-er/ <եր> or /-ner/ <ներ>. But in this dialect, we also find the formative /estan/ <եստան>. This formative is a reflex of the Old Armenian formative /-stan/ <ստան> which is a location formative; the formative forms collective nouns and it can also receive the formative /ner/ <ներ> (Table 14.15).

Table 14.15: Plural suffixes in the Karin dialect

‘key-PL’	Karin		cf. SEA	
	b ^h anl-estan	բ՛անլեստան	banali-ner	բանալիներ
	b ^h anl-estən-ner	բ՛անլեստըներ		
‘bathroom-PL’	b ^h aɣn-estan	բ՛աղնեստան	bəɣnik ^h -ner	բաղնիքներ
	b ^h aɣn-estən-ner	բ՛աղնեստըներ		
‘ring-PL’	matn-estan	մատնեստան	matani-ner	մատանիներ
‘dormer.window-PL’	erd ^h -estan	երդ՛եստան	jertik ^h -ner	երդիքներ
‘intestine-PL’	aɣ-estan	աղեստան	aɣik ^h -ner	աղիքներ
‘bride-PL’	harsn-estan	հարսնեստան	hars-ner	հարներ
‘underpants-PL’	vart-estan	վարտեստան	vartik ^h -ner	վարտիքներ
‘year-PL’	tar-estan	տարտեստան	tari-ner	տարիներ

As we can see from the examples, this formative is placed only after words that end in /-ik^h/ <իք>.

[[I don't understand this generalization because it seems falsified by Adjarian's data. (?)]]

The other case markers of the plural are like the those of the singular, except for the genitive-dative which, in all the /kə/ <կը> branch dialects, uses the form /-u/ <ու> (Table 14.16).

Table 14.16: Genitive-dative of the plural in the Karin dialect

	Karin		cf. SEA
'city-PL-GEN/DAT'	k ^h աՅակ ^h -ներ-ու	քաղաքներու	k ^h աՅակ ^h -ներ-ի քաղաքների

Original page number 109.

14.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, we note the following (Table 14.17).

Table 14.17: Sample of pronouns in the Karin dialect

personal 1SG NOM 'I'	jes	յէս
personal 2SG NOM 'you'	d ^h u	դ'ու
personal 1PL NOM 'we'	menk ^h	մէնք
personal 2PL NOM 'you'	d ^h uk ^h	դ'ուք
demonstrative proximal SG 'this'	as	աս
demonstrative medial SG 'that'	ad ^h	ադ'
demonstrative distal SG 'that yonder'	an	ան
demonstrative proximal PL 'these'	asonk ^h	ասօնք
demonstrative medial PL 'those'	atonk ^h	ատօնք
demonstrative distal PL 'those yonder'	anonk ^h	անօնք
demonstrative proximal SG 'that'	isi	իսի
demonstrative medial SG 'that'	iti	իտի
demonstrative distal SG 'that yonder'	ini	ինի
demonstrative proximal SG 'that'	isik	իսիկ
demonstrative medial SG 'that'	itik	իտիկ
demonstrative distal SG 'that yonder'	inik	ինիկ
demonstrative proximal PL 'these'	isonk ^h	իսօնք
demonstrative medial PL 'those'	itonk ^h	իտօնք
demonstrative distal PL 'those yonder'	inonk ^h	ինօնք

In accordance with the norm, the first ones are not a unique innovation. The

latter words /isik, inik, inin/ <իսիկ, իսիկ, ինիկ> are un-declinable; the others are declined in the following way (Table 14.18).

Table 14.18: Demonstrative pronouns in the Karin dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM	isi իսի	iti իտի	ini ինի	isonk ^h իսոնք	itonk ^h իտոնք	inonk ^h ինոնք
GEN,DAT	isor իսոր	itor իտոր	inor ինոր	isons ^h իսոնց	itons ^h իտոնց	inons ^h ինոնց
ABL	isor-en իսորեն	itor-en իտորեն	inor-en ինորեն	isons ^h -en իսոնցեն	itons ^h -en իտոնցեն	inons ^h -en ինոնցեն
	isor-m-en իսորմեն	itor-m-en իտորմեն	inor-m-en ինորմեն	isons ^h -m-en իսոնցմեն	itons ^h -m-en իտոնցմեն	inons ^h -m-en ինոնցմեն
	իսորմէն	իտորմէն	ինորմէն	իսոնցմէն	իտոնցմէն	ինոնցմէն
	իսորմսն	իտորմսն	ինորմսն	իսոնցմսն	իտոնցմսն	ինոնցմսն
INS	isor-ov իսորով	itor-ov իտորով	inor-ov ինորով	isons ^h -ov իսոնցով	itons ^h -ov իտոնցով	inons ^h -ov ինոնցով
	isor-m-ov իսորմով	itor-m-ov իտորմով	inor-m-ov ինորմով	isons ^h -m-ov իսոնցմով	itons ^h -m-ov իտոնցմով	inons ^h -m-ov ինոնցմով
	իսորով	իտորով	ինորով	իսոնցով	իտոնցով	ինոնցով
	իսորմով	իտորմով	ինորմով	իսոնցմով	իտոնցմով	ինոնցմով

14.3.3 Verb inflection or conjugation

14.3.3.1 Indicative present and past imperfective: allomorphy of the indicative morpheme

The formation of verbs is very similar. There are no tenses that are constructed with /-um/ <ում>, as in all the /kə/ <կը> dialects. The indicative present and imperfective are formed similar to Old Armenian, but here we add the formative /kə/ <կը>, which is placed at the end of the verb in the Karin dialect.

Verbs that start with a vowel also receive the formative /k-/ <կ> at the beginning; the verbs /əllil/ <ըլլիլ> 'to be', /əjnil/ <ըյնիլ> 'to fall', /uzel/ <ուզել> 'to want', etc. take the form /g^h-/ <գ^հ>. Monosyllabic verbs take /ku-/ <կու>; only the verb /g^ham/ <գ^համ> 'I come' takes /g^hu/ <գ^հու> (in assimilation with the verb's initial sound /g^h/ <գ^հ>). Thus are all the forms of these verbs

14.3.3.1.1 Suffix or enclitic /kə/ for consonant-initial verbs [[In Eastern dialects like SEA, the indicative present and past imperfective are formed periphrastically with a non-finite converb plus a finite auxiliary. But in Western dialects like SWA and Karin, these forms are created synthetically. Tense and inflection is on the finite verb, while the indicative mood is marked by adding a morpheme that looks

like /kə/. In SWA, this morpheme is /gu-/ before monosyllabic roots, /g-/ before vowels, and /gə-/ elsewhere before consonants. Karin uses cognates of these affix shapes with essentially the same distribution but different placement.]]

[[First consider a typical consonant-initial verb like /sir-e-l/ ‘to like’. In SWA, the indicative present is formed by adding agreement markers after the theme vowel (Table 14.19). The indicative past imperfective includes a past marker /-i-/ between the theme and agreement. For both the present and the past, the 3SG is missing either a past marker or an agreement marker. For both tenses, this verb takes the indicative prefix /gə-/. Karin uses essentially the same strategy, but the indicative marker is an enclitic or suffix /kə/.]]

Table 14.19: Indicative present <սերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to like’ in the Karin dialect

		Indicative present <սերկայ>			
		Karin		cf. SWA	
1SG	sir-e-m kə	սիրեմ կը		gə sir-e-m	կը սիրեմ ‘I like’
2SG	sir-e-s kə	սիրես կը		gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	sir-e-∅ kə	սիրէ կը		gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	sir-e-nk ^h kə	սիրենք կը		gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	sir-e-k ^h kə	սիրեք կը		gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	sir-e-n kə	սիրեն կը		gə sir-e-n	կը սիրեն
		√-TH-AGR	IND	IND	√-TH-AGR
		Indicative past imperfective <անկատար>			
		Karin		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-∅ kə	սիրեի կը		gə sir-ej-i-∅	կը սիրեի ‘I would like’
2SG	sir-e-i-r kə	սիրեիր կը		gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r kə	սիրեր կը		gə sir-e-∅-r	կը սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h kə	սիրեինք կը		gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h kə	սիրեիք կը		gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք
3PL	sir-e-i-n kə	սիրեին կը		gə sir-ej-i-n	կը սիրեին
		√-TH-PST-AGR	IND	IND	√-TH-PST-AGR

Original page number 110.

14.3.3.1.2 Prefix and suffix/enclitic /k-...-kə/ or /g^h-...-kə/ for vowel-initial verbs

[[For a vowel-initial verb like /ən-e-l/ ‘to do’ (Table 14.20), SWA uses an indicative

prefix /g-/ instead of /gə-/. In Karin, this verb uses both an indicative prefix /k-/ and an indicative suffix/enclitic /kə/.]

Table 14.20: Indicative present <սերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to do’ in the Karin dialect

	Indicative present <սերկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	k-ən-e-m kə	կընեմ կը	g-ən-e-m	կ’ընեմ ‘I do’
2SG	k-ən-e-s kə	կընես կը	g-ən-e-s	կ’ընես
3SG	k-ən-e-∅ kə	կընէ կը	g-ən-e-∅	կ’ընէ
1PL	k-ən-e-nk ^h kə	կընենք կը	g-ən-e-ŋk ^h	կ’ընենք
2PL	k-ən-e-k ^h kə	կընեք կը	g-ən-e-k ^h	կ’ընեք
3PL	k-ən-e-n kə	կընեն կը	g-ən-e-n	կ’ընեն
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	k-ən-e-i-∅ kə	կընեի կը	g-ən-ej-i-∅	կ’ընեի ‘I would do’
2SG	k-ən-e-i-r kə	կընեիր կը	g-ən-ej-i-r	կ’ընեիր
3SG	k-ən-e-∅-r kə	կըներ կը	g-ən-e-∅-r	կ’ըներ
1PL	k-ən-e-i-nk ^h kə	կընեինք կը	g-ən-ej-i-ŋk ^h	կ’ընեինք
2PL	k-ən-e-i-k ^h kə	կընեիք կը	g-ən-ej-i-k ^h	կ’ընեիք
3PL	k-ən-e-i-n kə	կընեին կը	g-ən-ej-i-n	կ’ընեին
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

[[In Karin, for some exceptional vowel-initial verbs like ‘to fall’, the indicative prefix is a voiced aspirated /g^h/ (Table 14.21). The indicative suffix/enclitic is still just /kə/. No such exceptionality is found in SWA.]]

Table 14.21: Indicative present <ւերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to fall’ in the Karin dialect

	Indicative present <ւերկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h -əjn-i-m kə	գ՛ըյնիմ կը	g-ijn-a-m ‘I fall’	կ’իյնամ
2SG	g ^h -əjn-i-s kə	գ՛ըյնիս կը	g-ijn-a-s	կ’իյնաս
3SG	g ^h -əjn-i-∅ kə	գ՛ըյնի կը	g-ijn-a-∅	կ’իյնայ
1PL	g ^h -əjn-i-nk ^h kə	գ՛ըյնինք կը	g-ijn-a-ŋk ^h	կ’իյնանք
2PL	g ^h -əjn-i-k ^h kə	գ՛ըյնիք կը	g-ijn-a-k ^h	կ’իյնաք
3PL	g ^h -əjn-i-n kə	գ՛ըյնին կը	g-ijn-a-n	կ’իյնան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h -əjn-e-i-∅ kə	գ՛ըյնեի կը	g-ijn-aj-i-∅ ‘I would fall’	կ’իյնայի
2SG	g ^h -əjn-e-i-r kə	գ՛ըյնեիր կը	g-ijn-aj-i-r	կ’իյնայիր
3SG	g ^h -əjn-e-∅-r kə	գ՛ըյներ կը	g-ijn-a-∅-r	կ’իյնար
1PL	g ^h -əjn-e-i-nk ^h kə	գ՛ըյնեինք կը	g-ijn-aj-i-ŋk ^h	կ’իյնայինք
2PL	g ^h -əjn-e-i-k ^h kə	գ՛ըյնեիք կը	g-ijn-aj-i-k ^h	կ’իյնայիք
3PL	g ^h -əjn-e-i-n kə	գ՛ըյնեին կը	g-ijn-aj-i-n	կ’իյնային
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

14.3.3.1.3 Prefix and suffix/enclitic /ku-...-kə/ or /g^hu-...-kə/ for monosyllabic verbs [[For monosyllabic verbs, SWA uses the indicative prefix /gu-/. In Karin, this prefix is /ku-/ or /g^hu-/. Note that in SWA and apparently in Karin, there are only three monosyllabic verbs that can take indicative morphology: ‘cry’ (Table 14.22), ‘to give’ (Table 14.23), and ‘to come’ (Table 14.24). The verb ‘to come’ takes the voiced prefix /g^hu-/.]

Table 14.22: Indicative present <ներկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to cry’ in the Karin dialect

	Indicative present <ներկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-l-a-m kə	կուլամ կը	gu-l-a-m ‘I cry’	կուլամ
2SG	ku-l-a-s kə	կուլաս կը	gu-l-a-s	կուլաս
3SG	ku-l-a-∅ kə	կուլա կը	gu-l-a-∅	կուլայ
1PL	ku-l-a-nk ^h kə	կուլանք կը	gu-l-a-ŋk ^h	կուլանք
2PL	ku-l-a-k ^h kə	կուլաք կը	gu-l-a-k ^h	կուլաք
3PL	ku-l-a-n kə	կուլան կը	gu-l-a-n	կուլան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-l-aj-i-∅ kə	կուլայի կը	gu-l-aj-i-∅ ‘I would cry’	կուլայի
2SG	ku-l-aj-i-r kə	կուլայիր կը	gu-l-aj-i-r	կուլայիր
3SG	ku-l-a-∅-r kə	կուլար կը	gu-l-a-∅-r	կուլար
1PL	ku-l-aj-i-nk ^h kə	կուլայինք կը	gu-l-aj-i-ŋk ^h	կուլայինք
2PL	ku-l-aj-i-k ^h kə	կուլայիք կը	gu-l-aj-i-k ^h	կուլայիք
3PL	ku-l-aj-i-n kə	կուլային կը	gu-l-aj-i-n	կուլային
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

Table 14.23: Indicative present <տերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to give’ in the Karin dialect

	Indicative present <տերկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-t-a-m kə	կուտամ կը	gu-d-a-m ‘I give’	կու տամ
2SG	ku-t-a-s kə	կուտաս կը	gu-d-a-s	կու տաս
3SG	ku-t-a-∅ kə	կուտա կը	gu-d-a-∅	կու տայ
1PL	ku-t-a-nk ^h kə	կուտանք կը	gu-d-a-ŋk ^h	կու տանք
2PL	ku-t-a-k ^h kə	կուտաք կը	gu-d-a-k ^h	կու տաք
3PL	ku-t-a-n kə	կուտան կը	gu-d-a-n	կու տան
	IND-√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	ku-t-aj-i-∅ kə	կուտայի կը	gu-d-aj-i-∅ ‘I would give’	կու տայի
2SG	ku-t-aj-i-r kə	կուտայիր կը	gu-d-aj-i-r	կու տայիր
3SG	ku-t-a-∅-r kə	կուտար կը	gu-d-a-∅-r	կու տար
1PL	ku-t-aj-i-nk ^h kə	կուտայինք կը	gu-d-aj-i-ŋk ^h	կու տայինք
2PL	ku-t-aj-i-k ^h kə	կուտայիք կը	gu-d-aj-i-k ^h	կու տայիք
3PL	ku-t-aj-i-n kə	կուտային կը	gu-d-aj-i-n	կու տային
	IND-√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

Table 14.24: Indicative present <ւերկայ> and indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to come’ in the Karin dialect

	Indicative present <ւերկայ> Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h u-g ^h -a-m kə	գ՛նւզ՛ամ կը	gu-k ^h -a-m	կու գամ ‘I come’
2SG	g ^h u-g ^h -a-s kə	գ՛նւզ՛աս կը	gu-k ^h -a-s	կու գաս
3SG	g ^h u-g ^h -a-∅ kə	գ՛նւզ՛ա կը	gu-k ^h -a-∅	կու գայ
1PL	g ^h u-g ^h -a-nk ^h kə	գ՛նւզ՛անք կը	gu-k ^h -a-ŋk ^h	կու գանք
2PL	g ^h u-g ^h -a-k ^h kə	գ՛նւզ՛աք կը	gu-k ^h -a-k ^h	կու գաք
3PL	g ^h u-g ^h -a-n kə	գ՛նւզ՛ան կը	gu-k ^h -a-n	կու գան
	IND- √-TH-AGR IND		IND- √-TH-AGR	
	Indicative past imperfective <անկատար> Karin		cf. SWA	
1SG	g ^h u-g ^h -aj-i-∅ kə	գ՛նւզ՛այի կը	gu-k ^h -aj-i-∅	կու գայի ‘I would come’
2SG	g ^h u-g ^h -aj-i-r kə	գ՛նւզ՛այիր կը	gu-k ^h -aj-i-r	կու գայիր
3SG	g ^h u-g ^h -a-∅-r kə	գ՛նւզ՛ար կը	gu-k ^h -a-∅-r	կու գար
1PL	g ^h u-g ^h -aj-i-nk ^h kə	գ՛նւզ՛այինք կը	gu-k ^h -aj-i-ŋk ^h	կու գայինք
2PL	g ^h u-g ^h -aj-i-k ^h kə	գ՛նւզ՛այիք կը	gu-k ^h -aj-i-k ^h	կու գայիք
3PL	g ^h u-g ^h -aj-i-n kə	գ՛նւզ՛ային կը	gu-k ^h -aj-i-n	կու գային
	IND- √-TH-PST-AGR IND		IND- √-TH-PST-AGR	

14.3.3.1.4 Omission or reduction of the indicative morpheme When a few present forms succeed each other, the formative /kə/ <կը> is placed only after the last one (2).

(2) Karin

- a. ʃ(amp^hα-n k^hun-ə tan-i-∅ g-əjn-i-∅ kə
road-DEF sleep-DEF take-TH-3SG IND-fall-TH-3SG IND
‘While on the road, he gets sleepy and lies down.’ (Literally, ‘.. and falls’)³
ճամփան քուսը տանի գըյնի կը
- b. zarm-α-n-α-n mn-α-n kə
surprise-LV-INCH-TH-3PL stay-TH-3PL IND
‘They get surprised, they stay.’

³[[*Adjarian did not provide a translation into Standard Armenian. The above translation is my guess, and then corroborated by Vahagn Petrosyan who determined the idiomatic meaning.*]]

զարմանան ման կը

This is strengthened until the verb is separated from various other words (3).
[[I don't understand what this example shows. (?)]]

(3) Karin

- a. arun k^hrtink^h mt-n-i-n kə
blood sweat enter-VX-TH-3PL IND
'They shed blood and sweat.' (Literally 'they enter...')⁴
արուն քրտինք մտնին կը

When this formative is immediately before the forms /or/ <օր> 'that', ...

Original page number 111.

... or /u/ <ու> 'and', the formative /kə/ <կը> is reduced and merges with those words to form /kor, ku/ <կօր, կու>.⁵

(4) Karin

- a. k-ɑf-e-n k-or
IND-see-TH-3PL IND-that
'they see that...'
կաշէն կօր
- b. b^her-e-∅ k-u tan-i-∅ kə
bring-TH-3SG IND-and take-TH-3SG
'He brings and he takes.'
բ'երէ կու տակի կը

14.3.3.1.5 Theme vowel change in the past imperfective 3SG Many times in the 3SG of the imperfective, the sound /e/ <ե> becomes /i/ <ի>, such as in Table 14.25.

Table 14.25: Theme vowel change in the 3SG past imperfective in the Karin dialect

	Karin	cf. SWA
3SG 'to have'	un-i-∅-r ունիր	un-e-∅-r ունէր
3SG 'to fall'	g-əjn-i-∅-r գըյնիր (IND)-√-TH-PST-3SG IND	g-ijn-ɑ-∅-r կ'իյնար (IND)-√-TH-PST-3SG

⁴[[Adjarian did not provide a translation into Standard Armenian. The above translation is my guess, and then corroborated by Vahagn Petrosyan who determined the idiomatic meaning.]]

⁵[[Adjarian includes a parenthetical <(իմա կ'օր, կ'ու)>. But I don't understand it. I suspect he means that these fused forms are written as <կօր, կ'ու>. (?)]]

14.3.3.2 Future and past future

The future and past future (ապաննիին ներկան եւ անցեալը) are formed with the formative /piti/ <պիտի>, which can be placed before or after the verb.

[[To clarify, in SWA, the future is formed by replacing the indicative morpheme of the indicative present with the future proclitic /bidi/ (5). The same tense and agreement markers are used. The past future is similarly formed in contrast to the indicative past imperfective. Karin seems to use the same strategies, though the future morpheme has variable positions.]]

- (5) a. SWA
 bidi sir-e-m, bidi sir-ej-i-∅
 FUT like-TH-1SG, FUT like-TH-PST-1SG
 ‘I will like, I was going to like.’
 պիտի սիրեմ, պիտի սիրէի
- b. Karin
- i. piti sir-e-m, piti sir-e-i-∅
 FUT like-TH-1SG, FUT like-TH-PST-1SG
 ‘I will like, I was going to like.’
 պիտի սիրեմ, պիտի սիրէի
- ii. sir-e-m piti, sir-e-i-∅ piti
 like-TH-1SG FUT, like-TH-PST-1SG FUT
 ‘I will like, I was going to like.’
 սիրեմ պիտի, սիրէի պիտի

14.3.3.3 Perfective converb or past participle with /-er, -e/ <եր, է>

The past participle takes the formative /-er/ <եր>. But when the verb is after the auxiliary, the final /r/ <ր> is deleted (6).

- (6) Karin
- a. sir-er e
 like-PERF.CVB AUX
 ‘He has liked.’
 սիրեր է
- b. tʰⁿ-e-m sir-e
 NEG-AUX-1SG like-PERF.CVB
 ‘I have not liked.’
 չեմ սիրէ

- c. d^hu e-s b^her-e
 you AUX-2SG bring-PERF.CVB
 ‘YOU have brought.’ (with focus on ‘you’)
 դ՛ու էս բ՛երե
- d. inik e-s b^her-e
 that AUX-2SG bring-PERF.CVB
 ‘You have brought THAT.’ (with focus on ‘that’)
 ինիկ էս բ՛երե

14.4 Subdialects

Despite its widespread distribution, the Karin dialect does not have many subdialects. The same dialect is spoken in Karin, Akhaltskha, Kars, Akhalkalak, Alexandropol, and in their villages.

Exceptions are made only for the sounds /i̇e, e, uo, o/ <ե է ո օ>, and the change from the Classical diphthong /aj/ <այ> to /a/ <ա> or /e/ <է>.

The people of Akhaltskha and Karin use the form /g^h-əll-i/ <գ՛ըլլի> ‘it is’, while the people of Alexandropol use /k-əkn-i/ <կեղնի> ‘it is’.⁶ But these forms are even found in the villages that are next to Karin, and they don’t form their own decisive gaps (առանձին որոշողական անշրպետ).

[[For some reason, Adjarian talks about subdialects here, but then switches topics to talk about pre-existing literatures. And then returns to talking about dialects.]]

14.5 Literature

For the Karin dialect, there is only a small study in Russian (Томсон 1887).⁷

The following are works that are written in this dialect.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Karin dialect
 - Ե. Լալայեանց – Ջալախքի բուրմուն. Թիֆլիս 1892
 - Ջալախեցի – Ջալախքի աղետը. Թիֆլիս 1900

⁶[[These are glossed as ‘IND-be-TH’ with a covert 3SG suffix.]]

⁷[[Adjarian’s original citation uses the pre-revolution Russian spelling: Томсонъ, Лингвистическія изслѣдованія: Краткій очеркъ фонетики и морфологіи ахалцыхскаго говора. Բեդրսպուրկ 1887.]]

- Արամ Չարուզ – Բասենի ժողովրդ. երգերը. Ազգ. Հանդ. 2. էջ 383-390
- Ե. Լալայեան – Ջաւախք. Նոյն Ա. էջ 327, 364, and so on.
- Դպիր – Նարմանցիին երգերը. Բիւրակն, 1899, էջ 524-5
- Խօջայեանց Յովհ. – Ասածներ Ալեքսանդրապօլից. Արրտ. 1870-1, էջ 249-250, 283-4, 309-312
- ԵԼ. – Վաչեան. Նոր-Դար 1887, էջ 174-5
- Գեղամեանց Յ. Իմ մանկական յիշողութիւններից. Փորձ, Բ. թիւ 2, էջ 269-296 (Ախալքալաքի).

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 189) and Bezrukov (2022). For Khodorchur, see Martirosyan (2019: 190).*]]

14.6 Subdialects (continued)

The subdivisions of the Karin dialect are the subdialects of Baberd and Khodorchur.

Original page number 112.

14.6.1 Baberd

There is no separate study on the Baberd dialect. There has likewise not been a simple manuscript published. In the periodical Բիւրակն [*Byurakn*] (1899, page 567), there is a small collection of proverbs from Baberd; but because this bears on the literary culture, then it unfortunately cannot fulfill our needs. H. Darbinian (Յ. Դարբինեան; [[*SEA: /darp^hinjan/, SWA: /t^harp^hinjan/*]]) in the periodical *Arevelk* (Արեւելք, number 6693, 6695, 6697, and 6699) has an article about Baberd with the title ‘Provincial dialect treasures, Գաւառաբարբառիս զանօերը); but this an ordinary list of provincial words.⁸ As a consequence, I am forced to be satisfied with my little familiarity with the dialect, which I gathered in 1894 by visiting Baberd for a day, and also with information that H. Darbinian (Յ. Դարբինեան) gave me in the summer of 1910 during my travel to Istanbul.

- The Baberd subdialect knows how to distinguish the three degrees of consonants: voiced aspirated, voiced, and voiceless aspirated.
- To form the indicative present and imperfective, it uses the postposed formative /kə/ <կը> formative.

⁸[[*Unfortunately, because of limited resources, I couldn’t track down the publication venue because there were multiple journals with the name Arevelk (Արեւելք), and I couldn’t track down this manuscript or author. (?)*]]

- The sounds /ւօ, յե/ <ո, ե> are confused with the sounds /օ, Է/ <օ, Է>.
- The sound change of Classical /h/ <հ> to /f/ <ֆ> does not exist.
- The accusative is always the same as the nominative, and there is no dative case for animate objects.
- A separate innovation in Baberd is the progressive (շարունակական) form of the present and imperfective, which is formed with the formatives /ge, Էր, անցե/ <գէ, Էր, ըսգէ>.

These latter characteristics, especially the use of the formative /Էր/ <Էր>, show to us that the Baberd subdialect forms a middle ring between the Karin and Trabzon dialects. The villages of Baberd are more faithful to the mother dialect, and they are almost the same as the city of Karin.

14.6.2 Khodorchur

Khodorchur also forms its own separate subdialect.

[[*Note that although Adjarian 1911t treats this variety as a subdialect of Karin, it seems that subsequent work is unsure of the exact status of Khodorchur. See Martirosyan (2019: 190-191) for discussion on how some work has treated Khodorchur as a separate dialect.*]]

As for its position between the Hamshen and Karin dialects, this is still not sufficiently clear to me. Recently, two significantly great volumes were published with the Khodorchur dialect, under the editorship of H. M Hadjian (Հ. Մ. Հաճեան; [[SEA: /hatʃjan/, SWA: /hadʒjan/]]). These are Երգեր, առակներ, հաներևույթներ... Խոսորչուր, Տիփսիս, 1904, and Հին առանկական հեքիաթներ Խոսորչուր, Վիեննա 1907.⁹ Because the first is written in essentially the literary language, ...

Original page number 113.

... it cannot offer any benefits for studying the dialect; and I still don't have a copy of the second one. Only one well-known characteristic of Khodorchur is known, and that is how the sound /r/ <ր> changes to /j/ <յ> (Table 14.26).

Table 14.26: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /j/ <յ> in the Khodorchur subdialect of the Karin dialect

‘this belly (CA); my belly (SEA)’ ‘person from Khodorchur’	Classical Armenian p ^h or-əs փորս	> Karin p ^h oj-əs փոյոս	cf. SEA p ^h or-əs փորս
		χօտւյճ ^h ւյթ ^{s^h} i խօսոսւյջ ^h ոսյց	χօտաճ ^h ւրթ ^{s^h} i խօսորչուց

⁹[[Unfortunately, I haven't been able to track down these manuscripts, so that I could verify their bibliographic metadata. Though the 1907 manuscript is cited by Martirosyan (2019). (?)]]

14.7 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

14.7.1 From Akhalkalak

Adjarian's sample: Taken from Ե. Լալայեանի Ձաւախքի բուրմունքէն, page 44-45

Սօղօմօս իմաստունին կնիկը սուտ հիվանդ գ'ըլլի հեքիմին սիրէ կը: Իրէն մարթուն յախան ա կըպչի կը թը հաֆքերու օսկըռտանքէն ինծի մէ դօսախանա մ' պիտի շինես, թեպուլներէն ա յօրդան դ'օշակ մ' սարքես:

Սօղօմօս իմաստունը կանչէ կը հաֆքերուն, մօրթէ կ'ոտ օսկըռտանքն ու թեպուլները քօփ կենէ, օր կնգանը ուզածը հազրէ: Աշխարք ինչքան հաֆք կա գ'ուգ'ա կը, սալթ քօռ բ'ուֆը չի գ'ա: Սօղօմօսը անդայ գմրուքին դրկէ կ'օր գ'ըտնի բ'երէ: Անդայ գմրուքը անգ մ' ման գ'ուգ'ա, անջաղ անջաղ գ'ըտնի կը բ'ընի մ' մէջ, ինչքան կանչէ ճըվա կը չի դ'ուս գ'ա. ահ կուտա՝ չի ըլլի, խօստում կ'ենէ չի ըլլի: Խիւլասա բ'ընին առաջը կայնի սիրուն քարօղ մ' խօսի կը, ասիկ գ'ելլէ դ'ուս: Ախրը անդեր քարօզը քար կը ծակէ: Բ'ուֆն օր գ'ուս կ'ելլէ՝ ասիկ քարօղը ծալէ՝ գ'ըրկէ կ'ու տանի կը Սօղօմօս իմաստունին:

Սօղօմօս իմաստունը հերսօտի կը թը կանչէի կը ինչի՞ չէիր գ'ա: Բ'ուբ'բ'ուն կ'ետէ կը. «Չորթ ցքէի կը թը աշխրորքիս մէջ տղամարթն է շատ, թէ կնիկ մարթը: անդի ուշացա»:

– Է՛, կըսէ Սօղօմօս իմաստունը, իմացա՞ր, վէ՞րն է շատ: Թը «կնիկ մարթը շատ է»:

– Ի՛նչըդ, կըսէ Սօղօմօս իմաստունը, տղամարթը շատ պիտի ըլլի:

– Ղօրթ է, կըսէ բ'ուբ'բ'ուն, հըմը, յես, կընգանը խօսքը անգաջ էնօդին ա կնիկմարթ ցքի. կնիկմարթ չէ՞ անիկ օր կնգանը ծ'եռքը խաղալիք է գ'առէ. կնիկը մինդրին տակը յուխա (չոր խմորեղէն մը) լգեր սուտ հիվանդ է ծ'եվացէ ու հեքիմին սիրէ ...

Original page number 114.

... կը, մարթուն ա չարչըրելու հըմար հաֆքերուն օսկըռտանքէն դօսախանա գ'ուգ'է: Ի՛նչքան հաֆք պիտի գ'ընտես ջ'արդ'ես օր անօնց օսկըռտանքէն դօսախանա կտյնեցընես:

– Խելացի ըսաց, կըսէ Սօղօմօս իմաստունը ինքնիրէն, յես ա կնիկմարթ էմ օր կընգանս խօսքօլը աշխրորքի հաֆքերուն արունքը մտա: Արթը բ'իտտուն

հաճախում եմ թողնել կը, օրը իրեք դուռ ա բ՛ուբ՛բ՛ուին կապել կը: Տեյ մ՛օր
հիմի ա օրը իրեք դուռ իրենք իրենք գ՛ուգ՛ան բ՛ուբ՛բ՛ուին առաջը կայնին կը:
Բ՛ուբ՛բ՛ուն երկուսը կուտե, մեկը Աստըծու սիրուն ազատել կը:

14.7.2 From Basean

Adjarian's source: See Ազգագրական Հանդես [*Ethnographic Magazine*], volume
6 (2.), page 383, and so on

Կաղաչեմ ինձի լսե,
Արի յարտըսունքըս սրբ՛ե.
Դ՛անակըմ դ՛ու ինձի տու,
յետեվ ըսե մի՛ մօրթե:

Սարեր, ձ՛օրեր ու ջ՛րրեր,
Մարմանդ վազող ախբ՛ուրներ,
Մեկ վեր կեցեք ու յիմացեք
Տեսեք թե վե՞վ է եկեր:

Գ՛ելը օչխըրին եկավ,
Չարկեց գ՛եր դ՛առին տարավ.
Հայի տղեն ինչդ չը լա:
Յարը դիւզմանը տարավ:
Կօկոմս թօռմած մնաց,
Սիրտըս կրակած մնաց,
Ի՛նչ էնիմ յես ապրելը՝
յաչքերըս լուս չմնաց:

Սեվ է յաչքերըդ՛, կռունգ,
Ճերմակ է սիրտըդ՛, կռունգ,
Ջ՛ուխտ գ՛ացիր մենակ գ՛ուգ՛ոսա,
Ո՞ւր է յընգերըդ՛, կռունգ:

Original page number 115.

Բաղի մեչը վարթ գ՛ըլի,
Բաղի շունը սարթ գ՛ըլի,
Շան ախճիկ, ուսուլ խօսե,
Տալտա տեղ է, մարթ գ՛ըլի:
Մերըս ինձի բ՛երեր է,
Նխշուն բ՛ալուկ երեր է,

14 Karin

Նխշուն բ'ալուկ մեռնեի,
Սօրըս մտքէն յելլեի:

Ախճի, դ'ոլ յես մեղավոր,
Քեզի գ'ուգ'ան ուզավոր,
Չեղնի երթաս հեռու տեղ,
Պագ'վիս կեղնիս յըռագիլ:

15 Mush

15.1 Background

Original page number 116.

The Mush dialect is spread over the west side of the Van sea.¹ Its center is the city of Mush. In the north, it spreads until Hınıs and Alashkert, in the south to Paghesh, in the east it reaches Moks from one side and Diyadin from the other side, in the west are Lice, Chapaghjur, and so on. Thus the Mush dialect is spoken in Mush, Sason, Paghesh, Hizan, Khlát, Arjesh, Bulanık, Manazkert, Hınıs, and Alashkert. During the last two Russo-Turkish wars, two large migrations happened from Mush and Alashkert, establishing settlements in the Yerevan province, at Aparan (near Alexandropol (Gyumri)) and the south sides of New Bayazet, on the shores of Lake Sevan. In the latter region, there are today 21 Armenian villages which speak the Mush or Alashkert dialect. These villages in order² are Yeranos, Adamxan, Dzoragegh, Tsakkar, Gölköy, Tazakend, Lower and Upper Adyaman, Upper and Lower Karanlug, Avdalaghalu, Alikrykh, Zolakhach, Upper and Lower Gyuzeldara, Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu, Gedakbulag, Zaghalu and Tüskülü. A group of migrants from Hınıs also went to Akhalkalak, and they established the villages of Toria, Ujmana and Eshtia in the area. These also speak the dialect to this day.

[[*Note that more data is provided in §15.5.3.*]]

[[*Martirosyan (2019: 212) reports that Sason is also analyzable as a separate dialect.*]]

15.2 Phonology

15.2.1 Vowel inventory and sound changes

The Mush dialect does not have a rich phonetic system with respect to vowels. The vowels /æ, œ, ʏ/ <ü, ɛo, ɨɫ> are absent; and in this way we can form a

¹[[*Adjarian tends to use the word 'sea' <ծով> when describing Lake Van and Lake Sevan instead of the word 'lake' <լիճ>.*]]

²[[*Adjarian doesn't say what this order signifies. (?)*]]

characteristic border to distinguish the Mush dialect from the Van dialect, which has these vowels.

The sounds <Է,ն> in Mush have a certain rich diphthongal pronunciation,³ and they originate from the Classical Armenian stressed sounds /e, o/ <Է,ո>. Without stress, these sounds became /e,o/ <Է,օ>. ...

Original page number 117.

... Word-initially in monosyllabic words, they turn to /je, vo/ <յԷ, վօ>. At the beginning of polysyllabic words, they turn to /e,o/ <Է,օ>. The Classical Armenian sounds /u/ <ու> and diphthongs /ɑi̯, oi̯, iu̯/ <ւյ, ոյ, իւ> are rendered as simple vowels:

- /u/ > /u/ (նւ > նւ)
- /ɑi̯/ > /e/ (ւյ > Է)
- /oi̯/ > /u/ (ոյ > նւ)
- /iu̯/ > /u/ (իւ > նւ).

15.2.2 Consonant inventory and sound changes

15.2.2.1 Voicing changes and voiced aspirated sounds

By contrast, the Mush dialect is rich in consonants. Like the Karin dialect, here we find a group of voiced aspirated consonants, with which the dialect has four series of stops and affricates (Table 15.1).

Table 15.1: Voicing contrasts in the Mush dialect

Voiced		Voiced aspirated		Voiceless unaspirated		Voiceless aspirated	
b	բ	b ^h	բ ^ʰ	p	պ	p ^h	փ
g	գ	g ^h	գ ^ʰ	k	կ	k ^h	ք
d	դ	d ^h	դ ^ʰ	t	տ	t ^h	թ
dž	ձ	dž ^h	ձ ^ʰ	tš	ժ	tš ^h	ջ
dǯ	ջ	dǯ ^h	ջ ^ʰ	tʃ̌	ճ	tʃ̌ ^h	չ

[[Acoustic data on the consonants of Mush are available in *Adjarian (1899)*, translated in §2.]]

Word-initially, the voiced sounds of Old Armenian become voiced aspirated. Word-medially, they become voiceless or stay voiced. After the nasal /n/ <ւ>, it is

³[[The prose is vague, but I think he means that this dialect has the diphthongs /j̥e, v̥o/ <Է, ո>, such as in Karin (§14.2.1.1.2). (?)]]

always the voiced sounds that are found. The voiceless unaspirated and voiceless aspirated groups are generally unchanged. But there are exceptions where the voiceless aspirated sounds became voiceless unaspirated (Table 15.2). Discussing such forms requires a detailed study.

Table 15.2: Deaspiration from Classical Armenian voiced aspirated sounds in the Mush dialect

	Classical Armenian	> Mush	cf. SEA
‘eye’	atʃ ^h -(ə?)k ^h (-PL) աչք	atʃk աճկ	atʃ ^h k ^h աչք
‘Armenianness’	hajut ^h iyn հայութիւն	hajuten հայուտեն	hajut ^h jun հայություն

15.2.2.2 Glottal fricatives /h, fi/ <h, j>

Like the Karin dialect, the Mush dialect also has two types of glottal sounds (հազազ), which are /fi/ <j> and /h/ <h>. The use of these sounds is the same as in Karin. But the Mush dialect has the habit of adding the sound /fi/ <j> to many vowel-initial words (Table 15.3).

Table 15.3: Insertion of word-initial voiced glottal fricative /fi/ <j> in the Mush dialect

	Classical Armenian	> Mush	cf. SEA
‘cheap’	aʒan աժան	fiʒan ղեժան	aʒan աժան
‘stall’	aχor ախոր	fiʒor ղախոր	aχor ախոր
‘fountain’	aḥiur աղբիւր	fiʒbur ղախբուր	aχpjur աղբյուր
‘all’	amenajin ամենայն	fiəmen ղըմեն	amenajin ամենայն
‘durable’	amur ամուր	fiambur ղամբուր	amur ամուր
‘late’	anagan անագան	fiangan ղանգան	anagan անագան

15.2.2.3 Subdialects and distinguishing Mush from Van

Because the Van dialect does not have voiced aspirated sounds or the glottal sound /fi/ <j>, we are provided with a second significant method to distinguish these two dialects.

The Classical Armenian sound /h/ <h> has two types of forms in the Mush dialect. We find the sound /h/ <h> in Mush, Sason, Bulanık, Alashkert, Aparan and six villages on the shores of Lake Sevan; while in the other areas (Paghesh, Khlat, Arjesh and Artske), the sound has changed to /χ/ <χ>, as in the Van dialect. The last group ...

Original page number 118.

... is distinguished from the Mush dialect in a few points. For example, the copular form has the form /a/ <u> (1a, 1b), and there exists the sound /g^h/ <qj> (1c), with which it gets closer to the Van dialect.

(1) Mush (implied to be the Paghesh subdialect)⁴

- a. t^h-e gats^h-ier a
 NEG-AUX go-PERF.CV B AUX
 ‘He has not gone.’
 չէ գացեր ա
- b. t^h-e bier-ier a
 NEG-AUX bring-PERF.CV B AUX
 ‘He has not brought.’
 չէ բերեր ա
- c. ku-gⁱ-a-Ø
 IND-come-TH-3SG
 ‘He comes.’
 կուգա

It follows from here that the Mush dialect contains the subdialect of Paghesh, which contains also Khat, Arjesh, and Artske. Unfortunately, for the materials or excerpts that we have at our disposal, these materials don’t have the required scientific accuracy that we need in order to establish the characteristics of this subdialect. From the neighboring villages of the New Bayazet region, the most that we got was only the difference in the sound /χ/ <խ>; while for all the remaining points, the two branches are in agreement with each other. In the region of New Bayazet, the villages that belong to the Mush branch and that have the /h/ <հ> sound are Yeros, Adamxan, Dzoragheh, Gököy, Lower and Upper Adyaman; while the villages that have /χ/ <խ> are Tsakkar, Upper Karanlug, Avdalaghalu, Alikrykh, Zolakhach, Lower Gyuzeldara, Upper Gyuzeldara, Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu, Gedakbulag and Zaghalu. We talk about the others much later.

⁴[[It’s unclear if Adjarian wrote this sentences according to Standard Armenian orthography vs. his dialectological notation. If it’s standard orthography, then the verbs should be [gats^h-er] and [ber-er].]]

15.3 Morphology

15.3.1 Noun inflection or declension

The grammar of the Mush dialect has some interesting archaisms.

[[See §3.7.3.1 for general information about these archaisms from Classical Armenian.]]

15.3.1.1 Classical accusative prefix /z/ <q>

The accusative is formed similarly to Old Armenian, by using the prefix /z/ <q> (2).

- (2) a. Mush
 əz hats^h, əz mər tun
 ACC bread, ACC our house
 ‘bread (ACC), our house (ACC)’
 ըզ հաց, ըզ մըր տուն
- b. cf. Classical Armenian
 əz-hats^h, əz-mer tun
 ACC bread, ACC-our house
 ‘bread (ACC), our house (ACC)’
 զհաց, զմեր տուն

15.3.1.2 Classical accusative prefix /i,j/ <h,j>

The Classical accusative prefixal formatives /i,j/ <h,j> are still in use (3).

- (3) Mush
- a. t^hur orik-n i mah-u-n
 water? day?-DEF ACC death-DAT-DEF
 (?) [[I don’t understand this sentence, and I had the guess most of the words without surety.]]
 չնւր օրիկն ի մահուն
- b. k-ert^h-a-m h-art
 IND-go-TH-1SG ACC-there
 ‘I go there/then.’⁵
 կերթամ յարտ

⁵[[I thank Robin Meyer for guessing the second word as the reflex of CA /ard/ <արդ>.]]

15.3.1.3 Genitive possession without definite marking

After possessive adjectives, the noun does not have an article. This is like in Classical Armenian and in all the European languages, except for Italian. Modern Civil Armenian uses the definite article (4a),⁶ cf. Italian (4b),⁷ but French (4c). The Mush dialect also says (4d), like Classical (4e).

- (4) a. SEA
 mer hats^h-ə, dzer tun-ə, im barekam-ə, k^ho
 our bread-DEF, your.PL house-DEF, my friend-DEF, your.SG
 շօՅօՎՈՒՐ^h-ə
 people-DEF
 ‘our bread, your house, my friend, your people’
 մեր հացը, ձեր տունը, իմ բարեկամը, քու ժողովուրդը
- b. Italian
 il nostro pane, la vostra casa, il mio amico, il tuo popolo
 the our bread, the your house, the my friend, the your people
 ‘our bread, your house, my friend, your people’
- c. French
 notre pain, votre maison, mon ami, ton peuple
 our bread, your house, my friend, your people
 ‘our bread, your house, my friend, your people’
- d. Mush
 mər hats^h, mər tun
 our bread, our house
 ‘our bread, our house’
 մըր հաց, մըր տուն
- e. Classical Armenian
 hats^h mer, tun mer
 bread our, house our
 ‘our bread, our house’
 հաց մեր, տուն մեր

[[To clarify, Adjarian argues that Classical Armenian and most Western European languages do not use a definite article for possessed nouns. However, Italian

⁶[[Adjarian originally used <ըն> /k^hu/ instead of <ըն> /k^ho/ for the SEA 2PL possessor, but the form /k^hu/ is for SWA, not SEA.]]

⁷[[Adjarian used the word <pano> for Italian ‘bread’, but this seems to be a typo for <pane>.]]

and SEA do use a definite article for possessed nouns. Mush violates this Modern Armenian tendency, and it does not use an article for possessed nouns.]]

[[Robin Meyer informs me that this is an incorrect overgeneralization for Classical Armenian. Classical Armenian does allow at least some cases where a possessed noun takes the marker /-n/ (5).]]

- (5) əz-mer meł-s-n
ACC-our sin-ACC.PL-DIST
'... our sin...' (1 Peters 2:24)
... զմեր մեղս...

15.3.1.4 Post-nominal possessors

Possessive adjectives can be placed after the noun. This is not found in any dialect. But like in Classical Armenian, the people of Mush say the sentences in (6).

- (6) Mush
- a. $\widehat{d}z^h$ ern-e mzi
hand-ABL our
'from our hand'
ծ'երևէ մզի
 - b. b^hern-e k^hzi
mouth-ABL your.SG
'from your.SG mouth'
բ'երևէ քզի
 - c. sirt $\widehat{d}z^h$ əzi urar tj^h -uz-a- \emptyset
heart your.PL each.other NEG-want-TH-3SG
'your hearts don't love/want each other'
սիրտ ձ'ըզի ուրար չուզա
 - d. $\widehat{d}z^h$ ern-e əndzi
hand-ABL my
'from my hand'
ծ'երևէ ըսձի
 - e. $\widehat{d}z^h$ ern-e $\widehat{d}z^h$ zi
hand-ABL your.PL
'from your.PL hand'
ծ'երևէ ձ'զի

- f. lez urants^h, buk urants^h
language their, throat their
'their language, their throat'
լէզ ուրանց, բուկ ուրանց

Original page number 119.

15.3.1.5 Retention of prepositions

For many prepositions that have become postpositions in other dialects, here they have kept their original position, sometimes as a formative (7).

- (7) a. 'on our house'
i. *Mush*
vər məɾ tan
on our house.GEN
վըր մըր տան
ii. Classical Armenian
i verɑj meroj tan
to on our house.GEN
ի վերայ մերոյ տան
iii. SEA
mer tan vərə
our house.GEN on
մեր տան վրա
b. 'in our house'
i. *Mush*
mətj^h məɾ tan
in our house.GEN
մըջ մըր տան
ii. Classical Armenian
i midʒi mer tan
to in our house.GEN
ի միջի մեր տան
iii. SEA
mer tan metj^h
our house.GEN on
մեր տան մեջ

- c. ‘near me’⁸
- i. Mush
mət əndzi
near me.DAT
մըտ ընծի
 - ii. SEA
indz mot
me.DAT near
իւնձ մոտ
- d. ‘how many years before you?’
- i. Mush
k^haní tari araf^h k^hzne
how.many year before you.SG.ABL
քանի՞ տարի առաջ քզնէ
 - ii. SWA
k^hezme k^haní dari araf^h
you.SG.ABL how.many year before
քէզնէ քանի՞ տարի առաջ

15.3.1.6 Vocative case

What is especially interesting is the vocative case; the vocative case is the ending /o/ <o>, and the people of Mush use it especially for proper names.

Table 15.4: Vocative forms in the Mush dialect

	Mush		cf. SEA	
‘Oh Harutyun!’	fiáro	յարո	ov harut ^h jun	ո՛վ Հարություն
‘Oh Hakop!’	fiako	յակո	ov hakop ^h	ո՛վ Հակոբ
‘Oh Mariam!’	maro	Մարո	ov marjam	ո՛վ Մարիամ
‘Oh boy!’	láo	լա՛ո	ov lat ^h	ո՛վ լաճ
‘Oh mom!’	mámo	մա՛մո	ov mam	ո՛վ մամ
‘Oh sister!’	k ^h uro	քուրո	ov k ^h ujr	ո՛վ քույր

⁸[[In Adjarian’s original prose, it’s not clear if he also proposes that Classical Armenian had the Mush-like order <մալտ իւն> /maɬt indz/. (?)]

15.3.2 Pronoun inflection or declension

Among pronouns, the following forms are worth noting (Table 15.5).

Table 15.5: Sample of pronouns in the Mush dialect

personal 2SG DAT ‘to you’	k ^h əzi	քըզի
personal 1PL ACC ‘us’	əzməzi, əzmi	ըզմըզի, ըզմի
personal 1PL GEN ‘our’	mər	մըր
personal 1PL DAT ‘to us’	məzi	մըզի
personal 1PL ABL ‘from us’	məzne	մըզնէ
personal 2PL ACC ‘you’	əzk ^h əzi, əzk ^h i	ըզքըզի, ըզքի
personal 2PL GEN ‘your’	ḏz ^h ər	ճ՛ըր
personal 2PL DAT ‘to you’	ḏz ^h əzi	ճ՛ըզի
personal 2PL ABL ‘from you’	ḏz ^h əzne	ճ՛ըզնէ
demonstrative proximal SG NOM ‘this’	isa	իսա
demonstrative proximal SG INS ‘with this’	estuov	էստով
demonstrative medial SG NOM ‘that’	ida	իդա
demonstrative distal SG NOM ‘that yonder’	ina	ինա
demonstrative distal SG INS ‘with that yonder’	enduvov	էնդով

Finally, there are some very common forms (Table 15.6).

Table 15.6: Sample of other pronouns in the Mush dialect

‘why’	fiori	յօրի՞
‘other’	le	լէ
‘now’	mka	մկա

After the possessive suffixes, the formative /i/ <ի> is added very often (8).

(8) *Mush*

ḏz^hi-ér-d-i lav i-n, vré-s-i k-ig^h-a-s
 horse-PL-POSS.2SG-? good AUX-3PL, on?-POSS.1SG-? IND-come-TH-2SG

(?) [[*Adjarian did not provide a SEA translation, so the segmentation and glosses are entirely my (unsure) guesses:*] ‘Your horses are good, you come onto me.’

ճ՛իէ՛րդի լավ ին, վրէ՛սի կիգ՛աս

15.3.3 Verb inflection or conjugation

15.3.3.1 Changes in theme vowels and tense-agreement marking

In the conjugation of verbs, the Classical Armenian sounds /e, ē/ <ե, է> have changed to /i/ <ի>, in the present, subjunctive present, future, and present perfect (Table 15.7).

Table 15.7: Theme vowel change from Classical /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
indc. present 1SG 'I like'	kə sir-i-m կը սիրիմ	gə sir-e-m կը սիրեմ
indc. present 1SG 'he likes'	kə sir-i-∅ կը սիրի	gə sir-e-∅ կը սիրե
indc. present 3PL 'they like'	kə sir-i-n կը սիրին	gə sir-e-n կը սիրեն
	IND √-TH-AGR	IND √-TH-AGR
indc. present 1SG 'I see'	kə tes-n-i-m կը տեսնիմ	gə des-n-e-m կը տեսնեմ
	IND √-VX-TH-AGR	IND √-VX-TH-AGR
subj. present 1SG '(if) I say'	as-i-m ասիմ	əs-e-m ըսեմ
subj. present 1SG '(if) I eat'	ut-i-m ուտիմ	ud-e-m ուտեմ
	√-TH-AGR	√-TH-AGR
future 1SG 'I will like'	piti sir-i-m պիտի սիրիմ	bidi sir-e-m պիտի սիրեմ
future 1SG 'I will bring'	piti b ^h er-i-m պիտի բ ^h երիմ	bidi p ^h er-e-m պիտի բերեմ
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-AGR
present perfect 1SG 'I have seen'	tes-ier i-m տեսեր իմ	des-ađz e-m տեսած եմ
present perfect 1PL 'we have seen'	tes-ier i-nk ^h տեսեր ինք	des-ađz e-ŋk ^h տեսած ենք
present perfect 2PL 'you have seen'	tes-ier i-k ^h տեսեր իք	des-ađz e-k ^h տեսած եք
	√-PERF.CVB AUX-AGR	√-RPTCP AUX-AGR

In the imperfective, the Classical sound /ē/ <է>, and in some places the sound /i/ <ի>, has been lost (Table 15.8).⁹

Table 15.8: Merger of theme vowel /e/ and past marker /i/ the indicative past imperfective in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
1SG 'I would want'	k-uz-i-∅ կուզի	g-uz-ej-i-∅ կ'ուզեի
1PL 'We would come'	kə g ^h -i-nk ^h կը գ ^h ինք	gu k ^h -aj-i-ŋk ^h կու գայինք
	IND-√-TH.PST-AGR	IND-√-TH.PST-AGR

But because of this change, the present 3SG and imperfective 1SG would have been identical; so to not confuse these words, the plural is used instead of the singular (Table 15.9).

⁹[[For the Mush form /kə g^h-i-nk^h/ <կը գ^hինք> 'we were coming', Adjarian reconstructs this from a hypothetical form */kə g-e-i-nk^h/ *<կը գեինք>.]

[[In other words, whereas the suffix /-nk^h/ is used to mark only the 1PL in SEA/SWA, this marker is instead used for the both the 1PL and 1SG.]]

Table 15.9: Use of 1PL markers for the past imperfective 1SG in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
‘I would want’	jjes k-uz-e-nk ^h jtu kɔɔɔɔɔɔ I IND-want-TH.PST-1SG	jes g-uz-ej-i-∅ tu kɔɔɔɔɔɔ I IND-want-TH.PST-1SG
‘we would want’	mənkh k-uz-e-nk ^h ɔɔɔɔɔɔ kɔɔɔɔɔɔ we IND-want-TH.PST-1PL	meɔɔkh g-uz-ej-i-ɔɔkh ɔɔɔɔɔɔ kɔɔɔɔɔɔ we IND-want-TH.PST-1PL

In the others, there is a simple distinction between how the vowel of the present is /i/ <ɨ>, while the vowel of the imperfective is /e/ <ɛ> (Table 15.10).

[[I would interpret these facts as stating that the theme vowel is /i/ in the present, while the theme vowel and the past marker are fused as /e/ in the past imperfective. Similarly, the auxiliary is /i/ in the present, while /e/ in the past.]]

Table 15.10: Contrast between the present theme vowel /i/ and the past theme vowel /e/ in the Mush dialect

	Mush	cf. SWA
‘(we) are’	i-nk ^h ɨɔɔ AUX-1PL	e-ɔɔkh ɛɔɔ AUX-1PL
‘(we) were’	e-nk ^h ɛɔɔ AUX.PST-1PL	ej-i-ɔɔkh ɛɨɔɔ AUX-PST-1PL
‘they strike’	kə tsets-i-n ɔɔ ɔtɔɔɨ IND strike-TH-3PL	gə dzedz-e-n ɔɔ ɔtɔɔɛ IND strike-TH-3PL
‘they would strike’	kə tsets-e-n ɔɔ ɔtɔɔɛ IND strike-TH.PST-3PL	gə dzedz-ej-i-n ɔɔ ɔtɔɔɨɨ IND strike-TH-PST-3PL
‘they massacre’	kə dʒ ^h ard ^h -i-n ɔɔ ʒʷarɔɔɔɔɔ IND massacre-TH-3PL	gə tʃ ^h art ^h -e-n ɔɔ ʒʷarɔɔɔɔɔ IND massacre-TH-3PL
‘they would strike’	kə dʒ ^h ard ^h -e-n ɔɔ ʒʷarɔɔɔɔɔ IND massacre-TH.PST-3PL	gə tʃ ^h art ^h -ej-i-n ɔɔ ʒʷarɔɔɔɔɔ IND massacre-TH-PST-3PL

15.3.3.2 Repetition of the auxiliary in the present perfect

Oftentimes in the present perfect, the copular verb is repeated (9).

(9) Mush

- a. fiori i-s dr-ier i-s
 why AUX-2SG put-PERF.CVB AUX-2SG
 ‘Why did you put?’¹⁰
 յօրի՞ս Իս դրեր Իս
- b. jérp^h i-s ek-ier i-s
 why AUX-2SG come-PERF.CVB AUX-2SG
 ‘Why have you come?’
 յէ՞րփ Իս էկեր Իս

This is the same as the followings forms in the Bayazit subdialect (10).

[[Note that Adjarian doesn’t transcribe these Bayazit sentences. I instead transcribe them with an SEA accent, meaning I transcribe them according to SEA phonology]].

(10) Bayazit dialect with SEA pronunciation

- a. tʃ^h-é-s g-a-l-um e-s
 NEG-AUX-2SG come-TH-INF-IMPF.CVB AUX-2SG
 ‘You are not coming?’
 չէ՞ս գալում էս
- b. úr e-s gən-um e-s
 where AUX-2SG go-IMPF.CVB AUX-2SG
 ‘Where are you going?’
 ու՞ր էս գնում էս

Original page number 120.

15.3.3.3 Hortative or imperative marker

The imperative form of Classical /t^hoɫ/ <թող> ‘leave/let’ ([[SEA: /t^hoɪ/]]) has shortened to /t^həχ/ <թըխ>, and sometimes simply as /t^h/ <թ> (11).

(11) Mush

- a. t^hχ mn-a-∅
 let stay-TH-3SG
 ‘let him stay!’
 թխ մնա

¹⁰[[Adjarian didn’t provide a translation. The above translation is my guess, and then corroborated by Vahagn Petrosyan.]]

- b. t^hχ as-á-∅
let say-TH-3SG
'let him say!'
թիս ասս'
- c. t^hχ ar-n-é-∅
let take-VX-TH-3SG
'let him take!'
թիս առնէ
- d. t^h-ar-n-é-∅
let-take-VX-TH-3SG
'let him take!'
թառնէ'
- e. t^h-ert^h-á-∅
let-go-TH-3SG
'let him go!'
թերթաս'

15.3.3.4 Monosyllabic verbs with prothesis

The Classical monosyllabic verbs /gal, tal, lal/ <գալ, տալ, լալ> have changed (Table 15.11).

[[*They've taken a prothetic /i/.*]]

Table 15.11: Monosyllabic verbs in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
'to come'	ig ^h -a-l	իգ'ալ	k ^h -a-l	գալ
'to give'	it-a-l	իտալ	d-a-l	տալ
'to cry'	il-a-l	իլալ	l-a-l	լալ
	√-TH-INF		√-TH-INF	
'I come'	k-ig ^h -a-m	կիգ'ամ	gu-k ^h -a-m	կոլ գամ
'I give'	k-ig ^h -a-m	կիտամ	gu-d-a-m	կոլ տամ
'I cry'	k-ig ^h -a-m	կիլամ	gu-l-a-m	կոլ լամ
	IND-√-TH-1SG		IND-√-TH-1SG	

15.3.3.5 Causative suffix

The Classical causative (աւսցողական) formative /-ets^huts^hanel/ <-եցուցանել> form has been shortened to /-ts^hu/ <ցոլ> or /-u/ <ոլ> (Table 15.12, sentences 12).

It is conjugated as the fourth conjugation class.

[[To clarify, this causative suffix is /-ts^hən/ in SEA/SWA, and it takes the theme vowel /e/. But in Mush, this suffix is /-(ts^h)u/ and is conjugated with a theme vowel /u/.]]

Table 15.12: Causative suffix in the Mush dialect in the indicative present

	Mush	cf. SWA
‘I ask’	kə har-t ^h -u-m կը հարցում	gə har-t ^h ən-e-m կը հարցնեմ
‘you.SG ask’	kə har-t ^h -u-s կը հարցուս	gə har-t ^h ən-e-s կը հարցես
‘he asks’	kə har-t ^h -u-∅ կը հարցու	gə har-t ^h ən-e-∅ կը հարցետ
‘we ask’	kə har-t ^h -u-nk ^h կը հարցունք	gə har-t ^h ən-e-ŋk ^h կը հարցենք
‘you.PL ask’	kə har-t ^h -u-k ^h կը հարցուք	gə har-t ^h ən-e-k ^h կը հարցեք
‘we ask’	kə har-t ^h -u-n կը հարցուն IND ask-CAUS-TH-AGR	gə har-t ^h ən-e-n կը հարցեն IND ask-CAUS-TH-AGR
‘I make swear’	kə hert ^h əv-t ^h -u-m կը հերթըվցում IND swear-CAUS-TH-AGR	g-ert ^h v-e-t ^h ən-e-m կը երդուեցնեմ IND-swear-TH-CAUS-TH-AGR
‘I remove’	kə ver-u-m կը վերում	gə ver-t ^h ən-e-m կը վերցնեմ
‘you.SG remove’	kə ver-u-s կը վերուս	gə ver-t ^h ən-e-s կը վերցես
‘he removes’	kə ver-u-∅ կը վերու	gə ver-t ^h ən-e-∅ կը վերցետ
	IND remove-CAUS-TH-AGR	IND-remove-CAUS-TH-AGR

(12) Mush

- a. tʃ^h-ə-n hás-u
NEG-AUX(?)-3PL bring-CAUS.TH
‘They won’t deliver’
չըն հա՛սու
- b. pti mjer mal p^hit-t^h-u-n, ert^h-a-n p^hit-t^h-u-n
FUT our ox die-CAUS-TH-3PL, go-TH-3PL die-CAUS-TH-3PL
‘They will kill our ox, let them kill.’
ստի մեր մալ փիսցուն, երթան փիսցուն

15.3.3.6 Past participle

The past participle is formed with the formative /-er/ <եր>. But for passive (կրաւորակերպ) verbs, the formative /-uk/ <ուկ> is also used.

[[I think he means that intransitives in general use /-uk/, not just verbs with passive voice.]]¹¹

¹¹[[Note that based on Adjarian’s translations to SWA, these past participles seem to function like resultative participles (/ -adz/ in SWA), and not perfective converbs (/ -el/ in SEA). But we can’t be sure because he doesn’t provide complete paradigms or sentences. (?)]]

Table 15.13: Past participle suffix /-er, -uk/ in the Mush dialect

	Mush		cf. SWA	
‘died’	mer-uk	մերոկ	mer- \widehat{adz}	մերած
‘died’	$p^{h}its^{h}$ -uk	փիցոկ	satk- \widehat{adz}	սատկած
	$\sqrt{-PERF.CVB}$		$\sqrt{-RPTCP}$	
‘broken’	kotr-uk	կոտրոկ	kodər-v- \widehat{adz}	կոտրուած
‘written’	$g^{h}r$ -uk	գրոկ	$k^{h}ər$ -v- \widehat{adz}	գրուած
	$\sqrt{-PERF.CVB}$		$\sqrt{-PASS-RPTCP}$	

15.4 Literature

For the Mush dialect, there is an extensive study by Mseriants (Мсеріанцъ; [[*modern Russian: Мсеріанцѳ*]]) (Мсеріанц 1897, 1901)¹² A summary of the same work is published in French by the same author (Msériantz 1899), and a second in German by L. Patrubàny in his periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, volume 1, page 271-288

It is surprising that in these works, the two types of groups for voiced consonants is not considered. This is something that even a very common ear [[*meaning an untrained ear*]] would have been able to distinguish with little intention.

There are various works that are published in the Mush dialect:

[[*I do not translate or give bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.*]]

- Literature with the Mush dialect
 - General Mush dialect
 - * Патканов (1875), volume 2, Mush dialect. The same was published in European transcriptions by L. Patrubàny in his periodical *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, 1.241-271
 - * Գ. Վ. Սրուանձտեանց
 - – Գրոց ու բրոց. Պօլիս 1874
 - – Մանանայ. Պօլիս 1876
 - Original page number 121.**
 - – Համով հոտով. Պօլիս
 - – Հանդէս թռչոց. Արեւ. Մամով 1884, page 389-392
 - * Արիստ. Վ. Սեդրակեան – Զևար Սշեցոց եւ Վանեցոց. Վերջապտ. 1874

¹²[[*The original title that Adjarian gives is in the pre-revolution Russian orthography: Этюды по армянской диалектологии.*]]

- * Յ. Ամրիկեանց – Մշու թռչուն օտար երկրում. Կռունկ 1862, page 386-390
- * Մ. Դանիելեան
 - – Պարերգ, խաղ, պառաւներու աղօթք. Բիւրակն, 1898, page 313-4
 - – Յակօի վախենակ կարելը. անդ, 1899, page 329-330
- * Վ. Արտակ – Պարերգ. անդ, 1900, page 122-3
- * Գ. Տ. Չ. – Կաղ եզը, անդ, page 618
- Bulanik vernacular
 - * Բենստ – Բուլանըի կամ Հարք գաւառ. Ազգ. հանդ. Ե. page 9-184, 2 page 7-108
 - * Ս. Հայկունի
 - – Ժողովրդական գրականութ. բեկորն. Արրտ. 1896, 556-7
 - – Սոյլամագ իսանըմ, Արրա. 1896, 557-560
- Alashkert vernacular
 - * Ս. Հայկունի – Ալաշկերտի հայոց առաձները. Արրտ. 1894, page 200, 263-4
 - * Գ. քի. Նժդեհեանց – Ալաշկերտի բանաւոր գրականութիւնից. Ազգ. Հանդ. Ե. 185-199, Է 437-505
- Aparan vernacular
 - * Գարեգին Սարկաւազ – Սասմայ ծռեր. Թիֆլիս 1892
 - * Բ. Խալաթեանց – Իրանի հերոսները հայ ժողովրդի մէջ. Բարիզ 1901, page 24-44, 74-76
- Vernacular of New Bayazet villages
 - * Սէնքերիմ Արծրունի – Նոր Պայազիտու գաղթական Մշեցոց նշանդրէքն ու հարսանիքը. Կռունկ 1863, page 385-400
- Sason vernacular
 - * Մ. Մուրատեան
 - – Սասնցոց պարերգ. Բիւրակն 1900, page 121-2
 - – Հանելուկներ եւ պարերգ. անդ, page 470-1
- Paghesh subdialect
 - * Թուխ-Կոպօ
 - – Պարերգ եւ. Բիւրակն, 1898, page 300-301
 - – Սիրաբանութիւն. անդ, page 651-2
- Khouyt vernacular
 - * Չ. Կէնճեան – Հարսանեկան պարերգ. Բիւրակն 1898, page 739-741

Besides these, Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) has published 34 fables in the vernaculars of Arjesh, Artske, Bulanik, Aparan, Bitlis, Alashkert, Khlat, Hınıs,

in the Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volumes 2, 4, 5 (Բ. Դ. Ե.; 1901-4), a folk song from Հինս (ibid., volume 6, 2., page 101), Manazkert (volume 6, 2., page 139). Unfortunately, these don't use scientific orthography.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 210).*]]

Original page number 122.

15.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.*]]

15.5.1 Mush dialect

15.5.1.1 City of Mush

Adjarian's source: See [Патканов \(1875: 6-7\)](#).

Սանասուր ևստոկ էր Սասուն, ուր պապու կըռքեր չըն թողի օր ըղի սըթրեր ու յէլավ խըստ էրեց ուր պապուն ու մամուն ու գ'նաց Բաղդադ: Ուր պապ ևըստոկ էր փանջարէն, տեսավ օր ուր տղէն Սանասար կիգ'եր. ու ճանչցավ ու ասեց:

– Է՛յ, մեռնիմ քզի մեծ կուռք. ի՛մալ զքո մատաղ քաշիր բ'երիր. յար յեբ՛ Է մանցը՝ զմըկել լէ կը քաշես բ'երես:

Մամ, չընքի խաչապաշտ էր, ևստավ ուր տղէկներն ասով արսուըք թափեց:

Պապ առեց թուր ու սուր ու գ'նաց, կանչեց ու ասեց.

– Արի յերթանք, վորթի, յերկըրպաքուրթն արա մեծ կըռքին, օր զքըզի մատղեմ: ■
Ասեց տղէն.

– Աբ'օ՛, քո ճոչ կուռք շատ զօրավոր կուռք Է. գ'իշեր լէ չըր թողնե, օր մենք ընտեղ սըթըրվենք. յար յեբ՛ Է մանցե՝ չուր մէկել մատաղ լէ կը քաշե ու կը բ'երե:

Առավ զտղէն ու մտան կըքատուն:

Տղէն պապուն ասեց.

– Աբ'օ՛, չէ՞ ու գ'իւնաս օր մենք գ'ացիք՝ մենք պստիկ էինք. մենք զքո կըքի զօրուրթն չընք գ'իւնե. դէ՛, դ'ու կզի քո կըռքին յերկրպաքուրթն տուր, իշեմ իմալ կիտաս, ուսնեմ:

Պապն ասեց. – Հմլա, լա՛օ, ու կզավ յերկրպաքուրթն տըվեց: Տղէն ասեց.

– Աբ'օ՛, քո կուռք ի՛նչ զօրավոր կուռք էր. օր դ'ու յեբ'որ կզար, իմ աչքեր մթնեց, թտեսա ի՛մալ էրեցիր: (Չընքի չիասավ օր առչի դրբին զարկեր. մալմթի

կօճկըներ չարձ'ըկված): Ասեց. Ա'բ'օ, աբ'օ, իդա հաղ լէ յերկրպաքուլեն էրէ, տեսնեք
ի՞մալ կենես, օր յես լէ էնեմ:

Ու հեղմ' լէ յէբ'որ կճաւ պապ, տղէս ասեց. «Յա' հացն ու գ'իկի. տերն կէնթանի»
ու գուրզ մի իջ'ավ, ու գուր պապ խալիֆէն յօթն գ'ապ գ'ետին վէ իջ'ուց: Առեց
զգուրզն ու ինգավ մէջ...

Original page number 123.

... կըռքերուն, զեմէն լէ ջ'արդ'եց, ու առավ զարծըթներ լցեց ուր մալւթթի փէշ
ու բերեց տըվեց ուր մամուն ու ասեց.

– Մա'մօ, իդոնք էրէ քրզի զէնաթ:

Մամ լէ կգաւ վըր քիթ ու բ'երնին, յերկրպաքուլեն էրեց, ու ասեց.

– Գ'օհանսամ քէնէ յերկնի ու յերկրի ստեղծօծ. գ'ա օր զմը զի ազգաս էրեցիր
էս գալըմի ծ'եռնէն:

Բ'երեց զՍանասար փսակեց, ու պապու տեղ դ'րեց վըր թախթին: Ընի ընդեղ
մնաց. դ'առնանք Աբ'ամէլիքի վրէն:

15.5.1.2 Village of Karnen in Mush

Adjarian's source: This story was told by my friend Tigran Dimaksian (Տիգրան
Դիմաքսեան; [[SEA: /tigran dimak^hsjan/, SWA: /dik^hran t^himak^hsjan/]]) when I
was in Paris, and I wrote it down. He is from the village of Karnen, which is
half an hour away from Mush. He was a previous student at the Istanbul Getron-
agan Armenian High School (Կեդրոնական վարժարան). He escaped to Paris
from the massacres. The dialect is very close, and the narrator is aware of the
scientific method; thus he presents the story with a very exact scientific orthog-
raphy. However when I was in Etchmiadzin, I learned from many people from
Mush that the people of Karnen differ from the city for the pronunciation of the
sounds /b g d/ <բ գ դ> and so on. Because of this, perhaps we have the sounds
/b g d/ <բ գ դ> against some cases of /p k t/ <պ կ տ>.

– Բ'արի լր'ւս քի, ախպեր Թօ'րօ:

– Վոյ Ասուռ խերն ու բ'արին, Ըռքօ ջան:

– Ի՞մալ իս, ի՞նչ խեր հարցում (հարցուլցանեմ) վրետ, վըր ճժերուտ:

– Սախ (ողջ) մնաս. Ասված բ'աշխէ ըզքու զավկըներ. ըմմէն լէ սախ ին. ըզքու
ծ'եռք կը պագ'ին. Նստի, ա'խպեր, Նստի. քիչ մը ժըղլիք (խօսիլ), բ'ան մ'ըսէ
մժուլիք (մտիկ ընել), Ասվածըտ սիրիս. ըզքու էս մեզ գ'ըլխու գ'ալիք Նախլ էրէ:

– Հա տօ աղէկ միտկըս բ'երի. Նստի ըսիմ:

– Արաբ ասկրի տարին էր. իջօվ քարվընսօվ զախիրա (պարեն) տարեր էնք
ասկրին. էն դ'իէն օր եզանք, իմ'ընկերներ Բուվանըխցի էն. ուրանց տուն գ'ացին

ես մինադ յօլ ու ռեվան (ճանապարհուեյ) եգա ի Մուշ. յիրգուն էր հասա Սրէ-Սիփանա տագ. եփեյի քելեցի. լուսնյակ թամամ էլած էր. աստղըներ լէ գը փելգըդէն հագ մ' լէ տեսամ օր քուրթ մը յառջ'եվս յելավ ու ջղարէ (սիկառ) մ' յուզեց. ես լէ, դ'ու գիւսա օր ջղարա չըմ...

Original page number 124.

... քա՛շի. ըսի օր չըկա. քուրթ քաշլեց գօր ընել ու ծ'եռք թալլեց ջերս օր ջղարա իշէ. ես լէ ակցի մը սրդին գրգի, էրսի վրա գ'եդին յընգավ, ու հըմալ ճըվոցըմ հանեց օր սար ու ծ'որ ծ'էն ավեց: Հեղմ' լէ ի՞նչ՝ տեսամ օր հինգ հօկի սիլալըխօսմ քրու տըգէն (քարի տակէն) դ'ուրս յելան ու վրէս վզեցին: Էլ գիցա օր մեռնելու յա արբելու սըհաթն Է: Աստըծու գօրուտէնօվ ժանգոող խանջալըմ կեր վրէս, գթեվս քշթեցի ու միջ'վընին յընգա, մեզ էրգու գ'եդին շըռճեցի, հըմա դօղորան ըսիմ, ես լէ քնիմ տեղօվ յարալու եղա. հմա ախըր ի՞նչ էիմ. մեզ մարտ հինգ մարտու ինչ կըռնա Էն. վօր հասըլ (վերջապէս) գիս բ'նեցին, ծ'եռներս յետեվս կապեցին, ու սար տարան: Էլ ինչ օր իմ վրէն եգավ, քու վրէն յիկա Ասուլ խերն ու բ'արին: Հըրի լուց չարչըրգեցին ու յըմնուց սօրա յուզեցին օր գիս սպանին: Հմա Սատըծուց էր, դըհա մեռնելուս վախտ չըր Է'գի: Հիս կանգըցին ուրընցնէ իրեք շեք (քայլ) հեռուն ու գիսանջըլներ հանեցին ու ուրանց նստած տեղէն սըրըթմանի (շեշտակի) իմ ճըռներուն բաշլեցին գըրկել. ու ես ուրանց գօրօվ մսիս միճէն խանջալ հանելօվ ուրանց կիղէնք (<կուտային, իմա՛ կուտայի): Էն սօնը մեզ լէ գթուր քաշեց ու վրէս էկավ օր ըզգ'ուխս կըդրէ. հըմա Աստըծուց էր, դ'իմացէն քընի մ' հօկի քըրթերէն բօռացին. «Տօ՛, դ'ուք վօ՞րն իք յօր. ի՞նչ կ'էնիք»: Քըրթեր չէ «Տօ՛, եդէք նեճիր Է ընգի ծ'եռվըներս». ու մըր դ'ին եգան: յիրարու հետ խօսած վախտ մեզն գ'ըլուխս լուսնյակին դ'առցուց ու քըրթերէն հարցուց. «Կո՛ւռօ տու ֆլա՞ ի կուրմանջի (Տղա՛յ, դու հա՞յ ես թէ քուրդ)»:

- Էզ ֆլա մէ (ես հայ եմ):
- Տօ ախպեր դ'ու հա՞յ իս:
- Հա՛յ իմ խուրբան:
- Տօ գիդի բ'ըռնէք ըտոնք ըզհայ (կամ արագ խօսած ժամանակ՝ սայ) գը չարչըրին:

Հրաման տըվեց յընկերներուն ու ըզքըրթեր մեզիզ մեզիզ կարեցիպ, գթըվընքներ առան, ու ծեճելօվ չարչըրկելօվ ուրանց գ'եղ տարան, մուդուռին թասլիմ էրին: յետկէն ընճի պատմեցին օր ուրանց կօվեր կօրեր Էն, փընդըռնելու յելած Էն, ու ուրանց ոռստ եգած:

Original page number 125.

15.5.1.3 Bulanik

Adjarian's source: See Ազգագրական Հանդես *[Ethnographic Magazine]*, volume 6 (Չ.), page 12.

Ջ'ախցպան Աղէկ աղլապ (միշտ) խսա կէներ (պատմել), կըսեր յէ ջ'աղացն էնք, Էն մէկ օր իսկի մարթ չը մնաց մօտսի. հարքէս (ամէն ոք) գաղուն թողեց իմ ումուդով (յուսով), գ'նաց ուր տուն: յանգ'ան գահ էր (ուշ ատեն էր). մէակ կըստուկ էնք, յէս տեսա դ'օլ ու գուննի ծ'էն Էկավ, դ'առնամ աչքիմ օր 10-20 կնիկ, հաքուկ-խփուկ պար բ'ռնած Էն ու կը խաղան: Յէս տեսա կնիկ մ'Էկավ մըտ ընծի, ըսեց. «Աղէկ, յօրի'ն իս նստի, յէլի խախցի»: Չարեց կտրավ, յէլա բ'ռնի պար ու խախցա. աչքիմ աչքիմ սօ յա, իգա կնկա վրէն իմ քավօրքուր Ա-ի դալմէն Է (գգեստ). յուշիկ մէ գչախուն հանեցի ջեբէս ու գդալմի մէկ փէշ կտրեցի. հըրտ իմ կտրելուն՝ կնկտիք աներեւուր էղան:

Էն լուսուն գ'ացի քավօրօջ տուն. ըսի ըշտէ իդա գ'իշեր հըմլա հըմլա բ'ան մէ պատահրավ. մարթ չավտըցավ. ըսի «Ձանըմ, յօրի'ն չըք ավտընա. բ'երեք գըքավօր քրօջ դալմէն սանք (տեսնանք)». դալմէն օր բ'երին՝ օղորդ օր մէկ փէշ կտրուկ էր. իմ մօտու կտոր լէ այնի (ծիշտ) էդ դալմի կտօրէն էր:

15.5.1.4 Alashkert

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու *[Eminian Ethnographic Journal]*, volume 2 (Բ.), page 337.

Քախկի մի մէջ իրեք հատ քօսա կէղնին. Էտոնց սօվօրուտեն լէ Էն էր օր յըմսօր գ'իկէն, ճամպներու վրէն կը կայնեն օր գ'եղածի – մեղածի ըռաստ յիկեր, խապէն. Էտոնք մախսուս յիրարուց հեռու կը կայնեն՝ օր գ'եղածիք գ'իկէն թէ ջօկ ջօկ մարթիկ ին:

Ավուր մէկ գ'եղածի մի կօվ մի կիտա ուր տղին ու կըսա. – Լա'օ, տար իտա կօվ քաղաք՝ ծախա. հըմա իրեք օսկուց պակաս չէղնի տաս. յընծի օր (ինչու ոք) մեր կօվ համ խօթօտ ա ու համ կաթնօվ:

Էտ տղէն էր, լուսուն շուտ առավ կօվն ու գ'նաց. Էտոնց իդարէն լէ գատի մած (մնացած) էր Էտ կօվ. իսէլ մի գ'նաց, ըռուստ Էկավ յառճի քօսին, օր քախքից դ'ուս կայներ էր:

– Օղուր էղնի, դ'ո'ր կերտաս. հարծուց քօսէն:

Original page number 126.

– Սաղ էղնիս. կերտամ քաղաք, ըսեց. իմ պապ ընծի ճամպեր ա օր իտա կօվ տանիմ ծախիմ:

Քօսէն կըսա. – Տօ', ի'մալ կօվ. Էտի հօրտիկ ա. հա'յ, մըսի' (մի' ըսեր) կօվ, խըլղ կը ծիծղան քու վրէն. թէ քգի միտք կա ծախելու՝ յէռսուն խուռուշ կիտամ:

– Ախպեր, դը՛ գէն գ՛նա. չը գ՛ինամ՝ դ՛ո՛ւ իս ծուռ, չէ յես իմ ծուռ՝ իմ վրէն կը ծիծղաս, ըսեց ու քելեց:

– Հա՛, հա՛, ըսեց քօսէն. չուրի դ՛ու չը տանիս քաղաք, չավտընաս թէ էտի հօրտիկ ա:

15.5.1.5 *Aparan*

Adjarian’s source: See Գարեգին Սարկաւազի Սասմայ ծոեր, էջ 14-15.

Ժամանակօվ մէկ թաքավոր կէղնի, անուն Սէնքերիմ: Սէնքերիմին Երկու տղա կէղնի, մէկի անուն Սանասար, մէկին Ասլիմէլիք: Սէնքերիմ ինք կռապաշտ էր, տղէկներ ասվածապաշտ:

Խօշուն Երեց ու գ՛նաց Երուսաղէմա վրէն կռիվ:

Յօթ տարի քախքի բ՛օլոր խօշուն չափընեց նստավ:

Թանգուտեն ընկավ քախքի մէջ. Թաքավորն ուր վագիր: դավրէշ խըլըղի Էղան ու ընգան քաղքի մէջ. Երկու պառովու ռաստ Էկան, տեսան օր իրարու հետ կռիվ կէնին. հարցուցին թէ – յօրի՞ կը կռվիք:

Մէկ պառավ վերցուց թէ՛ Դավրէշ բաբա, թանգուտեն ընգեր ա Երկիր, հացներսի՞ խըլըսեր ա. ընծի տղէ մ՛ ունէնք (ունէի), բ՛Էրեցի մօրթինք կերանք. մկա էսի ուր տղէն չբ՛երա մօրթինք ուտինք:

Վերցուց թաքավոր ուր վագիրին ըսեց. – Մեր թաքավօրուտեն իսկի մէկ թաքավօրուտենի՞ չէ:

– Ըբա. ըսեց, ի՞նչ էսինք, վա՛գիր:

– Յետ դ՛անանք. նստինք մեր թախտի վրէն:

Ու սկսեցին խեր ու խերյաթ Էնել ու պատարաք Էնել. պատարաքն օր Երեցին պրծան, հրէշտակներ սրօվ, թրօվ իջ՛ան Սէնքերիմի ասքարի մէջ, ու ջ՛արթեցին ու սպանեցի ու կօտօրեցին:

Original page number 127.

15.5.1.6 *Manazkert*

Adjarian’s source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 7 (2.), page 139.

Հառավել, հառավել, յէշ,

Հառավել, Սուսօ գոշէշ.

Ձեռսի թալեմ Աստծու փէշ

Մզի ցորեն տա փէշքէշ,

Ծախենք տանք մեր ռեսի բէշ,

Չեղնի ծախին բօզ գոմէշ:

Հէլէլ – մէլէլ շէկ կոտան,

Հօտղներ, քէք գէ գութան.
 Օրթա հասնինք բրետան,
 Հա՛ մռնիմ քգի, Շէկօ, Կռտան:
 Տղա՛ Մա՛նուկ քշա դէդ եգ,
 Գութան բանի քանդի սեգ.
 Ցորեն եղնի դէգ դէգ,
 Հա մռնիմ Մանուկին ես:
 Քշա՛ Լաւանդն ու Խնձօրօս,
 Հանդա փոխդ բերեց Կարօս,
 Մկա լծինք Շապագն ու Խէրօն:
 Օր դմանհնա մգի ռես Միրօն:
 Տղէք, ձէն հանէք գութնէն,
 Տաս տուն ա մեր բնատէն.
 Գութնի ակեր ճըռվըռան,
 Ճըռվըռա, ձէնիդ խուրբան.
 Հան, Խաղօս, Չմօս Էկան,
 Բերին մաձնախառ թան,
 Իդ հաղսի կարձկինք գութան.
 Հա բավէ մըն, հաժավել:
 Մատաղ ձգի գմըշտան,
 Կըսեմ հօտղներ Էրթան
 Պաղպաղ ջրով տղէկ հօվցան,
 Լվան, ղըվըռցուն, արծան:
 Տավար Էկավ, քնուց յէլան,
 Գութան լծին, խառզան առան:

Original page number 128.

15.5.1.7 Himis

Adjarian's source: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 4 (Դ.), page 93.

Կեղնի չեղնի իրիկմ ու կնիկ մի, ըգրանց լէ կեղնի տղէ մի. Էդ տղէն լէ իսկի բան չգինա. Լա կարդալ, Լա սանաթ:

Էդ տղէն կը ծռի թաքավորի աղջկա վրէն, կըսէ ուր մամուն.

– Լա՛նէ, գնա ընձի թաքավորի աղջիկ յուզէ:

– So տղա, լա՛օ, քու պապ աղքատ, ավուր հացի կարօտ, մենք յի՞մալ Էրթանք թաքավորի աղջիկ յուզինք. չէ՛, զմգի կը մօրթէն, դու լէ սանաթ մի չգինաս օր ըսիմ, հան տղէս սանաթ մի գինա:

15 *Mush*

- Չէ՛ նա՛նէ, իլաի օր պտի էրթաս յուզիս:
յըրկուն օր տղի պապ տուն էկավ, տղի մամ ըսեց. – Հմլա բան կա. քու տղէն կըսէ գացե՛ք թաքավորի աղջիկ յուզե՛ք:
Պապ կըսէ. – Տղա լա՛օ, խե՛ղքտի թռուցե՛ր իս:
- Չէ, կեաքէ, կըսէ, պտի էրթաս յուզիս:
Չեղնիր տղի վրէն, կերթա տղի պապ թաքավորի մօտ, թաքավոր կըսէ. – Ընչի՞ համար իս էկի:
- Թաքավոր ապրած, քու աղջիկ պտի տաս իմ տղին:
- Իմ աղջիկ ի՞մալ տամ քու տղին. քու տղէն սանաթ գիևա՞:
- Չէ՛, վոլա (արաբ. Վալլահ), չգիևա:
- Չևա, գքու տղէն բի տսևամ:

15.5.1.8 *Sason*

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1900, page 121-122.

Խորոտիկ, օսկի գևտիկ,
Դու գաղջիկ իտաս ինծիկ:
Բարձր Մարաթկի սարեր,
Ամուր կուլէն իւր քարեր,
Խըսմէթ էներ իւր եարեր:
Հընչի ե՞րբ ըսինք գետ բան,
Ինջնենք պաղչան ու սայրան,
Քաղինք գետ մանտրիկ ռեհան,
Տարինք դրինք խորըսթան,
Եղաւ սել օձի նըման,

Original page number 129.

Խաբերց գԱդամ եւ գեւան,
Հանեց դրախտէն անարժան:
Ելաւ, ուրը Հըլպու սաբուն,
Կուլէր գաշուն ու գգարուն:
Բարձր Մարաթկի խաչեր,
Շուրջ ու բուրը կանաչ էր.
Աշխարհք երկիր կ'աղաչէր,
Խըսմէթ ըներ սել աչեր:
Շունշանորդի քօլոսով,
Քու բան ի՞նչ էր մեր դմնով.
Կ'ելէմ ըսեմ մեծօրաց,
Ինջնին գարկուն խանջարով:

Չարկին խորունկ ու զարկին,
 Սարեց ելաւ սեւ արուն:
 Եարն էր զնաց ջուր մերուն,
 Լցես մէջ իւր կժերուն,
 Թալեց ուրր իւր թելերուն,
 Թափաւ ուրր իւր փօթերուն,
 Լցուաւ մէջ իւր սօլերուն,
 Շարի շամամ ծծերուն:
 Երցու աղջիկ մեր դակից.
 Բուռ մը չամիչ կրկմից,
 Պագ մը խաբեց չտուեց:
 Ես գացի Մշու դիմաց,
 Տեսայ դռներ կիսաբաց.
 Մտայ կ'առնէք թաժէ հաց.
 Անտեր շունէն մնացած
 Բերան բացեց զիս խածներ.
 Ընծի ի՞նչ խածիլ պիտեր:
 Ընծի գիրկ ծոցքը պիտեր:
 Դիման Մշու գացեր իմ,
 Լաշփետ Մշէն բերեր իմ,
 Չարկամ վրամ թալեր իմ,
 Եարի դռնէն ընցեր իմ,
 Փէշտիմալ գօտէն փրցեր իմ,
 Սեւ աչուլներ սրբեր իմ:

Original page number 130.

15.5.1.9 Khouyt

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, page 739.

Ամպն էր երկինք հովն անուշ,
 Սիրականիս քունն անուշ.
 Տարին տասներկու ամիս՝
 Թօռմաւ ինծորն ի գօտիս.
 Ինծորի կես խածուկ էր,
 Չորս քէօշէն արծթուկ էր.
 Տանիմ իտամ ոսկերիչ,
 Շինէ մատնիք ապրճան,
 Տամ եարոջ՝

Իր քողջ:

Ամպն էր երկինք հովն անուշ՝
Եար խորոտիկ, պաքն անուշ:
Տո՛, տղա՛յ, տղա՛յ, քօլոսով՝
Մինչ ե՞րբ ընցնիս մեր դրնով.
Չարկինք քեզ խանջար խորուն,
Ելնի քու կարմիր արուն.
Ամպն էր երկինք եւ այլն.
Աղջիկ քու անուն ի՞նչ ա.
Աղջիկ քու անուն Շուշան.
Ելիր երթանք Սուրբ Նշան՝
Օսկի մատնի քեզ նշան.
Հարիր ուզես՝ հազար կիտամ.
Ամպն էր երկինք եւ այլն:
Կես գիշերուն դուրս ելայ.
Մատղաշ ամպիկ մ'եր ելեր,
Դանդաղ ձնիկ մ'եր թալեր,
Բօկիկ հետիկ մ'է գացե.
Առա զհետիկն ու գացի,
Գացի կայնա զըլխընուն:
Վարդեր փըռուկ էր երըսուն,
Երկու ծծի մէջ նշան կեր,
Չոգայ թէ զնչան պաքեք,

Original page number 131.

Գլորա զընտան ինկայ,
Կանչի Սուրբ ու Սրբօրեք,
Մէկիկ չեկաւ երեւան,
Սուրբ Սարգիսն էր խորուսան:

15.5.2 Paghesh subdialect

15.5.2.1 Paghesh

Adjarian's source: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 4 (Դ.), page 93.

– Այ տղա, ես քե, դու ծի:

Աղջիկն ու տղեն սիրեցին իրուր: Աղջկա աչք ճամբախն է օր ուր ախբեր իգա, չտեսնա խավշիկ. իշկեց օր ախբեր զատենց եկավ, ախշիկ յիմցուց խավշկա:

Դողուն առաւ աղվըզու ջան, էլավ, գնաց, էլման մտավ ջաղջի քարի տակ: Աղջիկէ ախբերն էկավ, գատ էփեցին, կերան, քնան չուր ի լուս: Ախբեր կու կելլի, էլի գնաց նեջիր. աղվեզ էլման էկաւ աղջիկէ մօտ. ուտեն, խմեն, քէյֆ երեցին ուրանց: Մէ ամիս, երկու իրեք ընցավ մեջտեղ, աղբեր իշկեց օր քոռջ փոր օր գօր ` օր գօր կուռի, օր պը գօր միգար կու բանձրնա:

– Քո՛ւրօ, ասաց տղէն. էս տեղ մարդ չկա. էդ յը՞մալ բան ա. կիշկիմ քո մեզար օր պը գօր կու բանձրնա. թէ մարդ ունիս, գաղտուտ կու պէհիս, բե՛ր էս տեղ, աշկարա պսակիմ քու վերէն. հալալ իրիկ կնիկ էղեք, իսան օր կա՛ մեղաց վորդի ա:

– Հավա՛ր, աղբեր, դու էդա խօսք յի՞նչ խօսք ա ձի ասեցիր. էս իմ խօր անվան մօտէն չե՞մ ամչնար օր դու ձի էդ խօսք կասիս. էս էդ բան երո՞ղն իմ:

– Հըպա, քո՛ւրօ, էդ քո միգար յօրի՞ն կը բանձրնա:

– Տախտ կավիլի, նռան խատ մի գտա, թալեցի բերանսի. էն տեղացէն փորս ուռաւ:

15.5.2.2 Arjesh

Adjarian’s source: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ.), page 323.

Ժամանակաց մէկին Հարճեշու մէջ Չիլանաձոր մէ մարդ մ’կեղի:

Էտ մարդ յէլավ առավ ուր բեռ, գնաց սարի միջու ջաղաց աղալու. հալա ջաղջի մօտ չը խասեր էր, ջաղջըպան դուս յէլավ, չուան եզնից պրծուց, բեռն խուրճու պէս թալեց ուր շալակ, տարավ ներս:

Original page number 132.

Էդ մարդ օր էդ բան տեսավ, շատ վախեցավ, ասեց.

– Վալա, էսիկ ինձ էլ կսպանա, բեռն էլ կուտա, եզն էլ խետ. ապա ի՞նչ էնիմ, Աստված, օր էնպէս ա, էս պտի փախիմ:

Ջաղջպան բեռան բերանը քակեց, ցօրեն լցեց օղունի մէջ, իրիշկեց տեսավ օր բեռան տէր չէկավ, յէլավ դուս, տեսավ օր էն մարդ կը փախի, բօռաց.

– Տօ՛ աղբեր, մի՛ փախի, արի՛ արի՛:

Էն մարդն էլ ասաց. – Տօ վալա, էս քո դուվաթ տեսա, քեզնէ վախեցա, դու քու Աստված. բեռն էլ քեզի, եզն էլ քեզի, ինձի բան մ’ ասեր, էս թօղեմ էրթամ:

15.5.2.3 Village of Arinjkus in Artske

Adjarian’s source: See էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 4 (Դ.), page 201.

Դավրիշ ձուկ մ’ կը բերա՛ կուտա պառովուն պախ:

Պառազվին էլ իրեք խատ աղջիկ կեզի:

– Պա՛ռավ, կասա, առ զիմ ծուկ, ամանաթ պախա:

Պառավ կասա. – Խա, կը պախիմ, ամանաթ օր կա՛ դըյամաթ ա:

– Պա՛ռավ, ասաց. յան էրկու, յան իրեք օրէն կուզյամ:

– Շուտ արի, օր անգյան գյաս, կը նեխի:

Դախրիշ տուեց ծուկ մըտ պառավ պախ, գնաց:

Պառավ ասաց. – Վերցեք ծուկ, պախեք, չեղի գայ էնեք:

Էդա աղջիկներն ա, վերցին էդ ծուկ պախեցին:

Աղջիկներ իշկեցին օր մ՛ էրկու օր դավրիշ չէկավ:

Քշեց չանք ամիս մ՛ էդ դավրիշ չէկավ:

Պառավու շոջ աղջիկն ա, վերցրուց ուր քուրվըտոց.

– Ա՛ղջի, յէի ծուկ բեր, ուտենք, պաս-ցամաք մեռանք:

– Ա՛ղջի, Եսի ամանաթ ա, ամանաթ օր կա՛ դըյամաթ ա:

– Էի՛, բե՛ր, ուտենք, Էսի մօցեր ա:

Էլան ծուկ բերին, իրեքով էլ կերան:

Պառավ խաբար չէ աղջիկներ ծուկ կերած Էն:

– Մա՛րե, քու աղջիկ դարվիշի ծուկ կերավ, ասաց պզտի աղջիկ:

– Աղջի, ասաց, դու յօրի՞ն կերար, մենք ի՛նչ ջուղաբ պտի տանք:

Original page number 133.

15.5.2.4 Village of Dapavank in Khlat

Adjarian’s source: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ.), page 376.

Թաքյավոր մ՛ կեղի, խետ մէկ լալէ մ՛. գէլին կերթան կը պտօտեն. էդա թաքյավոր լէ ըսկի ավլադ ու թավլադ (որդիք) չունէր: Կերթան մէկ դավրեշի մ՛ ըռաստ կիւզյան: Դավրեշ կասա.

– Թաքյավոր ապրած. Ես գիտեմ դու ինչի շուռ կիւզյաս. տղէ մ՛ ապօվ շուռ կիւզյաս. արի քը մի խնձոր կուտամ, կէս դու կեր, կէս սուլթան թ՛ուտա. Աստված քը էրկու տղա կուտա. մէկ տղէն լէ խավլ էրա օր տաս ծի:

Թաքյավոր խավլ էրաց, Էլավ գնաց ուր տուն. ինչ որ կէս ինք կերավ, կէսն Էտուր Սուլթանին: Ին ամիս, ին դան, ին դագրգա մնաց, թաքյավորի կնիկ պարկյավ Էբեր ջուխթ մ՛ տղա: Տղեք ջօջցան, Էդան տաս տարեկան: Աւուր մէկ դավրեշն Էկավ, տեսավ օր էրկու տղէն հոլ կը խաին. ասաց.

– Կա ու չկա, Էսոնք իմ խնձորի տղէկներն են:

Կանչեց գէն էրկու տղին. պստիկն չէկավ. ջոջն Էբեր, ասաց.

– Արի, Էրթանք, քո խօր տուն տո՛ւր ծի շանց:

Տղէն ընզյավ առջեվ, տարավ, ասաց. – Էսա իմ խօր տուն ա:

Դավրեշ մտավ ինե, տղի խօր տուն սալամլըղ կապեցին առէջ, ասաց. – Թաքյավոր ապրած կենա. դու քո խօսաց տե՞րն ես:

Ասաց. – Խա, ես իմ խօսաց տերն եմ: Բերեց գերկու տղեն կայնեցուց դարվէշի առէջ, ասաց. – Վօ՛ր մէկ կը վերուս, վերցու:

15.5.2.5 Villages of New Bayazet

Adjarian’s source: I personally wrote down the samples from the New Bayazet villages during my summer travels in 1907.

15.5.2.5.1 Yeranos village Adjarian’s source: Migrated from the village of Khasatur in Alashkert.

Արի Էթանք մեր արա ջ՛րինք. Խա՛ջօ, գ՛նա ջ՛ուր բ՛ի, արտ ջ՛ըրինք, արտն ըռթընա՛: Էթանք չայիր, տեսնանք քաղէլու չէ՞: Գ՛ացինք տեսանք քաղէլու չէր: Անծրեվ գ՛ա, թըխ Էրկընցու չայիր, Էն վախտ կը քաղինք: Լա՛օ, դ՛ո՞ւ Խ գ՛ացեր Խ կերցուցէ չայիր: Հա, յես իմ գ՛ացեր իմ կերցուցէ: Օջխար քում, չայիր...

Original page number 134.

... քում. տո՛ւրի, տանիմ մէկ լէ կերցում: Օր դու չկերցուս, օ՞վ կերցու: Հերու շատ անծրեվ Էկավ, արտերն շատ Էրկընցան, դան լէ չբ՛ըռնից, հաց լէ չէղավ, շախտէն տարավ

* *

Նիկօլա թաքյավոր, Ճավճավաց յերանալ առավ Էլլըկ Էկավ Գյօքջէն, հազար ութը հանրի քսանը ութ թվին. մզի բ՛երեց Էստեղ. Ալաշկերտու Խաստուրու բ՛երեց. իցա գ՛եղ լէ տրվից մզի. օխտ տարի թարխնութեն տըվից. ծ՛գի ասիմ օխտ տարով յես կապեց մզի խարջ ու խարաջ: Տալիգա մօվրօվ կար. Էկավ Էլլըք պահից. Էտ խարջ կապեց մզիկ, յավալ կապեց մէ մանէթ, Էրկու Էրեց, իրեք, Էտեվ չորս, Էտեվ հինգ, Էլավ չանքի հիմի տան գ՛լօխ տարեկան տըսնըչորս մանէթ վացցուն կապէկ. Էս սահաթես մընք արքունական խարջ կիտանք: Դ՛առնանք մէշէք. մէշէքն Էրից պօշլի (ռուս. մաքս), առավ միննէ (կամ նաեւ մզնէ՝ ի մէնջ) առաբին հիցցուն. հիմի դ՛արծ՛ավ փետին, Էրից մի մանէթ. ծովերէն լէ պօշլի կաննէ հիմի մզնէ:

15.5.2.5.2 Adamxan – Քզի օր հօքի կեր՝ մկա դ՛ոպ շուտ Էր մեռէ:

– Օր քօ հօքի Էղնի՞ ընչի՞ մզի կը չարչըրես Էդ դդար. մզի ջ՛ուր չս ի՛տա, մեր արտեր ջ՛րինք:

– Մեռնիմ Ասծու դիվին. օր ախպեր լավ ըլնէր՝ մէկ լէ ուրին կըստեղծեր. մկա դ՛ու քու ախպօր քանդող իս:

– Դ՛ու փիս մարթ իս. քօ հօրօխբ՛ըրտիք զըկեր իս, կօղորդեր իս. կայներ իս կօրշնըվիս՝ գ՛եղօվ էլ խաբուկ չինք:

– Օր դ՛ու լավ էղներ քու ավպօրտոոց հետ՝ քու բ՛երան կերյարա չեր ընգէ:

– Իմ չընգեր ա, քօն կ՛ընգնի:

– Իսա գեղ, ինա գեղ, հմէն լէ ընձմէ հաճ կէնին. քի պէս դ՛էվ մարթ հաճ չէնա:

15.5.2.5.3 Dzoragegh Յերկրէն օր էկանք առաջ քառսունուչորս տուն էնք. հիմի դաֆթրին հարուր քսանը ութ տուն ինք. էտ հօղով չինք գյառնա կառավօրվինք. էղեր ինք մկա էրկու հարուր իծծուն...

Original page number 135.

... տուն. ապրուստ մի չէղնի. խարջ շատըցէ, խարաջ լէ շատըցէ. թաքավոր լէ ծով խլեր ա ճ՛երնէ մգի. մգի փայ չկա. հարուր սէլ խոտ լէ կը կերցու ճ՛ուկ առնող մուշտարի. բիրադի (բուլոր) Յերէվանու, Քյավառա կիգ՛ան, յօթն ավուր ճամբախ կիգ՛ան, խոտ կը կերցուն, էն հօղի խարջ լէ մէնք կիտանք. մացեր ինք հետիր: Մէկ մէկ մարթ լէ թուրքեր կը գ՛օղնան տանին սպանին: Մկլօրսի սպանին մէ մարթ, էլ մի՛ հարցու: Թաքավոր գմմէն լէ քրթերուն, հայէրուն փարա տըվեր է, մգի չի՛ խտա: Հերու անուն մեր գեղ հաց չէ էկէ. տեղ սար է. մրսեր, ցուրտ տարեր է. ժանգ լէ զարկեր է. սկի պտուղ չինք ստացե՛ր ի:

15.5.2.5.4 Tsakkar Մգի ճավճավ յերանալը բերեց էս գեղը. օխտը տարի խարջը չառավ. յետօ դ՛արձ՛ավ առավ տարին մէ մանէթ էրկու մանէթ, իրեք, չորս, խինքգ մանէթ. մկա լէ կառնի 14 մանէթ տնական: Ծօվերէն մգի զրկիր ի. ջ՛ախջ՛ըներէն լէ կառնի փող, էրկու անգ՛ամ, համ զըլդին, համ դախօղ: Էլման մէշէներէն մգի զրկիր ի. մէկ փետ մգի վրա էրիր ի խինգ մանէթ. խաց լէ չէկավ. քամին քաշեց. հիմի չինք կամնա մըր աղէկներ պահինք. անձրեվ չի գ՛ա. չօրուքէն տվիր ի մր վրէն: Արագա ափներու թուրքեր էկած ին մր չայիրներ, մըր արտեր կերցուցած ին. մգի նէղուքէն կիտան. կիգ՛ան մգի վրա, մըր չայիր կը կերցուն, մգի զիւլօվ կը գանին:

15.5.2.5.5 Gölköy Ահմէտ աղի գ՛եղ մեր քյաֆշնի կից, Աթաշ՝ էլման քուրթի գ՛եղ ա. մեր սար կը կերցուն, մեր մալ կը գ՛օղնան տանին: Հո՛ւ կը վախէնանք. թվանք չունինք օր էրթանք կռիվ էնին, զընդոնց սպանինք, հո՛ւ հո՛ւ: Թուրքն օխտ ավուր ճամբախ կիգ՛ա մեր մալի արօտ կը կերցու. մեր պապական մուլք՝ օր Ալաշկերտու էկեր ինք, մեր ճ՛երնէն դլած ա. մկա մեր մալ կը փիտնա. մեր մալի խաթեր գ՛ացեր ինք, առեր ինք. յօրէն հինգ կռիվ կէնինք. չընք իշխընա

Վօտէնանք: Թվանք օր եղնի՝ մենք ընդոնց սկի չընք հաշվի մարթ. հմա օր չկա... կը վախէնանք կը փախնինք: Տարեկան մզնէ տասը մալ ղլին տանին. քսան հատ լէ օջիար...

Original page number 136.

... կը տանին: Հաց օր չունինք. ճժեր լէ անօթնէ է օր մէկ կը մեռնին. լայլաջ հնք: Մեր ծով լէ մեր ծ'եռնէն առած ա. մզի լէ փարա չկա օր գ'անգատ ենինք: Գ'անգատ լէ երեր ինք, չըն հա'սու (ոչ հասուցանեն): յերեվընցին կիզ'ա մեր արտեր կը կերցու. օր երթանք ընդոնց տավրին լէ Վօտէնանք՝ մզի կը զարկին կսպանին. ծովը մերն ա կըսին. երկու վերստ տեղ ծօվու բ'երնէն չուր ելի վեր՝ մզի կը հասնի:

15.5.2.5.6 Upper Adyaman Յէս իդա տեղաց ախջ'իկն իմ. իդա տեղաց լէ հարսն իմ. իդա տեղ լէ կարքըվեր իմ. իմ անուն լէ Սանամ. օր եղեր իմ Չաչանա տարվա ճիժն իմ. ս'կտ լէ ծերացեր իմ. էլ մկա չմ կառնա բ'անի գ'օրծի եղնի. մարթ պտի օր ընծի պահա. էլ ի'մալ ապրիմ օր ինձ ապրուստ չեղնի՝ չուր օրիկն ի մահուն: Մեր լէզուն եդմալ ա: Իմ մարթ վըր ընծի տըսնըհինգ տարի կեղնի օր մեծ ա: Դէ, յես ինչ գ'իկնամ օր գ'ալու ժամանակն չուրի Չաչանա կռիվ՝ ինչ խդար կը քաշա. չմ գ'իկնա: Իմալ օր ռուսն էկէ Ալաշկերտ, հոնգուց օր բ'արծ'ած էկած իդա տեղ, յես ինչ գ'իկնամ ինչ խդար ժամանակ կը քաշա օր Չաչանա կռիվ եղնի. մըտ (մօտ) ընծի յատնի չէ: Խօ իմ գ'լօխ լէ չմ կա'պի եդա սուն. բեյքի լուսուն լէ մեռա: թըխ իմ անուն լէ մնա ախշըրքի երես, թէ լավ թէ վատ իմ անուն լէ թըխ մնա մըջ ախշըրքին:

* *

– Դ'ո'ր կերթաս:
– Կերթամ յարտ:
– Էն մարթ Էն տղին կը խանչա. յօրի' կը խանչա. ի'նչ կըսա՝ ընծի թըխ ասա. Էստեղէն յես կը լսիմ:

15.5.2.5.7 Lower Karanlug Adjarian's source: Migrated from the village of Man-
gasar of Nahen.

- Օ'նօ, յո'լստ գ'ուզ'աս, դ'ո'ր կերթաս:
- Տնէն կիզ'ամ:
- Օ'նօ, դ'ու կյաննա'ս մեր խին խօսքերով ասես. թօխ Էս պարօն գ'րի:

Original page number 137.

– Գօ յէս խալիվօրսեր իմ. էլ չեմ կյաննա բ՛ան ասեմ:
– Ընչի՞ չես կյաննա. հալա դ՛ու շատ կապրիս:
– Խօսքըս չընցնի. խարսի կուշտ խօսքըս չընցի. աղի կուշտ չընցի. ժամանակս անց կեցեր ա. զօ խօսքս օր տուն չըՄացավ՝ գ՛եղի մէջ էլ սկի չընցի: Մէ վախտ օր կէլնինք տանիս կը բօռինք «տղա՛, արի դ՛աս», մէկի տեղ սաաղ գ՛եղ ժողնըվին կը գ՛ին: Մկա իմ տղին էլ կանչեմ, կ՛ասեմ մէ թաս ջ՛ուր տու, էլ չի ուզա գ՛ալ մըտ ընծի:

15.5.2.5.8 Avdalaghalu Adjarian’s source: Migrated from the village of Küp-kıran that is near Mangasar.

Մենք Զօփղոռնա էկեր Էնք էստեղ. նեղութեի խամար Էնք Էկը. զօ էստեղ շէկըք Էնք շիքե: Մընք Էկանք՝ Ավդալ աղան էր էս գ՛եղացի. քուրթ էր ինք. Էնի քօչեց գ՛նաց. մենք իկանք նստանք էստեղ, առու խանեցինք: Իմալ օր Մանկասարցու լեզուն ա, Էդմալ էլ զօ մեր լեզուն ա: Մենք ու Մանկասարցիք խնութ դ՛ըրկից Էնք: Գօ ինոնք էմալ օր Էնդեղ ին նստած, մենք էլ Էնդոնց կշտի խետ էստեղն Էնք նստած:

15.5.2.5.9 Alikrykh Մեր գ՛եղացիք գ՛նացինք նաչալնիկի մօտ. ասաց. դիվան կուզեմ: Էլավ Էկավ թալեց ճաօտի տակ, Էտոր լավ ջ՛արդ՛եց. խօնջան կըտրավ. օր կտրավ՝ խեղը գ՛նաց. քթէն խեղեղի պէս արուն պրծավ, լեզես. տեսանք օր խեղը գ՛ացեր ա, խօղաթըթախ ուր առանք գ՛ացինք յախբ՛ուր. Էդ յախբ՛րի դ՛եմ ջ՛ուր թալինք վրէն. ջ՛ուր գ՛նաց գ՛նաց, աչքեր բ՛ացեց, սեվ սիվտակը դ՛եղնավ: Նոր վերցինք դ՛րեցինք ձ՛իյանքնէրու վրէն, առանք Էկանք զօ մեր տուն: Տէր Մարգ՛արն օրէնքեց, մնաց յօթն օր՝ ուրն օր, գ՛երընդ՛ին դ՛ըրեց վըր թէվին, գ՛նաց բիար (քաղելու). խզլարմամասի քաղեց, Էրկու օր քաշեց, մըչ բիարին մեռավ: Մկա քեզնէ ու ձ՛եզնէ կը խարցում. սուչ վի՞ր կեղի:

* *

– Է՛, դ՛աս արի, դ՛ո՞ր կեթաս. կայնէ յես էլ գ՛ամ:
– Վռագցեր իմ. յես զօ բ՛ան ունիմ, կը վազիմ կեթամ. Էս տղէյներ գ՛նացին. անգաջ չեն Էնէ. Էտոնց պիտի խասնիմ, գ՛ինա՞ս:

Original page number 138.

15.5.2.5.10 Zolakhach Adjarian’s source: Migrated largely from the village of Ziro and from Hamur.

– Մէքոն, խին բ՛անէրուց գոուցա, վարժապետ թօղ գ՛րա:

– So չմ գ'իւսա ինչ պատմեմ. մեր պապեր եկած ին էստեղ. թուրք էր նստուկ. թուրքերուն խանեցին տարան Մազրի մահալ, մենք մացիք էստեղ:

– յո՞ւստ գ'աս:

– Տնէն:

– Եղ օծլուշաղի խետ ի՞նչ կը գրուցիր:

– Սկի. կասի քի մէ փարչ Քուլաղոնաւա բ'երած Մարգ'արի տուն. մկա կուզեմ չի իտան. կասեմ յօրի՞ չս իտա. կասեն ձ'եզի պետք ա, մեզի էլ պետք ա: Դէ, էստող գ'րա. էսքան բօ՞լ ա: Կուզես ուրիշ բ'ան էլ ասեմ: Մեր կանամփի խամող (անջուր) ա. ջ'ուր կուզեմ, չն ի տա. խաջօի մօտէն գ'նացի ուզեցի՝ չտվեց, քֆրեց, ասաց չմ ի տա. յօրի՞ Ես եկե վըր իմ ջ'րին:

15.5.2.5.11 Lower Gyuzeldara Adjarian's source: Migrated from Nahen, Gulassor, Ulikend, Kumlubucak, and Leter.

– Տղա՛, դ'ո՞ր կերթաս. դ'նա դանչա խսամի Ավօյին գ'աւի:

– Բ'արիրիկուն, խեր ա. ընչի՞ Ես դանչե, խսամի:

– Երթանք մեր տղին ախջ'իկ ուզենք:

– Ասված աջ'օղա:

Էլան գ'նացին հարեվանի տուն:

– Բ'արի յիրիկուն. բ'արօժ եկաք. նստեք. խեր ա Ես վախտ ձ'եր գ'ալ:

– Խեր ա, փառք Աստուծու. դ'ու ընծնից խարցու. Էկեր Էնք բ'արեկամութեն կը ինդ'րենք. ախջ'իկ տու մեր տղին: Քեզնէ լավ մարդ՝ չենք կառնա դ'ըտնի:

– Դէ վօր Էդմալ ա, ձ'եռդ բ'ե պաչեմ:

– Տղա՛, բուտուկէր դ'րեք, քե՛ք անենք:

15.5.2.5.12 Upper Gyuzeldara Adjarian's source: Migrated from the village of Iritsu, from the village of Vanki, from Korun, from Musun, and from Ardzap.

ժօղվեր ինք, ըսեցինք. արեք Էրթանք զօզան. կէս մ'ըսին չենք իգ'ա, կէս մ'ըսին կիգ'անք. յէս լէ ինադ Էրեցի, ըսի կերթամ: ...

Original page number 139.

Մկա կըսեմ թէ չերթամ. մեր կընկըտիք լէ խայիլ չեն. կըսին մենք չկրնանք Էրթանք, չընք Էրթա սար բեր. չընք կառնա, հեռուն ա ճամբախ. օխչար կթինք ու բ'երինք հա Էդա տե՞ղ: Մկա կըսեն. բ'արձ'ենք մեր տներ՝ Էրթանք մեր զօզանատեղ: Էն վախտ մզիկ ըռահաթ կեղնի. մէ ամիս Էրկու կը մնանք Էնդեխ, Էրկու ամսով յէսօ կիջ'նենք կիգ'անք մեր գ'եղ:

15.5.2.5.13 Zaghalu Adjarian’s source: Migrated from the village of Yoncalı in Mush.

Յեւ ըսեցի. տերտեր, արի էրթանք սար, քօիկըմ ծածկա, մանիկը մէջ: Վո՞ր տեղ էրթանք. խերու գ’ացիկը Ներքի-Խարակուղի սար. Էս տարի՞ դ’ո՞ր էրթանք: Տերտերն ասաց. արի, ըս տարի լէ էրթանք Վերի-Գօգալդարա. մեզի կըսեն Էստեղ խօսվ ա. Էս տեղաց մարթ լավ ա, աղէկ ա. մեր յերկրի մարթ ա. Էսդոք լէ մեր յերկրեն Էլ Էկե. ինչքան չեղի մեր պատիվ կը պահսեն. մեզի լավ աչքօվ կիշկեն: Խոտ լէ ասնօվ ա. կըսեն յեղ լէ շատ կեղևի: Մկա տերտեր ընծի բ’երեր ա Էստեղ, ինք լէ թօրկէ գ’ացե:

15.5.3 Note on migration

Note: Of the remaining villages of New Bayazet, the Mush dialect also contains Upper and Lower Kyolaghran, Lower Aluchalu and Gedakbulag. Kyolaghran migrated from Nahen, Yoncalı and Krakom; Aluchalu migrated from the Bayazit village of Çakırbey, from Van and Maku; while the people of Gedakbulag came from Leter, Mush and Khlat.

The three have the sound /χ/ <խ> instead of /h/ <հ>, and the conjunction /le/ <լէ> instead of /al/ <ալ> ‘also’. They use the present forms like in Table 15.14.

Table 15.14: Monosyllabic verbs in villages of the Mush dialect

	Mush villages	cf. SWA
‘I come’	k-ig ^h -a-m կիգ’ամ	gu-k ^h -a-m կու գամ
‘you.SG come’	k-ig ^h -a-s կիգ’աս	gu-d-a-s կու գաս
‘he comes’	k-ig ^h -a-n կիգ’ան	gu-l-a-n կու գան
‘I give’	k-it-a-m կիտամ	gu-d-a-m կու տամ
	IND-√-TH-AGR	IND-√-TH-AGR

The copular verb in the present 3SG is /a/ <ա> ‘is’.

The first conjugation class ends in /il/ <իլ> (Table 15.15).

Table 15.15: Verbs with /-il/ in villages of the Mush dialect

	Mush villages	cf. SWA
‘they drink’	kə χm-i-n կը խմին	gə χəm-e-n կը խմեն
	IND √-TH-3PL	IND √-TH-3PL

The ablative case uses the formative /-en/ <Էս>, but the formative /-its^h/ <ից> is also used.

The village of Tüskülü migrated from the Arjesh villages of Gandzak, Zirekli, and the Mush villages of Hadgon, Erentepe, Mollakent; it sufficiently differs from the others because, like Julfa, it uses the copular verb with the vowel /a/ <ω>.

(13) Mush villages

- a. b^her-ier α
bring-PERF.CVB AUX
'He has brought.'
բ'երեր ω
- b. ɡ^hats^h-ats^h α-n
go-RPTCP AUX-3PL
'They have gone.'
գ'ացած ան
- c. ar^t-α-nk^h
go-TH-1PL
'We go (subjunctive).'
արթանք

Besides these, it has the sound /h/ <h> instead of /χ/ <խ>; while its ablative is /-en/ <էն> and /-its^h/ <ից>. For the remaining points, they are the same as the last branch of Mush.

16 Van

16.1 Background

Original page number 140.

The dialect of Van is spoken on the entire eastern shore of the Van sea. Its center is the great city of Van and its multiple surrounding Armenian villages. It spreads in the north until Diyadin, the western side of Bayazit, in the south to Moks, Vozim, Shatakh and Aghbak or Başkale, in the east until the border of Persia, and in the west it scratches the borders of the Mush dialect. As of now, the dialect of Van (especially the Moks subdialect) is the southern border-line of the Armenian language, beyond which the Armenians are Kurdish-speaking or Arabic-speaking. During the time of the last Russo-Turkish war, a large number of Armenians from Diyadin migrated to the Caucasus, where they built the village of Basargechar on the south-eastern banks of the Sevan sea. Now, in that same region, it is a great and rich town (սւսւս), and has essentially taken the image of a city.

16.2 Phonology

16.2.1 Segment inventory

The sound system of the Van dialect contains 46 sounds, which are divided as follows.

There are 12 vowels (Table 16.1).

Table 16.1: Vowels of the Van dialect

/i/ <ի>	/y/ <իԼ>	/u/ <ու>
/i̇e/ <ե>	/œ̇ə/ <եօ>	/u̇o/ <ո>
/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>
/æ/ <ա>		/ɑ/ <ա>

It has 34 consonants (Table 16.2).

Table 16.2: Consonants of the Van dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/Back			
	/b/	/p/	/p ^h /	/d/	/t/	/t ^h /	/g/	/k/	/k ^h /	
	<բ>	<պ>	<փ>	<դ>	<տ>	<թ>	<գ>	<կ>	<ք>	
							/g ^j /	/k ^j /	/k ^{hj} /	
							<գյ>	<կյ>	<քյ>	
Affricates				/d͡z/	/t͡s/	/t͡s ^h /				
				<ձ>	<ժ>	<ճ>				
				/d͡ʒ/	/t͡ʃ/	/t͡ʃ ^h /				
				<ջ>	<ճ>	<չ>				
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/	/h/
	<ֆ>	<վ>		<ս>	<զ>	<շ>	<ժ>	<խ>	<ր>	<հ>
									/ç/	<հյ>
Sonorants	/m/	/n/		/r/	/r/	/l/	/j/			
	<մ>	<ն>		<ր>	<ռ>	<լ>	<յ>			

Among the vowels, the sounds /i̯e, u̯o, œ̯ə/ <ե, ո, օ> are notable. The first two are the same as the sounds /i̯e, u̯o/ <ե, ո> for the people of Mush or rural Karin; but they are not as heavy and slow as them, but are pronounced faster. The sound <օ> is pronounced also like the sequence <օռ> (Adjarian: <öə>, IPA: /œ̯ə/), but faster and it can be considered a diphthong.

16.2.2 Sound changes

For sound changes, the following are the most significant facts.

Original page number 141.

16.2.2.1 Monophthong vowels

16.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա> Classical Armenian /ɑ/ <ա> remains /ɑ/ <ա>. In the Van dialect, especially under stress, this vowel is pronounced closed, almost like the <a> vowel of the English word <all>.¹

In many places it is changed to /æ/ <ա̆>, but there is no general rule for this. What's clear is only that after the sound /v/ <վ>, it always changes to /æ/ <ա̆>, and even the name of the city 'Van' (Table 16.3).

¹[[The prose is unclear, but I think he means that that this vowel is rounded. (?)]]

Table 16.3: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ա> to /æ/ <ւ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘fear’	vaχ	վախ	væχ	վւիխ	vaχ	վախ
‘to wash’	lʰanal	լուանալ	lvæł, vlæł	լվւն, վլւն	lʰavanal, lʰaval	լվանալ, լվալ
‘wheat-meal’	đzawar	ծաւար	tsævæɾ	ծւնվւնր	đzavar	ծավար
‘to run’	vazel	վազել	væzjel	վւնզել	vazel	վազել
‘tomorrow’	vał	վաղ	væɬ	վւղ	vax-ə (-DEF)	վաղը
‘curtain’	varagojɾ	վարագոյր	væɾækʰur	վւնրանկոն	varakʰujɾ	վարագոյր
‘vardapet’	vardapet	վարդապետ	væɾtæpjɛt	վւնրտնպետ	vartʰapet	վարդապետ
‘fee’	vardz-(ə?)kʰ (-PL)	վարծք	væɾtsʰkʰ	վւնոցք	vartsʰkʰ	վարծք
‘Van’	van	Վան	væn	Վւն	van	Վան

In very few cases, the Classical vowel /ɑ/ <ա> also changes to /e, j̥e, je, i, œ, ɣ, o, ə/ <է, ե, յէ, ի, եօ, իւ, օ, ը>. Such words are few; they are the result of exceptional phonetic rules.

16.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե> In Van, Classical Armenian /e/ <ե> has changed to /j̥e/ <յէ> in the beginning of monosyllabic words. At the beginning of polysyllabic words, it can turn to /j̥je/ <յյէ> or /e/ <ե> (Table 16.4).

Table 16.4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /j̥je, e/ <յյէ, ե> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘thirty’	eresun	երեսուն	j̥j̥ersun	յյեսուն	jeresun	երեսուն
‘iron’	erkatʰ	երկաթ	erkatʰ	երկաթ	jerkatʰ	երկաթ

For words with a repeated Classical /e/ <ե>, some changed them to /i/ <ի> (Table 16.5).

Table 16.5: Change from repeated Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘three’	erekʰ	երեք	ir̥jekʰj̥	իրեքյ	jerekʰ	երեք
‘to cook’	epʰel	եփել	ipʰj̥iel	իփել	jepʰel	եփել
‘face’	eres	երես	ir̥jes	իրես	jeres	երես
‘evening’	erekoj̥	երեկոյ	irikun	իրիկուն	jereko	երեկո

In the final syllable, the Classical sound /e/ <ե> becomes /j̥e/ <յէ> (Table 16.6).

Table 16.6: Change from final Classical Armenian /e/ <ե> to /j̥e/ <ե> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van	cf. SEA
‘friend’	ənker ընկեր	ing ^{j̥} er ինգյեր	əŋker ընկեր

Word-medial /e/ <ե> changes to /e/ <ե> or /j̥e/ <ե> (Table 16.7).

Table 16.7: Change from word-medial Classical Armenian /e/ <ե> to /e, j̥e/ <ե, ե> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van	cf. SEA
‘mouth’	beran բերան	peran պերան	beran բերան
‘ground’	getin գետին	k ^{j̥} jetin կյետին	getin գետին

The latter sound change in particular is the opposite from the Mush dialect, where the sounds /j̥e/ <ե> or /u̯o/ <ո> can exist only in the final syllable according to Mserian (Ստերեան).

16.2.2.1.3 Classical Armenian /ē/ <ե> The Classical sound /ē/ <ե> always changes to /e/ <ե>. It changes to /i/ <ի> only in the words in Table 16.8.

Table 16.8: Change from Classical Armenian /ē/ <ե> to /e/ <ե> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van	cf. SEA
‘gum’	χēz խեժ	χiʒ խիժ	χeʒ խեժ
‘Sunday’	kirakē, kiurakē կիրակե, կիրակե	kiraki կիրակի	kiraki կիրակի

16.2.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի> The Classical sound /i/ <ի> is usually preserved, but it has become /e/ <ե> in a few words, as well as /j̥e/ <ե> or /y/ <իլ> (Table 16.9).

Table 16.9: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, e, j̥e, y/ <ի, ե, ե, իլ> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van	cf. SEA
‘nine’	inən ինն	in ին	inən ինն
‘fifty’	jisun յիսուն	isun իսուն	hisun հիսուն
‘bed’	ankolin անկողին	g ^{j̥} oʁvenk ^{hj} գյօրվենք	aŋkoʁin անկողին
‘poop’	tsirt ծիրտ	tsjert ծեռտ	tsirt, tsert ծիրտ, ծեռտ
‘balance’	kəfir-k ^h (-PL) կշիռք	kəfjerk ^{hj} կըշեռք	kəfirk ^h կշիռք
‘other’	urif ուրիշ	yryf իւրիւշ	urif ուրիշ

16.2.2.1.5 Classical Armenian /o/ <n> The Classical sound /o/ <n> changes to /vuo/ <վո> at the beginning of monosyllabic words, to /vuo/ <վո> in the beginning of a large number of polysyllabic words, and in some places to /o/ <օ> (Table 16.10).²

Table 16.10: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vuo, o/ <վո, օ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘resentment’	օչ	ոխ	vuoչ	վոխ	voչ	ոխ
‘who’	օվ	ով	vuoօվ	վով	ov	ով
‘male’	ordz	ործ	vuoօրծ	վորոց	vortz ^h	ործ
‘gold’	oski	ոսկի	vuoski	վոսկի	voski	ոսկի
‘widow’	*orbewajri	*որբեւայրի	vuoօրբեւերի	վոռւպօւէրի	vor ^h evajri	որբեւայրի
‘to inundate’	օտօւել	օղողել	օռօջիւլ	օղողել	voռօւլ	ողողել
‘to take pity on’	օտօրմիլ	ողորմիլ	օռօրմիւլ	օղորմել	voռօրմել	ողորմել

We have individual examples of changes to /u, œ/ <ու, օ> (Table 16.11).

Table 16.11: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u, œ/ <ու, օ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘bone’	oskær	ոսկր	uskœor	ուսկոռ	voskor	ոսկր
‘to twist’	olorel	օլորել	œlœerjel	եօլթօրել	volorel	օլորել

Word-medially, most of the time, the Classical sound /o/ <n> becomes /uo/ <ն>, in both the final and pre-final syllables. But there are many examples where it has also changed to /o, œ, u/ <օ, օ, ո> (Table 16.12). The sound /œ/ <օ> exists only in the final syllable.

Original page number 142.

²[[The reconstructed ancestor for ‘widow’ is my own.]]

Table 16.12: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o, œ, œɜ, u/ <o, tò, to, nL> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘gray-haired’	alewor	ալեւոր	χalivɔor	խալիվոր	alevor	ալևոր
‘leaven (CA); dough (SEA)’	χəmor	խմոր	χəmvɔor	խըմոր	χəmor	խմոր
‘earth’	hoł	հող	χuɔɔ	խող	hoɔ	հող
‘wheat’	ts ^h oɾean	ցորեան	ts ^h uɔren	ցորէս	ts ^h oɾen	ցորէս
‘flour of parched corn’	p ^h oχind	փոխինդ	p ^h uɔχind	փոխինդ	p ^h oχind	փոխինդ
‘prostitute’	boz	բոզ	pœɜz	պէծզ	boz	բոզ
‘work’	gorts	գործ	k ^l œɜrts	կլէծոծ	gorts	գործ
‘frog’	gort	գորտ	k ^l œɜrt	կլէծոտ	gort	գորտ
‘to assemble’	zołovel	ժողովել	zoɔvɛl	ժողվել	zoɔovel,	ժողովել,
					zoɔvel	ժողվել
‘to bathe’	loganal	լոգանալ	loχknal	լոխկնալ	loganal	լոգանալ
‘shepherd’	hoviɔ	հովիւ	χoviv	խովիվ	hoviv	հովիվ
‘rooster’	ak ^h adał	աքաղաղ	ahlœr	ահլէոր	ak ^h lor	աքլոր
‘buffalo’	gomēf	գոմէշ	g ^l œmef	գլմէմշ	gomēf	գոմէշ
‘madder’	torón	տորոն	turun	տուրոն	torón	տորոն

16.2.2.1.6 Classical Armenian /u/ <nL> Before a consonant, the Classical sound /u/ <nL> remained /u/ <nL> at the beginning of words, to /u/ <nL> or /y/ <hL> in the middle or end of words. While before a vowel, it is always /v/ <ɥ> (Table 16.13).

Table 16.13: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u, ɣ, v/ <nL, hL, ɥ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘camel’	ułt	ուղտ	uχt	ուղտ	uχt	ուղտ
‘cold’	ts ^h urt	ցուրտ	ts ^h urt	ցուռտ	ts ^h urt	ցուրտ
‘snow-storm’	buk ^h	բուք	pyk ^{hj}	պիլք	buk ^h	բուք
‘spring’	garun	գարուն	k ^l œrɣn	կլաւրին	garun	գարուն
‘you.SG.NOM’	du	դու	tɣ	տիլ	du	դու
‘mulberry’	t ^h ut ^h	թուփ	t ^h ɣt ^h	թիվփ	t ^h ut ^h	թուփ
‘tongue’	lezu	լեզու	lezɣ	լէզիլ	lezu	լէզու
‘flea’	lu	լու	lɣ	լիլ	lu	լու
‘to wash’	luanal	լուանալ	lœvæl, vœlæl	լըվանլ, վըլանլ	lœvanal, lœval	լվանալ, վվալ

16.2.2.2 Diphthong changes

In diphthongs, we note the following sound changes.

16.2.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> The Classical sound /ɑj/ <ւյ> changes to /e/ <ե> next to a consonant; but when the next syllable has the vowel /i/ <ի>, the diphthong */ɑj/ <ւյ> also becomes /i/ <ի>. Before vowels, /ɑj/ <ւյ> stays /ɑj/ <ւյ>. At the end of words, it becomes /ɑ/ <ւ>; it is deleted when declined (Table 16.14).

Table 16.14: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> to /e, i, aj, a/ <ե, ի, այ, ա> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	հայր	χer	իւր	hajr	հայր
‘shine’	p ^h ɑjɫ	փայլ	p ^h elk ^h	փեղք	p ^h ajɫ	փայլ
‘to walk’	k ^h ɑjɫel	քայլել	k ^h eljɫel	քելել	k ^h ajɫel	քայլել
‘wide’	lɑjn	լայն	len	լեն	lajn	լայն
‘vineyard’	ɑjgi	այգի	ik ⁱ	իկի	ajgi	այգի
‘man’	ɑjɾ	այր	irik	իրիկ	ajr, erik	այր, երիկ
‘to burn’	ɑjrel	այրել	irits ^h ɫel	իրիցել	ajrel	այրել
‘mirror’	hajeli	հայելի	χajlik	խայլիկ	hajeli	հայելի
‘tin’	kəɫajek	կալայեկ	kəɫajjek	կըլայեկ	kəɫajek	կալայեկ
‘trivet’	kaskarɑj	կասկարայ	kaskara	կասկարա	kaskara	կասկարա

16.2.2.2.2 Classical Armenian /iu/ <իւ> The Classical sound /iu/ <իւ> became /iv/ <իվ> before vowels or at the end of words (Table 16.15a). Before consonants, we find the sounds /ɣ, u/ <իւ, ու>, and in some places /i, jɛ, o/ <ի, է, օ> (Table 16.15b).

Table 16.15: Change from Classical Armenian /iu/ <իւ> to /iv, ɣ, u, i, jɛ, o/ <իվ, իւ, ու, ի, է, օ> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
a. ‘sick’	hiwand	հիւանդ	χivand	իիվանդ	hivand	հիվանդ
‘shepherd’	hoviɯ	հովիւ	χoviv	իսովիվ	hoviv	հովիվ
b. ‘flour’	ɑliɣɾ	ալիւր	æɫɣɾ	ալիւր	ɑljur	ալյուր
‘fountain’	ɑɫbiɣɾ	աղբիւր	æχpɣɾ	աիսալիւր	ɑχpjur	աղբյուր
‘self’	iɣɾ	իւր	ur	ուր	jur	յուր
‘bodkin’	heriɯn	հերիւն	χirun	իիրուն	herjun	հերյուն
‘carpenter’	hiɣsən	հիւսն	χus	իոսու	hjusən	հյուսն
‘branch’	tʃiɯɫ	ծիւղ	tʃoɛ	ծող	tʃjus	ծյուղ
‘village’	giɯɫ	գիւղ	k ⁱ jɛɛ	կյեղ	gjus	գյուղ
‘brick’	ɑhiɣs	աղիւս	oɣis	օղիս	ɑɣjus	աղյուս

16.2.2.2.3 Classical Armenian /oj̄/ <nj> The Classical sound /oj̄/ <nj> changed to /uo, œ̄, u/ <n, t̄, nL>, and sometimes to /o, vi, vuo/ <o, ʋh, ʋn>. There are only individual examples of the latter group (Table 16.15).³

Table 16.16: Change from Classical Armenian /oj̄/ <nj> to /uo, œ̄, u, o, vi, vuo/ <n, t̄, nL, o, ʋh, ʋn> in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
‘blue’	kapoĭt	կապոյտ	kapuot	կապոտ	kapujt	կապոյտ
‘pinky’	tʃəkoĭt ^h	ճկոյթ	tʃkuot ^h	ճկոթ	tʃəkujt ^h	ճկոյթ
‘nest’	bojn	բոյն	pœ̄zn	պեծն	bujn	բոյն
‘alfalfa’	aru.oĭt	առուոյտ	arvœ̄t	առվեծտ	arvujt	առվոյտ
‘color’	gojn	գոյն	k'œ̄zn	կեծն	gujn	գոյն
‘light’	lojs	լոյս	lœ̄zs	լեծս	lujs	լոյս
‘wick’	patroĭg	պատրոյգ	patruk ^{hj}	պատրուք	patrujk ^h	պատրոյգ
‘curtain’	varagoĭr	վարագոյր	væræk ^j ur	վարակոյր	varak ^h ujr	վարագոյր
‘knot’	hangoi ^{ts} ^h	հանգոյց	χang ^j orts ^h	խանգոյց	hanguj ^{ts} ^h	հանգոյց
‘who.GEN.SG’	oi ^r	ոյր	vir	վիր	vori	որի
‘strength’	oi ^z	ոյժ	vuo ^z	վոժ	u ^z	ուժ

16.2.2.3 Consonant changes

Consonant sound changes in the Van dialect are the same as in the Karabakh dialect. Here as well, the voiced sounds of Old Armenian have changed to voiceless unaspirated. The voiceless unaspirated sounds stay the same; the voiceless aspirated sounds stay the same. After nasals, voiced sounds and voiceless unaspirated sounds become voiced. After the Classical sound /r/ <rp>, voiced consonants become voiceless aspirated.

Besides these, the Van dialect changes the sound /h/ <h> to /χ/ <ɦ>. The Classical sound /r/ <rp> becomes /r/ <rn> next to the Classical consonants /ts, dz, ts^h, tʃ, dʒ, tʃ^h, t, t^h, v/ <ð, ð, ɡ, ɔ, ɣ, ɯ, ʁ, ʋ>. The Classical sound /k^h/ <rp> becomes /ç/ <hj> before other consonants. We saw examples of these changes in the above data.

Original page number 143.

As we know, voiced aspirated consonants do not exist in the Van dialect.

³[[For ‘alfalfa’, Adjarian provides an ancestor form <առուոյտ>, but I couldn’t find it elsewhere.]]

16.3 Morphology

16.3.1 Noun inflection or declension

16.3.1.1 Case markers

The declension system of the Van dialect is similar to that of the /um/ <ոււմ> branch. The ablative is built with the formative /-its^h/ <րց>. The accusative is the same as the dative if the object is animate; while it is the same as the nominative if the object is inanimate. There is no locative.

16.3.1.2 Plural markers and plural declension

The plural has three different forms. Monosyllabic words take the formative /-jer/ <եր>. Consonant-final polysyllabic words take the formative /-njer/ <ներ>, while vowel-final or /n/-final <ւ> polysyllabic words take the formative /-çtjer/ <հյտեր>; based on phonetic laws, this formative originates from the previous form /k^htjer/ <քտեր> (Table 16.17).⁴

Table 16.17: Plural suffixes /-jer, -njer, çtjer/ <եր, ներ, հյտեր> in the Van dialect

	Classical Armenian	> Van		cf. SEA	
‘bread’	hats ^h hաց	χats ^h	խաց	hats ^h	հաց
‘bread-PL’		χats ^h -jer	խացեր	hats ^h -er	հացեր
‘bow’	atełən աղեղն	anjer	անեղ	աբբ	աղեղ
‘bow-PL’		anəb-njer	անըղներ	աբբ-ner	աղեղներ
‘wine’	gini գինի	k ^l ini	կյինի	gini	գինի
‘wine-PL’		k ^l ini-jhtjer	կյինիյտեր	gini-ner	գինիներ
‘pantry’	maran մառան	maran	մառան	maran	մառան
‘pantry-PL’		maran-jhtjer	մառանյտեր	maran-ner	մառաններ

The cases of the plural are formed in the following way (Table 16.18).

⁴[[I’m not sure why Adjarian’s examples use a form <հյտեր> /jhtjer/ with a glide in the wrong location of what Adjarian’s prose says: <հյտեր> /çtjer/.]]

Table 16.18: Declension of plural nouns in the Van dialect

	‘breads’	‘pantries’	‘wines’
NOM	χats ^h -ier խացեր	anəv-nier անըներ	kʲini-jhtier կյինիյիտեր
GEN, DAT, ABL	χats ^h -ier-ats ^h խացեր-աց	anəv-nier-ats ^h անըներ-աց	kʲini-jhtier-ats ^h կյինիյիտեր-աց
INS	χats ^h -ier-ov խացեր-ով	anəv-nier-ov անըներ-ով	kʲini-jhtier-ov կյինիյիտեր-ով

16.3.1.3 Absence of the definite suffix /-ə/ and word-initial/final schwas

The Van dialect is famous for the absence of the definite article /-ə/ <ը>. Many times we see that even the most educated Van speakers cannot get used to using the Armenian article /-ə/ <ը >. For example, the speaker would say (1) or in the native dialect (2).

- (1) a. Van speaker producing an SWA sentence without the definite suffix /-ə/

i. ajs mart^h u ajn gin gər-v-e-ts^h-a-n irar
 this man and that woman fight-PASS-TH-AOR-PST-3PL each.other
 hed
 with

‘This man and this woman fought with each other.’

այս մարդ ու այն կին կռուեցան իրար հետ

ii. mer dun medz e
 our house big is

‘Our house is big.’

մեր տուն մեծ է

iii. vana k^haxak^h k^hexets^hig e
 Van city beautiful is

‘The city of Van is beautiful.’

Վանայ քաղաք գեղեցիկ է

- b. cf. SWA sentence with the expected definite suffix /-ə/

i. ajs mart^h-ə u ajn gin-ə gər-v-e-ts^h-a-n
 this man-DEF and that woman-DEF fight-PASS-TH-AOR-PST-3PL
 irar hed
 each.other with

‘This man and this woman fought with each other.’

այս մարդը ու այնը կին կռուեցան իրար հետ

- ii. mer dun-ə medz e
our house-DEF big is
'Our house is big.'
մեր տունը մեծ է
- iii. vana k^havak^h-ə k^hevets^hig e
Van city-DEF beautiful is
'The city of Van is beautiful.'
Վանայ քաղաքը գեղեցիկ է

- (2) a. Van sentence without the definite suffix /-ə/
tʃyr ɣamjɛk i
water delicious is
'(The) water is delicious.'
ճիւր խամեղ ի
- b. cf. SWA sentence with the definite suffix /-ə/
tʃyr-ə hamɛk e
water delicious is
'The water is delicious.'
ջուրը համեղ է

Because of this, the word /tʃyr/ <ճիւր> can mean either 'water' or 'the water'. This characteristic of Van speakers is explained only by their incapability of pronouncing the word-final /-ə/ <ը>, which was also the case in Classical Armenian which did not have word-final /ə/ <ը>. Otherwise, Van speakers are aware of the use of the article, because when they need to be exact, they can add the article /-n/ <ն>.

It appears that the Van dialect also cannot pronounce a word-initial sound /ə/ <ը> (Table 16.19).⁵

Table 16.19: Absence of word-initial schwa in the Van dialect

	Classical Armenian		> Van		cf. SEA	
'walnut'	ənkoiɹ	ընկոյզ	gœɹz	գեօզ	əŋkuiɹ	ընկույզ
'bed'	ankoɦin, ənkohin	անկողին, ընկողին	g ^h oɹvenk ^h i	գյօղվէսք	əŋkoviɹ	անկողին
'by'	ənd or	ընդ որ	dœɹ	դեօր	ənd vor	ընդ որ
'baptized'	kənk ^h avor	կնքավոր	k ^h avor	քավոր	kəŋk ^h avɹor	կնքավոր
'friend'	ənker	ընկեր	ing ^h iɛr, g ^h iɛr	ինգյեր, գեր	əŋker	ընկեր

⁵[[For 'baptized', Adjarian postulates a reconstructed intermediate form /ənk^havor/ <ընքավոր> between the Classical and Van forms.]]

16.3.2 Pronoun inflection or declension

16.3.2.1 Personal pronouns

Original page number 144.

[[Table 16.20 lists the personal pronouns.]]

Table 16.20: Inflection paradigm for personal pronouns in the Van dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3SG 'they'
NOM	jies յես	ty տի	zink ^{hj} զինք	mjenk ^{hj} մենք	tyk ^{hj} տիք	urank ^{hj} ուրանք
GEN	im իմ	k ^{hj} yo քո	ur ուր	mjer մեր	tsjer ծեր	urants ^h ուրանց
DAT, ACC	dzi, dzik ծի, ձիկ	k ^{hj} ie քե	ur ուր	mje մե	tsje ծե	urants ^h ուրանց
ABL	dziz-n-its ^h ծիզնից	k ^{hj} iez-n-its ^h քեզնից	ur-m-its ^h ուրմից	mjez-n-its ^h մեզնից	tsjez-n-its ^h ծեզնից	urants ^h -its ^h ուրանցից
INS	dziz-n-ov ծիզնով	k ^{hj} iez-n-ov քեզնով	ur-m-ov ուրմով	mjez-n-ov մեզնով	tsjez-n-ov ծեզնով	urants ^h -ov ուրանցմով

16.3.2.2 Interrogative pronouns

[[Table 16.21 lists interrogative pronouns.]]

Table 16.21: Inflection paradigm for interrogative pronouns in the Van dialect

	'who'	'what/that' (singular)	'who/what/that' (plural)
NOM	vov վով	vov վոր	vurvonk ^{hj} վուրոնք
GEN	vir վիր	vuru վուրու	vurvonts ^h վուրոնց
DAT, ACC	vir վիր	vov վոր	vurvonk ^{hj} վուրոնք
ABL	vir-n-its ^h , vir-m-its ^h վիրնից, վիրմից	vur-uts ^h վուրուց	vurvonts ^h -its ^h վուրոնցից
INS	vir-n-ov, vir-m-ov վիրնով, վիրմով	vur-n-ov վուրնով	vurvonts ^h -m-ov վուրոնցմով

16.3.2.3 Demonstrative pronouns

[[Table 16.22 lists demonstrative pronouns. Demonstratives can be proximal, medial, or distal.]]

Table 16.22: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Van dialect

	Singular			Plural		
	proximal 'this'	medial 'that'	distal 'yonder'	proximal 'these'	medial 'those'	distal 'those yonder'
NOM, ACC	es, esa, esik Էս, Էսա, Էսիկ	et, eta, etik Էտ, Էտա, Էտիկ	en, ena, enik Էն, Էնա, Էնիկ	isyonk ^h իսյոնկ	ityonk ^h իտյոնկ	inyonk ^h ինյոնկ
GEN, DAT	isyor իսյոր	ityor իտյոր	inyor ինյոր	isyonts ^h իսյոնց	ityonts ^h իտյոնց	inyonts ^h ինյոնց
ABL	isyor-m-its ^h իսյորմից	ityor-m-its ^h իտյորմից	inyor-m-its ^h ինյորմից	isyonts ^h -its ^h իսյոնցից	ityonts ^h -its ^h իտյոնցից	inyonts ^h -its ^h ինյոնցից
INS	isyor-m-ov իսյորմով	ityor-m-ov իտյորմով	inyor-m-ov ինյորմով	isyonts ^h -m-ov իսյոնցմով	ityonts ^h -m-ov իտյոնցմով	inyonts ^h -m-ov ինյոնցմով

16.3.3 Verbal inflection or conjugation

16.3.3.1 Theme vowel changes

Verbal conjugation does not present major form changes. The only ones are phonetic changes. In the present tenses, the Classical sound /e/ <ե> remains; it changes to /i/ <ի> only in the 3SG in the first conjugation class. In the past tenses, whenever the Classical sounds /ē, ai/ <ե, այ> become vowels, they are deleted (Table 16.23).

Table 16.23: Changes to theme vowels in the Van dialect in the indicative past imperfective

	Van	cf. SWA
'I would want'	k-uz-Ø-i-Ø կուլզի	g-uz-ej-i-Ø կ'ուլզեի
'I would sneeze'	kə χaz-Ø-i-Ø կը խազի IND-want-TH-PST-1SG	gə haz-aj-i-Ø կը հազայի IND-want-TH-PST-1SG

[[To clarify, Adjarian is discussing how the theme vowel manifests in different morphological contexts. Before the past tense suffix /-i-/, SWA and SEA keep the theme vowels /e,a/ and they add a glide. In contrast in Van, the theme vowel is deleted before this past suffix /-i-/.]]

Original page number 145.

16.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class

As an example, we show the conjugation of the Classical verb /uz-e-m/ <նւզեմ> ‘I want’.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

16.3.3.2.1 Subjunctive present and past *[[In SWA, the subjunctive present is formed by adding agreement markers after the theme vowel. For a verb like /uz-e-l/ ‘to want’, the theme vowel is an invariant /e/. In Van, essentially the same strategy is used with slightly different agreement markers. However in Van, the theme vowel can alternate between /i/ in the 3SG and between /e, ɨe/ in the other cells.]]*

Table 16.24: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ɨe-m	նւզեմ	uz-e-m	նւզեմ '(if) I want
2SG	uz-ɨe-s	նւզես	uz-e-s	նւզես
3SG	uz-i-∅	նւզի	uz-e-∅	նւզէ
1PL	uz-ɨe-nk ^{hj}	նւզենք	uz-e-ŋk ^h	նւզենք
2PL	uz-e-k ^{hj}	նւզէք	uz-e-k ^h	նւզէք
3PL	uz-ɨe-n	նւզեն	uz-e-n	նւզեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 16.25) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Van, the theme vowel /e/ is deleted before the past suffix /i/.]]

Table 16.25: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-∅-i-∅	ուզի	uz-ej-i-∅	ուզէի (if) I wanted
2SG	uz-∅-i-r	ուզիր	uz-ej-i-r	ուզէիր
3SG	uz-e-∅-r	ուզեր	uz-e-∅-r	ուզեր
1PL	uz-∅-i-nk ^{hj}	ուզինք	uz-ej-i-ηk ^h	ուզէինք
2PL	uz-∅-i-k ^{hj}	ուզիք	uz-ej-i-k ^h	ուզէիք
3PL	uz-∅-i-n	ուզին	uz-ej-i-n	ուզէին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

16.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future [[In Van, many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 16.26). The indicative present and past imperfective are built by adding the prefix /k-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The future and past future are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.]]

Table 16.26: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Indicative present <ւերկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k-uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-m	կուզեմ	k-uz- \emptyset -i- \emptyset	կուզի
	‘I want’		‘I would want’	
2SG	k-uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-s	կուզես	k-uz- \emptyset -i-r	կուզիր
3SG	k-uz-i- \emptyset	կուզի	k-uz-e- \emptyset -r	կուզեր
1PL	k-uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-nk ^{hj}	կուզենք	k-uz- \emptyset -i-nk ^{hj}	կուզինք
2PL	k-uz-e-k ^{hj}	կուզեք	k-uz- \emptyset -i-k ^{hj}	կուզիք
3PL	k-uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-n	կուզեն	k-uz- \emptyset -i-n	կուզին
	IND- $\sqrt{\text{--}}$ -TH-AGR		IND- $\sqrt{\text{--}}$ -TH-PST-AGR	
	Future <ապանի>		Past future <անցեալ ապանի>	
1SG	piti uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-m	պիտի ուզեմ	piti uz- \emptyset -i- \emptyset	պիտի ուզի
	‘I will want’		‘I was going to want’	
2SG	piti uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-s	պիտի ուզես	piti uz- \emptyset -i-r	պիտի ուզիր
3SG	piti uz-i- \emptyset	պիտի ուզի	piti uz-e- \emptyset -r	պիտի ուզեր
1PL	piti uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-nk ^{hj}	պիտի ուզենք	piti uz- \emptyset -i-nk ^{hj}	պիտի ուզինք
2PL	piti uz-e-k ^{hj}	պիտի ուզեք	piti uz- \emptyset -i-k ^{hj}	պիտի ուզիք
3PL	piti uz- $\dot{\text{z}}$ -ie-n	պիտի ուզեն	piti uz- \emptyset -i-n	պիտի ուզին
	FUT $\sqrt{\text{--}}$ -TH-AGR		FUT $\sqrt{\text{--}}$ -TH-PST-AGR	

16.3.3.2.3 Present perfect and past perfect [[In SWA, the present perfect (Table 16.27) and past perfect (Table 16.28) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-ad $\dot{\text{z}}$ /) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Van uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /- $\dot{\text{z}}$ er/ <եր> for the present perfect 3SG, and /-ir/ elsewhere.]]

Table 16.27: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ir ɿe-m	ուզիր եմ	uz-er e-m	ուզեր եմ ‘I have wanted’
2SG	uz-ir ɿe-s	ուզիր ես	uz-er e-s	ուզեր ես
3SG	uz-ɿer i	ուզեր ի	uz-er e	ուզեր է
1PL	uz-ir ɿe-nk ^{hj}	ուզիր ինք	uz-er e-ŋk ^h	ուզեր ենք
2PL	uz-ir ɿe-k ^{hj}	ուզիր էք	uz-er e-k ^h	ուզեր էք
3PL	uz-ir ɿe-n	ուզիր են	uz-er e-n	ուզեր են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-EPTCP AUX-AGR	

Table 16.28: Past perfect <զերակատար> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-ir Ø-i-Ø	ուզիր ի	uz-er ej-i-Ø	ուզեր էի ‘I had wanted’
2SG	uz-ir Ø-i-r	ուզիր իր	uz-er ej-i-r	ուզեր էիր
3SG	uz-ir e-Ø-r	ուզիր ր	uz-er e-Ø-r	ուզեր ր
1PL	uz-ir Ø-i-nk ^{hj}	ուզիր ինք	uz-er ej-i-ŋk ^h	ուզեր էինք
2PL	uz-ir Ø-i-k ^{hj}	ուզիր իք	uz-er ej-i-k ^h	ուզեր էիք
3PL	uz-ir ɿe-Ø-n	ուզիր են	uz-er ej-i-n	ուզեր էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

[[For the 3PL past auxiliary, Adjarian lists /ɿen/ <են> but I would have expected /in/ <ին> based on the rest of the paradigms. This may have been an error. Otherwise, if this is not an error, then the present and past 3PL auxiliaries are homophonous /ɿen/ <են>.]

16.3.3.2.4 Past perfective or aorist [[The past perfective (Table 16.29) is also called the aorist. In SWA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Van dialect behaves the same, though the theme vowel is /i/ in all but the 3SG.]]

Table 16.29: Past perfective or aorist <կասարեալ> of the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
1SG	uz-i-ts ^h -i-∅	նԼզհցհ	uz-e-ts ^h -i-∅	նԼզեցհ ‘I wanted’
2SG	uz-i-ts ^h -i-ɾ	նԼզհցհր	uz-e-ts ^h -i-ɾ	նԼզեցհր
3SG	uz-je-ts ^h -∅-∅	նԼզեց	uz-e-ts ^h -∅-∅	նԼզեց
1PL	uz-i-ts ^h -i-ŋk ^{hj}	նԼզհցհնք	uz-e-ts ^h -i-ŋk ^h	նԼզեցհնք
2PL	uz-i-ts ^h -i-k ^{hj}	նԼզհցհք	uz-e-ts ^h -i-k ^h	նԼզեցհք
3PL	uz-i-ts ^h -i-n	նԼզհցհն	uz-e-ts ^h -i-n	նԼզեցհն
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

16.3.3.2.5 Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to want’ (Table 16.30). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Van instead adds a vowel /i/ for the 2SG; it’s unclear if this /i/ is the theme vowel or an added suffix. For the 2PL, a suffix /ek^{hj}/ is added.]]

Table 16.30: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA ‘want!’	
2SG	uz-i	նԼզի	uz-e-∅	նԼզե
	√-?		√-TH-IMP.2SG	
2PL	uz-ek ^{hj}	նԼզեք	uz-e-ts ^h -ek ^h	նԼզեցեք
	√-IMP.2PL		√-TH-AOR-IMP.2PL	

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 16.31), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The verb takes a suffix /-ɾ/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Van, the verb is a non-finite form with a suffix /-je/. For the 2SG, the prefix /m-/ is added. For the 2PL, the agreement marker /-ek^{hj}/ is added between the prohibitive marker and the verb, thus agreement morphology is mobile.]]

Table 16.31: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA ‘do not want!’	
2SG	m-uz- $\dot{\text{i}}\text{e}$	մուզե	mi uz-e-r	մի ուզեր
	PROH- $\sqrt{-}$?		PROH $\sqrt{-}$ -TH-2SG	
2PL	m-ek ^{hj} uz- $\dot{\text{i}}\text{e}$	մեք ուզե	mi uz-ek ^h	մի ուզեք
	PROH-IMP.2PL $\sqrt{-}$?		PROH $\sqrt{-}$ -TH-2PL	

16.3.3.2.6 Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 16.32. I give SWA forms for just some of them because it’s unclear to me what these Van participles mean. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-adz/ in SWA, evidential participle /-er/ in SWA. I suspect the Van /-ir/ is a perfective converb.]]

Table 16.32: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to want’ in the Van dialect

	Van		cf. SWA	
Infinitive	աւորոշ	uz- $\dot{\text{i}}\text{e}$ -l	uz-e-l	ուզել
		$\sqrt{-}$ -TH-INF	$\sqrt{-}$ -TH-INF	
Past	աւցեալ	uz- $\widehat{\text{ats}}$	uz- $\widehat{\text{adz}}$	ուզած
		$\sqrt{-}$ -RPTCP	$\sqrt{-}$ -RPTCP	
		uz-ir	uz-er	ուզեր
		$\sqrt{-}$ -PERF.CVB	$\sqrt{-}$ -EPTCP	
		uz- $\dot{\text{i}}\text{er}$		
		uz- $\dot{\text{i}}\text{e}$		
		$\sqrt{-}$ -PERF.CVB		
Future	ապանի	uz- $\dot{\text{i}}\text{e}$ -l-y	uz-e-l-u	ուզելու
		$\sqrt{-}$ -TH-INF-FUT.CVB	$\sqrt{-}$ -TH-INF-FUT.CVB	

16.4 Subdialects

The Van dialect has three subdialects. These are Diyadin, Moks, and Vozim.

16.4.1 Diyadin

The subdialect of Diyadin is familiar to me from the village of Basargechar in the province of New Bayazet, and this village is a migrant community from Diyadin,

and its...

Original page number 146.

... language remains unchanged until now.

[[*Martirosyan (2019: 220) reports that most work treats Diyadin as a separate dialect.*]]

16.4.1.1 Similarities to the Van dialect

This subdialect is the same as the Van dialect in the following points.

16.4.1.1.1 Palatalization of velar stops The Classical sounds /g k k^h/ <q ւ ք> changed to /g^j k^j k^{hj}/ <qj ւj քj> (Table 16.33).

Table 16.33: Palatalization of velar stops in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘your.SG’	k ^h o	քո	k ^h o	քո	k ^h o	քո
‘he went’	gənat ^h	գնաց	k ^{hj} ənats ^h	քընաց	gənat ^h	գնաց
‘we (NOM)’	mek ^h	մեք	mjenk ^{hj}	մենք	menk ^h	մենք
‘they fell’	ankan	անկան	ənk ^l an	ընկան	əŋkan	ընկան
‘we take’	arnumk ^h	առնումք	arnjenk ^{hj}	առնենք	arnejk ^h	առնենք
‘you.SG.DAT’	k ^h ez	քեզ	k ^{hj} iezi	քեզի	k ^h ez	քեզ
‘cattle-shed’	gom	գոմ	g ^j uom	գյոմ	gom	գոմ
‘sweet’	k ^h aŋts ^h ər	քաղցր	k ^{hj} aŋts ^h r	քյախցր	k ^h aŋts ^h ər	քաղցր
‘we discuss’	zəruts ^h emk ^h	զրուցեմք	zruts ^h ink ^{hj}	զրուցինք	zəruts ^h erjk ^h	զրուցենք
‘back of body’	k ^h amak	քամակ	k ^{hj} amak	քյամակ	k ^h amak	քամակ
‘female’	ēg	եգ	ek ^{hj}	եք	eg	եգ
‘I come (Van); I will come (SEA)’			kug ^j as	կուգյաս	kəgas	կգաս
‘complaint’	gangat	գանգատ	g ^j ang ^j at	գյանգյատ	ganġat	գանգատ
‘we took’			arank ^{hj}	առանք	aranġk ^h	առանք
‘we go’	ert ^h amk ^h	երթամք	et ^h ank ^{hj}	եթանք	jert ^h anġk ^h	երթանք
‘we put (PST)’			drink ^{hj}	դրինք	dərets ^h inġk ^h	դրեցինք
‘we gave (PST, IMPF)’			tink ^{hj}	տինք	tajinġk ^h	տայինք
‘wind’	k ^h ami	քամի	k ^{hj} ami	քյամի	k ^h ami	քամի

16.4.1.1.2 Change from Classical Armenian /h/ <h> to /χ/ <խ> The Classical sound /h/ <h> has changed to /χ/ <խ> (Table 16.34).

Table 16.34: Change from Classical /h/ <h> to /χ/ <խ> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘to preserve’	pahel	պահել			pahel	պահել
‘they preserve (SWA); they will preserve (SEA)’			kə paxien	կը պախեն	kəpahen	կպահեն
‘road’	ṭjanaparh	ճանապարհ	ṭjambax	ճամբախ	ṭjanapar,	ճանապարհ,
					ṭjamp ^h a	ճամբա
‘he reached’	hasax	հասաւ	χasav	խասավ	hasav	հասավ
‘with’	het	հետ	χiet	խետ	het	հետ
‘cool’	hov	հով	χiov	խով	hov	հով

16.4.1.1.3 Diphthongization of Classical Armenian /e, o/ <ե, ո> The Classical sounds /je, ɥo/ <ե, ո> have a diphthongal pronunciation (Table 16.35).

Table 16.35: Change from Classical /e, o/ <ե, ո> to /je, ɥo/ <ե, ո> in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘our’	mer	մեր	mjeer	մյեր	mer	մեր
‘cow’	kov	կով	kɥov	կյով	kov	կով

16.4.1.1.4 Change in theme vowels The Classical sound /aj/ <այ> becomes /e/ <է>. The past forms of the second conjugation use the formative /e/ <է> (Table 16.36).

[[For the Diyadin forms, it’s unclear what the /e/ vowel should be. It could be a theme vowel or a past suffix, or both.]]

Table 16.36: Changes in theme vowels in the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SWA	
‘he would come’	gajr	գայր	ku-g-e-r	կուգեր	gu-k ^h -a-Ø-r	կու գար
‘he would go’	ert ^h ajr	երթայր	k-et ^h -e-r	կերթեր	g-er ^h -a-Ø-r	կ’երթար
			IND-√-TH.PST(?)	-3SG	IND-√-TH-PST-3SG	
‘he was going to come’			pti g ^l -e-r	պտի գլեր	bidi k ^h -a-Ø-r	պիտի գար
			FUT-√-TH.PST(?)	-3SG	FUT-√-TH-PST-3SG	

16.4.1.1.5 Theme vowel deletion before the past suffix In the past, the Classical vowel /ē/ <է> is deleted next to /i/ <ի> (Table 16.37).

[[The examples also show that the theme vowel /a/ is deleted before the past /i/. The Classical forms aren’t easy to contrast against the modern forms; instead I contrast against SWA, as did Adjarian.]]

Table 16.37: Deletion of theme vowels before the past suffix in the Diyadin subdialect of the Van dialect

‘(If) we gave’	Diyadin (Van) t-∅-i-nk ^h	տիկը	cf. SWA d-aj-i-ηk ^h	տայիկը	give-TH-PST-1PL
‘I would come’	ku-g-∅-i-∅	կուգի	gu-k ^h -aj-i-∅	կու գայի	IND-COME-TH-PST-1SG
‘they were’	∅-i-n	իս	ej-i-n	էիս	AUX-PST-3PL
‘they would go’	k-et ^h -∅-i-n	կէթիս	g-ert ^h -aj-i-n	կ’երթայիս	IND-go-TH-PST-3PL

16.4.1.1.6 Ablative suffix /-e, -its^h/ <է, ից> The ablative uses the form /-its^h/ <ից>, but the form /-e/ <է> is also used (Table 16.38, sentence 3).

Table 16.38: Ablative suffixes in the Diyadin subdialect of the Van dialect

‘on-ABL(-DEF)’	Diyadin (Van) vr̥ev-e-n	վրեվէս	cf. SEA vəraj-its ^h	վրայից	cf. SWA vəraj-e-n	վրայէս
‘three-ABL(-DEF)’	ir̥ek ^h -its ^h	իրեքից	jerek ^h -its ^h	երեքից	jerek ^h -e-n	երեքէս
‘thing-ABL(-DEF)’	bæn-its ^h	բանից	ban-its ^h	բանից	p ^h an-e-n	բանէս
‘city-ABL(-DEF)’	k ^h axk ^h -e-n	քաղաքէս	k ^h axak ^h -its ^h	քաղաքից	k ^h axak ^h -e-n	քաղաքէս

(3) ‘It has gone from my mind’ (= idiomatic for ‘I forgot about it’)

a. Diyadin (Van) dialect

mt-e-s k^hats^h-jer a
mind-ABL-POSS.1SG GO-PERF.CVB AUX
մտէս քյացեր ա

b. cf. SWA

mætk-e-s k^hats^h-er e
mind-ABL-POSS.1SG GO-EPTCP AUX
մտքէս զացեր է

16.4.1.2 Differences from the Van dialect

This subdialect has the following differences from the Van dialect.

16.4.1.2.1 Retention of Classical Armenian /u/ <ու> The Classical vowel /u/ <ու> is preserved, while it changes to /y/ <իւ> in Van (Table 16.39).

Table 16.39: Lack of the change from Classical Armenian /u/ <nL> to /y/ <hL> the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘flea’	lu	լու	lu	լու	lu	լու
‘you.SG.NOM’	du	դու	du	դու	du	դու
‘pomegranate’	nurəṅ	սուրճ	nur	սուրճ	nur	սուրճ
‘egg’	dzu	ծու	dzu	ծու	dzu	ծու

16.4.1.2.2 Change from Classical Armenian /oi/ <nj> The Classical diphthong /oi/ <nj> becomes /u/ <nL>, and not /y/ <hL> as in Van (Table 16.39).⁶

Table 16.40: Lack of the change from Classical Armenian /oi/ <nj> to /y/ <hL> the Diyadin subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Diyadin (Van)		cf. SEA	
‘weak’	t ^h oił	թուլ	t ^h ul	թուլ	t ^h ujł	թուլ
‘light’	loĩs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս
‘until’			t ^h ur	չուր		

16.4.1.2.3 Voicing changes The voiced consonants are preserved, while they are changed to voiceless unaspirated in Van.

16.4.1.2.4 3SG copula as /a/ <u> changes The present 3SG of the copular verb is /a/ <u>, while it is /i/ <h> in the Van dialect. With this form, the present perfect (յարակատար) and complex tenses are formed (4).

(4) Diyadin (Van) dialect

- a. ínt^h a
what AUX.PRS.3SG
‘What is it?’
ի՞նչ ա
- b. en a
that AUX.PRS.3SG
‘It is that.’
էս ա

⁶[[Adjarian doesn’t explain the origin of the word [t^hur].]]

- c. eda t̪ɛ̃-n ɑ
that place-DEF AUX.PRS.3SG
'It is that place.'
եղա տեղն ա
- d. t̪ɛ̃ ɑ ʃin-je
place AUX.PRS.3SG build-PERF.CVB
'He has built a place.'
տեղ ա շինե
- e. p^his ɑ ʔnk-je
? AUX.PRS.3SG fall-PERF.CVB
(?) *[[I don't know what the first word is, but the sentence could mean 'He has fallen into a X.' The unknown word might be a cognate of SEA /p^hos/ <փոս> 'hole'. Or, the word could mean 'bad', thus making the sentence.]]*
փիս ա ընկե
- f. tun ɑ k^hand-je
house AUX.PRS.3SG demolish-PERF.CVB
'He has demolished a house.'
տուն ա քանդե
- g. k^hʔrtn-je ɑ
sweat?-PERF.CVB AUX.PRS.3SG
(?) *[[I suspect this is]]* 'He has sweated (= he is sweaty)'
քըրտներ ա
- h. k^hʔts^h-je ɑ
go-PERF.CVB AUX.PRS.3SG
'He has gone.'
քացեր ա

16.4.2 Moks

The subdialect of Moks is familiar in the literature with various text samples, which are unfortunately not written with scientific exactness.

Original page number 147.

16.4.2.1 Existence of the schwa /ə/

The primary characteristic of this subdialect is the sound /ə/ <ը>, which is in contrast quite rare in the Van dialect. Classical word-final /i/ <ի> and word-medial

/e/ <ե> are indiscriminately changed to /ə/ <ը>. Because of this, the schwa /ə/ <ը> is used in the genitive-dative case suffix and in the present tense of verbs (Table 16.41, sentence 5).

Table 16.41: Change from Classical Armenian /i, e/ <ի, ե> to /ə/ <ը> in the Moks subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Moks (Van)		cf. SEA	
‘rose-GEN’	vard- <i>i</i>	վարդի	vard- <i>ə</i>	վարդը՛	var ^h - <i>i</i>	վարդի
‘year’	tari	տարի	tarə	տարը՛	tari	տարի
‘(male?) child’	təhaj- <i>i</i>	տղայի	təxə	տղը՛	təxaj- <i>i</i>	տղայի
‘I want (Van); I will want (SEA)’			kuzəm	կուզըմ	kuzem	կուզեմ
‘I said’	asats ^h - <i>i</i>	ասացի	əsəts ^h - <i>ə</i>	ըսըցը՛	asats ^h - <i>i</i>	ասացի
‘they caught’	bərnets ^h - <i>in</i>	բռնեցին	brnəts ^h - <i>ən</i>	բռնըցըն	bərnets ^h - <i>in</i>	բռնեցին

- (5) a. Moks (Van) dialect
 χəng χarəɾ tarə
 five hundred year
 ‘five hundred years’
 իընգ իսարըր տարը
- b. cf. SEA
 hiŋg hɑɾjʊɾ tɑɾi
 five hundred year
 ‘five hundred years’
 հինգ հարյուր տարի

Analogous to this, in the future tense, the formative /piti/ <պիտի> is shortened and changed to /tə, t/ <տը, տ>, the latter next to a vowel (6).

[[Note that in all these examples, the SWA cognates would use /bidi/.]]

- (6) Moks (Van) dialect
- a. tə brn-ə-m
 FUT catch-TH-1SG
 ‘I will catch.’
 տը բռնըմ
- b. t-as-ə-m
 FUT-say-TH-1SG
 ‘I will say.’
 տասըմ

- c. tə t-e-k^h d̂zə
 FUT give-TH-2PL me.DAT
 ‘You.PL will give to me.’
 տը տէք ձը

It is self-explanatory that all these /ə/ <ը> sounds can be stressed.

16.4.2.2 Lack of diphthong /ւօ/ <n>

Similarly, the Classical sound /o/ <n> (or /au/ <o>) is /u/ <nL> here, similar to the Tbilisi dialect, while it is generally /ւօ/ <n> (or /o, œ̌/ <o, tó>) in the Van dialect (Table 16.42).

Table 16.42: Change from Classical Armenian /o, au/ <n, uL> to /u/ <nL> in the Moks subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Moks (Van)		cf. SEA	
‘apple’	չəndzɔr	խնձոր	չəndzɔr	խնձոր	չəndzɔr	խնձոր
‘speech’	չɑusk ^h	խաւսք	չusk ^h	խուսք	չosk ^h	խոսք
‘small’	p ^h ok ^h ər	փոքր	p ^h uk ^h r	փուքր	p ^h ok ^h ər	փոքր

16.4.3 Vozim

The subdialect of Vozim is spoken in the villages of Vozim or Ozum, Ovs, Havin-dank, Pas, Past, and Makni, which have around 10,000 Armenian residents. Vozim is the largest town (ւււս) among this group of villages.

16.4.3.1 Phonology

The subdialect of Vozim is distinguished from the Van dialect by four new sounds which are the diphthongs /ě̌, ɔ̌, œ̌/ <է̌, օ̌, օ̌>⁷ and the uvular sound (կոկորդայիս) /q/ <ղ̌>.

16.4.3.1.1 Segment inventory

⁷[[Adjarian used a subscripted <ɟ>, to create <է̌>. Unfortunately, I don’t have a font that allows creating such a subscript in a way that it can be read in simple text files. So I use a superscripted <ɟ> instead.]]

Diphthong /ëj/ <էj> The first is found also in the Karabakh dialect, but it is pronounced much shorter here and it originates from the Classical sound /i/ <ի> (Table 16.43).

Table 16.43: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ëj/ <էj> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘span of hand’	t ^h iz	թիզ	t ^h ëjz	թէզ	t ^h iz	թիզ
‘saw’	χizar	խիզար	χëjzar	խէզար	χizar	խիզար
‘in-law’	χənami	խնամի	χnamëj	խնամէ	χənami	խնամի
‘fight’	kəriy	կռիլ	krëjv	կռէվ	kəriv	կռիվ
‘account’	hqfiy	հաշիլ	hqfëjv	հաշէվ	hqfiv	հաշիվ
‘mirror’	hajeli	հայելի	χejlëj	խէլէյ	hajeli	հայելի

Diphthong /ou/ <օւ> The sound /ou/ <օւ> is pronounced as /óu/ <օ՛ւ> and it originates from Classical /u/ <ւ> (Table 16.44).

Table 16.44: Change from Classical Armenian /u/ <ւ> to /ou/ <օւ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘egg’	ḏzu	ծու	ḏz ^h ou	ծ՛օւ	ḏzu	ծու
‘dark’	mut ^h	մութ	mo ^h ut ^h	մօւթ	mut ^h	մութ
‘mouse’	mukən	մուկն	mo ^h uk	մօւկ	muk	մուկ
‘raw’	hum	հում	χoum	խօւմ	hum	հում

Uvular stop /q/ <ղ՛> The sound /q/ <ղ՛> is a Georgian sound⁸ and it is found in the words in Table 16.45. I have not found this sound in other places.

Table 16.45: Uvular stop /q/ <ղ՛> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘to bathe’	loganal	լոզանալ	loqanal	լող՛անալ	loganal, loʒanal	լոզանալ, լողանալ
‘horse-radish’	boʒk	բոզկ	b ^h yq	բ՛իլկ	boʒk	բոզկ

Diphthong /œy/ <էօլ> The diphthong /œy/ <էօլ> is pronounced as a fast /œy/ <էօնլ>. I have found this word only in the word in Table 16.46.

⁸[[Adjarian provides a Georgian letter յ. See footnote 1.]]

Table 16.46: Words with the sound /œy/ <ԵԼ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
‘fish’	ճշուկն ծուկն	ճշ ^h œyկն ծ ^h ԵԼկ	ճշուկն ծուկն

Voiced aspirated sounds Besides these, the subdialect of Vozim has the voiced aspirated sounds /b^h g^h d^h dz^h dʒ^h/ <բ՛ գ՛ դ՛ ճ՛ շ՛>, which come from the Armenian voiced consonants.

Original page number 148.

16.4.3.1.2 **Sound changes** There are many differences in sound changes.

Classical Armenian /o/ <n> The Classical Armenian sound /o/ <n> changes to /u/ <n>, similar to the Moks subdialect (Table 16.47).

Table 16.47: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <n> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
‘ploughshare’	ժօփ ^h խօփ	ժօփ ^h խուփ	ժօփ ^h խօփ
‘leaven (CA); dough (SEA)’	ժամօր խամր	ժմուր խամուր	ժամօր խամր
‘bosom’	ժօտօտ ^h ծոց	ժստս ^h ծուց	ժօտօտ ^h ծոց
‘hell’	ճշօժկ ^h դժոխք	ճշօժկ ^h դժուխք	ճշօժկ ^h դժոխք
‘frog’	գօրտ գորտ	գ ^h օրտ գյուրտ	գօրտ գորտ
‘work’	գօրտ գործ	գ ^h ուրտ գյուրծ	գօրտ գործ

But this sound can also take the forms /ou, œ, y, o/ <ու, Ե, ի, օ> (Table 16.48).

Table 16.48: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /ou, œ, y, o/ <ու, Ե, ի, օ> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
‘mold’	բօրբօս բորբոս	բ ^h œրբœս բ ^h ԵօրբԵօս	բօրբօս բորբոս
‘barefoot’	բօկիկ բուկիկ	բ ^h յբեկ բ ^h իլպեկ	բօպիկ բուպիկ
‘all’	բօլօր բոլոր	բ ^h œլօր բ ^h Եօլօկ	բօլօր բոլոր
‘garlic’	սօժտօր սխտոր	սœտօր սըղտօլ	սօժտօր սխտոր

Classical Armenian /iʏ/ <իւ> The Classical Armenian sound /iʏ/ <իւ> changes to /o, օʏ, e/ <օ, օլ, է> (Table 16.49).

Table 16.49: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /o, օʏ, e/ <օ, օլ, է> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
‘carpenter’	hiʏsən հիւսն	χօʏs խօս	hjusən հյուսն
‘avalanche’	hiʏs հիւս	օʏsɛ̌i օլսէ՛	hjus հյուս
‘bodkin’	heriʏn հերիւն	χɛ̌iron խէ՛րօս	herjun հերյոն
‘hundred’	hariʏr հարիւր	χarer խարեր	harjur հարյուր
‘brick’	aʏiʏs աիւս	օʏes օղէս	aʏjus աղյուս
‘flour’	aliʏr ալիւր	jelor յէլօր	aljur ալյուր

Classical Armenian /ɑi/ <այ> The Classical Armenian sound /ɑi/ <այ> changes not only to /e/ <է>, but also to /iɛ/ <է> (Table 16.50).

Table 16.50: Change from Classical Armenian /ɑi/ <այ> to /e, iɛ/ <է, է> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SEA
‘vineyard’	ɑigi այգի	hege հեգէ	ɑjgi այգի
‘goat’	ɑiʏts այծ	jeʏts յէծ	ɑjʏts այծ
‘cave’	ɑiʏr այր	her հեր	ɑjr այր
‘wide’	lɑin լայն	liɛn լէն	lajn լայն
‘father’	hɑiʏr հայր	χiɛr իտեր	hɑjr հայր
‘mother’	maʏr մայր	miɛr մեր	majr մայր

Word-initial insertion of /h/ <հ> Words that start with a vowel often get an /h/ <հ> (Table 16.51).

Table 16.51: Insertion of word-initial /h/ <h> before Classical Armenian vowels in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘durable’	amur	ամուր	hamur	համուր	amur	ամուր
‘life (CA); goods (SEA)’	abrank ^h	ապրանք	habrank ^h	հաբրանք	abrɑŋk ^h	ապրանք
‘more’	ɑveli	աւելի	havił	հավիլ	aveli	ավելի
‘shore’	ɑp ^h	ափ	hɑp ^h	հափ	ɑp ^h	ափ
‘cheap’	ɑrzan	արժան	hezɑn	հէժան	ɑrzan	արժան
‘oath’	erdumən	երդումս	hertoum	հերտում	jert ^h um	երդում
‘evening’	erekoj	երեկոյ	herkon	հերկոս	jereko	երեկո

16.4.3.2 Morphology

16.4.3.2.1 Noun inflection or declension In the declension of Vozim, it is noticeable that the genitive-dative uses the formatives /-ə, -ëj/ <ը, էլս>. The instrumental uses /-ov, -œv/ <ով, օվ>. The plural uses /-d^hir/ <դ^hիր> (Table 16.52).

Table 16.52: Plural suffix /-d^hir/ <դ^hիր> in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian		> Vozim (Van)		cf. SEA	
‘(male?) child’	təłaj	տղայ			təɬɑ	տղա
‘(male?) children’	təłaj-k ^h	տղայք	təɬjk ^h -d ^h ir	տղէյք ^h իր	təɬɑ-k ^h	տղաք

The following is a small depiction of the case system (Table 16.53).

Table 16.53: Sample declension paradigm for a noun ‘bread’

	Singular		Plural	
NOM	χats ^h	խաց	χats ^h -ir	խացիր
GEN-DAT	χats ^h -ə, χats ^h -ëjn	խացը, խացէլս	χats ^h -ir-u	խացիրու
ABL	χats ^h -en	խացէս	χats ^h -ir-en	խացիրէս
INS	χats ^h -uov	խացով	χats ^h -ir-uov	խացիրով

16.4.3.2.2 Pronoun inflection or declension The pronouns are the following (Tables 16.54, 16.55).

Table 16.54: Inflection paradigm for some (non-third person) personal pronouns in the Vozim subdialect of the Van dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	is իս	mink ^h մինկ	d ^h u, d ^h œ, d ^h y դ ^h ու, դ ^h օ, դ ^h լ	d ^h œk ^h դ ^h օք
GEN	im իմ	mi մի	k ^h y քիլ	dz ^h , dz ^h ə ծ ^h , ծ ^h ը
DAT	dzej, əndzej, dzi ձեյ, ընձեյ, ձի	mi մի	k ^h i քի	dz ^h i ծ ^h ի
ACC	dza, əzdza ձը, ըզձը	mi, zmi մի, զմի	k ^h i, əzk ^h i քի, ըզքի	dz ^h i, əzdz ^h i ծ ^h ի, ըզծ ^h ի
ABL	əndzne ընձնե	mizne, mine միզնե, մինե	k ^h ine, k ^h izne քինե, քիզնե	dz ^h ine, dz ^h izne ծ ^h ինե, ձիզնե
INS	– – xadzej խաձեյ	minuov, miznuov մինուվ, միզնուվ	k ^h inuov, k ^h iznuov քինուվ, քիզնուվ	dz ^h inuov, dz ^h iznuov ծ ^h ինուվ, ձիզնուվ
		ami ամի	ak ^h i ակ ^h ի	adz ^h i աձ ^h ի
		am ամ	ap աք	ad ^h աձ ^h

Table 16.55: Inflection paradigm for some (third person) personal pronouns in the Vozim subdialect of the Van dialect

	3SG 'he'		3PL 'they'	
NOM	an ան	an ան	anok ^h , naronk ^h անօք, նարօք	anok ^h , naronk ^h անօք, նարօք
GEN-DAT	anou, nanou անու, նանու	anok, nanok անօք, նանօք	anunts ^h , nanunts ^h անոնտս ^h , նանոնտս ^h	anok, nanok անօք, նանօք
ACC	zanek զանեք	anok անօք	zanok զանօք	anok անօք
ABL	anomne անոմնե	anok անօք	anunts ^h mne անոնտս ^h մնե	anok անօք
INS	anouf, anouxejt անուֆ, անուխեյտ	anok, anok անօք, անօք	anunts ^h xejt անոնտս ^h խեյտ	anok անօք

Original page number 149.

At the end of instrumentals, the form /χa/ <իս> is derived from the Classical word /het/ <հետ>, as can be guessed. Analogous to this is the Classical word /maq̄t/ <մօտ> 'near', from which are formed the words in Table 16.56.

Table 16.56: Sample of instrumental pronouns ('near X') in the Vozim subdialect of the Van dialect

personal 1SG 'near me'	madzëj	մաձեյ
personal 1PL 'near us'	mami	մամի
personal 2SG 'near you'	mak ^h i	մաքի
personal 2PL 'near you'	madz ^h i	մաձ ^h ի

16.4.3.3 Verb inflection or conjunction

16.4.3.3.1 Overview and morphological changes

Theme vowel changes In conjugation, various changes occur, which are in accordance with phonetic rules. The present of the first conjugation takes the vowel /i/ <ի> vowel; while it takes /ěj/ <էյ> in the second conjugation.

[[*He means that the Classical theme vowel /e/ became /i/, while the Classical theme vowel /i/ became /ěj/. The original theme vowels are maintained in SWA (Table 16.57).]]*

Vowel hiatus between the theme vowel and the past suffix In the imperfective, the Classical sound sequence /ēi, aji/ <էի, այի> are changed to /e/ <է> (Table 16.57).

[[*To elaborate, when the theme vowel is before the past suffix, the two are replaced by a vowel /e/. It seems that this vowel /e/ marks the past tense. In contrast in SWA, the two vowel morphemes are separated by a glide /j/.]]*

Table 16.57: Change from Classical Armenian theme vowels and past suffix in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Classical Armenian	> Vozim (Van)	cf. SWA
'I bring'	ber-e-m բերեմ	kə b ^h ir-i-m կը բ ^h իրիմ	gə p ^h er-e-m կը բերեմ
'I speak'	χəys-i-m խօսիմ	kə χos-ěj-m կը խօսէիմ	gə χos-i-m կը խօսիմ
'I take'	tan-i-m տակիմ √-TH-1SG	kə tan-ěj-m կը տակէիմ IND √-TH-1SG	gə tan-i-m կը տակիմ IND √-TH-1SG
'I would cry'	l-aj-i-∅ լայի	k-il-∅-e-∅ կիլէ	gu l-aj-i-∅ կու լայի
'I would bring'	ber-ē-i-∅ բերեի √-TH-PST-1SG	kə b ^h ir-∅-e-∅ կը բ ^h իրէ IND √-TH-PST-1SG	gə p ^h er-ej-i-∅ կը բերեի IND √-TH-PST-1SG
'I was'	jes ē-i-∅ էս էի I AUX-PST-1SG	is ∅-e-∅ իս է I AUX-PST-1SG	jes ej-i-∅ կու բերեի I AUX-PST-1SG

Past suffix The perfective takes the vowel /ěj/ <էյ> (Table 16.58).

Table 16.58: Change from Classical Armenian past perfective in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA
'I called'	kant ^h -ə-t ^h -ěj-∅ կակչոցէի	gant ^h -e-t ^h -i-∅ կակչեցի
'I coughed'	χaz-a-t ^h -ěj-∅ խազացէի	haz-a-t ^h -i-∅ հազացի
'I discussed'	zruts ^h -e-t ^h -ěj-∅ զրուցեցէի √-TH-AOR-PST-1SG	zəruts ^h -e-t ^h -i-∅ զրուցեցի √-TH-AOR-PST-1SG

Future marker The marker of the future is /tə/ <տը> (Table 16.59).

Table 16.59: Future marker in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA
‘I will bring’	tə b ^h ir-i-m տը բ ^h իրիմ FUT √-TH-1SG	bidi p ^h er-e-m պիսի բերեմ FUT √-TH-1SG
‘I was going to bring’	tə b ^h ir-∅-e-m տը բ ^h իրե FUT √-TH-PST-1SG	bidi p ^h er-ej-i-∅ պիսի բերեի FUT √-TH-PST-1SG

16.4.3.3.2 General paradigms for the reflex of the E-Class The following is the conjugation of the Classical verb /uz-e-m/ <ուզեմ> ‘I want’.

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

Subjunctive present and past [[In SWA, the subjunctive present is formed by adding agreement markers after the theme vowel. For a verb like /uz-e-l/ ‘to want’, the theme vowel is an invariant /e/. In the Vozim subdialect of the Van dialect, essentially the same strategy is used with slightly different agreement markers. The theme for this verb in this context is /i/.]]

Table 16.60: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA
1SG	oʒ-i-m ուզիմ	uz-e-m ուզեմ ‘(if) I want’
2SG	oʒ-i-s ուզիս	uz-e-s ուզես
3SG	oʒ-i-∅ ուզի	uz-e-∅ ուզէ
1PL	oʒ-i-nk ^h ուզինք	uz-e-ŋk ^h ուզենք
2PL	oʒ-i-k ^h ուզիք	uz-e-k ^h ուզեք
3PL	oʒ-i-n ուզին	uz-e-n ուզեն
	√-TH-AGR	√-TH-AGR

[[In SWA, the subjunctive past (Table 16.61) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. In Vozim, the theme vowel is deleted before the past suffix /e/. Note that the 2SG and 3SG are homophonous with a final [er], but the vowel belongs to possibly different morphemes.]]

Table 16.61: Subjunctive past <ստորադասական սկզբալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւզ-∅-e-∅	օլզէ	uz-ej-i-∅	նլզէի
			‘(if) I wanted’	
2SG	օւզ-∅-e-ր	օլզէր	uz-ej-i-ր	նլզէիր
3SG	օւզ-e-∅-ր	օլզէր	uz-e-∅-ր	նլզէր
1PL	օւզ-∅-e-nk ^h	օլզէնք	uz-ej-i-դk ^h	նլզէինք
2PL	օւզ-∅-e-k ^h	օլզէք	uz-ej-i-k ^h	նլզէիք
3PL	օւզ-∅-e-n	օլզէն	uz-ej-i-n	նլզէին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

Tenses built from the subjunctive: Indicative and future [[In Vozim, many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 16.62). The indicative present and past imperfective are built by adding the prefix /k-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The future and past future are formed also by adding the proclitic /piti/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.]]

Table 16.62: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Indicative present <ւերկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k-o _z -i-m կօլզիմ ‘I want’		k-o _z -∅-e-∅ կօլզէ ‘I would want’	
2SG	k-o _z -i-s կօլզիս		k-o _z -∅-e-r կօլզէր	
3SG	k-o _z -i-∅ կօլզի		k-o _z -e-∅-r կօլզէր	
1PL	k-o _z -i-nk ^h կօլզինք		k-o _z -∅-e-nk ^h կօլզէնք	
2PL	k-o _z -i-k ^h կօլզիք		k-o _z -∅-e-k ^h կօլզէք	
3PL	k-o _z -i-n կօլզին		k-o _z -∅-e-n կօլզէն	
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Future <ապատնի>		Past future <անցեալ ապատնի>	
1SG	t-o _z -i-m տօլզիմ ‘I will want’		t-o _z -∅-e-∅ տօլզէ ‘I was going to want’	
2SG	t-o _z -i-s տօլզիս		t-o _z -∅-e-r տօլզէր	
3SG	t-o _z -i-∅ տօլզի		t-o _z -e-∅-r տօլզէր	
1PL	t-o _z -i-nk ^h տօլզինք		t-o _z -∅-e-nk ^h տօլզէնք	
2PL	t-o _z -i-k ^h տօլզիք		t-o _z -∅-e-k ^h տօլզէք	
3PL	t-o _z -i-n տօլզին		t-o _z -∅-e-n տօլզէն	
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

Present perfect and past perfect [[In SWA, the present perfect (Table 16.63) and past perfect (Table 16.64) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-aḏz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Vozim uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-ic/ <իր>.]

Table 16.63: Present perfect <սարակատար> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւզ-իր i-m	օւզիր իմ	uz-er e-m	ուզեր եմ ‘I have wanted’
2SG	օւզ-իր i-s	օւզիր իս	uz-er e-s	ուզեր ես
3SG	օւզ-իր i	օւզիր ի	uz-er e	ուզեր է
1PL	օւզ-իր i-nk ^h	օւզիր ինք	uz-er e-դk ^h	ուզեր ենք
2PL	օւզ-իր i-k ^h	օւզիր իք	uz-er e-k ^h	ուզեր էք
3PL	օւզ-իր i-n	օւզիր ին	uz-er e-n	ուզեր են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-EPTCP AUX-AGR	

Table 16.64: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւզ-իր Ø-e-Ø	ուզիր է	uz-er ej-i-Ø	ուզեր էի ‘I had wanted’
2SG	օւզ-իր Ø-e-r	ուզիր եր	uz-er ej-i-r	ուզեր էիր
3SG	օւզ-իր e-Ø-r	ուզիր ր	uz-er e-Ø-r	ուզեր ր
1PL	օւզ-իր Ø-e-nk ^h	ուզիր ենք	uz-er ej-i-դk ^h	ուզեր էինք
2PL	օւզ-իր Ø-e-k ^h	ուզիր էք	uz-er ej-i-k ^h	ուզեր էիք
3PL	օւզ-իր Ø-e-n	ուզիր են	uz-er ej-i-n	ուզեր էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

Past perfective or aorist [[The past perfective (Table 16.65) is also called the aorist. In SWA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Vozim subdialect behaves the same, though the past suffix is /-ej/ and the theme vowel is /e/ in all but the 3SG.]]

[[Note that in Adjarian’s earlier transcriptions, he said the past suffix is /ëj/ <էj> but his paradigm uses /ej/ <էj>. (?)]]

Table 16.65: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA	
1SG	օւզ-ե-տժ ^h -եյ-∅	օԼԳԵԵԵ	uz-e-տժ ^h -i-∅	նԼԳԵԴԻ
2SG	օւզ-ե-տժ ^h -եյ-ր	օԼԳԵԵԵՐ	uz-e-տժ ^h -i-ր	նԼԳԵԴԻՐ
3SG	օւզ-ի-տժ ^h -∅-∅	օԼԳԻԳ	uz-e-տժ ^h -∅-∅	նԼԳԵԳ
1PL	օւզ-ե-տժ ^h -եյ-դժ ^h	օԼԳԵԵԵԼԵԶ	uz-e-տժ ^h -i-դժ ^h	նԼԳԵԴԻԼԵԶ
2PL	օւզ-ե-տժ ^h -եյ-կժ ^h	օԼԳԵԵԵԿ	uz-e-տժ ^h -i-կժ ^h	նԼԳԵԴԻԿ
3PL	օւզ-ե-տժ ^h -եյ-ն	օԼԳԵԵԵՆ	uz-e-տժ ^h -i-ն	նԼԳԵԴԻՆ
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to want’ (Table 16.66). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-տժ^h-ek^h/ after the root such that /-e-տժ^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Vozim instead adds a vowel /i/ for the 2SG; it’s unclear if this /i/ is the theme vowel or an added suffix. For the 2PL, the suffix /ek^h/ is added after the aorist stem.]]

Table 16.66: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA ‘want!’	
2SG	օւզ-ի	օԼԳԻ	uz-e-∅	նԼԳԵ
	√-?		√-TH-IMP.2SG	
2PL	օւզ-ե-տժ ^h -ek ^h	օԼԳԵԵԵԿ	uz-e-տժ ^h -ek ^h	նԼԳԵԵԵԿ
	√-TH-AOR-IMP.2PL		√-TH-AOR-IMP.2PL	

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 16.67), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Vozim, the prohibitive is made up of the prefix /m-/ plus the imperative verb.]]

Table 16.67: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)		cf. SWA ‘do not want!’
2SG	m-óuz-î PROH-√-?	մօ՛ւզի	mí uz-e-r մի ուզեր PROH √-TH-2SG
2PL	m-óuz-e-ts ^h -ek ^h PROH-√-TH-AOR-IMP.2PL	մօ՛ւզեցեք	mí uz-ek ^h մի ուզեք PROH √-TH-2PL

[[On page 157, Adjarian left a footnote with examples of imperatives and prohibitives from Vozim (Table 16.68), sentence]].

Table 16.68: Imperatives and prohibitives in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Vozim (Van)	cf. SWA
‘bring! (SG)’	b ^h i բ ^h ի	p ^h er բեր
‘put! (SG)’	d ^h i դ ^h ի	t ^h ir դիր
‘eat! (SG)’	ki կի	ger կեր
‘don’t eat! (SG)’	moxti մ’օլտի	mi uter մի ուտեր

(7) Vozim (Van) dialect

b^hi d^hi ma d̂zi, ki χa d̂zi
bring.IMP.2SG put.IMP.2SG near me.DAT, eat.IMP.2SG with me.DAT
‘Come bring it near me, eat with me.’
բ^hի դ^hի մա ձի, կի խա ձի

Non-finite forms [[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 16.69. I give SWA forms for just some of them because it’s unclear to me what these Vozim participles mean. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-ad̂z/ in SWA, evidential participle /-er/ in SWA. I suspect the Vozim /-ir/ is a perfective converb.]]

Table 16.69: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to want’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

Infinitive	սևորոշ	Vozim (Van) օւշ-ի-լ	օւզիլ	cf. SWA uz-e-l	ուզել
Past	սևցեալ	√-TH-INF օւշ-ա՛տս	օւզած	√-TH-INF uz-ađz	ուզած
		√-RPTCP օւշ-իւր	օւզիր	√-RPTCP uz-er	ուզեր
Future	սպաննի	√-PERF.CVB օւշ-ի-լ-յ	օւզիլիլ	√-EPTCP uz-e-l-u	ուզելու
		√-TH-INF-FUT.CVB		√-TH-INF-FUT.CVB	

Original page number 150.

16.5 Literature

The first study on the Van dialect was done by someone named Գրիչ (see Փորձ. Ա. number 2, page 339-358)⁹ during a study of ‘Manna’ (Սրուանձտեան 1876) by Garegin Srvandztiants (Գ. Վ. Սրուանձտեան; [[SEA: /sərvandʒtjan/, SWA: /sərvan-tʃʰtjan/]]). The second and last work was my work in German (Adjarian 1901). This contains a detailed phonology of the Van dialect, done with European scientific transliteration.

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Van dialect

- General Van dialect:

- * Արիստ. Վ. Տեր-Սարգսեան – Պանդուխտ Վանցիւն. Պօլիս, 1875
- * Արիստ. Վ. Սեդրակեան – Քնար Մշեցոց եւ Վանեցոց. Վրշապո, 1874
- * Գեորգ Շերենց – Վանայ Սագ. Թիֆլիս, Ա. 1886, Բ. 1899
- * Գ. Վ. Սրուանձտեանց
 - – Գրոց ու բրոց. Պօլիս. 1874
 - – Մանանայ. Պօլիս. 1876
 - – Համով հոտով. Պօլիս.
- * Տիգրան Տերոյեան – Երգարան. Պոսթոն. 1901, page 549-592

⁹[[I couldn’t track down this reference. The word Գրիչ (SEA: /gəritʃʰ/) is the Armenian word for ‘pen’, which makes me think this was an anonymous entry. (?)]]

- * Գրիչ – Պանդուխտ Վանցի. (Մատենախ). Փորձ. Ա. թ. 3, էջ 113-135
- Moks subdialect
 - * Գարեգին Սարկաւազ – Սասմայ ծռեր. Թիֆլիս. 1892, page 61-151
 - * Գ. Վ. Յովսէփեան – Ռոստամ Չալ. Ազգ. Հանդ. Ե. էջ 205-254
- Original page number 151.**
 - * Բ. Խալաթեանց – Իրանի հերոսները. Պարիզ, 1901, էջ 45-56
 - * Ա. Աբեղեան – Թլուատ Դաւիթ. Թիֆլիս 1902
 - * Ս. Աբեղեան – Դաւիթ եւ Սիեր. Շուշի 1889
 - * Հայ-Արմէն – Սոկաց երգեր. Արեւել. մամուլ. 1890, էջ 177-179
- Besides these, Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) has published 34 fables from Van, Moks, Norduz, Shatakh, and Vozim. See էմիւնեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], Վրդշատ. volume 2 and 4-6 (Բ, Դ-Զ).
- There are a number of small manuscripts in the Բիւրակն [*Byurakn*] periodical.
 - * From Van – 1898, էջ 183, 459, 558, 583, 1899, էջ 15, 151
 - * Shatakh – 1898, էջ 558, 569
 - * from Vozim – 1899, էջ 20, 119, 298

[[For more recent work on this dialect, see [Martirosyan \(2019: 215\)](#). On Diyadin, see [Martirosyan \(2019: 220\)](#).]]

16.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

16.6.1 Van dialect

Adjarian's source: I have taken from Տեր-Սարգսեանցի Պանդուխտ Վանցի, page 52-55, changing it to my orthography.

Ես քյանի տարի ի կուկյա՛ն ու կընցնի. Ես քյանի տարի ի մեր աչք քո ճամխի վերէն կը խալի. Ես քյանի տարի ի մեր սիռտ քե խամար կը մաշվի. Ես քյանի տարի ի քո սիրուց կը մյանք կարօտ. Է՛հ, վո՞վ իմ յարալու սիռտ պիրեր չիւմ քո մօտ, վոր պանկիր տիսնիր ինոր ցավեր ու վերքեր: Ա՛հ, չանձ հըմէն կսկծավոր յես եմ վիրավոր, չանձ հըմէն խռօված յես եմ տրօրված, իրիցած ու մրկած:

Թող կյանքիս կյանքը երկիր, սարերն ու տանիքներ կանաչ, կարմիր ու նարնջի գամուրով: Կ'իս, յես ի՞նչ անեմ ինոնք, յես մնացի ատներ ու կյերի: յես մնացի վոռաբույրի:

Թող ամբողջական պտուղներ խասեն, միլիոններաց պես շարվին ու կաթիլ անեն վեր կանաչ խոտին, լոմոր լոմոր լոմորովին, յես ի՞նչ անեմ ինոնք, կարօտ մնացինք: տիւ պետք ես խամ տաս ինոնց ու խոտ տաս, համ ինոնց, համ ձիկ:

Թող խօջան ժողովե առծաթն ու վոսկին, ակն պավական, միլիոններ անգլին չանծ Վաննա ծով լիցուցի, չանծ աշխրոքիս սարեր բարդի, թեղի ու սեխչի, ինոնք հըմեն առանց սիրու, առանց սոտի ինչի՞ս խամար ի. Կ'ի, առանց քե աստղվորիս մալն յես ի՞նչ անեմ: Ա՛խ, թե յես քե խամար մեռած եմ, էլմ՛ կասեմ, աշխերքիս մալն յես ի՞նչ անեմ:

Original page number 152.

Մենք ծեռք տվինք ծեռաց, ուխտ արինք խտրաց, վոր խտրաց ապրին, խտրաց մեռնինք: քո սեր տվիր, իմ սիռտն առիր ու մեր սիրու խօսք լսեց երկինք, լսեց երկիր: մենք ուխտ արինք, ու մեմեկու վերեն խոկյի կու տինք: Կ'ի, ճղակտոր էլավ մեր յեղունիկ սեր: ու քեռքախան էլավ մեր սիրտ: տիւ կարիք կնանցիր ու ինգամ օտար երկիր ու գատ մնացիր: տիւ քոռտինք կը թանփես, յես առտսուկ: տիւ մեռած ես, յես բեզրած, օրս աստղվորս կնանց, էլ գաղ չմնաց: Էնչանք կանչեմ, սարեր լացուցեմ, յես առանց քե սերն ի՞նչ անեմ, սիրտն ի՞նչ անեմ, ուխտն ի՞նչ անեմ, կյանքն ի՞նչ անեմ:

Քո ջուխտակ այվընիկ ծանքեր կուց կուց առտսուկ կը թանփես, կուլան ու կասեն. «Մեր խերն ինչի՞ չիրե, դեդե մարե, ապա յեփ պիտի կյանք»: Ձի կը խառնուցեն սիրտս կը դաղեն: էլ ինոնց խապելու մամփար չմնաց: ասքն ու պարիկամ տիւր տրացին, ձի խառնումնք կ'անեն ծեր մարթուց ի՞նչ խամբար կա: յե՞փ պիտի կյանք: էլ խերիք չէլավ կարիքութան մեջ մնա: էլ խոկյիս էլավ շատերաց տուտ խապելուց: յես ծեռքից կնանցի: Տիւր տրացին, ասքն ու խնամին յես ի՞նչ անեմ առանց իմ ծեռակիկ ծանքերու աղին: յես ի՞նչ անեմ վորտին, առանց իմ նաղելի կարիքին: աշխար ձի մուր ի, վո՞վ կիրիշկի վեր լաճերաց, կարիքիս մեռնեմ ուր ճամխըներաց:

Մեր տուն տեղ մեր ծեռքից էլավ: օտար խաֆքու պես մնացինք վեր չոր խըլի: վո՞վ պիտի մեր նեղուրեն տիսնա, մեզ օղորմի: խեխ ու անտեր մնացինք: քեղնից տվել մարթ չունինք: ի՞նչ կասես, սաղ սաղ մեռնե՞նք:

խերտ ու մերտ խալիվորցիր են: յես ինոնց դարդն չեմ կանա քաշե: յես քե քիչ կըրիցի, տիւ շատ իմացի: շոտ թօղ արե, էլ խերիք ի. խերիք ի տանն տանեք, տանտակ նստեք: իսկի չե տարին քյանի մ՛ կուռուշ փարա ճամխեք: մենք երթանք մուրանք, պիրենք քո տղենե՞ր պախենք: էլ չենք կանա անել, ինչ վոր արինք՝ են էլ խերիք ի:

16.6.2 Diyadin subdialect

Adjarian's source: From the village of Basargechar of New Bayazet.

Իմ խեր իմ ախպօր խետ մէ օր առանց սէլ քլնացին (կամ քլացին) վոր քիւլաւշ բերեն. քլամին կայնաւ. շատ էլ քլամի էր...

Original page number 153.

... ինչքան սէլ բարցին, քլամին խըրցներ վեր տըվեց, քըցեց քլետին. չուր էնի կանի կը դնի, քլամին վեր կուտա: Խերս յերսօտ էր. քլամու վրէն յերսօտաւ, խըրցներ վեր տըվեց ասեց. Ես էլ քլեգ, Ես էլ քլեգ: Փափախն էլ կը խանա կը դլօղկա կը քըցա գլետին. շորերն էլ վրեվէն խանեց քցեց. Ես էլ քլեգ. իս չէս ի քլա Ես էլ պրծուս տանես:

* *

Չատկի խլուսուն էր. Էկան իմ ախչկէն ուզելու. խերն էլ ասաց իմ ախչիկ կուտամ քլօ տղին: ուրանք լավ ին. ուրանց բնուէն լավ էր, ամա քլասիբ ին. Էհ, ուր կընկյան կը պախա ասինք տըվեցինք. ամա ախչկա սրտօվ չէր: Մնաց վոր իմ տղեք գիտին (գիտցած ին) թէ իմ մարթ թռանա (հանաք, կատակ) էրեր ա ուրանց խետ, թէ իմ ախչիկ կուտամ քլօ տղին. չին գիտցե վոր սրտանց էր ասեր էր. վոր յետօ իմացան թէ Ես բան օղորթ ա, ուզեցան քրոչ թէ առի (արի) յետ դամի, մի՛ առնի: Ախչիկ լէ վերցրեց թէ յես հարուստ մարթու ախչիկ ըլնեմ, իմ բիւլոր ախբ՛րներու անուն ափեմ գլետի՞ն: Յետօ յեխբ՛արներ կայնան թէ արի քլեգի յես դարցուցենք, էլ չենք իտա Էն տղին, լավ տղի կուտանք: Իւր քիւր վերցրեց թէ յեխբ՛ար ջանէ, չե՛ղի դառնալ. իմ խօր անվանի ամօթ ա: Ուր անուն լէ Սօֆյան ա:

Մէ ամըսվա խարս էլավ. լավ խարսնիս էրեցինք. խարսնըսեն մէ ամիս յետօ մախացավ. խինգ օր խիվընդցավ մեռավ: Յես կանիծի կասի. բօխչէդ կապոկ մա. խինեդ քլամին տանա. սկի արժան չըլնես վոր դու ընէնց խօսար չես եղե. կ'ասեր. մա՛յրիկ ջանէ, ա՛ղէ ջանէ, յես մկա մեռնիմ վոր քի՞ջ լան, Էն վախտ կը մեռնիմ վոր օխտը ձեռքի շոր էլնի, վոր դնես հառչէդ իմ խամար լան:

Մկա իմ տան էրէխեք վրէն խաղ ա կապած.

Յես Սօփին եմ ծամավոր,

Դու Մանուկն իր խամավոր.

* *

Դօրթմա (ճիշտ որ) խամավոր տղա էր. ամա քլասիբ էր. քլասիբին գիևաս ի՞նչ դդար պատվեյի էլնի, ինչքան լավ գրուցա, պատիվ չկա. քլասբի բան մերժուկ ա:

Մկա կիւլամ. օր իրեք խետ կիւլամ. բա չե՞մ իլամ. Էն շորեր վոր կարի, վոչ խաքլավ. ինչ վոր կարի՝ կապուկ մնաց. մկա...

Original page number 154.

... կանիծե՞մ. Էն վախտ կանիծի. իմ լիզուն չորներ. մկա չեմ անիծե, յախտ կեմ անիծե:

Քյո դախին Է՞տ էր. կըսա արթանջ արթանջ. մկա պրծա՞ր:

Adjarian's source: This is narrated by the unfortunate mother of Sopia (Սոփիա) Aslik (Ասլիկ). I transcribed it during my summer travels of 1907 in Basargechar.

16.6.3 Moks subdialect

Adjarian's source: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], 4, page 57.

Թաքյավոր մ' կեր, իրիք տղա ուներ, իրիք ախչըկ. Եսաց. – Իս կը միռնիմ, խաֆք գյա, գել գյա, առչ գյա, ախչկըտիր կըտեք (կուտաք), Եսաց. իս ինչ կը միռնիմ, իմ իտիվէն չգեք՝ Եսաց. ինչ կը պսակվեք՝ մա ծի կընկտիք չը քընեք՝ Եսաց. ծառ մը կա մի (մենք ծառ մը ունինք), իրիք խնծուր կը բռնը. Հուլիսի տասնըիսգին կը գյան, կը տանըն. չըն թուղըն տըսանք ինչ խնծուր ի (անմահական խնծուր ի). ան ցածրի խնծուր մինծ տղըն, ան միչի խնծուր միչնիկ տղըն, ան վերի խնծուրն էլ պզտը տղըն: Եսաց. յօթ օր իմ գիրիզման կը պախեք. գըշիր ճրաքն էլ չըք թուղըն ընցնը:

Խեր միռնավ. տը տանին վիրուցին. Երկու միծ տղեք ասըցըն. – Խիտ Երթանք:

Փուքը Եսաց. – Չընք Երթա:

– Ի՞նչըխ, մի խեր մեռնը, ասըցըն, մինք չերթա՞նք խիտ՝

Պզտիկ ախբերն էլ առնն. գիւրովէն գնացըն խիտ:

Մինչիվ գխեր պախըցըն, Էկան, խրօխբեր նստավ թախտ, թաքյավորութեն առըց:

Փուքը ախբեր Եսաց. – ՉԷ՞ իս ծի ասըցըն «չինք Երթա իտիվ»:

Առչ իրի. նստավ խնամաթոռ. – Ձի մինծ քիւր տը տեք ճը, Եսաց:

Երկու մինծ ախբեր ասըցըն. – Մինք մի քիւր ի՞նչըխ տը տանք առչին. չընք իտա. տանը տ'ուտե:

Պզտիկ ախբերն Եսաց. – Իմ խօր խուսք չերի, կուշտ կիրա. ա՛ս էլ չէնըմ, տը տամ տանը՛ (պիտի տամ տանի):

Մինչ քիւր առչ առըց տարախ:

Original page number 155.**16.6.4 Norduz**

Adjarian's source: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], 4, page 97.

Մեկ լավ տղեւ-մ կեր. զինքն էր, ուր մեր. էլավ գնաց մեկ գեղ. ասաց. – Տ'եհամ մօ ռես, ըլնեմ վօրթկարած:

Գնաց, խնդրվավ, ասաց. – Ձի անես վօրթկարած, շախվեմ:

Ասաց. – Այ տղա, դիւ կանա՞ս վօրթիկներ շախես: Ասաց. – Կանամ:

Ասաց. Դէ՛, գնա՛ յեռչեվ վօրթկներաց. կիրակնեց կիրակի քիւ խաց-մաց ժողվի յըմեն վօրթկի մեկ դիտոր ցօրեն տամքիւ հախ:

Էլավ, գնաց յեռչեվ վօրթկներաց: Էն վօրթիկ իշ կը դրռչըկեր, պառաի կեհեր, Էն կըհեր. տղեն կըհեր կը տփեր, բիրեր մըջ վօրթկներաց. իշ կը մներ դումահիք (ետուէն), կը տփեր, չում կը խասցներ վօրթկներաց:

Եղա լավնով մեկ շարթվան մէջ խինք, վեց վօրթիկ սպանեց:

Գեղական Էլան, գնացին ռեսին ասին.

– Մենք Էն վօրթկարած կապով չընք անի. մե վօրթկներ յըմեն սպանեց:

յէլան մլուցին դիւս, գեղից խանին:

16.6.5 Shatakh

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], 4, page 369-370.

Միեր Սասուն կը նստեր թաքյավոր,

Մըսրա Մելիք Մըսըր կը նստեր թաքյավոր.

Մըսրա մելիքի կնիկ ճիժ չուներ:

Մըսրա մելիքի կնիկ իրան մէջ կը մտածի.

Մելիքից իրավունք կառնի, կըսի.

– Ձի ճիժ չունեմ, վոր Մըսըր թաքյավոր ըլնը:

Մերմս փոխեմ, տղեմ ըլնը, ըլնը Մըսրա Մելիք.

Մըսըրա թաքյավորութուն կանգնի:

Ուր գյօղիկ, լաչիկ կօղօրկի Միեր թաքյաւորի խամար.

Միեր կը տիսնա գյօղիկ, լաչիկ օղօրկի ի ուր խամար,

Ըսիր ի. – «Վոր յես գյողիկ, լաչիկ օղօրկի եմ.

Էն չգյա, քըն գիս շատ կնիկ ի»:

Էն տեղ Միեր ի՛լ կըսի.

Original page number 156.

– Վոր նա խաբար Էն տվիր ի, յես տըհամ:

Կնիկ կըսի. – Մա՛րթ, մե՛հա. տղիկ բան չի քի խամար:

Կըսի. – Կնիկ, յես տըհամ. յես չըհամ յես էլ ինու ցեղ կնիկ եմ.

Ճարն ի՛նչ ի. տհամ. չըհամ չըլնը: Իլավ գնաց,

Երկու գիշեր, յան իրեք գիշեր մօտը քնախ:

Դարձավ Էրի տուն:

Մըսրա-Մելիք գինք մեռավ:

Ինը ամիս, ինը օր վոր թըմմավ, Աստված ինու տղեմ իտու:

16.6.6 Vozim subdialect

Adjarian's source: I personally transcribed this in Paris 1897, with a recent migrant from Vozim.

Կըլին չուրս մարթ, կիան լաուտուպեն. կիան (կամ կիհան) սարըմ գ'ըլթիս կը տեսին վոր գ'իլը կը գ'յա. իւէյսյ խատ չարջար գ'ըլթվ կը տեսին վոր գ'իլը կը գ'յա. իւէյսյ խատ չարջար կը գ'յան. մու ջիւջ ընկիր ուր շլաթը գ'ետին կը դ'ընի, մու կըսի. «Յերի յեկէք ժողվէք իսի բ'ամ տ'ըսիմ (բան մը պիտի ըսեմ). ըշկի (սայէ') ձ'իւրեն (կարդալ ձ'իւրեն) իւէյսյ չարջաք քետթ գ'իլդեր կը գ'յան. մու միք էլինք ասուցմնէ թալըվինք, ալ մի շաշխանէք վորե՞ ինք դ'րի վեր մի թիվէն: Մու քյանի վոր իմ սիրտ կը տրախկա՝ շաշխանէն իս անուց ձ'եռ չմէյտա (չեմ ի տար). մու գաւրկըցէք, վոր փախնէ՝ ուր կընկյան քյաֆէք վար ուր գ'ըլխուն յեղնէ»:

* *

Օ'րըմ ոլմիւդիւր կկանչի. – Պօ՛գօ, յարի, քի բ'ամ տըսիմ:

Պօգօն կէլի կիա (կերթայ), կըսի.

– Բ'առկօն (բարի երեկոյ), Կարապիտ աղա. ի՞նչ կը խրամայիս:

Կըսի. – Հասօր քիւ ջ'ուրէյն տըտաս, վորը բինբաշէյն իւեծնի իա Կծվակ (գիւղ մ'է):

Կըսի. – Չի, Կարապիտ աղա, իմ ջ'ուրէյն մարթիւ չմէյտա:

– Չի, տտաս:

– Չմէյտա. վալլահ, Կարապիտ աղա, մկա իմ վէյգ կտրիս ու իմ ջ'ուրէյն չմէյտա:■

– Վորե՞ չսէյտա (չեմ ի տար), մահռուզ (անիծած) պապ, ի՞նչ անուկ կը դ'նիս օր չսէյտա. տղէքդ'իր, գ'յացէք անուր ջ'ուրէյն բ'իրէք:

Original page number 157.

Տղէք կիան, ջ'ուրէյն մըսրը վըրվէն կը հարցըկին, կօւրդ'էյն (կորդին «թամբ») կը դ'նին վրէն, կառնին կը բ'իրին, կկապին վար դ'ռան. կիան կըսին. – Կարապիտ աղա, ջ'ուրէյն բ'իրիցէյնք:

Պօգօն կըսի. – Կարապիտ աղա, ջ'ուրէյն տարա՞ր:

– Կը տանէյմ ու քիւ աչքն էլ կիսանիմ:

– Է՛հ, աղէկ, Կարապիտ աղա, թիս քիւ խաբար յեղնի:

Պօգօն կէլի կիա ցա՛ծր, կընկնի դ'էօս (դուրս), կիա կը կանչի.

– Պո՛ղոս, յար՛ ըսիմ. գ՛յըտի՞ս, Կարապիտ տղեն գեօրեօվ մի (մեր) ջ՛ուրեյն տարավ յարի մի ճակիր (զէնքեր) կապինք:

(Շարունակութիւնը Պօզօն կը պատմէ):

Ճակիրը կապըցէնք, գ՛յացէնք վան քեօշքը՛ դ՛ռան կանգնանք. կանչըցէի. «Կարապի՛տ աղա, քյիւ գ՛յըլօխ հետըսէն բ՛ի¹⁰ դ՛եօս: Կարապի՛տ աղա, ջ՛ուրեյն տը տանէյս. մօւ ասացել, թը դ՛իւ չտանէյս, քյիւ մեր անըծիմ, քիւ յօթ պորտ անըծիմ թը դ՛իւ չտանէյս. դի յէ՛րի տար: Իս իմ ջ՛իւրիւն հաֆսար (սանձ) բ՛ըռնըցէյ՜ ու տարա կապըցէ վը մարէյն: Կարապիտ աղա, մկա կտրէյճ իս, յէ՛րի տար. ջ՛ուրեյնս՜ տարա: Քյիւ բինբաշէյն վո՞րն ի, ասի անօւր, թխ գ՛յա՝ ան տանէ: Քյիւ բինբաշէյն վո՞րն ի, ասի անօւր, թխ գ՛յա՝ ան տանէ: Դ՛եօ՝ չէ, քյիւ բինբաշէյն չէ, ձ՛ի յօթ խեր գ՛յա՝ չկա՛նէ տանէ: Վալլահ իս մկա փոսուն (փորոտիք) քյիւ փուրէն տիսանիմ: Դ՛իւ գ՛յըտի՞ս իս վո՞րն իմ. մօւ իս Հզմա Պօզօ տղէն իմ, գ՛յըտի՞ս»:

Մօւ իս տարտ իմ ջ՛ուրեյն, ալ մարթ հիմ յերեվան չէկավ. չկյախշցան (չհամարձակեցան):՜ Մօւ Կարապիտ աղէն էլավ գ՛նաց հիքմէթ, ասից. «Անա մարթ չմ՛լզի մանչ (մէջ) իմ գ՛յեղէյն. նա մարթէյք մարթասպան ին. յա նա մարթէյկ տը միխ դ՛եօս, յա մինք տիանք»:

Մօւ իս էլա, ի՛նչ կեր ձէյ, էլա կեր ձէյ թագէյս մ ու լօփ մ՛ (կապերտ). բ՛անրցը վր իմ ջ՛իւրիւն, ու խեծա իմ ջ՛ուրեյն, ու շաշխանէն դ՛րի վր իմ թիվէյն, ըսի. «Կարապիտ աղա, իս կիամ. թը դ՛իւ խարեր խոկյով չգ՛աս իմ հեռչիկ սա (թրք. իսէ՛ եթէ), իս քյիւ մեռել անըծիմ. թը դ՛իւ վորցը մարթ իս՝ մըչ...

Original page number 158.

... գ՛յեղէյն բաբագերուհին չվէ՛լի (չի՛ վայելեր). արի իմ հեռչիվ ու քի նշանց տամ»:

Մօւ էլա գ՛ընացէյ մանչ իմ նայարներին. մօւ իմ նայարնիր ըսէյն ձէյ. վորե՞ Էկար: Մօւ իս էլա գ՛ացէյ խլաթու յերկէյր: խլաթցէյք ուրանց կնէյկ հալէօվ՝ կօւզէն վր ձէյ գօրբըթեն Էնէն: Մօւ իս Հըզմըցէյ յեղնէյմ ու տառան խլաթցօց Էվալլահ Էնի՛մ. մօւ իմ խերէյն դաբուվ չէ ըրած. ասը՛ իամ ասլանիր թը գանըն, ըզձը սպանըն աղէկ ի՝ քանց խլացէյք վոր վր ձը գօրբըթեն տենին:

¹⁰[[Adjarian left a lengthy footnote here that is I moved to §16.4.3.3.2.]]

17 Tigranakert

17.1 Background and literature

Original page number 159.

The central city of this dialect is Tigranakert (Turkish: Diyarbakır). Similar to the Moks subdialect, this is the southern border of Armenian, south of which Kurdish or Arabic are spoken. It spreads in the southwest until Urfa or Edessa; and starting close to that, the Euphrates river takes the dialect's western borders until Arghni, and then with a straight line until Lice. The northern and eastern border forms the Mush dialect. Based on this, the locations where Tigranakert is spoken are the city of Tigranakert, Hazro, Hazzo, Khian, Siverek, Edessa, and Lice. The latter is originally Kurdish-speaking, but there are many migrants from Tigranakert who have revived the Armenian dialect.

[[*Martirosyan (2019: 207) seems to treat Edessa/Urfa as a separate dialect.*]]

The dialect of Tigranakert is still not studied at all. Published manuscripts that use this dialect or its other branches are very insignificant pieces. These are small collections of proverbs, riddles, and popular blessings, in the Istanbul ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] periodical. For example:

- from Tigranakert:
 - year 1898, page 332, 337, 413, 445, 470, 569, 654, and 700
 - year 1899, page 545, and 731
 - year 1900, page 330, 450, and 677
- from Khian:
 - year 1898, page 301, 493, and 701
 - year 1899, page 650
- from Hazzo:
 - year 1898, page 538
 - year 1899, page 37, 75, and 641
- from Hazro:
 - year 1899, page 805
 - year 1900, page 263
- from Urfa

- year 1900, page 331
- from Siverek
 - year 1900, page 331

There is a sample of the Tigranakert dialect in ԱՐԵՎԵՂԵԱՆ ՄԱՍՈՒԼ [*Eastern Press*] 1884, page 470-472, but it is not authentic (հարազատ).¹

During my summer travels in 1910, I got acquainted in Istanbul with two newcomers from Tigranakert; one was a teacher, and the other a medical student. With their help, I started...

Original page number 160.

... to organize a study of the Tigranakert dialect, from which I take the following concise outlines.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 213).*]]

17.2 Phonology

17.2.1 Segment inventory

17.2.1.1 Vowel inventory

The Tigranakert dialect occupies a middle ground between the Mush and Malatya dialects. Among the vowels, the vowel /æ/ <ւի> is extremely common, while the vowels /oe, ʏ/ <ո, իւ> are rarely sometimes found in foreign words.

17.2.1.2 Consonant inventory

17.2.1.2.1 Laryngeal changes In its consonants, the Tigranakert dialect presents a system that is entirely different from all the other dialects that we have seen up till now. From the three degrees of consonants in Old Armenian, only two remain: voiced and voiceless aspirated. The Armenian voiced stops and affricates become voiceless aspirated, the voiceless unaspirated become voiced, while the voiceless aspirated stay the same (Table 17.1).

¹[[*I translated the word հարազատ here as ‘authentic.’ But I’m not sure if the word հարազատ here is meant to say that the text is a secondary source, a translated source, or just not familiar to Adjarian. (?)*]]

Table 17.1: Laryngeal changes from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth’	beran	բերան	p ^h eræn	փերան	beran	բերան
‘barefoot’	bokik	բոկիկ	p ^h obig	փոբիգ	bopik	բոպիկ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h ænaæg	թաննաիգ	danak	դանակ

(In the Hazzo subdialect, we find the voiced aspirated group, similar to the Mush dialect. But here the phonetic rules have taken a step further; the voiceless unaspirated sounds also turned to voiced aspirated (Table 17.2)).

Table 17.2: Voiced aspirated sounds in the Hazzo subdialect of the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Hazzo (Tigranakert)		cf. SEA	
‘he got up’	kangnets ^h ալ	կանգնեցալ	g ^h annav	գ ^h աննավ	kangnets ^h	կանգնեց
‘woman’			g ^h nik	գ ^h նիկ	kənik	կնիկ
‘place’	teł	տեղ	d ^h iex	դ ^h իխ	teɣ	տեղ
‘he would want’			g ^h uzer	գ ^h ուզեր	kuzer	կուզեր

17.2.1.2.2 Arabic consonants /ʕ, ħ, q/ <‘, h’, ɣ’ and /l/ <լ’> Among the consonants, the following are added: /ʕ, ħ, q, l/ <‘, h’, ɣ’, l’>. The first three are borrowed from Arabic, and they are found only in Arabic words. The <‘> signifies the Arabic sound /ʕqjn/ <‘ալլ> (<ع > /ʕ/), the <ɣ’> signifies the Arabic sound </k^haf/ > քաֆ (<ق > /q/), and the <h’> signifies Arabic <haw > /ha/ (<ح > /ħ/). For example, Table 17.3.

Table 17.3: New consonants /ʕ, ħ, q/ <‘, h’, ɣ’> from Arabic in the Tigranakert dialect

	Arabic		> Tigranakert	
‘scorpion’	<‘aqrab>	عقرب	ʕaqrab	‘աղ’րաբ
‘life’	<‘umr>	عمر	ʕœmr	‘եօմր
‘zaatar’	<za‘tar>	زعتر	zɑt ^h ar	զա‘թար
‘heart (Arabic), false (Tigranakert)’ false (Tigranakert)’	<qalb>	قلب	qælb	ղ’ալբ
‘halva’	<ħalwā>	حلوى	ħælvæ	հ’ալվա
‘jujube’	<‘unnāb>	عناب	ʕunnab	‘ոլնսաբ
‘cuckoo’	Classical Armenian		> Tigranakert	
	kəku	կկոկ	ququ	ղ’ոկղ’ոկ

17 Tigranakert

The sound <ɹ' > is /l/ <ɹ' > with a soft pronunciation ([[l'/]]), similar to Russian /l'/ <ль> and it is found in native Armenian words (Table 17.4).

Table 17.4: Sound /l'/ <ɹ' > in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'fawn'	ul	նլ	ul ^{l'}	նլ ^{ɹ'}	ul	նլ
'head'	gəlux	գլուխ	k ^h l ^{l'} ux	քլ ^{ɹ'} ուխ	gəlux	գլուխ
'Pleiades'	bojlk ^h	բոյլք	p ^h ul ^{l'} k ^h	փոլ ^{ɹ'} ք	bujlk ^h	բոյլք
'to wash'	l ^h anal	լուանալ	l ^{l'} vænæɹ	լ ^{ɹ'} վանալ	ləvanal	լվանալ
'to bathe'	loganal	լոգանալ	l ^{l'} ognæɹ	լ ^{ɹ'} ոգնալ	loganal	լոգանալ

17.2.1.2.3 **Patalalized stops** /k^j, k^hj/, /d^j/ <կյ, քյ, դյ> Similar to the Van dialect, here we also find the sounds /k^j, k^hj/, <կյ, քյ> and also the sound /d^j/ <դյ> (Table 17.5).

Table 17.5: Palatalized sounds /k^j, k^hj, d^j/ <կյ, քյ, դյ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'I wore'	hagaɹ	հագայ	hæk ^h jæ	հայքյալ	haga	հագա
'to come'	gal	գալ	ik ^h jæɹ ^{l'}	իքյալ ^{ɹ'}	haga	gal
'godfather'	kənk ^h ahajr	կնքահայր	ink ^h jæsvur	ինքյանվուր	kənk ^h ahajr	կնքահայր
'pot'	putuk	պուտուկ	bud ^j ug	բուդյուգ	putuk	պուտուկ

17.2.1.2.4 **Glide** /w/ <ւ> The subdialect of Hazzo has created a new half-sound, which except for Maragha, is not found in other dialect. This is the English sound /w/, whose exact correspondent in Old Armenian is the form <ւ> /w/, just as how we transliterate. It is likewise found in words borrowed from foreign languages (Table 17.6).

Table 17.6: Glide /w/ <ւ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'on'	i veraj	ի վերայ	wəren	ւըրէն	vəra	վրա
'that'	or	որ	wər	ւըր	vor	որ
'time'	Arabic <waqt> وقت		> Tigranakert waχt ւախտ			

17.2.2 Sound changes

Among sound changes, it is worth mentioning the following.

Original page number 161.

17.2.2.1 Monophthong vowel changes

17.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <u> The Classical sound /a/ <u> has for the most part changed to /æ/ <ü>, such that the dialect is filled with this sound. For a person from Tigranakert, it is difficult to pronounce the sound /a/ <u>; that sound is preserved only next to the sound /r/ <n> and in few other circumstances (Table 17.7).

Table 17.7: Change from Classical Armenian /a/ <u> to usually /æ/ <ü> but sometimes /a/ <u> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
'pompos'	ambartawan	ամբարտաւան	æmp ^h ærdævæn	ամփարդւմն	ambartavan	ամբարտավան
'cane'	gawazan	գաւազան	k ^h ævæzæn	քավնզան	gavazan	գավազան
'deacon'	sarkawag	սարկաւագ	særgævæk ^h	սարգամվաք	sarkavag	սարկավագ
'water-mill'	d̄zəralats ^h	ջրաղաց	t̄ ^h æwærts ^h	չնղւրց	d̄zəravats ^h	ջրաղաց
'stall'	aχor	ախոռ	aχor	ախոռ	aχor	ախոռ
'granary'	ambar (?)	ամբար (?)	ambar	ամբար	ambar	ամբար
'male cat'			artj ^h	առչ		
'censer'	burvar	բուրվառ	p ^h ulvar	փուվառ	burvar	բուրվառ
'to life'	barnal	բառնալ	p ^h arnal	փառնալ	barnal	բառնալ

17.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <n> The Classical sound /o/ <n> has changed to /u/ <nL> (Table 17.8a). But in the case declension, we find as in Table 17.8b.

Table 17.8: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u/ <nL> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. 'new'	nor	նոր	nur	նուր	nor	նոր
'belly'	p ^h or	փոր	p ^h ur	փուր	p ^h or	փոր
'pit'	p ^h os	փոս	p ^h us	փուս	p ^h os	փոս
'earth'	hoł	հող	χoϝ	խուղ	hoϝ	հող
'onion'	soχ	սոխ	sux	սուխ	soχ	սոխ
'dry'	t̄ ^h or	չոր	t̄ ^h ur	չուր	t̄ ^h or	չոր
'four'	t̄ ^h ors	չորս	t̄ ^h urs	չուրս	t̄ ^h ors	չորս
b. 'belly-GEN'	p ^h or-i	փորոյ	p ^h or-i	փորի	p ^h or-i	փորի
'pit-GEN'	p ^h os-i	փոսի	p ^h os-i	փոսի	p ^h os	փոսի
'earth-GEN'	hoł-oj	հողոյ	χoϝ-u	խողու	hoϝ-i	հողի

17 Tigranakert

The same sound at the beginning of monosyllabic words becomes /vo, və/ <վօ. վը>; it becomes /o/ <օ> at the beginning of polysyllabic words (Table 17.9).²

Table 17.9: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /vo, və, o/ <վօ. վը, օ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘who’	ov	ով	vov	վօվ	ov	ով
‘buttocks’	or	ոռ	vər	վըռ	vor	ոռ
‘lentil’	ospən	ոսպն	vəsp	վըսպ	vosp	ոսպ
‘orphan’	orb	որբ	vərp ^h	վըրբ ^h	vorp ^h	որբ
‘smell’	ort ^h	որթ	vərt ^h	վըրթ	hort	հորթ
‘smell’	ozni	ոզնի	oznig	օզնիգ	vozni	ոզնի
‘to twist’	olorel	օլորել	olril	օլրիլ	volorel	օլորել
‘gold’	oski	օսկի	ozgi	օզգի	voski	ոսկի
‘alive’	ołdʒ	ողջ	voχtʃ ^h	վօխչ	voχtʃ ^h	ողջ
‘to be cured’	ołdʒanal	ողջանալ	oχtʃ ^h ənnæl	օխչըննալ	voχtʃ ^h anal	ողջանալ
‘bone’	oskər	օսկր	osk ^h ur	օսքրուր	voskor	ոսկր

17.2.2.1.3 **Classical Armenian /u/ <n>** The Classical sound /u/ <n> usually stays /u/ <n> (Table 17.10a).³ But it becomes /o/ <օ> in the word in Table 17.10b.

Table 17.10: Change from Classical Armenian /u/ <n> to /u/ <n> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. ‘dog’	fun	շուն	fun	շուն	fun	շուն
‘deaf’	χul	խուլ	χul	խուլ	χul	խուլ
‘pomegranate’	nurən	նուռն	nur	նուռ	nur	նուռ
‘camel’ (?), ‘vow’ (?)			uχd	ուխդ		
‘fawn’	ul	ուլ	ul ⁱ	ուլ ⁱ	ul	ուլ
‘incense’	χunk	խուկ	χung	խուկ	χungk	խուկ
b. ‘door’	durən	դուռն	t ^h or	թօռ	dur	դուռ

17.2.2.1.4 **Classical Armenian /e/ <t>** The Classical sound /e/ <t> becomes /i/ <ի> in the final syllable (Table 17.11a). But it becomes /e/ <է> during case declension (Table 17.11b).

²[[For the word ‘calf’, Adjarian provides an Classical ancestor /hort^h/ <հորթ>. But the most prescriptive Classical form is /ort^h/ <որթ>. I changed his example for accuracy.]]

³[[For the Tigranakert word /uχd/ <ուխդ>, it’s unclear if this word is a reflex of the Classical word for ‘vow’ /uχt/ <ուխտ> or for ‘camel’ /ult/ <ուղտ> (SEA: /uχt/). (?)]]

Table 17.11: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
a. ‘face’	eres	երես	eris	երիս	jeres	երես
‘place’	teł	տեղ	diɤ	դիղ	teɤ	տեղ
‘medicine’	deł	դեղ	t ^h iɤ	թիղ	deɤ	դեղ
‘sun’	areɥ	արեւ	æriv	արիվ	arev	արև
‘needle’	asełan	ասեղն	æsiɤ	ասիղ	aseɤ	ասեղ
b. ‘face-GEN’	eres-i	երեսի	eris-i	երեսի	jeres-i	երեսի
‘medicine-GEN’	deł-i	դեղի	t ^h eɤ-i	թեղի	deɤ-i	դեղի

At the beginning of words, this sound becomes /je/ <յե> for monosyllables, while /e/ <ե> for polysyllables (Table 17.12).

Table 17.12: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, ե> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘ox’	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
‘I’	es	ես	jes	յես	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jeɤp ^h	երբ
‘yesterday’	erēk	երեկ	ereg	երեզ	jerek	երեկ
‘iron’	erkat ^h	երկաթ	ergæt ^h	երգաթ	jerkat ^h	երկաթ

17.2.2.2 Diphthong changes

17.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ> The Classical diphthong /aj/ <այ> becomes /e/ <ե> (Table 17.13).

Table 17.13: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /e/ <ե> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
distal ‘that yonder’	aĭn	այն	en	են	aĭn	այն
proximal ‘this’	aĭs	այս	es	ես	aĭs	այս
‘wood’	p ^h aĭt	փայտ	p ^h ed	փեդ	p ^h aĭt	փայտ
‘vineyard’	aĭgi	այգի	ek ^h i	եքի	aĭgi	այգի
‘to burn’	aĭrel	այրել	ervil	երվիլ	aĭrel	այրել
‘lightning’	kaĭtsakən	կայծակն	gedzæk ^h	գեծաք	kaĭtsak	կայծակ

17 Tigranakert

17.2.2.2.2 Classical Armenian /iʰ/ <իւ> The Classical diphthong /iʰ/ <իւ> becomes /i,u/ <ի, ու> (Table 17.14).

Table 17.14: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /i,u/ <ի, ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
‘blood’	ariւոն արիւն	ærin ւիրիւն	arjun արյուն
‘hundred’	həriւր հարիւր	hærir հւիրիր	harjur հարյուր
‘flour’	aliւր ալիւր	æliŕ ւլիր	aljur այուր
‘column’	siւոն սիւն	sun սոն	sjun սյուն
‘snow’	ḏziւոն ծիւն	ts ^h un ցոն	ḏzjun ծյուն

17.2.2.2.3 Classical Armenian /oi/ <ոյ> The Classical diphthong /oi/ <ոյ> becomes /u/ <ու> (Table 17.15).

Table 17.15: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
‘light’	lois լոյս	lus լոս	lujs լոյս
‘Pleiades’	boilk ^h բոյլք	p ^h ul ^h k ^h փոսլք	bujlk ^h բոյլք
‘nest’	boin բոյն	p ^h un փոն	bujn բոյն

17.2.2.3 Consonant changes

17.2.2.3.1 Classical Armenian /h/ <հ> The Classical consonant /h/ <հ> generally stays /h/ <հ>, just as in the Mush dialect; but it changes to /χ/ <խ> in the words in Table 17.16.

Table 17.16: Change from Classical Armenian /h/ <հ> to /χ/ <խ> in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian	> Tigranakert	cf. SEA
‘earth’	hoł հող	χus խոս	hoɤ հող
‘far’	heroj հեռոյ	χoru խօռու	heru հեռու
‘time’	heł հեղ	χis խիղ	heɤ հեղ

17.2.2.3.2 Word-medial gemination In many places, it is notable that word-medial consonants are repeated (Table 17.17).

Table 17.17: Gemination from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘cheap’	արձան	արժան	ezzæn	էժժան	արձան	արժան
‘tail of sheep’	dəmak	դմակ	t ^h əmmæg	թըմմագ	dəmak	դմակ
‘seven’	եւոյտ ^h ան	եւալթան	jót ^h t ^h e	յո՛թթէ	jót ^h ə	յոթը
‘to cleanse’	zətel	զտել	zəddel	զըդդել	zətel	զտել
‘sour’	t ^h ət ^h u	թթու	t ^h ot ^h t ^h u	թօթթու	t ^h ət ^h u	թթու
‘manure’	t ^h ərik ^h	թրիք	t ^h ərrik ^h	թըրրիք	t ^h ərik ^h	թրիք
‘nine’	ínən	ինն	ínənə	իննէ	ínə	ինը
‘to hear’	ləsel	լսել	ləssel	լըսսել	ləsel	լսել
‘to smoke’	tsəχel	ծխել	dzəχχæl	ծըխխալ	tsəχel	ծխել
‘to suck’	tsətsel	ծծել	dzədzdziel	ծըծծել	tsətsel	ծծել
‘early’	kanux	կանուխ	gənnux	գըննուխ	kanux	կանուխ
‘pungent’	kətsu	կծու	gədzdzu	գըծծու	kətsu	կծու
‘soul’	hogi	հոգի	hok ^h k ^h i	հօքքի	hok ^h i	հոգի
‘farmer’	məfak	մշակ	mffæg	մշշագ	məfak	մշակ

Sometimes, the simple form of the word uses one consonant, but the consonant is repeated during case declension (Table 17.18).⁴

Table 17.18: Gemination in derived forms in the Tigranakert dialect

	Classical Armenian		> Tigranakert		cf. SEA	
‘bread’	hats ^h	հաց	hats ^h	հաց	hats ^h	հաց
‘bread-PL’			hats ^h ts ^h -ir	հացցիր	hats ^h -er	հացեր
‘six’ (?)	vets ^h	վեց	vits ^h	վից	vets ^h	վեց
‘six-GEN’ (?)	vets ^h -i	վեցի	vits ^h ts ^h -i	վիցցի	vets ^h -i	վեցի

17.3 Morphology

17.3.1 Noun inflection or declension

17.3.1.1 Definite article /-e/ <է>

In the grammar, it is notable that the article /-ə/ <ը> of Civil Armenian has the form /e/ <է> here, and it is of course unstressed (Table 17.19).

⁴[[*Adjarian doesn’t provide a translation or ancestor for the word /vits^h/ <վից>; I speculate that this word is derived from the Classical word for ‘six’. (?)]]*

Table 17.19: Gemination from Classical Armenian to the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth-DEF’	p ^h eráén-e	փերա՛նէ	berán-ə	բերաւը
‘dog’	ǰún-e	շո՛ւնէ	ǰún-ə	շոււը
‘column’	sún-e	սո՛ւնէ	sjún-ə	սյոււը

17.3.1.2 Accusative prefix /z-/ <q>

The accusative case...

Original page number 162.

... is formed with the prefix /z/ <q>, as in the Mush dialect, or with >o<ut the prefix.

17.3.1.3 Ablative suffix /-e, -uts^h/ <t, nlg>

The ablative is the formative /-e/ <t> , but infinitives take the formative /-uts^h/ <nlg> (Table 17.20).

Table 17.20: Ablatives in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘from loving’	sir-e-l-uts ^h	սիրելուց	sir-e-l-uts ^h	սիրելուց
‘from speaking’	χos-e-l-uts ^h	խօսելուց	χos-e-l-uts ^h	խօսելուց
	√-TH-INF-ABL		√-TH-INF-ABL	

17.3.1.4 Plural markers /-ir, -nir, -ni/ <իր, սիր, սի>

The plural marker is /ir, -nir, -ni/ <իր, սիր, սի> (Table 17.21).

Table 17.21: Plurals in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘bread-PL’	hæts ^h ts ^h -ir	հացցիր	hats ^h -er	հացեր
‘angel-PL’	hrəʃdæg-ni	հրէշդագսի	həreʃtak-ner	հրէշտակսեր

17.3.2 Pronoun inflection or declension

For pronouns, there are some noteworthy points. The first among them is /jesi/ <յեսի>, the accusative form of the 1SG pronoun <ես> ([[CA: /es/, SEA: /jes/]]). The second is the absence of the medial demonstrative <այդ> ([[CA: /ajd/, SEA: /ajd/]]). The Tigranakert dialect distinguishes only two demonstratives: proximal ‘this’ <այս> and distal ‘that’ <այն> ([[CA: /ajs, ajn/, SEA: /ajs, ajn/]]). While the <այդ> is explained with the forms <այս> or <այն>.

These are declined as follows.

[[Table 17.22 is for personal pronouns.]]

Table 17.22: Inflection paradigm for personal pronouns in the Tigranakert dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes յես	t ^h un թոն	mink ^h մինք	t ^h uk ^h թոք
GEN	im իմ	k ^h u քու	mir միր	ts ^h er ցեր
DAT	əndzi ընձի	k ^h ez(i) քեզ(ի)	mez(i) մեզ(ի)	ts ^h ez(i) ցեզ(ի)
ACC	jesi յեսի	k ^h ezi, zk ^h i քեզի, զքի	mezi, zmi մեզի, զմի	ts ^h ez(i) ցեզ(ի)
ABL	əndzme ընձմէ	k ^h ezme քեզմէ	mezme մեզմէ	ts ^h ezme ցեզմէ
INS	əndzmov ընձմով	k ^h ezmov քեզմով	mezmov մեզմով	ts ^h ezmov ցեզմով

[[Table 17.23 is for demonstrative pronouns.]]

Table 17.23: Inflection paradigm for demonstrative pronouns in the Tigranakert dialect

	Singular		Plural	
	proximal 'this'	distal 'that'	proximal 'these'	distal 'those'
NOM	æs, əsi, əsigi ւս, ըսի, ըսիզի	æn, əni, ənigi ւն, ընի, ընիզի	əsunk ^h ըսուկը	ənunk ^h ընուկը
GEN	əsur ըսուր	ənur ընուր	əsunts ^h ըսուկը	ənunts ^h ընուկը
DAT	əsur ըսուր	ənur ընուր	əsunts ^h ըսուկը	ənunts ^h ընուկը
ACC	əsur, əsi, əsigi ըսուր, ըսի, ըսիզի	ənur, əni, ənigi ընուր, ընի, ընիզի	əsunts ^h ըսուկը	ənunts ^h ընուկը
ABL	əsurme, əsurmene ըսուրմէ, ըսուրմէնէ	ənurme, ənurmene ընուրմէ, ընուրմէնէ	əsunts ^h me ըսուկըմէ	ənunts ^h me ընուկըմէ
INS	əsurmov ըսուրմով	ənurmov ընուրմով	əsunts ^h mov ըսուկըմով	ənunts ^h mov ընուկըմով

[[Table 17.24 is for the interrogative pronoun 'who'.]]

Table 17.24: Paradigm of the interrogative pronoun 'who' in the Tigranakert dialect

	Singular	Plural
NOM	vov վով	vovir վովիր
GEN-DAT	voru վորու	vorerun վորերուն
ABL	vorme, vormene վորմէ, վորմէնէ	voronts ^h mene վորոնցմէնէ

17.3.3 Noun inflection or declension (continued)

17.3.3.1 Possessive articles and the extra suffix /-i/ <ի>

The possessive articles are directly attached to nouns in the Armenian language; here, just as sometimes in the Mush dialect, they receive the unstressed ending /-i/ <ի> (Table 17.25).

Table 17.25: Possessives in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SEA	
‘mouth-POSS.1SG’	p ^h eræ̃n-si	փերա՛նսի	berán-əs	բերանս
‘head-POSS.1SG’	k ^h úχ-si	քի՛նվսի	gəlúχ-əs	գլուխս
‘face-POSS.2SG’	erís-t ^h i	երի՛սթի	jerés-ət	երեսդ
‘heart-POSS.1SG’	sírd-is	սի՛րդիս	sírt-əs	սիրտս
‘neck-POSS.2SG’	víz-it ^h	վի՛զիթ	víz-ət	վիզդ
‘heart-GEN-POSS.1SG’	srd-í-si	սրդի՛սի	sərt-í-s	սրտիս
‘heart-PL-PL.POSS-GEN-POSS.1SG’	srd-er-n-ú-si	սրդերնս՛նսի	sərd-er-n-ú-s	սրտերնս (SWA)
‘soul-GEN-POSS.2SG’	hok ^h k ^h -ú-t ^h i	հոքքո՛ւթի	hok ^h -u-t	հոգուդ
‘sin.GEN-POSS.2SG’	məʷáts ^h -is	մեղա՛ցիս		
‘heart-INS-POSS.1SG’	srd-óv-si	սրդո՛վսի	sərt-óv-əs	սրտովս
‘face-INS-POSS.2SG’	eres-óv-t ^h i	երեսո՛վթի	jerés-óv-ət	երեսովդ

The addition of unstressed /i/ <ի> has combined with the article /e/ <է>, giving the dialect a soft Italian harmony,...

Original page number 163.

... especially when they are sequentially placed after another in a row (1).

(1) Tigranakert dialect

- a. srd-í-si sún-e
heart-GEN-POSS.1SG column-DEF
‘the column of my heart’
սրդի՛սի սն՛լե
- b. hok^hk^h-ú-si dún-e
soul-GEN-POSS.1SG house-DEF
‘the house of my soul’
հոքքո՛ւսի դն՛լե

17.3.4 Verb inflection or conjugation

17.3.4.1 Theme vowel changes

In verbs, the Classical present vowel /e/ <է> becomes /i/ <ի> when next to nasals and /s/ <ս> (Table 17.26).

Table 17.26: Indicative present <տրկայ> of the verb ‘to want’ in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SWA	
1SG	g-uz-i-m	գուզիմ	g-uz-e-m	կ’ուզեմ
			‘I want’	
2SG	g-uz-i-s	գուզիս	g-uz-e-s	կ’ուզես
3SG	g-uz-e-∅	գուզէ	g-uz-e-∅	կ’ուզէ
1PL	g-uz-i-nk ^h	գուզինք	g-uz-e-դk ^h	կ’ուզենք
2PL	g-uz-e-k ^h	գուզէք	g-uz-e-m	կ’ուզէք
3PL	g-uz-i-n	գուզին	g-uz-e-n	կ’ուզեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

The imperfective loses its vowel /i/ <ի>, but it also remains unchanged (Table 17.27).

[[*The data is too limited to know if the surface vowel /e/ is synchronically the theme vowel or the past suffix or both. (?)*]]

Table 17.27: Indicative past imperfective <սկսասար> of the verb ‘to want’ in the Tigranakert dialect

	Tigranakert		cf. SWA ‘we would want’	
1PL	g-uz-e-∅-nk ^h	գուզէնք	g-uz-ej-i-դk ^h	կ’ուզէինք
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

17.3.4.2 Monosyllabic verbs

In the monosyllabic verbs, the formative /i/ <ի> is added (Table 17.28). But this added sound likewise stays when the verb is conjugated or declined

Table 17.28: Paradigm of monosyllabic verbs past in the Tigranakert dialect

‘to cry’	Tigranakert		cf. Classical Armenian		√-TH-INF
‘to come’	il-æ-l	իլւլ	l-a-l	լալ	
‘to give’	ik ^{hi} -æ-l	իքյւլ	g-a-l	գալ	
‘to exist’	id-æ-l	իդւլ	t-a-l	տալ	
	ig-æ-l	իգւլ	k-a-l	կալ	
‘to cry (INS)’	Tigranakert		cf. SWA		√-TH-INF-INS
‘I cried’	il-æ-l-ov	իլւլօվ	l-a-l-ov	լալով	√-TH-AOR-PST-1SG
‘there exists’	il-æ-t ^h -i-∅	իլւցի	l-a-t ^h -i-∅	լացի	√-TH-3SG
	ig-æ-∅	իգւ	k-a-∅	կայ	

17.3.4.3 Future formative /mən/ <մըն>

The formation of the future is surprising, because it uses the unfamiliar formative /mən/ <մըն> (2).

(2) Tigranakert dialect

- a. mən uz-i-m
FUT want-TH-1SG
'I will want.'
մըն ուզիմ
- b. mən p^her-i-m
FUT bring-TH-1SG
'I will bring.'
մըն փերիմ
- c. mən uz-e-i-∅
FUT want-TH-PST-1SG
'I was going to want.'
մըն ուզեի
- d. tʃ^hə-mən uz-i-m
NEG-FUT want-TH-1SG
'I will not want.'
չըմըն ուզիմ
- e. tʃ^hə-mən uz-e-i-∅
NEG-FUT want-TH-PST-1SG
'I was not going to want.'
չըմըն ուզեի

17.3.4.4 Conjunction 'also'

The Classical conjunction /ɑj/ <այլ> 'also' has the form /le/ <լէ>, like the Mush dialect. But the forms /æɫ, lə/ <ւլ, լը> are also used.

17.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

17.4.1 Tigranakert

Adjarian's source: Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 470, 654, 700, and 1899, page 545.

1. Գլոխսի դնեմ բարձին,
Հոգիս իտամ Աստըծուն.
Բարի՛ հըրըշտակ, դուն պըհէ,
Չար սատանան չխարէ:
2. Եվան կթթեց, Մարիամ մակրդեց,
Քրիստոս Եկավ խաչակնքեց,
Կաթն Եղավ մակարոյ, մակարոյ լէ կաթ:
3. Ըմմեն մարթ կի տսնա, Աստված չտսնա (երագ):
4. Սպըտակ չաղըր, դօռ չունի (հաւկիրթ):
5. Բուրմա մը խուտ ` ցած տէնէ՛րէ դրուկ է (յօնք):
6. Յորեն չըմ կերի, արտի քովէն անցիր ըմ:
7. Քարիր փետիր չհիյան (չտեսնեն):
8. Չքու ցա՞նկն իմ կոտրի, քու Էգի՞ն իմ մտի:
9. Անկուշտն է պատի գքի:
10. Դուն Չմնաս ` տնունդի մնայ:
11. Սիվ իգա քգի:

Original page number 164.

12. Ա՛ջքիդ Էլլա, լո՛ւսիդ փճի:
13. Քոռ Եղնաս՝ դեմիս ընկնիս:
14. Խունկ (եղունգ) չեղնա ` լաշիդ քերիս:
15. Հոգո՛ւդի տո՛ւնէ փլի, սրտի՛դի տո՛ւնէ կոտրի:
16. Դուն չիգաս ` խաբա՛րդի գա:
17. Լաշփէ՛տիդ դօ՛ռէ իգա (դագաղդ դուռը գայ):
18. Հուղ չըգնաս մէ՛ջէ պառկիս:

17.4.2 Khian

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1898, page 301, 701, and 1899, page 560.

1. Լապստակ, փետի վաստակ, վազէ վազէ փուրը դարտակ (կկոց):
2. Գում մը ` մէջն ըլի (լի) սպիտակ մաքի (բերան):
3. Տակը հուղ, մէջը շար, վրէն օսկի (ցորեն):

4. Կը կապըն կը քելա, կարցըկըն կը կէնա (տրեխ):
5. Երիկ կնիկ կռվան, աշվար գիցավ բաժնվան:
6. Հավկթէն է էլի, գհավկիթ չհավնի:
7. Գնա էնոր քով որ քեզ կի լացընէ, մի՛ երթա էնոր որ կի խնդացընէ:
8. Կրակ որ ընկնի տա՛աշ (անտամ)՝ չուր ու դալար մէկտեղ կերի:
9. Ինչ գար (չափ) իջխեր կա, էնգար ալ իվեր կեղնի:
10. Սար ու ծուր ՝ տերտըրու փուր:
11. Նա (ոչ) սուխ է կերի, նա հուտ իգա:
12. Աստված տեսեր է գար, դրեր է զձուն:
13. Թէ տերտըրը մէկը կը գինա, երիցկին գերկուք կը քինա:
14. Ո՞ր աչք ո՞ր համար կիլա:

17.4.3 Hazzo

Adjarian's source: *Ibid.*, 1898, էջ 538. The orthography is from Բիւրակն [*Byurakn*], such that the letter <q> should be read as /g^h/ <q'> , and /p-b/ <պ-բ> and so on.

Բախթըմ ըգեր մարթըմ տր գեց (քան գ) ուր հոգին կը սիրեր զուր գնիկ. Լոչ-պարեգէն (դժբախտաբար) թերգով մէ կը գորցու գինք: Տարտով բուրկած դուշրմիշ կեղներ զուր գտնելու ջան. ու բաշին (յետոյ) թողեց զուր երկիր, ընկավ քաղքէ քաղաք, օլըրտավ ուր գնկա յետեվ: Շատ ջամբա քալեցուց թաշկած...

Original page number 165.

... ու քրտնքով թրջուկ քաղաքըմ գոնըխեց (իջեւանիլ). Էն գիշեր դեղըմ (տեղ մը) քնավ ու լուսմութ աղկեցու (եկեղեցույ) դուռ գաննավ տր ըրան փարսէ (մուրալ): Բարի մարդըմ հեցավ (հայեցաւ) ուր խեղճութիւն, մեղքունք էկավ Լըրէն ու զինքի դարավ ուր տուն: Փարսըք մարդ (մուրացկանը) յեփ մօտ խրակին (խարոյկին) կը ռըհաթներ, նժճըվա (յանկարծ) հիցավ դռա մէջ դնիկըմ տր շիտակ ուրէն կը մեգեր (նայիլ). ա՛ճփփա՛ց (իսկոյն ցատկեց) ուր դեխէն (տեղէն) ու փաթվավ գնկա վգին ու շատ գուրգուրացին իլացին: Բարի մարթն յեփ հիցավ գէտ անշըգ (գարմանալի) բան, շիվրավ գաննավ, պելի (սակայն) գուգեր էտ պըմրատնու (անբախտ) սերին բաշին հիներ: Բաշին հարցուց. «Դօ լա՛վօ, Էն ի՞նչ դավա է»: Փարսըք մարթ իլալօվ պատմեց. «Էտ գնիկ իմուն է. թերգովըմ գորուկ էր, էլիր ըմ ուր վրէն օլրտըմ ու հա օտան (հող) գտա գինք»: Էտ բարի մարթ զգնիկ լը աղկեցու դուռ դեսեր ուր դուն բերեր էր բղելու (պահելու): Յեփ իմցավ, զուր հոգին շատ ուրըխցավ ու գերիկ գնի հատիայով ջամբեց ուրաց երկիր:

17.4.4 **Hazro**

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 263.

Միր տան ետին ծառ սալոր էր,
Ձիր տան ետին ծառ սալոր էր.,
Ուր (իւր) հատիկը հինց կլոր էր,
Ով վըր (որ) ուտեր չը հալվորեր:

Միր տան ետին քառսուն կարաս,
Ձիր տան ետին քառսուն կարաս,
Կարսու միչու գինին էր խաս,
Օսգիէ դղում արծթէ թաս,
Ըմըն թասին ընծի պագ մ' իտաս:

Միր տան ետին առուն հանած,
Ձիր տան ետին առուն հանած,
Բոլոր բոլոր բիհան ցանած,
Էկավ անցավ նուր նշանած:

Original page number 166.

Միր հավչի հավուղը բուզ է,
Ձիր հավչի հովուղը բուզ է,
Վզի շարան յալտուզ է.
Աչքիս տեսավ սի՛րտիս կուզէ:

17.4.5 **Edessa**

Adjarian's source: For this and the following see Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 331.

Մութ խարաբա. գրողը տանիս. գիտինը մտնաս. երկու աչքտ կուրնա. պատին
տակը մնաս. սի՛ւ Յուդա, լէշիդ ձգեմ. ադ օրը չտիսնաս. կարմիր արինն շրջիս.
այլեշիլ դարձնես. օր արեւ չտիսնաս. մուրնը գլխուդ. ժառանգիդ կարճ ըլլա.
ժամուն դուռը մուրաս. ջիվան էրթաս. գօլոդ գանատող մնաս. Աստուծօ սրին
գաս լաշդ լվան. էրթաս չի գաս. գարա գարա (սեւ սեւ) երրին (երկրին) տակը
գնա, յօխ ըննաս:

17.4.6 Siverek

Քեօռ ըլլիս. տունդ ավրի. յօխ բեմուրագ ըլլի՛ս. խողը դըրվիս. փոշին գլխուդ.
մուրը գլխուդ. օր արեւ չտեսնես. բօ՛յիդ բեդէ՛նիդ գետին անցնի. խակ դրուիս.
դուման իգա գլխուդ. գետնին յատակը էջնաս. պթխիս հըլլըսիս թափիս. ֆրանկ
գահմաթի հանիս. գանջ ջիվան էրթաս. Աստծէն գտնաս. իշու հրեշտակ.

18 Kharberd-Yerznka

18.1 Background and literature

Original page number 167.

The two main centers of the dialect are Kharberd and Yerznka (Turkish: Erzincan). The first is the southern edge of the region, while the second is the northern edge. The other primary places where this dialect is spoken are the following: Palu, Chapaghjur, Çemişgezek, Çarsancak, Kiğı, Dersim, and Kamakh. The western borderline of this dialect forms the current of the Euphrates river, in its entire length. In the north, one line of the Pontic mountains, while the other borders are determined by the borderlines of the Karin, Mush, and Tigranakert dialects.

The language of the southern part of the region is quite well-studied. But for the northern part, there is very little known. For example, there is no information at all about the Kamakh province, and I presumably placed it in the aforementioned region. There is some information on the Yerznka dialect, in the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 563), and there is a quite extensive manuscript (see *ibid.* place, 1899, page 386-388). For the Dersim dialect, we can provide Ասորասիկ (1900), which is a volume of travel memoirs, but in some places he gives dialogues from this dialect. More extensive is article by Sarkis Haykuni (Ս. Հայկունի) called Դերսիմ (see Արարատ, 1896, page 183-5).¹

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.]]

There are manuscripts written in the Kiğı dialect in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 201, 314, 315, 345, 472, 809, and 1899, page 554). There are many more manuscripts written in the Çarsancak dialect, such as:

- Ս. Հայկունի
 - – Հոլթոլթիկ եւ Սամել Հովիկ. Էջմիածին, 1895
 - – Մոքոս. Էջմիածին, 1896
 - – 11 ժողովրդական հեքիաթները՝ հրատարակուած Էմինեան Ազգ. ժող. Բ. 1901

¹[[The name of this supposed periodical is <Արարատ> 'Ararat'. But such a name is quite common so I haven't been able to track down the exact source. (?)]]

Original page number 168.

There is nothing published with the vernaculars of Palu, Çemişgezek, and Chaghjur. But there are many manuscripts in the mother dialect of Kharberd. In the Բիւրակն [*Byurakn*] periodical:

- year 1898, page 331, 473, 583-4, 623, 671, 776
- year 1899, page 18
- year 1900, page 233, 316, 331, 491, 519, 730

There is also a small study on formation of this dialect (see Բիւրակն [*Byurakn*], 1899, page 777).

I also have a separate study that I have formed with Dr. Andranik Hakobian (բժ. Անդրանիկ Յակոբեան; [[*SEA*: /*andranik hakopjan*/, *SWA*: /*ant^hranig hagop^hjan*/]]), which is still unpublished.²

It appears that a migrant Armenian community from Kharberd has settled in the upper district of Manisa, near Smyrna, who until now have kept their native dialect, with little changes and which is different from the dialect of the lower district of Manisa. To establish this idea of mine, I have worked on an article in Բիւրակն [*Byurakn*] (see 1899, page 402-405); on the occasion of this article, a response from Shahinian (Շահինեան; [[*SEA/SWA*: /*fahinjan*/]]) was published and a small study on this district’s dialect (see 1899, page 291, 402, 503, 528, 575) [[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 198).*]]

18.2 Phonology

18.2.1 Vowels

18.2.1.1 Segment inventory

The sound system of the dialect of Kharberd and Yerznka is much simpler than the dialects of Karin and Mush. The dialect of Kharberd-Yerznka recognizes the vowels in Table 18.1. But it lacks the vowels /œ, ɣ, ʝe, ʝo/ <եօ, իԼ, Ե, ո>.

Table 18.1: Vowels of the Kharberd-Yerznka dialect

/i/ <ի>		/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
/æ/ <ւի>		/ɑ/ <ա>

²[[*For ‘unpublished’, the original word is անսիւս which means ‘atypical’. I suspect this was a typo for անստպուած ‘unpublished’. (?)*]]

18.2.1.2 Sound changes

The following are notable sound changes among vowels and diphthongs

18.2.1.2.1 Classical Armenian /oj̄/ <ոյ> The Classical sound /oj̄/ <ոյ> changed to /o/ <օ> (Table 18.2).

Table 18.2: Change from Classical Armenian /oj̄/ <ոյ> to /o/ <օ> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘light’	lojs	լոյս	los	լօս	lujs	լույս
‘sister’	k ^h oյր	քոյր	k ^h or	քօր	k ^h ujr	քույր
‘walnut’	ənkoīz	ընկոյզ	əngoz	ընգօզ	ənkujz	ընկույզ

18.2.1.2.2 Classical Armenian /iյ/ <իւ> The Classical sound /iյ/ <իւ> changed to /i/ <ի> (Table 18.3).

Table 18.3: Change from Classical Armenian /iյ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘blood’	ariյոն	արիւն	arin	արին	arjun	արյուն
‘fountain’	aփbiյր	աղբիւր	aփb ^h ir	ափբ ^h իր	aփբյւր	աղբյուր
‘flour’	aliյր	ալիւր	alir	ալիր	aljur	ալյուր
‘fountain’	eփdճiյր	եղճիւր	eփdճ ^h ir	եփսճ ^h իր	jeփdճյւր	եղճյուր

18.2.1.2.3 Classical Armenian /e/ <ե> The Classical sound /e/ <ե> becomes /je/ <յե> at the beginning of monosyllabic words, and it becomes /e/ <ե> in all other circumstances (Table 18.4).

Table 18.4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e/ <յե, ե> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘ox’	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
‘when’	erb	երբ	jeb	յեբ	jerp ^h	երբ
‘to sway’	ereral	երերալ	ereral	երերալ	jereral	երերալ
‘to appear’	erewel	երեւել	erwal	երվալ	jerevel	երեւալ

18 Kharberd-Yerznka

18.2.1.2.4 Classical Armenian /o/ <n> The Classical sound /o/ <n> remained /o/ <o> everywhere (Table 18.5).

Table 18.5: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o/ <o> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘alive’	ołdʒ	ողջ	oχtʃ ^h	oխշ	voχtʃ ^h	ողջ
‘lentil’	ospən	ոսպն	osb	օսբ	vosp	ոսպ
‘foot’	ot-(ə?)k ^h (-PL)	ոտք	od ^h k ^h	օտ՝ք	votk ^h	ոտք
‘orphan’	orb	որբ	orb ^h	օրբ՛	vorp ^h	որբ
‘ryegrass’	oromən	որոմն	orom	օրօմ	vorom	որոմ
‘to thunder’	orotal	որոտալ	orotal	օրօտալ	vorotal	որոտալ
‘to take pity on’	ołormil	ողորմիլ	oχormil	օղօրմիլ	voχormel	ողօրմել

18.2.1.2.5 Classical Armenian /aj/ <ւյ> The Classical diphthong /aj/ <ւյ> becomes /æ/ <ü> (Table 18.6). With this sound, the dialect presents a type of middle point for the sound changes of /e/ <ւ> and /a/ <ւ>.

Table 18.6: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /æ/ <ü> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘mother’	majr	մայր	mæɾ	մւր	majr	մայր
‘wood’	p ^h ajt	փայտ	p ^h æd	փւն	p ^h ajt	փայտ
‘mirror’	hajeli	հայելի	hælli	հւլլի	hajeli	հայելի

18.2.2 Consonants

18.2.2.1 Segment inventory

The consonants have three degrees in the dialect: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated. The voiceless unaspirated series...

Original page number 169.

... does not exist. The voiced sounds of Old Armenian are changed to voiced aspirated, the voiceless unaspirated sounds are changed to voiced, while the voiceless aspirated sounds stay voiceless aspirated. Besides these, the palatal consonants /g^j, k^h/ <qj, քj> are created. Whenever the sounds /g, k^h/ <q, ք> follow /e, i/ <ւ, ի>, they become /g^j, k^h/ <qj, քj>.

18.2.2.2 Sound changes

Among consonant changes, the most famous ones are the following.

18.2.2.2.1 Stop-nasal assimilation The Classical sound /t/ <տ> before /n/ <ն> assimilates to become /n/ <ն> (Table 18.7).

Table 18.7: Change of /tn/ <տն> to /nn/ <նն> in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘to enter’	mətanel	մտանել	mənnel	մըննել	mətnel	մտնել
‘to find’	gətanel	գտանել	g ^h ənnel	գ ^h ըննել	gətnel	գտնել

18.2.2.2.2 Fricative deletion in word-initial /s/-stop clusters The sound /s/ <ս> at the beginning of words is deleted before the sounds /p, t/ <սպ, ստ> (Table 18.7).

Table 18.8: Deletion of initial /s/ <ս> in /sp, st/ <սպ, ստ> clusters in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘to kill’	əspananel	սպանանել	bannel	բաննել	spanel	սպանել
‘white’	əspitak	սպիտակ	bidag	բիդագ	spitak	սպիտակ
‘to create’	əsteft̪sanel	ստեղծանել	deɹd̪zel	դեղծել	stex̪tsel	ստեղծել
‘carrot’	əstep̪in	ստեպղին	dab̪ɨin	դաբղին	step̪ɨin	ստեպղին
‘sterile’	əsterd̪ɨ	ստերջ	deɹt̪f ^h	դերջ	sterd̪ɨ	ստերջ

18.2.2.2.3 Consonant cluster reduction for obstruent-rhotics In both Yerznka and Kharberd, the words in Table 18.9 changed.³

Table 18.9: Reduction of consonant clusters with for obstruent-rhotics in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘sparse’	naʊsər	նաւսր	nosr	նօսր	nosər	նոսր
‘high’	baɹd̪zər	բարծր	t ^h arz	թարզ	baɹt̪s ^h ər	բարծր
‘thick’	t ^h and̪zər	թանձր	b ^h ars	բ ^h արս	t ^h and̪zər	թանձր
‘sweet’	k ^h aɹts ^h ər	քաղցր	k ^h ars	քարս	k ^h aɹt̪s ^h ər	քաղցր

³[[For the words ‘high’ and ‘thick’, I suspect that Adjarian incorrectly switched the Kharberd forms. But unfortunately, I cannot be sure. (?)]]

18.2.2.2.4 Consonant cluster reduction for nasal-rhotics

The words in Table 18.10 changed.

Table 18.10: Reduction of consonant clusters with for obstruent-rhotics in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘heavy’	tsanər	ծանր	tsajr	ծայր	tsanər	ծանր
‘small’	manər	մանր	majr	մայր	manər	մանր
‘comb’	santər	սանտր	sajr	սայր	sanər	սանր

18.2.2.2.5 Fronting of post-alveolar obstruents The Dersim province also has a surprising innovation. The Classical sounds /tʃ, dʒ, tʃʰ/ <ճ, ջ, ջʰ> become /dʒ, dʒʰ, tsʰ/ <ձ, ձʰ, ջ> (after passing through the forms /ts, dʒ, tsʰ/ <ձ, ձ, ջ>. While the sound /ʃ/ <չ> becomes /s/ <ս> (Table 18.11, sentence 1).

Table 18.11: Fronting of post-alveolar obstruents in the Kharberd-Yerznka dialect

	Classical Armenian		> Kharberd-Yerznka		cf. SEA	
‘white’	tʃermak	ճերմակ	dʒermag	ձերմագ	tʃermak	ճերմակ
‘water’	dʒur	ջուր	dʒʰur	ձ՞ուր	dʒur	ջուր
‘raisin’	tʃʰamitʃʰ	չամիչ	tsʰamitsʰ	ցամից	tʃʰamitʃʰ	չամիչ
‘I pulled’	kʰafetsʰi	քաշեցի	kʰasetʰi	քստցի	kʰafetsʰi	քաշեցի

- (1) Kharberd-Yerznka dialect ⁴
 metsʰ-ə dʒʰur tsʰ-ig-a-∅
 in-DEF water NEG-exist-TH-3SG
 ‘There is no water in it.’
 սեցը ձ՞ուր ցիգա

18.3 Morphology

18.3.1 Noun inflection or declension

In the grammar, there are no individual innovations. As in all other typical dialects of its type, the Kharberd-Yerznka dialect has 6 cases: nominative, genitive, dative, accusative, ablative, and instrumental. The dative is always the same as

⁴[[The vowel /i/ in [tsʰiga] could belong to the negation prefix. (?)]]

the genitive, while the accusative is the same as the nominative, without a difference between animate and inanimate objects. The ablative formative is /-e/ <Է>. The plural markers are /-er, -ner/ <Էր, Լեր>.

18.3.2 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, we cite the following (Table 18.12).⁵

Table 18.12: Sample of pronouns in the Kharberd-Yerznka dialect

personal 1SG ACC ‘me’	indzis, əndzis	իսծիս, ըսծիս
personal 1SG ABL ‘from me’	imməne	իմմընէ
personal 1PL ACC-DAT ‘to us’	mizi, mzi	միզի, մզի
personal 2PL ACC-DAT ‘to you’	dz ^h izi, dz ^h zi	ծ ^h իզի, ծ ^h զի
personal 2SG ACC-DAT ‘to you’	k ^h izi, k ^h zi	ք ^h իզի, ք ^h զի
personal 1PL ABL ‘from us’	merməne	մէրմընէ
personal 2SG ABL ‘from you’	k ^h uməne	քըւմմընէ
personal 2PL ABL ‘from you’	dz ^h erməne	ծ ^h էրմընէ

18.3.3 Verb inflection or conjugation

The verb is very simple. The rule of changing the Classical vowel /e/ <Է> to /i/ <ի> takes places only the in 1SG and 1PL persons. In the third person, it changes to /æ/ <ւ̄> (in the first conjugation class).

[[For the indicative present, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <կը> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a constant /e/, and the 3SG marker is covert. In Kharberd-Yerznka, the theme vowel varies between /æ, i, e/ (Table 18.13).]]

⁵[[For the plural nouns, I mark them as synthetic for accusative and dative, but it’s possible that Adjarian meant that they are strictly accusative. The prose isn’t clear. (?)]]

Table 18.13: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Kharberd-Yerznka dialect

	Kharberd-Yerznka		cf. SWA	
1SG	գə sir-i-m	զը սիրիմ	գə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	գə sir-e-s	զը սիրես	գə sir-e-s	կը սիրես
3SG	գə sir-æ-∅	զը սիրւ	գə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	գə sir-i-nk ^{hj}	զը սիրինք	գə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	գə sir-e-k ^{hj}	զը սիրեք	գə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	գə sir-e-n	զը սիրեն	գə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

Original page number 170.

The imperfective and the perfective are the same as in the old forms.

The future is formed with the formative /də/ <ը/> (/tə/ <տը/>), which is a shortened form of /piti/ <պիտի/>. In the negative future, this sound /p/ <պ/> changes to /v/ <վ/> (2). Forms like in (3) don’t exist.

(2) Kharberd-Yerznka dialect

- a. tʃⁿə-vdi sir-i-m
NEG-FUT like-TH-1SG
‘I will not like.’
չըվդի սիրիմ
- b. tʃⁿə-vdi sir-e-i-∅
NEG-FUT like-PST-TH-1SG
‘I was not going to like.’
չըվդի սիրէի

(3) Absent in the Kharberd-Yerznka dialect

- a. *tʃⁿ-piti sir-i-m
NEG-FUT like-TH-1SG
Hypothetical but unattested: ‘I will not like.’
չպիտի սիրիմ
- b. *piti tʃⁿ-sir-i-m
FUT NEG-like-TH-1SG
Hypothetical but unattested: ‘I will not like.’
պիտի չսիրիմ

18.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

18.4.1 City of Kharberd

Adjarian's source: Taken from Բիւրակն [Byurakn], 1900, page 730. The orthography was verified by me.

Գրւի չրւի խօնօզ մը գրւի: ան խօնօզին օղքը փուշ մը գը մըննա. ինչ գէտ չէտը՝ չի գըրնըր ան փուշը հաներ: Գէլա գերթա մամիգի մը գըստ քի ան փուշը հանա: Մամիգն ըլ գը հանա ու թօնիրը գը ցըքա: Մեգ-երգու օր ասնէլուն բէս՝ ըս խօնօզը գերթա մամիգին գըստ քի փուշս դուր: Մամիգն ըլ գըստ քի փուշը վառաւ ան ո՛ւսգաց դամ: խօնօզը հըմըն հաց մի գառնա ու գը փախի: Գերթա օր չօբան մի ստէր է գաթին մէջ բդուր (սպտուր) գը բ՛րդ՛ա գուդա: Գըստ քի ըս հացը առ գեր, ըն ըլ գառնա: Քանի մը օր գասնի, գերթա չօբանին գըստ քի հացս դուր, ըն ըլ չունի օր դա, ըս հեղուն ըլ խօնօզը ըղգից մաքի մի գառնա ու գը փախի: խօնօզը գերթա օր դէլ մի շուն մի մօրթեր էն ու քէշգեգ բիդի (դը) էթէն. ըղօսց գըստ քի ըս մաքին առէք: Քանի մի օր սօղը գ՛ուգ՛ա քի մաքիս դըվէք: Ընօնք ըլ մղիգ չէն էտը, ինք ըլ ըղօսց հարս գառնա ու գը փախի: Շաղ գերթա՝ քիչ գերթա, գը տէսնա՝ օր մեգ մարթ մի ստէր շըզղըրիգ (ջութակ) կը գէնա. ըղօր գըստ քի շըզղըրիգ դուր օր ըս հարսը դամ: Հարսը գուդա՝ շըզղըրիգը գառնա: խօնօզը գը ստի ճառի մը դագ⁶ ու կը բըլըշվի (թըք. բաշլամաք՝ «սկսի») շըզղըրիգը շըզղըրցընէլ ու խաղ գանչէլ. «Ջըզղըր, շըզղըր, շըզղըրիգ, փուշ մի դվի՝ հաց մի առի, հացը դըվի՝ մաքի մի առի, մաքին դըվի՝ հարս մի առի, հարսը դվի՝ շըզղըրիգ մի առի, շըզղըր, շըզղըր շըզղըրիգ»:

Original page number 171.

18.4.2 From one village from Yerznka

Adjarian's source: Taken from Բիւրակն [Byurakn], 1899, page 386. The orthography of the manuscript was preserved, even if inaccurate.

Վախտովը Երիկ մ՛ու կնիկ մը կան անդեր: Երիկը թէնալէ, կնիկը Էտէպսիգ: անմէն օր առտու լուսծածին պէս կնիկը Երկանը առջէլը երկու հաց կը նէտէ,

⁶[[The original page had <դակ>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that the form is <դագ>; I fixed it.]]

«դուս էլ, աշքիս մ'երեւար» կըսէ անդեր: Երիկը կիթա ծովուն քէնարը կը նստի, մէկ հաց ինք կուտէ, մէկայն ա ծովուն ձկներուն կը նետէ, կէսը առտուն, կէսն ա ճաշուն: Պզտի ձկները հացը տանելու չապալամիշ կ'ըլլան ըմա, անմէն օր մեծ ձուկ մը կուգա ընոնց ձեռքէն կառնէ կը տանի անդեր. ըսանկ կանէ տարի մը անմէն օր: Անիսէ ձուկը ըս հացերը իրենց մեծաւորին կը տանի անդեր. մեծաւորին ընանկ հիւընտութիւն մը կունենա օ բոլոր հեքիմները չին կանա բռնացըներ. Էն ետքը կըսեն քի, Էկեր տարի մը հաց ուտէ նը կըռընասա ըս ձուկն ա ըս հացերը մեծաւորին կը տանի անդեր: Տարիէն ետքը մեծաւորը կըռըտնա. իրեն հաց բերող ձուկը անջելը կը կանչէ, կը հարցնէ քի ըս հացերը տարի մըն է ո՞ւսկէ կը բերէ. ան ա կըսէ քի «ծովուն քէնարը մարդ մը նստեր ան անմէն օր ըս հացերը ծովը կը նետէ, ես ա կառնեմ քեզի կը բերիմ»: Ըն սրային մեծաւորը հրաման կանէ օ իթա ըն մարդը բերէ օ մուրատ տա իրին արած լավութան տեղը:

18.4.3 *Kiği*

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, taken from various places.

Ածան հաւը կարգճան կ'ըլլի:

Ասդին ծակով Հինտիստան կը հայնա:

Երեցն օր թքան, կըսէ «ամպ գ'ուգ'ա»:

Խեւը գնաց հարսնետունը, ըսաց հոս լաւ է քընծ մեր տունը:

Կուշտն անօթուն մայր (մանր) կը փշէ (կը փշրէ):

Հարիր մազէ ալիք է կերեր:

Հանն օր հաւ է, ջուր խմած ատենը Աստված ի վեր կը հայնա:

Շունը կը գինին՝ տիրունմինէ կամըչնան:

Ընի իմ արծած խոզն է:

Original page number 172.

Օրը հարիր սիրտ կրնաս կօյրեր, ըմը հարիր օր Էկեր դատիս՝ սիրտ մը չես կրնար շինիր:

Վով չուսթ, փորը կուշտ:

Տունը չգա տան տիկին՝ հորթուն կըսեն լոս տիկին:

18.4.4 *Çarsancak*

Adjarian's source: See Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 2 (Բ), page 152.

Կըլլի թաքավօր մի. իրէք հատ աղա կունենա. կըսը մենծ աղին. – Տղա՛ս, ես անլ ծեր եմ, տասնըհինգ տարի սայմանիս գլօխը չայիրը չիմ գցեր:

– Արքայ՝ հայրիկ, կըսը աղան, միշտ սայմանիդ գլխու չայիրը շատ մեթ կինիս (կը գովես): – ան սայմանի չայիրին հավան է օր եօմիւրս Երկընցաւ. ան տասնըհինգ տարի օր չիմ գըցեր, Եօմիւրս փճացաւ. գնա օ տեսնըս. չայիրին գլօխը աղբիր վը կա. չայիրին տկուն տե՛ (մինչեւ) աղբիրը սահաթ մի կը քաշէ. աղբիրն ան լեռան տակ է աղբրէն տե՛ լեռան գլօխը տասսվերկու սահաթ կը քաշէ:

Էլավ մենծ տղան հարիր հատ ծիով առըց. գըցին հասան չայիրը. տեսան օ մէ արաբ մի նստեր է աղբրին վրա: Մի սեւ անպ էլավ, Երկինքը գօռաց, արգեն ու կարկուտը առըց:

Թագաւորին տղան ըսըց. – Քշեցեք, ըյնինք աղբիրը:

Չայիրը կէս ըրին-չըրին՝ ջրին ու մին մէջ մնացին. չկըրցին օ հասնէին:

Արաբը թուրը քաշեց, ընկաւ ան հարիր հատի մէջ. հարիր հատին ալ գլօխը կըյրեց, ձիանն ան մորթեց, յեղմիշ ըրըց (դիգեց) չայիրին օրթըլըխը, Էջաւ սըրթն ի վան գնըց:

Մի ամիս թաքաւորին խապար չգնըց:

Թաքաւորը կանչեց օրթանճա տղին:

– Այ անա՛, աղբարդ ճանփեցի սայմանի գլօխը. յա (կամ) բռնվան, յա ծեծ (պատերազմ) կինին. յա քէֆի տեղ Է՛ իրանց քէֆը կը հային. գնա խապար մի ա՛ն Էլօ՛:

18.4.5 Dersim

Adjarian’s source: See <Արրտ>. 1896, page 183.

[[*It’s not clear to me what this <Արրտ> source is; it’s likely a periodical called ‘Ararat’ <Արարատ>, but there are many such periodicals. (?)*]]

Անքան դեսա օր Գիրօն ասգրին մէց Է. ցօրս դ՛ին բադի բէս բարած Է. – Օվանէս՝ ըսըց- ի՛նց գինէս, ինճի բարուք գիւլլէ հասուր:

Original page number 173.

Օվանէսը գ՛նըց օ մեր աղան ճ՛ինը հեճեր, փախեր Է. դեսա օր Գիրօն թուրը ցըլբըղցօց, թուրը փառլամիս Էղավ, յես ան ըս դ՛իուն քասեցի, թուրը փառլաթմիս էրի – օ, Գիրօ, մի՛ վախիր: Ընխողըր (այնչափ) հայա (տեսայ) օ, ցօրս սվարօվ դալիս հեճած, ամէքուն թուր մի նեդեցի, ցօրս ճ՛ին ան բառգեցուցի. մեզ մարթուն ան գ՛լօխը գըյրեցի, դեսա օր փասսան գըցէ. – Հա՛ բաբամ օլասըզ հա: Յի գ՛իդեր օ յես իմ, ընի գ՛իդէ թէ թուրքեր Ղամբերն Է բ՛ռնած. ցըսեր թէ հինգ հոցի թրես ընցուցեր իմ. անքան դեսա օ Օվանէսը գիւլլէն հասօց, ըսըց. – Մի վախէխ, ախբ՛րդանք՝ դ՛ու մըսեր, թաբուր մի ասգրին գես Է մնացեր. մեր աղան ան էլեր թամասա գինէր. իրգուն գ՛ցիք քառցուն օսգի տվեց, ի՛նց ինիմ:

19 Şebinkarahisar

Original page number 174.

19.1 Background

At the north side of Kharberd-Yerznka, the city of Şebinkarahisar and the province of Adzbdar together form a separate dialect; the dialect occupies a middle ground between the dialects of Kharberd-Yerznka, Sebastia, and Evdokia.

19.2 Phonology

19.2.1 Consonants

Like the first two dialects ([[*Kharberd-Yerznka and Sebastia*]]), the dialect has three groups of consonants that are missing from Evdokia: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated. There is also here the glottal /h/ <հազազ Կ>.

19.2.2 Vowels

19.2.2.1 Segment inventory

The vowel system is like the Evdokia dialect, which we will later see below. The sound /æ/ <ւ> is added (Table 19.1).

Table 19.1: Emergence of /æ/ <ւ> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
'before'	արձբբաւ առաջեաւ	ærtʃ ^h ev ünğtʃ	artʃ ^h ev առջեւ

19.2.2.2 Sound changes

19.2.2.2.1 Classical Armenian /o/ <ո> Like the Sebastia and Evdokia dialects, the sound /o/ <ո> has changed to /œ/ <ւ> (Table 19.2).

19 Şebinkarahisar

Table 19.2: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /œ/ <ո> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
‘work’	gorts̄ գործ	g ^h œrdz̄ գ՛տործ	gorts̄ գործ
‘Peter’	petros Պետրոս	bœrœs Բետոս	petros Պետրոս

19.2.2.2.2 Classical Armenian /e/ <ե> There is an innovation that is absent in the Kharberd-Yerznka and Evdokia dialect: the sound /e/ <ե> changes to /i/ <ի> when stressed (Table 19.3).

Table 19.3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> changes to /i/ <ի> in the Şebinkarahisar dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
‘place’	teł տեղ	diɪ դիղ	teɪ տեղ
‘with’	het հետ	hid հիղ	het հետ
‘you.SG.DAT’	k ^h ez քեզ	k ^h iz քիզ	k ^h ez քեզ

With this sound change, the dialect of Şebinkarahisar approaches the dialect of Hamshen, where this same sound change exists (Table 19.4).

Table 19.4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> changes to /i/ <ի> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Şebinkarahisar	cf. SEA
‘big’	mets̄ մեծ	midz̄ միծ	mets̄ մեծ
‘with’	het հետ	hid հիղ	het հետ

19.3 Morphology

19.3.1 Verb inflection or conjugation

19.3.1.1 Theme vowel changes

In verbs, the 1SG and 1PL of present tense and of the tenses that are formed from the present have changed the vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> (Table 19.5).¹

¹[[The Classical forms are quite different from the modern forms because of different inflectional suffixes. For illustration, I approximate the change by referencing SWA, which retains the Classical theme vowels.]]

Table 19.5: Change from theme vowel /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Տե-
binkarahisar dialect

	Տեbinkarahisar		cf. SWA		
‘I want’	g ^h -uz-i-m	գ՛ուզիմ	g-uz-e-m	կ՛ուզեմ	IND-want-TH-1SG
‘I will say’	bidi əs-i-m	բիդի ըսիմ	bidi əs-e-m	սիսի ըսեմ	FUT say-TH-1SG
‘I would write letter’	g ^h ir g ^h r-i-m	գ՛իր գ՛րիմ	k ^h ir k ^h ər-e-m	գիր գրեմ	letter write-TH-1SG

19.3.1.2 Present/past tenses and the progressive

The indicative present tense has two forms, as is found westward in all the Asia Minor dialects until Rodosto. This is the basic present (բուս սերկայ) and the progressive present (շարուսակաս սերկայ). The first is the usual form of the present, which can also be used for the future: ‘I say’, ‘I bring’.

The second is used when the action is being done at this exact time and it cannot at all have a future meaning: ‘I am liking’. The progressive present is found only in very few languages. For example, it is found in Ottoman Turkish /al-əjor-əm/ > ‘I am taking’ (ալըյորըմ) and /ver-ijor-um/ ‘I am giving’ (վերիյորում) ([[Modern Turkish: <alıyorum>, <veriyorum>; the progressive marker is this suffix <iyor> which Adjarian transcribed as /ijor/]]),

Original page number 175.

... and also in English ‘I am living’.² Persian also has a progressive present: <bé-xâham> ‘I want’ بخوام (բը խաիտ) `կուզեմ, `կուզեմ կոր. <mi-xâham> ‘I am wanting’ می خواهم (մի խաիտ).³

The indicative past imperfective also has simple and progressive forms (1). Compared with Ottoman Turkish /veriridim/ ‘I gave’ (վերիրիսիմ) vs. /verijorədəm/ ‘I was giving’ (վերիյորըսըմ) ([[Modern Turkish: <ver-di-m> and <ver-iyor-du-m>]]).

(1) SWA

- a. g-ud-ej-i-Ø
IND-eat-TH-1SG
‘I would eat.’
կ՛ուսեի

²[[Adjarian incorrectly translated the English as ‘I am liking’.]]

³[[The Persian terms are respectively subjunctive and indicative. It seems Adjarian interpreted the distinction in terms of progressiveness.]]

- b. g-ud-ej-i-Ø gor
 IND-eat-TH-1SG PROG
 ‘I was eating.’
 կ’ուտէի կոր

However, the progressive present and imperfective aren’t formed in the same way across all the dialects; instead, each dialect uses a different formative. For example, the Istanbul dialect uses /gor/ <կոր>, the Aslanbeg subdialect uses /háje/ <հա’յէ>, the Trabzon dialect uses /er/ <էր>. The Şebinkarahisar dialect constructs its progressive forms with the formative /dar/ <դար> (i.e., /tar/ <տար> which has an unclear origin) (2).

(2) Şebinkarahisar dialect

- a. g-əs-i-m dar
 IND-say-TH-1SG PROG
 ‘I am saying.’
 գըսիմ դար
- b. g-əs-i-s dar
 IND-say-TH-2SG PROG
 ‘You are saying.’
 գըսիս դար
- c. g-əs-e-i-Ø dar
 IND-say-TH-PST-2SG PROG
 ‘I was saying.’
 գըսէի դար

19.4 Literature

There is no other information on the Şebinkarahisar dialect, and there is no published manuscript. In Ani in the summer of 1907 (July 7-8), I got acquainted with an architect who was a native of Şebinkarahisar, Mr. T. Toromanian (սր. Թ. Թորոմանյան; [[SEA/SWA: /t^horamanjan/]]). I requested from him that he accurately write a sample of this dialect. He gladly undertook my request and he wrote to me the following heartbreaking letter, which was rendered in my orthography, and which I present here completely.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 191)*.]]

19.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

19.5.1 Տեփոքահիսար

Մեր իմ աղա ախարարս,

Միխայիլս դերն եմ. խօսգիս հասողադ չի դ՛ըղվա. գ՛իրըս շադ յուշացաւ. իմմա՛ շիղագը օր բիդի ըսիմ նը՝ շադ մըն ալ դամբիյաթս (թըք. qabahat յանցանք) ճառը (ծանր) չէ. բ՛անի գ՛ետօճի մարթ եմ. յիրինգուն-յառաւօղ դիղ մը դիդիգ արած չունիմ օր մէյ մը դամմամ-դիվիթ անչէվս առնիմ հու երգու սրա գ՛իր գ՛րիւմ. չէ նը ինքիրէնս ամըն օր կըսէի քի՝ արածըս աֆէգ է, խանթեր գօռէլը (կոտրելը) աղէգ բ՛ան չէ. խօշ դ՛ուն ան չէշիղը մարթիգներէն չէս. միխայիլս երեսս չէս դար: Իշդէ ասօր հըմար ալ է քի յես ալ քիս հոգ՛ուս բէս գ՛ուգիմ. քիգ դիսած օրես սիրդըս բ՛ացին՝ մէշը դ՛րին: Գ՛իդի՞ս ինչու: Ե՛յ գիդի դոյալութիւն... Յես մէգ...

Original page number 176.

... ընգեր մը ունէի մեր քաղաքը ըղած վախդըս. Փուռչուկին Բեռնէս (Պետրոս) գըսէին. իմ շադ շադ յարմանս եր. գ՛իշեր ցօրէգ իրար հիդ էինք, չամիգ-չօրթու բարաբար գը խաղայինք. շադ հիդ ալ երգուսս վարբիդէն գը փախչէին գիրթայինք՝ էքէսդանը թուք ու խնծոր ուղէլու: Ասանգ առիսաղաշէ (ընկեր) մը գաղվեր էի քսան դարի է: Քիգ օր դիսա՝ ան սահաթը միդքըս ինգալ Բեռնէսը, սիրդըս դիդէն թռալ. ինքիրէնս ըսի քի Ասված Բեռնէսըս գ՛իսմ ինծի դըվալ: Յես քու վրա ամողըդար սեր դըվի իլլամ, ըջըբ (արդէօք) դ՛ուն ալ իմ Բեռնէսիս դիդը բիդի բ՛ռնէ՞ս. քանի քի գաղվեր եմ աշգիս արցունքը չի գըռըբցալ. միդքըս օր գ՛ուգ՛ա գաղված օրերնիս՝ ճուխ ու մուխ գը գռիմ: Հէջ միդքէս չիլլեր. օր մը, շափաթ եր դէք գիրամգի, յառօդուն գանուխ ելեր դ՛ուռը նսդեր եր. գ՛նացի քօվը, նայեցա օր դ՛իդամարը վրա արեր՝ հիդըս խօրաթէլ բիլմ չուգեր դար. ըսի քի «Բե՛ռնէս, քալ՝ երթանք քիշ մը խաղանք»:

- Չիմ իգ՛ար - ըսաց:
- Ինչո՞ւ, ի՞նչ գա քի:
- Հէջ բ՛ան մ՛ալ չիգա:
- Հըբը ինչո՞ւ աղանգ դ՛իդամրդ՛ գախեր ես ու հիդս ալ չէս խօրաթեր:
- Ի՞նչ բիդի խօրաթիմ. գաթը քանի մը օր յեդքը ամիս գիս բիդի դրգէ Սդամբօլ. ալ յա գը դէսնինք գիրար՝ յա չինք դէսներ:
- Օղօրթմ՞ս գըսես դար:

- Հըբը սուղմէ՞ն:
- Չիմ ավդար:
- Օր աշգօվըդ՝ դեսնես անվախդը գաւդաս:
- Ի՞նչ ըղավ օր ադանգ արավ քիզի ամիդ՝. մինչեվ հիմի հէջ ադանգ ծ'ան մը չիգար:
- Ի՞նչ բիդի ըլլա. յերեգ յիրինգուն վաժաբեդը մինդամարս դօթլուխս դվավ, գ'նա վաժադան փարա բ'եր, չէ նը ա՛լ մի՛ գ'ար ըսաց. ամիս ալ փարա չուներ օր դար, գաթը քանի մը հիդ ալ մարս գուլագէն օսզը գռից դվավ՝ դարի վաժադան փարա դվի. հիմի մարս ալ չունի. հարս ալ ըսաց քի շադ գ'արթա դերա վարթաբեդ չի՛բդի ըլլա. դրգիմ Սդամբօլ թօղ էրթա ախբօրը քօվը փարա վասդըդի:

Original page number 177.

- Է դ'ո՞նն ինչ ըսիր. գ'ուղէ՞ս քի էրթաս:
- Ի՞նչ անիմ չէրթամ. դաթըջին վաղը գ'ուզ'ա. ամիս աս գ'իշեր թամբամիթթ (պայուսակ) բիդի գաբէ. վաղը ջին-գաբախդան ջ'ամփա բիդի էլինք:
- Սուդ չեր Բեռնեօղը. յես ալ գանուխ էլա. սիրդես չեգավ օր էրթայի դեսնէի. հեռուն գայնեցա հու նայեցա. օրն ալ ըսես նը շադ գ'էշ օր էր. թաթավը վերէն գ'ուզ'ա սիջիմի բես. ջըխանք-ջըխջըխանք... բաղ բաղ փօրյազը գը փչեր: Ջ'օրիին վրա բ'առցան թամբամիթթը. զինքն ալ վրան նսդեցուցին ու դարին. մարը յեդեվէն լացավ. «Յա՛վրում, ֆեդ բ'ոնես օսգի գըռի» ըսաց, հու նօրշըբա մը ջ'ուր նեդեց յեդեվէն: Հարն ալ ջ'օրին հեդը գ'նաց ջ'ամփելու. յես ալ գ'նացի ներս, մուք դիդ մը մդա՛ լացի: Ան է աս է՛ ա՛լ չի դեսա: Ալ չի գիդիմ դեք սա՞ղ է դէ մեռած է. Ասված անօր ալ բ'անին գեօրծին աջ՝օղութին դա, իր սիւլային հասցընէ. ծ'իզի ալ էրգան օրեր դա:

20 Trabzon

20.1 Background

Original page number 178.

The dialect of Trabzon is spread across a small region, which contains only the cities of Trabzon, Gümüşhane, and Giresun. The last one is a migrant settlement from Trabzon. The surrounding villages of Trabzon don't speak this dialect, but instead speak the Hamshe dialect. In recent times, a sizable number of Armenians from Trabzon have migrated to the Caucasus and to the shores of the Black Sea. They primarily live in the cities of Batumi, Poti, Kerch, Sevastopol, Yalta. Because these aforementioned cities do not have a native Armenian population, and because the migrants from Trabzon form a sizable number, we have thus included them in the map as part of the region of the Trabzon dialect.

20.2 Literature

There is no written study on the Trabzon dialect. There are likewise no manuscripts. In the summer of 1910, I stayed two weeks in Trabzon, and I determined that the Trabzon dialect is quite close to the Istanbul dialect, especially the Crimea dialect.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 200)*.]]

20.3 Phonology

20.3.1 Vowels

The vowel system lacks the sounds /æ, ɛ, ɯo/ <ւ, է, ո>. Sometimes we find the sounds /œ, ʏ/ <Էօ, Իւ> (Table 20.1).

Table 20.1: Emergence of /Իւ/ <ʏ> in the Trabzon dialect

'before'	Classical Armenian maɣruk ^h մաւրուկ	> Trabzon mirɣk ^h միրիւկ	cf. SEA moruk ^h մորուկ
----------	---	--	--------------------------------------

20.3.2 Consonants

The consonant system has greatly changed. The three degrees of Old Armenian have become two; the voiced and voiceless unaspirated have been confused together and have equally changed to voiced sounds. The voiceless aspirated sounds stayed unchanged. This is the state of all other dialects of Asia Minor, starting from Evdokia until Crimea. In the Trabzon dialect, as well as in the Hamshen dialect, there is however a voiceless unaspirated sound /k/ <կ>, which is used instead of the <qaf> sound (ق /q/) for loanwords from Turkish.

20.3.3 Other sound changes

We can say that there are no other sound changes in Trabzon, without of course taking into consideration the following sound changes:

- /ɑ̄i/ to /ɑ/ (ւյ>ւ)
- /ōi/ to /u/ (ոյ>ու)
- /īu/ to /u/ (իւ>ու)

In this way, the Trabzon dialect is one of the purest Armenian dialects.

Original page number 179.

20.4 Morphology

In the grammar, there are the following notable points.

20.4.1 Noun or pronoun inflection or declension

The case declensions and pronouns are the same as in the Istanbul dialect. For the latter, it is worth mentioning the words in Table 20.2.

Table 20.2: Sample of pronouns in the Trabzon dialect

proximal NOM SG ‘this’	asivig, asig	ասիվիգ, ասիգ
medial NOM SG ‘that’	adivig, adig	ադիվիգ, ադիգ
distal NOM SG ‘that yonder’	anivig, anig	անիվիգ, անիգ

20.4.2 Verb inflection or conjugation

20.4.2.1 Indicative present and past imperfective

For verb conjugation, the Classical theme vowels /e,ē/ <ε,ε> become /i/ <ι> under stress (Table 20.3).¹

[[*Adjarian illustrates this change with the indicative present paradigm (Table 20.3). Morphologically for an E-Class verb like /uz-e-l/ 'to want', SWA forms this paradigm by adding the indicative prefix /g(ə)-/ to the finite verb. The finite verb consists of the stem plus agreement suffixes after the theme vowel /e/. In Trabzon, the theme vowel is /e/ for the 3SG, but /i/ elsewhere.*]]

Table 20.3: Indicative present <ετρηλα> of the verb 'to want' in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-uz-i-m	αυλαμ	g-uz-e-m	υ'νλαμ
			'I want'	
2SG	g-uz-i-s	αυλας	g-uz-e-s	υ'νλας
3SG	g-uz-e-∅	αυλατ	g-uz-e-∅	υ'νλατ
1PL	g-uz-i-nk ^h	αυλανκ	g-uz-e-ηk ^h	υ'νλανκ
2PL	g-uz-i-k ^h	αυλακ	g-uz-e-k ^h	υ'νλακ
3PL	g-uz-i-n	αυλαν	g-uz-e-n	υ'νλαν
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	

[[*In the past imperfective (Table 20.4), SWA adds the past suffix between the theme vowel and the agreement suffix. The past suffix is covert for the 3SG, but /-i-/ elsewhere. The theme vowel is /e/. In Trabzon, the theme vowel is /-i-/ in the 3SG, and /-e-/ elsewhere. The past suffix is covert in the 3SG, and /-i-/ elsewhere. However, the data is rather limited, so it is possible that the 3SG /-i-/ is actually the past suffix, and that the theme vowel is exceptionally covert.*]]

¹[[*The Classical forms are quite different from the modern forms because of different inflectional suffixes. For illustration, I approximate the change by referencing SWA, which retains the Classical theme vowels.*]]

Table 20.4: Indicative past imperfect <անկատար> of the verb ‘to want’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA
1SG	g-uz-e-i-∅ գուզէի	g-uz-ej-i-∅ կ’նուզէի ‘I would want’
2SG	g-uz-e-i-r գուզէիր	g-uz-ej-i-r կ’նուզէիր
3SG	g-uz-i-∅-r գուզիր IND-√-TH-PST-AGR	g-uz-e-∅-r կ’նուզեր IND-√-TH-PST-AGR

20.4.2.2 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 20.5) is also called the aorist. In SWA for /jeph^h-e-l/ ‘to cook’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Trabzon subdialect behaves the same. However, whereas the theme vowel is a constant /-e-/ in SWA, the theme vowel in Trabzon is /-i-/ for the 3SG, and /-e-/ elsewhere.]]

Table 20.5: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to cook’ in the Vozim subdialect of the Van dialect

	Trabzon	cf. SWA
1SG	ep ^h -e-ts ^h -i-∅ էփեցի	jep ^h -e-ts ^h -i-∅ էփեցի ‘I cooked’
2SG	ep ^h -e-ts ^h -i-r էփեցիր	jep ^h -e-ts ^h -i-r էփեցիր
3SG	ep ^h -i-ts ^h -∅-∅ էփից √-TH-AOR-PST-AGR	jep ^h -e-ts ^h -∅-∅ էփեց √-TH-AOR-PST-AGR

20.4.2.3 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect (Table 20.6) and past perfect (Table 20.7) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Trabzon uses a similar system. The non-finite form is labeled as just a ‘past participle’ by Adjarian (which I suspect is a perfective converb), and this form uses /-ir/ <իր>. (?)]]

Table 20.6: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA ‘I have liked’
1SG	sir-ir i-m սիրիր իմ √-PERF.CVB AUX-AGR	sir-er e-m սիրեր եմ √-EPTCP AUX-AGR

Table 20.7: Past perfect <գերակատար> of the verb ‘to bring’ in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA ‘I had brought’
1SG	ber-ir e-i-∅ բերիր էի √-PERF.CVB AUX-PST-AGR	p ^h er-er ej-i-∅ բերեր էի √-EPTCP AUX-PST-AGR

[[Based on this small paradigm, it seems that the auxiliary is /i/ in the present, but /e/ in the past.]]

20.4.2.4 Indicative morpheme as a mobile morpheme

The present formative is /g/ <q> for vowel-initial verbs, while a postposed formative /gu/ <qnl> for consonant-initial verbs. [[To clarify, he means that whereas the indicative morpheme is a prefix /g(ə)-/ in SWA, this morpheme is a mobile morpheme in Trabzon (Table 20.8).]]

Table 20.8: Mobile indicative morpheme in the Trabzon dialect

	Trabzon	cf. SWA
‘I want’	g-uz-i-m գուզիմ IND-√-TH-AGR	g-uz-e-m Կ’ուզեմ IND-√-TH-AGR
‘I like’	sir-i-m gu սիրիմ գու	gə-sir-e-m Կը սիրեմ
‘you.2SG like’	sir-i-s gu սիրիս գու	gə-sir-e-s Կը սիրես
‘he likes’	sir-e-∅ gu սիրե գու √-TH-AGR IND	gə-sir-e-∅ Կը սիրե IND-√-TH-AGR
‘we would look’	naj-e-i-nk ^h gu նայեիք գու √-TH-PST-AGR IND	gə-naj-e-i-ŋk ^h Կը նայեիք IND-√-TH-PST-AGR

20.4.2.5 Progressive tenses

The progressive is built with the postposed formatives /er/ <եր> or /uni/ <ունի>. The present takes /er/ <եր>, the imperfective takes /uni/ <ունի>. Vowel-initial verbs also take the prefix /g/ <q>.

[[To clarify, whereas spoken SWA uses a progressive marker /gor/, Trabzon uses either /er/ or /uni/ based on tense. The indicative morpheme is a fixed prefix in SWA, but this prefix is only used for vowel-initial verbs in Trabzon.]]

[[For the present progressive, SWA uses both an indicative prefix /g(ə)-/ and a progressive marker /gor/. Compared across the paradigms, the present progressive is just the indicative present plus this progressive marker. But for Trabzon, the present progressive is the indicative present plus the progressive marker /er/. The indicative prefix /g/ is retained before vowel-initial verbs (Table 20.9), but the indicative suffix /gu/ (for consonant-initial verbs) is absent (Table 20.10).]]

Table 20.9: Present progressive <ներկայ շարունական> of the verb ‘to take’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-ar-n-i-m	գառնիմ էր	g-ar-n-e-m gor	կ’առնեմ կոր ‘I am taking’
2SG	g-ar-n-i-s	գառնիս էր	g-ar-n-e-s gor	կ’առնես կոր
3SG	g-ar-n-e-∅	գառնէ էր	g-ar-n-e-∅ gor	կ’առնէ կոր
1PL	g-ar-n-i-nk ^h	գառնիկք էր	g-ar-n-e-դk ^h gor	կ’առնենք կոր
2PL	g-ar-n-i-k ^h	գառնիք էր	g-ar-n-e-k ^h gor	կ’առնեք կոր
3PL	g-ar-n-i-n	գառնին էր	g-ar-n-e-n gor	կ’առնեն կոր
	IND-√-VX-TH-AGR PROG		IND-√-VX-TH-AGR PROG	

Table 20.10: Present progressive <ներկայ շարունական> of the verb ‘to like’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ էր	gə sir-e-m gor	կը սիրեմ կոր ‘I am liking’
2SG	sir-i-s	սիրիս էր	gə sir-e-s gor	կը սիրես կոր
3SG	sir-e-∅	սիրէ էր	gə sir-e-∅ gor	կը սիրէ կոր
1PL	sir-i-nk ^h	սիրիկք էր	gə sir-e-դk ^h gor	կը սիրենք կոր
2PL	sir-i-k ^h	սիրիք էր	gə sir-e-k ^h gor	կը սիրեք կոր
3PL	sir-i-n	սիրին էր	gə sir-e-n gor	կը սիրեն կոր
	√-TH-AGR PROG		IND-√-TH-AGR PROG	

[[For the past imperfective progressive, SWA adds the progressive marker /gor/ to the indicative present. The indicative prefix /g(ə)-/ stays. For Trabzon, the progressive marker is instead /uni/. The indicative morpheme is retained as a prefix

for vowel-initial verbs (Table 20.11), but absent for consonant-initial verbs (Table 20.12).]]

Table 20.11: Past imperfective progressive <անկատար շարունական> of the verb ‘to cook’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	g-ep ^h -e-i-∅ uni	գեփեի ունի	g-ep ^h -ej-i-∅ gor	Կ’եփեի կոր ‘I was cooking’
2SG	g-ep ^h -e-i-r uni	գեփեիր ունի	g-ep ^h -ej-i-r gor	Կ’եփեիր կոր
3SG	g-ep ^h -i-∅-r uni	գեփիր ունի	g-ep ^h -e-∅-r gor	Կ’եփեր կոր
1PL	g-ep ^h -e-i-nk ^h uni	գեփեիք ունի	g-ep ^h -ej-i-ηk ^h gor	Կ’եփեիք կոր
2PL	g-ep ^h -e-i-k ^h uni	գեփեիք ունի	g-ep ^h -ej-i-k ^h gor	Կ’եփեիք կոր
3PL	g-ep ^h -e-i-n uni	գեփեին ունի	g-ep ^h -ej-i-n gor	Կ’եփեին կոր
	IND-√-TH-PST-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

Table 20.12: Past imperfective progressive <անկատար շարունական> of the verb ‘to look’ in the Trabzon dialect

	Trabzon		cf. SWA	
1SG	naj-e-i-∅ uni	սայեի ունի	gə naj-ej-i-∅ gor	կը սայեի կոր ‘I was looking’
2SG	naj-e-i-r uni	սայեիր ունի	gə naj-ej-i-r gor	կը սայեիր կոր
3SG	naj-i-∅-r uni	սայիր ունի	gə naj-e-∅-r gor	կը սայեր կոր
1PL	naj-e-i-nk ^h uni	սայեիք ունի	gə naj-ej-i-ηk ^h gor	կը սայեիք կոր
2PL	naj-e-i-k ^h uni	սայեիք ունի	gə naj-ej-i-k ^h gor	կը սայեիք կոր
3PL	naj-e-i-n uni	սայեին ունի	gə naj-ej-i-n gor	կը սայեին կոր
	√-TH-PST-AGR PROG		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

20.4.2.6 Other mobile morphemes

As can be seen, the verbal formatives (IND /gu/ <գոլ>, PROG /er, uni/ <եր, ունի>) are generally postposed. This postponement can also be done in the future and the negative.

[[For the future, SWA simply combines the future morpheme /bidi/ with the finite verb. This future morpheme is a proclitic. In Trabzon, the future morpheme can go on either side of the verb (1a).]]

- (1) a. Trabzon dialect

- i. bidi uz-i-m
 FUT want-TH-1SG
 ‘I will want.’
 բիդի ուզիմ
- ii. uz-im bidi
 want-TH-1SG FUT
 ‘I will want.’
 ուզիմ բիդի
- b. cf. SWA
 bidi uz-e-m
 FUT want-TH-1SG
 ‘I will want.’
 Բիդի ուզեմ

[[For negated verbs, a negated present verb uses a periphrastic construction of the negative auxiliary plus a non-finite verb. The auxiliary carries tense-agreement. The auxiliary is before the verb. The non-finite verb has a suffix /-r/ (the connegative) after the theme vowel. For Trabzon, the auxiliary can go before or after the verb (2a).]]

- (2) a. Trabzon dialect
 - i. tʃⁿ-i-s gr-i-r
 NEG-AUX-2SG write-TH-CN
 ‘You don’t write.’
 չիս գրիր
 - ii. gr-i-r tʃⁿ-i-s
 write-TH-CN NEG-AUX-2SG
 ‘You don’t write.’
 գրիր չիս
- b. cf. SWA
 tʃⁿ-e-s k^hər-e-r
 NEG-AUX-2SG write-TH-CN
 ‘You don’t write.’
 չես գրեր

20.4.2.7 Repetition of agreement in negation

When forming the negative, the conjugation of the participle is also interesting.

[[In SWA, negated present verbs are made up of a finite negative auxiliary plus a non-finite verb. Agreement is strictly on the auxiliary. But in Trabzon, it seems that agreement can be on both the negative auxiliary and the verb (3).]]

- (3) a. ‘I don’t come’
- i. Trabzon dialect
 \widehat{t}^h -i-m k^h-a-m
 NEG-AUX-1SG come-TH-1SG
 չիմ քամ
 - ii. cf. SWA
 \widehat{t}^h -e-m k^h-a-r
 NEG-AUX-1SG come-TH-CN
 չեմ գար
- b. ‘I don’t want’
- i. Trabzon dialect
 \widehat{t}^h -i-m uz-i-m
 NEG-AUX-1SG want-TH-1SG
 չիմ ուզիմ
 - ii. cf. SWA
 \widehat{t}^h -e-m uz-e-r
 NEG-AUX-1SG want-TH-CN
 չեմ ուզեր
- c. ‘We don’t employ’
- i. Trabzon dialect
 \widehat{t}^h -i-nk^h p^hane- \widehat{t}^h un-i-nk^h
 NEG-AUX-1PL work-CAUS-TH-1PL
 չինք բանեցունինք
 - ii. cf. SWA
 \widehat{t}^h -e-nk^h p^hane- \widehat{t}^h an-e-r
 NEG-AUX-1SG work-CAUS-TH-CN
 չենք բանեցներ

Or the repetition of the copula as in the Bayazit subdialect.

[[He means that another option is that the verb stays non-finite. The verb is preceded by a finite negative auxiliary, and followed by a finite positive auxiliary (4).]]

- (4) ‘We don’t know’

- a. Trabzon dialect
 tʰ^h-i-nk^h im-ɑ-tʰ^h-ir i-nk^h
 NEG-AUX-1PL know-LV-AOR-PERF.CVB AUX-1PL
 չիևը իմացիր իևը
- b. cf. SEA
 tʰ^h-e-ŋk^h im-ɑ-tʰ^h-el
 NEG-AUX-1PL know-LV-AOR-PERF.CVB
 չենը իմացել

20.5 Subdialects

Gümüşhane and Giresun also have the formative /et/ <եր> for forming the progressive. Gümüşhane forms the simple present by using a postposed /gə/ <զը> (5), with which it forms a middle zone between Karin and Trabzon.

- (5) ‘He cleans’
- a. Gümüşhane subdialect of the Trabzon dialect
 mak^hr-e-∅ gə
 clean-TH-3SG IND
 մաքրե զը
- b. cf. SWA
 gə-mak^hr-e-∅
 IND-clean-TH-3SG
 Կը մաքրե

Original page number 180.

20.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's source: Written by my philologist friend, a teacher from Trabzon, Mr. Nshan Khetsian (պր. Աշան Խտշեան; [[SEA/SWA: /nəʃan χətʃjan/]]). I have rendered the orthography into the scientific one.

- Քար իրիզուն:
- Ասծու բարին, Լուսիա հանում, բարով էգաք. հրամսեցեք:

– Թա՛ չամաս, Օննիգիդ մենձ օրը շնավօր ըլլա, արբի մնա, խերտ դեսնիս, Ասվաձ օջախիդ բաշխե:

– Շիևօրագալ իմ, օխջ ըլլաս. Ասվաձ քուզիևներըդ ալ քեզի բաշխե. հրամմեցեք՝ վեր: Ազ թաքու, եզե Լուսիա հանումին չարսաֆը վա՛ռ առ գուլխեն:

– Թա՛ չամաս, շիդագը գուզիս նա, յես ասօր դեդես ժաժվելու վախըթ չունեի. գիդի՞ս յա, Էրդուշաբդի օրը էլա վըլացք Էրի, իրեքշաբդի բուղաթայեն հանեցի, չօրեքշաբդի գարեցի գարգըդեցի, ասօր ալ էլա բաղնիգ քնացի քի՛ օսքօններու քիչ մե դաքնան. լաքին քու անուշիգ խաթերըդ համար չի գրցա համվերիդ Էի. ըսի լի ի՛նչ գըլլա նա՛ թօ՛ղ ըլլա. մեռնելըս ալ գիդնամ՝ յես ասօր չամաս հանումին օրթուն դօնին բիդի Էրթամ. չունքի դուն աղեգ գիդիս օր յես Օննիգը իմ գավգիս բես սիրիմ գու:

– Օխջ ըլլաս, անիվիգ ալ քեզի մօր բես սիրտ գու. դունը ձերն Է. հելբեդ բիդի քայիր. գաթի աչգըս չօրս բացաձ ջանվադ նայեի ունի. ամմա եղեր չի քայիր յա՛ խա՛չ օր իմ ձեռքես ինդօ՞ր բիդի խալըսեիր:

– Օ՛ֆ, նեֆեսս դդրեցավ. ձուևգվըներուս քօզ հիչ հօքի մնացաձ չԷ. դիյ օր հօս եգա նա՛ հօքիս բերանըս եգավ. քրդիևքներու մեչ մնացի: Է՛հ, դահա ի՛նդօր իք նայիմ. աղի՞գ իք:

– Ինդօր բիդի ըլլանք. մեխգօվնիս դանչըվիևք Էր:

– Սերքիս աղայեն ի՛նչ խաբար. նամակ՝ բան մը գառնի՞ք Էր մի:

– Սերե քի ամմեն շարդու գառնիևք Էր. հարցունօղներուն ամմենքին ալ բարեվ գրաձ Է:

– Բարին դրգօդ բերօգին արեվըն ըլլա. դուն ալ նամագ...

Original page number 181.

... գրելու ըլլաս նա՛ ինձմեն շադ շադ բարեվ գրե. օրթուն խերը դեսնե. Ասվաձ օջախին բաշխե:

– Գուլխուս վրա. մեղեր ըսելօվըդ գրեի բիդի:

– Գլօխըդ բարցին վրա. – Է՛հ, դահա ի՛նչ գա, ի՛նչ չիգա. դուսեն նեսեն խաբար՝ բան մը գառնի՞ք Էր: Քեզի նօր խաբար մը դամ բիդի ամմա՛ չուքդիմ քի իմացա՞ձ՝ իք մի:

– Ի՛նչ Է, քա՛. ըսե նայիմ. մենք բանե մը խաբար չունիևք. դունեն դուս էլաձ չունիմ քի բան մալ իմանամ:

– Անցաձն օրդանքը չաջի Ղասիմեն դերվեր գերթայի ունի, Նիրօսս մենձ հարսը՝ դեմըս էլավ. անգից իմացա քի՛ դազանջի Արութենին մանչուն Նիշանը յեդ Էրիդ ին:

– Թա՛, հիմագ խեյքիս քուքամ. յե՞վի Էղավ աղիգ. գահեր մենք աս քաղքեն չեիևք. հիչ բան մալ չիևք իմացիդ իևք. սերբըդ ի՛նչ Է աջաբա. Նիշանը ախջիգան Թարաֆե՛ն յեդ Էրիդ ին մի՛ չԷ նա մանչուն:

– Ախջիգան թարաֆէն յեղ երիր ին. սեբեբը գեոյա մանչը խում շաղ խմէ գու եղիր. ամմէն իրինդուն քեռ-գինօվ դուն գերթա եղիր. վասդըգաձը, դադաձը բիւթին խումի գուդա եղիր. ամմէն իրինգուն դանը մէջ ձեձ-փեղ գըլլա եղիր. դահա թախում մը դեղիմ-դեղի խօսգեր. վօ՞ր մեզը ըսիմ: Ամա խօսգը մէչերնիս, քեզի բան մը գուրցի՞մ, քա չա՛մաս. Նիշանը յեղ էնէլին շաղ խաս եղավ. անանգ գինօվի մը դալու իսա՛ շիդը չուվան մը թօղ ցքին դէն՝ դանին ձօվը նեդին:

– Խօսգըդ մերդօվ գորեցի. առաջ խեյքերնին վո՞ւր դեղն էր. անօր ինչ ձաղիգ ըլլալը չուքդեի՞ն մի. քառսուն դուռ գարգավ. քառսուն գեղէ ախջիգ ուզից, լաքին հիչ մեզն ալ վրան չի թուքավ: չէր նէ իսա, յես խօշլանմիշ եղա աս բանէն. ախջիգ խաս դղա է. գօդեբանա (յն. տանտիկին), գարօղ գարգըդօղ. դանը մէջ դիյօր ինինգուն ֆըռըլ-ֆըռըլ դառնա գու: Ասված հեյքեթը բաշխա խամթօ մը հանէ գու դեմը: Տէլիք բօնջուխ յերդէ կավմագ:

– չա՛յ, հա՛յ, դուն ջէնջ ունեցիր, ջանչը Բադդադէն քուքա:

– չրամմէ՛, անուշ, կօնյաք առ, Լուսիա հանում:

– Էհ, Օննիգիդ մենձ օրը շնավօր ըլլա. աբրի մնա. խերը դեսնիս. ամմէն դարի աս օրերուն հասնի. թաքն ու բսագը դեսնիմ. մագը-միրիւքը ջերմըգի:

Original page number 182.

– Անո՛ւշ հրամմեցիր:

– Անուշօվ մնաս: Քա՛, աս ի՞նչ համօվ բան էր. դունէ՞ն մի երիր իք աս անուշը, չէնա մի գուսէն ձախու առիր իք:

– Քա՛ մեղա, դուսէն ալ ի՞նչէն բիդի առնէի. Թաքուհիձաս Եփից:

– Ո՛ւյ, մադվըները սիրիմ յես անօր. Էրնեգ քեզի օր ասանգ անգին գավագ ունիս: Քա, քանի՞ դարու եղավ:

– Սուրբ Սերքիսին բահօց շարդուն դասըօխդը բիդի թամսէ՛ դասըվուքը բիդի մղնի: Անօր աշդադք Էգաձ օրը մեր դրացի հաջի Ուսգուն իր օրթին գարքիր ունի. ասօրվան բես դահա միդգա է. մեզի ալ հարսնիգ գանչիր էր, լաքին ան իրիգունը իմ ցավըս բռնելուն սեբեբօվը չիգրցի Էրթալ: Ա՛խ, Լուսիա հանում, ինչէ՛ր քաշեցի ան վախթը. թեմամ եռսունխիրէք օր լօխուսա բառգեցա. շադերը ըսին քի չամասին հալը հալ չէ. հա՛ մեռնի էր, հա՛ մեռնի բիդի. Է՛հ, մեռնի՛մ Ասձու աչիչը. դահա խմէլիք ջուրերնիս չէ հադիր:

– Ի՛նչ դօլայ է մեռնելը, հեյք գեցիր Նայիմ. մէյ մը Թաքուհիձադ ամսէ, Օննիգըդ ալ օդգը գօխ Էրէ դէն, անգից յեղգը ի՛նչ գուգիս Նա եղիր: Օդօրմաձ հօքի գեսուրըս գըսեր քի՛ «Մարթուն ըսաձը չըլլար, Ասձու ըսաձը գըլլա»:

– Անանգ է. ջագադնիս ի՛նչ գրված է Նա՛ ան գըլլա. հրամմէ, դայֆէդ ա՛ռ:

– Շիսօրագալ իմ. բարէ իդգեց թիւթիւնիս դավանօզը ինձի դուր՝ ձիգար մը փաթթիմ. յես քիչ մը թիյրաքի ին. դայֆէյին հեղը մուլախիս ձիգառ մը բիդի խմիմ: Քա՛, աս ի՛նչ սերթ թիւթին է. փաքէ՞թ է մի՛ չէ Նա դաչախ:

– Մենք դաշախ չինք բանեցունիւք. իձձունսց փաքեթ Է. մեր Սերքիս աղան փաքեթէն զադ բաշխա թիւթին չի բանեցունիր:

– Է՛հ, մնազ բարով. օր մը դուք ալ ամմենքով մեզի հրամմեցեք. բեդ գէնիմ (կ’սպասեմ):

– Երթաք բարով. նօրէն հրամմեցեք. ասիզ չիմ սեբիմ. ախջիգներուն բարեվ էրէ:

* *

Իմ սիրագան էրգու աչգիս լուս գավագըս.

Հէն առաչ անուշիզ խաթրոդ հարցընիմ գու. իշալլահ օխշ...

Original page number 183.

... առօխջ բանիդ-դօրծիդ եղեվէն իս: Մեզի ալ հարցունելու ըլլաս նա՛ փառք Ասծու, ամմենքով աղիզ ինք: Մինազ, անցած օրդանքը մարոդ քիչ մը քեյֆը ավըրից, սթմայի բես երավ. երգու իրեք օր ալ բառգեցավ. համա հեքիմէն առած դեղերուս վրա՝ հիմիզ աղիզ Է. ասօր հիւզ օր Է օր օդքի էլիր Է: Ախբարներդ ու քուրվըդիքըդ ամմենքով աղիզ ին. իլլէ բըզդըլիզ ախբարդ Արուքջանը. գուդէ եր, խմէ երր, դռդիզ գուդա եր. Ասված չար աչգէ բահէ. ասանզ մնալու ըլլա նա՛ շադ աղիզ Է:

Քալով հիմիջագ, քիչ մ’ալ քու վրայօքըդ խօրաթինք:

Չավագըս, էրգու դարիէն բերի դարիբ-դուրբէթ Ուռուսսիային չօլերը քնացիր ընգիր իս. դիյօր հիմա, իրարու վրա հաշիֆ Էնիմ նա՛ Էռուներօխդը մանեթէն Էվելի չէ դրգածըդ: Ի՞նչ գէնիս եր. վօրի՞ն քօվը գէնաս եր. ի՞նչ Է դադածըդ, ի՞նչ Է վասդըգածըդ. ի՞նչ Է խարջածըդ. շիդգէ շիդագ բան մը գրիր չիս ինծի: Օ՛ղուվ, դուն մեր ասդեզի հալը խօշ աղիզ գիդիս. յես առաչվան բես վաձձումը անցավ: Ասդեղի գօրծերը հարցունելու ըլլաս նա՛ հիչ բան չիգա. բերաննիս քամիին բացիր՝ գեսիր ինք: Հիչ չէ նա, յա՛վրիս, ամիսէ ամիս քսանագան մանեթ խաշլուխ դրգիս մեզի. յես քեզի ադ օյերը բերի քի՛ ինծի յարդում Էնիս, թեվընգեր ըլլաս. քեզմէն զադ ուրիշ գիւվէնէչէիս մը չունիմ. վերը Ասված, վարը քեզի գիւվէնմիշ Էլիր իմ. Էնմալութան չի դաս. գիրըս առնիս չառնիս՝ ինծի փարա ժըմընցընիս. դուն խընդացուր մեզի քի Ասված ալ քեզի ինդացունէ: Ամէնանփրգիչը բանիդ գօրծիդ՝ աչօղութէն դա ու օխջ առօխջ նօրէն իրար դէսնելու արժանի Էնէ:

Մարոդ իր միդը փօխիր Է. գըսէ եր քի՛ Քիրքօրըս աս անքամ քալու ըլլա նա՛ օդը գօխ բիդի Էնիմ: Դեսնի՛մ քեզի, գավագըս, մդահան չէնիս մեզի. նամագիս դարցին բեդ գէնիմ:

Յես ու մարոդ էրգու աչվըներդ բաքնիւք գու քուրերդ ու ախբարներդ ալ սիրով ու գարօջով բարեվներ գէնին քեզի:

21 Hamshen

21.1 Background and literature

Original page number 184.

This dialect is scattered and spread across many diverse regions. Its principle area and place of origin is east of Trabzon, in the province of Hamshen, in the same-named village-city. A few centuries ago, this province was entirely filled with Armenian residents, but the barbaric and fanatical Muslims have almost entirely erased the Armenians there. Tens of thousands of Armenians were martyred during the invasions of the bandit-preacher ՂՈՒՈՒՔ օղի ՄԷԻՄԵՆ ([[SEA: /buruf ovli mehmet/]]),¹ tens of thousands were forced to convert to Islam, and until now are considered as Turkish (տաճիկ), even though they have preserved their old Armenian customs and native Armenian dialect. The remaining Armenians who were freed from the sword and apostasy were able to escape and save themselves, and they took refuge in the villages near Trabzon: Ünye, Fatsa, Terme, Çarşamba, and even much farther around Samsun, Sinop, and Nicomedia. Near İzmit, above Başiskele, they built a village called Manishag. In recent times, before the latest massacres and after, new large migrant communities of Hamshen Armenians passed through the Caucasus, where they established many small Armenian settlements on the shores of the Black Sea. For example, Sokhumi, Sochi, Mtsara, Tsebelda, Adler, Shapsugskaya, and so on.

The Hamshen dialect is still not studied, but many extensive manuscripts have been published. Among these, the principle one is the publication in Ararat (Արարատ) 1892, էջ 428-447, which although it is not signed, is by the known folklorist Sarkis

¹[[I couldn't track down this person, or easily determine a romanization. The name sounds Turkish. I asked a Turkish linguist who works on Hamshen (Neşe Kaya) on a possible romanization. Adjarian's phonetic transcription suggests <Çuruf Oğlı Mehmet>. But the name <Çuruf> doesn't clearly mean anything in Turkish. This name might have been mis-heard from <Yusuf Oğlu Mehmet>, meaning 'Yusuf, son of Mehmet'. Despite these possible romanizations, I still couldn't track down this person. Neither Kaya nor other dialectologists (Hrach Martirosyan) recognized this name. George Balabanian however speculates the word /buruf/ ՂՈՒՈՒՔ could've been a typo for /buruf/ ՂՈՒՈՒՂ 'money' which in Turkish is /kuruf/ <kuruş>. If this person were a bandit, then such a nickname would make sense. (?)]]

Haykuni (Ս. Հայկունի). When I was in Etchmiadzin, I had the opportunity of converting this same manuscript into the scientific orthography through this person; I provide this manuscript later below. Other smaller manuscripts and...

Original page number 185.

... collections of words have been published in various periodicals, for example:

- Բիւրակն [*Byurakn*]
 - 1899: page 508, 558, 603, 654, 699, 752, 779
 - 1900: page 14, 29, 42, 59, 82, 120
- Հանդէս Ամսօրեայ [*Monthly Review*]
 - 1891: page 116, 300
 - 1892: page 24, 183-4, 382-3
 - 1895: page 13, 183-6
- Ararat (Արարատ)
 - 1895: page 54, 83-84, 239-243, 293-297, 396-400

In the summer of 1910, with the goal of studying this dialect, I crossed Trabzon, where I stayed for two weeks. I was surrounded by many villagers and teachers who were from Malya, Abgion, Küçük Şana, and Çoşara; they wholeheartedly offered their help to me. I was able to make a dictionary and grammar of the dialect, to collect manuscripts, and so on.

Across various villages, the dialect has small differences. The effect of the city is obvious. The villages that are far from Trabzon and hidden in the mountains present the most original form, while the villages that are close to the city have changed. The first group includes the village of Malya, which preserves the purest form of the Hamshen dialect. The second group includes Zefanos which is a village that is almost half an hour away from the city, and it has a very simplified dialect.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 203)*.]]

21.2 Phonology

21.2.1 Vowels

21.2.1.1 Segment inventory

The original Hamshen dialect has the vowels in Table 21.1. The villages close to Trabzon do not have the vowels /æ, ɨe, ɯo/ <ü, ɛ, n>.

Table 21.1: Vowels of the Hamshen dialect

/i/ <ի>	/ɣ/ <իւ>	/u/ <ու>
/j̥e/ <ե>		/ɥo/ <ո>
/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>
/æ/ <ւ̈>		/ɑ/ <ա>

21.2.1.2 Sound changes

21.2.1.2.1 Classical Armenian /ɑ/ <ա> By a general rule, the Classical Armenian sound /ɑ/ <ա> has changed to /o/ <օ> next to nasals (Table 21.2).

Table 21.2: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ա> to /o/ <օ> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘skull’	gank, gang	գանկ, գանգ	g ^h ang	գ ^h օնգ	գադկ, գայդ	գանկ, գանգ
‘to complain’	gangatil	գանգատիլ	g ^h ongdil	գ ^h օնգդիլ	գադգատել	գանգատել
‘soup (CA); tan drink (SEA)’	t ^h an	թան	t ^h on	թօն	t ^h an	թան
‘month’	amis	ամիս	omis	օմիս	amis	ամիս
‘durable’	amur	ամուր	omur	օմուր	amur	ամուր
‘mint’	ananux	անանուխ	onlux ^h	օնուխք ^h	ananux	անանուխ

21.2.1.2.2 Classical Armenian /e/ <ե> The Classical sound /e/ <ե> becomes /ji/ <յի> at the beginning of monosyllabic words, while it becomes /e/ <է> at the beginning of polysyllabic words (Table 21.3).²

Table 21.3: Change from word-initial Classical Armenian /e/ <ե> to /ji, e/ <յի, է> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘ox’	ezən	եզն	jiz	յիզ	jez	եզ
‘ox (GEN)’	ezin	եզին	ez-onə	եզօնը	jez-an	եզան
‘ox (PL)’	ezink ^h	եզինք	ez-nin	եզնին	jez-ner	եզներ
‘I’	es	ես	jis	յիս	jes	ես
‘when’	erb	երբ	jip ^h	յիփ	jerp ^h	երբ
‘oath’	erdumən	երդումն	eft ^h vunk ^h	էֆտվոնք	jer ^h um	երդում
‘thirty’	eresun	երեսուն	ersun	էրսուն	jeresun	երեսուն
‘nail (finger/toe)’	eʔung	եղուկ	eʔunk ^h	էղուկք	jeʔung	եղուկ

²[[For the inflected words for ‘ox’, the final /n/ in Hamshen may be a definite suffix /-n/. (?)]]

21 Hamshen

Inside the word, it becomes /j̥e, i, e/ <ե, ի, է> (Table 21.4). (The /j̥e/ <ե> is found especially in Malya.)

Table 21.4: Change from word-medial Classical Armenian /e/ <ե> to /j̥e, i, e/ <ե, ի, է> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
'night'	gifer	գիշեր	g ^h iʃj̥ier	գ ^h իշեր	gifer	գիշեր
'we (NOM)'	mek ^h	մեք	m̄jek ^h	մեք	menj ^h k ^h	մենք
'our (GEN)'	mer	մեր	mir	միր	mer	մեր
'big'	mets̄	մեծ	midz̄	միծ	mets̄	մեծ
'place'	teł	տեղ	deɣ	դեղ	teɣ	տեղ

21.2.1.2.3 Classical Armenian /o/ <n> The sound /o/ <n> changes everywhere to /uo, o, œ, y/ <ն, օ, եօ, իւ> (Table 21.5a) except for the words in Table 21.5b.

Table 21.5: Change from word-medial Classical Armenian /o/ <n> to /uo, o, œ, y/ <ն, օ, եօ, իւ> with exceptions in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
a. 'villager'			g ^h evats ^h -uots ^h	գ ^h եւացոց	gjuvats ^h i	գյոււացի
'villager (DAT,PL)'			ot ^h il	օշիլ	gjuvats ^h -ots ^h	գյոււացոց
'louse'	odjil	ոջիլ	ot ^h il	օշիլ	voʃ ^h il	ոջիլ
'apple'	χændzor	խնձոր	χændzvr, χændzœj	խընձիւր, իընձեօյ	χændzor	խնձոր
'valley'	dzor	ձոր	dz ^h œr, dzvr	ձ ^h եօր, ձիւր	dzor	ձոր
'four'	t ^h ors	չորս	t ^h œjs	չեօս	t ^h ors	չորս
b. 'who'	ov	ով	vov, vœv	վօվ, վեօվ	ov	ով
'which'	or	որ	vœr	վե ^h օր	vor	որ

21.2.1.2.4 Classical Armenian /aj/ <այ> Among the diphthongs, Classical /aj/ <այ> changes usually to /e/ <է>, ...

Original page number 186.

... to /æ/ <ւ̄> in Malya (Table 21.6).

Table 21.6: Change from Classical Armenian /aj/ <այ> to /e, æ/ <է, ւ̄> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
'goat'	ajts̄	այծ	ædz̄, edz̄	ւ̄ծ, էծ	ajts̄	այծ
'this'	ajs̄	այս	æs, es	ւ̄ս, էս	ajs̄	այս
'other'	ajl	այլ	æł, el	ւ̄լ, էլ	ajl	այլ

21.2.1.2.5 **Classical Armenian /oĭ, iŷ/ <ոյ, իւ>** For the others, Classical /oĭ, iŷ/ <ոյ, իւ> become /u/ <ու> (Table 21.6).

Table 21.7: Change from Classical Armenian /oĭ, iŷ/ <ոյ, իւ> to /u/ <ու> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘light’	loĭs	լոյս	lus	լուս	lujs	լոյս
‘snow’	đziŷun	ծիւն	đzun	ծուն	đzjun	ծյոն

21.2.2 Consonants

21.2.2.1 Voice quality or laryngeal changes

The consonant group has three degrees: voiced, voiced aspirated, and voiceless unaspirated. It must be noted however that the voiced sounds are also not fully voiced here, but are very close to the voiceless unaspirated. The villages that are close to the city have only two degrees, missing the voiced aspirated sounds. The Old Armenian voiced consonants are usually changed to voiced aspirated, and the voiceless unaspirated sounds are changed to voiced, while the voiceless aspirated sounds stay the same.³

21.2.2.2 Reflexes of Classical /r/ <ր>

What is interesting is the changes for the Classical sound /r/ <ր>. Next to dentals, it becomes /f/ <բ>, it becomes /j/ <յ> next to other consonants, while it stays the same next to vowels (Table 21.8).

Table 21.8: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /f, j, r/ <բ, յ, ր> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian		> Hamshen		cf. SEA	
‘man’	mard	մարդ	mafɖ	մաբդ	mart ^h	մարդ
‘empty’	datark	դատարկ	dajdag	դայդագ	datark	դատարկ
‘four’	tʰors	չորս	tʰɔrs	չիլս	tʰors	չորս
‘dream’	eraz	երազ	neraz	ներազ	jeraz	երազ
‘face’	eres	երես	eris	երիս	jeres	երես
‘face-GEN’	eres-i	երեսի	ejs-i	էյսի	jeres-i	երեսի

³[[This contradicts the first sentence; he might just mean that the dialect only has voiceless consonants, without being sure of aspiration. (?)]]

21.3 Morphology

21.3.1 Noun inflection or declension

21.3.1.1 Plural suffixes

For declensions, what is noteworthy are the plural formatives /-ir, -nir, -nin/ <իր
սիր սիս> 21.9.⁴

Table 21.9: Plural suffixes in the Hamshen dialect

	‘bread’		‘apple’	
NOM	hats ^h -ir	հացիր	χndz ^h oj-nir	խնձ՝ոյնիր
GEN-DAT	hats ^h -er-u	հացերու	χndz ^h oj-nin	խնձ՝ոյնին
ABL	hats ^h -er-un	հացերուն	χndz ^h oj-nun	խնձ՝ոյնուն
	hats ^h -er-un-menen	հացերունմենեն	χndz ^h oj-ner-en	խնձ՝ոյներեն
			χndz ^h oj-nun	խնձ՝ոյնուն
			χndz ^h oj-nun-mene	խնձ՝ոյնունմենե
INS	hats ^h -er-ov	հացերով	χndz ^h oj-ner-ov	խնձ՝ոյներով

21.3.1.2 Case marking

The accusative is sometimes the same as the nominative, and sometimes the same as the dative. The singular ablative takes /-en/ <էս> or /-ճն/ <ը՛ս>.

21.3.2 Pronoun inflection or declension

21.3.2.1 Personal pronouns

[[Table 21.10 is for personal pronouns.]]

⁴[[Adjarian’s paradigms have quite ambiguous segmentations. Table 21.9 is just my speculation on one possible morpheme segmentation.]]

Table 21.10: Inflection paradigm for personal pronouns in the Hamshen dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he/she'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	jes յէս	d ^h un դ'ուս	en, ina էս, իսա	mek ^h մէք	d ^h unk ^h դ'ուսք	enir, inir Էսիր, իսիր
GEN	im իմ	k ^h u քու	enu, inu էսու, իսու	mir, mij միր, միյ	d ^h ur, d ^h ij ծ'իր, ծ'իյ	enuts ^h , inuts ^h էսուց, իսուց
DAT	indz-i ինծի indz-igi ինծիգի ինծիգի	k ^h ez-i քէգի k ^h ez-igi քէգիգի քէգիգի	enu էսու	mez-i մէգի mez-igi մէգիգի մէգիգի	d ^h ez-i ծ'էգի d ^h ez-igi ծ'էգիգի ծ'էգիգի	enuts ^h էսուց inuts ^h ինուց ինուց
ACC	indz-i ինծի indz-igi ինծիգի ինծիգի	k ^h ez-i քէգի k ^h ez-igi քէգիգի քէգիգի	en, enu էս, էսու zən զըս	mez-i մէգի mez-igi մէգիգի մէգիգի	d ^h ez-i ծ'էգի d ^h ez-igi ծ'էգիգի ծ'էգիգի	enuts ^h , inuts ^h էսուց, իսուց zenir զէսիր զէսիր
ABL	indz-men ինծմէս ինծմէս	k ^h ez-men քէգմէս քէգմէս	endi, indi էնդի, ինդի էնդի, ինդի	mez-men մէգմէս մէգմէս	d ^h ez-men ծ'էգմէս ծ'էգմէս	enuts ^h -men էսուցմէս inuts ^h -men ինուցմէս ինուցմէս
INS	indz-mov ինծմօվ ինծմօվ	k ^h ez-mov քէգմօվ քէգմօվ	enu hid էսու հիր էսու հիր	mez-mov մէգմօվ մէգմօվ	d ^h ez-mov ծ'էգմօվ ծ'էգմօվ	enuts ^h -mov էսուցմօվ էսուցմօվ

Original page number 187.

The plural instrumental is very diverse (Table 21.11). But the word /inuts^h-mov/ <ինուցմօվ> is not said.

Table 21.11: Sample of plural instrumental pronouns in the Hamshen dialect

3PL 'with those'	Other pronouns, maybe 'with these/those' (?)
enuts ^h -mov էսուցմօվ	esir Էսիր
ənuts ^h -mov ըսուցմօվ	isir Իսիր
enuts ^h -mer-ov էսուցմէրօվ	esuts ^h -mer-ov Էսուցմէրօվ
ənuts ^h -mer-ov ըսուցմէրօվ	esduts ^h -mov Էսդուցմօվ
enits ^h -mer-ov Էսիցմէրօվ	esits ^h -mer-ov Էսիցմէրօվ
ənits ^h -mer-ov ըսիցմէրօվ	edits ^h -mer-ov Էդիցմէրօվ
	eduts ^h -mer-ov Էդուցմէրօվ

[[Adjarian likewise lists a paradigm (Table 21.12) which seems to be for the reflex of the intensive third person pronoun.]]

Table 21.12: Inflection paradigm for the intensive 3SG/3PL pronoun in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	ink ^h -ə իկքը	urink ^h ուրիկքը
GEN	ur, uj, urin ուր, ույ, ուրիս	urints ^h ուրիկս
DAT-ACC	urin-ə ուրիկը	urints ^h ուրիկս
ABL	ur-men, ur-mən, urin-men ուրմէս, ուրմըն, ուրիկմէս	urints ^h -men ուրիկսմէս
INS	ur hid, urin-ə hid ուր հիդ, ուրիկը հիդ	urints ^h hid ուրիկս հիդ

21.3.2.2 Interrogative pronouns

[[Table 21.13 is for the interrogative pronoun ‘who’].]

Table 21.13: Inflection paradigm for interrogatives pronouns ‘who’ in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	vœv վեով	vorok ^h վօրօք
GEN-DAT-ACC	vum վում	umints ^h , vumints ^h , vorints ^h , vorœts ^h ումիկս, վումիկս, վօրիկս, վօրեօք
ABL	vum-men վումմէս um-men ումմէս	umints ^h -men, vorots ^h -men ումիկսմէս, վօրօքմէս vorvnts ^h -men, vumets ^h -men, umots ^h -men վօրիկսմէս, վումեցմէս, ումօքմէս
INS	vum hid վում հիդ	umints ^h -mov, vumints ^h -mov, vorots ^h -mov ումիկսմօվ, վումիկսմօվ, վօրօքմօվ

[[Table 21.14 is for the interrogative pronoun ‘what/which’].]

Table 21.14: Inflection paradigm for interrogatives pronouns ‘what/which’ in the Hamshen dialect

	Singular	Plural
NOM	vœr վեօր	vurok ^h -ə, vuronk ^h -ə վուրոգը, վուրոսը
GEN-DAT-ACC	vor-in վօրին	vurots ^h -ə, vuronts ^h -ə վուրոցը, վուրոսը
ABL	vor-men վօրմէս	vurots ^h -men, vuronts ^h -men վուրոցմէս, վուրոսցմէս
INS	vor-ov վօրօվ	vurots ^h -mov, vuronts ^h -mov վուրոցմօվ, վուրոսցմօվ

21.3.3 Verb inflection or conjugation

21.3.3.1 Indicative present and past imperfective

[[In SWA, the indicative present tense is made up of the indicative prefix /g(ə)-/ and the finite verb. The finite verb is made up of the stem, the theme vowel, and agreement suffixes. For a verb like ‘to eat’ and ‘to bring’, the theme vowel is an invariant /e/. For Hamshen, we find the following differences (Table 21.15) from Adjarian.]]

In verbs, there are many interesting innovations. In the first conjugation class, the Classical vowel /e/ <ե> has become /i/ <ի> in the 1SG, 2SG, 1PL, and 3PL persons. In the second conjugation class, the vowel /a/ <ա> has become /o/ <օ> in the 1SG, 1PL, and 3PL. The indicative present and imperfective are formed with the formatives /g/ <գ> or /gu/ <գու>. The first is placed at the beginning of vowel-initial verbs, the second is placed after consonant-initial verbs. The progressive is formed with the formative /uni/ <ունի> (and sometimes also /guni/ <գունի>).

Table 21.15: Indicative present <ներկայ> of the verb ‘to eat’ and ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen ‘to eat’		cf. SWA	
1SG	g-ud-i-m	գուդիմ	g-ud-e-m	Կ’ուլտեմ ‘I eat’
2SG	g-ud-i-s	գուդիս	g-ud-e-s	Կ’ուլտես
3SG	g-ud-e-∅	գուդէ	g-ud-e-∅	Կ’ուլտէ
1PL	g-ud-i-k ^h	գուդիք	g-ud-e-դ ^h k ^h	Կ’ուլտենք
2PL	g-ud-e-k ^h	գուդէք	g-ud-e-k ^h	Կ’ուլտէք
3PL	g-ud-i-n	գուդին	g-ud-e-n	Կ’ուլտեն
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-AGR	
	Hamshen ‘to bring’		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-m gu	բ’երիմ գու	gə-p ^h er-e-m	Կը բերեմ ‘I bring’
2SG	b ^h er-i-s gu	բ’երիս գու	gə-p ^h er-e-s	Կը բերես
3SG	b ^h er-e-∅ gu	բ’երէ գու	gə-p ^h er-e-∅	Կը բերէ
1PL	b ^h er-i-k ^h gu	բ’երիք գու	gə-p ^h er-e-դ ^h k ^h	Կը բերենք
2PL	b ^h er-e-k ^h gu	բ’երէք գու	gə-p ^h er-e-k ^h	Կը բերէք
3PL	b ^h er-i-n gu	բ’երին գու	gə-p ^h er-e-n	Կը բերեն
	√-TH-AGR IND		IND-√-TH-AGR	

[[Note how the 1PL and 2PL are homophonous suffixes /-k^h/ that take different theme vowels.]]

Original page number 188.

[[In SWA, the past imperfective is similar to the present (Table 21.16). The main difference is that SWA adds the past suffix /-i-/ between the theme vowel and agreement. The past suffix is zero for the 3SG. For Hamshen, we see many differences against the SWA forms. The past suffix is /-i-/ for 1SG and 2SG but seems covert in all other person-numbers. The past agreement suffixes in Hamshen are different than those of SWA. The theme vowel can vary between /e/, /á/, and /é/ with non-final stress.]]

Table 21.16: Indicative past imperfective <անկատար> of the verb ‘to eat’ and ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen ‘to eat’		cf. SWA	
1SG	g-ud-ej-i-∅	գուդէյի	g-ud-ej-i-∅	Կ՛նուտէի
2SG	g-ud-ej-i-r	գուդէյիր	g-ud-ej-i-r	Կ՛նուտէիր
	g-ud-é-∅-jdə	գուդէ՛յը		
3SG	g-ud-e-∅-r	գուդեր	g-ud-e-∅-r	Կ՛նուտեր
1PL	g-ud-á-∅-k ^h ə	գուդա՛քը	g-ud-ej-í-ŋk ^h	Կ՛նուտէիսք
2PL	g-ud-é-∅-k ^h ə	գուդէ՛քը	g-ud-ej-í-k ^h	Կ՛նուտէիք
3PL	g-ud-é-∅-jnə	գուդէ՛յնը	g-ud-ej-í-n	Կ՛նուտէին
	IND-√-TH-PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Hamshen ‘to bring’		cf. SWA	
1SG	b ^h er-ej-i-∅ gu	բ՛երէյի գու	gə-p ^h er-ej-i-∅	Կը բերէի
			‘I would bring’	
2SG	b ^h er-ej-i-r gu	բ՛երէյիր գու	gə-p ^h er-ej-i-r	Կը բերէիր
	b ^h er-é-∅-jdə gu	բ՛երէ՛յը գու		
3SG	b ^h er-e-∅-r gu	բ՛երեր գու	gə-p ^h er-e-∅-r	Կը բերեր
1PL	b ^h er-á-∅-k ^h ə gu	բ՛երա՛քը գու	gə-p ^h er-ej-í-ŋk ^h	Կը բերէիսք
2PL	b ^h er-é-∅-k ^h ə gu	բ՛երէ՛քը գու	gə-p ^h er-ej-í-k ^h	Կը բերէիք
3PL	b ^h er-é-∅-jnə gu	բ՛երէ՛յնը գու	gə-p ^h er-ej-í-n	Կը բերէին
	√-TH-PST-AGR IND		IND-√-TH-PST-AGR	

21.3.3.2 Past perfective or aorist

The perfective is formed in the old way. But in the first conjugation, the vowel of the 3SG becomes /i/ <ի>.

[[*Adjarian doesn’t provide complete paradigms for the past perfective or aorist (Table 21.17). But his implicitness suggests that Hamshen follows SWA in forming the past perfective. For a verb like ‘to broom’, the SWA past perfective is made up of the root + theme vowel /e/ + aorist suffix /ts^h/ + past/agreement marking. In the 3SG, past and agreement are covert. For Hamshen, it seems that the main difference is that the theme vowel is /i/ in the 3SG instead of /e/. Note that Adjarian also lists the verb ‘to bring’ which is irregular in SWA.*]]

Table 21.17: Past perfective or aorist <կատարեալ> in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SEA	
3PL ‘they broomed’			av1-e-ts ^h -i-n	աւլեցիս
3SG ‘he broomed’	av1-i-ts ^h -∅-∅	աւլից	av1-e-ts ^h -∅-∅	աւլես
3SG ‘he looked’	qf-i-ts ^h -∅-∅	աշից		
3SG ‘he threw away’	t ^h ap ^h -i-ts ^h -∅-∅	թափից	t ^h ap ^h -e-ts ^h -∅-∅	թափեց
3SG ‘he brought’	b ^h er-i-ts ^h -∅-∅	բ’երից	p ^h er-∅-∅-α-v	բերաւ
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

[[*He provides a more complete paradigm for the negated past perfective in §21.3.3.7.2.*]]■

21.3.3.3 Future and past future

The future formative is /bidi/ <բիդի>, which is always placed after the verb. In the 1SG of the present future, the formative loses its sound /b/ <բ> when after the sound /m/ <մ>, and of course by first turning into /m/ <մ> and then shortening. In the other persons, the sound /b/ <բ> stays the same.

[[*To clarify, the future (Table 21.18) and past future (Table 21.19) are formed by taking the finite verb from respectively the indicative present and past imperfective. In both SWA and Hamshen, the indicative morpheme is replaced by a future morpheme /bidi/. In SWA, this future morpheme is a proclitic, while it is an enclitic in Hamshen. In Hamshen, the sound /b/ of the future morpheme /bidi/ is deleted after the /m/ of the 1SG suffix.*]]

Table 21.18: Future <ապառնի> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-m idi	բ’երիմ իդի	bidi p ^h er-e-m	պիտի բերեմ ‘I will bring’
2SG	b ^h er-i-s bidi	բ’երիս բիդի	bidi p ^h er-e-s	պիտի բերես
3SG	b ^h er-e-∅ bidi	բ’երե բիդի	bidi p ^h er-e-∅	պիտի բերե
1PL	b ^h er-i-k ^h bidi	բ’երիք բիդի	bidi p ^h er-e-դk ^h	պիտի բերեձք
2PL	b ^h er-e-k ^h bidi	բ’երեք բիդի	bidi p ^h er-e-k ^h	պիտի բերեք
3PL	b ^h er-i-n bidi	բ’երին բիդի	bidi p ^h er-e-n	պիտի բերեն
	√-TH-AGR FUT		FUT √-TH-AGR	

Table 21.19: Past future <անցեալ ապանկի> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-ej-i-∅ bidi	բ՛երէյի բիդի	bidi p ^h er-ej-i-∅	պիտի բերի ‘I was going to bring’
2SG	b ^h er-é-∅-jdə bidi	բ՛երէյդը բիդի	bidi p ^h er-ej-í-r	պիտի բերի
3SG	b ^h er-e-∅-r bidi	բ՛երեր բիդի	bidi p ^h er-e-∅-r	պիտի բեր
1PL	b ^h er-á-∅-k ^h ə bidi	բ՛երա՛քը բիդի	bidi p ^h er-ej-í-ŋk ^h	պիտի բերիք
2PL	b ^h er-é-∅-k ^h ə bidi	բ՛երէ՛քը բիդի	bidi p ^h er-ej-í-k ^h	պիտի բերիք
3PL	b ^h er-é-∅-jnə bidi	բ՛երէ՛յը բիդի	bidi p ^h er-ej-í-n	պիտի բերին
	√-TH-PST-AGR FUT		FUT-√-TH-PST-AGR	

21.3.3.4 Subjunctive present and past with marker /na/ <նա>

[[In SWA, the subjunctive present/past is the finite verb form that is found in the indicative present/past (1a). In fact, the indicative is built from the subjunctive by adding the indicative morpheme /g(ə)-/ (1b). The subjunctive can be found in conditional clauses. In colloquial speech, such conditional clauses can be optionally accompanied by a clitic /-ne/ (1c).]]

(1) SWA

- a. jet^he ləs-e-n, jet^he ləs-ej-i-n
if listen-TH-3PL, if listen-TH-PST-3PL
‘If they listen; if they listened.’
Եթէ լսեն, եթէ լսեին:
- b. gə-ləs-e-n. gə-ləs-ej-i-n
listen-TH-3PL. listen-TH-PST-3PL
‘They listen. They would listen’
Կը լսեն, կը լսեին:
- c. jet^he ləs-e-n ne. jet^he ləs-ej-i-n ne
if listen-TH-1SG SBJV. if listen-TH-PST-1SG SBJV
‘If they listen; If they listened.’
Եթէ լսեմ նէ, եթէ լսեին նէ:

[[Given this background, we can understand Adjarian’s description of Hamshen.]]■

The subjunctive (ստորադասական) is formed with the formative /na/ <նա> (2).⁵

⁵[[It’s unclear what the word /egerem/ էգերեմ means. (?)]]

(2) Hamshen

- a. egerem b^her-i-m na
 if? bring-TH-1SG SBJV
 ‘If I bring.’
 Էգերեմ բ^հերիմ նա
- b. egerem b^her-é-∅-jdə na
 if? bring-TH-PST-2SG SBJV
 ‘If you brought.’
 Էգերեմ բ^հերէ՛յդը նա

This formative is also used to form a type of hortative or soft imperative (3).

(3) Hamshen

- b^her-i-s na
 bring-TH-2SG SBJV
 ‘If it’s possible, bring it!’
 բ^հերիս նա

21.3.3.5 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect and past perfect are formed periphrastically. In the default case, the verb is in the resultative participle form with the suffix /-adz/. This participle is combined with either the present auxiliary (to mark the present perfect) or the past auxiliary (to mark the past perfect). To mark evidentiality, the verb can instead use the evidential participle with suffix /-er/. Given this information, we can now better understand how Hamshen works.]]

The present perfect and past perfect (յարակատար ու գերակատար) are formed with either the verb /em/ <եմ> ‘AUX; to be’ or /unim/ <ունիմ> ‘to have’, and with the participle suffixes /-adz/, -er/ <-ած, -եր> (4).

[[Note that the morphemes he lists are with SWA pronunciation, not Hamshen. The sentences are Hamshen. Sentence (4a-iii) is incompletely suggested by Adjarian. (?)]

(4) a. Hamshen

- i. g^hn-a-ts^h-ir i-m
 go-TH-AOR-EPTCP AUX-1SG
 ‘I have gone.’
 գ^հնացիր իմ

- ii. $g^h n - \alpha - \widehat{ts^h} - \widehat{adz}$ i-m
 go-TH-AOR-RPTCP AUX-1SG
 ‘I have gone.’
 ሞህላገላዕ ከሆ
- iii. $g^h n - \alpha - \widehat{ts^h} - \widehat{adz}$ un-i-m
 go-TH-AOR-RPTCP have-TH-1SG
 ‘I have gone.’
 ሞህላገላዕ ስሌከሆ
- iv. $as d - \widehat{adz}$ un-ej-i- \emptyset
 say-RPTCP have-TH-PST-1SG
 ‘I had said.’
 ሠህላዕ ስሌኒኮ
- b. cf. SWA
- i. $k^h \widehat{ats^h} - er$ e-m
 go-TH-AOR-EPTCP AUX-1SG
 ‘I have gone.’
 ሞላገኮ ከሆ
- ii. $k \widehat{ats^h} - \widehat{adz}$ e-m
 go-RPTCP AUX-1SG
 ‘I have gone.’
 ሞላገዕ ኑሆ
- iii. $\alpha s - \widehat{adz}$ ej-i- \emptyset
 say-RPTCP AUX-PST-1SG
 ‘I had said.’
 ስህዕ ኑኮ

21.3.3.6 Infinitives with /-uʃ/ <n_L>

For the infinitive, the Classical endings /-e-l, -i-l, -a-l, -u-l/ <ቴ, ከ, ሠ, ስ> have been lost; in their place, there is a new formative /-uʃ/ <n_L> that is general for all verbs (Table 21.20).

[[To clarify, in CA and SWA/SEA, the infinitive of a verb is formed by adding the infinitive suffix /-l/ after the theme vowel. In Hamshen however, the infinitive uses the suffix /-uʃ/ without a theme vowel.]]

Table 21.20: Replacement of the infinitive suffix with /-uʃ/ <nɫ> in the Hamshen dialect

	Classical Armenian	> Hamshen	cf. SEA	cf. SWA
‘to speak’	χαϋs-i-l խաւսիլ	χos-uʃ խօսուլ	χos-e-l խոսել	χos-i-l խօսիլ
‘to go’	ert ^h -a-l երթալ	efd-uʃ էջդուլ	jert ^h -a-l երթալ	jert ^h -a-l երթալ
‘to bring’	ber-e-l բերել	b ^h er-uʃ բ ^h երուլ	ber-e-l բերել	p ^h er-e-l բերել
	√-TH-INF	√-INF	√-TH-INF	√-TH-INF

Original page number 189.

In declension, this same formative is used (Table 21.21).

Table 21.21: Declension of infinitives like ‘to bring’ in the Hamshen dialect

	Singular		Plural	
NOM-ACC	b ^h er-uʃ	բ ^h երուլ	b ^h er-uʃ-nin	բ ^h երուլնին
GEN-DAT	b ^h er-uʃ-i	բ ^h երուլի	b ^h er-uʃ-nun	բ ^h երուլնուն
ABL	b ^h er-uʃ-ən	բ ^h երուլն	b ^h er-uʃ-nun	բ ^h երուլնուն
INS	b ^h er-uʃ-ov	բ ^h երուլով	b ^h er-uʃ-ner-ov	բ ^h երուլներով

It appears to me that this formative is borrowed from Turkish formatives /-iʃ, -əʃ, -uʃ/ <ɨɹ, ɹɹ, ɹɫ> ([[deverbal nominal suffix <-iʃ> in modern Turkish orthography]]) and from the Persian formatives /-iʃ/ <ɨɹ> ([[deverbal nominal suffix <-eš>, or in modern Persian orthography]]: <مش>); these likewise form participles. For example Turkish /aləʃ-veriʃ/ <ալըշ-վերիշ> ([[<alışveriş>]]) meaning ‘trade’ (that is ‘to take and to give’), Persian /asəʃiʃ/ <ասայիշ> ([[<âsâyeš>]] <اسایش>) meaning ‘rest’.

21.3.3.7 Negation or negative forms

21.3.3.7.1 Indicative present and past imperfective Negative forms are built by placing the formatives /tʃ^h-, tʃ^hi/ <ɣ, ɣɨ> before the verb, or by placing the formative /utʃ^h/ <nɫ> after the verb.

[[To clarify, the first method resembles how SWA does negative forms, while the second method is about using the reflex of CA ‘no’ /otʃ^h/ <nɫ> as a post-verbal marker.]]

[[Consider a verb like ‘to bring’ to illustrate the formation of the negative indicative present (Table 21.22). For the first method, SWA combines the negative present auxiliary with a non-finite form called the connegative. The connegative is formed

by adding the suffix */-r/* after the theme vowel. Hamshen also uses a negative present auxiliary, while the verb's non-finite form uses the suffix */-il/*. This */-il/* seems to be decomposable to a theme vowel */-i/* plus a suffix */-l/*; such that this Hamshen */-l/* suffix is a reflex of the CA infinitive suffix */-l/* <լ>.]

Table 21.22: Negative <բացասական> of the indicative present <ստրկայ> of the verb 'to bring' in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	տ ^h -i-m b ^h er-i-l	չիմ բ'երիլ	տ ^h -e-m p ^h er-e-r	չեմ բերեր 'I do not bring'
2SG	տ ^h -i-s b ^h er-i-l	չիս բ'երիլ	տ ^h -e-s p ^h er-e-r	չես բերեր
3SG	տ ^h -i-∅ b ^h er-i-l	չի բ'երիլ	տ ^h -i-∅ p ^h er-e-r	չի բերեր
1PL	տ ^h -i-k ^h b ^h er-i-l	չիք բ'երիլ	տ ^h -e-ηk ^h p ^h er-e-r	չեկք բերեր
2PL	տ ^h -e-k ^h b ^h er-e-l	չեք բ'երիլ	տ ^h -e-k ^h p ^h er-e-r	չեք բերեր
3PL	տ ^h -i-n b ^h er-i-l	չինս բ'երիլ	տ ^h -e-n p ^h er-e-r	չենս բերեր
	NEG-AUX-AGR √-TH-CN		NEG-AUX-AGR √-TH-CN	

[[Similarly for the negation of the indicative past imperfective (Table 21.23), SWA combines the negative past auxiliary with the above non-finite form. Hamshen behaves the same.]]

Table 21.23: Negative <բացասական> of the indicative past imperfective <անկատար> of the verb 'to bring' in the Hamshen dialect

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	տ ^h -éj-ə-∅ b ^h er-i-l	չե՛յն բ'երիլ	տ ^h -ej-i-∅ p ^h er-e-r	չեի բերեր 'I would not bring'
2SG	տ ^h -éj-ə-r b ^h er-i-l	չե՛յնր բ'երիլ	տ ^h -ej-i-r p ^h er-e-r	չեիր բերեր
3SG	տ ^h -i-∅-r b ^h er-i-l	չիր բ'երիլ	տ ^h -e-∅-r p ^h er-e-r	չեր բերեր
1PL	տ ^h -á-∅-k ^h b ^h er-i-l	չա՛քն բ'երիլ	տ ^h -ej-i-ηk ^h p ^h er-e-r	չեիկք բերեր
2PL	տ ^h -é-∅-k ^h b ^h er-e-l	չե՛քն բ'երիլ	տ ^h -ej-i-k ^h p ^h er-e-r	չեիք բերեր
3PL	տ ^h -é-∅-jnə b ^h er-i-l	չե՛յնք բ'երիլ	տ ^h -ej-i-n p ^h er-e-r	չեինս բերեր
	NEG-AUX-PST-AGR √-TH-CN		NEG-AUX-PST-AGR √-TH-CN	

[[Note how the two dialects use different formatives to form the negated auxiliary. The segmentation is difficult to verify; see similar problems for the indicative past imperfective (§21.3.3.1).]]

21.3.3.7.2 Past perfective and auxiliary

The perfective has two forms.
 [[To negate the past perfective, SWA places the negation prefix /tʰə-/ before the verb. Hamshen in contrast has two methods. The first method (Table 21.24) is like in SWA, but the negation prefix is /tʰi-/].]⁶

Table 21.24: Negative <բացասական> of the past perfective <կատարեալ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect (Method 1)

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	tʰi b ^h er-i-∅	չի բ [՛] երի	tʰə-p ^h er-i-∅	չբերի ‘I did not bring’
2SG	tʰi b ^h er-i-r	չի բ [՛] երիր	tʰə-p ^h er-i-r	չբերիր
3SG	tʰi b ^h er-a-v	չի բ [՛] երավ	tʰə-p ^h er-a-v	չբերաւ
1PL	tʰi b ^h er-a-k ^h	չի բ [՛] երաք	tʰə-p ^h er-i-i-ηk ^h	չբերիսք
2PL	tʰi b ^h er-i-k ^h	չի բ [՛] երիք	tʰə-p ^h er-i-k ^h	չբերիք
3PL	tʰi b ^h er-i-n	չի բ [՛] երին	tʰə-p ^h er-i-n	չբերին
	NEG √-PST-AGR		NEG-√-PST-AGR	

[[The second method is to place the reflex of the CA word ‘no’ /otʰ/ <ոչ> after the verb (Table 21.25).]]

Table 21.25: Negative <բացասական> of the past perfective <կատարեալ> of the verb ‘to bring’ in the Hamshen dialect (Method 2)

	Hamshen		cf. SWA	
1SG	b ^h er-i-∅ utʰ	բ [՛] երի ուչ	tʰə-p ^h er-i-∅	չբերի ‘I did not bring’
2SG	b ^h er-i-r utʰ	բ [՛] երիր ուչ	tʰə-p ^h er-i-r	չբերիր
3SG	b ^h er-a-v utʰ	բ [՛] երավ ուչ	tʰə-p ^h er-a-v	չբերաւ
1PL	b ^h er-a-k ^h utʰ	բ [՛] երաք ուչ	tʰə-p ^h er-i-i-ηk ^h	չբերիսք
2PL	b ^h er-i-k ^h utʰ	բ [՛] երիք ուչ	tʰə-p ^h er-i-k ^h	չբերիք
3PL	b ^h er-i-n utʰ	բ [՛] երին ուչ	tʰə-p ^h er-i-n	չբերին
	NEG √-PST-AGR		NEG-√-PST-AGR	

21.3.3.7.3 Future

The future has three forms.

⁶[[Note that in colloquial SWA, the negation prefix /tʰə-/ can be pronounced as /tʰi-/ as well.]]

[[In SWA, the future is negated by placing the negation prefix /tʃ^hə-/ between the future morpheme /bidi/ and the finite verb (5b). Colloquial SWA also allows placing the negation prefix before the future morpheme (5c).]]

- (5) SWA
- a. bidi p^her-e-m
FUT bring-TH-1SG
'I will bring.'
պիտի բերեմ
 - b. bidi tʃ^hə-p^her-e-m
FUT NEG-bring-TH-1SG
'I will not bring.'
պիտի չբերեմ
 - c. tʃ^hə-bidi p^her-e-m
NEG-FUT bring-TH-1SG
'I will not bring.'
չպիտի բերեմ

[[In contrast, Hamshen seems to have three possible strategies. The first is to place the negation morpheme /tʃ^hi/ before the future morpheme, and then add the verb (6).]]

- (6) Hamshen
- a. tʃ^hi bidi b^her-i-m
NEG FUT bring-TH-1SG
'I will not bring.'
չի՛ բիդի բ՛երիմ
 - b. tʃ^hi bidi b^her-i-s
NEG FUT bring-TH-2SG
'You will not bring.'
չի՛ բիդի բ՛երիս

[[The second is to place the reflex of 'no' between the verb and the future morpheme (7).]]

- (7) Hamshen
- a. b^her-i-m útʃ^h bidi
bring-TH-1SG NEG FUT
'I will not bring.'
բ՛երիմ ո՛ւչ բիդի

- b. b^her-i-s útʃ^h bidi
 bring-TH-2SG NEG FUT
 ‘You will not bring.’
 բ՛երիս ո՛ւչ բիդի

[[The third is to place the reflex of ‘no’ after the verb and future morpheme (8).]]

(8) Hamshen

- a. b^her-i-m idi útʃ^h
 bring-TH-1SG FUT NEG
 ‘I will not bring.’
 բ՛երիմ իդի ո՛ւչ
- b. b^her-i-s bidi útʃ^h
 bring-TH-2SG FUT NEG
 ‘You will not bring.’
 բ՛երիս բիդի ո՛ւչ

21.4 Miscellaneous

21.4.1 Question formation

The interrogative is built with the formative /t^he/ <թԷ>, which can take various positions. For example, all the sentences in (9) all equally mean ‘Aren’t they coming?’.

(9) Hamshen

- a. tʃ^h-í-n t^he g^h-a-l
 NEG-AUX-3PL Q come-TH-CN
 ‘Aren’t they coming?’
 չի՞ն ԹԷ գ՛ալ
- b. g^h-a-l tʃ^h-í-n t^he
 come-TH-CN NEG-AUX-3PL Q
 ‘Aren’t they coming?’
 գ՛ալ չի՞ն ԹԷ
- c. tʃ^h-í-n g^h-a-l t^he
 NEG-AUX-3PL come-TH-CN Q
 ‘Aren’t they coming?’
 չի՞ն գ՛ալ ԹԷ

But, if before the verb there is an interrogative pronoun (միշակ ական) or adverb, then the formative /t^he/ <թէ>...

Original page number 190.

... is not used (10).

(10) Hamshen

- a. k^honí hok^hi ji-k^h
 how.many person AUX-2PL
 ‘How many people are you?’
 քօսի՞ր հօքի յիք
- b. íntj^ho er-i-k^h
 how do-PST-2PL
 ‘How did you do?’
 ի՞նչօ էրիք
- c. vóer mafd-ə eg-a-v
 which man-DEF come-PST-3SG
 ‘Which man came?’
 վե՞ր մաջդն էգավ
- d. hób^hor or g^h-a-l tj^h-é-∅-jdə, orí χosk^h
 when that come-TH-CN NEG-AUX-PST-2SG, why speech
 gu-d-é-∅-jdə
 IND-give-TH-PST-2SG
 ‘When you weren’t coming, why did you promise it?’
 հօ՞ր՝օր օր գ՛ալ չէ՛յդն, օրի՞ր խօսք գուղէ՛յդն

In contrast, what is said is (11).

(11) Hamshen

- a. esá d-o-m t^he
 this give-TH-1SG Q
 Do I give this? (as opposed to something else)
 էսա՞ր ոսմ թէ
- b. mék^h t^he
 we Q
 ‘Us?’
 մէ՞ք թէ

- c. dún g^hats^h-i-r t^hə
 house go-PST-2SG Q
 ‘Did you go home? (as opposed to someone else)’

21.4.2 Borrowing Turkish morphology

The Hamshen dialect also has a strange characteristic which does not exist in any other Armenian dialect, nor do I think in any other language.⁷

As we know, every language has foreign borrowed words. But these borrowings are taken with such a form, that the borrowing language considers them as roots and can subject them to grammatical rules. If the borrowings are nouns or adjectives, then they are taken in the simplest nominative case-form; if they are verbs, they are taken in the form of participles; if it is any other unchanging form, then they are likewise taken in their simplest root form. All of these can be declined or conjugated. For example, the following sentence is made up of purely Turkish borrowings (12a).

- (12) a. Hamshen
 sa jenit^heri-i-n χalp^hαχ-i-n t^hek^hme mə jerləfdir-mif
 this janissary-GEN-DEF calpack-DAT-DEF kick INDF place-?
 ən-e-m k^hi t^hek^her-mek^her ga
 do-TH-1SG so wheel-ECHO come-TH-3SG
 ‘I kick this janissary’s calpack so that it comes all rolling.’
 Սա յենիչերիին խալփախին թեքմե մը յերլեֆդիրմիֆ ընեմ քի
 թեքեր-մեքեր գա
- b. cf. Turkish (Tabita Toparlak, p.c.)
 Şu yeniçeri-nin kalpağ-ın-a bir tekme yerleştir-eyim, ki
 this janissary-GEN calpack-POSS-DAT a kick place-OPT.1SG, so
 teker-meker gel-sin
 wheel-ECHO come-IMP.3SG
 ‘I kick this janissary’s calpack so that it comes all rolling.’

Here, the words are Turkish, but they are declined or conjugated as Armenian words. In Hamshen, it often happens that the borrowed words are conjugated according to Turkish grammar, and they are imported in this way into Armenian sentences (13).

⁷[[My debt to Tabita Toparlak for providing the modern Turkish translation (and diachronic sources) for the Hamshen data here.]]

[[I placed the borrowed words in bold.]]⁸

(13) Hamshen

- a. enir χατ^ho-gi-n k^hitj^h mə **jarala-di-ler**
 they Khacho-DAT-DEF little INDF injure-PST-3PL
 ‘They injured Khacho a bit’
 [[The verb is borrowed from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <yarala-dı-lar> ‘they injured’.]]
 Էնիր Խաչօզին քիչ մը յարալադիլեր
- b. irats^h hed **uj-alum**
 each.other with agree-OPT.1PL
 ‘Let’s get along with each other.’
 [[The verb is borrowed from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <uy-alım> ‘(optative) they get along’.]]
 իրաց հեդ ույալում
- c. evar mezi hed **kof-di**
 take? we.DAT with combine-PST
 ‘He combined us’ (?)
 [[I didn’t understand Adjarian’s translation well <առաւ մեզ հետ միացուց>. One possible translation is ‘He went and combined us’.]]
 [[The verb is from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <koş-tu> ‘he attached/combined’.]]
 Էրառ մեզի հեդ կօշի
- d. g^hieɤ t^he g^h-a-s, irats^h hed **dovuş-úr-uk^h**
 village Q come-TH-2SG, each.other with fight-AOR-1PL
 ‘If you come to the village, we will fight each other.’
 [[The verb is from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <dövüş-ür-uz> ‘we fight’ (aorist).]
 գ’եղ թէ գ’աս, իրաց հեդ դօղուշո՛ւրուք
- e. d^hunk^h fád p^hara **kazon-úr-sunuz**
 you.PL much money earn-AOR-2PL
 ‘Do you earn much money?’
 [[The verb is from Ottoman Turkish. Its Modern Turkish form is <kazan-ır-sınız> ‘you earn’ (aorist). The noun ‘money’ is also from Turkish <para> ‘money’.]]
 դ’ոնք շա՞ր փարա կազօն’ւրսոնսուք

⁸[[My debt to Nazila Shafiei for help in deducing the Turkish source words.]]

In these sayings, the following words are conjugated with purely Turkish rules:

- /jaraladiler/ <յարալադիլեր> past perfective 3PL
- /ujalum/ <ույալում> imperative 1PL
- /kofdi/ <կօզդի> past perfective 3SG
- /doʁufúruk^h/ <դօղուզն'ւրուք> present 1PL
- /kazonúrsumuz/ <կազօն'ւրսունւզ> present 2PL

These would become everywhere else as in (14).

[[*He means that in other Armenian varieties like SWA, Turkish verbs are borrowed in some participle form ending in /-mif/. The suffix corresponds to the Modern Turkish suffix /-miş/. This suffix is used to mark evidentiality in Turkish. But when used as borrowings in SWA, the suffix has no evidential meaning; the suffix is used to create a generic non-finite form (= essentially an infinitive or meaningless participle -PTCP) that can be used in Armenian sentences, usually alongside a light verb like 'to be' or 'to do.'*]]

(14) SWA with Turkish borrowings or codeswitching

a. **jarala-mif** ər-i-n

injure-PTCP do-PST-3PL

'They injured.'

[[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <yarala-mış>.*]]

յարալամիշ ըրին

b. **uj-mif** əll-ɑ-ŋk^h

agree-PTCP be-TH-1PL

'Let us agree.'

[[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <uy-muş>.*]]

ույմիշ ըլլանք

c. **doʁuf-mif** ɡ-əll-ɑ-ŋk^h

fight-PTCP IND-be-TH-1PL

'We will fight.'

[[*The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <dövüş-müş>.*]]

դօղուզմիշ կըլլանք

d. **kofmif** ər-ɑ-v

combine-PTCP do-PST-3SG

'He combined/attached.'

[[The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <koş-müş>.]]

կօշմիշ ըրաւ

- e. **kazanmif** ց-əll-ɑ-k^h
earn-PTCP IND-be-TH-2PL

‘We earn.’

[[The borrowed word is from Ottoman Turkish. The Modern Turkish form is <kazan-mış>.]]

կազանմիշ կըլլաք:

21.4.3 Stress

In the dialect, another famous phenomenon is stress. Just as in Trabzon, likewise in Hamshen, stress...

Original page number 191.

... is by rule on the final syllable. But in fast speech, it happens many times that in the two dialects, stress has moved to the first syllable of the word. This is due to the influence of the language of the Laz people who are a native Pontic populace. The Laz language places stress on the first syllable. Although in many places the Laz have lost their mother language and speak Turkish, but they stress their Turkish with their previous stress rule. In this way, the stress of the Laz language has passed to Turkish and from this into Armenian.

21.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

21.5.1 Zefanos village

Adjarian's source: See Ararat (Արարատ), 1892, page 428.

Էրուց կալանդար (կաղանդ) Է. Էս օր Էմեն մաշղիգ վիր-վեր, Լես-Լեն գէշոս գուքօս. Էմեն մաշղ իսթուս ինթուս թռչի գու: Էմօս դադին գու օր` քոյրիսքի մէջ գոյսըվին գու:

Էմեն մաշղ ժաժվի գու ասդի (ասացի) ` օր օնցած դարվօսէ ինչիգ մը բազաս թօղուս ուչ. յիս Էլ բարաբ դօղնիլ չիմ. Լեդվիմ գու Լես Լեն, ինծիգի ինչ բօս օր

ասդած ին՝ զէն ընիմ իդի, օր էշոմ միր դընվոյնուն (տնտօրներուն) հիդ կալանդարն ընիմ:

Կալանդարը բեդքը բօն է. ինցօ սիյդը ֆըռֆըռա գու թէ յի՞փ հասնիմ իդի իրիզվօն. ինցօ բեդ գընիմ (կ'սպասեմ) թէ մեզ մը իրիզվօն հասնէի:

Գիդի՞ս ինչ բօնի հօմար գուզիմ կալանդարը. իրիզվօն չէրեզ շադ ուղիքը բիդի կալանդարի ծառ զայթարիքը բիդի. խընծիւրի մէջ փարա դընիքը բիդի. միր բեդքը (լաւ) յիզը գումէն դուն բերիքը աշիքը բիդի սա՞ղ թէ սօլ օդքը նիյս դընէ բիդի. գօղօշվընուն ձերը լուցած մեղրէ մում գըբցընիքը բիդի. երգու գօղօշուն վրէն էլ սիմիթ օնցընիքը բիդի:

Էքվօն կալանդար է ասդած ունիմ. հիմիջաք միր բօնն է կալանդար էնուշի հօմար էմէն ինչիզ հազր ընուշ. միր բօնը շադ...

Original page number 192.

... չէթին եր, էնուր հօմար օր միր դընվոյնին քիչվօր էին, ու մեզիզի բօն շադ գէր (կար):

Միր դօնը շադ մաշդ բի գէր. յիս ունէի ախբեր մը ու մէյնս. հէյնս իմ չիյս դարեգօն եղած վախդըս մեռած էր. մէյս՝ հօյս մեռնուշէն երգու դարի յիդ՝ գընաց Վերանա գարքըվէցամ. մեզիզի Ագօփ հօխբէյնս բեիից, աշից ինչաք միձըցօնք:

Շադ բիջիլիզ էի. միդքըս գուքա օր հօխբէյնս գարքըվէցամ. հօղօփիզինց Գուխլա գէղէն հայս բերած ունէին. յիփ ձիէն վեր առին՝ քօխքը գլխուն սադամ, ինծիզի գօքը նըսդեցուցին. հօղօփիզինս ինծիզի օնթից ու բաքնից:

Հօխբէյս մեզիզի շադ սիրէր գու. գասեր թէ իմ ախբօր դէլն ին. ամմա հօղօփիզինս էմէն դարբա մեզիզի քէօթգէր գու. էմէն դարբա միր բօնը լացուշ եր:

21.5.2 Küçük Şana village

Adjarian's source: This and the following ones were gathered by me from local teachers and villagers.

Այս եւ յաջորդները իմ հաւաքածներս են տեղացի ուսուցիչներէն եւ գիւղացիներէն:

– Բ՛արիվս քէ, Աթօմ, ո՞ւսդի (վո՞ւյ դէղէն) գ՛ուզ՛աս:

– Զախքըն՛:

– Ի՞նցօ իս, բէ՞դք իս թէ:

– Բեդք իմ, ի՞նչ ընիմ իդի:

– Բ՛օնի՞դ ինցօ ին:

– Գէշ չին. դ՛ո՞ւնք ինցօ էք. աս դարի ի՞նցօ օնցուցիք:

– Ֆուխարէ մաշդը ի՞նչ գայնա ընիլ. գիդիս օր խտօղ չունիմ. մեզ գէթօր մը խտօղ ունէի, էն էլ բօրջիս դէղ ձ՛եռնէս առին. գ՛նացի միր աղայէն մարաբալուղի հումար խած (քիչ, կտոր) մը խտօղ առի. էնու վրա էլ ը՛նդդդար էմէղ երի օր, հիչ հսաբի չի գ՛ալ. փօրեցի, քօքը փեղեցի, իսդգեցի, թէմիզ մը գիբլեցի, մէկ փարչըն

լազուդ ցօսեցի, վեօյն էլ լորբայե ցօսեցի, Ճըյնեզն էլ դնթում-մնթում սադրեցի. դնթմընին ու լօբգէնին էփեյի եղօն ամա, լազդ հիչ չեղավ. եղած իրադն էլ դարի քաղաքը-ձախեցի, անջաք ընկցմէրօվ բօրչիս գէսը դըվի. մեգէլ գէսն էլ բ'աց մնաց:

– Դունդ' քօ՞նի հօքի յիք:

Original page number 193.

– Վից հօքի յինք, յես, դոցօը մէրը, չիյս էլ դղաքը:

– Դղաքդ' մօ՞նչ ին թէ ախչիգ:

– Երգու մօնչ, երգու ախչիգ ին. ախչգընիս իրեք էինը ամա, մեգը մեռավ:

– Դղաքդ, գաղդօ՞ն գու թէ:

– Հա, հէլբէթ. մօնչիյն էլ գաշդօն գու, բուլգընին էլ (պուլիկ «աղջիկ»). մի՞ծ մօնչընս դասվիրեք դարեգօն է, բգդիգը դասնըմէգ. առաչմէն բուլգընիս գաշդում դվուշի չուգեցի (ուգեցի եօչ գաշդում գալ). «բուլգօն գաշդուշը ի՞նչ բեղք է» գասէյը՝ ամա քաղաքէն եգած վարջաբեղը (վարբեղը) շադ ասաց, շադ թէլիֆ Երավ, աքըր աքբէթ յես էլ կանմիշ եղա, դահա ինչիգ չա՛սդի:

21.5.3 Malya village

– Գ'իրքեօր, արի, քիչ մը նսդիք, ինչի մը հալլաշալում:

– Ի՞նչ հալլաշաշա՛ղուք, մէք ինչիգ չիյդիք օր. մեգի հեղ ի՞նչ հալլաշաշա՛քսուն:■

– Բադմէ աշիք, ի՞նչօ եղավ Դալդաբօնի բ'օնը:

– Մայիսին գիսուն Եր՝ գ'նացաք էլաք Դալդաբօնը. մեր անձէ՛ն ու օխչընին օնցընաքը բիդի. թուրքըրը չի՞ք թօղուլ ասդին. ընդեղէն դ'արծ'ուցին յեդ. խել մը յեդ եգաք. Քիւրդալօղլի գ'եղը եգաք. ընդեղը գարգին մեգիգի. մէք ան գբուցաք, Էնիր էլ գբուցին:

– Վո՞ւմ շադ քյեթօգեցին:

– Կօքիս ան քյեթօգեցին. կալդի քի Էնիր Խաչօգին քիչ մը յարալադիլէր. մէք ան Էնից քյեթօգեցաք:

– Ընդեղէն նի՞ւր օնցանք:

– Գ'իշերը փախաք օնցաք սարը էլաք խալսեցաք:

– Թուրքերը ինչիգ գայցի՞ն թէ իմօսալ

– Իսգի ինչիգ ան չիմացին

– Եդեվ ի՞նչօ Երիք:

– Հիւքիւմէթին գ'օնգդաքը բիդի. թուրքերը մեգի դէսօն, ասդին հըն թէ մե՛ք Էշդալ. դ'ունք մեգի քյեթօգեցիք, մէք ան ձ'եգի քյեթօգեցաք, Երաք խալափօթ (ռուս. խառնակութիւն)...

Original page number 194.

... մը. իրաց հեղ ույալում հըն ու հիւքիւմէթը չըղնիք (չիյնասնք). միյ գ'օղցած մալիյն անլեդ առէք: Էնից խօսածը օնգօջ դ'րաց եօջ. ինչաք Գիւմիւշխանա. հուն Մըզըրդիչ Էֆընդի մը գյան, գ'նացաք գ'ղաք գան. հալիյս Էնու հասգընցուցաք. օնցավ այչի դ'իյս Էղառ մեզիզի, ու իրաց հեղ գ'նացաք հիւքիւմէթը. ընդեղ մաշնագ (< մարդնակ «լաւ») արգուհալ մը դվաք. արգուհալն ան Մըզըրդիչ Էֆընդին գ'րեց (քեղքը (լաւ) մաշթ էր. քեօլէ'լիմ Էնու միրվացը: Փօլիս մը, Էրգու գաֆթիյա Մըզըրդիչ Էֆընդին Էղառ մեզի հեղ կօշդի, ինք Էլ հեղվընիս, ինչաք Քիւրդալուղուն գ'եղը. դասը հաղիզ մալ Էնից գ'օղցած մալերուն յեղ Էղառ, մեզի Էրեղ, Էբ'եր քախքի գ'լխէն, ջօմփա Էդ'իր օնցաք գ'նացաք Էյըն (թրք. արօտատեղի). շադ օյ դէսնու բօլա քի: Ընդեղ դեղ բ'ննեցաք, դուն շինեցաք. Էղէք (կամ ընչաք) հիմի հուն իք:

21.5.4 Abgion village

Յես Արգյօնցի իմ. մէք ունիք մեզ վարջադուն. խաչ (Եկեղեցի) մէլ ունիք. բիթուն գ'եղը չիյս մահալա Է. վարջադունը բ'աց Է. ունիք իրեք վարժաբեդ. միյ դեղի իրադն Է լա'զուդ, գա'Մին խօղիրը շադ իրադսուզ ին. Էդու հումար Էղած լա'զոն Էլ չի' հերքիր: Այդերուն մէջ դահա գը'լի լո'բգէ, բ'օնջ'ար (կաղամբ), ոգրիչ յէ'շիլուղ: Հէն միծ իրադը գաղինն Է: Ջ'մօս բարաբ մնացած վաքըթը գ'եղացուց բագին ցախուղիրը գ'օյծէլի գընէն, խօղիյն Էլ քեսադ (քիչ) ըլլուշին սեբաբի: օմրօն գօվիրը Էյըն դօսին գու: Էյըն մինըն Էրգու օր հեռու Է. գօվիրը չաբուխ չին գարի Էղալ. Էդու հումար Էրգու գ'իշիր դ'ուսը մընօն գու, ուչինչի իրիգունը դեղ հասնին գու. իրեք օմիս գինուշըն (կենալէն) Էդիվ' Էլի վեր գուգ'օն: Միր գ'եղացիք գօվ շադ բեհին գու. չունքի գիբիը (աղբ) շադ բիդու Է. սադէ գաթէն բաշքա Էլ մաշդը ուզէ չուզէ գիբիլին հումար բիդի դիրե հօշդիր (հորթեր) ու գաթ չընօղ գօվիր: Միր գ'եղացիք շադ ֆուխարե ին. Էդու հումար շաղիրը կուրբեթ գէշօն, թարա կազօնմիշ ըլլուշի հումար. շաղիյն Էլ կուրբեթին մէջ գերուր (թշուառ) ըլլուշէն մէ'ննին գու` թօղէլով չօլուխ-չօջուխ Էրիսի վրա: Է'յ գիդե հէ'յ, Էդմօն քօսի' օջախ մերած (մարած) Է:

Մէ մէլ օր (մէկ մ'ալ որ) միր գ'եղացիք շադ ուղուզ (տը-...

Original page number 195.

...գէտ) ին, ինչիգէ (բանէ մը) խաբար չունին. Էրգուս մը (մէկ-երկու, մի քան) դարի անջաք գա օր քիչ նեիրած ին առաչ Էղալ: Միր Էիսդիայնին ուղուզ ըլլուշին սեբաբի շադ ժամասիր ին. քօռ հավու բես գրօնավօյնուն ասդածին (ըսածին) հավդօն գու. Նօրվէ գ'ալիք (Նորելուկ) խելաց մօղիզ բ'օն մը ասիս Նա, չին հավալ օնդան սօրա Էլ դահա բ'արիվդ Էլ չին առնուլ դէ (թէ) Էս դըղըն մաշթ չըլլի բիդի, յախօղ օնասդված Է: Էդ սեբեթին ըմըն սըրա հինի ու Նօրի գոիվ գըլլի:

22 Malatya

22.1 Background

Original page number 196.

This dialect is spoken in the city of Malatya and in its surrounding villages until Adiyaman or Hisn-Mansur. Its region occupies a middle ground between the dialects of Tigranakert, Kharberd, Arapgir, and Cilicia. This is one of the southern borders (սահմանափակ) of Armenian, because Armenian is no longer spoken south of Hisn-Mansur. Kurdish, Turkish, and Arabic have taken its area or sphere.

For the Malatya dialect, we have a small sketch of its phonetic system in the periodical ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] (1900, page 118) and in two small insufficient excerpts (ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] 1898, page 620; 1899, page 772). There is a smaller manuscript from Hisn-Mansur (*ibid.*, 1900, page 331).

Based on all of this, we can follow up by saying that the Malatya dialect occupies a middle position between the dialects of Kharberd, Tigranakert, and Cilicia. If we compare with the first two, we see that the Malatya dialect has changed a lot; while if we compare with the Cilicia dialect, especially with the Marash subdialect, then the Malatya dialect has a sufficiently clear picture.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 197)*.]]

22.2 Phonology

22.2.1 Segment inventory

22.2.1.1 Laryngeal quality

The consonant system is the same as the Tigranakert dialect. From the three degrees of sounds from Old Armenian, only two remain (voiced and voiceless aspirated). The voiced and voiceless aspirated sounds became voiceless aspirated, while the voiceless unaspirated become voiced (Table 22.1).

Table 22.1: Laryngeal quality of stops and affricates in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘good’	bari	բարի	p ^h ari	փարի	bari	բարի
‘pillow’	bardz	բարձ	p ^h arts ^h	փարց	barts ^h	բարձ
‘to bring’	berel	բերել	p ^h erel	փերել	berel	բերել
‘high’	bardzær	բարձր	p ^h ants ^h ær	փանցըր	barts ^h ær	բարձր
‘book’	gir-k ^h (-PL)	գիրք	k ^h irk ^h	քիրք	gir ^h k ^h	գիրք
‘door’	duræn	դուռն	t ^h or	թօռ	dur	դուռ
‘knife’	danak	դանակ	t ^h anag	թանագ	danak	դանակ

22.2.2 Sound changes

For vowels and consonants, the Malatya dialect provides the following sound changes.

Original page number 197.

22.2.2.1 Classical Armenian /e/ <ե>

The Classical sound /e/ <ե> changed to /a/ <ա> (Table 22.2).

Table 22.2: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /a/ <ա> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘big’	mets	մեծ	mandz	մանձ	mets	մեծ
‘burden’	beræn	բեռն	p ^h ar	փառ	ber	բեռ
‘chickpea’	siseræn	սիսեռն	sæsar	սըսառ	siser	սիսեռ
‘mountain’	læaræn	լեառն	lar	լառ	ler	լեռ
‘when’	erb	երբ	ja ^h p	յափ	jer ^h p	երբ

The Classical sound /e/ <ե> changed to /i/ <ի> (Table 22.3).

Table 22.3: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Malatya dialect

	Classical Armenian		> Malatya		cf. SEA	
‘wheat’	ts ^h oræn	ցորեան	ts ^h orin	ցորին	ts ^h oren	ցորեն
‘brains, mind’	xelk ^h	խելք	xil ^h k ^h	իլիք	xelk ^h	խելք
‘gospel’	awetaran	աւետարան	avidiran	ավիդիրան	avetaran	ավետարան
‘black’	sæax	սեալ	siv	սիվ	sev	սև

22.2.2.2 Classical Armenian /u/ <nL>

The Classical sound /u/ <nL> changed to /o/ <o> (Table 22.4).

Table 22.4: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /o/ <o> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘door’	durən ηռւռն	t ^h or ɸoռ	dur ηռւռն
‘water’	d̄zur ջուր	t̄ ^h or ջոռ	d̄zur ջուր
‘to who’ (DAT)	um ում	hom hoւ	um ում

22.2.2.3 Classical Armenian /aj/ <ւյ>

The Classical sound /aj/ <ւյ> changed to /e/ <է> (Table 22.5).

Table 22.5: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /e/ <է> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘mother’	majr մայր	mer մեր	majr մայր
‘this’	ajs այս	es էս	ajs այս
‘wood’	p ^h ajt փայտ	p ^h ed փէդ	p ^h ajt փայտ
‘vineyard’	ajgi այգի	ek ^h i էքի	ajgi այգի
‘to burn’	ajrel այրել	eril էրիլ	ajrel այրել

The Classical sound /aj/ <ւյ> changed to /a/ <ւ> (Table 22.6).

Table 22.6: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /a/ <ւ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘sound’	d̄zajn ձայն	t̄s ^h an ցան	d̄zajn ձայն
‘wide’	lajn լայն	lan լան	lajn լայն

22.2.2.4 Classical Armenian /oj/ <ոյ>

The Classical sound /oj/ <ոյ> changed to /o/ <o> (Table 22.7).

22 Malatya

Table 22.7: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> to /o/ <ո> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘sister’	k ^h oօօր քոյր	k ^h or քոր	k ^h ujr քոյր
‘light’	loօs լոյս	los լոս	lujs լոյս
‘nest’	boօն բոյն	p ^h on փոս	bujn բոյն

22.2.2.5 Classical Armenian /iյ/ <իւ>

The Classical sound /iյ/ <իւ> changed to /i/ <ի> (Table 22.8).

Table 22.8: Change from Classical Armenian /iյ/ <իւ> to /i/ <ի> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘fountain’	aփիւր աղբիւր	aփ ^h ir ափսփիր	aփjur աղբյուր
‘hundred’	hariւր հարիւր	herir հերիր	harjur հարյուր
‘blood’	ariւն արիւն	erin երիս	arjun արյուն

(These two sound changes are characteristic of also the Kharberd-Yerznka dialect, but they do not exist in the Tigranakert dialect.)

[[*It seems Adjarian is referring to the following two sound changes, but I’m not sure. (?)*]]

The Classical sound /iյ/ <իւ> changed to /o/ <ո> (Table 22.9).

Table 22.9: Change from Classical Armenian /iյ/ <իւ> to /o/ <ո> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘column’	siւն սիւն	son սոս	sjun սյուն

The Classical sound /iյ/ <իւ> changed to /œ/ <եօ> (Table 22.10).

Table 22.10: Change from Classical Armenian /iյ/ <իւ> to /œ/ <եօ> in the Malatya dialect

	Classical Armenian	> Malatya	cf. SEA
‘snow’	ḏziւն ձիւն	ts ^h œn գեօս	ḏzjun ձյուն

22.3 Morphology

In the grammar, we couldn't find separate characteristic forms; and if the published excerpts are accurate, we can say that the grammar of the Malatya dialect does not have separate innovations.¹

22.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

22.4.1 Malatya

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 772.

Դեվէն ինգեր՝ հօփ հօփը ցառքէ թօղ չիդար:
 Օչիլօղը կը քերվի՝ անօթին գիւման գըլնի:
 Հարսնեղունը չը քըդէ, շերեփն առիր գը վագէ:
 Յարա չիւնիս նէ ինչո՞ւ գուջունմիշ գըլլիս:
 Գադունէրը քացին, մուգերուն ջանփա փացվեցավ:
 Մեղավօրը ժամ չէ գեցիր, գայնիր է նէ մաղը աչքն է մդիր:
 Չօռը (ջուրը) սանդը թիր՝ ձէձէ ձէձէ՝ գինէ չօռ:
 Դանձը քէնց ձառը ձանդր է:
 Չեմ ուղիր՝ ջէբս թրեք, չիմ գարքըվիր՝ ձոցս դվէք:

Original page number 198.

Չօռը բարդաղը դէսնէս, դերդերը խուցը:
 Իշուն չի հասնիր, փալանը գը ձէձէ:
 Շանը գը գէնէն դէ դիրունմնէ գամջնան:
 Իս գուգիմ շալգօղ՝ Ասված գուդա շալգէլիք:

22.4.2 Adiyaman

Turkish: Hisn-Mansur

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 331. The orthography is preserved unchanged.

¹[[The word 'separate' here <անանձին> may also be possibly translated as 'unique.' (?)]]

Մուդ դդում. Երին սրջես. քեօռ ըննաս. խանադ խարապ ըննա. պատին տակը մնաս. Երեսիդ հայոդ չննա. պեմուրատ Երթաս. պապուդ գանկը կողը չհանգչի. Աստուծոր խշմին Երթաս օղուլ ուշադի տեր չննաս. կետնին եօթը յատակը անցնիս ■ տունիդ պայխուշ խօսա աչվըների փաթը փաթը փաթլամիշ ըննա:

23 Cilicia

23.1 Background

Original page number 199.

Under this general name we want to include the Armenian spoken in Zeytun, Hadjin, Marash, and further south Kilis, Payas, Alexandretta, Antioch, and Svedia. Although they show sufficient differences among themselves, but because their general characteristics are much larger and more common, then we can consider them as subdialects.

23.2 Literature

From the aforementioned areas, only the vernaculars of Zeytun and Marash are satisfactorily studied. For the first one, we have the work by Allahverdian (Ալլահվերդեան 1884) for Zeytun. This book contains many manuscripts with the Zeytun dialect, and it ends with an succinct dictionary. Some small manuscripts in this dialect have been published in Բիւրակն [*Byurakn*] (1898, page 744¹; 1899, page 18, 137, 443, 545; 1900, page 74, 228). In Բազմավէպ [*Bazmavep*] (1897, page 467-73), my one published fable is taken from Ալլահվերդեան's book.

Beside these, I have a detailed study of the Zeytun dialect which I prepared during my summer travels of 1910 in Istanbul, with help from Zeytun native and student at Istanbul Getronagan Armenian High School (Կեդրոնական): Mr. Onnik Mahtesian (սր. Օննիկ Մահտեսեան; [[SEA: /*onnik mahtesjan*/, SWA: /*onnig mahdesjan*/]]) and a prince's son H. Yaghoupian (Յ. Եաղուպեան; [[SEA: /*jabupjan*/, SWA: /*jabubjan*/]]).

The Marash subdialect was previously succinctly studied by Melik S. Davit-Bek (Մելիք Ս. Դավիթ Բեկ) in Հանդես Ամսօրեայ [*Monthly Review*] 1896, page 43-45, 113-114, 229-232, and 354-357. This study was prepared over text samples that

¹[[The original page had 144. But on page 306, Adjarian provides an erratum that the page number is 744; I fixed it.]]

were published in Araks (Արաքս) 1889, volume 2 (Բ.) page 21-27.² This study was later published in a shorter form in a French translation in the periodical *Mélanges de Harlez*.³ Another more complete study...

Original page number 200.

... and a few manuscripts have been published by a native from Marash, H. Varzhapetian (Յ. Վարժապետեան; [[SEA: /varzapetjan/, SWA: /varzabedjan/]]), in the periodical Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 179, 360, 387, 425, 452, 465, 481, 535, 570, 585, 597, 693, 860, 888; 1899, page 101, 314, 349, 405, 425; 1900, page 185 and 363).

For the Hadjin subdialect, we have first a sufficiently extensive article by Hayganoush Boyajian (Հայկանուշ Դոյաճեան; [[SEA: /hajkanuf pojatʃjan/, SWA: /hajganuf bojadzjan/]]) in Araks (Արաքս; 1889, volume 1 (Ա.), page 47-51), and a few small writings in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 779; 1899, page 41; 1900, page 331). For the language of Kessab and other villages that surround Antioch, see Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 443, and 1900, page 731). There is no information on the language of other places.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 186)*.]]

23.3 Phonology

23.3.1 Segment inventory

23.3.1.1 Vowels

The Cilicia dialect, whose most chief representative is Zeytun, has the vowels in Table 23.1.

Table 23.1: Vowels of the Cilicia dialect

/i/ <ի>	/ɪ/ <իլ>			/u/ <ու>
/i̇e/ <ե>				/u̇o/ <ո>
/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>	/ə̇/ <ը°>	/o/ <օ>
/æ/ <ւի>				/ɑ/ <ա>

²[[There are many periodicals with this name ‘Araks’ so I haven’t been able to track down the right citation. (?)]]

³[[On page 306, Adjarian provides an erratum that I think means that this publication is from 1896, pages 204-211. (?)]]

Among these, the sound /ə/ <ը°> is a new sound which represented a middle degree between between the vowels /ə, a/ <ը, ա>. ⁴

23.3.1.2 Consonants

The consonants have three degrees in the Zeytun dialect and in the Hadjin subdialect (voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated). In the southern regions, meaning in the Marash subdialect, the voiced aspirated sounds are lost. In the Shorvayian (Շորվայեան; [[SEA/SWA: /forvajan/]]) district of Zeytun, I also found the voiceless sounds /ts, tʃ, p, k, t/ <ծ, ճ, պ, կ, տ>.

23.3.1.3 Subdialectal diphthongs

In the villages of Antioch, there are also the diphthongs /oɤ, eɨ, iɨ, ai/ <օը, էյ, ի՛, ա՛>, ⁵ which do not exist in other places.

23.3.2 Sound changes

23.3.2.1 Vowel changes

23.3.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա> Among the sound changes, the most characteristic one that is spread across the entirety of Cilicia is that the Classical sound /a/ <ա> changes to /o/ <օ> under stress (Table 23.2).

⁴[[Note that for the sound that I transcribe as /ə/, Adjarian uses the upside-down version of the letter <ը>. However, my text-processor couldn't type this letter. So for Adjarian's transcriptions, I use the symbol <ը°>.]

⁵[[For the sounds that I transcribe as /iɨ, ai/, Adjarian used the superscript of the Armenian letter <յ> as in <ի՛, ա՛>. But for my text-processor, I cannot render such superscripts easily for <յ> so I instead used a superscript [!].]]

Table 23.2: Change from Classical Armenian /a/ <ւ> to /o/ <օ> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA or SWA		
			Zeytun subdialect				
‘star’	astat	աստղ	osx	օսղ	astəx	աստղ	SEA
‘ceiling’	arastat	առաստաղ	ajəsdox	այըսդօխ	arastəx	առաստաղ	SEA
‘to open’	banal	բանալ	b ^h anol	բ ^h անօլ	p ^h anal	բանալ	SWA
‘God’	astvats	Աստուած	asb ^h odz	Ասբ ^h օձ	astvats	Աստված	SEA
‘late’	anagan	անագան	ang ^h on	անգ ^h օն	anagan	անագան	SEA
‘to descend’	idzanel	իջանել	itj ^h nol	իջնօլ	itj ^h nal	իջնալ	SWA
			Marash subdialect				
‘idle’	parap	պարապ	barob	բարօբ	parap	պարապ	SEA
‘city’	k ^h atāk ^h	քաղաք	k ^h avok ^h	քաղօք	k ^h avak ^h	քաղաք	SEA
‘it is’			gəno	գընօ	gəlla	ըլլայ	SԿԱ
‘man’	mard	մարդ	mort ^h	մօրթ	mart ^h	մարդ	SEA
‘rock’	k ^h ar	քար	k ^h or	քօր	k ^h ar	քար	SEA
			Hadjin subdialect				
‘I go’	ert ^h am	երթամ	gafdom	գաշդօմ	gert ^h am	կ’երթամ	SWA
‘I will come’			big ^h gom	բիգ ^h գօմ	bidi gam	պիտի գամ	SWA
‘thousand’	hazar	հազար	hazor	հազօր	hazar	հազար	SEA
‘piece’	hat	հատ	hod	հօդ	hat	հատ	SEA
‘debts (PL)’ (CA)	part-(ə?)k ^h	պարտք	bordk ^h	բօրդք	partk ^h	պարտք	SEA
‘debt’ (sg) (SEA)							
			Antioch subdialect				
‘dad (Ant.); grandma (SEA)’			dod	դօդ	tat	տատ	SEA
‘world’	afxarh	աշխարհ	exfor	էխշօր	afxar	աշխարհ	SEA
‘I stand’	kajanam	կայանամ	go ginom	գօ գինօմ	gə genam	կը կենամ	SWA
‘it be’	lini	լինի	əno	ըննօ	əlla	ըլլայ	SWA
interjection			əro	ըրօ’	ara	արա	SEA
‘debts (PL)’ (CA)	part-(ə?)k ^h	պարտք	bordk ^h	բօրդք	partk ^h	պարտք	SEA
‘debt’ (sg) (SEA)							

The Yaghoubian (Եաղոբեան; [[SEA: /jəvubjan/, jəvurjan/, SWA: /jəvur^hjan/]]) district of Zeytun always replaces this /o/ <օ> with /u/ <ւ>.

When the Classical /a/ <ւ> vowel is not under stress, it stays /a/ <ւ> or becomes /æ/ <ւ̄ >, and also /u, œ/ <ւ, եօ >, according to...

Original page number 201.

various phonological conditions (Table 23.3)

Table 23.3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /a, æ, u, œ/ <ա, ւ, ու, եո> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘king’	t ^h agawor	թագաւոր	t ^h æk ^h ævyr	թւնքաւիւր	t ^h ak ^h avor	թագաւոր
‘plough’	araur	արաւր	hæjœj	հւյեյ	aror	արոր
‘thin’	barak	բարակ	b ^h ajmog	բ՛այոգ	barak	բարակ
‘melody’	awatj ^h	աւաչ	evætj ^h k ^h	եվաչք	avatj ^h	ավաչ
‘student’	afakert	աշակերտ	efgijd	էգիյոյ	afakert	աշակերտ

23.3.2.1.2 Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> The Classical sounds /e, ē/ <ե, է> change to /e/ <ե> or /i/ <ի> in both monosyllabic and polysyllabic words (Table 23.4).

Table 23.4: Change from Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> to /e, i/ <ե, ի> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘evening’	erekoj	երեկոյ	ijgon	իյգոս	jereko	երեկո
‘I’	es	ես	is	իս	jes	ես
‘thirty’	eresun	երեսուն	ersun	էրսուն	jeresun	երեսուն
‘face’	eres	երես	ijis	իյիս	jeres	երես
‘kidneys’	erikamunk ^h	երիկամունք	ijgom	իյգոմ	jerikamun ^h k ^h	երիկամունք
‘millstone’	erkanak ^h ar	երկանաքար	ijgonk ^h -k ^h oj	իյգոնք-քոյ	jerkanak ^h ar	երկանաքար
‘happy! (interj.)’	erani	երանի	ijani	իյանի	jerani	երանի
‘border’	ezər	եզր	izijk ^h	իզիյք	jezər	եզր
			Hadjin subdialect			
‘three’	erek ^h	երեք	d̄zik ^h	ծիք	jerek ^h	երեք
‘light (weight)’	t ^h et ^h ey	թեթել	t ^h it ^h iv	թիթիվ	t ^h et ^h ev	թեթել
			Marash subdialect			
‘night’	gijer	գիշեր	gijir	գիշիր	gijer	գիշեր
‘three’	erek ^h	երեք	irik ^h	իրիք	jerek ^h	երեք

In Zeytun, it can also stay as /īe/ <ե> (Table 23.5).

Table 23.5: Change from Classical Armenian /e, ē/ <ե, է> to /īe/ <ե> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian		> Cilicia		cf. SEA	
			Zeytun subdialect			
‘chickpea’	siserən	սիսեռն	sis̄ier	սիսեռ	siser	սիսեռ
‘beauty’	geł	գեղ	gīeɤ	գեղ	geɤ	գեղ

23 Cilicia

23.3.2.1.3 Classical Armenian /ə/ <ը> The Classical sound /ə/ <ը> often becomes /ə/ <ը°> in Zeytun.

23.3.2.1.4 Classical Armenian /i/ <ի> The Classical sound /i/ <ի> usually stays /i/ <ի>, but it has a tendency to get opened. In the Zeytun dialect, it has changed in various places to /e, ə, ɘ, a/ <ե, ը, ը°, ա>. In Marash, it became /a/ <ա> (Table 23.6).

Table 23.6: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, e, ə, ɘ, a/ <ի, ե, ը, ը°, ա> in the Cilicia dialect

	Classical Armenian	> Cilicia	cf. SEA
		Zeytun subdialect	
‘meat’	mis միս	məʂ մըժ°ս	mis միս
‘woman’		gənaɡ գընագ	kənik կնիկ
		Marash subdialect	
‘meat’	mis միս	mas մաս	mis միս
‘woman’		gənaɡ գընագ	kənik կնիկ

23.3.2.1.5 Other vowels The other vowels have the following changes:

- CA /o/ > /o, ʏ, œ/ (ո > օ, իԼ, օ)
- CA /u/ > /o, ʏ/ (ու > օ, իԼ)
- CA /i̯/ > /i, ɘ, e/ (իԼ > ի, ը°, ե)
- CA /oi̯/ > /ʏ, i/ (ոյ > իԼ, ի)
- CA /ai̯/ > /æ/ (այ > օյ)

23.3.2.2 Consonant changes

23.3.2.2.1 Laryngeal changes In the Zeytun dialect and Hadjin subdialect, the Armenian voiced consonants became voiced aspirated, the voiceless unaspirated became voiced, while the voiceless aspirated sounds stayed the same. In the Marash subdialect, where as we said there are no voiced aspirated sounds, both the voiced and voiceless unaspirated consonants became voiced.

23.3.2.2.2 Classical Armenian rhotic /r/ <ր> The Classical Armenian consonant /r/ <ր> became /j/ <յ> in many cases for the area surrounding Zeytun. In the main town (աւսւ) of Zeytun, this sound change is found in the Shorvoyian (Շորվոյեան) district, which is considered a migrant settlement. The other districts use the sound /r/ <ր>. In Hadjin, this same consonant becomes /ʃ/ <շ> when next to /t/ <տ>, and it in some places it becomes /j/ <յ>.

23.3.2.3 Vowel harmony

Another general characteristic of the Cilicia dialect is the tendency for all vowels to assimilate in a word (Table 23.7).

Table 23.7: Vowel harmony in the Cilicia dialect

	Classical Armenian	> Cilicia	cf. SEA or SWA
		Zeytun subdialect	
‘he went’	gənat ^h qɫuɔg	g ^h onot ^h q ^h olɔg	gənat ^h qɫuɔg SEA
‘twenty’	k ^h əsan ɣuɫɫ	k ^h oson ɣouɫɫ	k ^h əsan ɣuɫɫ SEA
‘woman (genitive)’		gongon qolqol	kəŋkan ɫɫɫɫ SEA
‘gold’	oski nuɫɫ	isgi ɫuqɫ	voski nuɫɫ SEA
‘bone’	oskər nuɫɫ	ysɣj ɫɫuqɫɫ	voskor nuɫɫ SEA
‘bone-GEN’	osker nuɫɫɛɾ	isɣj-i ɫuqɫɫɫ	voskor-i nuɫɫɫ SEA
‘I go’	ert ^h am ɛɾɾɫɫ	gort ^h om qorɾɾ	gert ^h am ɫ ^h ɛɾɾɫɫ SWA
		Marash subdialect	
‘this.GEN’		ysɣɾ ɫɫɫɫ	asor ɫɫɫɫ SWA
‘Jesus Christ’	jisus k ^h əristos Յիսուս Թրիստոս	ysɣs k ^h ɣɾsɣs Իսուս Թրիստոս	hisus k ^h əristos Հիսուս Թրիստոս SEA

Here, we see that the Classical vowels /ə, o, e, a, i/ <ɾ, n, ɛ, ɫ, ɫ> left their real forms and became like the vowel of the subsequent syllable.

23.4 Morphology

23.4.1 Noun inflectional or declension

In the grammar, there are a few innovations; while the phonological rules have brought off many unusual...

Original page number 202.

... forms.

23.4.1.1 Vowel harmony in definite and indefinite articles

For example, in the Marash subdialect, the definite suffix /ə/ <ɾ> and the indefinite article /mə/ <ɫɾ> have changed: the first to /ə, i, u, ɣ/ <ɾ, ɫ, nɫ, ɫɫ>, and the second to /mə, mi, mu, mɣ/ <ɫɾ, ɫɫ, ɫnɫ, ɫɫɫ>, in accordance with the vowel of the word-final syllable (Table 23.8).

[[Note that the definite and indefinite articles are found in modern SWA as /-ə,-n/ and /-mə/ respectively. The modern definite article descends from the Classical

distal suffix /-(ə)n/ <ւ>, while the indefinite descends from the Classical numeral /mi/ <մի> ‘one’.]

Table 23.8: Vowel harmony in the definite article in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	Marash (Cilicia)		cf. SWA	
‘shirt-DEF’	ʃabág-ə	շաբա՛գը	ʃabíg-ə	շապիկը
‘shirt INDF’	ʃabag mə	շաբագ մը	ʃabig mə	շապիկ մը
‘wood-DEF’	p ^h éd-i	փե՛դի	p ^h ájd-ə	փայտը
‘wood INDF’	p ^h ed mi	փեդ մի	p ^h ajd mə	փայտ մը
‘girl-DEF’	aχjín-i	ախշի՛նի	aχtj ^h íg-ə	աղջիկը
‘girl INDF’	aχjín mi	ախշին մի	aχtj ^h ig mə	աղջիկ մը
‘knife-DEF’	danóg-u	դանո՛գու	t ^h anág-ə	դանակը
‘knife INDF’	danog mu	դանոգ մու	t ^h anag mə	դանակ մը
‘mouse-DEF’	múg-u	մո՛ւգու	múg-ə	մուկը
‘mouse INDF’	mug mu	մուգ մու	mug mə	մուկ մը
‘grass-DEF’	χýd-y	խի՛ւդի	χód-ə	խոտը
‘grass INDF’	χyd my	խիւդ մի	χod mə	խոտ մը
‘day INDF’	œr my	եօր մի	or mə	օր մը

23.4.1.2 Plural formation

The number of declension is the same as that of Kharberd and with more Western dialects. The plural is formed with the formatives /-ir, -nir, (-ij, -nij), -na, -nə, -dæk^h/ <իր, սիր, (իյ, սիյ), նա, նը, դւնք> (Table 23.9).

Table 23.9: Plural suffixes in the Cilicia dialect

	Cilicia		cf. SEA	
‘wheat-PL’	t ^h ijin-nir	ցիյինսիր	t ^h oren-ner	ցորեններ
‘chickpea-PL’	səʂər-nə	սը՞սը՞նը	siser-ner	սիսեռներ
‘garlic-PL’	sœχdij-nə	սեօխդիյնա	səχtor-ner	սխտորներ
‘flower-PL’	d̥zaxəg-na	ծաղըզնա,	t̥saxik-ner	ծաղիկներ
	d̥zaxəg-nij	ծաղըզնիյ,		
	d̥zaxəg-nij	ծաղըզնիյ		

23.4.2 Pronoun inflection or declension

The pronouns are declined in the following way.

23.4.2.1 Pronouns in the Zeytun subdialects

[[Table 23.10 lists the personal pronouns.]]

[[It's unclear if the instances of <է> here should be transcribed as a diphthong /ej/ or a vowel-glide sequence /ej/. Adjarian earlier said that the Antioch subdialect uses a diphthong (23.3.1.3), but then it's unclear if the following data also use a diphthong. (?)]

Table 23.10: Inflection paradigm for personal pronouns in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	is	d ^h on	æn	mink ^h	d ^h ok ^h	ænij
	իս	դ ^ո ս	ան	մինք	դ ^ո ք	անիյ
GEN	im	k ^h u	œnyj	mej, mij	d ^z ij, d ^z ej	œnynts ^h
	իմ	քու	Եօսիյ	մէյ, միյ	ձ ^ի յ, ձ ^է յ	Եօսիւց
DAT	indzje	k ^h iz	œnyj	miz	d ^z iz	œnynts ^h
	ինձէ	քիզ	Եօսիւյ	միզ	ձ ^ի զ	Եօսիւց
ACC	əʂəg	əzk ^h iz	zæn	əzmiz	əzd ^z iz	zenij
	ը՞սը՞գ	ը՞զքիզ	զան	ը՞զմիզ	ը՞զձ ^ի զ	զէսիյ
ABL	imnjets	k ^h innjets ^h	enigets ^h	mijnjets ^h	d ^z ijnjets ^h	œnyts ^h nje
	իմնէց	քիննէց	էնիզէց	միյնէց	ձ ^ի յնէց	Եօսիւցնէ
INS	imnoev	k ^h izmœv	œnyvœk ^h	mijnœv	d ^z izmœv	œnynts ^h mœv
	իմնեւ	քիզմեւ	Եօսիւզեւ	միյնեւ	ձ ^ի զմեւ	Եօսիւցմեւ

[[Table 23.11 lists interrogative pronouns.]]

Table 23.11: Inflection paradigm for interrogative pronouns ‘who’ and ‘what’ in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

	‘who’	‘what’
NOM	yv hԼվ	tʰijjk ^h , yntʰ չիյք, ԻԼԼչ
GEN-DAT	om oՄ	tʰɣk ^h -u, yntʰ-i, intʰ-i չիյքոԼ, ԻԼԼչի, ԻԼԼչի
ACC	zyv qԻԼվ	tʰijjk ^h , yntʰ չիյք, ԻԼԼչ
ABL	omn-ïets ^h oՄԼեց	tʰijjk ^h -ïen, intʰ-ïen չիյքեԼ, ԻԼԼչեԼ
INS	om hid oՄ հիդ	tʰɣjk ^h -œv չիյքեով

We also find /z-əz-k^hiz/ ‘you.SG.ACC’ with two prepositions.

[[*He means we see two accusative prepositions /z-/.*]]

[[*Adjarian likewise lists the following other pronouns (Table 23.12).*]]

Table 23.12: Sample of other pronouns in the Zeytun subdialect of the Cilicia dialect

demonstrative proximal NOM SG ‘this’	oso	ouo
demonstrative medial NOM SG ‘that’	odo	ouo
demonstrative distal NOM SG ‘that yonder’	ono	ouo
demonstrative distal GEN SG ‘of that yonder’	ənir	ընիր
intensive 3PL NOM ‘they’	irink ^h	իրինք
interrogative NOM SG ‘which’	jor	յօր
interrogative NOM SG ‘wherever’	jórər	յօրըր
interrogative SG ‘was?’	tʰurú	չըրոնԼ

[[*For the word /tʰurú/ <չըրոնԼ>, Adjarian translates this with SWA /er/ <Է՞ր>, but it’s unclear to me how this is a pronoun. (?)*]]

Original page number 203.

23.4.2.2 Pronouns in the Marash subdialects

[[*In the Marash subdialect, there are pronouns such as in Table 23.13.*]]

Table 23.13: Sample of pronouns in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

demonstrative proximal NOM SG ‘this’	es, əso	էս, ըսօ
demonstrative proximal GEN SG ‘of this’	əsyɾ	ըսիւր
demonstrative proximal ABL SG ‘from this’	əsigem	ըսիզէմ
demonstrative proximal INS SG ‘with this’	əsigy	ըսիզիւ
demonstrative proximal NOM PL ‘these’	əsink ^h , ysvnk ^h	ըսիւք, իսիւք
demonstrative proximal GEN PL ‘of these’	əsvnts ^h , ysvnts ^h	ըսիւնց, իսիւնց
demonstrative proximal ABL PL ‘from these’	əsvnts ^h -me, ysvnts ^h -me	ըսիւնցմէ, իսիւնցմէ
demonstrative proximal INS PL ‘with these’	əsvnts ^h -my, ysvnts ^h -my	ըսիւնցմիւ, իսիւնցմիւ
demonstrative medial NOM SG ‘that’	ed, ədo	էր, ըդօ
demonstrative distal NOM SG ‘that yonder’	en, əno	էն, ընօ

The following is the complete declension of the pronouns ‘I (1SG)’, ‘you.SG’ and ‘which’ in the Marash dialect (Table 23.14).

Table 23.14: Inflection paradigm for various pronouns in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	1SG	2SG	‘which’ (SG)’	1PL	2PL	‘which’ (PL)
NOM	is	don	յրյ	mink ^h	dek ^h	յրիրի
	իս	դօն	իւրիւ	միւք	դէք	իւրիւրի
GEN	im	k ^h in	uruman	mir	dzir	յրւրւն
	իմ	քին	ուրուման	միր	ծիր	իւրուրուն
DAT	ies	k ^h ez	uruman	miz	dziz	յրւրւն
	իէս	քէզ	ուրուման	միզ	ծիզ	իւրուրուն
ACC	jas	əsgi	յրյ	mizni	dzizni	յրիրի
	յաս	ըսզի	իւրիւ	միզնի	ծիզնի	իւրիւրի
ABL	imne	k ^h inne	urumen	mirne	dzizne	յրւրւնէ
	իմնէ	քիննէ	ուրումէն	միրնէ	ծիրնէ	իւրուրունէ
INS	imy	k ^h inny	urumy	mirny	dzirny	յրւրւմի
	իմիւ	քիննիւ	ուրումիւ	միրնիւ	ծիրնիւ	իւրուրումի

23.4.3 Verb inflection or conjugation

23.4.3.1 Indicative present and past imperfective

[[In SWA, the indicative present and past imperfective are formed by adding indicative prefix before the finite verb: /gu-/ for monosyllabic verb stems, /g-/ before vowel-initial verbs, and /gə-/ elsewhere. And based on Adjarian’s following descriptions, Cilicia uses essentially the same strategy but with a) different prefix forms,

b) vowel harmony, and c) repeating the indicative prefix in some phonological contexts.]]

In verbal conjugation (Table 23.15), the indicative present and imperfective forms in the Zeytun dialect are formed by using the formative /go/ <qo>; before vowel-initial verbs and monosyllabic verbs, it is repeated and becomes a progressive marker.⁶ The Marash subdialect uses the formatives /kə, ki, ku/ <կը, կի, կու>. The first is used when the verb's first vowel is /a, e, o/ <ա, է, օ>. The second is used when that vowel is /i/ <ի>. The third is used when that vowel is /u/ <ու>. In both the Marash and Hadjin subdialects, the indicative formative is not repeated.

Table 23.15: Indicative present verbs in the Cilicia dialect

	Cilicia	cf. SWA
	Zeytun subdialect	
'they sell'	gə d̥zɑχ-i-n qo δախիս IND √-TH-AGR	gə-d̥zɑχ-e-n կը δախես IND √-TH-AGR
'I cook'	gə g-ɪp ^h -i-m qo գիփիմ	g-ep ^h -e-m կ'եփեմ
'I cook'	gə g-uz-i-m qo գուզիմ	g-uz-e-m կ'ուզեմ
'you give'	gə gu-d-o-s qo գուդօս IND IND-√-TH-AGR	gu-d-a-s կու տաս IND √-TH-AGR
	Marash subdialect	
'I read'	gə gart ^h -o-m գը գարթօմ	gə-gart ^h -a-m կը կարդամ
'I hit'	gə zen-i-m գը շենիմ	gə-zarn-e-m կը զարնեմ
'I like'	gə sir-i-m գը սիրիմ	gə-sir-e-m կը սիրեմ
'I drink'	gu χum-i-m գու խումիմ	gə-χəm-e-m կը խմեմ
'he rises'	g-ill-e-∅ գիլէ IND √-TH-AGR	g-ell-e-m կ'ելլէ IND-√-TH-AGR
'he takes'	g-ar-n-u-∅ գարնու IND-√-VX-TH-AGR	g-ar-n-e-m կ'առնէ IND-√-VX-TH-AGR
	Hadjin subdialect	
'I go'	g-ɑfd-o-m գաֆձօմ	g-ert ^h -a-m կ'երթամ
'I come'	gə-g ^h g-o-m գագձօմ IND-√-TH-AGR	gu-k ^h -a-m կու գամ IND-√-TH-AGR

Original page number 204.

⁶[[The syntax of the original sentence is quite complicated and I'm not completely sure what it means. (?)]]

[[As said for SWA, both the indicative present and past imperfective use a finite verb. In SWA, the finite verb lacks the past suffix in the present, while it has the past suffix /-i-/ in the past imperfective. This past suffix is added after the theme vowel. But for Cilicia, the theme vowel and past suffix seem to not co-occur based on Adjarian's paradigms.]]

[[I'm not sure how to gloss Adjarian's vowels, but the simplest situation seems to be that the theme vowel and past suffix are fused into one morph, and then there's a separate past proclitic /idi/. (?)]

In the Hadjin subdialect, the imperfective has two forms. The first (Table 23.16) is a simple form that originates from the Armenian imperfective; while the second (Table 23.17) is a complex form that is formed by adding the formative /idi/ <իդի> (the Turkish imperfective-forming formative <idi>). As an example, the following are the imperfectives of 'to go' and 'to come'.

[[It's unclear if the instances of <էյ> here should be transcribed as a diphthong /ej/ or a vowel-glide sequence /ej/. Adjarian earlier said that the Antioch subdialect uses a diphthong (23.3.1.3), but then it's unclear if the following data also use a diphthong. (?)]

Table 23.16: Indicative past imperfective <անկատար> (form I without /idi/) of the verbs 'to go' and 'to come' in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin		cf. SWA	
1SG	g-aʃd-∅-i-∅	գաշդի	g-ert ^h -aj-i-∅	կ'երթայի 'I would go'
2SG	g-aʃd-i-j	գաշդիյ	g-ert ^h -aj-i-r	կ'երթեիր
3SG	g-aʃd-e-j	գաշդէյ	g-ert ^h -a-∅-r	կ'երթար
1PL	g-aʃd-i-nk ^h	գաշդինք	g-ert ^h -aj-i-դk ^h	կ'երթայինք
2PL	g-aʃd-i-k ^h	գաշդիք	g-ert ^h -aj-i-k ^h	կ'երթայիք
3PL	g-aʃd-i-n	գաշդին	g-ert ^h -aj-i-n	կ'երթային
1SG	g-a-g ^h g-i-∅	գագ'գի	gu-k ^h -aj-i-∅	կու գայի 'I would come'
2SG	g-a-g ^h g-i-j	գագ'գիյ	gu-k ^h -aj-i-r	կու գայիր
3SG	g-a-g ^h g-e-j	գագ'գէյ	gu-k ^h -a-∅-r	կու գար
1PL	g-a-g ^h g-i-nk ^h	գագ'գինք	gu-k ^h -aj-i-դk ^h	կու գայինք
2PL	g-a-g ^h g-i-k ^h	գագ'գիք	gu-k ^h -aj-i-k ^h	կու գայիք
3PL	g-a-g ^h g-i-n	գագ'գին	gu-k ^h -aj-i-n	կու գային
	IND-√-TH.PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	

Table 23.17: Indicative past imperfective <սսկսսար> (form II with /idi/) of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin		cf. SWA	
1SG	g-ɑfd-i-∅ idi	գաշդի իդի	g-ert ^h -ɑj-i-∅	Կ’երթայի ‘I would go’
2SG	g-ɑfd-i-j idi	գաշդիյ իդի	g-ert ^h -ɑj-i-r	Կ’երթէիր
3SG	g-ɑfd-e-j idi	գաշդէյ իդի	g-ert ^h -ɑ-∅-r	Կ’երթար
1PL	g-ɑfd-i-nk ^h idi	գաշդիսք իդի	g-ert ^h -ɑj-i-ŋk ^h	Կ’երթայիսք
2PL	g-ɑfd-i-k ^h idi	գաշդիք իդի	g-ert ^h -ɑj-i-k ^h	Կ’երթայիք
3PL	g-ɑfd-i-n idi	գաշդին իդի	g-ert ^h -ɑj-i-n	Կ’երթային
1SG	ga-g ^h g-i-∅ idi	գագ՛գի իդի	gu-k ^h -ɑj-i-∅	ԿոԼ գայի ‘I would come’
2SG	ga-g ^h g-i-j idi	գագ՛գիյ իդի	gu-k ^h -ɑj-i-r	ԿոԼ գայիր
3SG	ga-g ^h g-e-j idi	գագ՛գէյ իդի	gu-k ^h -ɑ-∅-r	ԿոԼ գար
1PL	ga-g ^h g-i-nk ^h idi	գագ՛գիսք իդի	gu-k ^h -ɑj-i-ŋk ^h	ԿոԼ գայիսք
2PL	ga-g ^h g-i-k ^h idi	գագ՛գիք իդի	gu-k ^h -ɑj-i-k ^h	ԿոԼ գայիք
3PL	ga-g ^h g-i-n idi	գագ՛գին իդի	gu-k ^h -ɑj-i-n	ԿոԼ գային
	IND-√-TH.PST-AGR PST		IND-√-TH-PST-AGR	

23.4.3.2 Progressive forms

[[In SWA, the indicative present and past imperfective are made progressive by adding the progressive enclitic /gor/. Though this marker is banned in formal writing.]]

The progressive forms are absent in Hadjin. But the Marash subdialect has them, and they’re formed with the formative /go/ <qo>. This formative is not shortened next to vowels (Table 23.18).

Table 23.18: Progressive forms in the Marash subdialect of the Cilicia dialect

	Marash (Cilicia)		cf. SWA	
‘I am liking’	go sir-i-m	գօ սիրիմ	gə-sir-e-m gor	Կը սիրեմ կոր
‘he is rising’	go ill-e-∅	գօ իլլէ	g-ell-e-∅ gor	Կ’ելլէ կոր
	IND √-TH-AGR		IND-√-TH-AGR PROG	
‘he is taking’	go ar-n-u-∅	գօ առնու	g-ar-n-e-∅ gor	Կ’առնէ կոր
	IND √-VX-TH-AGR		IND-√-VX-TH-AGR PROG	
‘I was liking’	go sir-ɑ-∅	գօ սիրա	gə-sir-ej-i-∅ gor	Կը սիրէի կոր
	IND √-TH.PST-AGR		IND-√-TH-PST-AGR PROG	

23.4.3.3 Future and past future

[[In SWA, the future is formed by taking the finite verb form of the indicative present (= minus the indicative prefix), and then adding the future proclitic /bidi/. The past future is similarly formed by taking the finite verb form of the indicative past imperfective and then adding this future proclitic. Adjarian describes the Cilicia dialect as doing a similar strategy.]]

In the Marash subdialect, the future has two forms. The ‘ordinary future’ (հասարակ սպանոնի) is formed with the typical formative /bide/ <բիդե> (related to SWA /bidi/ <պիտի>), and the ‘immediate future’ (անմիջական սպանոնի) which is formed with the verb /izil/ ‘to want’ (related to SWA /uzel/ <ուզել> ‘to want’).

- (1) a. Marash (Cilicia)
- i. bide bir-i-m
FUT bring-TH-1SG
‘I will bring’
բիդե բիրիմ
 - ii. g-iz-i-m bir-i
IND-want-TH-1SG bring-TH(?)
‘I will immediately bring’
գիզիմ բիրի
- b. cf. SWA
- bidi p^her-e-m
FUT bring-TH-1SG
‘I will bring’
պիտի բերեմ

In Hadjin, the future formative is shortened to /b/ (from CA /p/ <պ>), while the past future (անցեալ սպանոնի) is formed with the aforementioned Turkish formative /idi/ <իդի>. The following are the repeated futures of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ (Table 23.19, 23.20).

Table 23.19: Future <ապստնի> of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin ‘to go’		cf. SWA	
1SG	b-ıfd-o-m	բիշոսմ	bidi jert ^h -a-m	պիտի երթամ ‘I will go’
2SG	b-ıfd-o-s	բիշոսս	bidi jert ^h -a-s	պիտի երթաս
3SG	b-ıfd-o-∅	բիշոս	bidi jert ^h -a-∅	պիտի երթայ
1PL	b-ıfd-o-nk ^h	բիշոսնք	bidi jert ^h -a-ŋk ^h	պիտի երթանք
2PL	b-ıfd-e-k ^h	բիշոսեք	bidi jert ^h -a-k ^h	պիտի երթաք
3PL	b-ıfd-o-n	բիշոսն	bidi jert ^h -a-n	պիտի երթան
	Hadjin ‘to come’		cf. SWA	
1SG	b-ıg ^h -o-m	բիգ՝գոսմ	bidi k ^h -a-m	պիտի գամ ‘I will come’
2SG	b-ıg ^h -o-s	բիգ՝գոսս	bidi k ^h -a-s	պիտի գաս
3SG	b-ıg ^h -o-∅	բիգ՝գոս	bidi k ^h -a-∅	պիտի գայ
1PL	b-ıg ^h -o-nk ^h	բիգ՝գոսնք	bidi k ^h -a-ŋk ^h	պիտի գանք
2PL	b-ıg ^h -e-k ^h	բիգ՝գոսեք	bidi k ^h -a-k ^h	պիտի գաք
3PL	b-ıg ^h -o-n	բիգ՝գոսն	bidi k ^h -a-n	պիտի գան
	FUT-√-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	

Original page number 205.

Table 23.20: Past future <անցեալ ապանսի> of the verbs ‘to go’ and ‘to come’ in the Hadjin subdialect of the Cilicia dialect

	Hadjin ‘to go’		cf. SWA	
1SG	b-ıfd-i-∅ idi	բիզդի իդի	bidi jert ^h -aj-i-∅	պիտի երթայի ‘I was going to go’
2SG	b-ıfd-i-j idi	բիզդիյ իդի	bidi jert ^h -aj-i-r	պիտի երթայիր
3SG	b-ıfd-e-j idi	բիզդէյ իդի	bidi jert ^h -a-∅-r	պիտի երթար
1PL	b-ıfd-o-nk ^h idi	բիզդօնք իդի	bidi jert ^h -aj-i-դk ^h	պիտի երթայինք
2PL	b-ıfd-e-k ^h idi	բիզդէք իդի	bidi jert ^h -aj-i-k ^h	պիտի երթայիք
3PL	b-ıfd-i-n idi	բիզդին իդի	bidi jert ^h -aj-i-n	պիտի երթային
	Hadjin ‘to come’		cf. SWA	
1SG	b-ıg ^h -i-∅ idi	բիգ ^h գի իդի	bidi k ^h -aj-i-∅	պիտի գայի ‘I was going to come’
2SG	b-ıg ^h -i-j idi	բիգ ^h գիյ իդի	bidi k ^h -aj-i-r	պիտի գայիր
3SG	b-ıg ^h -e-j idi	բիգ ^h գէյ իդի	bidi k ^h -a-∅-r	պիտի գար
1PL	b-ıg ^h -i-nk ^h idi	բիգ ^h գինք իդի	bidi k ^h -aj-i-դk ^h	պիտի գայինք
2PL	b-ıg ^h -e-k ^h idi	բիգ ^h գէք իդի	bidi k ^h -aj-i-k ^h	պիտի գայիք
3PL	b-ıg ^h -i-n idi	բիգ ^h գին իդի	bidi k ^h -aj-i-n	պիտի գային
	FUT-√-TH.PST-AGR PST		FUT √-TH-PST-AGR	

23.4.3.4 Non-finite forms

[[What is often called the ‘past participle’ has different meanings and functions per dialect. In SWA, the ‘past participle’ is either the resultative participle with suffix /-adz/, or the evidential participle with suffix /-er/. These participles are both used to form the present perfect or past perfect; the resultative has non-evidential connotation while the evidential has an evidential connotation. For SEA, there is a resultative participle with /-ats/ and a perfective converb with the suffix /-el/. The perfective converb is used for the present perfect and past perfect.]]

The past participle (2) has the form /-ir/ <իր> in Marash, and /-ij/ <իյ> in Hadjin and Zeytun, based on the regional pronunciation. The form /-odz/ <օծ> (from CA /-ats/ <ած>) is more commonly used. But there is also the formative /-mon/ <մօն> (Greek <ménos>), for passive (կրաւորակերպ) verbs.

(2) Cilicia

- a. gir-ir e
eat-EPTCP(?) AUX
‘He has eaten’
գիրիր է

- b. gir-ij e
eat-EPTCP(?) AUX
'He has eaten'
գիրիյ է
- c. gir-odz e
eat-RPTCP AUX
'He has eaten'
գիրօձ է
- d. ip^h-mon e
eat-PASS.RPTCP AUX
'It is cooked.'
իփմօն է
- e. p^hor-mon
spread-PASS.RPTCP
'spread'
փօռմօն

23.5 Background (continued) and literature

It is clear that starting from the west regions of Cilicia until the borders of Smyrna and Nicomedia, there is no Armenian language. The local language, Turkish, has turned into the native language. But Armenian is still preserved in some villages. These are Stanoz (Yenikent) (western side of Ankara), Sivrihisar (south-west of it), Nallıhan (the north-west side of Stanoz), and a few villages next to Yozgat. Information is lacking on these places.⁷ For the language of Stanoz (Yenikent), there is some information and a small manuscript in Բիւրակն [*Byurakn*] (1899, page 670; 1900, page 233). Although these pieces are not entirely sufficient for studying the language of these areas, but they appear to show that they as well form subdialects of Cilicia.

Original page number 206.

23.6 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I

⁷[[Though Sivrihisar and Stanoz may form a separate dialect (*Martirosyan 2019: 196*).]]

don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

23.6.1 Zeytun dialect

Adjarian's source: Taken from Ալլահվերտեան (1884: 159). In its new form, it was narrated to me by Mr. Onnik Mahmtesian (այր. Օսնիկ Մահմտեսյան) and I wrote it in scientific orthography. Instead of the voiceless sounds /p, k, t, ts, tʃ/ <պ, կ, տ, ծ, ճ>, he would sometimes use voiced aspirated sounds; and Mr. Yaghoupian (այր. Եաղուպեան; [[SEA: /jəʊpjan/, SWA: /jəʊbjan/]]) would always do that. The latter would not change the sound /r/ <ր> to /j/ <յ>.

Թանքանվիյ մը ու վեզիյ մը թեփոյիլ բ'իլիլ գ'ացըն ու գ'եղան (կամ տճկ. քեոյան) ջիւթը ախգ'ոդ միգի մը դուներ իճօս. ան գ'իշիյը դօնդիւյիւչը գը'նը'գը բօլուզ մը ունցօվ. իյիւք ան հեօն իչնալնըն փուլմօն եղօն. ան սահօթը նիքսէն (մառան) դէլըղանլը մը, մօդով, դ'օյս իլիլն իքէն թանքանվիյը քը'շալի գիմի ասօց. «Ձա'նըմ, տօն չօ'ց մօյդ' իս. միւնք հեօս դըսդիլո բիլո գօ գամըչնօնք ու դ'օն իգիյ նիքսէն մօդօյ»: Դէլըղանլըն ասօց «Ձա'նըմ, ինճօն ինճօն թանքանվիյէ մը գը'նը'գը աշգին բիդի մ'ունցօվ ու եօսիւ ջագօդը կըյիցի թը ան բօլուզը ան աշգինը բիդի առնու»: ան սահօթը թանքանվիյը շաշմըշ եղօվ թը «հեչ միւքի'ն է յոյ (որ) մէյ աշգինը եօսիւ դօնք»: Սօնդո թանքանվիյը ու վեզիյը դանուշուխ եյան թը «չօ'ց թեվոյ (կերպ) անդ' բօլուզը գանընք ըսպանի օլա (արդեօք)»: Վեզէյը ասօց. «Էյգօնը (երկանը) ասիւք թը մէ'գիս թանքանվիյ ինք, մեգս ան վեզէյ. ան դեղվանքը թեփոյիլ գօ բ'իլիւնք թը իշտի (արդեօք) բօլուզ մը գանը'նք գ'ը'նի (գնեյ). չիւնքիւ մէ'գս ան բօլուզ չուկանք. ը'ռանդ եղօվ. տօն չիւյ հիւգ բօլուզ ունաս. կուկանօմ Ասպօճ. հուկմօյ ան (հիմայ ալ) տօն բօլուզ մը ունցօյ. ու գըյցընիլո բ'օն չուկաս. քէլէ տդո նիւյ եղօճ բօլուզը միգ ճախե. գօշօտօքը իսկի գուղօնք»:

Իփիյ բօլուզը առըն ու քեօյէն տօյս կացըն, թանքանվիյը ասոց վեզիյն թը «հուկո գէնիւնք քայիւնք (ճգէնք)»: Վեզիյն ան ասոց թը «գէնիլօն' օսո ոյմուկան (թըք. օրման «անտառ») մէչը քայիւնք, ինքիյէն գու մեռնա»: ան դեղվը'նը'ն չուբօն մը դավօյ գօգայճէյ. էճուկ մեզը կօսօց, ան բօլուզը ճը'ը'ցուց: Քէլէ' յոյ (արի տես որ) անճը բառբուզօն մ'էյ. իփոյ իյգօն եղօվ, չուբօնը դուկը գ'օնօց. բառբուզը ջէնչից չուբուկան վիյան թը «Ասըճէ չի'ն վախի».

Original page number 207.

չօ'ց իս մեզ էճուկ ուկամ նը' ան'ն գօ գը'թիս»: Չուբօնը ասոց. «Միւնճ անա, իս իսաբօյ չուկամ»: Ու իփոյ դանգևամազը եղօվ' անվան չուբօնը այճիլ գ'օնօց. ը'յը'գվը'նէ իգիք չուբօնը նը' անվան բառբուզը ջէնչից. «Ձա'նըմ, անվան' գը'թիցի. չօ'ց Ասըճէ չը վախոճ մեզ մ'իս եղի դ'օն»: ան միգանլ եօյը բառբուզը դառընմըշ (նեղանա) նանլեօվ' իլօվ էճօնը իդիվը գ'օնօց. անճ ան այճիլէն այճիլէն իլօվ իւղիւյթ

բը՞լը՞զան խէչը գ՛օնօց ու զօ ճը՞ծցը՞նէյ: Բառբուզը ույախնիլիւթօլ առօվ բօլուզը՝ դուևը գ՛օնօց. ջօվօց դ՛ըյացնիյը, ասոց թը «Ամա՛ն, չուբօնը չօ գը՞թէ եղիյ է էճուզիս. իլլա՛մ (այլ) իմ էճուզը բը՞ղիզ մը ունցիյ է»: ան բօլուզը ձառիցին (խնամէյ) չիյ մինձձ՛օվ: Թօսն քըսանը հինգ դայվօն սօնդրո, ան թա՛քա՛միլը ու վէգիը պիլիլէն իգին աս բը՞լը՞զան քէօյը. գու դիսնուն յոյ բօլուզ մը գո, ու էօնիյ էճու դօդո գօջօվօն: Թա՛քա՛միլը ասոց թը «Ձա՛նըմ, չոյո՞ւ էօդիյ էճու դօդո գօջը՞վա՛ք»: Էնիյ ա՛մ էօնիյ ասըն թը «Բառօբ մը էճուզ մ՛ունէյ. ան ա՛նձը դայիմ բայօբ գուզ՛էյ. ճը՞ճը՞ գոթ չէյ գինէյ. էօյ մը բառօբը գ՛օնօց դիսօվ յոյ ա՛նձը բըղիզօս» մը եղեղը (վրայ) չուբիյ է՛ գօ ճը՞ծցը՞նէ. առօվ դուևը բ՛իյօվ ու ձառից, մօնձձ՛ուց դէհի, զօ ջօվօն էճու դօդո:» ան ադինը թա՛քա՛միլը ու վէգիը դանուշուխ էյան թը ա՛դ մէյ չալուն մէչ քայօձ բօլուզն է. դ՛եռ սող գիցիյ է: Մէգ-միգի ասըն թը էօդիյ ծառը (ձ՛ա՛նը) թուխթ մը դօնք, խափինք ու գ՛օլօխը դօնք գը՞ղրի: Ծը՞ (ձ՛ը՞) մը դը՞վը՞ն, թուխթ մա՛ թը օսո դէ ֆօլօն թա՛քա՛միլէն սէյան դօյ. ան ա՛մ իլօվ ճը՞ն հէճօվ, թուխթն ա առօվ դայօվ: Բօլուզը իւղիյթ սէյան գ՛օնօց. գօյթէյ նը՝ սային քէօվը բաշչո մը գէյ. էճուն դէդան մը՞ղքէօվը ասոց թը օսո բէշչան բառգիմ՝Ճգու դանըմ գահայ (հարկաւ): Հէօն բառգիլն իքէն, թա՛քա՛միլէն բը՞ղիզ աշգինը դիսօվ յոյ բաշչին մէչը գը՞ղոը՞ջ մը բառգիյ է. աշգինը գ՛օնօց, գը՞ղոը՞ջը՞ն քէօվը գանիցօվ. ու գան հափնիցօվ. դիսօվ յոյ ձիւցը թուխթ մը գո գան բ՛ացօվ, գայդ՛օց, դիսօվ յոյ մէչը կօյմօն է թը ան բօլուզը չիյ իգ՛ո նը (հազիւ եկած՝) չուխուսուցունիլիւթօլ քէլլան գը՞ղրիցէք: Աշգինը ան գ՛օլօծը անցուց ու ինք ա՛մ գ՛ը՞յից թը սայիս (պալատիս) դ՛եմը սայո մը շինիցէք ու քառսուն էօյ հայսնըք էյէք, բը՞ղիզ աշգինս ա՛ն էօսիյ դը՞վէք. խը՞փնից (գոցէց), անվա՛ ձիւցը դ՛օյօվ: Չիյ ան ադինը իլօվ, բօլուզը թուխթը սէյան դայով: Թուխթը բ՛ացըն, գայդ՛ացըն, դիսօն յոյ թա՛քա՛միլէն ու վէգիլէն մէօհիլը...

Original page number 208.

... մէչը գո. գ՛օլօծը գիմի էյը՞ն: Շինիցին սէյան, քառսուն էօյ ու քառսուն գ՛իշիյ հայսնըք էյան, ան աշգընան հիդը փսագիցին: Մէք-քանը՛ դայը՛ սօնդո՞ թա՛քա՛միլը ու վէգիը իփըյ եգին, թիւմ (ամբողջ) քախքըցը՞ք դ՛եմ գ՛ացըն. իյ էնիշդան ա՛ քէօմէօլը (շատ) սանսալաթէօվ տեմ իլօվ: Թա՛քա՛միլը իփըյ ան դէդան ջէնչօց, շաշմըշ էղօվ մօնօց: Իդքը ջօվօց իյ վէքիլիսօյը ու ասօց. «ան պոնաճնըդ՛ չի՞ք է. ան բօլուզը չոյո՞ւ ինդան էյը՞ք»: Չիյ ան ադինը վէքիլիսօյը թուխթը ձուցէն հանից, թա՛քա՛միլէն ու վէգիլէն gօցուց. Էնիյ ա՛մ իփըյ թուխթը դիսօն, գայմացօն: Չիյ ան ադինը թա՛քա՛միլը թուխթը բաքօվ, դ՛օլիսօն դ՛օյօվ ու դը՞ղան ասօց թը «Դ՛օն ալ իմ դէդան իս. գ՛օլօծը չա՛նցըն էղիյ է»:

23.6.2 Hadjin subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1899, page 41 and 1900, page 331.

- Բ՛արեվ բաբա:
- Ասձօ բ՛արին:
- Ընչօ՞ց իս:
- Ըռինդ իմ:
- Ուսդէ՞ գագ՛օս:
- Սեհէլէն:
- Ի՛նչ գօ, ի՛նչ չօգ՛օ:
- Ըռընդութին:
- Բ՛անվընհիդ ընչօ՞ց էր:
- Է՛, գարօր չուներ:
- Բօբի՞դ ընչօց էր:
- Ա դարի քիչ մը քէֆլու է:
- Ասել է եփեյի բօրոք դըվիք:
- Փօռք Ասդըձու. Երեջէբին դրին հազօր դրուշ բօրոք բարոցօնք իդի, վեց հերիորդ զըվօնք չօրս հերիոր մսօց. Ֆայիզն ա վրան գ՛րօվ ՝ապա ինը հերիոր դրուշի սենեղ մը դըվօնք: Թըռսարգ՛իսին գըգին ա ձիք (երեք. հմմտ. Նխաչ. ժք) հերիոր դրուշ բօրոք բարոցօնք, Էշվընհիս Երգու հօդ էր՝ մեզը դըվօնք, մնացածին ա Ֆայիզէվի Երգու հերիոր իսուն դրուշի սենեղ մը դըվօնք. վերգունհիս ա քիչ մը թիթիֆցընէնք նէ՝ մսեղ բուլաշըղէվէն ա դընվընհիս Էշունքը գու լեցնինք, բըլըզդէքէ րահօթ գէնէ:

Original page number 209.

Փէօյիդ խանձի. հեգ՛գիդ խանձի. Ասդվօձ հեգ՛գիդ առնօ. չդինօս գէնջութօնիդ խայիյը (թըք. խայիր). խօգ մեննիս. խօգ սադգիս. մոյը բէլէվիս (մուրը պլուկիս). չհասնիս գէնջութօն. սիյդիդ դ՛ուռը թէգինօ (թող կենայ). օջախդ անցնի. Էջքիդ գույնօ (աչքդ կուրանայ). թիվիդ խանձի:

23.6.3 Marash subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 405 and 101.

Գեղցա մը քաղօք իգիլ է, բէգօրու բիլիլ-իքէն՝ դօլանդըրըջը (խաբեբայ) մը գօ հասգընօ քի իւսիւր քէօվիւ. փարօ գօ, ույունմուշ գօննօ իւսիւր:

Յօր քի դէսնա «քէռա՛, բարիվ իգիր, չօ՞ց իս, ըռընդ իս...» գօսէ:

Գեղցան է գըսէ քի «լա՛ դդօ, իս քին քէռադ չիմ»:

- Չէ՛, իլլէ դօն իմ քէռաս իս. իս քիննէ չիմ անցնա: Ինդէս գօսէ դօլանդըրըջըն:

Եօր մ՛է գօսէ քի - Քէ՛ռա, իգօ իսգի (գքեգ) քէբաշուպա խանութ մու դանամ դէ՛ քիդ քէբօբ մու դըրցնիմ:

Գեղցան էս լսօձու գիմի քէֆ գօ էնէ. առչիվի գօ ընգնա՝ բարաբօր գօրթօն:

Խանուրօն գօ մըղնան, իվիրի գօ իլլին, քէբօբու ուտուլէն սօնրօ՝ դօլանդըրըջըն՝ գօսէ քի. «Քէռա, իվեր ըրթօմ դէ այրօն մու բիրըցնիմ (բերել տամ), խումիւնք»:

Իվեր գօ իչևա՝ քերաբջըվան գօտ քի «ահա իս գօրթօմ, իվիրի գիևօղ մօրթէն փարէն օռ (առ) դէ փռցու»:

Ինդէս գօտ՝ հերիֆի դօրս գօ իլլէ գօրթօ: Գեղցան մէգ բէքլէմիշ գօ էնէ, իրգու բէքլէմիշ գօ էնէ՝ սօևսօևու իվեր գօ իչևա, գօ Միսնա՝ քի հերիֆի գացիլ ա. քերաբջուն Է ինքիրնէ փարօ գօ ուզէ:

Գեղցան մէգ իրիսի լացօծ, մէգ իրիսի ճըձաղօծ՝ «հազօր դաբու իս քին քեռաղ չիմ ըսա դէ, չէ իլլէ դօև իմ քեռաս իս ըսօծ» ըսիլէն փարին ճրօրու գօ աձգէ:

Original page number 210.

* *

Եօր միւ գեղցա մը ի ժամու դերբարուն խուսդուկանիլիքէն գօտ քի. «Դերբօբ, մօրթ մու սբանըցի, էն մէխքի չիմ համրի. մօրթ մու գեղվըցի, էն է չիմ համրի. դուև մու բադըըցի, էն է չիմ համրի. ամմա բօք (պահք) Եօր միւ իչյաղը միմէն չըբուխիս վառըցի, էս մէխքաս հազօ՛ր մէղօ. թուղուբուն դուր, դէ՛րբօբ»:

Դերբօբն է գօտ քի. «Ի՛լ ի՛լ, եդ մէխքն է իս չիմ համրի»:

23.6.4 Kessab village of Antioch

Adjarian’s source: See Բիւրակն [Byurakn] 1900, page 731.

Իս ձ՛ի գիւղիւրթ գիւղիւրթ գեսիմ թը ցերինը հեօդ չիննէյրը գ՛իյդէյն ու միռնայր, էնք բէս գօ. ըմմը թը գը միռնա, շիւդ մահսօլ գօ դու: Ան ըր գէյր վիւջիւղը գը սիրիյ՝ գան գը սիրի. օ ան ըր գէյր վիւջըդղը գը գ՛օդդի (կ՛աստէ), յաս էխշօր էբէդի էօմըրէն գօ բրիի գան. ան ըր գէյս գը բաշդի՝ յէմ իղղը դէ գօ գ՛ու. օ իս յէօր գօ գ՛իւսօմ, էյմ խըզմէթջին է հօն գը գիւսօ. թէ գէյս գը բաշդի, էյմ դօղն է էնիւր իքրամ գինի:

23.6.5 Stanoz (Yenikent) subdialect

Adjarian’s source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 443. For this, see this and the next subsection.

Մօյրամ, Մօյրամ, մօյր Ասդուձօ,
Քո՞ւն էս մը դարթուն էս մը.

Original page number 211.

Օչ օր քուն էմ, օչ օրր գարթուն էմ.
Գ՛ըշէրին գէսը մէգ էլաձ (երագ) դէսօ,
Գըրագը ընգօ չօրէցօ.
Դէնիգ ընգօ չը խըդդըվէցօ,

Անդի դիւնյօն գնացի՝ չն գօրսնըվէցօ:

Օհօն Օհօն Էսգիբիբօն,
Գաբէս ամէն չարուս բիբօն,
Գ՛ավագանը դուռիս վիբօն,
Խաչը գուգիս վիբօն,
Փիլօնը օրթիգիս վիբօն,
Թէօօթ հայրաբէդին աղօթքը
Ամէնին վիբօն ամէն:

24 Syria

24.1 Background

Original page number 212.

In the Հսւնդս Ամսօրեայ [Monthly Review] (1907, page 27), there was a small section in the dialect of the village of Aramo. Based on the article, this small Armenian-populated village is found near the village-city of Jisr al-Shughu in Syria. The language of the section was so far from Old Armenian, that a linguist would have had a difficult time understanding it. Because this manuscript didn't give much more extensive information, we thus cannot say if this dialect is special to only the village of Aramo, or if it is spoken also in other surrounding areas. The latter situation appears quite probable. The vernacular of Svedia, which is absolutely unfamiliar or unknown in the literature, could also belong to the same branch. There is even an excerpt of the language of a few Armenian villages of Antioch (see page 210), which has a lot of similarities with this language; and if we had a larger manuscript section, then we could perhaps say if the aforementioned villages of Antioch belong to the dialect of Aramo. Because of this, and because we did not consider the name "Aramo" to be sufficient enough; we wanted to a more general name and called it the Syrian dialect.

[[As a disclaimer, what Adjarian describes as Syrian Armenian is not the variety of Armenian that most modern Armenians from Syria speak. The majority of Armenian-speaking Armenians in Syria, i.e., those in Aleppo or Damascus (and refugees abroad), speak (Standard) Western Armenian as their native language. The dialect that Adjarian describes here is a non-standardized variety of Armenian that developed in various villages in Syria (close towards the modern Turkish border) that is quite divergent from the (Standard) Western Armenian that is spoken by Armenians in urban areas. It is unfortunate that Adjarian gives this dialect a generic ambiguous name like 'Syrian Armenian.']]

*[[As my own speculation, what I think Adjarian intended to say was that the dialect he describes here is a non-standard variety that developed **indigenously** by various villages near the Turkish border. During 1911, the majority of Syrian Armenians outside of these villages spoke Arabic (§5.6). But after the Armenian*

Genocide of 1915, many Armenian refugees migrated to major Syrian cities (like Aleppo and Damascus), and those emerging communities spoke (or learned to speak) Standard Western Armenian, not this indigenous variety.]]

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 177)*.]]

24.2 Phonology

24.2.1 Vowels

24.2.1.1 Inventory

By judging the aforementioned section from Համդէս Ամսօրեայ [Monthly Review], which we will see later below, we can deduce that the Syrian dialect recognizes the vowels in Table 24.1.

Table 24.1: Vowels of the Syria dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>
	/o/ <օ>
	/ɑ/ <ա>

But the vowels /æ, œ, ʏ/ <ււ, եօ, իւ> are missing. The latter point is quite natural, because the Arabic language, which is in the native language of this area, does not have those sounds.

In contrast to this, the Syrian dialect has a few diphthongs, which in other places are either rare or don't exist (Table 24.2).¹

Table 24.2: Diphthongs in the Syria dialect

/ɛ̃j/ <էյ>	/jɛ/ <եյ>	/ɣɑ/ <ուա>
/ɑj/ <այ>	/ɑɣ/ <աղ>	/ɑɣ/ <աւ>

Original page number 213.

24.2.1.2 Sound changes

The following phonetic changes caught our eyes:

¹[[For the diphthongs that I re-transcribe as /aj/ and /ɛ̃j/, Adjarian uses the Armenian symbols <այ, էյ> with a superscript <յ>. But my rocessor cannot easily create such superscripts, so I instead use <այ, էյ> with a superscript <յ>.]

24.2.1.2.1 **Classical Armenian /ɑ/ <ω>** Classical Armenian /ɑ/ <ω> has changed to /u/ <nL> (Table 24.3).

Table 24.3: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ω> to /u/ <nL> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘bread’	hats ^h	հաց	huts ^h	հոլց	hats ^h	հաց
‘debt’	part-(ə?)k ^h (-PL)	պարտք	buck ^h	բուրք	partk ^h	պարտք
‘open’	bats ^h	բաց	buts ^h	բուց	bats ^h	բաց
‘mouth’	beran	բերան	berun	բերոն	beran	բերան
‘bad’	tj ^h ar	չար	tj ^h ur	չուր	tj ^h ar	չար

24.2.1.2.2 **Classical Armenian /e/ <ե>** Classical Armenian /e/ <ե> has changed to /i/ <ի> (Table 24.4).

Table 24.4: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /i/ <ի> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘our (we.GEN)’	mer	մեր	mir	միր	mer	մեր
‘we (we.NOM)’	mek ^h	մեք	mik ^h	միք	menj ^h	մենք
‘us (we.ACC)’	əzmez	զմեզ	əzmi	ըզմի	mez	մեզ

24.2.1.2.3 **Classical Armenian /ə/ <ը>** Classical Armenian /ə/ <ը> has changed to /ɑ/ <ω> (Table 24.5).

[[Note that the forms he give all involve the definite suffix. This suffix is /-ə/ in SEA. But in Classical Armenian, there was no actual definite suffix. The ancestor of the modern SEA definite suffix /-ə/ is the CA distal suffix /-ən/. Thus the glossing is -DEF for SEA but -DIST for CA.]]

Table 24.5: Change from Classical Armenian /ə/ <ը> to /ɑ/ <ω> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘bread-DIST/DEF’	háts ^h -ən	հացն	húts ^h -ɑ	հո՛լցա	háts ^h -ə	հացը
‘mouth-DIST/DEF’	berán-ən	բերանն	berún-ɑ	բերո՛նա	berán-ə	բերանը
‘debt-PL-DIST/DEF’	part-(ə?)k ^h -ən	պարտքն	burk ^h k ^h -er-ɑ	բուրքքերա	partk ^h -er-ə	պարտքերը

24.2.1.2.4 **Classical Armenian /i/ <ի>** Classical Armenian /i/ <ի> has changed to /ěj/ <Է՛> (Table 24.6).

Table 24.6: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /ěj/ <էյ> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA or SWA		
‘sky’	erkin	երկին	jergějnk ^h	յերգէլոք	jerkin ^h	երկինք	SEA
‘soul-DIST (CA); soul-DEF (SEA)’	hogi-n	հոգին	hok ^h ěj-n	հոգէն	hok ^h i-n	հոգին	SEA
‘me (I.ACC)’	zis	զիս	jějs	յէս	zis	զիս	SWA

24.2.1.2.5 **Classical Armenian /u/ <ու>** Classical Armenian /u/ <ու> has changed to /ɑ̣/ <աւ> (Table 24.7).

Table 24.7: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /ɑ̣/ <աւ> in the Syria dialect

	Classical Armenian		> Syria		cf. SEA	
‘holy’	surb	սուրբ	sɑ̣r ^h	սաւրփ	sur ^h	սուրբ
‘name’	anun	անուն	ɑ̣ɑ̣un	անաւն	anun	անուն

24.3 Morphology

24.3.1 Noun inflection or declension

In the text, we see that the accusative always uses the prefix /z/ <զ>, while the ablative and locative use the prefix /i/ <ի>. The latter is a deep archaism and it is found in no other dialect (Table 24.8).

[[As examples, Adjarian provides dialectal forms alongside a Classical Armenian gloss. Both varieties involve case-marking prefixes. Modern SWA/SEA lacks such prefixes. I found the dialectal forms sufficiently hard to segment and gloss. (?)]]

Table 24.8: Case-marking prefixes in Syrian Armenian and Classical Armenian, but not Modern Standard Armenian

	Classical Armenian	> Syria	cf. SWA
‘at ground (LOC)’	i getin LOC ground ի գետին	i gedëjnk ^h -a LOC ground-DEF ի գեդէյնքա	k ^h edin-ə ground-DEF գետինը
‘our bread (ACC)’	əz-hats ^h mer ACC-bread our գհաց մեր	əz-mir huts ^h -a ACC-our bread-DEF ըզմիր հուցա	mer hats ^h -ə our bread-DEF մեր հացը
‘at proof (PL(?), LOC)’	i p ^h ordzan-(ə?)s LOC proof-PL.ACC ի փորձանս	i p ^h urts ^h unk ^h -a LOC proof-DEF ի փուրցունքա	
‘from evil (ABL)’	i t ^h ar-e-n LOC evil-ABL-DIST ի չարէն	i t ^h urk ^h -ëj ₂ -n LOC evil-ABL-DEF ի չուրքէն	t ^h ar-e-n evil-ABL-DEF չարէն
‘my mouth (ACC)’	əz-beran im ACC-mouth my գբերան իմ	z-im berún-a ACC-my mouth-DEF զիմ բերո՛ւնս	im p ^h eran-əs mouth-POSS.2SG իմ բերանս
‘my enemy (ACC)’	əz-t ^h əfnami-n im ACC-enemy-DIST my գջնամին իմ	z-im t ^h argúm-a ACC-my enemy-DEF զիմ չարգո՛ւմս	

24.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

24.4.1 Aramo village

Adjarian's source: See Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review], 1907, page 27.

Յա միր Դուդա իլ գուս յերգէյնքա. սաւրփ ըննու քու անանա: Ու ուրու քու ըրքայութէյնա ու ըննու քու ռադադ չուսմա գու յերգէյնքա հանց ըննու ի գ'եղէնքա: ■
Չմիր հուցա ի ամէն ջ'ուք դաւղա մի' ըսցօր: Ու դոշէ գմիր բուրքա չուսմա միք դոշինք միգ միգա բուրքքերա: Ու չը սալմէ ըզմի ի փուրցուն-քա. լաքին սաջի ըզմի ի չուրքէյն: Լաըն քու է ըրքայութէյնա ու քու Լաթա ու ըճգահամակա լքի յերդայնքա ամէն:

Յա Ասդոնձ գիմ բուսնգունգա բ'ուց ու գիմ բ'երունա սաղի քու գօրշինութէյնա: ■
Օրշինալ համաքուն ու բըթթըն հադաչ...

Original page number 214.

... ընթացող սարսափ Երօրթօթէյնա գԴուդա ու գԶըթթա ու գՀօքէյն սարսափա համագալլի յեդդայն յեդդայնքա ամեն:

Յա Ասդուձ շադէրա Էդէյն Նեդէյն Էյէս, ու շադէրա Էլայն Էր վաս: Շադէրա ասեցայն զիմ զունձայն, թի չքագյեր իսալաս Էր Ասդունձայն: Լաքին դ՛ուն, յա Դիր, Նացրն իս ու զիմ օձն իս ու զիմ գ՛ըլուխա բ՛անցրացնուդա դ՛ուն իս:

Դրմությամփ քուվ, Դիր, սադդէցօ զիմ չարգումա ու դամաւ Նեդի զիմ զունձա լարն իս քում աբդն իմ:

Մաջդ Դուդա ու Ջըթթա ու Հէքէն սարսափա:

25 Arapgir

25.1 Background

Original page number 215.

In some of the villages of Arapgir, Divriği, Gürün, and Darende, and Kayseri, the Armenian language has quite common borders, so I combined them under one name; I call it the Arapgir dialect, because Arapgir is the largest center of this area. Divriği, Gürün, Darende, and Kayseri can form its subdialects.

[[*Martirosyan (2019: 192, 202) reports dispute on the classification status of Gürün, Kayseri, and Darende.*]]

25.2 Literature

The dialect of exactly the city of Arapgir has been studied in detail by a local linguist, Melik S. Davit-Bek (ՄԵԼԻԿ Ս. ԴԱՎԻԹ ԲԵԿ) (See ՀԱՆՆԵՍ ԱՄՍՕՐԵՄԱՅ [Monthly Review], years 1900-1906). There, we find a few manuscripts, which were written with sufficient precision. There is a collection of riddles from Arapgir in ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn], 1900, page 135. For the other subdialects, there are the following text samples:

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they're rather difficult to systematically track down.]]

- Literature with the Arapgir dialect
 - Gürün subdialect: ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn],
 - * 1898, page 839
 - * 1899, page 410, 425, 478
 - * 1900, page 331, 634
 - Darende subdialect: ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] 1899, page 295, 498, 572.
 - Subdialect of Kayseri villages:¹

¹The Armenians of the city of Kayseri and of all westward areas are Turkish-speaking. But there are a few villages which speak Armenian. These villages are Efkere, Everek, Tomarza, Munjusun, Nize, Balages, Fenese. Similarly, the city of Yozgat is Turkish-speaking, but it has a few Armenian-speaking villages.

- * Բիւրակն [*Byurakn*],
 - 1898, page 331, 406, 454, 580, 647
 - 1899, page 74, 200
 - 1900, page 469, 636
 - * Բանասէր 1902, էջ 174-5
 - Divriği subdialect: See Եմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*], volume 6 (2.), page 206, 312, 327, 364, 378
- [[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 202).*]]

Original page number 216.

25.3 Phonology

The dialect of Arapgir has 7 vowels (Table 25.1).

Table 25.1: Vowels of the Arapgir dialect

/i/ <ի>		/u/ <ու>
/e/ <է>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
/æ/ <ւի>		/ɑ/ <ա>

The consonants have three degrees (voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated). But from this angle, the area of the dialect of Arapgir can be divided into two major branches. The first branch has the dialect of Arapgir and the subdialect of Divriği; while the second branch has the subdialects of Gürün, Darende, and Kayseri. The primary difference of the latter branch is that there are no voiced aspirated sounds among the consonants. Similarly whereas the Arapgir dialect has turned the CA diphthong /aj/ <այ> to /ɑ/ <ա>, Gürün and the other subdialects and others have turned it to /e/ <է>.

25.4 Morphology

The general characteristics of the two branches and their subdialects are the following.

25.4.1 Instrumental marking with /-ok^h/ <օք>

The instrumental formative is /-ok^h/ <օք> (instead of /-ov/ <օվ>). This formative is the Classical Armenian plural instrumental formative for the α-stems, which

has taken here a singular meaning (Table 25.2).²

Table 25.2: Instrumental marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SEA	
‘with hand’	$\widehat{d}z^h\text{erk}^h\text{-ok}^h$, $\delta\text{'tnp}\text{op}$, $\widehat{d}z\text{erk}^h\text{-ok}^h$ $\delta\text{tnp}\text{op}$	$\widehat{d}z\text{erk}^h\text{-ov}$ $\delta\text{tnp}\text{nl}$	$\sqrt{\text{-INS}}$
‘with speaking’	$\chi\text{os-e-l-ok}^h$ $\text{h}\text{out}\text{t}\text{op}$	$\chi\text{os-e-l-ov}$ $\text{h}\text{out}\text{t}\text{nl}$	$\sqrt{\text{-TH-INF-INS}}$

25.4.2 Mobile indicative marking

The formatives for the indicative present and imperfective are /ga, go, gu/ <գա, զօ, գու>. These are placed before the verb or after it, and they are repeated for vowel-initial verbs (Table 25.3).

Table 25.3: Indicative marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SWA
‘he sends’	$\text{kr}\text{g-}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ gu}$ $\text{h}\text{rak}\text{u}\text{ }\text{q}\text{nl}$ send-TH-3SG IND	$\text{g}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ }\text{b}\text{arg-e-}\text{\textcircled{\emptyset}}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}$ IND send-TH-3SG
‘he says’	$\text{g-}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{-}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ gu}$ $\text{q}\text{ru}\text{u}\text{ }\text{q}\text{nl}$ IND-say-TH-3SG IND	$\text{g-}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{-e-}\text{\textcircled{\emptyset}}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}$ IND-say-TH-3SG
‘he goes’	$\text{g-er}^h\text{-a-}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ gu}$ $\text{q}\text{t}\text{r}\text{a}\text{ }\text{q}\text{nl}$ IND-go-TH-3SG IND	$\text{g-er}^h\text{-a-}\text{\textcircled{\emptyset}}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{a}\text{w}$ IND-go-TH-3SG
‘you strangle’	Gürün subdialect $\text{go }\chi\text{\textcircled{\emptyset}}\text{d-e-s}$ $\text{q}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ }\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}$ IND send-TH-2SG	$\text{g}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ }\chi\text{e}\chi^h\text{-e-s}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}$ IND send-TH-2SG
‘I go’	$\text{go g-er}^h\text{-a-m}$ $\text{q}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ }\text{q}\text{t}\text{r}\text{a}\text{w}$ IND IND-go-TH-1SG	$\text{g-er}^h\text{-a-m}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{a}\text{w}$ IND-go-TH-1SG
‘he eats’	$\text{g-ud-e-}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ go}$ $\text{q}\text{nl}\text{h}\text{t}\text{ }\text{q}\text{\textcircled{\emptyset}}$ IND-eat-TH-3SG IND	$\text{g-ud-e-}\text{\textcircled{\emptyset}}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}$ IND-eat-TH-3SG
‘I go’	Kayseri subdialect $\text{ga g-er}^h\text{-a-m}$ $\text{q}\text{a}\text{ }\text{q}\text{t}\text{r}\text{a}\text{w}$ IND IND-go-TH-1SG	$\text{g-er}^h\text{-a-m}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{a}\text{w}$ IND-go-TH-1SG
‘they eat’	ga g-ud-e-n $\text{q}\text{a}\text{ }\text{q}\text{nl}\text{h}\text{t}\text{ }\text{h}\text{t}$ IND IND-eat-TH-3PL	g-ud-e-n $\text{h}\text{r}\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}\text{h}\text{t}$ IND-go-TH-3PL
‘I bring’	Darende subdialect ber-e-m ga $\text{r}\text{t}\text{r}\text{t}\text{ }\text{q}\text{a}$ bring-TH-1SG IND	$\text{g}\text{\textcircled{\emptyset}}\text{ }\text{p}^h\text{er-e-m}$ $\text{h}\text{r}\text{h}\text{t}\text{ }\text{r}\text{t}\text{r}\text{t}$ IND bring-TH-1SG

²[[I suspect he means the CA plural instrumental suffix /-aɰkʰ/ <աւք>. (?)]]

25.4.3 Faithfulness to Classical Armenian

In the Arapgir dialect, the phonetic changes and the grammatical formations are not new phenomena; instead we can say that the dialect is in general faithful to the Old Armenian, especially when we compare with the Cilicia dialect.

25.4.4 Genitive marking

The only form that we can consider as more or less interesting is that the genitive of the infinitive in the Kayseri subdialect (Table 25.4).

Table 25.4: Repeated genitive marking in the Kayseri subdialect of the Arapgir dialect

	Kayseri (Arapgir)	cf. SEA
‘of staying’	mən-a-l-uj-i մընալույի	mən-a-l-u մնալու
‘of speaking’	χos-e-l-uj-i խօսելույի	χos-e-l-u խոսելու
‘of giving’	d-a-l-uj-i դալույի	t-a-l-u տալու
‘of going’	ert ^h -a-l-uj-i երթալույի	jert ^h -a-l-u երթալու
	√-TH-INF-GEN-GEN	√-TH-INF-GEN

As can be seen, these forms have a repeated genitive marker (/–u/ <նլ> and /–i/ <ի>); this is something that is not found in any other dialect.

[[To clarify, in SEA/SWA, the suffix /–i/ is the regular genitive marker, while the suffix /–u/ is an irregular genitive marker used for some declension classes such as for verbal infinitives.]]

25.4.5 Progressive marking with /nə/ <նը>

In Arapgir, the progressive is formed with the formative /nə/ <նը> (Table 25.5).

Table 25.5: Subjunctive marking in the Arapgir dialect

	Arapgir	cf. SWA
‘I am going’	g-ert ^h -a-m nə գերթամ նը IND-go-TH-1SG PROG	g-ert ^h -a-m gor կ’երթամ կոր IND-go-TH-1SG PROG
‘I am drinking’	χm-i-m nə խմիմ նը drink-TH-1SG PROG	gə χəm-e-m gor կը խմեմ կոր IND-drink-TH-1SG PROG

Original page number 217.

25.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

25.5.1 Arapgir dialect

Adjarian's source: See Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review] 1900, page 251. In accordance with the author's exposition or arguments, I have rendered to the scientific orthography.

Լասրեդդին խօջան յիր դան մէջը աղօթած վախդը ըսաց Ասծու. «Ըման Ասված բաբա, ի՞նչ գըլի գու, յընծի հարիր լիրա դըրգա. շագ բէքք ունիմ փարայի: Ըմմա թամմամ հարիր լիրա յըլլելու ան, անգուր մեգ հադ մը բագաս՝ դօխսանը ինը հադ յըլլին նան՝ չօթթեր. համ դու չեմ առնար»:

խօջան յահուդի դ՛րացին մը գունենա Xու վօր ան դախքային դէտերը նստեր ան էղեր. խօջային ծ՛անը լսածին գիբի գերթա յընգաջ դ՛նա գու յու յէքքէն յինք յիրենը գըստ գու.

– յանջանփա դօխսանը ինը օսդի դէտնա նան իրանվցընէ՞ չառնա դի (< պիտի) խօջան. ես լիրաները իսա բաջայեն վար ծ՛ըքիմ դան դէտնամ ի՞նչ դէնա գի իդա խօջան:

յէքքէն դօխսանը ինը լիրա քեսայի մը մէջը դ՛նա գու յու գուգ՛ա գու բաջայեն փը՛րթ... վար նեդա գու. յինգ ալ հոնիգ բանքլամիչ գէնան գու քի դէտնա դէ խօջան ի՞նչ դէնան դի:

խօջան հըմըն օջախը վանգան գու յու դէտնա գու քի գ՛ունդ բօխջա մը յընգեր ան ֆօն. թեգ մը դառնա գու, դէշանգի մը վրան նսդի գու, քեսան բ՛անան գու վօր՝ ի՞նչ դէտնա... օսգի՛: յէքքէն բաշլայտ գու մեգիգ մեգիգ հարմել. դէտնա գու քի դօխսանը ինի հադ են օսգիները. մէյ մալ գու հարմե, էրգուք գու հարմե՝ բանքի յաղըլմիչ էդա ըսելօք. յամմեն հեղ հըսաբ ենելուն նօրեն դօխսանը ինը հադ գ՛ըղնա գու. յէքքէն գըսան գու Ասծու «Դ՛ուն օր դօխսանը ինը լիրաները դրգեցիր յընծի՝ հանքանթ մեգալ մեղ հադ-նալ դրգես գու»:

25.5.2 Gürün subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn], 1899, page, 410, 425, 478.

Օրը շադ է քանց գորդեր:

Ասծուծու բըյհածը գելը չուդեր:

Ուդօդը չի գիդէ՝ փշօղը գիդէ:

Երգըրի աշք Է հաներ՝ դիրուն հօքին:
Աշքը դեսածը դիրուն խեր չեներ:

Original page number 218.

Փըջած օջախը ջուր չուզեր:
Խրաղ խրաղ լեռն ի վեր, յես գօ գերթամ ձօրն ի վեր:
Երթ դաս, գարի չուզեր:
Մեզը մեգուն եքի մը դվեր Է, Էսի Էսօր գիգ (ողկոյգ) մը հաղօղ չէ դըվեր:
Մայը փշելօվ (մանր փշրելով) փօր չի գըշդանար:
Ուզօղուն մեգ երեսը սեվ, չի դըվօղուն երգու երեսը:
Գեղեն անցար դէ գաւառը գօ խըղղիս:
Գօվիս մեռեր Է, խաբիս գըյեր Է:
Դուռիդ գօց բռնէ՝ դրացիդ դօրթ բռնէ:
Բազը ձուռ Է, գօվը գաթ դօ չի դար:
Սուդ խենթ եղեր Է, վանքին հավերը գուղէ գօ:
Ջաղարջը ջուրն Է դարի՝ չախչար գօ բռես:
Գադու չեղած մուգ գօ բռես:
Թմբելունենն իշուն «քեռի» գօ գըսէ:
Սօխ գերած չիմ որ սիրղիս երի:
Դանձ էիր նը հասար, խնձօր էիր նը գեյմըրեցար:
Ջայը (ծանր) նաղիր օր լիր գաս:
Թեք ինգիգին (ընկոյգին) քար չի նեղեր:
Մեյմեգի միս գուղեն գօ:
Թըքալին բերսօվը գը գերցնէ, գօթօվը էշքը գը հանէ:
Սադգած էշ կը բռ՝ օր նալը քեշէ:
Սօխին քարսը (քաղցրը) չիլար:
Մեյմեգի իչին (համար) դուշան (գնդակ) դսմին գօ (կը սեղմեն):

Original page number 219.

25.5.3 Darende subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [Byurakn] 1899, page 498.

Չի հավանած մարդդ շօրեր գուրցէ գա օր փօրդքօսօզը նեղէ գա:
Ասված լեռը գը հայի՝ ձունն անօր գեօրէ գուդա:
Վար թուքես մօրուք, վեր թուքես բըյըգ:
Հէյ սիրդդ սիրեմ Ասված, գօմէշը գօդօշն ի՞նչ ընէ:
Բանին մէջ բան գա, մաձունին մէջ թան գա:
Հարսնիք գերթամ, գաթա գուտեմ թէ դան նէ:

Չերթային ադ ջաղարչը՝ չուդէիր ադ բաղարչը:
Գոյած (կոտրած) ընգուզը հազարն անցավ:
Ձուրը տեսնա ծուգ գըլլա, գադուն դեսնա մուգ գըլլա:

* *

Գնդուկ գնդուկ մաղարա, մենք հարս մ'ունիկնք գը խաղա, ջուրը ցըքէքնք կը լօղա, ջուրէն հանէնք գը դօղա, ձեռքը չամիչ մը դանք նէ, մինչէվ իրիգուն գը խաղա:

Աղվընի, իսգի՞ց գուքաս. – Արիւնօդ ձօվէն. – Վըրադ օրի՞ արիւն չէ եղեր. – Ասդուճու հրամանօվ:

Արաբը փօսն ընգավ, գըլօխը դուրսն ընգավ:

Քէօքը Ֆէօդին մէչ, միչուզն էշին մէչ, գըլօխը փօրուդ մէչ,:

Աններկ գերմուր՝ անդանագ քերթուք (աքլորի կատար):

25.5.4 Kayseri subdialect

25.5.4.1 Munjusun village

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 407.

Մարթ մը մէգ հադիդ աչգին մը ունէ դըլէմ, օր բաշխա գեղի գիգիր դղայի հեդ գը գարքէ: Օր մը էս մարթը գելլէ իր աչգանը դունը երթալու, փեսին հեդ, աչգինին հեդ դեսնըվէլոյի: Երթալ իքէն ջամփան, ի՞նչ գըսէս, դայայի մը արալըխը՝ ասլանի մը ձաքերը՝ առչէվմսին իրէք դարվան բըլուգ դղա մը առել գա գուդէն: Էս մարթը հեմէն գը վագէ, շադ մը եգիյէթնէրօք գը խըլասէ: Ինքը մէգ աչգինէն բաշխա գավագ չուննալոյին համար. – «Իմ սօն օրիս Ասդված ինձի դղա մը դվավ» դէյի շադ գը խընդա: Էնգիւց դօմդօրթ էդ խըլասած դղան գուքախը առած՝ աչգանը գունը գերթա:

Աչգինը խընդալէն, «հէ՛ր, էս ավը ո՞ւրդդէլէն ավլամիշ երիր» գըսէ:

25.5.4.2 Balages village

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 580.

Աղէսօք Ուղուզէլի անուն գեղի մը հարուսդին մէգը հէչ չօջուխ չուննար եղեր, մէգ օր դիւշինմիւշ գէնէ օր, աջաբա իմ...

Original page number 220.

... դունին ջօմաաթը ըզմէն եգիյէթ քէշէլմընըյին համա՞ր մը Ասձված ընձը չօջուխ գա չի դա:

Ես դիւշինագէտօք ինգեր աղային հեղը՝ թաբդիլի ղըյաֆէթ, բելլելու գելլէն: Բելլէն իքէն դավրիշի մը ռասդ դուքան: Հարուսդը բարիվ գուդա դարվիշին. դարվիշն է - Ասծուծու բարին ինէն, ա՛ղա գըսէ:

Հարուսդը դարվիշին՝

- Դուն իմ իշխան ըլլալիս՝ Էնօր է տղա ըլլալը ինչէ՞ն գա գիդէնաս, ըսածը գիբի, դարվիշն է՝

- Սէ գի գիդէմ օր, գըսէ, ինչ օր Ես դարը չօջուխ չուննալուդ համար, աջաբա դունիս ջօմաաթը ըզմէն եգիլէ՞թ մը գա քէշէ դէ՛ի թաբդիլի ղըյաֆէթ Էդեր Էք. ամմա քու դունիդ մէշը գոնվօղ փիթին ջօմաաթըդ քէզմէն խօշնուդ է. Էգեր քիչուդ՝ մը առաչ Էրթաք Նա, ջուրը մը ռասդ բըդը գուքաք, ջուրը ինծօր մը բըդը պէրէ, Էդ ինծօրը առ ՝ Էրէսը ծիուդ գերցուր, մէչն է գնըգիդ:

25.5.4.3 Everek

Adjarian's source: See Բանասեր, 1902, page 174.

[[*Note that there are multiple publications called Բանասեր /banaser/ 'Philologist'. As of writing, I haven't tracked it down. (?)*]]

Ժամերնիս փըլցըված,

Սըրդէրնիս խըռօված,

Ամբարը չըքա հաց...

Օրդնյալ Ես, Դէ՛ր Ասված:

Դուրավիքը ծիւն ծըմեր,

Փագվեր է ջամփա լեր,

Նէ Էգօդ, Նէ Էրթօդ,

Չօրս դընիս վախ ու դօդ:

Ահանց դէ՛ չօրս ամիս

Չը դըրինք բերաննիս

Բադառ մը միս, բուլղուր,

Համփիրթին մէգի դուր:

Ձիծ ձըծօղ մէսիւմնին

Ուղէլու գաթ չունին,

Original page number 221.

Գա գուլան ինչու՛ ղոուն...

Էրէսնին հայիս դուն:

Էրզրթէ սիրոյ բեղօ Է՛,
Ձեռքիդ Է (ալ) չի աղօթ...
Ձօցվօրդ դուռնէ դուռ՝
Գա մուրա հաց աբուր:

Էդ աղէն գօռելէն
Դեվ գիբի գօռալէն
Ալլաղօներ գա թափնէն...
«Քըշդեցեք գյավուրին»:

Գեղէն դուրս, քիշերդ,
Անքրիստօս թուրքերդ
Հերիւր մարթ քշդեր էն...:
Վա՛յ անխիղջ անօրէ՛ն:

26 Akn

26.1 Background and literature

Original page number 222.

The dialect of Akn is spoken only in the city of Akn and in a few of its surrounding Armenian villages.

Texts that are written with this dialect are found in the rich ethnographic collection of Ճանհկեան (1895) and Գապրիէլիան's extensive study that was not written with a scientific method (Գապրիէլիան 1912; Հանդես Ամսօրեայ [Monthly Review], 1908-1911, and continuous). Other succinct manuscripts are in Բիւրակն [Byurakn] (1898, page 101, 330, 360, 393, 429, 557, 565, 601, 827, 895; 1900, page 388, 695). There are also succinct dialogues in the Akn dialect in Տարեցոյց Եւանդերպետանի (1897, page 67-62; 1898, page 23-24, 147; 1899, page 54-71; 1900, page 254-266; 1903, page 145-168), and the comedic writings of «Երանոս Աղբար կամ Թապալաքեար վարժապետը» and «Թապալաքեար Փիլիկ աղպօր աղջիկտեը».

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 200)*.]]

26.2 Phonology

26.2.1 Segment inventory

The Akn dialect has 8 vowels (Table 26.1), and three series of consonants, like the Arapgir dialect.

Table 26.1: Vowels of the Akn dialect

/i/ <ի>	/y/ <իԼ>	/u/ <ու>
/e/ <է>	/œ/ <էօ>	/o/ <օ>
	/ə/ <ը>	/ɑ/ <ա>

26.2.2 Sound changes

For its sound changes, the characteristic situations are the following.

26.2.2.1 Monophthong vowel changes

26.2.2.1.1 Classical Armenian /ɑ/ <ω> The Old Armenian sound /ɑ/ <ω> becomes /o/ <o> when immediately before a nasal, such as also in the Hamshen dialect (Table 26.2).

Table 26.2: Change from Classical Armenian /ɑ/ <ω> to /o/ <o> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘fly (bug)’	tʃantʃ	ճանճ	dʒondʒ	ջօնջ	tʃantʃ	ճանճ
‘unsalted’	anali	անալի	olli	օլլի	anali	անալի
‘rain’	andzreṽ	անձրեւ	orzev	օրզեվ	andzrev	անձրեւ

26.2.2.1.2 Classical Armenian /u/ <ու> The Old Armenian sound /u/ <ու> becomes /y/ <իւ> (Table 26.3).

Table 26.3: Change from Classical Armenian /u/ <ու> to /y/ <իւ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘you.sg have’	unis	ունիս	ynis	իւնիս	unes	ունես
‘eight’	ut ^h	ուրթ	yt ^h	իւրթ	ut ^h	ուրթ

26.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո> and /ɑṽ/ <օ, աւ> The Old Armenian sounds /o, ɑṽ/ <ո, օ> become /œ/ <եօ> (Table 26.4).

Table 26.4: Change from Classical Armenian /o, ɑṽ/ <ո, օ> to /œ/ <եօ> in the Akn dialect

	Classical Armenian		> Akn		cf. SEA	
‘four’	tʃ ^h ors	չորս	tʃ ^h œrs	չեօրս	tʃ ^h ors	չորս
‘door’	durən	դուրն	d ^h œr	դեօր	dur	դուր
‘today’	aṽsɑṽr	այսաւր	ascœr	աւեօր	aṽsor	այսօր

26.2.2.2 Glide insertion before post-vocalic /h/ <հ>

The only unique property of the Akn dialect is that if a vowel is immediately before the CA sound /h/ <հ>, then the semivowel /j/ <յ> is added next to the vowel (Table 26.5).

Table 26.5: Glide insertion before post-vocalic /h/ <h> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘death’	mah ɟwh	majh ɟwɟh	mah ɟwh
‘satisfied’	goh qnh	g ^h ojh q ^h ojh	goh qnh
‘gain’	ʃah ʒwh	ʃajh ʒwɟh	ʃah ʒwh
‘fear’	ah ʷh	ajh ʷɟh	ah ʷh

This characteristic is also unavoidable among educated Akn speakers.

26.2.2.3 Diphthongal vowel changes

For CA diphthong changes, the notables ones are the following.

26.2.2.3.1 Classical Armenian /ɑj/ <ɑj> The Classical sound /ɑj/ <ɑj> changed to /ɑ/ <ɑ> (Table 26.6).

Table 26.6: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ɑj> to /ɑ/ <ɑ> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘mother’	maɟr ɟwɟr	mar ɟwɟr	maɟr ɟwɟr
‘father’	haɟr hɟwɟr	har hɟwɟr	haɟr hɟwɟr

26.2.2.3.2 Classical Armenian /oi/ <oi> The Classical sound /oi/ <oi> changed to /u/ <u> (Table 26.7).

Table 26.7: Change from Classical Armenian /oi/ <oi> to /u/ <u> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘light’	lois ɟɟu	lus ɟɟu	lujs ɟɟu

26.2.2.3.3 Classical Armenian /iu/ <iu> The Classical sound /iu/ <iu> changed to /u/ <u> (Table 26.8).

Table 26.8: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SEA
‘blood’	ariʏn արիւն	arun արոն	arjun արյոն
‘snow’	ḍziʏn ձիւն	ḍz ^h un ձ ^h ոն	ḍzjun ձյոն

Original page number 223.

26.2.2.4 Consonant changes

The consonant changes are exactly same as in Kharberd, Arapgir, and Sebastia

26.3 Morphology

The grammar of the Akn dialect does not present individual characteristic properties. For whatever differences that are present, these originated from the effect of general phonological rules.

26.3.1 Noun inflection or declension

26.3.1.1 Genitive marking

For example, the genitive formative is /-y/ <իւ> (Table 26.9).

Table 26.9: Genitive marking in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
‘God-GEN’	asdyḍz-y	Ասդիւծիւ	astudz-o	Աստոնծո
‘soul-GEN-DEF’	hok ^h -y-n	հօղիւն	hok ^h ij-i-n	հոգոն
‘dead-PL-GEN-DEF’ (= of the dead)	merel-ner-y-n	մեռելներիւն	merel-ner-u-n	մեռելներոն

26.3.2 Verb inflection or conjugation

26.3.2.1 Indicative marking with /gɣ/ <գիւ>

Similarly, the indicative present and imperfective use the formative /gɣ/ (գիւ) (cf. SWA /gu/ <ղոն>) (Table 26.10).

Table 26.10: Indicative marking in the Akn dialect

	Akn	cf. SWA
‘I give’	gy d-a-m գիւ դամ	gu d-a-m կու տամ
‘I cry’	gy l-a-m գիւ լամ	gu l-a-m կու լամ
	IND $\sqrt{-}$ TH-1SG	IND $\sqrt{-}$ TH-1SG

26.3.2.2 Theme vowel changes and the indicative present

In the verbal endings, the vowel /e/ <ե> becomes /i/ <ի> when next to nasals, while it stays unchanged in other places.

[[To clarify, he’s talking about theme vowels in verbs, before agreement suffixes. He provides examples from the indicative present. In SWA, the indicative present is formed by adding the indicative prefix /g(ə)/ before the finite verb. The theme vowel stays constant in the indicative present. Akn behaves differently with respect to theme vowel uses.]]

Table 26.11: Indicative present <ւերկայ> of the verb ‘to send’ in the Akn dialect

	Akn	cf. SWA
1SG	gy xərg-i-m գիւ խըրգիմ	gə xərg-e-m կը խրկեմ ‘I send’
2SG	gy xərg-e-s գիւ խըրգես	gə xərg-e-s կը խրկես
3SG	gy xərg-e-∅ գիւ խըրգե	gə xərg-e-∅ կը խրկե
1PL	gy xərg-i-nk ^h գիւ խըրգինք	gə xərg-e-ŋk ^h կը խրկենք
2PL	gy xərg-e-k ^h գիւ խըրգեք	gə xərg-e-k ^h կը խրկեք
3PL	gy xərg-i-n գիւ խըրգին	gə xərg-e-n կը խրկեն
	IND $\sqrt{-}$ TH-AGR	IND $\sqrt{-}$ TH-AGR

26.3.2.3 Archaism in past 1PL suffix /-a-nk^h/ <անք>

[[In SWA and SEA, the 1PL suffix is [-ŋk^h]. This same formative is used for the present, past imperfective, and past perfective. In the past, this plural suffix follows the past suffix /-i/ or /-a/, thus creating the sequence [-i-ŋk^h] or [-a-ŋk^h]. In contrast, Classical Armenian used the suffix /-mk^h/ for the present 1PL, and /-ak^h/ for the past 1PL; the /-a/ in this form could be separately segmented as a past suffix. Adjarian reports that Akn aligns with Classical Armenian.]]

Like the Sebastia dialect, the ending of the imperfective and perfective 1PL is /-a-nk^h/ <անք> (here, the sound change of CA /an/ <ան> to /on/ <ոն> does not

happen), or which is more similar to the Classical Armenian ending /-ak^h/ <ւաք>, than with the /-i-nk^h/ <իւք> form of other dialects (Table 26.12).

Table 26.12: Archaisms in the 1PL suffix in the Akn dialect

	Classical Armenian	> Akn	cf. SWA
‘we would eating’ (past impf.)	ud-ē-a-k ^h ոււտւաք eat-TH-PST-1PL	g-yd-e-a-nk ^h գիւղէաւք IND-eat-TH-PST-1PL	g-ud-ej-i-ηk ^h Կ’ուտիւք IND-eat-TH-PST-1PL
‘we brought’ (past pfv.)	ber-a-k ^h բերաք bring-PST-1PL	b ^h er-a-nk ^h բ’երաւք bring-PST-1PL	p ^h er-i-ηk ^h բերիւք bring-PST-1PL

26.3.2.4 Future marking with /di, d/ <դի, դ>

[[In SWA, the future is formed by combining the future proclitic /bidi/ with the finite verb. If this proclitic is added to the present form of the verb, then the meaning is the simple future (Table 26.13). If the proclitic is added to the past form (which includes a past suffix /-i, -∅/), then the meaning is the past future (Table 26.14). Akn behaves similarly with different formatives.]]

The future formative is /di/ <դի>, which is shortened to /d/ <դ> when next to a vowel; this is a shortened form of the CA formative /piti/ <պիտի> ‘must’).

Table 26.13: Future <ապառնի> of the verb ‘to bring’ in the Akn dialect

	Akn	cf. SWA
1SG	di b ^h er-i-m դի բ’երիմ	bidi p ^h er-e-m պիտի բերեմ ‘I will bring’
2SG	di b ^h er-e-s դի բ’երես	bidi p ^h er-e-s պիտի բերես
3SG	di b ^h er-e-∅ դի բ’երե	bidi p ^h er-e-∅ պիտի բերե
1PL	di b ^h er-i-nk ^h դի բ’երիւք	bidi p ^h er-e-ηk ^h պիտի բերեւք
2PL	di b ^h er-e-k ^h դի բ’երեք	bidi p ^h er-e-k ^h պիտի բերեք
3PL	di b ^h er-i-n դի բ’երին	bidi p ^h er-e-n պիտի բերեն
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-AGR

Table 26.14: Past future <անցեալ ապանկի> of the verb ‘to eat’ in the Akn dialect

	Akn		cf. SWA	
1SG	d-yd-e-i-∅	դիւղէի	bidi ud-ej-i-∅	պիտի ունէի ‘I was going to eat’
2SG	d-yd-e-i-r	դիւղէիր	bidi ud-ej-i-r	պիտի ունէիր
3SG	d-yd-e-∅-r	դիւղէր	bidi ud-e-∅-r	պիտի ունէր
1PL	d-yd-e-a-nk ^h	դիւղէանք	bidi ud-ej-i-ηk ^h	պիտի ունէինք
2PL	d-yd-e-i-k ^h	դիւղէիք	bidi ud-ej-i-k ^h	պիտի ունէիք
3PL	d-yd-e-i-n	դիւղէին	bidi ud-ej-i-n	պիտի ունէին
	FUT-√-TH-PST-AGR		FUT-√-TH-PST-AGR	

Original page number 224.

26.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Adjarian’s source: See [Ճանիկեան](#), page 292.

- Նըսդէ նայիմ, յեգէն Թօրօս, ինդէ՞օր էս:
- Ձառա իմ ա՛ղա, Ասված գէնք գա:
- Ի՞նչ գա իշ չի գա, յէ՛գէն:
- Բաղվազան գէնթանությանդ դուվաջի ինք: Հրամանքդ իրիջայէ մի իմ էգր. ըմմա չի գ՛իդիմ քի խաբուվ գանէ՞ս:
- Ըսէ՛ նայիմ, խաբիլիւ գ՛օրծ է իսէ, փէ՛ք աղեգ:
- Վեր Ասղված, վար հրամանքըդ. գ՛լեօխս նեղի գ՛ա նը ո՛րդ դերթամ. հելբէթ հեօս դի գ՛ամ: Թաջիգութիւն չի դանք, ա՛ղա. խընթիրքս աս է թը՝ առիւղիւր մի գա՝ դի անիմ. հազար դրուշ բագաս է. քերեմ արե դի՛ւր, Փայիգօվը գիւդամ:
- Թահվիլ մի գ՛րէ, Գա՛րաբէդ, առ աս բ՛ալլին, գ՛նա ներսի դօլաբէս հազար դրուշ բ՛էր, յեգէնին դիւր, թահվիլը առ:
- Շինօյիրագալ իմ աղա, Ասղված իշախանության բահէ:
- Չարսի՞ն իշ գա իշ չի գա. առիւղիւրները ինդէօ՞ր է:
- Ասղված բերքբէր դա, ըմմա առիւղիւրները քեսաղ է. ցօրէն, բանիր շա՛ղ գիւգ՛ա, լաքին թիւքէնչիները եռէքը գերթան, դիւ բ՛էրին: Յասախ գանին քի եռէքը մարթ չի դերթա. մդիգ չին աներ գինէ գերթան, էսնէ՛քը նեղը գիւ մա, անիւնց քեր մի գիւղա գառնէ: Բ՛էրօղը գուլէ իւր (որ) դընվօրին դա, ըմմա մդիգ

անօղն օվ է. ջ'օրին բ'եռնօվ ծ'եռքեն գիւ քաշին գառնին. քիչ մալ դ'իմանա նը՝ գիւ ծեծին: Հեղդա չե ըմա, չի'լլիր իւր ժամը ծանիւցիւմ անին քի անիւնցմէ բ'ան մ'ա'նէք. Հայն իւր անիւնցմէ չառնէ նը առաձնին չին գրնար ծախեր, ալ չին առներ:

– Ադ ըսածդ եռէչ էր. ան վախթը խասթին մեզը գամ իւրիշի գ'իշիւթիւն մի աներ նը՝ ժամը գանիծէին թը ան մարթէն միս գամ իւրիշ բ'ան մ'ա'նէք, չէին առներ. մինչիւզ իւր գ'ար մեղա ըսեր, նեօրէն ծանիւցիւմ անէին քի, առէ՛ք: Հըմա եռչի միյափանութիւնը չիգա. ադէնզ բ'աներ ծանիւցիւմ չանվիր. անին ալ նը՝ վօրը մդիգ գանէ, վօրը չաներ: Դ'իւն քիւ գ'օրծդ դէսար նը ա'դ նայէ:

27 Sebastia

27.1 Background

Original page number 225.

This dialect is specific to the Armenian-heavy city of Sebastia and its many surrounding Armenian villages, which occupy the valley of Alis, starting from Sebastia and east until Zara. The southern border is Ulaş. Starting from this village until Mandjilik, and north-west from that, the Tonus province, until Gemerek, we find the subdialect of Gürün. The villages of the Alis valley differ a little from the dialect of the city. The Pirknik village forms its own subdialect; the village is found one hour away from the city towards the northeast.

27.2 Literature

The dialect of Sebastia has still not been studied. It is also surprising that there are no published manuscripts. For the first time in Paris, I had the opportunity to study the pronunciation of the stops and affricates of Sebastia using recording devices of Abbé Rousselot (Jean-Pierre Rousselot, Ռուսլօ սրբա). The result was published in my work ([Adjarian 1899](#); *[[translated in §2]]*). For this dialect, Mr. Karapet Gabikian (սր. Կ. Գաբիկեան; *[[SEA: /karapet gabikjan/, SWA: /garabed k^hap^higjan/]]*) has an extensive study that was funded by an Izmirian (Իզմիրեան) award, but it's unfortunately still unpublished. Based on this work, Mr. Gabikian (սր. Գաբիկեան) was kind enough to send me a succinct note on this study of the dialect, and a manuscript with a few pages, which I will provide a bit later.

[[For more recent work on this dialect, see [Martirosyan \(2019: 192\)](#).]]

27.3 Phonology

27.3.1 Segment inventory

27.3.1.1 Vowels

27.3.1.1.1 Vowel inventory The sound system of the Sebastia dialect is similar to the dialects of Karin and Kharberd-Yerznka. It has the vowels in Table 27.1.

Table 27.1: Vowels of the Sebastia dialect

/i/ <ի>	/y/ <իլ>	/u/ <ու>
/je/ <ե>		/yœ/ <օ>
/e/ <է>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>
/æ/ <աւի>		/ɑ/ <ա>

27.3.1.1.2 Vowel /yœ/ <օ> This is a sound that's uniquely characteristic to Sebastia; its pronunciation is approximately like a fast pronunciation of the sequence /œ/ <ուեօ>. It is found word-initially and word-medially, but always under stress. When it is unstressed, it becomes a simple /o/ <օ> (Table 27.2).

Table 27.2: Emergence of /yœ/ <օ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'frog'	gort	գորտ	g ^h yœrd	գ'օրդ	gort	գորտ
'frog-GEN'	gort-i	գորտի	g ^h o'rd-an	գ'օրդան	gort-i	գորտի
'horse-radish'	bołk	բողկ	b ^h yœxg	բ'օղգ	bołk	բողկ
'horse.radish-GEN/DAT'	bołk-i	բողկի	b ^h o'xg-i	բ'օղգի	bołk-i	բողկի
'horse.radish-ABL'	bołk-e	բողկէ	b ^h o'xg-e	բ'օղգէ	bołk-its ^h	բողկից
'horse.radish-INS'	bołk-iy	բողկիւ	b ^h o'xg-ov	բ'օղգօվ	bołk-its ^h	բողկով

27.3.1.1.3 Vowel /je/ <ե> The sound /je/ <ե> (pronounced as a heavy /je/ <իե>) is more common in the villages of the Alis valley (Table 27.3).

Table 27.3: Emergence of /je/ <ե> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'mother'	majr	մայր	mje	մեր	majr	մայր
'Karapet (a given name)'	karapet	Կարապետ	garabjed	Գարաբեդ	karapet	Կարապետ
'you went'	gənat ^s er	գնացեր	g ^h nats ^h je	գ'նացեր	gənat ^s ir	գնացիր
'mouth'	beran	բերան	b ^h je	բ'երան	beran	բերան

27.3.1.1.4 **Vowel /æ/ <ü>** Sometimes we find the sound /æ/ <ü> (Table 27.4).

Table 27.4: Emergence of /æ/ <ü> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
‘hand’	ḏzer-k ^h (-PL) δտոք	ḏz ^h ærk ^h δ‘üնք	ḏzerk ^h δտոք
‘corpse’	merǰal Մտոտալ	mærel Մüնտլ	merjal Մտոյալ

27.3.1.2 Consonants

27.3.1.2.1 **Laryngeal values** The consonants have three degrees: voiced, voiced aspirated, and voiceless aspirated. Their changes are exactly as in the Karin and Kharberd dialects.

[[Acoustic data on the consonants of Sebastia (also called Sivas) are available in *Adjarian (1899)*, translated in §2.]]

27.3.1.2.2 **Emergence of word-initial /j/ <յ>** Here we have the sound /h/ <յ> which is often added before vowel-initial words (Table 27.5).

Table 27.5: Emergence of word-initial /h/ <յ> before vowels in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
‘tail’	aqi ազի	hag ^h i յազ‘ի	aqi ազի
‘tinder’	abet ^h աբեթ	hab ^h et ^h յաբ‘եթ	abet ^h աբեթ
‘Alis river’		halis յալիս	alis Ալիս

Original page number 226.

27.3.2 Sound changes

For the sound changes, the important ones are the following.

27.3.2.1 Monophthonal vowel changes

27.3.2.1.1 **Classical Armenian /e/ <ե>** The Classical sound /e/ <ե>, in the beginning of both monosyllabic and polysyllabic words, is sometimes /je/ <յե> and sometimes /e/ <ե> (Table 27.6a). Inside the word, it becomes /e, æ, ɶe/ <ե, ü, ե> (Table 27.6b).

Table 27.6: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je, e, æ, ĭe/ <յե, է, ւի, ե> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. ‘when’	erb	երբ	jep ^h	յեփ	jerp ^h	երբ
‘ox’	ezən	եզն	jez	յեզ	jez	եզ
‘to delimit’	ezerel	եզերել	jezerel	յեզերել	jezerel	եզերել
‘face’	eres	երես	eres	երես	eres	երես
‘iron’	erkat ^h	երկաթ	ergat ^h	երգաթ	jerkat ^h	երկաթ
b. ‘last year’	heru	հերու	hĭeru	հերու	heru	հերու
‘hand’	ḏzer-k ^h (-PL)	ծեռք	ḏz ^h ærk ^h	ծ’ւնք	ḏzerk ^h	ծեռք
‘mouth’	beran	բերան	b ^h ĭeran	բ’երան	beran	բերան

27.3.2.1.2 Classical Armenian /o/ <ո> The Classical sound /o/ <ո> becomes /ʊœ/ <օ> at the beginning of monosyllabic words, and it becomes /o/ <օ> at the beginning of polysyllabic words (Table 27.7a). Under stress, it becomes /ʊœ/ <օ>; when unstressed, it becomes /o/ <օ>. An exception is in Table 27.7b.

Table 27.7: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /ʊœ, / <օ, օ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. ‘who’	ov	ով	ʊœv	օվ	ov	ով
‘no’	otj ^h	ոչ	ʊœtj ^h	օչ	votj ^h	ոչ
‘male’	ordz	ործ	ʊœrts ^h	օրց	vorts ^h	ործ
‘worm’	ordən	որդն	ʊœrt ^h	օրթ	vort ^h	որդ
‘orphan’	orb	որբ	ʊœrp ^h	օրփ	vorp ^h	որբ
‘frog’	gort	գորտ	g ^h ʊœrd	գ’օրդ	gort	գորտ
‘frog-GEN’	gort-i	գորտի	g ^h ord-an	գ’օրդան	gort-i	գորտի
‘belly’	p ^h or	փոր	p ^h ʊœr	փօր	p ^h or	փոր
‘charcoal’	gortseli	գործելի	g ^h ordzeli	գ’օրծելի	gortseli	գործելի
‘bone’	oskær	ոսկր	osgor	օսգոր	voskor	ոսկր
‘sheep’	otj ^h χar	ոչխար	ofχar	օշխար	votj ^h χar	ոչխար
b. ‘buttocks’	or	ոռ	vʊœr, fʊœr	վօռ, յօռ	vor	ոռ

27.3.2.2 Diphthonal vowel changes

27.3.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <այ> The Classical diphthong /aj/ <այ> changed to /a/ <ա> (Table 27.8).

Table 27.8: Change from Classical Armenian /ɑi/ <այ> to /ɑ/ <ա> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
‘mother’	maɪr մայր	mar մար	majr մայր
‘wolf’	gɑiլ գայլ	g ^h al գ’ալ	gajl գայլ

27.3.2.2.2 **Classical Armenian /iʏ/ <իւ>** The Classical diphthong /iʏ/ <իւ> changed to /u/ <ու> (Table 27.9).

Table 27.9: Change from Classical Armenian /iʏ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
‘flour’	aliʏr ալիւր	alur ալուր	aljʏr ալյուր
‘blood’	ariʏn արիւն	arun արուն	arjʏn արյուն

27.3.2.2.3 **Classical Armenian /oi/ <ոյ>** The Classical diphthong /oi/ <ոյ> changed to /u/ <ու> (Table 27.10).

Table 27.10: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
‘light’	lois լոյս	lus լուս	lujs լոյս
‘walnut’	ənkoiʒ ընկոյզ	ənguz ընգուզ	ənkujʒ ընկոյզ

27.3.2.3 Consonant changes

For consonants, the following are notable.

27.3.2.3.1 **Weakening of stops to glides** The Classical sound /k^h/ <ք> became /jh/ <յ>, which happens in the villages of Alis (Table 27.11).

Table 27.11: Change from Classical Armenian /k^h/ <ք> to /jh/ <յ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SEA
‘monastery’	vank ^h վանք	vajh վայ	varj ^h վանք
‘three’	erek ^h երեք	irejh իրեյ	jerek ^h երեք
‘desire’	p ^h ap ^h ak ^h , փափաք, p ^h ap ^h ag փափագ	p ^h ap ^h ajh փափայ	p ^h ap ^h ak ^h , փափաք, p ^h ap ^h ag փափագ

The Classical sound /k/ <կ> became /j/ <յ> before a consonant (Table 27.12).

Table 27.12: Change from Classical Armenian /k/ <կ> to /j/ <յ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA or SWA		
'trap' (?) 'eyeless' (?)	aknat	ակնատ	ajnad	այնար	aknat	ակնատ	SEA
'angel-PL'	hərestak-(ə?)k ^h	հրեշտակք	hɛɹɹɹdaj-nin	հրըշդայնին	hərestak-ner	հրեշտակներ	SEA
'claw INDF'	fjank	ճանկ	dʒaj mə	ջայ մը	dʒajg mə	ճայկ մը	SWA
'boy-girl'	akdʒik-təɹaj	աղջիկ-տղայ	axdʒ ^h ij dʒa	ախջ ^h իյ դժա	axt ^h ik-təʒa	աղջիկ-տղա	SEA
'broad bean'	bakɹaj	բակլայ	b ^h ajla	բ ^h այլա	bakla	բակլա	SEA

The Classical sound /g/ <գ>, which wherever it took the form /k^h/ <ք>, became /jh/ <յհ>. And whenever it took the form /g/ <գ>, it became /j/ <յ> (Table 27.13).

Table 27.13: Change from Classical Armenian /g/ <գ> to /j/ <յ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
'king'	t ^h agawor	թագաւոր	t ^h ajhv ^h uɹer	թայիվժր	t ^h ak ^h avor	թագավոր
'to bathe (trans.)'	logats ^h uts ^h anel	լոգացուցանել	lojts ^h ənel	լոյցընել	logats ^h nel	լոգացնել
'lap'	gog	գոգ	g ^h uɹejh	գժի	gok ^h	գոգ
'five'	hing	հինգ	hij	հիյ	hing	հինգ
'apron'	gognots ^h	գոգնոց	g ^h o ^h jhnots ^h	գ ^h ոյիւոց	gok ^h nots ^h	գոգնոց
'to bathe'	loganal	լոգանալ	lojnal	լոյնալ	loganal	լոգանալ
'to get up'	kangnel	կանգնել	gajnil	գայնիլ	kangnel	կանգնել
'five points or denomination'			hijnots ^h	հիյնոց	hingnots ^h	հինգնոց

Analogous to this, the Classical form /ʃapik/ <շապիկ> 'shirt' became /ʃabijh/ <շաբիյհ> (which passed through the form /ʃapik^h/ <շապիք>), cf. SEA /ʃapik/.

27.3.2.3.2 Classical Armenian /h/ <հ> to /f/ <ֆ> The Classical sound /h/ <հ> in monosyllabic words, next to a stressed sound /o/ <ո> ...

Original page number 227.

became /f/ <ֆ> (Table 27.14a, but Table 27.14b).

Table 27.14: Change from Classical Armenian /h/ <h> to /f/ <ֆ> in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
a. ‘hole (CA); pit (SEA) ‘smell’ ‘earth’ ‘care’	hor	հոր	ֆյօւր	ֆօր	hor	հոր
	ort ^h	որթ	ֆյօւրտ ^h	ֆօրթ	hort	հորթ
	hoł	հող	ֆյօւբ	ֆօղ	hoɓ	հող
	hog	հոգ	ֆյօւք ^h	ֆօք	hok ^h	հոգ
b. ‘to care’ ‘edge of pit’	hokal	հոգալ	hok ^h al	հօքալ	hok ^h al	հոգալ
			horezer	հօրէզեր	hori jezerk ^h	հորի շէզերք

27.3.2.3.3 Consonant cluster lenition The Classical Armenian sound sequence /tr/ <տր> becomes /jj/ <յյ>, and it can delete if there’s a nasal before it (Table 27.15).

Table 27.15: Change from Classical Armenian /tr/ <տր> to /jj/ in the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Sebastia		cf. SEA	
‘to divide’	kätrel	կտրել	gəjjel	գյյել	kätrel	կտրել
‘sharp’	*kätruk	*կտրուկ	gəjjug	գյյուգ	kätruk	կտրուկ
‘brave’	*kätريف	*կտրիճ	gəjjidz	գյյիջ	kätريف	կտրիճ
‘to choose’	əntrel	ընտրել	hənjel	հընյել	əntrel	ընտրել
‘small’	manər, mantər	մանր, մանտր	majjə	մայյը	manər, mandər	մանր, մանդր
‘heavy’	tsanər, *tsantər	ծանր, *ծանտր	dzanjə	ծանյը	tsanər	ծանր
‘to break’	kotorel	կոտորել	gojjel	գօյյել	kotorel, kotrel	կոտորել, կոտրել
name ‘Peter’	petros	Պետրոս	bejjæs	Բէյյետս	petros	Պետրոս

27.3.2.4 Subdialectal changes in Pirknik

27.3.2.4.1 Classical Armenian /e/ <ե> In the Pirknik subdialect, we can find the sound change /a/ <ա> to /yœ, o/ <օ, օ> which don’t exist in the Sebastia dialect (Table 27.16).

Table 27.16: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /yœ, o/ <օ, օ> in the Pirknik subdialect of the Sebastia dialect

	Classical Armenian		> Pirknik (Sebastia)		cf. SEA or SWA		
‘cheese’	panir	պանիր	byœnir	բօնիր	panir	պանիր	SEA
‘Mary’	mariam	Մարիամ	mojjam	Մոյյամ	marjam	Մարիամ	SEA
‘like that’			adong	ադօնգ	adong	ատանկ	SWA
‘cross’	χաτj ^h	խաչ	χyœtj ^h	խօչ	χաτj ^h	խաչ	SEA
‘time-INS’			zomang-u	ծօմանկու	zamanak-ov	ծամանակով	SEA

27.3.2.4.2 Classical Armenian /o/ <n> The Classical sound /o/ <n> becomes /a/ <u> next to the sounds /v, m, n/ <վ, մ, ն> (Table 27.17), and even /anbir/ <անբիր> ‘eleven’ 11, borrowed from Turkish <on bir> ‘eleven’.

Table 27.17: Change from Classical Armenian /o/ <n> becomes /a/ <u> in the Pirknik subdialect of the Sebastia dialect

	Classical Armenian	> Pirknik (Sebastia)	cf. SEA
a village’s name		gavdun	koftun
‘buffalo’	gomēf qnūt ₂	g ^h amef, g ^h avmef	gomef qnūt ₂
		Գավդուն գ՛ամւտ ₂ , գ՛ավմւտ ₂	Կոփտուն գոմեփ գոմւտ ₂

27.4 Morphology

27.4.1 Noun inflection or declension

The grammar is very similar to the Istanbul dialect. The case declensions are the same.

[[On page 306, Adjarian provides an erratum where he adds the following information about this dialect’s nominal morphology:]]

In the villages of Sebastia, there are many cases of the plural suffix /-ni/ <նի> (Table 27.18).

Table 27.18: Plural marking with /-ni/ <նի> in the Sebastia dialect

	Sebastia	cf. SEA
‘ox’		jez
‘ox-PL’	jez-ni յեզնի	jez-ner եզներ

27.4.2 Pronoun inflection or declension

For the pronouns, the following forms are notable (Table 27.19).

Table 27.19: Sample of pronouns in the Sebastia dialect

demonstrative proximal SG NOM ‘this’	asi	ասի
demonstrative medial SG NOM ‘that’	adi	ադի
demonstrative distal SG NOM ‘that yonder’	ani	անի
demonstrative proximal SG NOM ‘this’	zəvigag	զըվիգագ
demonstrative proximal SG ABL ‘from this’	zəge	զըգե
‘like this’	zángəš	զանգըս
‘like this’	zəvizang	զըվիգանգ

27.4.3 Verb inflection or conjugation

27.4.3.1 Mobile indicative marking

[[In SWA, the indicative mood is formed by combining the indicative prefix with the finite verb. For example, the indicative present is formed by combining this prefix with the present form of verbs. This prefix is /gu-/ for monosyllabic verb stems, /g-/ for vowel-initial stems, and /gə-/ elsewhere for polysyllabic consonant-initial stems. In Sebastia however, Adjarian reports that the shape and position of this affix can vary.]]

The simple present of verbs is formed similarly to the Karin dialect, with a postposed formative /gə/ <qɲ> (Table 27.20a), which sometimes can also be placed first (b). Before vowel-initial verbs, the formative /g/ <q> is preposed, but in many cases the postposed formative /gə/ <qɲ> is also added (c). Monosyllabic verbs take /gu/ <qɲL> (d), while the form ‘to come’ takes /g^hu/ <q^hnL> (e).

Table 27.20: Mobile indicative marking in the indicative present <տերկայ> in the Sebastia dialect

	Sebastia	cf. SWA
a. ‘he asks’	hɑr-tʰn-e-∅ gə hɑrɲɫ qɲ ask-CAUS-TH-3SG IND	gə hɑr-tʰn-e-∅ ɫɲ hɑrɲɫ IND ask-CAUS-TH-3SG
b. ‘he leaves’	tʰk ^h -e-∅ gə gɲt qɲ, leave-TH-3SG IND gə tʰk ^h -e-∅ qɲ gɲt IND leave-TH-3SG	gə tʰk ^h -e-∅ ɫɲ ɲɲt IND leave-TH-3SG
c. ‘he rises’	g-ell-e-∅ (gə) qɛɫɛ (qɲ) IND-rise-TH-3SG (IND)	g-ell-e-∅ ɫ ^h ɛɫɛ IND-rise-TH-3SG
‘he goes’	g-ert ^h -ɑ-∅ (gə) qɛɲəw (qɲ) IND-go-TH-3SG (IND)	g-ert ^h -ɑ-∅ ɫ ^h ɛɲəw IND-go-TH-3SG
‘they say’	g-əs-e-n gə qɲuɛɫ qɲ IND-say-TH-3PL	g-əs-e-∅ ɫ ^h ɲuɛɫ IND-say-TH-3PL
d. ‘he gives’	gu-d-ɑ-∅ qɲɲw IND-give-TH-3SG	gu-d-ɑ-∅ ɫɲɲ IND-give-TH-3SG
e. ‘he comes’	g ^h u-g ^h -ɑ-∅ q ^h ɲɫ ^h w IND-come-TH-3SG	gu-k ^h -ɑ-∅ ɫɲɫ IND-come-TH-3SG

27.4.3.2 Progressive marking

[[In SWA, the progressive is formed by adding the enclitic /gor/ after the indicative mood forms. This enclitic is used in spoken speech, not in writing.]]

The progressive, which does not exist in Karin, is formed with the formative /gor/ <գօր>, similar to the Istanbul dialect; but here, the formative /gə/ <գը> is added only for vowel-initial verbs (Table 27.21).

Table 27.21: Progressive marking in the Sebastia dialect

‘I am bringing’	Sebastia b ^h er-e-m gor բ ^h երեմ գօր bring-TH-1SG PROG	cf. SWA gə p ^h er-e-m gor կը բերեմ կոր IND bring-TH-1SG PROG
‘you are doing’	g-ən-e-k ^h gor գընեք գօր IND-do-TH-2PL PROG	g-ən-e-k ^h gor կ’ընեք կոր IND-do-TH-2PL PROG
‘I was eating’	g-ud-ej-i-∅ gor գուդեյի գօր IND-eat-TH-PST-1SG PROG	g-ud-ej-i-∅ gor կ’ուսեյի կոր IND-do-TH-PST-1SG PROG

27.4.3.3 Mobile future marking

[[In SWA, the future is formed by combining the future proclitic /bidi/ with the finite verb. As Adjarian explains however, this future formative can vary its position in Sebastia.]]

The future takes the formative /bidi/ <բիդի>, which can be placed also after the verb; and next to a vowel it becomes /bi/ <բի> (Table 27.22).

Table 27.22: Mobile future marking in the Sebastia dialect

‘I will give’	Sebastia bidi d-a-m բիդի դամ FUT give-TH-1SG	cf. SWA bidi d-a-m պիտի տամ FUT give-TH-1SG
‘I will give’	d-a-m bidi դամ բիդի FUT give-TH-1SG	bidi d-a-m պիտի տամ FUT give-TH-1SG
‘we will do’	bi ən-je-nk ^h բի ընենք FUT do-TH-1PL PROG	bidi ən-e-ηk ^h պիտի ընենք FUT do-TH-1PL

27.4.3.4 Archaism in the past plural suffix

[[In SWA and SEA, the 1PL suffix is [-ηk^h]. This same formative is used for the present, past imperfective, and past perfective. In the past, this plural suffix follows the past suffix /-i/ or /-a/, thus creating the sequence [-i-ηk^h] or [-a-ηk^h]. In contrast, Classical Armenian used the suffix /-mk^h/ for the present 1PL, and /-ak^h/ for the past 1PL; the /-a/ in this form could be separately segmented as a past suffix. Adjarian reports that Sebastia aligns with Classical Armenian.]]

In verb conjugation, there are no vowel changes. Only that the perfective uses the 1PL suffix /ɑ-nk^h/ <ւնք>, which is in accordance with the old language (Table 27.23).

Table 27.23: Archaisms in the 1PL suffix in the Sebastia dialect for the phrase ‘we wrote’

Classical Armenian gər-e-ts ^h -ɑ-k ^h write-TH-AOR-PST-1PL գրեցաք	> Sebastia g ^h r-e-ts ^h -ɑ-nk ^h write-TH-AOR-PST-1PL գ՛րեցաւք	cf. SEA gər-e-ts ^h -i-ŋk ^h write-TH-AOR-PST-1PL գրեցիւք
---	---	--

[[Note that the above description that there are no vowel changes is contradicted by Adjarian’s subsequent discussion of vowel changes. (?)]]

27.4.3.5 Theme vowel and auxiliary changes

The villages of the Alis valley, and the subdialect of Pirknik use the ending /-i-m/ <իմ> instead of the ending /-e-m/ <եմ> (1).

[[He means the theme vowel changes its shape in the present 1SG.]]

- (1) a. Sebastia
b^her-i-m gə
bring-TH-1SG IND
‘I bring.’
բ՛երիմ գը
- b. cf. SWA
gə p^her-e-m
IND bring-TH-1SG
‘I bring.’
կը բերեմ

In the negative, the /e/ <ե> becomes /u/ <ու> (2).

[[He means that the vowel of the negative auxiliary is /u/ instead of /e/.]]

- (2) a. Sebastia
t^h-u-m dʒof-n-ɑ-r
NEG-AUX-1SG recognize-INCH-TH-CN
‘I don’t recognize.’
չում քօշար

- b. cf. SWA
 𐎎𐎗-𐎍-𐎎 𐎠𐎗𐎎𐎗𐎎-𐎎-𐎠-𐎎
 NEG-AUX-1SG recognize-INCH-TH-CN
 ‘I don’t recognize.’
 չեմ ճանչնար

[[In addition to the above data, Adjarian provides an erratum on page 306. He states the following about the reflexes of the Classical theme vowel /e/ and of the auxiliary /e/. Note that I could not easily determine the meaning, ancestor, or cognate of his example verb. (?)]]

In verbs, the Classical theme vowel /e/ <ե> changes to /i/ <ի> (Table 27.24).

Table 27.24: Vowel changes in verbs in the Sebastia dialect

	Sebastia		cf. SWA		
1SG (?)	gn-i-m	գնիմ		√-TH-1SG	
2SG (?)	gn-i-s	գնիս		√-TH-2SG	
3SG (?)	gn-i-∅	գնի		√-TH-3SG	
1SG ‘I am not’	𐎎𐎗-𐎍-𐎎	չիմ	𐎎𐎗-𐎍-𐎎	չեմ	AUX-TH-1SG
2SG ‘you are not’	𐎎𐎗-𐎍-𐎎	չիս	𐎎𐎗-𐎍-𐎎	չես	AUX-TH-2SG
3SG ‘he is not’	𐎎𐎗-𐎍-∅	չի	𐎎𐎗-𐎍-∅	չե	AUX-TH-3SG

Original page number 228.

27.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Adjarian’s source: Written by Mr. Karapet Gabikian (պր. Կ. Գաբիկեան). I have rendered it to the scientific orthography.

27.5.1 Գ՛րվածը չավորվիր

Ժամանագին թաքավորին մեզը թերիլ գելլե: Գ՛նալն իքեն էման գ՛եղ մը գելլե յեռջ՛ելը: Գ՛եղը բ՛ռնե դ՛արվեր մինչեվ ազը գերթա օր երգու մարթ թուղթ մը գ՛րեն ՝ ջ՛ուրը ցքեն գօր:

– Ի՞նչ գընեք գօր – դեյի հարցնե գը նե՛

– Ի՞նչ բի ընենք, սա ինչին ախչիզը աս ինչին դղին գ՛րինք գոր. անինչին ախչիզը
 և աինչին դղին – գրսեն գը:

– Իմ ախչի՞զս օրու գ՛րեք բիդի – հարցնե գը թաքավետը նե՛

– Քու ախչիդ ալ անիշ դեղը չօբան մը գա, անետր դղին գ՛րեցանք – գրսեն:

– Վա՛յ, ի՞նչ ըսել ըլլա. յես թաքավետ մ՛ըլլամ դե, ախչիզս չօբնի մը դղին գ՛րեք. ախշարք յախշոքի գ՛ա նե ըլլալիք բ՛ան չե ադի. – գրսե, հերսօդի, շիդագ գերթա չօբանը գ՛ղնե, դունը միսաֆիր գըլլա գը: Եսնի գը օր մանչը օրեսօքը մըշը՛ր մըշը՛ր քնանա գոր: Գընե չիներ ՝ չօբնին մեղեն շինե, դ՛իմօքը (ծարուԹեամբը) օսգի գիշառե, մանչը գ՛նե գը: Գառնե ծ՛օր մը դանի, «դե՛, ախչիզս չօբնին դղին թօղ գ՛րեն նեյիմ» գրսե, մեշքեն խամնչարը հանե, մանչուն սիրդը գը խօթե, հծն գքե, գասնի գերթա գը: Մանչը մամաձ գ՛իդնա գը:

Ադդեղվանք չօբնի մը սիւրիպեն ազ մը յամմեն օր գադվի, գ՛ուգ՛ա մանչը ճըճցնե՞
 գայճթա եղեր: Աճը բառավի մըն է եղեր բառավը յամմեն յիրինգուն ևայի գը օր աճուն ձճերը բարբաճ է. բուդ մը գաթ օր ըսես չիգա: Անբաջջառ չօբանը աս աճը գթե գոր գրսե, գերթա հեղը ձեզգըվի գը:

Չօբանը յերթում-բադառ գըլլա, «Շան արուն-թարախ ըլլա, թան օր աճդ գթեմ գոր նե» գրսե. բառավը չավդընար:

Ձեզգըվելօվ թօղ ըլլան, հեղ մը ևային գը օր, աճը սիւրիպեն գադվեր, գ՛իօխն առեր գերթա գոր: Աճուն յեղեվե հեղքիշուք...

Original page number 229.

... գերթան. նեյին գը օր ադվետ, բ՛շգ՛առ դղա մը՝ աճը վրան ձներ ձճցնե գոր: Խեկչերն ալ մանչուն սիրդն է. հանեն գը օր, բարաբին եգեր, մանչուն հեշ բ՛ան մըն ա չե եղեր: Չարմանք կը մնան:

Չօբանը՝ «բ՛արի աշքօվդ դեսսա՞րի հիմա օր աճդ յես չեմ գթեր գոր եղեր, յերթում՞
 բադառ գըլլայի գոր, չեիր ավդընար գոր» գրսե:

Բառավը՝ «Յես քեզ մեղա. մեղքդ մղնեի գոր, գրսե, ևայե դե՛ս Ասու Բ՛անը օր՝ աճս գ՛ուգ՛ա դե մեխսումը ճըճցնե գը եղեր. ի՛շ գ՛իդնամ. գ՛իդեմ թե գթես գոր. օրո՞ւ միք (միտք) գ՛ուգ՛ա. Ասվագ բաիեր դե, գ՛ալագեր չե եղեր» գրսե:

Աս հեղու չօբանը ինեն բառավը բաշլիյեն գը յիրարու հեղ հաջագըռվիլ (հակաճառուլիլ)՞
 ան թե մանչը ընձի, ան թե՛ ընձի. Էնգ յեղքը բառավը խօսքը գընե. «Ա՛սղդդեր ադեն է աճս ճըճցնե գոր եղեր, ընձի գըյնի» գրսե, մանչը գառնե, դուն գը բ՛երե, դղա գընե գը: Անունն ալ Բուլդուլիս (թըք. գտանք) դ՛նե գը: Մանչը մեզնա, ուռուլօլթը՞
 (կայտառ) գըյիջ մը գըլլա:

Բառավը դեղանը (անկողինը) գը ցքե, թաքավետը բառգի գը. առդըվանց գըլլա, թաքավետը գարթնա, մանչուն թուխթ մը գուդա, «շիդագ թաքավորին դօնախը դար, գրսե, քեզ յանդեղ եիյա գընեն»:

Մանչը թուխթը գառնե, իրեք օր, իրեք քիշեր գերթա, ...

Original page number 230.

... դոսախին յեռչել հասնի գր: «Հէլէ քիչ մը հոնքուփիւս առնէմ» գրսէ, բաղդագր
Լսոյի գր: ՀէX մալ Լայիս ` քունը դանի, քնանա գր:

Թաքավորին ախչիգը յօդան Լսոյեր ` քերգէֆ Լաշխէ գօր Էղեր. Լստագ դէղը
խէլքը բարս գրնէ (յանկարծ այնպէս մտածել), փէնջիբէն գէլլէ, դ'արվար Լեյէ գը
օր, ի՛շ գը Լեյիս, աղվէօր աղվէօր դղա մը քնանա գօր. քեզի մեզ սարէն գըյաձ
գըյիջ. մանչուն գարնըվի գը. «Անբաջջառ յէս աս դղան էգաձին» գրսէ. դառնէ
Լայի գը օր թուխթը մանչուն ձօցուն դ'ուս է ընգեր. դառնէ Լայի գը օր հօրը
գ'իրն է. բ'անա գարթա գը օր ` հարը գ'րեր է թէ ` «Աս դղան էգաձին բէս ջէլլաղ
ընէք»:

Մանչը գարթանա, Լայի գը օր գ'խլուն վերել ախչիյ մը գայներ է ըմմա՛, քեզի
մեզ հրըշդաք մը, օխդը բ'երդ' արեգ'ագ աղվէօր: Մանչուն խէլքը գ'խլէն թռի գը.
ախչիգը գրսէ գը քի «Մի՛ գէնար, ձօցուդ թուխթը հօրս վեգիրին դար»:

Մանչը թուխթը գառնէ՝ վեգիրին դանի գը. վեգիրը Լեյի գը օր թաքավորին
գ'իրն է, բաքնէ ջայդին դ'նէ, բ'անա գը գարթա օր՝ «Աս դղան էգաձին բէս ախչիգանս
հեղ Լիքյահ ընէք» գ'րեր է:

Վեգիրը թեզ մը հաշնիքը գը բ'ունէ. թէլլալ գանչել գուդա. քառսուն օր հաշնիք,
քառսուն օր բ'աղնիք գընէն, մանչն ու ախչիգը բսագէն: Անտօնք գը հասնին
իրէնց մուրադին, դ'ուք ալ հասնիք ձ'եր մուրադին:

Օր յէրք, թաքավէօրը խաբար գը դրգէ քի գ'ուգ'ամ գօր. դուն-դունօրթով դ'էմ
գերթամ. թաքավէօրը հանունէն Լայի գը օր էգօղներուն մէջ մեզը գա, ջանշցաձը
չէ. գը հասնին, վեգիրին հարցընէ գը քի, «Աղ չէ ըմմա, ա՞ս օ՛վ է» գրսէ մանչուն
համար: Վեգիրը թուխթը հանէ՝ թաքավորին ձ'անքը գուդա. «Թաքավէօ՛ր, աբրագ
գէնաս, փեսայ է, գրսէ. ասանգ ասանգ գ'րեր էիր թէ էգաձին բէս ախչիգանս
հեղ գարքէք. մէնք ալ հրամանդ դէղը դարանք»:

Թաքավէօրը հասգնա գը օր ան դղան է. ճեղ մը մյօրուքը...

Original page number 231.

... ձ'անքը գառնէ, գ'լօխը գը փարդէ, ձ'ան չի հաներ. – ի՞նչ ընէ, էդաձը Էղեր
Է. «Իրավօր, գրսէ, գ'րվաձը չավրըվիր Էղեր»:

յէրգընուցը Էրգու խնձօր յընգավ, մեզը ըսօղին, մէյն ալ լսօղին:

27.5.2 Փէսա Ղազար

Գնգանը մեզը Ղազար անունօվ դղա մու թէսա մը ունի Էղեր:Աս գնիգը յամմէն
օր ժամ գերթա, «Ա՛սվագ, դ'ուն Ղազարիս օղօրմիս» ըսելէն ` սրղին ձէձէ գուլա
գաղօթէ Էղեր: Դղան մերախը մնա գը քի ըջաբ աս մարս ձօր Ղազարին համար
գաղօթէ գօր. առդըվանց մը գանուխ քըզ մարն յամռաչ գէլլէ ժամ գերթա, սեղանին

յեղեվ բաբբըղի գը (կը պահվտի): Նեյիս մարը գ՛ուգ՛ա, «Ա՛սվաձ, դ՛ուն Ղազարիս
օղորմիա» ըսելէն՝ գուլա գաղօթէ նե, դղան սեղանին յեղեվէն գամացէն մը՝ «Օր
Ղազարիգ օղորմիմ» գըսէ: Գնիգը գ՛դէ քի Ասվազ ձ՛անը լսեց: «Փեսսա՛ Ղազարիս
փեսսա՛ Ղազարիս» գըսէ: Դղան հասգնա գը օր փեսա Ղազարին համար գաղօթէ
գօր եղեր, սեղանին յեղեվէն գելլէ, աղվէօր մը մարը ձէձէ գը:

28 Evdokia

28.1 Background, literature, and subdialects

Original page number 232.

The dialect of Evdokia is spoken primarily in the city of Evdokia or Tokat. It is spread until Amasia, Merzifon, Samsun, and Sinop, and their surrounding villages. For the last three cities, their Armenian populations are still recent migrant settlements, so they cannot naturally have their own proper dialect. But because the majority of the migrant settlements came from Evdokia, thus we consider them as part of this dialect.

The Evdokia dialect is studied by Hovhannes Kazandjian ([[SEA: /hovhannes gazantʃjan/, SWA: /k^hazandʒjan/]]) in a sufficiently extensive work (ԳԱՂԱՆՃԵԱՆ 1899). Besides this, he has an article on the study of this dialect, in ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] 1898, page 317. There are manuscripts with the Evdokia dialect in Kazandjian's work, page 5-8, 95, and so on. For the subdialects, there is only a text that is written in the Merzifon subdialect (ԲԻՐԱԿՆ [Byurakn] 1900, page 427) and some information on the Ordu subdialect (ibid., page 73).

Near Evdokia, there is the village of Kirkoros, which speaks its own separate subdialect.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 192)*. *Martirosyan (2019: 192,196)* reports dispute on whether Merzifon/Amasia and Ordu are separate dialects.]]

28.2 Phonology

28.2.1 Segment inventory

The sound system of the Evdokia dialect has in total 31 sounds: vowels in Table 28.1 and consonants in Table 28.2.¹

¹[[It seems Adjarian accidentally omitted the vowel /u/ <ու>. (?)]]

Table 28.1: Vowels of the Evdokia dialect

/i/ <ɨ>	/ɥe/ <ɲɛ>	
/e/ <ɛ>	/ə/ <ɲ>	/o/ <o>
		/ɑ/ <u>

Table 28.2: Consonants of the Evdokia dialect

Stops	Labial		Coronal				Dorsal/Back		
	/b/	/p ^h /	/d/	/t ^h /			/g/	/k ^h /	
	<ɸ>	<ɸ ^h >	<ɲ>	<ɲ ^h >			<q>	<q ^h >	
Affricates			/dʒ/	/tʃ ^h /	/dʒ/	/tʃ ^h /			
			<ɖ>	<g>	<ɖ>	<ɟ>			
Fricatives	/f/	/v/	/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/	/h/
	<ɸ>	<ɸ>	<u>	<q>	<ɟ>	<ɖ>	<ɲu>	<ɲ>	<h>
Sonorants	/m/	/n/	/r/	/r/	/l/	/j/			
	<ɸ>	<ɸ>	<ɲ>	<ɲ>	<ɲ>	<ɟ>			

28.2.2 Sound changes

For the sound changes, the following are notable.

28.2.2.1 Monophthong vowel changes

28.2.2.1.1 Classical Armenian /e/ <ɛ> The Classical sound /e/ <ɛ> becomes /je/ <ɟ> at the beginning of monosyllabic words, while it becomes /e/ <ɛ> everywhere else (Table 28.3a). But see words in Table 28.3b because they are monosyllabic.

Table 28.3: Change from Classical Armenian /e/ <ɛ> to /je, e/ <ɟ, ɛ> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
a. ‘I’	es	ɛu	jes	ɟu	jes	ɛu
‘two’	erku	ɛɲɲɲ	ergu	ɛɲɲɲ	jerku	ɛɲɲɲ
‘to cook’	ep ^h el	ɛɸɛɲ	ep ^h el	ɛɸɛɲ	jep ^h el	ɛɸɛɲ
‘to rise’	elanel	ɛɲɲɛɲ	ellel	ɛɲɲɛɲ	jellel	ɛɲɲɛɲ
b. ‘when’	erb	ɛɲɸ	jep ^h	ɟɸ	jerp ^h	ɛɲɸ
‘rise! (IMP.2SG)’	el	ɛɲ	jel	ɟɛɲ	jel	ɛɲ

28.2.2.1.2 Classical Armenian /o/ <n> The Classical sound /o/ <n>, in both word-initial and word-medial positions, often...

Original page number 233.

... gets pronounced as a diphthong /u̯e/ <nLT> (Table 28.4).

Table 28.4: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /u̯e/ <nLT> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘onion’	soχ	սոխ	ṣu̯eχ	սուԷխ	soχ	սոխ
‘horse-radish’	bołk	բողկ	p ^h u̯eɔg	փուԷղգ	boχk	բողկ
‘smell’	hot	հոտ	ḥu̯ed	հուԷդ	hot	հոտ
‘orphan’	orb	որբ	ṿu̯erp ^h	վուԷրփ	vorp ^h	որբ
‘male’	ordz	ործ	u̯erts ^h	ուԷրց	vorts ^h	ործ
‘lentil’	ospən	ոսպն	ṿu̯esb	ուԷսբ	vosp	ոսպ
‘to try’	gortsel	գործել	g̣u̯erdzel	գուԷրծել	gortsel	գործել

28.2.2.2 Diphthongal vowel changes

28.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <ւյ> The Classical diphthong /aj/ <ւյ> becomes /a/ <ւ> (Table 28.5).

Table 28.5: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /a/ <ւ> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
proximal ‘this’	aĭs	այս	as	աս	aĭs	այս
‘other’	aĭl	այլ	al	ալ	aĭl	այլ

28.2.2.2.2 Classical Armenian /oi/ <ոյ> The Classical diphthong /oi/ <ոյ> becomes /u/ <ու> (Table 28.6).

Table 28.6: Change from Classical Armenian /oi/ <ոյ> to /u/ <ու> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian		> Evdokia		cf. SEA	
‘light’	loĭs	լոյս	lus	լուս	lujs	լույս

28.2.2.2.3 Classical Armenian /iʰ/ <իւ> The Classical diphthong /iʰ/ <իւ> becomes /u/ <ու> (Table 28.7).

Table 28.7: Change from Classical Armenian /iʰ/ <իւ> to /u/ <ու> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
‘snow’	ճիւն ձիւ	ճzun ձու	ճzjun ձju

28.2.2.3 Consonant changes

28.2.2.3.1 Laryngeal changes The consonant changes are very big. Like the dialects of Trabzon, Istanbul, Smyrna, and Crimea, the dialect of Evdokia has changed the three degrees of consonants from Old Armenian into two; the voiceless unaspirated sounds are lost, only the voiced and the voiceless aspirated sounds are preserved. There are no voiced aspirated sounds. Based on this, the Armenian voiced and voiceless unaspirated sounds have equally changed into voiced, while the voiceless aspirated sounds remain the same.

28.2.2.3.2 Consonant deletion around sonorants Dentals that are before the Classical sound /r/ <ր> are lost, while the following /r/ <ր> becomes /r/ <ռ> (Table 28.8).

Table 28.8: Loss of dentals before Classical Armenian /r/ <ր> and subsequent trilling in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
‘to divide’	kətrel կտրել	gərel գրռել	kətrel կտրել
‘to break’	kotorel կոտորել	gorel գորռել	kotorel, kotrel կոտորել, կոտրել

If there is a /n/ <ու> before the dentals, then it is also lost (Table 28.9).

Table 28.9: Loss of nasal /n/ before Classical Armenian dental plus /r/ <ր> in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
‘comb’	santər սանտր	sar սար	sənər սանր

In accordance with the latter, the Armenian word-final sequence /nr/ <ւր>, which became /ndr/ <ւրր> via the addition of a dental, is simply /r/ <ռ> in the Evdokia dialect (Table 28.10).

Table 28.10: Cluster reduction of nasal-dental-rhotic to a trill in the Evdokia dialect

	Classical Armenian	> Evdokia	cf. SEA
‘heavy’	tsanər Ժանր	d̥zar Ժան	tsanər Ժանր
‘small’	manər մանր		manər մանր
‘small (reduplicated)’		mar mur ման մուռ	manər munər մանր մուռ

28.3 Morphology

The grammar of the Evdokia dialect does not have innovations, and it is entirely in agreement with the Istanbul dialect and with the literary Western language. There are only a few rare differences.

28.3.1 Verb inflection or conjugation

28.3.1.1 Theme vowel changes

In the 1SG and 1PL of verbs, the rime /e/ <Ե> becomes /i/ <Ի>, while the other persons do not change it.

[[To clarify, he’s talking about theme vowels in verbs, before agreement suffixes. He provides examples from the indicative present. In SWA, the indicative present is formed by adding the indicative prefix /g(ə)-/ before the finite verb. For E-Class verbs like ‘to like’, the theme vowel /e/ stays constant in the indicative present. In Evdokia, the theme vowel /e/ is replaced by /i/ in the 1SG and 1PL, before nasal suffixes.]]

Table 28.11: Theme vowel changes in the indicative present <լսերկայ> of the verb ‘to like’ in the Evdokia dialect

	Evdokia	cf. SWA
1SG	gə sir-i-m գը սիրիմ	gə sir-e-m կը սիրեմ ‘I like’
2SG	gə sir-e-s գը սիրես	gə sir-e-s կը սիրես
3SG	gə sir-e-∅ գը սիրե	gə sir-e-∅ կը սիրե
1PL	gə sir-i-nk ^h գը սիրինք	gə sir-e-ɲk ^h կը սիրենք
2PL	gə sir-e-k ^h գը սիրեք	gə sir-e-k ^h կը սիրեք
3PL	gə sir-e-n գը սիրեն	gə sir-e-n կը սիրեն
	IND √-TH-AGR	IND √-TH-AGR

28.3.1.2 **Progressive marker /gor/ <կոր>**

The Evdokia dialect has a progressive present and imperfective, which are formed with ([[the cognate of]]) the formative <կոր> ([[SWA: /gor/]]), as in the Sebastia and Istanbul dialects (1).

[[To clarify, in SWA, the progressive marker /gor/ <կոր> is added after the indicative present or indicative past imperfective to give them a progressive meaning.]]

(1) a. Evdokia

i. g-ud-i-m, g-ud-i-m gor
IND-eat-TH-1SG, IND-eat-TH-1SG PROG
'I eat; I am eating.'
գուդիմ, գուդիմ գոր

ii. gə ber-ej-i-Ø, gə ber-ej-i-Ø gor
IND bring-TH-PST-1SG, IND bring-TH-PST-1SG PROG
'I would bring; I was bringing.'
գը բերեյի, գը բերեյի գոր

b. cf. SWA

i. g-ud-e-m, g-ud-e-m gor
IND-eat-TH-1SG, IND-eat-TH-1SG PROG
'I eat; I am eating.'
կ'ուլտեմ, կ'ուլտեմ կոր

ii. gə p^her-ej-i-Ø, gə p^her-ej-i-Ø gor
IND bring-TH-PST-1SG, IND bring-TH-PST-1SG PROG
'I would bring; I was bringing.'
կը բերեի, կը բերեի կոր

It is thought that the aforementioned formative <կոր> ([[SWA: /gor/]]) originates from the synonymous Turkish form <yor>...

Original page number 234.

Compare <getiri-yor-əm> 'I am bringing' ([[Modern Turkish spelling <getiri-yor-um>]]), <getiri-yor-ədəm> 'I was bringing' ([[Modern Turkish spelling <getiri-yor-dum>]]).

[[Note that although Adjarian treats this progressive marker as borrowed from Turkish, it might also have a language-internal or native source (Donabédian 2001).]]

In Amasia and Merzifon, instead of /gor/, the formative /ga/ <գա> is used (2).

(2) Amasia and Merzifon (Evdokia)

- a. gr-e-m gα
 write-TH-1SG PROG
 ‘I am writing.’
 գրեմ գա
- b. g-ert^h-α-m gα
 IND-go-TH-1SG PROG
 ‘I am going.’
 գերթամ գա

28.3.1.3 Future marking with /bidi/ <բիդի>

The future is formed with the form /bidi/ <բիդի>, which becomes /bid/ <բիդ> when next to a vowel. In the latter condition, the Ordu subdialect uses the simple form /b/ <բ> (3).

[[To clarify, in SWA, the future is formed by adding the proclitic /bidi/ <պիսի> before the finite present-form of the verb.]]

- (3) a. Ordu (Evdokia)
 b-ert^h-α-m
 FUT-go-TH-1SG
 ‘I will go.’
 բերթամ
- b. cf. SWA
 bidi jert^h-α-m
 FUT go-TH-1SG
 ‘I will go.’
 պիսի երթամ

28.3.1.4 Interrogative marking with /mə/ <մը>

[[In written or formal SWA, there is no special morphology used for interrogatives or question. The only difference between a declarative statement (4a) vs. an interrogative yes-no question (4b) is the use of a final-rise in the question. But colloquial or spoken SWA borrowed the Turkish interrogative particle <mi> as /mə/ and can optionally add it to a yes-no question (4c).]]

- (4) SWA (formal and informal)

- a. an namag-ner un-i-Ø ↘
 he letter-PL have-TH-3SG
 ‘He has letters.’
 Ան նամակներ ունի:
- b. an namag-ner un-í-Ø ↗
 he letter-PL have-TH-3SG
 ‘Does he have letters?’
 Ան նամակներ ունի՞:
- c. an namag-ner un-í-Ø mə↗
 he letter-PL have-TH-3SG Q
 ‘Does he have letters?’
 Ան նամակներ ունի՞ մը:

[[As *Adjarian* explains, *Evdokia* follows colloquial *SWA* in having a question particle.]]

Interrogative verbs takes the formative /mə/ <մը>, which is borrowed from the Turkish form /mi, mə/ <մի, մը> (5).

(5) a. *Evdokia*

- i. gu-d-á-s mə
 IND-give-TH-2SG Q
 ‘Will/do you give it?’
 գուդա՞ս մը
- ii. g-ar-n-é-Ø mə
 IND-take-vx-TH-3SG Q
 ‘Will/does he take?’
 գառնե՞ մը

b. cf. Turkish

- i. ver-ir mi-sin
 give-AOR Q-2SG
 ‘Will/do you give it?’
 [[*Adjarian* provides an Ottoman version: /verir mi sin/ <վերի՞րն մի սին>]]
- ii. al-ır mı
 take-AOR Q
 ‘Will/does he take?’
 [[*Adjarian* provides an Ottoman version: /alır mə/ <ալը՞ն մը>]]

In this same condition, the Istanbul dialect uses /mi/ <մի>.

(6) Istanbul

- a. gu-d-á-s mi
 IND-give-TH-2SG Q
 ‘Will/do you give it?’
 գուդա՞ս մի
- b. g-ar-n-é-Ø mi
 IND-take-VX-TH-3SG Q
 ‘Will/does he take?’
 գառնէ՞ մի

28.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

28.4.1 Evdokia

Adjarian’s source: This story was communicated to me by a resident of Evdokia, Mr. Hovhannes Kazandjian (պր. Յովհ. Գազանճեանի), an ardent follower of Armenian dialectology, in his one extensive letter (October 8, 1897, Evdokia). The orthography is with scientific accuracy.

Վախթին-Ժամանազին Երիզ-զևիզ մը գան եղեր, ութ-դասը դարվան ախչիզ մը, Երզու-իրեք դարվան ալ մանչ մը ունին եղեր: Ասուէնք շաղ ախքաղ, օրե բանօղ, օրե ուղօղ մարթիզ էն եղեր: Երիզը դուրսը ըռղըդուլթին գանէ, զնիզն ալ դոււնը դէզգէի զը գուէրծէ եղեր. ասանգօլ Երիզ-զևիզ վասղըդաձօվնին անջաի նեղ-նըվագ, ցամաք-հաց, զըձու-սոււէի աբրուսղ մը զը շարէն եղեր:

Իրինգվանը մէզը Երիզը բանէն էլլէլօլ դուն քալու աղէնը զը նէլի քի չարսուն աղվուրիզ նախշունիզ հալ մը զը ձախէն գօր:

Մարթը հալվուն աղվուրգուլթանը զը հալվասի, մըրքէն զըսէ քի՝ յես աս իրինգունն դուն հաց չեմ դանիր. թէք աս իրինգուն անօթի զը գէնանք, իլլէ սի հալը գառնիմ: Ասանգ ըսէլօլ ան օրվան առաձ օրչէքը գուդա, հալը գառնէ, դուն զը դանի, օղային ըռաֆիզը զը դընէ, գեր զը թափէ Էռչէվը: Նաշխունիզ հալը գըղ-գըղ գըղ-դըղ անէլօլ գերը գուղէ, ըռաֆին վրա զը բըղըղի: Գևիզը զըսէ քի «Զա՛, աս հալը ինչո՞ւ առիր». – «Իշթէ բան մըն էր արի. աղւորգուլթանը հալվասէցա դէ առի»,

զըսէ Երիզը: Ի՞նչ է նե՛ ան իրինգունը եռչի օրվան հացի Էվէցուք զըղըրդուքներու՞
եօյիւն գանցունէն, անգի վերչը դղաքը հավը զը սիրէն, անգի ալ զը...

Original page number 235.

... բառգին զը քնանան: Մէ մըն ալ քիշերը գարթննան քի օդան լուսավօրվեր
Է. աւ ի՞նչ էջէյիբ լուս Է՛ ըսելօվ՝ գելլէն զը նէյին քի հավը հավգիթ մըն Է աճեր,
ա՛նդար շերմագ, ա՛նդար փառլախ հավգիթ մը քի ՚Էլմասի բէս փառ-փառ զը
վառի, օդան լուսավօրէ գոր: Երիգ-գնիգ շադ զը գարմանան քի աւ ի՛նչ թէվիւր
հավգիթ Է: Անգի վերչ ամմէն օր հավը ադանգ մէ մեգ հավգիթ գաճէ: Ավուրը
մեզը մարթը զըսէ քի «Գնիգ, Էգու սի հավգիթներէն քանի մը հադ չարշուն դանիմ՞
դէ ձախիմ. բէքի քանի մը փարա բըռնէ»: Գնիգն ալ «դար դէ ձախէ» զըսէ:
Երիզը գառնէ քանի մը հավգիթ, չարշուն դանելու ադէնը դոյումջի մը զը դէսնէ,
հեռոյէն զը գանչէ զինքը: Մարթը գերթա դոյումջուն քօվ. դոյումջին զըսէ քի՝
«ադ հավգիթները ձախէ՞ս մը գոր»: – «Հա, ձախիմ գոր. քանի՞ փարա գուդաս»,
զըսէ մարթը: Ղոյումջին հավգիթը ձեռքը գառնէ, զը նէյի քի խալիս Էլմաս Է.
մարթուն զըսէ քի՝ «հազար դուրուշի գուդա՞ս մը»: Մարթը ի՛նչ քիդէ հավգիթէն
Էլմաս ըննալը, զըսէ քի «Ա՛խբար, ընծի գեքլէնմի՞ջ մը գանէս գոր». – «ՉԷ՛, ի՛նչ
գեքլէնմէ Է. քիչ Է նէ Երգու հազար դամ»: – «Ախբար, ի՛նչ զըսես գոր, ընծի գեքլէնմի՞ջ՞
մը գանէս գոր»: «Է՛, իրէք հազար դամ անանգ Է նէ»:

Մարթը զը մդաճէ քի էջբ դոյումջին իրա՞վ մը զըսէ գոր՝ շախա՞ մը. հեմէն
զըսէ քի «դո՛ւր փարան»: Ղոյումջին իրէք հազարը զը հանէ գուդա, հավգիթը
գառնէ: «Աս հավգիթէն դահա գա՞ մը» զըսէ: – Հաբա՛, գա: – «Անանգ Է նէ՛
ի՛նչդար ունիս նէ ընծի բեր. յես հադը իրէք հազարագանի գառնիմ»:

Մարթը խնդումէն ձադիզը բառելօվ (իմա ձադիկը պատռիլ «չափազանց ուրախանալ»)՞
դուն գերթա. «Գնիգ, մէնք էիյալըխը գդանք»՝ ըսելօվ գնգանն ալ բանը գիմացնէ.
գնիգն ալ շադ գուրախանա: Ալ զը հասգընան քի հավերնին Էլմաս աճօղ հավ
Է եղեր. ալ անգի վերչը Երիզը ըղըղդուքինը, գնիգն ալ դէգգէ գուերծիլը վար
զը ցքէ. հավուն հավգիթները ձախէլօվ գուդէն զը խմէն, գյանք-գէսթանութին
ժամանագ գանցունէն: Վախիթ վերչը դօնախի բէս սիւսիւ դուն մըն ալ շինել
գուդան, մէչը զը նսդին:

Չադգըվան օր մը քախքին վարթաբէդը փօքրավօրին հետ մեգդէղ դուն-օրինէնքի՞
գուքա մարթուն դունը: Օրինելու ադէննին փօքրավօրը ըռաֆին վրայի հավը
զը դէսնէ, զը նէյի քի հավուն դանադին վրա գիր գա. զը գարթա քի սըվիսանգ
գրված...

Original page number 236.

... Է. «Աս հավուն ուէղքն ուղօղը վագան (լաւ վագօղ) զըննա, սիրդն ուղօղըը
իմասդուն զըննա, գլօվն ուղօղը թաքավուէր զըննա»: Փօքրավօրը զը մդաճէ

քի սի հավը ինչքե՞ս անիմ դե ձեռք ցքիմ: Մեր (թրք. մեգեր) մարթուն գնիգն ալ անթիեն փօքրավօրին գենչուբանը գերնըվեր է (սիրահարուհի). աչքով ունքով նիշաններ գանե եղեր. փօքրավօրը բանը հասգնալով գամաց մը գնգանը քովը գերթա. գնիգը գամացուգ մը գըսե քի «Վաղը մեզի եգու». փօքրավօրն ալ գըսե քի «եղեր (եթէ) դի (այդ) հավը գը մօրթես գեթես նե գուքամ». «Փէք աղեգ, գը մօրթիմ, գեփիմ» գըսե գնիգը: Երթեսի վանգուցը (առաւօտ) Երգանը Երթալեն վերչը գնիգը գը բռնե հավը գը մօրթէ, թենգիրեն գը դընէ գեփե: Մեմն ալ փօքրավօրը գուքա. գնիգը դղաքը գլխեն ջամփելու համար՝ ախջիգանը գըսե քի «սի ախբարըդդ ա՛ն դե բըդըդցուր»: Ախջիգն ալ ախբարը գըրգաձ օդայեն դուրս գելլե, դանը մէջ վեր վար դառնալու աղենը օջախին գօխը գերթա. դղան օջախն վրայի թենգիրեն դեսնելով գը նեղէ քուրը քի անգից բան դա դե ուղէ. ախջիգն ալ թենգիրեն գը բանա, հավուս գլօխը ախբօրը գը գերցնե, սիրդը ինեն ուեղքերն ալ ինքը գուղէ. մե մն ալ վրան իմասդութին քալով գը մդաձե քի «յես ինչո՞ւ սա հավեն գերա. հիմա մարըս գը հերսօդի, գիս գը ձեձե». ըսելով մօրը վախուն՝ դղան գիրդը՝ դունեն դուրս գընգնի, վագելով գը փախչի: Ախջիգը հավուն սիրդը ինեն ուեղքը ուղելով հեմ իմասդուն եղեր Եր, հեմ վագան: Գը վագե գը վագե, շադ շադ դեղ վագելեն Երթալեն վերչը՝ լեթը գը բառի (լեարդը պատռիլ «չափազանց յօգնիլ») գը մնա. գը նեյի քի մեյդան դեղ մը դալաբալըխ մը գա, մեգ ձաք (ձագ՝ Եւդոկիոյ բարբառով կը նշանակէ «թռչուն») մը թոցնեն գօր. ի՞նչ է դեյի քովերնին գերթա. մե մըն ալ ձաքը գուքա գըրդի ախրօրը գլխուն գը նսդի: Մարթիգը ասի չեղավ, ասի չեղավ ըսելով ձաքը գը բըռնեն, նօրեն գը թոցնեն, նօրեն գուքա դղուն գլխուն գը նսդի. «նօրեն չեղավ, նօրեն չեղավ» ըսելով նօրեն ձաքը գը թոցնեն, գիսե գուքա դղուն գլխուն դօմփիշ գանե: Մարթիգը գը նեյին քի ըննալիք չունի, «Եյ, թաքավուերնիս գաիիր ասի է եղեր» ըսելով՝ դղան ախջիգանը հեղ գառնեն իրենց՝ քաղաքը սերայը գը դանին, թաքավուեր գը նսդեցնեն: Մեր ադ քախքին թաքավուերը մեռաձ է եղեր, ադ ձաքն ալ դեօվլեթ դուշի է եղեր քի վօրու գլօխ նսդի նե՝ անի...

Original page number 237.

... թաքավուեր ըննա- ադ քախքին եղեթը ադանգ է եղեր: Ադ բըդիդիգ դղան թաքավուերութին գայնա՞ մը աներ. ըմնա քուրը իմասդութիւնօվը ախբօրը դեղը թաքավուերութիւնը գանե, անդար աղեգ գանե գի վախիթ անցնելով աս ախջգան իմասդութիւնը ամմեն թարաֆ շան գուդա, մենձ անուն գը հանե:

Քանք հիմա հօրը մօրը:

Հարը ան իրինգունը դունը գուքա քի հավը չի գա. «Գնիգ, հավը վո՞ւր է», գըսե նե, «Ի՞նչ գիղնամ» գըսե գնիգը». մե մն ալ մարթը գը նայի քի դղաքն ալ չի գան. «Քա դղաքը վո՞ւր են», գըսե նե՝ գնիգը անօր ալ «չիմ գիդեր» գըսե: Մարթը խեվի բես սօխգըները գընգնի դղա փնդեւու, հավ փնդեւու, ըմնա նե՛ դղա գը գըղնե, նե՛ հավ: Մարթը շադ մերաք գանե, քիշեր ցօրեգ օ՛ֆ փի՛ւֆ անելով մդաձել

գենալն իքեն՝ մե մն ալ գիմանա քի հեռու քաղաք մը իմաստուն ախջիգ մը գա եղեր, թաքավուների քուր, ամմեն բան գիդե եղեր, ի՞նչ հարցոնես նե շուղաբը գուդա եղեր: Մարթը քանի մը հավգիթ ձօցը դնելով՝ գելլե ադ ախջիգը փնդոմելու գերթա. գըսե քի «Երթամ ադ ախջիգանը սի հավգիթները հեդիյե դամ, ցավըս բադմիմ, բեքի ընծի ջար մը գը ցըցընե»: Ասանգ մդաձելով շաղ ջամփա երթալեն վերչը ադ քաղաքը գը հասնի, սերայը գերթա: Ախջիգը ախբօրը հեդ նսդած դեղը գը հասգընա քի հարը գուքա գօր, ախբօրը խաբար գուդա. Էմիր գանեն, ներս գուքա. հարերնին խօրաթձընելեն վերչը՝ «մենք քու փնդոմած գավգըներդ Էնք» ըսելով գերթան վիղը գը բըլըվին. հարն ալ խնդումեն լալ գը բաշլըյե: Էն վերչը իրարու հերսեթ առնելեն յեղքը՝ հօրերնուն գըսեն քի «Գնա դուն, դնօվ դեղօվ աս քաղաքը մեր քօվն Էգու, ֆես (հոս) գենանք»: Մարթն ալ գերթա, դուն դեղ գը ձախե գը ձախվօրի, գընգանը հեդ գելլե դոցը քօվ գուքա: Ան վախթը ախջիգը մօրը գըսե քի «Մա՛րիգ, հավը ի՞նչ եղավ, մեգի բիդ՝ ըսես». անի ալ գըսե քի «Ի՞նչ գիդնամ, գօրավ»: Ան ադենը ախջիգը հօրը եռչելը մեգիգ մեգիգ գը բադմե մօրը արուրքը («արարք»), հավը մօրթելը, փօքրավօրին քալը, հավուն գլօխը, սիրդը, ոււղքերը ուղելին, վախերնուն դնեն փախչելին, մինչի թաքավուեր ըննալին:

Մարը ասուււնք լսածին բես գաս-գաբուդ գըննա գընգնի գը մեռնի. դղաքը հարերնին մենձ բադիվներօվ գը բահեն, օրերնին երչանիգ գանցընեն:

Original page number 238.

28.4.2 Merzifon subdialect

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 427.

Իրիգունը դրի մաղ մը հավգիթ՝ վանգուց չգար հիչ մեդ հադիգ (աստղեր):
 Ինքը սեվ, երեսը ջերմագ (սուրճ):
 Էվել բարին աչք չի հանիր:
 Էշը չգերած խօղը ուղե նե՝ փօրը գը ցավի:
 Յօրեգին ձուրթ գը ձամե՝ քիշերը ձեթ գը վառե:
 Երեսին գեօրե սիլլե գը գարնեն:
 Ձանրը նսդիր օր լըռ գաս:

29 Smyrna

29.1 Background

Original page number 239.

Beyond the region of Evdokia, Sebastia, and Cilicia, towards the west, the Armenian population is Turkish-speaking, as we know. But two large settlements form an exception in the general area of Asia Minor, and they speak separate Armenian dialects. These are Smyrna and Nicomedia.

The dialect of Smyrna is spoken not only in Smyrna, which is the largest and most famous center of the area, but also in a few of its surrounding cities, which are Manisa, Kasaba, Menemen, Bayındır, Kırkağaç, and also a few other villages.

The dialect of Smyrna is still not at all studied. There is only a short manuscript on this dialect (Քօստան 1899: 300). We use this text as a sample.

From this text, it seems that the Smyrna dialect is extremely similar to the Istanbul dialect, and especially the Evdokia dialect; we find differences in some points.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 199)* and *Vaux (2012).*]]

29.2 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

– քա եսվրում Կիլիցա, ինտո՞ր իս:
– Վիրեդ բարի, Համաս դատըն. հայես նե հազկեկ կը խօսամ. մեկամ օրվան անձրեւը չերչիֆնէներուն արալըխըն ներս վազեր օտին քանափեն պիւս պիւթիւն■
թրջեր էր. չարշին ըլած էի մախսուս գատկին հեմար ալաճա գնելու, տուն դառնալքէն■
խապերսիգ քանափէին վիրէն ցն եկայ քիչ մը հանգեցիւ. ի՛նչ...

Original page number 240.

... հայիս, Նեմլախը զեհիրի պես թախ օսկրներս անցեր է, երկու օրէ վեր հալ չունիմ, երեկ երկու հեղ պայլմիշ եղայ. եավրում, այս ինչ ծանտոր բան է. չօճօղները օրթան մնացեր, հայող չունին:

– Զա ատ ինչ լախըրտը, վա՛յ գլխուս, աղջիկդ Հռիփսիմէն ո՞ւր է. անոր խելքը հիմա պիւթին է, թօղ չօճօղները ան հայի. դուն հիչ տիւշիւնշիշ մըլլար, քեզի պաշխա իլաճ չկայ. րահաթ տեղդ նստէ, զէնճէֆիլի քէօքը դայնաթմըշ ընել տուր փողկէկ մը խմէ, ատոր գուվէթը պինդ պաշվա բան է տիւշիւնմիշ մըլլար, քէֆսըզըղդ կանցնի. հիմա Իզմիր աղկէկ է. կըսեն. կելլենք տէ մենք ալ մէկ աղկէկ փարլաղ գատիկ մը կընենք:

30 Nicomedia

30.1 Background, subdialects, and literature

Original page number 241.

This heavily Armenian-populated region, which still unbreakably keeps the Armenian language at the northwest of Asia Minor, has two primary cities: Nicomedia (Turkish İzmit) and Adapazar. Around them, there are many large Armenian villages, of which we mention Yalova, Aslanbeg, Bardızağ (Ottoman: Bahçecik), Pazarköy, Geyve, Ortaköy, Sölöz, Benli, Iznik (old Nicaea), and so on. With these diverse vernaculars, there are some manuscripts that are published in Բիւրակն [*Byurakn*]; these are:

- Geyve: 1900, page 563, 579, 598, 618
- Bardızağ: 1898, page 396, 471
- Ovacık: 1898, page 473, 540
- Adapazar: 1898, page 597, 887; 1900, page 676
- Benli: 1898, page 120

It is accurate to say these dialects display many differences among themselves, but it appears that we should unite them into one group, and then divide into some subdialects. Based on the manuscripts that we have at hand, their unsatisfactory condition and their scientific inexactness do not allow us to do this division, nor to decide on the borders of these subdialects.

For the subdialects in this region, the Aslanbeg subdialect has the most genuine and characteristic phenomena. And it is because of this that in Paris, I conducted a study on this subdialect, by working with a young person from Aslanbeg, Mr. Aleksan Nalbandian (պր. Ալեքսան Նալբանդեան). My study was published in Բազմավէպ [*Bazmavep*], and then published in a separate...

Original page number 242.

... volume in Venice (Աճառեան 1898). Besides this, I also studied the sounds of the aforementioned young person, by using the recording machines of phonetic machines (ճայնսխոսական մեքենավոր) of Abbé Rousselot (Jean-Pierre

Rousselot, Armenian: Արթուր Ռուսելո), and the results were published in *Adjarian (1899)* ([[translated in §2]]).

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 199)*. He reports dispute on whether Aslanbeg is a separate dialect.]]

30.2 Phonology

30.2.1 Segment inventory

The sound system of the Aslanbeg subdialect has the following sounds: vowels (Table 30.1) and consonants (Table 30.2).

Table 30.1: Vowels of the Aslanbeg subdialect of the Nicomedia dialect

/i/ <ի>	/ɤ/ <իԼ>				
/ɛ̞/ <է̞>	/e/ <է>	/œ/ <էօ>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>	
/æ/ <ւ̄>			/ã/ <ւ̄>	/ɑ/ <ւ>	

Table 30.2: Consonants of the Aslanbeg subdialect of the Nicomedia dialect

Stops	Labial		Coronal				Dorsal/Back		
	/b/ <բ>	/p ^h / <փ>	/d/ <դ>	/t ^h / <թ>	/dʒ/ <ձ>	/tʃ ^h / <ճ>	/g/ <գ>	/k ^h / <ք>	
Affricates			/dʒ/ <ձ>	/ts ^h / <ճ>	/dʒ/ <ձ>	/tʃ ^h / <ճ>			
Fricatives	/f/ <ֆ>	/v/ <վ>	/s/ <ս>	/z/ <զ>	/ʃ/ <շ>	/ʒ/ <ջ>	/χ/ <խ>	/ʁ/ <ր>	/h/ <հ>
Sonorants	/m/ <մ>	/n/ <ն>	/r/ <ր>	/r/ <ր>	/l/ <լ>	/j/ <յ>			
					/l̥/ <լ̥>				

Among these, the sound /ã/ <ւ̄> represents a nasalized /ɑ/ <ւ> sound. The /ɛ̞/ <է̞> represents a very open /e/ <է> sound. The sounds /œ, ɤ/ <էօ, իԼ> have their usual closedness when before stress, but they are pronounced as very open when stressed, like /œɑ, ɤə/ <էօւ, իԼը>.

[[Acoustic data on the consonants of Nicomedia (in the Aslanbeg subdialect) are available in *Adjarian (1899)*, translated in §2.]]

30.2.2 Sound changes

For the sound changes, the following are notable.

30.2.2.1 Vowel changes

30.2.2.1.1 Classical Armenian /a/ <ա> The Classical sound /a/ <ա> became /ã/ <ա̄> without a definitive rule. It becomes /ã/ <ա̄> next to nasal. When there is a sound /u, o/ <ու, ո> after the nasal, the /a/ <ա> becomes /e/ <է> (Table 30.3).

Table 30.3: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /e/ <է> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘sweet’	anojɸ	անոյշ	enyɸ	էնիշ	anujɸ (dated)	անույշ
‘name’	anun	անուն	enyn	էնին	anun	անուն
‘hungry’	naɸtʰi,	նաւթի,	enœtʰi	էնտթի	anotʰi	անոթի
	anaɸtʰi	անաւթի				
‘durable’	amur	ամուր	emyr	էմիր	amur	ամուր

When there is a sound /r/ <ր> after the nasal, the /a/ <ա> becomes /o/ <օ> (Table 30.4).

Table 30.4: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /o/ <օ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘small’	manər	մանր	morjə	մօրյը	manər	մանր
‘heavy’	tsanər	ծանր	dzorjə	ծօրյը	tsanər	ծանր
‘comb’	santər, *sanər	սանտր, *սանր	sorjə	սօրյը	sanər	սանր

When there are two consonants after the nasal, the /a/ <ա> becomes /œ/ <էօ>, while the nasal is lost (Table 30.4).

Table 30.5: Change from Classical Armenian /a/ <ա> to /œ/ <էօ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA	
‘to recognize’	tʃanɑtʃel	ճանաչել	gœfnal	գէօշնալ	tʃanɑtʃel	ճանաչել
‘rain’	andzreɸ	անձրել	œrzæv	էօրզաւ	andzrev	անձրել
‘thick’	tʰandzær	թանձր	tʰœrzə	թէօրզը	tʰandzær	թանձր

30.2.2.1.2 Classical Armenian /e/ <ե> The Classical sound /e/ <ե> becomes /e/ <ե> at the beginning of words, while it is /ɛ/ <է> in other places.

30.2.2.1.3 Classical Armenian /o/ <ո> The sound /o/ is usually /œ/ <օ>, but it becomes /ɑ/ <օ> next to nasals (Table 30.6).

[[*Note that Adjarian actually writes <օ> which is CA /ɑ/; but his example is about CA /o/ <ո>; it seems he made a typo. (?)*]]

Table 30.6: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /ɑ/ <օ> in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian	> Nicomedia	cf. SEA
‘buffalo’	gomēf ԳՈՄԷՄ	gamef ԳԱՄԷՄ	gomef ԳՈՄԷՄ

30.2.2.1.4 Other vowel changes In others, we see the following changes:

- CA /u/ <ու> → /y/ <իւ>
- CA /oj/ <ոյ> → /y/ <իւ>
- CA /iʷ/ <իւ> → /y/ <իւ>
- CA /ɑj/ <այ> → /ɑ/ <օ> (under stress)
- CA /ɑj/ <այ> → /e/ <ե> (without stress)

For example, see Table 30.7.

Table 30.7: Miscellaneous vowel changes from Classical Armenian to the Nicomedia dialect

	Classical Armenian	> Nicomedia	cf. SEA
‘father’	hɑjɾ հԱՅՐ	har հար	hɑjɾ հԱՅՐ
‘to burn’	ɑjɾel ԱՅՐԵԼ	erel ԵՐԵԼ	ɑjɾel ԱՅՐԵԼ

30.2.2.2 Consonant changes: cluster reduction

The consonant sound changes are very interesting. Speaking in general, the sequence plosive+consonant is unacceptable in the Aslanbeg subdialect. When such a sequence occurs in a word, whether originally, or in connected speech when a plosive-final word precedes a consonant-initial word.¹ In this...

¹[[*Adjarian includes a set of words and phrases from SEA/SWA as examples for words with clusters. I don’t include them in the translation because I don’t think they’re useful for a non-Armenian reader, and including them into the prose seems confusing. For those Armenian readers who are interested, Adjarian lists the following words as having word-internal clusters: ոսոք, ծեռք, մարդ, կոճկել, մեծսալ, կանգնիլ, ծնկվըներ. He lists the following simple phrases that have a cluster*

Original page number 243.

... situation, the first member of the sequence (the plosive) undergoes the following changes.

30.2.2.2.1 Lenition of /g/ <q> to a glide /j/ <j> The sound /g/ <q> becomes the semivowel /j/ <j> (1).

- (1) a. *myj mə* (Nicomedia)
mug mə (SWA)
 mouse INDF
 ‘a mouse’
 միյ մը, մուկ մը
- b. *hij dasə* (Nicomedia)
hiŋk^h dasə (SWA)
 five ten
 (?) *[[I’m unsure of the translation, perhaps ‘fifteen’.]]*
 հիյ դասը, հինգ-տասը

30.2.2.2.2 Deletion of other stops The sounds /k^h, b, p^h, d, t^h/ <ք, բ, փ, դ, թ> are deleted; but in its place we find a sudden cessation of breathing and constriction of the throat, which we present with the symbol *. This form change is very interesting, and from a general phonetic perspective, it shows the path that consonants take before they are completely lost (Table 2).

[[Without recordings, it’s difficult to know exactly what Adjarian interpreted as this cessation. It could be a glottal stop, or the impression of an unreleased stop. I thus cannot give it a believable IPA symbol. (?)]]

- (2) a. *ʃɑ* mart^h* (Nicomedia)
ʃɑd mart^h (SWA)
 many person
 ‘many people’
 շա* մարթ, շատ մարդ
- b. *p^hɑ* g-á-∅* (Nicomedia)
p^hɑjd g-á-∅ (SWA)
 wood exist-TH-3SG
 ‘Is there wood?’
 փա* գա^օ, փայտ կա^օ

across a word-boundary: հաց տուր, դուք գացեք, մենք քեզի ըսինք, կրակ վառե, where the sequences <hg, քգ, քք, կվ> appear.]]

- c. $\text{æ}^*k^h\text{-}\text{ə}$ (Nicomedia)
- votk-ə (SWA)
- foot-DEF
- ‘the foot’
- to*ըը, ոսըը

30.2.2.2.3 Deaffrication of affricates The Classical affricates (շչական) /tʃ, dʒ, tʃʰ, ts, dʒ, tsʰ/ <ճ, ջ, չ, ծ, ձ, ց> lose their dental plosive part and become the simpler sounds /ʒ, ʃ, z, s/ <ժ, շ, զ, ս>.

- (3) a. mæz martʰ (Nicomedia)
- medʒ martʰ (SWA)
- big person
- ‘big man/person’
- մըզ մարթ, մեծ մարդ
- b. vɛs dʒɑ (Nicomedia)
- vetsʰ dʒɑ (SWA)
- six boy
- ‘six boys’
- վե՛ս դժա, վեց տղայ
- c. dɑʒg-ə-n-a-l (Nicomedia)
- dɑdʒg-a-n-a-l (SWA)
- Turk-LV-INCH-TH-INF
- ‘to become a Turk’
- դաժգընալ, տաճկանալ

30.2.2.2.4 Deletion of nasals And also for these three conditions, if there is a nasal sound before the stop or affricate sound, then it is lost (Table 30.8).

Table 30.8: Deletion of nasals in cluster reduction in the Nicomedia dialect

	Classical Armenian		> Nicomedia		cf. SEA or SWA		
‘to fall’	ankanil	անկանիլ	ijnal	իյնալ	ənknel	ընկնել	SEA
‘thick’	tʰandʒər	թանձր	tʰærzə	թեորզը	tʰandʒər	թանձր	SEA
‘high’	barɔdʒər	բարձր	barsə	բարսը	bartʰər	բարձր	SEA
‘fly (bug)’	tʃantʃ	ճանճ			dʒandʒ	ճանճ	SWA
‘a fly’			dʒɑʒ mə	ջաժ մը	dʒandʒ mə	ճանճ մը	SWA
‘to pass’	antsʰanel	անցանել	asnil	ասնիլ	antsʰnil	անցնիլ	SWA

30.2.2.2.5 Voicing assimilation in deaffrication In itself, it is understandable that for the third condition, if the affricates are lost next to plosives of a disagreeing degree, then the affricate takes the degree of the plosive: the voiceless becomes voiced, and the voiced become voiceless.

[[*Note that in Adjarian's examples, the affricate is voiced in SWA, but it would not have been voiced in the original CA form.*]]

- (4) a. Գարձ k^hit^h (Nicomedia)
 Գարձձ k^hit^h (SWA)
 short nose
 'a short nose'
 ԳԱՐԶ ԶԻՐ, ԿԱՐԾ ԶԻՐ
- b. əs-əs-s e (Nicomedia)
 əs-ɑd͡z-əs e (SWA)
 say-RPTCP-POSS.1SG AUX
 'it is what I said'
 ըսսսս Է, ըսսսս Է

30.3 Morphology

30.3.1 Verb inflection or conjugation

The grammatical forms are like Istanbul. But in verbal conjugation, the Classical ending /e/ <Է> becomes /i/ <ի> next to nasals. Like the Evdokia dialect, the imperfective and perfective changed the Old Armenian ending /-ɑ-k^h/ <ւք> (New Armenian /-i-nk^h/ <իւք>) to /-ĩ-nk^h/ <ւիւք>. The progressive is always made with formative /háje/ <հայ՛է>. The following are the mentioned forms of the verb 'to like'.

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.*]]

30.3.1.1 Indicative present and past imperfective

[[For the indicative present, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <կը> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a constant /e/, and the 3SG marker is covert. In Nicomedia, the theme vowel varies between /i/ <ի> and /ɛ/ <է> (Table 30.9).]]

Table 30.9: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-i-m	զը սիրիմ	gə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	gə sir-ɛ-s	զը սիրէ՛ս	gə sir-e-s	կը սիրես
3SG	gə sir-ɛ-∅	զը սիրէ՛	gə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	gə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	gə sir-ɛ-k ^h	զը սիրէ՛ք	gə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	gə sir-i-n	զը սիրին	gə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

[[For the indicative past imperfective, SWA combines the indicative prefix with a finite verb (the past imperfective). This finite form includes the past suffix /-i/ after the theme vowel, such as the past 1PL sequence /-i-nk^h/ (Table 30.10). This past suffix is however covert in the 3SG, along with a covert agreement suffix. This is in contrast to CA where the past 1PL was the sequence of morphs /-a-k^h/ where /a/ was likely a past marker. Nicomedia is more conservative and uses the past suffix /-a/ for the past 1PL. Note how the theme vowel varies in form.]]

Table 30.10: Indicative past imperfective <սսկատար> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	gə sir-e-i-∅	զը սիրեի	gə sir-ej-i-∅ ‘I would like’	կը սիրեի
2SG	gə sir-e-i-r	զը սիրեիր	gə sir-ej-i-r	կը սիրեիր
3SG	gə sir-ɛ-∅-r	զը սիրէ՛ր	gə sir-e-∅-r	կը սիրեր
1PL	gə sir-e-ã-nk ^h	զը սիրեա՛նք	gə sir-ej-i-ŋk ^h	կը սիրեինք
2PL	gə sir-e-i-k ^h	զը սիրեիք	gə sir-ej-i-k ^h	կը սիրեիք
3PL	gə sir-e-i-n	զը սիրեին	gə sir-ej-i-n	կը սիրեին
	IND √-TH-PST-AGR		IND √-TH-PST-AGR	

30.3.1.2 Progressive marking

[[In SWA, the indicative present and the indicative past imperfective are rendered progressive by simply adding the progressive enclitic /gor/. In Nicomedia, the progressive marker is instead /háje/ <հայե> (Table 30.11).]]

Table 30.11: Progressive <շարունակական> of the present and past imperfective of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Progressive present <շարունակական ներկայ>			
	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	գə sir-i-m háje	զը սիրիմ հայե	գə sir-é-m gor	կը սիրեմ կոր ‘I am liking’
2SG	գə sir-ɛ-s háje	զը սիրե՛ ս հայե	գə sir-é-s gor	կը սիրես կոր
3SG	գə sir-ɛ-∅ háje	զը սիրե՛ հայե	գə sir-é-∅ gor	կը սիրե կոր
1PL	գə sir-i-nk ^h háje	զը սիրինք հայե	գə sir-é-ŋk ^h gor	կը սիրենք կոր
2PL	գə sir-ɛ-k ^h háje	զը սիրե՛ք հայե	գə sir-é-k ^h gor	կը սիրեք կոր
3PL	գə sir-i-n háje	զը սիրին հայե	գə sir-é-n gor	կը սիրեն կոր
	IND √-TH-AGR PROG		IND √-TH-AGR PROG	
	Progressive past imperfective <շարունակական անկատար>			
	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	գə sir-e-i-∅ háje	զը սիրեի հայե	գə sir-ej-i-∅ gor	կը սիրեի կոր ‘I was liking’
2SG	գə sir-e-i-r háje	զը սիրեիր հայե	գə sir-ej-i-r gor	կը սիրեիր կոր
3SG	գə sir-ɛ-∅-r háje	զը սիրե՛ր հայե	գə sir-é-∅-r gor	կը սիրեր կոր
1PL	գə sir-e-ā-nk ^h háje	զը սիրեալնք հայե	գə sir-ej-i-ŋk ^h gor	կը սիրեինք կոր
2PL	գə sir-e-i-k ^h háje	զը սիրեիք հայե	գə sir-ej-i-k ^h gor	կը սիրեիք կոր
3PL	գə sir-e-i-n háje	զը սիրեին հայե	գə sir-ej-i-n gor	կը սիրեին կոր
	IND √-TH-PST-AGR PROG		IND √-TH-PST-AGR PROG	

30.3.1.3 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 30.12) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-tʰ-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Nicomedia dialect behaves essentially the same with two major differences: the theme vowel can vary, and the past suffix is /ā/ <ւ̄> for the 1PL.]]

Table 30.12: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Nicomedia dialect

	Nicomedia		cf. SWA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի ‘I liked’
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-ε-ts ^h -∅-∅	սիրէ՛ց	sir-e-ts ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -ā-nk ^h	սիրեցա՛նք	sir-e-ts ^h -i-ηk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

Original page number 244.

30.3.1.4 Other tenses

The other tenses are formed in accordance to these.

[[*Adjarian does not discuss the following forms at all, but his brief examples suggest the following differences between Nicomedia and SWA.*]]

[[*The future and past future are formed the same across Nicomedia and SWA (5). In SWA, these forms are created by adding the future proclitic /bidi/ before the finite verb forms that are used for the indicative present and indicative past imperfective.*]]

- (5) a. Future
 bidi sir-i-m (Nicomedia)
 bidi sir-e-m (SWA)
 FUT like-TH-1SG
 ‘I will like.’
 բիդի սիրիմ, պիտի սիրեմ
- b. Past future
 bidi sir-e-i-∅ (Nicomedia)
 bidi sir-ej-i-∅ (SWA)
 FUT like-TH-PST-1SG
 ‘I was going to like.’
 բիդի սիրեի, պիտի սիրեի

[[*The imperative 2SG does not have an overt 2SG suffix in either dialect (6).*]]

- (6) Imperative 2SG
 sir-e-∅ (Nicomedia)
 sir-e-∅ (SWA)
 like-TH-IMP.2SG
 ‘Like!’
 սիրԷ, սիրԷ

[[The subjunctive present and past in formal SWA are just the finite verb, while spoken informal SWA allows adding a subjunctive enclitic /ne/ after this form. Nicomedia has a subjunctive enclitic /nə/ (7).]]

- (7) a. Subjunctive present 1SG
 sir-i-m nə (Nicomedia)
 sir-e-m (ne) (SWA)
 like-TH-1SG SBJV
 ‘(If) I like’
 սիրիմ նը, սիրեմ (նԷ)
- b. Subjunctive past 1SG
 sir-e-i-∅ nə (Nicomedia)
 sir-ej-i-∅ (ne) (SWA)
 like-TH-PST-1SG SBJV
 ‘(If) I liked’
 սիրեի նը, սիրեի (նԷ)

30.4 Miscellaneous

30.4.1 Subdialectal variation on the progressive

In the city of Nicomedia, the progressive is formed with the formative /jor/ <յօր>, which is an exact borrowing from Turkish <yor>.

30.4.2 Prosody

In the area of Nicomedia, conversations generally have a very long stress. The end of every word or speech is lengthened with the singing melody, like for the people of Shamakhi (8).

- (8) Nicomedia (?)

- a. *bidi ert^h-ɑ:-s*
 FUT go-TH-2SG
 ‘You will go.’
 բիդի էրթա՛ս
- b. *anun-d íntʃ^h e:*
 name-POSS.2SG what AUX
 ‘What is your name?’
 անունդ ի՞նչ է՛

[[I suspect that Adjarian’s transcriptions are however not in his orthographic system, but are instead written as SWA words. For example, for the word ‘your name’, the spelling is <անունդ> which would be interpreted as [anund] in Adjarian’s notation, but the SWA pronunciation is [anunət^h].]]

30.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

30.5.1 Aslanbag subdialect

Adjarian’s source: Աճառեան (1898: 35)

- Փար իրգիւն, խաշդիւր ախբանր:
- Խէր ըլ՛ա:
- Օվաղէմ բաբային քլխիւն եգաձը իմացա՞ր, էքիին մալահաթը:
- Իրավ էօր էրեգ իրգիւն ադայ լաֆ մը գար հըմը, ըռի* մը չիդդիմ:
- Էքին քեօղ եգէ՛ր է՛ դը ջիւղէ՛րը անընգիւյ գեօղըրդէ՛ր ին:
- Ձիւ ըբը ի՞ջ գայնէ՛ր է՛ք, ցիյէ՛րը քաշեցեք դը իզը իանք. աս փանի ընէ՛ օղը Լազէ՛րը ըլ՛ալիւ ին. առչի էօրն ա Վարթանն ամջիւն էքին ըրէ՛ր ին: Թիւն քընը Գարըբեդին իլէն Սինանին գանչէ՛, Էս ա էրգիւ հա* բեգիրջի ջարիմ:

Original page number 245.

- Մանիւզը գիա Գարըբեդին դիւնը.
- Փարի լիւսս, Բա՛յձառ, Գարըբեդը վէ՞րն է՛:
 - Խէր ըլ՛ա, խաշդիւր ախբար, վէրն է՛:
 - Թեօղ չիւֆդանն առնէ՛ դը քա:

Բայձառը վեր գիա:

– Մար*, գըսէ՛, էլի չիւֆդանն առ դը վար քնը:

Գարըբեդը գը ցա*գէ՛, չիւֆդանն ամիւզը գը գարնէ՛, գէսէ ի՞շ դա ըջըբ, գըսէ՛, վար գիշնա:

– Փարի լիւյս, Մանիւզ ախբար:

– Աս*ծիւ փարին, քընի՞ սահաթէն վար գիշնաս. մւչիզը դայֆանն ին. Լազէ՛ ՚րիւն բիդի իանք:

– Շա* գիյանիւթին ըրէ՞ր ին:

– Ախբար, հավթօզնէ՛րը իւղէլին հա՛ղէ գարար չիւնի ըսիւնք, գէտջէ՛րն անընգիւ*
դէտդրդէ՛ր ին:

– Անանգ է՛ նը քընի մը հաղ ա ցի առնէլիւ է՛:

30.5.2 Bardızağ

Adjarian’s source: See Բիւրակն [Byurakn] 1898, page 396.

Էլանք գացանք Գալիլիա,

Գալիլիան ծով մը կար,

Ծովուն մէջ ծառ մը կար,

Ծառին վրա բուն մը կար,

Բընին մէջ հավկիթ մը կար,

Հաւկիթին մէջ ծագ մը կար,

Ան ծագը անդանակ մորթեցին,

Անկրակ եփեցին,

Ով կերաւ գարմացաւ,

Ով չկերաւ ճաթեցավ:

Աչք ընողուն աչքը ճաթի:

Աղէկ չօճուխին օրնէն (օրրանէն) կառնին,

Աղէկ կրիյճին (կտրիճին) փերչըմէն կառնին,

Աղէկ եզան լիծէն կառնին,

Աղէկ գոմշուն կոտոշէն կառնին.

Աչք ընողուն աչքը ճաթի:

Original page number 246.

Երսուն երկու ձի ու ջորի,

Էկան անցան յիսուս պաղչան,

Կարմիր կովը մորթեցին,

Վէվ կերաւ գարմացաւ,

Վէվ չկերաւ ճաթեցավ:

30.5.3 *Ovacık*

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 475.

Հարիկ չունէր, մարիկ ունէր,
Չըխտըկուք (գոյգ) քըրվըտանք ունէր:
Նէ հարիկ ունիմ, Նէ մարիկ,
Ունիմ միայն մէ աղբարիկ:
Մարիկ չունիմ, աղբար չունիմ,
ՄԷկ հատիկ քուրիկ մ'ունիմ:
Մօրկանս սիրելին էի,
Հօրկանս գանձապահն էի:
Մօրկանս մէկ հատն էի,
Եղբօրս սրտաշն էի.
Որ շարած մարգրիտ էինք,
Շարքուկ շարքուկ քակրվեցանք:
Մենք ջուխթ մի կեօվերճին էինք,
Որըս սար ելանք, որըս ձոր:
Որ ծալած դումաշիկ էինք,
Ծալուկ ծալուկ քակրվեցանք,
Չեն արժան տեղվանքներ ինկանք:
Մեր քուրը հարսնիք է բռնէր,
Աղբօրը մոմ մը չէ դրկէր.
Դրկէր է տեղը հասէր:
Այս աշխարհըս առին տարին,
Աղջիկ տղին հացն էր հարամ:

30.5.4 *Adapazar*

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1900, page 676.

Աղղբար աղբարուկ էանք,
Խմելու պաղ ջուր էանք.

Original page number 247.

Ըստամայօլէն հեքիմ բերէք, հալիկս ցըցուցէք,
Իմ հալիկս հալիկ չէ, բարձիկս դարձուցէք:
Ես որ մեռնիմ, մայրի՛կ, փոսս խորունկ փորեցէք:
Իմ քաշած չարչուրանքներս վրաս գրեցէք:
Խարիպութան բանը եաման դիժար է,
Աշխարհս լուս արեւ՝ մեզի տուման է:

Մի՛ լար, մայրիկ, մի՛ լար, աչվիդ կարի,
 Մերտիվէնէն վար իջնամ նէ սդտիկդ կը մարի:
 Իմ սէրս քու սէրդ դատասան մնաց,
 Շատ մուրազներ ունեանք` կիսկատար մնաց:
 Մե՛րթար օղոյ, մե՛րթար, մինակ կը մնանք,
 Կերթաս ալ չես ի գար` կարօտ կը մնան:
 Փէշերդ սօթտեցին, գօտիդ խօթեցիր,
 Քու դարիպուկ հայրիկդ ու մայրիկդ որի՞ ձգեցիր:
 Մի՛ լար, մայրիկ, մի՛ լար, էս կէնէ կուգամ,
 Ասկէ տասնը հինգ օրէն երագդ կուգամ:
 Օ՛ղոյ, երագով կարօտ չառնուիր,
 Երկիրմով ալ մուրագ չառնուիր:
 Մի, լար, մայրիկ, մի՛ լար դու ինծի համար,
 Ինչո՞ւ մեզ աշխարհք բերիր, մեռնելու համար:
 Մերտիվէնէն վար իջնամ նէ՝ ետեւէս նայէ.
 Դուռնէն դուրս ելլեմ նէ ըմուտդ կըրեմ:

30.5.5 Benli

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*], 1898, page 120.

Արտերը փուսեր է փուսը,
 Վերուսադում էլավ լուսը.
 Հռուփսիմա Մարյամ կուսը
 Օրնէ ըս մեր թոգովէօրը:
 Քահանանին անցան տասը
 Բաժնեցին խօվերդն (հաղորդ) ու մասը.
 Երկինքէն կախվեր է փուլքը,
 Ի՞նչ ընեմ աշխրոքիս միջը.
 Ըռըսդագէս վարեց ծովը,
 Տասվերկու աշակերտ քովը,

Original page number 248.

Օրնէ թոգովէօրն ու թագուհին,
 Օրնէ անմէնքս ալ միասին:
 Ծովին մէջի կարմիր ատան,
 Աստված փրկէ չարն ու խատան:
 Երգինկավու Սավուղ տատան
 Օրնէ ըս մեր հեօրսն ու փեսան:

30 *Nicomedia*

Օրնէ թոգովէօր, օրնէ սաղտունճ,
Օրնէ ամնէքս ալ միարան:
Ան վեօէ էր օր ընկավ հէօրը,
Վրան լցին քարն ու փեօտը:
Լուսաւորիչ Գիրգէօր հէօրը
Օրնէ ըս մեր թոգովէօրը:

31 Istanbul

31.1 Background

Original page number 249.

The Istanbul dialect is spoken in the city of Constantinople, and in the villages that lie between the two shores of the Bosphorus and the Golden Horn. Just as Tbilisi is the center of Eastern literature, so is Istanbul the center of Western literature; the Istanbul dialect has served as a basis for the formation of the Western literary language. Keeping in mind this large role, it is surprising that the Istanbul dialect has still not been studied in detail. However, there are innumerable writings where the Istanbul dialect has been written down, with small or large relevance or authenticity.¹ When the Civil language of Armenian (Civil Armenian, աշխարհաբար) was first established, the newspapers and books that were published, whether in Istanbul, Venice, or Smyrna, were written in the colloquial language of the plebeian class (նամիկ դաս) of Istanbul. Armenian writers bit by bit cleaned it up with Classical Armenian, and they created the new literary language.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 195)*.]]

31.2 Phonology

31.2.1 Segment inventory

31.2.1.1 Vowels

The sound system of the Istanbul dialect has the following 8 vowels (Table 31.1).

Table 31.1: Vowels of the Istanbul dialect

/i/ <ի>	/y/ <իԼ>	/u/ <ուԼ>
/e/ <ե>	/œ/ <եօ>	/ə/ <ը>
		/o/ <օ>
		/ɑ/ <ա>

¹[[The original phrase is <քիչ կամ շատ հարազատութեամբ>; I'm not completely sure what this phrase means though because it seems to be some idiomatic use. (?)]]

The sound /æ/ <ü>, which is found in many other dialects, does not exist here. Similarly, the differences between the sounds /j̥e, e/ <Է, Է> and /ʊo, o/ <ո, ո> are missing here.

The sound /y/ <իւ> is founded in Turkish loanwords. The literary language of Istanbul uses it in place of the Old Armenian /i̯u/ <իւ> diphthong, next to a consonant. For example, the words in Table 31.2 are pronounced with /y/ in the Istanbul literary dialect, while the plebeian (նաւիկ) dialect uses /d͡ʒun/ ‘snow’ <ծնւ>.

Table 31.2: Emergence of /y/ <իւ> in the literary Istanbul dialect

	Classical Armenian	> literary Istanbul	cf. SEA
‘snow’	d͡ʒiun Ծիւն	ts ^h yn ցիւն	d͡ʒjun Ծյուն
‘column’	siun սիւն	syn սիւն	sjun սյուն

In contrast, the sound /œ/ <եօ> is absent from the literary language, while in the popular language it exists and it is used instead of the sounds /e, o/ <Է, Օ>, if there is a sound /o/ <օ> and /e/ <Է> before or after them (Table 31.3).

Table 31.3: Emergence of /œ/ <եօ> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian	> Istanbul	cf. SEA
‘wheat’	ts ^h orean ցորեան	ts ^h œren ցեօրէն	ts ^h oren ցորէն
‘daytime’	ts ^h erek, ցերեկ, ts ^h orek ցորեկ	ts ^h œreg ցեօրեգ	ts ^h erek ցերեկ
‘cherub’	k ^h erovbē քերովբէ	k ^h œrœp ^h e քեօրէփէ	k ^h erovbe քերովբէ
‘seraph’	serovbē սերովբէ	sœrœp ^h e սեօրէփէ	serovbe սերովբէ

Original page number 250.

There are no diphthongs in the Istanbul dialect.

31.2.1.2 Consonants

The consonants have two degrees: voiced and voiceless aspirated. However it must be noted that the voiced consonants of Istanbul are like voiced sounds of German, and for example a French listener would perceive them as voiceless unaspirated. When the sound is given emphasis², then the voicing can increase

²[[The original phrase is <ուղուի ծայնիս սաստկութիւն տալ>; my translation is my best guess on how to interpret the original. (?)]]

and approach the degree of French voiced sounds. This is such that there many times when the same person pronounces the same word, sometimes as voiceless unaspirated, and sometimes as very voiced. For details and a study of the pronunciation of these sounds in the glottis, see my work (Adjarian 1899) ([[translated in §2]]).

31.2.2 Sound changes

The sound changes in the Istanbul dialect are not big. Although the Istanbul dialect is very far from the borders of the Armenian country, but it is much more faithful to Old Armenian, than many of the dialects in the Armenian country.

31.2.2.1 Monophthong vowel changes

The vowels have generally preserved the old pronunciations:

- CA /a/ <ա> → /a/ <ա>
- CA /e, ē/ <ե, է> → /e/ <ե> (in every situation)
- CA /ə/ <ը> → /ə/ <ը>
- CA /i/ <ի> → /i/ <ի>
- CA /o, օ/ <օ, ո (աւ)> → /o/ <օ> (in every situation)
- CA /u/ <ու> → /u/ <ու>

31.2.2.2 Diphthongal vowel changes

The diphthongs became simple vowels:

- CA /aj/ <այ> → /a/ <ա>
- CA /ea/ <եա> → /e/ <ե>
- CA /iɥ/ <իւ> → /u/ <ու>
- CA /oj/ <ոյ> → /u/ <ու>

For example in Table 31.4.

Table 31.4: Reduction of Classical Armenian diphthongs in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘father’	hɑjɾ	hɑjɾ	hɑɾ	hɑɾ	hɑjɾ	hɑjɾ
‘black’	sɛɑɥ	sɛɬɑɬ	sɛv	sɛɬɬ	sɛv	sɬɬ
‘snow’	ḏziɥn	ḏɬɬɬ	ḏzun	ḏnɬɬ	ḏzjun	ḏjnɬɬ
‘light’	lɔjɬ	lɾjɬ	lus	lɾɬ	lujs	lɾjɬ
‘sister’	k ^h ɔjɾ	ɾɾjɾ	k ^h ur	ɾɾɾ	k ^h ujɾ	ɾɾjɾ

Next to vowels or alone, these become a vowel + consonant (Table 31.5).

Table 31.5: Splitting of Classical Armenian diphthongs to vowel + glide sequences in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA	
‘Armenian-GEN’	haj-oi̯	հայոյ	haj-u	հայու	haj-i	հայի
‘to look at’	najil	նայիլ	najil	նայիլ	najel	նայել
‘sick’	hiwand	հիւանդ	hivand	հիվանդ	hivand	հիվանդ

[[Note that Adjarian seems to treat an intervocalic glide in Classical Armenian as part of a diphthong: /haj-oi̯/ instead of /haj-oi/ <հայոյ>. But, I’m very skeptical of such a treatment for Classical Armenian, simply because such an analysis creates unclear syllable boundaries. See discussion in §1.3.2.3.]]

31.2.2.3 Consonant changes

31.2.2.3.1 Laryngeal changes For the consonants, the voiced stay voiced, but they became voiceless aspirated after the sound /r/ <ր>. The voiceless unaspirated sounds became voiced everywhere. The voiceless aspirated sounds stay the same.

[[Acoustic data on the consonants of Istanbul are available in *Adjarian (1899)*, translated in §2.]]

31.2.2.3.2 Word-initial uvular fricatives The word-initial sound /ʁ/ <ր> is not known in the Istanbul dialect; and whenever this sound occurs at the beginning of the word, it becomes /χ/ <խ>. Even the name of the letter /ʁ/ <ր> has changed (Table 31.6).³

Table 31.6: Absence of word-initial Classical Armenian /ʁ/ <ր> in the Istanbul dialect

	Classical Armenian		> Istanbul		cf. SEA or SWA		
‘to send’	uʁarkel	ուղարկել	χʁkel	խրկել	uʁargel,	ուղարկել,	SWA
					ʁargel	րրկել	
‘to guide’	uʁewerel	ուղեւորել	χavrel	խավրել	uʁevorel	ուղեւորել	SEA
‘Luke’	ʁakas	Ղուկաս	χugas	խուգաս	ʁukas	Ղուկաս	SEA
‘Lazaros’	ʁazaros	Ղազարոս	χazaros	խազարոս	ʁazaros	Ղազարոս	SEA
‘name of letter <ր>’	ʁat	րատ	χad	խարդ	ʁat	րատ	SEA

³[[For the word ‘to guide’, Adjarian includes a reconstructed intermediate form */ʁaʁel/ <րարել>.]

31.3 Morphology

31.3.1 Noun inflection or declension

In the case declension, a strong simplification has been introduced. There are only four cases: nominative-accusative, genitive-dative, ablative, and instrumental. The plural is formed with the formatives /-er/ <եր> or /-ner/ <ւեր>. The following is the general picture of declension (Table 31.7).

Original page number 251.

Table 31.7: Case declension for the word ‘bread’ in the Istanbul dialect

	Singular		Plural	
NOM-ACC	hats ^h	hwg	hats ^h -er	hwg-եր
GEN-DAT	hats ^h -i	hwg-ի	hats ^h -er-u	hwg-երու
ABL	hats ^h -e	hwg-է	hats ^h -er-e	hwg-եր-է
INS	hats ^h -ov	hwg-ով	hats ^h -er-ov	hwg-եր-ով

Except for a few exceptions, which form their own declension classes (among these, a very notable class are the words with suffix /-ut^hin/ <-ուփիւ>, from CA /-ut^hiun/ <ուփիւն>), all the remaining words follow this declension even the words in (Table 31.8) ([[that are irregular in SEA/SWA]]), and words with a rime /i/ <ի>.

Table 31.8: Regular declension for various words in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SEA	
‘dog’			ʃun	շուն
‘dog (GEN)’	ʃun-i	շունի	ʃan	շան
‘house’			tun	տուն
‘house (GEN)’	dun-i	դունի	tan	տան
‘house (ABL)’	tun-e	տունէ	tən-its ^h	տնից
‘mouse’			muk	մուկ
‘mouse (GEN)’	mug-i	մուկի	mək-an	մկան
‘fish’			ɖzuk	ծուկ
‘fish (GEN)’	ɖzug-i	ծուկի	ɖzək-an	ծկան
‘fish (ABL)’	ɖzug-e	ծուկէ	ɖzəkən-its ^h	ծկնից
‘wine’			gini	գինի
‘wine (GEN)’	gini-i	գինիի	gin-u	գինու
‘barley’			gari	գարի
‘barley (GEN)’	gari-i	գարիի	gar-u	գարու

31.3.2 Pronoun inflection or declension

The following is the general picture of the pronoun declension (Table 31.9).

Table 31.9: Declension paradigm for personal pronouns in the Istanbul dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	3SG 'he'	1PL 'we'	2PL 'you'	3PL 'they'
NOM	es tu	dun դու	an ան	menk ^h մենք	duk ^h դուք	anonk ^h անօնք
GEN	im իմ	k ^h u քու	anor անօր	mer մեր	dz̄er ձեր	anonts ^h անօնց
DAT	əndz-i ընծի	k ^h ez-i քեզի	anor անօր	mez-i մեզի	dz̄ez-i ձեզի	anonts ^h անօնց
ACC	is, əndz-i իս, ընծի	k ^h ez-i քեզի	an ան	mez-i մեզի	dz̄ez-i ձեզի	anonk ^h անօնք
ABL	iz-me իզմէ	k ^h ez-me քեզմէ	an-ge անգէ	mez-me մեզմէ	dz̄ez-me ձեզմէ	anonts ^h -me անօնցմէ
INS	iz-mov իզմօվ	k ^h ez-mov քեզմօվ	an-ov անօվ	mez-mov մեզմօվ	dz̄ez-mov ձեզմօվ	anonts ^h -mov անօնցմօվ

[[*Adjarian provides the following paradigm for demonstrative proximal pronoun 'this' (Table 31.10).*]]

Table 31.10: Declension paradigm for the demonstrative proximal pronoun 'this' in the Istanbul dialect

	Singular 'this'		Plural 'these'	
NOM	sa	սա	s(a)vonk ^h	u(ա)վօնք
GEN	səvor	սըվօր	s(a)vonts ^h	u(ա)վօնց
DAT	səvor	սըվօր	s(a)vonts ^h	u(ա)վօնց
ACC	səviga	սըվիգա	s(a)vontk ^h	u(ա)վօնք
ABL	sə(v)-gə	սը(վ)գէ	s(a)vonts ^h -me	u(ա)վօնցմէ
INS	səv-ov	սըվօվ	s(a)vonts ^h -mov	u(ա)վօնցմօվ

There are also the forms in Table (31.11). These are all declined simply based on the pronoun 'this' /sa, as/ <սա, սս>.

Table 31.11: Sample of demonstrative nominative singular pronouns in the Istanbul dialect

Proximal ‘this’		Medial ‘that’		Distal ‘that yonder’	
as	աս	ad	ադ	na	նա
asiga	ասիգա	adiga	ադիգա	aniga	անիգա
asigag	ասիգագ	adigag	ադիգագ	anigag	անիգագ
saviga	սավիգա	daviga	դավիգա	naviga	նավիգա
savigag	սավիգագ	davigag	դավիգագ	navigag	նավիգագ
sviga	սվիգա	dviga	դվիգա	nviga	նվիգա
svigag	սվիգագ	dvigag	դվիգագ	nvigag	նվիգագ

31.3.3 Verb inflection or conjugation

For verb conjugation classes, what remains is only /-el, -il, -al/ <ել, իլ, ալ>, and /-nel, -nil, -nal/ <նել, նիլ, նալ>. We place here the conjugation of the verb ‘to like’, as an example of the first conjugation class.

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.*]]

Original page number 252.

31.3.3.1 Subjunctive present and past

[[*In SWA (Table 31.12), the subjunctive present is a finite verb form made up of the verb stem, plus a theme vowel, plus agreement suffixes. For a verb like ‘to like’, the theme vowel is a constant /-e-/. The Istanbul dialect uses an identical morphological strategy.*]]

Table 31.12: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-m	սիրեմ	sir-e-m	սիրեմ '(if) I like'
2SG	sir-e-s	սիրես	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-∅	սիրէ	sir-e-∅	սիրէ
1PL	sir-e-nk ^h	սիրենք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-e-k ^h	սիրեք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-e-n	սիրեն	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 31.13) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. Istanbul again uses the same strategy.]]

Table 31.13: Subjunctive past <ստորադասական անցալ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-∅	սիրեի	sir-ej-i-∅	սիրեի '(if) I liked'
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեինք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեինք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

31.3.3.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative, progressive, and future

[[In Istanbul, many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 31.14). The indicative present and past imperfective are built by adding the prefix /gə-/ before the subjunctive present and subjunctive past. The progressive is formed by adding the enclitic /gor/ after the indicative forms. The future and past future are formed also by adding the proclitic /bidi/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves exactly the same and I don't provide its paradigm.]]

Table 31.14: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb 'to like' in the Istanbul dialect

	Indicative present <սերկայ>	Indicative past imperfective <անկատար>
1SG	գə sir-e-m գը սիրեմ 'I like'	գə sir-e-i-∅ գը սիրեի 'I would like'
2SG	գə sir-e-s գը սիրես	գə sir-e-i-r գը սիրեիր
3SG	գə sir-e-∅ գը սիրե	գə sir-e-∅-r գը սիրեր
1PL	գə sir-e-nk ^h գը սիրենք	գə sir-e-i-nk ^h գը սիրեիք
2PL	գə sir-e-k ^h գը սիրեք	գə sir-e-i-k ^h գը սիրեիք
3PL	գə sir-e-n գը սիրեն	գə sir-e-i-n գը սիրեին
	IND-√-TH-AGR	IND-√-TH-PST-AGR
	Present progressive <շարունական սերկայ>	Past imperfective progressive <շարունական անկատար>
1SG	գə sir-e-m gor գը սիրեմ գոր 'I am liking'	գə sir-e-i-∅ gor գը սիրեի գոր 'I was liking'
2SG	գə sir-e-s gor գը սիրես գոր	գə sir-e-i-r gor գը սիրեիր գոր
3SG	գə sir-e-∅ gor գը սիրե գոր	գə sir-e-∅-r gor գը սիրեր գոր
1PL	գə sir-e-nk ^h gor գը սիրենք գոր	գə sir-e-i-nk ^h gor գը սիրեիք գոր
2PL	գə sir-e-k ^h gor գը սիրեք գոր	գə sir-e-i-k ^h gor գը սիրեիք գոր
3PL	գə sir-e-n gor գը սիրեն գոր	գə sir-e-i-n gor գը սիրեին գոր
	IND-√-TH-AGR PROG	IND-√-TH-PST-AGR PROG
	Future <ապանի>	Past future <անցեալ ապանի>
1SG	bidi sir-e-m բիդի սիրեմ 'I will like'	bidi sir-e-i-∅ բիդի սիրեի 'I was going to like'
2SG	bidi sir-e-s բիդի սիրես	bidi sir-e-i-r բիդի սիրեիր
3SG	bidi sir-e-∅ բիդի սիրե	bidi sir-e-∅-r բիդի սիրեր
1PL	bidi sir-e-nk ^h բիդի սիրենք	bidi sir-e-i-nk ^h բիդի սիրեիք
2PL	bidi sir-e-k ^h բիդի սիրեք	bidi sir-e-i-k ^h բիդի սիրեիք
3PL	bidi sir-e-n բիդի սիրեն	bidi sir-e-i-n բիդի սիրեին
	FUT √-TH-AGR	FUT √-TH-PST-AGR

31.3.3.3 Present perfect and past perfect

[[In SWA, the present perfect (Table 31.15) and past perfect (Table 31.16) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). Istanbul uses a similar system. Adjarian only provides a participle with the suffix /-er/ <եր>. Adjarian doesn't state if this suffix has evidential meaning or not, but I suspect it does. (?)]]

Table 31.15: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-er e-m	սիրեր եմ	sir-er e-m	սիրեր եմ ‘I have liked’
2SG	sir-er e-s	սիրեր ես	sir-er e-s	սիրեր ես
3SG	sir-er e-∅	սիրեր է	sir-er e-∅	սիրեր է
1PL	sir-er e-nk ^h	սիրեր ենք	sir-er e-ηk ^h	սիրեր ենք
2PL	sir-er e-k ^h	սիրեր եք	sir-er e-k ^h	սիրեր եք
3PL	sir-er e-n	սիրեր են	sir-er e-n	սիրեր են
	√-EPTCP AUX-AGR		√-EPTCP AUX-AGR	

Table 31.16: Past perfect <զերակատար> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-er e-i-∅	սիրեր էի	sir-er ej-i-∅	սիրեր էի ‘I had liked’
2SG	sir-er e-i-r	սիրեր էիր	sir-er ej-i-r	սիրեր էիր
3SG	sir-er e-∅-r	սիրեր ր	sir-er e-∅-r	սիրեր ր
1PL	sir-er e-i-nk ^h	սիրեր էինք	sir-er ej-i-ηk ^h	սիրեր էինք
2PL	sir-er e-i-k ^h	սիրեր էիք	sir-er ej-i-k ^h	սիրեր էիք
3PL	sir-er e-i-n	սիրեր էին	sir-er ej-i-n	սիրեր էին
	√-EPTCP AUX-PST-AGR		√-EPTCP AUX-PST-AGR	

31.3.3.4 Past perfective or aorist

[[The past perfective (Table 31.17) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Istanbul dialect again behaves identically.]]

Table 31.17: Past perfective or aorist <լստարեալ> of the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA	
1SG	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի	sir-e-ts ^h -i-∅	սիրեցի ‘I liked’
2SG	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-ts ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-e-ts ^h -∅-∅	սիրեց	sir-e-ts ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-ts ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-ts ^h -i-ηk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-ts ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-ts ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

31.3.3.5 Imperative and prohibitive

[[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to like’ (Table 31.18). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Istanbul again does the exact same strategy.]]

Table 31.18: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA ‘like!’		
2SG	sir-e-∅	սիրե	sir-e-∅	սիրե	√-TH-IMP.2SG
2PL	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-ts ^h -ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 31.19), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The prohibitive marker carries stress. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Istanbul, the prohibitive marker is either /mi/ or /mæ/.]]

Table 31.19: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

	Istanbul		cf. SWA ‘do not like!’		
2SG	mí sir-e-r	մի՛ սիրեր	mí sir-e-r	մի՛ սիրեր	PROH √-TH-2SG
	má sir-e-r	մը՛ սիրեր			
2PL	mí sir-e-k ^h	մի՛ սիրեք	mí sir-e-k ^h	մի՛ սիրեք	PROH √-TH-2PL
	má sir-e-k ^h	մը՛ սիրեք			

31.3.3.6 Non-finite forms

[[Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 31.20. SWA and Istanbul have the same forms. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-ad̂z/ in SWA, and evidential participle /-er/ in SWA. The future participle is also called the future converb.]]

Table 31.20: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Istanbul dialect

Infinitive	սևորոշ	Istanbul sir-e-l	սիրելի	cf. SWA sir-e-l	սիրելի	√-TH-INF
Past	սևցեալ	sir-ad̂z	սիրած	sir-ad̂z	սիրած	√-RPTCP
		sir-er	սիրեր	sir-er	սիրեր	√-EPTCP
Future	սպաննի	sir-i-l-u	սիրելու	sir-e-l-u	սիրելու	√-TH-INF-FUT.CVB
		sir-i-l-ik ^h	սիրելիք	sir-e-l-ik ^h	սիրելիք	√-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 253.

31.3.3.7 Other complex tenses

For the participles, the forms /sir-ad̂z/ <սիրած> and /sir-e-l-u/ <սիրելու> are used to make many complex forms.

[[Throughout this section, Adjarian lists various complex tenses. He Adjarian doesn’t translate or explain the meaning of any these complex tenses. For the morphology, I provide a simple rule to describe it. For the semantics, I can somewhat guess their meaning based on similarities to SWA. The (?) marks my uncertainty in my translation, even after consulting with other SWA speakers.⁴ It’s generally difficult to find concrete semantic differences between some of these complex forms; see *Boyacioglu (2010)* for some pedagogically-oriented paradigms and their explanation.]]

[[In (1), Adjarian lists complex tenses build over the resultative participle with present tense-marking.]]

(1) Istanbul

- a. sir-ad̂z e-m
√-RPTCP aux-1SG
‘I have liked.’

⁴[[I thank George Balabanian for help in this.]]

սիրած էմ

Rule: Take the resultative participle, add the present auxiliary.

- b. sir- \widehat{adz} e-m e \mathcal{B} -er
 $\sqrt{-RPTCP}$ aux-1SG be-EPTCP
 ‘I have liked, apparently.’

սիրած էմ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the present auxiliary, add the word /e \mathcal{B} -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- c. sir- \widehat{adz} g- $\mathcal{a}ll$ -a-m
 $\sqrt{-RPTCP}$ IND-be-TH-1SG
 ‘I (will) have liked.’ սիրած գըլլամ

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’.

- d. sir- \widehat{adz} g- $\mathcal{a}ll$ -a-m e \mathcal{B} -er
 $\sqrt{-RPTCP}$ IND-be-TH-1SG be-EPTCP
 ‘I (will) have liked, apparently.’

սիրած գըլլամ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’, add the word /e \mathcal{B} -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- e. sir- \widehat{adz} g- $\mathcal{a}ll$ -a-m gor
 $\sqrt{-RPTCP}$ IND-be-TH-1SG PROG
 ‘I have been liking.’

սիրած գըլլամ գոր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.

- f. sir- \widehat{adz} g- $\mathcal{a}ll$ -a-m gor e \mathcal{B} -er
 $\sqrt{-RPTCP}$ IND-be-TH-1SG PROG be-EPTCP
 ‘I have been liking, apparently.’

սիրած գըլլամ գոր եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the indicative present form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /e \mathcal{B} -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- g. sir- $\widehat{ad\check{z}}$ əll- α -m (ne)
 $\sqrt{-RPTCP}$ be-TH-1SG SBJV
 ‘If I have liked.’
 սիրած ըլլամ (սէ)
 Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.
- h. sir- $\widehat{ad\check{z}}$ əll- α -m (ne) $\epsilon\kappa$ -er
 $\sqrt{-RPTCP}$ be-TH-1SG SBJV be-EPTCP
 ‘If I have liked, apparently.’
 սիրած ըլլամ (սէ) էդեր
 Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word / $\epsilon\kappa$ -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- i. sir- $\widehat{ad\check{z}}$ $\epsilon\kappa$ - α - \emptyset
 $\sqrt{-RPTCP}$ be-PST-1SG
 ‘I was liked.’
 սիրած էր
 Rule: Take the resultative participle, add the past perfective form of ‘to be’.
- j. sir- $\widehat{ad\check{z}}$ bidi əll- α -m
 $\sqrt{-RPTCP}$ FUT be-TH-1SG
 ‘I will have liked.’
 սիրած բիդի ըլլամ
 Rule: Take the resultative participle, add the future form of ‘to be’ (made up of /pidi/ plus the verb form).
- k. sir- $\widehat{ad\check{z}}$ bidi əll- α -m $\epsilon\kappa$ -er
 $\sqrt{-RPTCP}$ FUT be-TH-1SG be-EPTCP
 ‘I will have liked, apparently.’
 սիրած բիդի ըլլամ էդեր
 Rule: Take the resultative participle, add the future form of ‘to be’ (made up of /pidi/ plus the verb form), add the word / $\epsilon\kappa$ -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- l. sir- $\widehat{ad\check{z}}$ əll- α -l-u e-m
 $\sqrt{-RPTCP}$ be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG
 ‘I am to like.’ (there’s a sense of an obligatory and necessitative future)

սիրած ըլլալու էմ

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the present auxiliary.

- m. sir-ɑdʒ̣ ɛll-ɑ-l-u e-m ɛɛ-er
 √-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG be-EPTCP

‘I am be like, apparently.’

սիրած ըլլալու էմ եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the present auxiliary, add the word /ɛɛ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- n. sir-ɑdʒ̣ ɛll-ɑ-l-u ɛll-ɑ-m (ne)
 √-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV

‘If I will be liking.’ (or perhaps ‘If I am to be liking.’)

սիրած ըլլալու ըլլամ (սէ)

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- o. sir-ɑdʒ̣ ɛll-ɑ-l-u ɛll-ɑ-m (ne) ɛɛ-er
 √-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV be-EPTCP

‘If I will be liking, apparently.’ (or perhaps ‘If I am to be liking, apparently.’)

սիրած ըլլալու ըլլամ (սէ) եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /ɛɛ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

[[In (2), Adjarian lists complex tenses build over the resultative participle with past tense-marking.]]

(2) Istanbul

- a. sir-ɑdʒ̣ e-i-∅
 √-RPTCP AUX-PST-1SG

‘I had liked.’

սիրած էի

Rule: Take the resultative participle, add the past auxiliary.

- b. $\widehat{\text{sir-}\text{ad}\widehat{\text{z}}}$ e-i- \emptyset e x -er
 $\sqrt{\text{-RPTCP aux-PST-1SG be-EPTCP}}$
 ‘I had liked, apparently.’
 սիրած էի եղեր
 Rule: Take the resultative participle, add the past auxiliary, add the word /e x -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- c. $\widehat{\text{sir-}\text{ad}\widehat{\text{z}}}$ ց-ըլլ-այ-ի- \emptyset
 $\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG}}$
 ‘I would have liked.’
 սիրած զըլլայի
 Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’.
- d. $\widehat{\text{sir-}\text{ad}\widehat{\text{z}}}$ ց-ըլլ-այ-ի- \emptyset e x -er
 $\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG be-EPTCP}}$
 ‘I would have liked, apparently.’
 սիրած զըլլայի եղեր
 Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the word /e x -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- e. $\widehat{\text{sir-}\text{ad}\widehat{\text{z}}}$ ց-ըլլ-այ-ի- \emptyset gor
 $\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG PROG}}$
 ‘I had been liking.’
 սիրած զըլլայի գօր
 Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.
- f. $\widehat{\text{sir-}\text{ad}\widehat{\text{z}}}$ ց-ըլլ-այ-ի- \emptyset gor e x -er
 $\sqrt{\text{-RPTCP IND-be-TH-PST-1SG PROG be-EPTCP}}$
 ‘I had been liking, apparently.’
 սիրած զըլլայի գօր եղեր
 Rule: Take the resultative participle, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /e x -er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- g. $\widehat{\text{sir-}\text{ad}\widehat{\text{z}}}$ ղլլ-այ-ի- \emptyset (ne)
 $\sqrt{\text{-RPTCP be-TH-PST-1SG SBJV}}$
 ‘If I had liked.’

սիրած ըլլայի (ստ)

Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- h. sir-ɑdʒ̃ əll-ɑj-i-∅ (ne) ɛʁ-er
√-RPTCP be-TH-PST-1SG SBJV be-EPTCP

‘If I had liked, apparently.’

սիրած ըլլայի (ստ) եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /ɛʁ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- i. sir-ɑdʒ̃ bidi əll-ɑj-i-∅
√-RPTCP FUT be-TH-PST-1SG

‘I would have liked.’

սիրած բիդի ըլլայի

Rule: Take the resultative participle, add the past future form of ‘to be’ (made up of /pidi/ plus the verb form).

- j. sir-ɑdʒ̃ bidi əll-ɑj-i-∅ ɛʁ-er
√-RPTCP FUT be-TH-PST-1SG be-EPTCP

‘I would have liked, apparently.’

սիրած բիդի ըլլայի եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the past future form of ‘to be’ (made up of /pidi/ plus the verb form), add the word /ɛʁ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- k. sir-ɑdʒ̃ əll-ɑ-l-u e-i-∅
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG

‘I was (going) to like.’

սիրած ըլլալու էի

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the past auxiliary.

- l. sir-ɑdʒ̃ əll-ɑ-l-u e-i-∅ ɛʁ-er
√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB AUX-1SG be-EPTCP

‘I was (going) to like, apparently.’

սիրած ըլլալու էի եղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of ‘to be’ (with suffix /-u/), add the past auxiliary, add the word /ɛʁ-er/ ‘it

apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

m. sir-ɑdʒ̣ əll-ɑ-l-u əll-ɑj-i-∅ (ne)

√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV

'If I was going to like.'

սիրած ըլլալու ըլլալի (սէ)

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of 'to be' (with suffix /-u/), add the subjunctive past form of 'to be', add the subjunctive marker /ne/.

n. sir-ɑdʒ̣ əll-ɑ-l-u əll-ɑj-i-∅ (ne) ɛʁ-er

√-RPTCP be-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV be-EPTCP

'If I was going to like, apparently.'

սիրած ըլլալու ըլլալի (սէ) էղեր

Rule: Take the resultative participle, add the future converb form of 'to be' (with suffix /-u/), add the subjunctive past form of 'to be', add the subjunctive marker /ne/, add the word /ɛʁ-er/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

[[In (3), Adjarian lists complex tenses build over the future converb with present tense-marking.]]

(3) Istanbul

a. sir-e-l-u e-m

√-TH-INF-FUT.CVB aux-1SG

'I will like.'

սիրելու էմ

Rule: Take the future converb, add the present auxiliary.

b. sir-e-l-u e-m ɛʁ-er

√-TH-INF-FUT.CVB aux-1SG be-EPTCP

'I will like, apparently.'

սիրելու էմ էղեր

Rule: Take the future converb, add the present auxiliary, add the word /ɛʁ-er/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

c. sir-e-l-u g-əll-ɑ-m

√-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG

'I would like.'

սիրելու գըլլամ

Rule: Take the future converb, add the indicative present form of ‘to be’.

- d. sir-e-l-u g-əll-a-m ԵՅ-er
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG be-EPTCP
 ‘I would like, apparently.’
 սիրելու գըլլամ էղեր
 Rule: Take the future converb, add the indicative present form of ‘to be’, add the word /ԵՅ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- e. sir-e-l-u g-əll-a-m gor
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG PROG
 ‘I am going to like.’ (with a meaning that I will (in the future) intend to like) (?)
 սիրելու գըլլամ գոր
 Rule: Take the future converb, add the indicative present form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.

- f. sir-e-l-u g-əll-a-m gor ԵՅ-er
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-1SG PROG be-EPTCP
 ‘I am going to like, apparently.’ (?)
 սիրելու գըլլամ գոր էղեր
 Rule: Take the future converb, add the indicative present form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /ԵՅ-er/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- g. sir-e-l-u əll-a-m (ne)
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV
 ‘If I were to like.’ (?)
 սիրելու ըլլամ (նէ)
 Rule: Take the future converb, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.

- h. sir-e-l-u əll-a-m (ne) ԵՅ-er
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-1SG SBJV be-EPTCP
 ‘If I were to like, apparently.’ (?)
 սիրելու ըլլամ (նէ) էղեր
 Rule: Take the future converb, add the subjunctive present form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /ԵՅ-er/ ‘it

apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

- i. sir-e-l-u eɁ-ɑ-∅

√-TH-INF-FUT.CVB be-PST-1SG

'I am to have been liked.' (?) (some sort of passive meaning)

սիրելու եղա

Rule: Take the future converb, add the past perfective form of 'to be'.

- j. sir-e-l-u bidi əll-ɑ-m

√-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-1SG

'I will like.'

սիրելու բիդի ըլլամ

Rule: Take the future converb, add the future form of 'to be' (made up of /pidi/ plus the verb form).

- k. sir-e-l-u bidi əll-ɑ-m eɁ-er

√-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-1SG be-EPTCP

'I will like, apparently.'

սիրելու բիդի ըլլամ եղեր

Rule: Take the future converb, add the future form of 'to be' (made up of /pidi/ plus the verb form), add the word /eɁ-er/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

Original page number 254.

[[In (4), Adjarian lists complex tenses build over the future converb with past tense-marking.]]

(4) Istanbul

- a. sir-e-l-u e-i-∅

√-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-1SG

'I was going to like.'

սիրելու էի

Rule: Take the future converb, add the past auxiliary.

- b. sir-e-l-u e-i-∅ eɁ-er

√-TH-INF-FUT.CVB AUX-PST-1SG be-EPTCP

'I was going to like, apparently.'

սիրելու էի եղեր

Rule: Take the future converb, add the past auxiliary, add the word /eɁ-er/ 'it apparently became' which provides an evidential meaning of uncertainty.

- c. sir-e-l-u g-əll-aj-i-∅
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG
 ‘I would had liked.’
 սիրելու գըլլայի
 Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’.
- d. sir-e-l-u g-əll-aj-i-∅ ԵԽ-ԵՐ
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG be-EPTCP
 ‘I would had liked, apparently.’
 սիրելու գըլլայի եղեր
 Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the word /ԵԽ-ԵՐ/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- e. sir-e-l-u g-əll-aj-i-∅ gor
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG PROG
 ‘I was going to be liking.’ (with a meaning that I was (in the future) intending to like) (?)
 սիրելու գըլլայի գոր
 Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/.
- f. sir-e-l-u g-əll-aj-i-∅ gor ԵԽ-ԵՐ
 √-TH-INF-FUT.CVB IND-be-TH-PST-1SG PROG be-EPTCP
 ‘I was going to be liking, apparently.’ (?)
 սիրելու գըլլայի գոր եղեր
 Rule: Take the future converb, add the indicative past imperfective form of ‘to be’, add the progressive marker /gor/, add the word /ԵԽ-ԵՐ/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.
- g. sir-e-l-u əll-aj-i-∅ (ne)
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV
 ‘If I were going to like.’
 սիրելու ըլլայի (սէ)
 Rule: Take the future converb, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/.
- h. sir-e-l-u əll-aj-i-∅ ne ԵԽ-ԵՐ
 √-TH-INF-FUT.CVB be-TH-PST-1SG SBJV be-EPTCP
 ‘If I were going to like, apparently.’

սիրելու ըլլայի նէ եղեր

Rule: Take the future converb, add the subjunctive past form of ‘to be’, add the subjunctive marker /ne/, add the word /եք-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

- i. sir-e-l-u bidi əll-qj-i-Ø
 √-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-PST-1SG

‘I was going to like.’

սիրելու բիդի ըլլայի

Rule: Take the future converb, add the past future form of ‘to be’ (made up of /pidi/ plus the verb form).

- j. sir-e-l-u bidi əll-qj-i-Ø Եք-եր
 √-TH-INF-FUT.CVB FUT.CVB be-TH-PST-1SG be-EPTCP

‘I was going to like, apparently.’

սիրելու բիդի ըլլայի եղեր

Rule: Take the future converb, add the past future form of ‘to be’ (made up of /pidi/ plus the verb form), add the word /եք-եր/ ‘it apparently became’ which provides an evidential meaning of uncertainty.

31.4 Literature

As we said above, the Istanbul dialect is still not studied. The innumerable manuscripts that are written in this dialect (newspapers, novels, fables, proverbs, folk songs, especially comedic writings and comedies) generally don’t have the needed scientific accuracy. The latter condition can be satisfied by my collection of Istanbul-Armenian oral literature, from which only a part was published in the Ազգագրական Հանդես [*Ethnographic Magazine*], volume 9 (Թ.), page 160-196. As a text sample, I place here the following real case, which is a letter of mine written with the scientific orthography.

31.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Ան իրինգունը Բեռլինը-Դերե գացեր էի, ձովին քենարը վեր վար փիյացա (պտոյտ)■
զընէի գոր: Բանէ մը խաբար չունինք: Մէյ մըն ա դէսնաս բաֆօրը եգավ, մէչէն
խընջախընջ մարքթիքը դուրս թափեցան. ամմէնուն ըռէնզը նեդեր, բէնզըբեթը..■

Original page number 255.

... դեղներ, իրարու հեղ խօսել-խօրաթել բիլէ չիքա (չկայ): Հրանդը դէմս էլավ.
մօղեցա, ծառքս օմուզի դրի, – Ի՞նչ գա, ա՛խբար, ըսի:

– Սո՛ւս եղիր, ըսավ գամաց ծանօժ մը, բան չիքա, գամաց խօրաթել, բաղին
վրա ջանջ գա (ծածկաբանութիւն որ կը նշանակէ «լսող օտար մարդ կայ»):

Երգուքնիս քօժ քօժի՛ բերանիս բաբընծած՝ իսգելէէն անցանք փիյացան: Օրթալըխը■
մարթ մարթասանք չմնաց. ամմէն մարթ դուն վագեց: Նայեցա քի մեզի լսող
չիքա, նօրէն դարցա Հրանդին:

– Է՛, Հրանդ, ըսէ նայինք, լեզույիթ դագը բան մը գա ամա, գը բահես գոր:

– Տոյց եղավ, ցո՛ւյց... ըսավ գամաց ծանօժ մը:

– Ձօ ի՛նչ գըսես, ցո՛ւյց մի...

– Հա, Հնչագյանները Բաբա-Ալին գօխեր են, քանի մը ասգեր մեռցուցեր են.
Դաշիգները դուրս թափեցան, գարգին, ջարթեցին, հագարէն էլէլ հայ մեռցուցեր■
են. անջախ խանութիս գօցեցինք, քեթթիւ փախանք, ինքըզինքնիս բաֆօր
(շոգենաւ) նեդեցինք:

– Ձօ ի՛նչ գըսես բէ՛: Ադ ի՛նչ գէշ խաբար դուվիր ինծի:

– Ասիգա գաթը շաղօսը ըլլար բիդի. ինգիլիզին զըռխըլները եգած շարված
են Չանախ-խալէին քենարը. չըթի մը գը բեքլէէին գօր. աս ցույցը մա՛խսուսդան
ըրին քի, Դաշիգները էլլան հայերը ջարթէն, ինգիլիզներն ա «Վա՛յ, դուն հայերը
գը ջարթէ՞ս գօր մի» ըսելով՝ էլլան, յալլահ, Չանախ-խալէն գօխէն, դի՛ւզ Սդամբօլին■
վրան...:

Սիրոս թըվըր թըվըր նեդէլ բաշլայեց. ինդա՞մ մի՛ լա՞մ մի. ան թաքքէյին
գուզէի քի Հրանդին փաթըղվիմ՝ Էրեսը, բերանը բաքնէմ:

– Աս քիշեր ջամփա բիդի էլլան, ըսավ էյեր քի գես քիշերին թօփի-թիւֆէնզի
ծաներ առնես նէ, հիչ չվախնաս, ինգիլիզներն են. մեզի ագաղէլու բիդի գան:

Ասանգ խաբար մը գը բահվի՞. դուն վագեցի. նայեցա քի սուֆրան դրեր են,
հարըս, մարըս, Հերսիյան, Արմէնույին, Հայգը նստեր էր, ընծի գը բեքլէէն գօր:
Բանէ խաբար չունին:

– Ա՛սօր վարը գռիվ եղեր է. հայերը Բաբա-Ալին առեր են...

Original page number 256.

հագարէն էլէլ հայ ջարթըվեր է. ամա վախնալու բան չիքա. աս քիշեր ինգիլիզին■
զըռխըլները Չանախ-խալէն բիդի գօխէն, Բօլխսին վրա բիդի գան, քաղաքը
բիդի առնես, մեզի թաքաւօրուքին բիդի դան:

Ամմենը դեղերնուն վեր ցաթագցին. ուրախութանսուն ինչ ընելին չիյդեն. Հայգը
բաշլայեց ծառքվըները իրարու գարնել. հարըս «Ա՛Ֆերիմ հայեր, ըսավ. տեսա՞ր
մի, գնիգ, էս քեզի չեի՞ ըսեր գոր քի աս դարի մո՛ւթլախա ազադութին մը բիդի
ըլլա»: - «Է՛, ըսավ մարս ա, էս ա չեի՞ ըսեր գոր քի սա ազգըս քանի մը օր է գը
խաղա գոր. բան մը բիդի ըլլա ամմա, ինչ ըլլալիքը չիյդեի»:

- Թող ըլլա՛, թող ըլլա՛. աս ձերութանս՝ բաց ազգով մէյ մը սա թաքավորնիս
դեսնամ դէ, բաշխա բան չեմ ուզեր Ասծուծմէ... հիչ բան մը չգրընամ ըներ նե՞
հիչ չէ նէ բիդի էրթամ ասգերներուն համար փրինծ ըսողգելու:

Հացրենիս գերանք, էս իմ օդաս քաշվեցա, հարս, մարս, քուրերս, ախբարս
ալ իրենց դեղերը քաշվեցան բառգեցան: Ամա վօրի՞ն քունը գը դանի: Ազգըս
բաց գը բեքլեմ գոր քի հա հիմա գուքան ինգիլիզները, հա հիմա:

Գէս քիշերը անցեր էր. մէյ մըն ալ բո՛ւմբ... ձան մը էլավ. մգիգ ըրի. ձանը
կըղրեցավ. աջաբա անդաջի՞ս էգավ գըսեմ. քիչ մը բեքլեցի, դեսա քի չէ, բո՛ւմբ...
ձան մը դահա էլավ. բո՛ւմ... գենէ էղեվէն, գենէ էղեվէն...: Ալթըխ շիւփէ չմնաց:

Հարս անթիի օդայեն ձան դուվավ.

- Ձօ՛, Հրա՛յնա, արթո՞ւն էս...:

- Արթուն էմ, հա՛յրիգ...:

- Գը լւե՞ս գոր, ի՞նչ է աս...,

- Գը լւեմ գոր, անօ՛նք էն...:

Ձաները էղեվէ էղեվ շադձան. դեռեգներնուն ցաթագցինք, փենջիրեին առչեվը
վագցինք, ձօվին հեռուները գը նայինք գոր... խօրունգէն էգած ձան մըն էր,
թամամ գրագին թօփին ձանը գըլմաներ... ձանէն յեթն ալ բարագ լուս մը գելար,
ձօվին վրայէն խըզըլըմի բէս գը գարներ գասներ գոր:

- Ինգիլիգին թօփերն էն, ըսինք. Չանախ-խալէն առին...:

- Է՛ Չանախ-խալէն մինչեվ հօս թօփի ձանա գուքա՞. քանի՞ սահաթվան
ջամփա-յ-է:

Original page number 257.

- Օր մը գը քաշէ ամա, ասօր ինգիլիգ գըսեն... ինգիլիգին ինչ ըլլալը գիդե՞ս...

- Ադօր խօ՞սք գա. բեքի-ա քի (թերես եւ) Չանախ-խալէն առեր էն դէ. Սիլիվրիին
յա Չաթալային բացերն էն:

- Ադանգ ըլլալու է:

Խնդումնիս փօրերնիս բահած, հեմ վախօվ, հեմ ուրախութիւնօվ սիրդերնիս
լեցունգ, ինչ ընենք չիյգենք. աշվըներնիս ձօվին դևգեր գը բեքլենք գոր: Ձաները
էրթալօվ շադձան... Մէյ մըն ալ մեգ օրօդում մը, մեգ գիւրիւլթի-փաթըրդը մը,
խըզըլըմ, սաղանախի բէս արգեվ մը, արգե՛վ մը քի դուներնիս հեմէն դեղէն
քշէ՞ դանի ձօվը լեցունէ բիդի: Արգեվին խըզէն օլուփները թեվերու բէս նեղել
բաշլայեցին, թավանին հին ու մին դեղերէն ջուրը շառըլ-շուռուվ գը վագէ, ասդին
գօցենք՝ անթին գը վագէ, անթին գօցենք՝ ասդին գը վագէ:

– Առի՞ր մի հիմա ինգիլիզը, ըսավ հարըս:

Հեռույն էգա՞ծ ծաները օրօդումի ծան է եղեր, լուսն ա խըզըլըմին իլեն չըմչըրախին
փառըլթըն... մենք ա ինգիլիզը եգավ ըսելեն՝ գը բեքլենք գոր:

Ինչ օր քեզի քրեցի նե՝ մինազ մեզի չեղավ. ամմենուն դունն ա ասանգ եղավ, հեմ հայ, հեմ դաջիգ: Վարը (Վոսփորի հայերը այսպես կը կոչեն բուն Պօլիսը) դահա խըյախ եղեր է. փիւթին դաջիգները հայերուն դուները լեցվեր են, «Հիմա ինգիլիզը բիդի դա՝ փիւթին դաջիգները ջարթե բիդի, Ասձուձու սիրուն, աղբար դարվան դրացնութան սիրուն՝ մեզի ծագ մը խօթեցեք բահեցեք» ըսելեն:

32 Rodosto

32.1 Background and literature

Original page number 258.

In European Turkey, there is only one Armenian settlement that still preserves the Armenian language: the settlement of Rodosto and Malkara. The two are neighbors and are heavily-Armenian cities. Other places, such as Silivri, Çatalca, Çorlu, Gyumyurdjina, Edirne, and so on are all entirely Turkish-speaking.

The Armenian dialect of this region is still not studied. There is not even a line written from the Rodosto language. There is only a folk prayer from Malkara, published in Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 756.

In the summer of 1910, with the goal of studying Armenian dialects, I passed through Rodosto, where I prepared a study of the dialect by working with Armenologist and philologist Tigran Efendi Paghtikian (Մեծ. Տիգրան Էֆ. Պաղտիկեան: [[*SEA*: /tigran paɣtikjan/, *SWA*: /dik^hran bawdigjan/]]). I extract the following succinct sketch from this unpublished work of mine.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 214).*]]

32.2 Phonology

32.2.1 Sound changes

32.2.1.1 Consonant changes

32.2.1.1.1 Laryngeal changes The dialect of Rodosto does not differ much from the dialect of Istanbul. The sound system is already the same. The consonants here have only two degrees: voiced and voiceless aspirated.

But in the dialects of Rodosto and Istanbul, there are many large differences. The Old Armenian voiceless unaspirated sounds have become voiced here, and the voiceless aspirated sounds have stayed voiceless aspirated as in other dialects. But in contrast, the voiced consonants have become voiceless aspirated.

This sound change, which is characteristic of also the Tigranakert and Malatya dialects, is very interesting from the point of view of the pronunciation of the

literary Western language. As we know, the Classical voiced consonants are pronounced as voiceless aspirated in the Western literary language (/p^h, k^h, t^h/ from CA /b, g, d/ <բ, գ, դ>, and so on); this is in contrast to even the vernacular language of Istanbul, where these same consonants...

Original page number 259.

... become voiced sounds. This is such that the duality of pronunciation is the most common phenomenon for Western Armenians. When an Istanbul Armenian speaks at home, he pronounces as in (1a), while if he is talking to a literary person, he will say with the literary pronunciation as in (1b).

- (1) a. Istanbul
- i. dur-ə bɑts^h
door-DEF open.IMP.2SG
'Open the door.'
դուռը բաց
 - ii. dur-ə ɡɔts^h-e-∅
door-DEF close-TH-IMP.2SG
'Close the door.'
դուռը օգտ
- b. cf. SWA as spoken by an Istanbul speaker
- i. t^hur-ə p^hɑts^h
door-DEF open.IMP.2SG
'Open the door.'
թուռը փաց (standard: դուռը բաց)
 - ii. t^hur-ə k^hɔts^h-e-∅
door-DEF close-TH-IMP.2SG
'Close the door.'
թուռը օգտ (standard: դուռը օգտ)

[[To clarify, the Istanbul form is more conservative with respect to the voicing values in Classical Armenian. The stops and affricates in the above Istanbul forms would be pronounced essentially the same as in Classical Armenian: /durən/ <դուռն> 'door', /bɑts^h/ 'open' <բաց>.]

The duality of this pronunciation has always been surprising for researchers. Every person has had the idea that literate Istanbul Armenians have created the aforementioned pronunciations using an artistic style. But the way of pronunciation for Rodosto, combined with Tigranakert and Malatya, comes to finally

remove this useless concept, and it proves that the literary pronunciation of Istanbul, is the work of Armenian migrants who came from these areas. The first literate people of Istanbul of course belong to this same migrant group, and they have also introduced their way of pronunciation, just as how now the Istanbul Armenians spread it across the provinces.

It remains to be asked how this pronunciation of voiceless aspirated sounds originated in the dialects of Rodosto, Malatya, and Tigranakert.

In my opinion, the path for this sound change is the voiced aspirated consonants. Rodosto, Malatya,¹ and Tigranakert previously had voiced aspirated consonants, instead of the Old Armenian voiced consonants. The voiced aspirated sounds, because of their contained breath /b^h, g^h, d^h, dʒ^h, dʒʰ/ (<bh, gh, dh, jh>), still present a certain level of voiceless aspiration till today, such that an untrained ear would hear them as voiceless aspirated. In this, the French here have the same sounds as <p, k, t>. It is this breath which, by getting a bit stronger, the preceding element became voiceless, and this created the group of voiceless aspirated consonants.

32.2.1.2 Monophthong vowel changes

32.2.1.2.1 Classical Armenian /e/ <ե> For the changes in vowels and diphthongs, we note that Classical /e/ <ե> became /e/ <է> (in all situations, except for the words in Table 32.1).

Table 32.1: Change from Classical Armenian /e/ <ե> to /je/ <յէ> in the Rodosto dialect

	Classical Armenian	> Rodosto	cf. SEA
‘T’	es Ես	jes յէս	jes Ես
‘when’	erb Երբ	jep ^h յէփ	jerp ^h Երբ
‘song’	erg Երգ	jerk ^h յէրք	jerk ^h Երգ

32.2.1.2.2 Classical Armenian /o/ <ո> The Classical /o/ <ո> becomes /vo/ <վո> at the beginning of monosyllabic words; it becomes /o/ <ո> everywhere else.

32.2.1.3 Diphthongal vowel changes

The diphthongs changed as follows:

¹[[The original page had <Մալկարացիք>. But on page 306, Adjarian provides an erratum that this should be <Մալաթիացիք>; I fixed it.]]

- CA /ɑj/ <ւյ> → /ɑ/ <ւ>
- CA /oj/ <ոյ> → /u/ <ու>
- CA /iʷ/ <իւ> → /u/ <ու>

32.3 Morphology

32.3.1 Noun inflection or declension

In the grammar, the declensions have no differences at all from Istanbul. For words with the CA ending /-ut^hiʷn/ <-ուփիւս>, the ablative is only a repeated /n/ <ւ> (Table 32.2).

Table 32.2: Ablative marking of nominalizer suffix from Classical /-ut^hiʷn/ in the Rodosto dialect

	‘greatness’		‘greatness (ABL)’	
Classical Armenian > Rodosto	metsut ^h iʷn	մեծուփիւս	metsut ^h en-ē	մեծութենէ
cf. SWA	medzūt ^h yn	մեծութիւս	mendzūt ^h en-ne	մենծութենէ
cf. SEA	metsut ^h jun	մեծություն	metsut ^h jun-its ^h	մեծությունից

32.3.2 Numeral formation

For the numeral adjectives, what is...

Original page number 260.

interesting are the words in Table 32.3a, which are however present in Istanbul and other areas, where they require Armenian units during enumeration. In contrast, in Rodosto, the units are also Turkish, as in Table 32.3b; whereas the other decades (10-60) take Armenian units.

[[To clarify, he means that Rodosto has borrowed Turkish numerals to replace some Armenian numerals.]]

Table 32.3: Borrowed numerals in the Rodosto dialect

	Rodosto		Turkish	cf. SEA	
a. ‘70’	jet ^h mif	յէթմիշ	<yetmiş>	jot ^h anasun	յոթանասուն
‘80’	sek ^h sen	սէքսէն	<seksen>	ut ^h sun	ութսուն
‘90’	doḡsan	դոխսան	<doksan>	innəsun	իննսուն
b. ‘75’	jet ^h mif bef	յէթմիշ բէշ	<yetmiş beş>	jot ^h anasun hinḡ	յոթանասուն հինգ
‘81’	sek ^h sen bir	սէքսէն բիր	<seksen bir>	ut ^h sun mek	ութսուն մէկ
‘93’	doḡsan ʷtj ^h	դոխսան իւշ	<doksan üç>	innəsun jerek ^h	իննսուն երեք

32.3.3 Pronoun inflection or declension

The pronouns are also the same as in Istanbul. Here we find that the 1SG accusative is /jes/. For the others, notable forms are in Table 32.4, which are either dative or accusative in Istanbul, but they are only dative in Rodosto.

Table 32.4: Sample of dative pronouns in the Rodosto dialect

dative 1SG ‘to me’	indzi	իւձի
dative 1PL ‘to us’	mezi	մէզի
dative 2SG ‘to you’	k ^h ezi	քէզի
dative 2PL ‘to you’	ts ^h ezi	ցէզի

The accusative forms are in Table 32.5.

Table 32.5: Sample of accusative pronouns in the Rodosto dialect

accusative 1PL ‘to us’	mez	մէզ
accusative 2SG ‘to you’	k ^h ez	քէզ
accusative 2PL ‘to you’	ts ^h ez	ցէզ

For the third person pronouns, we cite the words in Table 32.6 and so on.

[[*Note that Adjarian calls them as just third person pronouns, but based on their SWA cognates, these pronouns act as third person demonstrative pronouns.*]]

Table 32.6: Sample of third person demonstrative pronouns in the Rodosto dialect

Singular ‘this’		Singular ‘these’	
as	աս	asonk ^h	ասօնք
asiga	ասիգա	svonk ^h	սվօնք
asigag	ասիգագ		
asigagə	ասիգագը		
səviga	սըվիգա		
səvigagə	սըվիգագը		

32.3.4 Verb inflection or conjugation

32.3.4.1 Theme vowel changes

In conjugation, the Classical vowel /e/ <ե> becomes /i/ <ի> next to nasals.

[[To clarify, Adjarian provides the paradigm of the indicative present (Table 32.7. In SWA, the theme vowel for a verb like ‘to like’ stays a constant /e/. But in Rodosto, the theme vowel changes to /i/ before nasal suffixes.]]

Table 32.7: Theme vowel changes in the indicative present <ւերկայ> of the verb ‘to like’ in the Rodosto dialect

	Rodosto		cf. SWA	
1SG	ցə sir-i-m	զը սիրիմ	ցə sir-e-m ‘I like’	կը սիրեմ
2SG	ցə sir-e-s	զը սիրես	ցə sir-e-s	կը սիրես
3SG	ցə sir-e-∅	զը սիրէ	ցə sir-e-∅	կը սիրէ
1PL	ցə sir-i-nk ^h	զը սիրինք	ցə sir-e-ŋk ^h	կը սիրենք
2PL	ցə sir-e-k ^h	զը սիրեք	ցə sir-e-k ^h	կը սիրեք
3PL	ցə sir-i-n	զը սիրին	ցə sir-e-n	կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

32.3.4.2 Progressive marking with /gor, go, or/ <զօր, զօ, օր>

The progressive is formed with the formative /gor/ <զօր>, against which we sometimes find /go/ <զօ> or /or/ <օր> (Table 32.8.

Table 32.8: Variation in progressive marking in the Rodosto dialect

	Rodosto		cf. SWA	
‘I am eating’	ց-ւձ-ի-մ gor	զուղիմ զօր	ց-ւձ-ե-մ gor	կ’ուլտեմ կոր
	ց-ւձ-ի-մ go	զուղիմ զօ		
	ց-ւձ-ի-մ or	զուղիմ օր		
	IND eat-TH-1SG PROG		IND eat-TH-1SG PROG	

[[To clarify, in SWA, the present progressive is formed by adding the progressive enclitic /gor/ after the indicative present. In Rodosto, the shape of this progressive marker can vary.]]

32.3.4.3 Archaism in the past plural suffix

The 1PL of the imperfective and perfective has the vowel /a/ <ւա> (Table 32.9), similarly to the dialects of Sebastia ([[§27.4.3.4]]) and Akn ([[§26.3.2.3]]).

[[For the 1PL, the past marker is /-i-/ for SWA. But in Rodosto, it is /-a-/ like in CA. The past suffix is used in the indicative past imperfective and the past perfective.]]

Table 32.9: Past IPL marking in the Rodosto dialect

	Classical Armenian	> Sebastia	cf. SWA
indc. past impf. 'we would like'	sir-ē-α-k ^h like-TH-PST-1PL սիրեաք	gə sir-e-α-nk ^h IND like-TH-PST-1PL գը սիրեանք	gə sir-ej-i-ηk ^h IND like-TH-PST-1PL կը սիրեիք
past perfective 'we liked'	sir-e-ts ^h -α-k ^h like-TH-AOR-PST-1PL սիրեցաք	sir-e-ts ^h -α-nk ^h like-TH-AOR-PST-1PL սիրեցանք	sir-e-ts ^h -i-ηk ^h like-TH-AOR-PST-1PL կը սիրեիք

32.3.4.4 Future marking

[[In SWA, the future is marked by adding the proclitic /bida/ before the finite verb. If the finite verb is the present form, then the construction marks the simple future; else if the finite verb is the past imperfective form, then the construction marks the past future. Rodosto presents some variation, as Adjarian describes.]]

The future is built with the formative /bədə/ <բըդը>, which can be placed also after the verb (2).

- (2) 'I will like'
- Rodosto
bədə sir-i-m
FUT like-TH-1SG
բըդը սիրիմ
 - Rodosto
sir-i-m bədə
like-TH-1SG FUT
սիրիմ բըդը
 - cf. SWA
bidi sir-e-m
FUT like-TH-1SG
պիսի սիրեմ

It shortens to /bəd/ <բըդ> next to vowels (3).

- (3) 'I will do'
- Rodosto
bəd an-i-m
FUT do-TH-1SG
բըդ անիմ

- b. cf. SWA
 bidi ən-e-m
 FUT do-TH-1SG
 պիտի ընեմ

The old ones also have /bədər/ <բըդըր>, which originates from the CA form /piti or/ <պիտի որ> ‘it is necessary that’ (4).

- (4) a. ‘I will like’
 i. Rodosto
 bədər sir-i-m
 FUT like-TH-1SG
 բըդըր սիրիմ
 ii. cf. SWA
 bidi sir-e-m
 FUT like-TH-1SG
 պիտի սիրեմ
- b. ‘I was going to like’
 i. Rodosto
 bədər sir-ej-i-Ø
 FUT like-TH-PST-1SG
 բըդըր սիրէի
 ii. cf. SWA
 bidi sir-ej-i-Ø
 FUT like-TH-PST-1SG
 պիտի սիրէի

32.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.]]

Adjarian’s source: These two articles were narrated especially to me by a large group of happy young people from Rodosto, and their chief was the grocer Mr. Hakop Malakian (պր. Յակոբ Մալաքեան; [[SEA: /hakop malak^hjan/, SWA: /hagop^h/]])**■**
 I wrote this with the scientific orthography.

32.4.1 Sample 1

Դարի մը մենք չէթելով (խումբ) էլանք Իշէն քացանք. ջանփան ջուռչինանսիս (մեր խեղկատակութիւն) շաղ ղըյախ էր. արաբային եռչին ըռէյիզը նսդած էր. սահաթը քիշերվան ալ օխղն ու գետը գար. ըռէյիզը թէնջիրէ մը ղափուսխան ցառքը փռնած...

Original page number 261.

... Եր. ան քանի՛ արաբան գերեա գօ նէ՛ իշդար մէջը յէղ գա նէ վրան քլօխը մէյ մը արաւ: Ինչ է նէ. վէ՛լասըլ (վերջապետ) Աղային ախփուրը հասանք: Օնդօղօցը մեր արաբաջին իշգիւզարութիւն մ'անէլ ուզէց, մանդաներուն չըլբըրէն (սանձ) փռնէց, ի՛շդար ղուվէթ ուներ նէ՛ քաշէց էշօղլուն: Գուզէ՞ս արաբան բաթմիշ ըլլա չամուռին մէջը Մանդաները բաթմիշ էղան, բօյունդուրըլը (լուճ) գօյրեցավ, մէնք ըսես նէ՛ ամեննիս ա մեգիգ մեգիգ՝ փաչերնիս սօթդած՝ չափուռ չուփուռ չուրերէն թուս էլանք: Հիմա բաշլէյեցանք Չիրիշին փօթուռին ղալայը գօխէլ (հայիոյել):■ Չիրիշ ըսածս ա՛ ղաթըր մը գա նէ վերը՝ ան հայվանն է: Ի՛նչ է նէ. չերգընցընինք, բերքէթ աս արաբաջիին աոխադաշը՝ Չըմբըն ալ մեգդէլ էր: Շը՛ փղիյի (իսկոյն)■ անօր է եօքիւզներուն բոյունդուրուխները աս մերիսին թախմիշ արանք. աս էշօղլու ալ գէնէ գօյրեցավ: Յէթըր քացանք քօվի հարմանէն բօյունդուրուխ մը քերվէցանք (ծծկ. գողնալ): Բերքէթ անօր վօր մեգ գէօլէն սելամէթը հանէց: Ալթըլի■ ջանփանիս ըռահաթ ըռահաթ քացանք: Լաքին քիշ մ'անթին գուզէ՞ս բայիրէն վար թախըր թուխըր արաբան թօնգօլեցավ, թէքիրլախին մեգը գօյրեցավ...:

32.4.2 Sample 2

- Ձէ Արթին, վո՞ւրգէ գուքաս գոր: Շադօնց է քէգ դեսած չէյի:
 - Հօ՞ս էյի վօր դեսնայիր:
 - Հաբա վո՞ւր էիր:
 - Չիրդէ՞ս... Բօլիս չէյի՞ յա՛:
 - Յէ՞փ քացիր:
 - Ջանըմ. Ըսթանբօլէն բօսթանջի մը եգեր էր մալ առնելու համար, յես խանդըրմիշ■ արավ՝ ըսավ քի «աս դարի խարփուզը վերը աղէգ գը փռնըվի գօր». շիրդագը հէ՛մէն հավըրցա: Երգու խայրիս փռնէցի, խարփուզները լեցուցի, յալլահ Ըսթանբօլ:■ Իրիգվան թեմ, սահաթը սանգ գեսի վրա էր, ջանփա էլանք: Ինչվանք Երէյիլի փացերը ըռահաթ քացանք: Է՛հ, իշդէ մուրըր աղէգ մը գօխած էր՝ մէյ մըն ա խըյախ լօթօս մը բաշլայեց փչել... Հիմա ի՞նչ անինք... Բերքէթ խափդանսիս իւշիւզար մարթ էր. Շաշըրմիշ չարավ. դիմէնին քլօխը անցած՝ խայրըրը աղէգ քշէց. անագ վօր գիւշբէլեգիւշ ինքըրգինքնիս Սիրիվլի նեղէցինք: Ան քիշերը հօն լուսցուցանք. Երթեսի օրը ուզած հավանսիս քդանք, ...

Original page number 262.

... քանի մը սահթըվան մէջ Ըսթանբօլ՝ Սանդըք-Բուրուն Էրգաթ Լեդէցիկը: Ինչ Է Նէ, Էլանք, խարփուզները բարբեցանք: Էգու դէս քի, Ի՞նչ փիյացա... չըսէ՞ս քի հարցունօղ Էղա՞վ մի... մէր իսէ աս դարի հիվընդութին գա ըսելով՝ ժողովուրթը վախցուցեր ին, անմէն մարթ խարթուզ ուղելը գը վախնա գօ. անագ վօր իրէք հարու հիսսուն խուռուշ գէնօվ ցեռվընուս դէՖ արիկը քացավ:

– Է, հիմա Ի՞նչ բըդ անէս:

– Ի՞նչ բըդ տնիմ... գէնէ յես իմ թեռլիքջութանս նայիմ. ա՛խփար, գէնաաթէն աղէգ փան գա՞. «գէնաաթը Էլմաս բիլէգիգ Է» ըսեր ին Նէ՝ բօշ դէղը չէ՛ յա՛: Չաթէն Էռչի վարբէդս ա յես դէսաձին բէս՝ գէնէ քօվը գանչեց, յէթմիշ բէշ խուռուշ հաՖթալըխօվ: Ի՞նչ մէխքըս բահիմ. Նօրէն գէնաաթիս բըղը նսդիմ վէ՛սսելամ:

32.4.3 Malkara

Adjarian's source: See Բիւրակն [*Byurakn*] 1898, page 756.

Հանսա Երթանք Գալիլիա,

Գալիլիա լեռ մը կայ,

Լեռան մէջը ծով մը կայ,

Ծովուն մէջը ծառ մը կայ,

Ծառին վրայ բուն մը կայ,

Բունին մէջը օձ մը կայ

Օձն օխտը պտուկ ունի.

Կթեցիկը մակրդեցիկը,

Տիկ մը պանիիր կոխեցիկը.

Ով կերաւ՝ արմնցաւ,

Ով չկերաւ՝ զարմացաւ.

Աչք տուողին աչքը ճաթի,

Չար աչքը, չար պտողը ճաթի:

33 Crimea

33.1 Background

Original page number 263.

This dialect was first spoken only in Crimea. In 1779, a large Armenian migration group left Crimea and migrated to Southern Russia, where they established the city of New Nakhichevan and its 5 surrounding Armenian villages. From here, the Armenians spread likewise to near and far Russian cities, such as Rostov, Stavropol, Maykop, Yekaterinodar, Yekaterinoslav, Taganrog, Dnipro, Nogaisk, Novocherkassk. The small Armenian settlements of these places speak the New Nakhichevan dialect. The Armenian-populated cities of Crimea are now Theodosia, Simferopol, Karasubazar, Bakhchisaray, and Yevpatoriya, which speak the same Armenian dialect. But Kerch, Yalta, and Sevastopol, as we say, represent more of a settlement from Trabzon.

33.2 Phonology

33.2.1 Segment inventory

The dialect of Crimea is very close to the Istanbul dialect. Like the latter, it has the vowels in Table 33.1.

Table 33.1: Vowels of the Crimea dialect

/i/ <ի>	/y/ <իԼ>	/u/ <ուԼ>
/e/ <է>	/ə/ <ը>	/o/ <օ>
		/ɑ/ <ա>

The sound /y/ <իԼ> is used only in loanwords from Turkish and Tatar. But the sound /œ/ <եօ> is absent. This sound has changed in Turkish words into /e/ <է>. For example, Crimea /berek/ <բէրէք> from Turkish <börek> ‘burek’.

There are no diphthongs.

The consonants have only two degrees: voiced and voiceless aspirated. The Armenian voiced and voiceless unaspirated consonants became voiced, while the voiceless aspirated stayed the same.

33.2.2 Sound changes

33.2.2.1 Lenition of Classical /r/ <ր>

The use of the sound /r/ <ր> in New Nakhichevan is very interesting. The old ones pronounce it as /r/ <ր> in every condition. But in the new generation, the pronunciation is halted.¹ For them, the sound /r/ <ր> is often very soft, almost close to the pronunciation of /ʒ/ <ժ>, which should of course have its own representation (ր̂).

[[It's unclear to me what Adjarian perceived as this weak rhotic symbol <ր̂>; I suspect he means the rhotic is lenited somehow. Note that he doesn't later use this symbol in his transcriptions anyway. (?)]

This sound ր̂ changes based on the previous and following sounds. Between the Classical sounds /i/ <ի> and /e/ <ե>, it becomes a simple...

Original page number 264.

... /ʒ/ <ժ> (33.2).

[[Note that for the following data, it seems that Adjarian assumes that the Classical forms with an initial /e/ or /i/ changed to */i/ in an intermediate hypothetical stage, and this */i/ then triggered the lenition of the rhotic to a fricative.]]

Table 33.2: Change from Classical Armenian /r/ <ր> to /ʒ/ <ժ> in the Crimea dialect

	Classical Armenian		> Crimea		cf. SEA	
'three'	erek ^h	երեք	ʒek ^h	ժեք	jerek ^h , irek ^h	երեք, իրեք
'they (NOM)'	iւրօօնկ ^h	իւրեանք	ʒenk ^h	ժեւք	ireŋk ^h	իրեւք
'their (GEN)'	iւրօօնկս ^h	իւրեանց	ʒents ^h	ժեւց	irents ^h	իրեւց

Next to a dental voiceless aspirated /t^h/ <թ>, it becomes /f/ <ֆ> (Table 33.3).

¹[[For the word 'halted', Adjarian uses the verb -կաղայ> which means 'to limp' or 'to halt'. I think Adjarian was trying to use a metaphorical meaning of this verb, but his exact intention is unclear to me. (?)]

Table 33.3: Change from Classical Armenian /t/ <ր> to /ʃ/ <շ> in the Crimea dialect

	Classical Armenian		> Crimea		cf. SEA	
‘to go’	ert ^h al	երթալ	eft ^h al	էշթալ	jert ^h al	երթալ
‘man’	mard	մարդ	maf ^t h	մաշթ	mart ^h	մարդ
‘skin’	mort ^h	մորթ	moʃt ^h i	մոշթի	mort ^h	մորթ

We are in the presence of the formation of a new phonetic rule, which is still not completely dominant.

33.3 Morphology

33.3.1 Pronoun inflection or declension

Declension and conjugation are again very similar to the Istanbul dialect. Only that the accusative is the same as the dative, as in the /um/ <ում> branch. We place here the pronouns which show some differences from the Istanbul dialect (Table 33.4).

Table 33.4: Declension paradigm for personal pronouns in the Crimea dialect

	1SG	2SG	3SG	1PL	2PL	3PL
	‘I’	‘you’	‘he’	‘we’	‘you’	‘they’
NOM	jes յէս	dun դուն	na նա	mink ^h , menk ^h մինք, մենք	duk ^h դուք	nak ^h a նաքա
GEN	im իմ	k ^h u քու	nara նարա	mer մեր	dzer ձեր	nats ^h a նաժա
DAT-ACC	əndzi ընձի	k ^h ezi քեզի	naran նարան	mezi մեզի	dzezi ձեզի	nats ^h a նաժա
ABL	əndzi-men ընձիմեն	k ^h ezi-men քեզիմեն	nara-men նարամեն	mezi-men մեզիմեն	dzezi-men ձեզիմեն	nats ^h a-men նաժամեն
INS	əndzi-mov ընձիմով	k ^h ezi-mov քեզիմով	nara-mov նարամով	mezi-mov մեզիմով	dzezi-mov ձեզիմով	nats ^h a-mov նաժամով

[[Adjarian lists various demonstrative pronouns that act as different forms for the proximal pronoun ‘this’ (Table 33.5).]]

Table 33.5: Declension paradigm for the proximal demonstrative pronoun ‘this’ and its various forms in the Crimea dialect

NOM	isa	as	asvigə	sa
	իսա	աս	ասվիգը	սա
GEN-DAT	isəvor	asor	asəvor	səvor
	իսըվոր	ասոր	ասըվոր	սըվոր
ABL	isəvor-me	asor-me	asəvor-me	səvor-me
	իսըվորմէ	ասորմէ	ասըվորմէ	սըվորմէ
INS	isəvor-mov	asor-mov	asəvor-ov	səvor-mov
	իսըվորմով	ասով	ասըվով	սըվորմով

What is also said are the forms in Table 33.6 which are declined in the same way.

Table 33.6: Sample of other demonstrative pronouns in the Crimea dialect

Medial NOM SG ‘that’		Distal NOM SG ‘that yonder’	
ida	իդա	ina	ինա
ad	ադ	an	ան
adəvor	ադըվոր	anəvor	անըվոր

33.3.2 Numerals

To form the ordinal numerals, the formative /-um/ <ում> is used (Table 33.7).

[[*This is in contrast to CA and SEA/SWA which use the ordinal suffix /-(e)roth/*]].

Table 33.7: Ordinal numerals in the Crimea dialect

	Classical Armenian		> Crimea		cf. SEA	
‘two’	erku	երկու			jerku	երկու
‘second’	erk-rorđ	երկրորդ	ergus-um	երգուսում	jerk-roth ^h	երկրորդ
‘three’	erek ^h	երեք			jerek ^h	երեք
‘third’	er-rorđ	երրորդ	zek ^h -um	ժեքում	jer-roth ^h	երրորդ
‘four’	tj ^h ors	չորս			tj ^h ors	չորս
‘fourth’	tj ^h or-rorđ	չորրորդ	tj ^h ors-um	չորսում	tj ^h or-roth ^h	չորրորդ

This formative /-um/ <ում> is from the Persian formative <-um>, with the same usage.

[[Note in that in his subsequent work, Adjarian later argued that this suffix was not borrowed from Persian but that it is a re-analysis of the Classical Armenian locative suffix /-m/ <ւ> (Աճարյան 1952: 287ff).]]

33.3.3 Verb inflection or conjugation

33.3.3.1 Morphological properties

33.3.3.1.1 Indicative marking In conjugation, we must note first the formatives /g-, gə-, k^hə-/ <q, գը, քը> of the present and imperfective. From these, the first is for vowel-initial verbs, the second for voiced consonant-initial verbs, and the third for voiceless aspirated-initial verbs (Table 33.8).

[[To clarify, he means that the indicative morpheme is a prefix that displays allomorphy based on the type of verb-initial segment, including voicing assimilation. In contrast for the SWA cognates, we see a simpler type of allomorphy based on schwa epenthesis, without voicing assimilation.]]

Table 33.8: Allomorphy of the indicative prefix in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
‘I go’	g-ɛft ^h -a-m	գէշթամ	g-ert ^h -a-m	կ’երթամ
‘I bring’	gə ber-i-m	գը բերիմ	gə p ^h er-e-m	կը բերեմ
‘I like’	k ^h ə sir-i-m	քը սիրիմ	gə sir-e-m	կը սիրեմ
	IND √-TH-1SG		IND √-TH-1SG	

Original page number 265.

33.3.3.1.2 Theme vowel changes The verbal ending /e/ <ե> becomes /i/ <ի> everywhere, except for the 3SG present.

[[To clarify, he means that for the E-Class, the theme vowel is /e/ in Classical Armenian and in SWA/SEA. But in Crimea, the reflex of this theme vowel is /i/, except in the present 3SG. We see examples of this change in §33.3.3.2.1.]]

[[This change is likewise used in the present auxiliary (§33.3.3.2.3). It does not occur for the theme vowel of the past imperfective (§33.3.3.2.1) or past perfective (§33.3.3.2.4).]]

33.3.3.1.3 Class of the causative The causative verbs take the ending /ts^hnul/ <ցնւլ>, and they form the fourth conjugation class (Table 33.9).

[[To clarify, he means that causatives verb take the theme vowel /u/ in Crimea; in contrast, they take the theme vowel /e/ in SEA/SWA.]]

Table 33.9: Causative verbs in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
‘to pass (trans.)’	an-t ^h ə-n-u-l	անցընուլ	an-t ^h ə-n-e-l	անցընել
‘to ask’	har-t ^h ə-n-u-l	հարցընուլ	har-t ^h ə-n-e-l	հարցնել
‘to melt (trans.)’	hal-e-t ^h -n-u-l	հալեցնուլ	hal-e-t ^h -n-e-l	հալեցնել
	√-(TH)-CAUS-TH-INF		√-(TH)-CAUS-TH-INF	

33.3.3.2 General paradigm

The following are important tenses of the verb ‘to like’.

[[*Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.*]]

[[*Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.*]]

33.3.3.2.1 Subjunctive present and past [[*In SWA (Table 33.10), the subjunctive present is a finite verb form made up of the verb stem, plus a theme vowel, plus agreement suffixes. For a verb like ‘to like’, the theme vowel is a constant /-e-/. The Crimea dialect uses a similar strategy with one difference: the theme vowel is /e/ in the 3SG, but /i/ elsewhere.*]]

Table 33.10: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-i-m	սիրիմ	sir-e-m	սիրեմ ‘(if) I like’
2SG	sir-i-s	սիրիս	sir-e-s	սիրես
3SG	sir-e-∅	սիրե	sir-e-∅	սիրե
1PL	sir-i-nk ^h	սիրինք	sir-e-ŋk ^h	սիրենք
2PL	sir-i-k ^h	սիրիք	sir-e-k ^h	սիրեք
3PL	sir-i-n	սիրին	sir-e-n	սիրեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SWA, the subjunctive past (Table 33.11) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. The past suffix is absent in the 3SG. Crimea uses an identical strategy. Note how the theme vowel is /e/ in the past, but almost always /i/ in the present (Table 33.10).]]

Table 33.11: Subjunctive past <ստորադասական անցալ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-e-i-∅	սիրեի	sir-ej-i-∅	սիրեի
			‘(if) I liked’	
2SG	sir-e-i-r	սիրեիր	sir-ej-i-r	սիրեիր
3SG	sir-e-∅-r	սիրեր	sir-e-∅-r	սիրեր
1PL	sir-e-i-nk ^h	սիրեիսք	sir-ej-i-ŋk ^h	սիրեիսք
2PL	sir-e-i-k ^h	սիրեիք	sir-ej-i-k ^h	սիրեիք
3PL	sir-e-i-n	սիրեին	sir-ej-i-n	սիրեին
	√-TH-PST-AGR		√-TH-PST-AGR	

33.3.3.2.2 Tenses built from the subjunctive: Indicative and future [[In Crimea many other tenses seem to be built on the subjunctive (Table 33.12). The indicative present and past imperfective are built by adding the indicative prefix before the subjunctive present and subjunctive past; this prefix is /k^hə-/ for the verb ‘to like’. The future and past future are formed also by adding the proclitic /bidi/ before the appropriate subjunctive form. SWA behaves in essentially the same way, and I don’t provide its paradigm.]]

Table 33.12: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Indicative present <սերկայ>		Indicative past imperfective <անկատար>	
1SG	k ^h ə sir-i-m	քը սիրիմ	k ^h ə sir-e-i-∅	քը սիրեի
	‘I like’		‘I would like’	
2SG	k ^h ə sir-i-s	քը սիրիս	k ^h ə sir-e-i-r	քը սիրեիր
3SG	k ^h ə sir-e-∅	քը սիրե	k ^h ə sir-e-∅-r	քը սիրեր
1PL	k ^h ə sir-i-nk ^h	քը սիրիևք	k ^h ə sir-e-i-nk ^h	քը սիրեիևք
2PL	k ^h ə sir-i-k ^h	քը սիրիք	k ^h ə sir-e-i-k ^h	քը սիրեիք
3PL	k ^h ə sir-i-n	քը սիրին	k ^h ə sir-e-i-n	քը սիրեին
	IND-√-TH-AGR		IND-√-TH-PST-AGR	
	Future <ապանսի>		Past future <անցեալ ապանսի>	
1SG	bidi sir-i-m	բիդի սիրիմ	bidi sir-e-i-∅	բիդի սիրեի
	‘I will like’		‘I was going to like’	
2SG	bidi sir-i-s	բիդի սիրիս	bidi sir-e-i-r	բիդի սիրեիր
3SG	bidi sir-e-∅	բիդի սիրե	bidi sir-e-∅-r	բիդի սիրեր
1PL	bidi sir-i-nk ^h	բիդի սիրիևք	bidi sir-e-i-nk ^h	բիդի սիրեիևք
2PL	bidi sir-i-k ^h	բիդի սիրիք	bidi sir-e-i-k ^h	բիդի սիրեիք
3PL	bidi sir-i-n	բիդի սիրին	bidi sir-e-i-n	բիդի սիրեին
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-PST-AGR	

33.3.3.2.3 Present perfect and past perfect [[In SWA, the present perfect (Table 33.13) and past perfect (Table 33.14) are formed by combining a special non-finite form with the present/past auxiliary. For SWA, this non-finite verb can be either the resultative participle (verb with suffix /-adz/) or the evidential participle (verb with suffix /-er/). In SEA, this non-finite form is the perfective converb with the suffix /-el/. Crimea uses a similar system. Adjarian only provides a participle with the suffix /-il/ <իլ>. This suffix appears to be a cognate with the SEA perfective converb suffix /-el/, and I gloss it as such.]]

[[Note that in SWA, the present auxiliary has the form /e/, but Crimea has the form /i/ for the non-3SG.]]

Table 33.13: Present perfect <յարակատար> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SEA	
1SG	sir-il i-m	սիրիլ իմ	sir-el e-m	սիրել եմ ‘I have liked’
2SG	sir-il i-s	սիրիլ իս	sir-el e-s	սիրել ես
3SG	sir-il e-∅	սիրիլ է	sir-el e-∅	սիրել է
1PL	sir-il i-nk ^h	սիրիլ ինք	sir-el e-դ ^h	սիրել ենք
2PL	sir-il i-k ^h	սիրիլ իք	sir-el e-k ^h	սիրել եք
3PL	sir-il i-n	սիրիլ ին	sir-el e-n	սիրել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR		√-PERF.CVB AUX-AGR	

Table 33.14: Past perfect <զերակատար> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SEA	
1SG	sir-il e-i-∅	սիրիլ էի	sir-el ej-i-∅	սիրել էի ‘I had liked’
2SG	sir-il e-i-r	սիրիլ էիր	sir-el ej-i-r	սիրել էիր
3SG	sir-il e-∅-r	սիրիլ էր	sir-el e-∅-r	սիրել էր
1PL	sir-il e-i-nk ^h	սիրիլ էինք	sir-el ej-i-դ ^h	սիրել էինք
2PL	sir-il e-i-k ^h	սիրիլ էիք	sir-el ej-i-k ^h	սիրել էիք
3PL	sir-il e-i-n	սիրիլ էին	sir-el ej-i-n	սիրել էին
	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR		√-PERF.CVB AUX-PST-AGR	

33.3.3.2.4 Past perfective or aorist [[*The past perfective (Table 33.15) is also called the aorist. In SWA for /sir-e-l/ ‘to like’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Crimea dialect behaves almost the same; the theme vowel is /i/ for the 3SG, but /e/ elsewhere.*]]

Table 33.15: Past perfective or aorist <կատարեալ> of the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA	
1SG	sir-e-tsh ^h -i-∅	սիրեցի	sir-e-tsh ^h -i-∅	սիրեցի ‘I liked’
2SG	sir-e-tsh ^h -i-r	սիրեցիր	sir-e-tsh ^h -i-r	սիրեցիր
3SG	sir-i-tsh ^h -∅-∅	սիրից	sir-e-tsh ^h -∅-∅	սիրեց
1PL	sir-e-tsh ^h -i-nk ^h	սիրեցինք	sir-e-tsh ^h -i-ŋk ^h	սիրեցինք
2PL	sir-e-tsh ^h -i-k ^h	սիրեցիք	sir-e-tsh ^h -i-k ^h	սիրեցիք
3PL	sir-e-tsh ^h -i-n	սիրեցին	sir-e-tsh ^h -i-n	սիրեցին
	√-TH-AOR-PST-AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

33.3.3.2.5 Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SWA adds a zero morph /-∅/ after the theme vowel /e/ for a verb like ‘to like’ (Table 33.16). For the 2PL, SWA adds the sequence /-e-tsh^h-ek^h/ after the root such that /-e-tsh^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. Crimea does the exact same strategy.]]

Table 33.16: Imperative forms <հրամայական> for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA ‘like!’		
2SG	sir-e-∅	սիրե	sir-e-∅	սիրե	√-TH-IMP.2SG
2PL	sir-e-tsh ^h -ek ^h	սիրեցեք	sir-e-tsh ^h -ek ^h	սիրեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 33.17), SWA adds the prohibitive formative /mi/ before the verb. The prohibitive marker carries stress. The verb takes a suffix /-r/ in the 2SG, and /-k^h/ in the 2PL. In Crimea, the 2SG marker is /-l/, while the 2PL marker is /-k^h/. Note that it’s possible that this 2SG marker /-l/ is actually a non-finite form; I don’t know how to gloss it.]]

Table 33.17: Negative imperative or prohibitive forms for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

	Crimea		cf. SWA ‘do not like!’	
2SG	mí sir-i-l	մի’ սիրիլ	mí sir-e-r	մի’ սիրեր
	PROH √-TH-?		PROH √-TH-2SG	
2PL	mí sir-i-k ^h	մի’ սիրիք	mí sir-e-k ^h	մի’ սիրեք
	PROH √-TH-2PL		PROH √-TH-2PL	

33.3.3.2.6 Non-finite forms [[*Finally, Adjarian lists the following non-finite forms of this verb (participles or converbs) in Table 33.18. Crimea and SWA/SEA have slightly different forms. Note that Adjarian uses the term ‘past participle’ to mean multiple different types of non-finite forms: resultative participle with /-ats/ in SEA, and the perfective converb /-il/ in SEA.*]]²

Table 33.18: Participles or converbs <դերբայներ> for the verb ‘to like’ in the Crimea dialect

Infinitive	անորոշ	Crimea	սիրել	cf. SEA	սիրել	√-TH-INF
Past	անցեալ	սիր-il	սիրիլ	սիր-el	սիրել	√-PERF.CVB
		սիր-adz	սիրած	սիր-ats	սիրած	√-RPTCP
Future	ապանի	սիր-e-l-u	սիրելու	սիր-e-l-u	սիրելու	√-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 266.

33.4 Literature

There is no study on the Crimea dialect. But there are a few select manuscripts.

[[*I do not translate or give bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.*]]

- Literature with the Crimea dialect
 - Патканов (1875), volume 1. Nakhichevan dialect. (К. Паткановъ. Материалы для изученія арм. нарѣчій, I. Говоръ Нахичеванскій)
 - Ռ. Պատկանեանի Ըստիր երկասիրութիւնները, Ա եւ Բ. Պետերբ. 1893 մանաւանդ Գ. հտ. Ռոստով, 1904
 - Տիգրանեան Գ. – Առածք, ասացուածք եւ զրոյցք Նոր-Նախիջեանի. Ռոստով, 1892

There are also some fables in series of Armenian folk fables by Tigran Navasardian (Տիգրան Նավասարդեան; [[SEA: /tigran navasardjan/, /navasart^hjan/, SWA: /dik^hran navasart^hjan/]]) in his series of Armenian folk tales, and a small number of writings in the periodicals of New Nakhichevan: Նոր կեանք [New life], Մեր ձայնը [Our voice], and Լոյս [Light] (published 1906-1911).

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 194).*]]

²[[*The original page had <սիրել> as the infinitive. But on page 306, Adjarian provides an erratum that it should be <սիրիլ>; I fixed it.*]]

33.5 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

33.5.1 New Nakhichevan

Adjarian's source: See [Патканов \(1875: 71-73\)](#). This presents the old language, with a pure /r/ <ր> sound. After checking in New Nakhichevan, I have rendered it into scientific orthography.

Ազիաթի հայերուն դունը մեզ խուչուռ բան է. մեզի բես ազբար (բակ) չունին. Լացա դուներեն թեփեն դեղինի բես դիւս է. սիրդերը նեզանսա նը՝ գերթան, թօռդայներուն բեսնագ՝ դուներուն թեփեն գը նըսդին. .

Լացա հացի փուռն ալ – անունը գիդէի ամա՝ մօռցիլ իմ – խուչուռ բան է. ազբարին օրթան, շադերուն ալ դուներուն մէշը, մեքամ գուլօր փօս քը փօրին, մէշը սըվա գանին, շդէ դացա փուռը: Հաց եփելու լան նը՝ իդա փօսին մէշը նօմայ չօր փադ, խօռայ (չոր խոփ) գուլուն, դագեն գը բըռընդեցնուն, յեթգեն գանուն խոււօրը աղի փուռին բադերուն գը ձեթին. շդէ իմացիդ դացա հացին ֆասօնը. – ադթօվ լաթ, մեդայասծու մեդա: Ադ դահա հէշ: Փուռին հացը գը ժօդօդին նը՝ քը հանին վրայի աղօդ շարիգները վարդիգները, իդա փուռին մէշը քը թօթփին, օչիլները քը թափթփին մէշը, ուռելի (ոլոռն) բեսնագ չըթըռ չըթըռ գը բօհըրվին. սա ալ դացա լըվացքն է. թի՛ւֆ... շադ մունդառ հալիս ին իդա ազիաթի հայերը...

Քաթբայի հայը ա՛սլը ջինսաբեթ է. մերերեն շադ վար է. մերեր բարեմ մարթու սըրա մարթ ին. Լաքա՝ ինս մաջառ-...

Original page number 267.

... արաբայով հըրըմեն սօդայներ քուքաննը՝ ադթօվ Լաքա ին. երեսները խաշ՝ չի հանին նը՝ հայ եղածները բելլի յալ չէ... Փամի՛լը, հեղները թեմիգ հայնագ գալաջի գանիմ չին հասքընալ. վսեռավսօ իսա բադը. գօռելի բես երեսը գը Լայե «խաբար չիմ» իմիշ. գօյա գուլգէ ասելու քի՝ ասածըդ չիմ հասքընար... գընս գըդիր Լարա լիւգիյօվ ի՛նչ ասել է «էծը ձօրը ընգել ա, գելը եգել ա գերել ա». գօյա գուլգէ ասելու քի ածը հենդեքը ինգիլ է, գալը իգիլ է Լարան գերիլ է... երեսդ խավարի. հայնագ ասա – դա. ածին ինչո՞ւ է՞՞ գասիս – օր, թըրվադ բերն. փօյա՛մը՝ ա՞՞ ասա – դա. ձօրըս վօ՞րն է, հենդեք ասիս նը չի՞լալ. «Եգել ա գերել ա». ֆռանցուգնագ՝ գալաջի գանիս՝ ի՛նչ է. Եգիլ է գերիլ է ասիս նը՝ անգից ադգ չէ՞ ինչ. բարեմ թեմիգ հայնագ է խօմ... Շդէ սիրես խենթ ին... Լաքա ֆօդ չին ասիլ՝ խօդ գասին. հավօդ չին ասիլ՝ խադօդ գասին. խոյի չին ասիլ՝ ջըրիօր գասին. չիչագ չին ասիլ՝ ձադիգ

գասին. շահ՛շխըն, հէջ չիչագը ծաղեգ գըլա՞. ծաղեգը ան է, վոր էրած փաղէն յա թեգաքէն գը մընա. ան՝ բաշջային մէշի էլլածը չիչագ է. վորի՞ն գուգիս հարցուր. թեմիգ հայնագ է...

Էնջամը, շոէ արբես փօռթիթ արիլ ին իրէնց լիւգիւն. ամբես օր՝ ամիսներօլ հեղերը բիդի գէնաս, լիւգիւդ ալայ-մալայ բիդի ճըմըմըդըիս, վօր գուդօր-մուրդօր՝ բան գըրնաս հասքըցնէլու...

Էրգու շափաթ էրեվան գեցա, ասվածային իր օրը հեղերը ջէնգ գանէի, թեմիգ հայնագ քը սօրվեցնէի իդա մուկդառ ագիաթներուն...

Ի՛նչբես ախըռ փաթալամիջ չիլաս. մեմը իդա ալեվալէներուն նայէ. մարթ չին հավկիլ. մարթու վրա քը խընդան. իլլեքի մեր Նաշչուվանցիներուն վրան՝ դա՛յմա՝ քը խընդան. իմիշ՝ մէնք լիւգիւներըս փօռթիթ արիլ ինք, մօռցիլ ինք թեմիգ հայնագը...՝

33.5.2 Crimea

Adjarian's source: See Tigran Navasardian's volume 7 on Armenian folk tales (Տ. Նաւասարդեանի Հայ ժողովրդ. հեքիաթներ, Է.), page 70-73.³

Ատենակով ժամանակով մէկ մ՛ կար, մէկ մ՛ չի կար՝ մէկ հատ թագաւոր կար: Ադ թագաւորը ուներ մէկ հատ տեսօք աղջիկ: Ադ աղջկանը անխատար մարդ կուգէնայ եգիլ է, ամա մէկին տուած չէ:

Original page number 268.

Մէկ օր մը թագաւորը էլած ատենը չեօլին մէջ մէկ հատ ծեր մարդ կը տեսնէ նստիլ է՝ փատ կը ճղլտէ եղիլ է: Թագաւորը կը մօտիկնայ քովը ու կը հարցունէ.

- Հոս ի՞նչ կանխ:
- Ի՛նչ անիմ, ասից ծերը, խսմէթ կը պաժնիմ: Թագաւորը կը հարցունէ.
- Խսմէթ ի՞նչես կը պաժնիս:
- Տեսօքը չիրքինին կուտամ, ֆխարէն գէնկինին: Թագաւորը կը հարցունէ.
- Իմիս աջկանս խսմէթը վո՞ւմ է:
- Զուկդդ աղջկան խսմէթը քու տունիդ խզմէթքեր Արաբն է:

Թագաւորին սիրտը կելլէ. կուգայ տուն, միտք կանէ թէ՛ ի՞նչես Արաբին հեռացունէ՝ տեյին: Վերջը մէկ գիր կը գրէ ու կուտայ Արաբին ու կասէ. «Տա՛ր իսա Ասծուն տուր»: Նա եալ կաննէ կելլէ կերթայ: Արաբը էրթցած ժամանակը մէկ հատ տուն կը տեսնէ. կը մտնէ նես կը տեսնէ, ու մէկ հատ կին մարդ նստիլ է ու ադ տունին թեփէն ալ շո՛ռ շո՛ռ օսկիներ կը թափի: Կին մարդը Արաբին կը հարցունէ.

- Վո՞ւր տեղ կերթաս, կասէ:
- Ասծու կերթամ, կասէ Արաբը:

³[[I couldn't track down a more exact bibliographic description of this series, but a partial citation is found in *Martirosyan (2019)*. (?)]]

– Ճանըս, կասե կին մարդը Արաբին. ասա՛ Ասծուն, կլայ ինձի ասխատար տուած օսկին, ամեն օր արապա-արապա մարդոց կը պաժնիմ կենե շատ է:

– Աղէկ, կասե Արաբը ու կելլե կերթայ: Գնացած ատենը կը տեսնե ճամբին մէջ մէկ կուր մարդ նստած կեցիլ է: Կուրը կասե Արաբին.

– Կո՞ւր տեղ կերթաս:

– Ասծու կերթամ, կասե Արաբը:

– Ճանըս, կասե կուրը, ասա՛ Ասծուն, մինչուանքի ե՞րբ պիտի. նստիմ թոստըղանը (պղնձե թաս) դիմացս: – Արաբը կելլե կերթայ ու գնացած ատենը կը տեսնե մէկ մարդ թէք չամուռը պաթած կեցիլ է ու կը հարցունե Արաբին.

– Կո՞ւր տեղ կերթաս:

– Ասծու կերթամ, կասե Արաբը:

– Ճանըս, ա՛խպարս, կասե ադ մարդը. ասա՛ Ասծուն՝ ...

Original page number 269.

... մինչուանքի ե՞րբ աս տեղը պիտ կենամ. արդըխ քառսուն տարի է հոս մնացիլ իմ, ի՛նչ էլնել կը կրնամ ի՛նչ մէջը մտնիլ:

– Աղէկ, կասե Արաբը ու կելլե կերթայ: Մէյ մ՛ ալ տեսնիս տաղին (անտառ) մէջը մէկ հատ ծեր մարդ ռաստ կուգայ:

– Կո՞ւր տեղ կերթաս, կասե ծերը:

– Ասծուն կերթամ, կասե Արաբը:

– Ի՞նչ պիտի անիս Ասծուն, կասե ծերը:

– Թագաւորս ինձի գիր տուից, պիտ Նարա տանիմ, կ'ասե Արաբը:

– Թուղթը ինձի տուր, կասե ծերը ու ծեռքէն կաննե:

Արաբը Նարա կը պատմե ճամբան ռաստ եկած կին մարդու, կուրի ու չամուռի մէջ պաթած մարդուն ասածները: Ծերը կասե Արաբին. «Դարձած ատենդ կ'ասիս կին մարդուն.» – Երբ որ փառք Ասծու չ'ասես նե՛ ան ատենը օսկին թեփէն թափելէն կը դադրե: Կուրին ալ կ'ասիս, որ նա եալ քովի կետին թող փորե՛, մէջէն ջուր կելնե. ջուրը առնե աչքերը թո՛ղ լուանայ՝ ան սհաթը աչքերը կը պացուկն հապա ան մարդուն ալ կասիս, որ քառսուն տարի տա՛հա թող կենայ չամուռին մէջը:

Արաբը ետ կը դառնայ, կերթայ ան կին մարդու քովը ու կասե. – Ասուած ասից, որ երբ փառք Ասծու չասե նե, ան ատենը օսկին պիտ դադրի թափելէն: Արաբը կ'ելլե կերթայ կուրին քովը ու կասե. – Ասուած ասից, որ քովի գետինը թո՛ղ փորե, ջուր կելնե, աչքերը թո՛ղ լուանայ՝ կ'աղէկնայ: Կուրը դարձաւ ու Արաբին ասից. – դուն ինքդ փորե՛: Արաբը քիչ տեղ փորեց՝ էլած ջուրէն ծեռքերը ճերմակ եղան. քիչ մ՛ ալ փորից՝ ալա՛յ-մալա՛յ ճեպ-ճերմակ եղաւ, թէք մէկ հատ կօտիին տեղը սեւ մնաց: Անկից Արաբը շիտակ թագաւորին կերթայ:

Թագաւորը Արաբին հիչ չի ճանչնայ, ամա նարա խիստ կը հաւնի, իրեն աղջկանը■
հետ կը պսակէ, քառսուն օր, քառսուն գիշեր հարսինք կ'անէ: - Ես ալ հոն էի.
գինի խմեցի, պուկուէս վազեցաւ, պերանս չը գնաց:

34 Austro-Hungary

34.1 Background

Original page number 270.

Big and small Armenian settlements are scattered across the many corners of Poland, Bukovina, Transylvania and Hungary; if they haven't forgotten the Armenian language, they speak a dialect which we thought it would be appropriate to call the Austro-Hungary dialect as a general name. The Armenologist Hanusz (Հանուշ) has studied the Polish-Armenian vernacular in his two works: *Sur la langue des Arméniens polonais, I. Mots recuillis à Kuti, Cracowi 1886* (Hanusz 1886), and *Beitrag zur Armenischen Dialectologie* (Hanusz 1889). I myself studied the dialect of Suceava in the Բազմալեզու [*Bazmavep*] periodical (1899, page 112, 218, 325, 516, and 557), which is unfortunately half done.

Because Suceava represents the most Armenian-speaking settlement of Austrian Armenians, we must thus give a description of this dialect.

[[*This dialect also goes by the names Artyal, Artial, or Ardeal* (Արտիալ, Արդեալ). As *Martirosyan* (2019: 208) reports:

Ardeal is the Romanian form of Hungarian Erdély, which means 'beyond the forest'. The latter form was rendered into Latin as Transsilvania, the more widely-known name of the country (Pisowicz 2003: 29).

]]

34.2 Phonology

34.2.1 Segment inventory

34.2.1.1 Monophthong vowels

The Suceava dialect has the following vowels (Table 34.1).

Table 34.1: Vowels of the Suceava dialect (Austro-Hungary) dialect

/i/ <ի>	/u/ <ու>
/e/ <ե>	/ə/ <ը>
	/o/ <օ>
	/ɑ/ <ա>

34.2.1.2 Diphthongal vowels

There are many diphthongs. While all the Armenian dialects have generally lost the diphthongs of Classical Armenian, in contrast the Suceava dialect has renewed them (Table 34.2).

Table 34.2: Diphthongs in the Suceava dialect (Austro-Hungary)

Adjarian’s transcription	Adjarian’s explanation	IPA approximation
<աւ>	read as <ա՛ւ> /áu/	/a _ɪ u/
<իւ>	read as <ի՛ւ> /íu/	/i _ɪ u/
<օւ>	read as <օ՛ւ> /óu/	/o _ɪ u/
<եւ>	read as <ե՛ւ> /ié/	/i _ɛ /
<իւեւ>	read as <իյե՛ւ> /ijéu/	/i _ɛ ɪu/
<իը>	read as <իյը> /ijə/	/i _ɛ ə/

[[Note that for the digraph <իւ>, Adjarian treated this as /i_ɪ/ for Classical Armenian, and as /y/ for the previous dialect sections. But for the Austro-Hungary dialect, he treats <իւ> as /i_ɪ/.]]

Among these, the <աւ> and <իւ> represent the Old Armenian <աւ, ւի> diphthongs: /a_ɪu, i_ɪu/ (Table 34.3).

Table 34.3: Emergence of /a_ɪu/ <աւ> and /i_ɪu/ <իւ> in the Austro-Hungary dialect

	Classical Armenian	> Austro-Hungary	cf. SEA
‘pain’	ts ^h աւ ցաւ	tsa _ɪ u ցաւ	ts ^h av ցավ
‘honor’	patiւ պատիւ	badi _ɪ u բադիւ	pativ պատիվ

The symbol <եւ> represents the vowel <եւ> /i_ɛu/, such as in the dialects of Mush and Van. But here the system is incomplete because the diphthong <ն> (read <նւօ՛ւ> /uó/) ([[meaning /uó/]]) is missing.

The Suceava sound <իը> /i_ɛə/ (Table 34.4), which originates from Classical Armenian /i/ <ի>, is close to the German sound <ie> ([[/i:/]]), compare German <Bier>.

Table 34.4: Emergence of /iə/ <իը> in the Austro-Hungary dialect

	Classical Armenian	> Austro-Hungary	cf. SEA
‘heart’	sirt սիրտ	síərd սի՛ըրդ	sirt սիրտ

34.2.1.3 Consonants

The consonants have three degrees: voiced, ...

Original page number 271.

voiced aspirated, and voiceless aspirated. The Old Armenian voiced consonants have become voiced aspirated, the voiceless unaspirated sounds became voiced, while the voiceless aspirated sounds stay voiceless aspirated.

34.3 Morphology

34.3.1 Noun inflection or declension

The plural marker is /-iɛr, -niɛr/ <եր, ներ>, but there is also the formative /-sdan/ <սդսն>, such as in the Karin dialect. The accusative always takes the preposition /z/ <զ>.¹ The instrumental formative is /-oɹ/ <օլ> instead of the form /-ov/ <ով>.

34.3.2 Numerals

The ordinal numerals are formed like in New Nakhichevan (Table 34.5).

Table 34.5: Ordinal numerals in the Austro-Hungary dialect

	Classical Armenian	> Austro-Hungary	cf. SEA
‘two’	erku երկու		jerku երկու
‘second’	erk-rord երկրորդ	ergus-um երգուսում	jerk-rort ^h երկրորդ
‘three’	erek ^h երեք		jerek ^h երեք
‘third’	er-rord երրորդ	irek ^h -um իրեքում	jer-rort ^h երրորդ

¹[[Based on data from this dialect’s pronouns, it seems that this preposition can vary between /z/ and /s/. (?)]]

34.3.3 **Pronoun inflection or declension**

For the pronouns, we note the following.

[[Table 34.6 has personal pronouns that are not the third person.]]

Table 34.6: Declension paradigm of personal pronouns (not third person) in the Austro-Hungary dialect

	1SG 'I'	2SG 'you'	1PL 'we'	2PL 'you'
NOM	jes jtu	d ^h un ŋ'nlɬ	mink ^h ʃhɬɬ	d ^h uk ^h ŋ'nlɬ
GEN	zim qɦʃ	zk ^h u qɬnl	mɿer ʃtɬɬ	dz ^h ɿer ɔ'tɬɬ
DAT	indzi ɦlɔɦ	k ^h ezi ɬtqɦ	mezi ʃtqɦ	dz ^h ezi ɔ'tqɦ
ACC	zis qɦu	sk ^h ies uɬtq	smɿez ʃʃtq	sdz ^h iez uɔ'tq
ABL	zim-me qɦʃʃt	zk ^h u-me qɬnlʃt	mer-me ʃtɬɬʃt	dz ^h ez-me ɔ'tqʃt
INS	indzi hed ɦlɔɦ hɬɬ	k ^h ezi hed ɬtqɦ hɬɬ	mɿer hed ʃtɬɬ hɬɬ	dz ^h iez hed ɔ'tq hɬɬ

[[Table 34.7 has personal pronouns that are for the intensive third person.]]

Table 34.7: Declension paradigm of personal pronouns (third person intensive) in the Austro-Hungary dialect

	3SG 'he'		3PL 'they'	
NOM	ink ^h ə	ɦɬɬɬ	ironk ^h	ɦɬɬɬɬ
GEN-DAT	irɿen	ɦɬɬɬ	irɿents ^h	ɦɬɬɬɬ
ACC	zink ^h ə	qɦɬɬɬ	zironk ^h	qɦɬɬɬ
ABL	irenme	ɦɬɬɬʃt	irents ^h me	ɦɬɬɬɬʃt
INS	irɿen hed	ɦɬɬɬ hɬɬ	irents ^h moɬ	ɦɬɬɬɬɬ

[[Table 34.8 has demonstrative medial pronouns 'that'.]]

Table 34.8: Declension paradigm of demonstrative medial pronouns ‘that’ in the Austro-Hungary dialect

	Singular ‘that’		Plural ‘those’	
NOM	d ^h a, ad	դ՛ա, ադ	adonk ^h , d ^h ak ^h a	ադօսք, դ՛աքա
GEN-DAT	d ^h ara	դ՛արա	d ^h ats ^h a	դ՛ացա
ACC	d ^h ara	դ՛արա	d ^h ats ^h a	դ՛ացա
ABL	d ^h ara-me	դ՛արամէ	d ^h ats ^h a-me	դ՛ացամէ
INS	d ^h ara hed	դ՛արա հէդ	d ^h ats ^h a hed	դ՛ացա հէդ

34.3.4 Verb inflection or conjugation

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

34.3.4.1 Indicative present and past imperfective

[[For the indicative present, SWA combines the indicative prefix /g(ə)/ <ղ> with a finite verb. This finite verb is the subjunctive form. For an E-Class verb like ‘to like’ /sir-e-l/, the theme vowel is a constant /e/, and the 3SG marker is covert. In Austro-Hungary, Adjarian states that the indicative prefix is /gi/; the theme vowel is /e/ for the 3SG, and /i/ elsewhere (Table 34.9).]]

In conjugation, the present and the imperfective formative is /gi/ <զի>. The vowel /e/ <ե> of verbal endings becomes /i/ <ի>.

Table 34.9: Indicative present <սերկայ> of the verb ‘to like’ in the Austro-Hungary dialect

	Austro-Hungary		cf. SWA	
1SG	gi sir-i-m	գի սիրիմ	gə sir-e-m	Կը սիրեմ ‘I like’
2SG	gi sir-i-s	գի սիրիս	gə sir-e-s	Կը սիրես
3SG	gi sir-e-∅	գի սիրէ	gə sir-e-∅	Կը սիրէ
1PL	gi sir-i-nk ^h	գի սիրինք	gə sir-e-ŋk ^h	Կը սիրենք
2PL	gi sir-i-k ^h	գի սիրիք	gə sir-e-k ^h	Կը սիրեք
3PL	gi sir-i-n	գի սիրին	gə sir-e-n	Կը սիրեն
	IND √-TH-AGR		IND √-TH-AGR	

[[For the indicative past imperfective, SWA combines the indicative prefix with a finite verb (the past imperfective). This finite form includes adds the past suffix /-i/ after the theme vowel, such as the past 2PL sequence /-i-k^h/ (Table 34.10). This past suffix is however covert in the 3SG, along with a covert agreement suffix. In Austro-Hungary, we use essentially the same strategy. However, the 2SG suffix is /-s/ instead of /-r/. Note that the theme vowel here is /e/ in the past, instead of /i/ as in the present (Table 34.9).]]

The imperfective 2SG uses /-s/ <ս> in analogy to the present. This thing does not exist in any dialect.

Table 34.10: Indicative past imperfective <սսկասար> of the verb ‘to like’ in the Austro-Hungary dialect

	Austro-Hungary		cf. SWA	
1SG	gi sir-e-i-∅	գի սիրեի	gə sir-ej-i-∅	Կը սիրեի ‘I would like’
2SG	gi sir-e-i-s	գի սիրեսիս	gə sir-ej-i-r	Կը սիրեսիր
3SG	gi sir-e-∅-r	գի սիրեր	gə sir-e-∅-r	Կը սիրեր
1PL	gi sir-e-i-nk ^h	գի սիրեինք	gə sir-ej-i-ŋk ^h	Կը սիրեինք
2PL	gi sir-e-i-k ^h	գի սիրեիք	gə sir-ej-i-k ^h	Կը սիրեիք
3PL	gi sir-e-i-n	գի սիրեին	gə sir-ej-i-n	Կը սիրեին
	IND √-TH-PST-AGR		IND √-TH-PST-AGR	

There are no progressive forms.

34.3.4.2 Future marking

[[In SWA (Table 34.11), the future is formed by adding the proclitic /bidi/ <պիտի> before the finite present-form of the verb. For Austro-Hungary, the form of the proclitic varies, as Adjarian describes.]]

The future is formed with the formative /bidor/ <բիդոր>. But Hungarian Armenians use the form /bi/ <բի>, which is the shortening of the CA /piti/ <պիտի> ‘it is necessary’, and it becomes /b/ <բ> next to vowels.

Original page number 272.

Table 34.11: Future <ապատնի> of the verb ‘to like’ in the Austro-Hungary dialect

	Austro-Hungary (Suceava)		cf. SWA	
1SG	bidor sir-i-m	բիդոր սիրիմ	bidi sir-e-m	պիտի սիրեմ ‘I will like’
2SG	bidor sir-i-s	բիդոր սիրիս	bidi sir-e-s	պիտի սիրես
3SG	bidor sir-e-∅	բիդոր սիրե	bidi sir-e-∅	պիտի սիրե
1PL	bidor sir-i-nk ^h	բիդոր սիրինք	bidi sir-e-դk ^h	պիտի սիրենք
2PL	bidor sir-i-k ^h	բիդոր սիրիք	bidi sir-e-k ^h	պիտի սիրեք
3PL	bidor sir-i-n	բիդոր սիրին	bidi sir-e-n	պիտի սիրեն
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	
	Austro-Hungary (Hungary)		cf. SWA	
1SG	bi sir-i-m	բի սիրիմ	bidi sir-e-m	պիտի սիրեմ ‘I will like’
2SG	bi sir-i-s	բի սիրիս	bidi sir-e-s	պիտի սիրես
3SG	bi sir-e-∅	բի սիրե	bidi sir-e-∅	պիտի սիրե
1PL	bi sir-i-nk ^h	բի սիրինք	bidi sir-e-դk ^h	պիտի սիրենք
2PL	bi sir-i-k ^h	բի սիրիք	bidi sir-e-k ^h	պիտի սիրեք
3PL	bi sir-i-n	բի սիրին	bidi sir-e-n	պիտի սիրեն
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR	

34.3.4.3 Replacing the past perfective with the present perfect

[[In SWA, the past perfective is marked in a synthetic manner by using the aorist stem. For example, for the verb ‘to like’ /sir-e-l/, to express the past form ‘they liked’, we use a synthetic form (1a). Morphologically, we add the aorist suffix /ts^h/ after the theme vowel, and then add the past and agreement suffixes. In contrast, a complex tense like the present perfect or past perfect is formed periphrastically by combining

a non-finite form (such as the resultative participle) with a tensed auxiliary (1b, 1c). Such non-finite forms are often called past participles in the more traditional literature.]]

(1) SWA

a. Past perfective

sir-e-tsh^h-i-∅, sir-e-tsh^h-i-n
like-TH-AOR-PST-1SG, like-TH-AOR-PST-3PL

‘I liked; they liked.’

սիրեցի, սիրեցին

b. Present perfect

sir-adz e-m, sir-adz e-n
like-RPTCP AUX-1SG, like-RPTCP AUX-3PL

‘I have liked; they have liked.’

սիրած եմ, սիրած են

c. Past perfect

sir-adz ej-i-∅, sir-adz ej-i-n
like-RPTCP AUX-PST-1SG, like-RPTCP AUX-PST-3PL

‘I had liked; they had liked.’

սիրած էի, սիրած էին

[[As Adjarian explains below, the Austro-Hungary dialect is innovative because it has lost the synthetic strategy to mark the past perfective. Instead, to capture the meaning of the past perfective, he reports that the Austro-Hungary dialect instead uses the cognate of the periphrastic present perfect from SWA. He is vague though as to how the meaning of the present perfect is marked, or the semantic role of the cognate of the SWA past perfect.]]

The past participle is formed with the formative /-il/ <իլ>, with which are also formed the present perfect (յարակատար) and past perfect (գերակատար) forms.

[[Note that this /il/ forms seems a cognate of the SEA perfective converb /-el/, and I gloss it as such. (?)]

But here, the Suceava dialect has a very interesting innovation. As is clear, many of the new European languages are losing the perfective in verbal tenses. For example, French forms <j’aimai, tu aimas, il aime, nous aimâmes, vous aimâtes, il aimèrent> exist only in the literary language, while the populace do not recognize such forms and instead use the present perfect (j’ai aimé, tu as aimé). In this way, thus the original meaning of the present perfect is lost, and it has moved to

the place of the perfective. The same has happened in the Suceava dialect. This dialect has abandoned the use of the perfective tense (SWA /sir-e-t^hi-∅/ ‘I liked’ <սիրեցի>), and it uses the present perfect in its place, with the same meaning. Here are the conjugation of the two forms (Table 34.12).

Table 34.12: Using periphrastic forms to mark the meaning the past perfective meaning for the verb ‘to like’ in the Austro-Hungary dialect

	Participle plus present auxiliary (cognate to SWA present perfect)	Participle plus past auxiliary (cognate to SWA past perfect)
1SG	sir-il i-m սիրիլ իմ	sir-il e-i-∅ սիրիլ էի
2SG	sir-il i-s սիրիլ իս	sir-il e-i-s սիրիլ էիս
3SG	sir-il e-∅ սիրիլ է	sir-il e-∅-r սիրիլ էր
1PL	sir-il i-nk ^h սիրիլ ինք	sir-il e-i-nk ^h սիրիլ էինք
2PL	sir-il i-k ^h սիրիլ իք	sir-il e-i-k ^h սիրիլ էիք
3PL	sir-il i-n սիրիլ ին	sir-il e-i-n սիրիլ էին
	√-PERF.CVB AUX-AGR	√-PERF.CVB AUX-PST-AGR

[[For the participle with the present auxiliary, the 1SG likely means ‘I liked’. But it’s unclear what is the meaning of the participle with the past auxiliary.]]

34.4 Literature

[[I do not translate or give bibliography entries for these sources because they’re rather difficult to systematically track down.]]

In the following works, we can find manuscripts that are written with the diverse branches of the Austro-Hungary dialect.

- Literature with the Austro-Hungary dialect
 - Հ. Գր. Գովրիկեան
 - * – Դրանսիլուանիոյ հայոց մետրապոլիսը, Վեննա. 1896
 - * – Հայք յեղիսաբեթուպոլիս, Վեննա, 1893
 - L Patrubány – Sprachwissenschaftliche Abhandlungen, I and II

[[For more recent work on this dialect, see [Martirosyan \(2019: 208\)](#).]]

[[On page 279, Adjarian had a brief paragraph about the Romani language of Lomavren. I moved it here because it’s more relevant here:]]

Here it should be mentioned also the Romani language of Lomavren (հայ բռշայերէն), whose lexicon is only Romani (բռշայերէն), while its grammar and phonology are Armenian and it belongs to the /kə/ <կը> branch. On

the Romani language, there are diverse statements, and the most complete summary is the one by the Armenologist Ֆինկ: [Finck 1907](#).²

Original page number 273.

34.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.*]]

34.5.1 Suceava dialect

Adjarian's source: I prepared this with a priest from Suceava, Ter Karapet Kay-nayian (Տէր Կարապետ Կայնայեան; [[*SEA: /ter karapet kajnajan/, SWA: /der garabed gajnajan/*]]), with the scientific orthography.

34.5.1.1 Sample

- Բ՛արի լուս. Ի՞նչբէս էք:
 - Շընորհագալ իմ. աղէգ:
 - Ի՞նչբէս, հանգ՛չի՞լ իս աս գ՛ըշեր:
 - Չոր աղէգ բառգիլ իմ. նումայ բ՛ուրիշները ինձի բ՛օգ՛օյ չին դուվի. հիմբի (հիմայ) ո՞ւրախ (ուր) բիդօր էրթաս. Ի՞նչ բիդօր անիս աղէս (այդպէս) գանուխ:
 - Բեղգ՛ է էրթամ բ՛օշո՛ան, վօր դ՛ելէգրաֆ անիմ:
 - Ի՞նչ դ՛ելէգրաֆ:
 - Նեբ՛օդ՛ըս գ՛ըրիլ է ինձի ՝ թէ աս օրերուն գուզէ մեր մօդ իգ՛ալու. ու գուզէ համ ըգհարսը բ՛երէ վօր ասդեղ փսագվէն: Դերդերը ինձի ասիլ է գ՛օ չի գարուսա գիրենք փսագելու, իլալլօւ վօր ասքեր (ազգական) ին. հիմբի գուզիմ դ՛ելէգրաֆադ՛ անիլու, վօր չիքա, գուրի (իգուր) խարջ անէ մըսքինը (խեղճ). գափսըսնա՛մ շադ վօր աթ խըդա՛րը խարջ արիլ է: Բ՛օլօր բ՛անը հադի՛ըր էր. քըրչէրը հադի՛ըր էին. մուզիգ՛անթները վարցած էին. ռամեցեքի բիլեդ՛ները խըրգած էին. գարջ ասիմ ամմէն բ՛անը հադի՛ըր էր:
 - Յէս գի մըդքիմ վօր բադրիարքարանը դ՛ելէգրաֆադ՛ անիկը. յէ խընդ՛րիկը վօր բ՛օզվօլիդ՛ անիկն. յէ ամմէն բ՛անը բադմիկը դ՛ելէգրաֆի մէչ. թէ բ՛օլորը հադի՛ըր ին. բ՛օզվօլիդ՛ անէ քահանայուն վօր աս անգ՛ամը փսագէ:

²[[*He includes other bibliographic data, such as: պատմ-փիլ ճիւղ. VIII, N 5. I don't know how accurate this information is however, because I couldn't find a clear copy of this item online. (?)*]]

– Աղեգ Է. անինք. ի՞նչ խըղար ժամանագի մէջ գըլա բաղասխանը իգ՛ալու օրընձեղ՛:

– Ասօր հինքշափթի յԷ. ինչֆանի շաբ՛աթ օր գըլա բաղասխանը իլա ի հօս:

Ուրբ՛աթ իրգուն գը հանդըբին իրենք ավըը:

– Բ՛արիգուն. Է՛, ի՞նչ Է խաբարը. բաղասխան գ՛ըղնըվի՞լ իք:

Original page number 274.

– Հա՛բա (այո՛). աղեգ Է. բաղրիարքը բօզվօլիդ՛ արիլ Է քահանայուն վօր փսագէ **■**
հիմբի գերթամ դ՛ելեգրաֆադ՛ անիմ վօր իգ՛ան:

– Ասա մԷ ինձի. ձանուցումները յԷ՞փ բիդօր անէ:

– Ադօր համար Էղիլ իմ գ՛ըբ՛իդ՛ընի՛ան, յԷ խընդ՛րիլ իմ խօր բ՛օզվօլիդ՛ անէ մեգ դարբա (անգամ) իրեքի համար. յօ խօսդացիլ Է թԷ բ՛օզվօլիդ՛ գանէ, յօ քահանայուն **■**
գ՛ըրօւ գիմացնու. հիամ մեգալ վաղը (միւս օրը) գիրագի Է. առվադուն քահանան **■**
ձանուցումները գանէ, յԷ գեսավօր յեղեւ փսագ:

– Չօր աղեգ Է. հիմբի նայԷ նումայ վօր օզգա բ՛աները հադի՛ըր իլան. խաղալու սալօնը արանժա՞դ՛ Է. բ՛օդիալները վըգ՛սուկի՞դ՛ ին:

– Հա՛բա, բ՛օլօր բ՛անը հադի՛ըր ին. նումայ չիդիմ ըզվօ՞ խըրգիմ իրենց դ՛իմաց **■**
վաման վօր նըգ՛ըժիդ՛ չանին գիրօնք:

– Խըրգէ ըզվերի Գ՛օգ՛օրը (Գրիգոր). իլլալու վօր ինքը ջանջ՛ֆօրներ ունէ:

– Աղեգ գասիս. գինքը գը խընդ՛րիմ վօր Էրթա:

Էրդուսում օրը՝ շաբ՛աթ օր ավըը գը հանդըբին:

– Բ՛արի լուս:

– Բ՛արի լուս. աչֆըները լուս. Էգի՞լ ին հարսնավօրաքը:

– Էգիլ ին աս առվադու. հիմբի գըցիլ (սկսել) Է բ՛անը. գ՛նա հօն՝ հօս- աս բեդգ՛
Է, ան բեդգ՛ Է. յօւ բ՛օլօր բ՛անը գիմ գ՛ըլխուս վրա Է. չունիմ վօջ մեգ աժուդ՛օր մը:

– Նումայ համբ՛երութիւն, բ՛ա՛րեգամ, բ՛օլօր բ՛անը գի դ՛առնա. թօխ գամաց.
քանո՞ւմ սահաթն Է փսագը:

– Վեցին:

Բ՛ախդ՛ը (ամուսին) դուն գուգ՛ա յեգ գնգանը հեդ ադես գը գուրուցէ.

– Է՛ Ռուժիգ՛, հադըրվի՛ըր... հարսնիքը մո՛ւզիգ՛ը ուժԷ գի փչԷ. բեդգ՛ Է Էրթանք:

– ՅԷս հադի՛ըր իմ. դ՛ուն ալ չուսդ՛ (չուտ) սԷ քըրչերըդ՛ հաքի՛ըր. յԷ մընուշաները **■**
հանէ շուֆլադէս. յԷ դ՛իըր գ՛օնջուգը վօր չի մօռնաս:

– Ռո՛ւժիգ՛, դ՛ուն վօ՞ր բօդ՛իները գի հաքնիս... հաքի՛ըր ջերմագ գագու (մետաքս) **■**
իլալու վօր ջերմագ գագու օրօգ՛լան հաքիլ իս. չի մօռնաս բըրօշը ու բրանզօլեդ՛ան **■**
առնուս... օրօգ՛լիդ՛...

Original page number 275.

շլէբ'ը շաղ յերգան է. բեղգ՝ էր զինքը գ՛ռեօյդ՛օրին դաս՝ վօր զըդդէ:

– Դ՛ո՛նն ինչ գ՛իդիս. ասբէս է մօդան. խրգէ չուսդ՝ ֆիագ՛րին դէվանց վօր իգ՛ա:

– Զալէ՛... ֆիագ՛րը գի բ՛օհէ (սպասել):

Երգուսն ա՛ գի նըսդին ֆիագ՛րի մէչ, յէ գերթան հարսնիքին դուներ:

– Բ՛արօւ եգիլ իք:

– Գը շընաֆօրինք. Ասված դա խըսմըթօւ ու դօվըթօւ իլա:

– Շընօրհագալ ինք. դառօսը հէմ ձ՛եր գավագացը գ՛օլօջ՛ին... ռամեցէք. խընդ՛րիմ

ռամեցէք ա՛լ վեր, խաշլումօրը քօւ:

– Դ՛եռ չի՞ն էրթա փըսագ:

– Ա՛ս բաս (այս պահուս). նումայ քահանան իգ՛ա... հա՛, քահանան եգիլ է. Է՛, ռամեցէք, դ՛ըրըսուրաները զօ բ՛օհին. առաչի դ՛ըրըսուրային մէչ գերթա քահանան

յէ բիքա իրիցգ՛ինը. Երգուսումին մէչ հարսը խաշլու մօրը հեդ. իրէքումին մէչ փէսան խաշլուին հեդ. յեղգ՛ը մեգալօնք. գի խընդ՛րինք վօր բ՛րեջ՛է դ՛ըրըսուրաներօւ՝ Երթան, զէ (զի) գան դիսդ՛ուլ:

Գամաց գամաց սերէ դասը գամ դասնըհինգ դ՛ըրըսուրառընդօւ ժամ գերթան

յէ փսագը գի զըցէ. փսագէն ալվըշ հարսինը դուներ գերթան յէ հարգըվէլուն Էդէվանց գի զըցին սդ՛օլները փռէլու. յէ գի դ՛ըրվին մուսաֆիրները սդ՛օլ. գի հասգըցվի վօր հարսը յէ փէսան սդ՛օլէն շագադը յէ իրենց դէվանց խաշլուն ու խաշլումարը. անօր դէվանց բ՛րեջ՛ը ռընդօւ. հիմբի գի զըցին բ՛արեգենացները:

– Չօր բիդօր անգ՛ընվի (ուշանաւ) սդ՛օլը. քանի՞ յէ սահադ՛ը:

– Ուժէ ինը անցիլ է:

– Բ՛եղգ՛ Է խընդ՛րինք գքահանան վօր ա՛լչուսդ՛ անէ. սըլիդ՛ անէ բ՛արեգենացներօվը

իլալու վօր դըղաները ուժէ չունին համբ՛երուպօյուն:

– Ունին ժամանագ համ խաղալու դիսդ՛ուլ, ինչֆանի առվադու:

– Ա՛հ, աս է յեղգ՛ի բ՛արեգենացը. գի լըմընցվի սդ՛օլը:

– Շնօրհագալ ինք:

– Խնըդ՛րիմ թօղուպօյուն:

Original page number 276.

– Հիմբի ինչ գանինք. գերթանք սալօնը. մո՛ւզիգ՛ը զըցիլ է փչելու... դիսդ՛ուլ մեծ է սալօնը. ու ռինդ լումինադ՛ է, դառը զօր դաք է. դըղաները չին իմանա. գուրֆի (կը թուի) թէ չին դիսնու ու չին լսի օզգա բ՛ան իքմընա (իմս ինչ): Ասբէս ին դղաները, գի բ՛ըռնի՞ս միդը՛ յէփ դ՛ուն ա դղա էիս. յէ գի խաղան յէփ վալց, յէփ գ՛ադրիլ, յէփ հօ՛րա: Հիմբի գուզին մագուր խաղալու. վօ՞ արանժադ՛ գանէ:

– Ինձի գուրֆի թէ աղաչա Օվանէսը զօր ռինդ մագուր արանժադ՛ արիլ է. դարը ալվըշ վալց գուզին խաղալու. բեղգ՛ Է անգ՛ան իլա:

– Սահադ՛ը չօրս է. յէ դ՛րուսդըս (դուստր) չուզէ Երթալու. ամմէնը գի խնդ՛րէ ա՛լա (է՛լի) քիչ մը, ա՛լա քիչ մը. ու զօր դ՛րուդիդ՛ իմ:

– Աղետ գանէ համ օրդ՝իս. յէփ գասիմ իրեն քալէ դուն, դիսդ՝ուլ է, գի խընդ՝րէ նունմայ գաս գ՛ադդիլը ա՛լա. գ՛օ անգաժադ՛ իմ. գ՛ադդիլին դէվանց օզգա վալց ու օզգա՛լը յէ սըվըրշիդ՛ չուլին. հա՛նա գի լուսանա... ուժէ ջիրախները գի փօխին ■ դարը հիմբի գերթանք... նայեցէ՛ք դղաք, հաքնըվեցեք աղէգ. փաթըվէ՛ չըռէփսիա... ■ Գա՛րաբեդ, հաքի՛ըր ը՛Միբըրցի՛ըրըրը, վօր չի բաղիս. քըրդընսած էս... հիմբի առնունք ■ Բ՛արօւ մնա դան մադ՛իգ՛օցը մօդէ... հա՛նա, հօս ին... Բ՛արի գ՛ըղէր բիքա Վարդ՛էնիք ■ Բ՛արի գ՛ըշէր աղաչա Գյօրգէշ, աղաչա Լուսիգ:

- Բ՛արի գ՛ըշէր ծ՛եր հրամանօցը:
- Ասված դա դօլվըթօւ ու խըսմըթօւ իլա:
- Շնօրհագալ ինք աշխադանքին:

34.5.1.2 Words

1. Չօր. թրք. գօր՝ շատ
2. Նունմայ. ռում. numai՝ միայն թէ
3. Բ՛ուրիջ՛. ռմ purici՝ լու
4. Բ՛օգ՛օյ. լեհ. pokoi՝ հանգստութիւն
5. Բ՛օշդ՛ա. ռմ. posta՝ նամակատուն
6. Դ՛լէգրաֆ. ռմ. telegraf՝ հեռագիր
7. Նեք՛օդ՛. ռմ. nepot՝ հօրեղբօրորդի
8. Գ՛օ. ռմ. câ՝ թէ, որ
9. Հադի՛ըր. թրք. hazar՝ պատրաստ

Original page number 277.

10. Զուրջ՝ զգեստ
11. Մուզիգ՛անթ. ռմ. musicant՝ նուագածու
12. Բիլէդ՛. ռմ. bilet՝ տոմսակ
13. Բ՛օզվօլիդ՛. լեհ. թոյլատրել
14. Օրընծեդ՛՝ յետս
15. Ալվըշ. ռմ. earasi՝ դարծեալ
16. Գ՛ըբ՛իդ՛ընիա. ռմ. căpitania՝ թաղապետութիւն
17. Արանժադ՛. ռմ. aranjat՝ կարգաւորեալ
18. Բ՛օդիալ. ռմ. podeal՝ տախտակ
19. Վըգ՛սուլիդ՛. ռմ. vacsuit՝ մոմած
20. Վամա. ռմ. vama՝ մաքսատուն
21. Նըգ՛ըժիդ՛. ռմ. necajit՝ նեղել
22. Վերի. ռմ. ver՝ հօրեղբօրորդի
23. Աժուդ՛օր. ռմ. ajut0r՝ օգնական
24. Ռուժիգ՛. լեհ. Ruza՝ Վարդուհի

25. Մուզիզ՛. գերմ. Musik՝ նուազ
26. Ուժէ. լեհ.uze՝ արդէն
27. Մնուշա. ռմ. manusa՝ ծեռնոց
28. Շուֆլադ. ռմ. suflada՝ դարան
29. Գ՛օնջուզ՛ գրպան
30. Բօդ՛ին. ռմ. botin՝ կօշիկ
31. Շուֆլադ. ռմ. rochie՝ շրջագգեստ
32. Բրօշ. ռմ. brosu՝ մանեակ
33. Բրանզօլեդ՛ա. ռմ. branzoleta՝ ապարանջան
34. Շլէր՛. գերմ. Schleppe՝ քղանցք
35. Գ՛ռէօյդ՛օր. ռմ. croitoriu՝ դերձակ
36. Ֆիազ՛ր. գերմ. fiacker՝ կառք
37. Գ՛օլօջ՛ գլուխ
38. Դ՛րըսուրա. ռմ. trasura՝ կառք
39. Բիքա՝ տիկին (լեհ. կամ հունգ.)
40. Խաշլու՝ կնքահայր
41. Խաշլումար՝ կնքամայր
42. Բ՛րէջ՛Է՝ բոլոր
43. Դիսդ՛ուլ. ռմ. distul՝ բաւական
44. Ոընդ. ռմ. rōndu՝ կարգ
45. Սդ՛օլ. լեհ. stol՝ սեղան

Original page number 278.

46. Սլիդ՛. ռմ. salit՝ շտապել
47. Լումինադ՛. ռմ. luminat՝ լուսաւոր
48. Դարը. ռմ. dara՝ բայց
49. Դ՛րուդիդ՛. ռմ. truditu՝ յոգնած
50. Սվըրշիդ՛. ռմ. sfarsitu՝ վերջացած
51. Իրըրցի՛ըր. գերմ. überzieher՝ վերարկու

34.5.2 *Gherla or Armenopolis from Hungary*

Adjarian՝s source: See Գովրիկեան, Դրանսիլուանսիոյ Հայոց Մետրապօլիսը, էջ 312.

Footnote from Adjarian: This parable is also printed in the periodical *Sprachwissenschaftliche Abhand.*, 1, page 117-8, with European transliteration. Although the last one is more accurate, it is still not completely accurate, so I kept the Armenian example unchanged.

Չարկիլ է ուժեմ կենացս վերջին սըհաթը – կասե հոգեւարք հայրը երկու որդուն: Իմ ետեվանց միան դուք կի մնաք: Ինչ որ բոլոր կենացս մեջ, հարկիւորութեամբ քաղիլ իմ նա՝ ձեզի կի թողում: Ապրեցէք միամիտ, հանդարտ ու մէկտեղ: Չի բաժնըվիք մէկը մէկալէն, գերամ բաժնըված կարող չի պիլաք մեծ արուստուր անելու: Ըզձերը մի թողուք. ըզզգկայիկը մի կամենաք: Կանուխ ելեցէք, արաջը ժամ գընացէք, պատարագ լսելու. անոր ետեվանց բացեցէք պօլը: Թէ որ մէկ օրը տասը կրօշ վաստըկիլ իք նա, միայն ուրթը խարճեցէք: Երբ շոգոտոլ (տօնավաճառ) երթաք, տարեցէք ձեր հետ ըզբաղըրը (տեր ողորմեա) ու ամարը համ պունտա (մուշտակ): Ճամբօվը օտար մարդիկաց հըրտ մի՛ բարեկըմվիք. ցանցառ մարդ ըլլա ում դիմաց ըզսըրտերդ բանաք: Սիրեցէք զվաստված, բըրնեցէք ըզիրեն պատվիրանքները եղեցէք ողորմասիրտ: Պահեցէք ըզիմ անուկը ու յիշատակը. ու տերն մերը, ում դիմաց հիմպիկ կերթամ, պի օրինէ զձեզ:

Ճորով թաղիլ ին ըզմեռածը, մեծ աղբարը մորցըվիլ է վողորմած հոգի հոյրը խօսքերուն վրայէն ու վարիլ է տանէն ըզպիգտիկը: Չի տուվի իրեն իքմըն ալ, միայն մէկ կով մը: Քիչ ժամանակի վրա զան ալ ետ ուզիլ է: Չի տուվի նա, դատըստընով արիլ է: Հիմպիկ աղքատ աղբարը կառնու ըզաշխարիը ափը. ու ճամբիա կելէ: Կի երթա շատ ու քիչ: Կի կաննի ու մէկ ծարի մը տակ կի հանգչի:

Կուգա երկու ագրաւ ու ան ծարինը կի նըստին կի կըցին զուրուցելու:

- Ի՞նչ նոր կա ձեր երկիրը:
- Կի մերնին մարդիքը ծարվուն:

Original page number 279.

– Եշտ (հեշտ) պիլար ատորը աջողելու, թէ որ պագարը մէկ փըս մը փըրեին. ու մէկ ձիաւոր մարդ մը զան բոլորեր նա, ջուր պի էլեր:

- Ու ձեր մօտ չիգա՛ իքմըն ալ նոր բան:
- Թագաւորը գօր հիւանդ է ու չիտէ մարդ ա զինքը լաւցընելու:
- Կա հարնին (ափոռ) սեմին տակը մէկ գորտ մը, թէ որ անոր եղովը քըսէին զինքը նա, պի լաւնար:

Աղքատը, վով ծարին տակէն ամեն խօսք աղէկ կի լսեր, ալ ինտան կերթա: Կի հասնի ան քաղաքը ուրուխ ջրի պաքսութիւն ունացիլ ին: Կանէ մէկ ջիղվըր (ջրհոր) մը, որին մէջ անխա ջուր քաղվիլ է որ դուս ալ վորթիլ է: Ընդունած շատ պաշխըրը, կերթա մայրաքաղաքը ուր թագաւորը բնակիլ է: Կի լաւցընու զինքը: Անխա գանձ կուտան իրեն, որ ճորով կըլայ տուն տանելու:

[[*Adjarian had a brief paragraph here about the Romani language of Lomavren. I moved it to the literature section (§34.4).*]]

Original page number 280.

Part V

The /el/ <ɛl> branch

The /el/ <ɛɫ> branch has 3 dialects:

1. Dialect of Maragha (§35)
2. Dialect of Khoy (§36)
3. Dialect of Artvin (§37)

35 Maragha

35.1 Background

Original page number 281.

The dialect of Maragha is spoken on the two sides of Lake Urmia. The eastern side is found in the city of Maragha, while the western side is the city of Urmia, with its group of Armenian villages, a portion of which are Turkish-speaking. For this very interesting dialect, there is no published study or even a line from a published manuscript. During my time in Persia, I studied it, with two adult students from Maragha: Petros Hayrapetian (ՊՊ. Պետրոս Հայրապետեան; [[SEA: /petros harapetjan/]]) and Grigor Mnatsakanian (Գրիգոր Մնացականեան; [[SEA: /g(ə)rik^hor mənats^hakanjan/]]). I present here a summary of my unpublished research.

[[For more recent work on this dialect, see *Martirosyan (2019: 221)*.]]

35.2 Phonology

35.2.1 Segment inventory

The sound system of the Maragha dialect is very rich in vowels and diphthongs (in total 14)¹ in Table 35.1.

Table 35.1: Vowel inventory of the Maragha dialect

/i/ <ի>	/y/ <իւ>	/ui/ <ուի>	/u/ <ու>
/œ/ <եո>	/e/ <է>	/o/ <օ>	/ye/ <ուէ>
/əj/ <ըի>	/ə/ <ը>	/ə/ <ը>	/i/ <ի>
/æ/ <աի>			/a/ <ա>

¹[[The original page had 13. But on page 306, Adjarian provides an erratum that it should be 14. He likewise says that we should include the vowel <է>. I fixed it.]]

[[For the sounds <nⁱ> and <ŋⁱ>, Adjarian used a superscript <h> /i/: <n^h>, <ŋ^h>. But because that could cause problems with my type-setter, I replaced them with a superscript <i>..]]

The consonants are likewise rich with some new sounds in Table 35.2.

Table 35.2: Consonants of the Maragha dialect

Stops	Labial			Coronal			Dorsal/Back		
	/b/	/p/	/p ^h /	/d/	/t/	/t ^h /	/g/	/k/	/k ^h /
	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ ^h >	<ŋ>	<ɪ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>
							/g ^j /	/k ^j /	/k ^{hj} /
							<ɸj>	<ɸj>	<ɸj>
Affricates				/dʒ/	/ts/	/ts ^h /			
				<ɸ>	<ɸ>	<g>			
				/dʒ/	/tʃ/	/tʃ ^h /			
				<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>			
Fricatives	/f/	/v/		/s/	/z/	/ʃ/	/ʒ/	/χ/	/ʁ/
	<ɸ>	<ɸ>		<u>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>
								/h/	
								<ɸ>	
								<ɸ>	
Sonorants	/m/	/n/		/r/	/r/	/l/	/j/	/w/	
	<ɸ>	<ɸ>		<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	<ɸ>	

For these sounds, it is worth giving a separate explanation for the following. The sound <ŋⁱ> represents the Russian sound <ы>, meaning a sound /ə/ <ɸ> that is pronounced voiceless and closed.

The sounds <ŋⁱ>, <nⁱ>, <ŋ^h>, <n^h> represent approximately the sounds /əi, ui, əi, ue/ in fast pronunciation.

[[Based on this description, and to maintain consistency with previous uses of <ŋⁱ>, <nⁱ>, I use a diphthong notation with <ɸ> for all but <ŋ^h>: /əi, ui, əi, ue/.]]

The consonants, as can be seen, have three degrees: voiced, voiceless unaspirated, voiceless aspirated. The dialect recognizes also the palatal sounds /g^j, k^j, k^{hj}, ç/ <ɸj, ɸj, ɸj, hj>, and the semi-sound /w/ <ɸ> which is pronounced like the English letter <w>.

35.2.2 Sound changes

35.2.2.1 Monophthong vowel changes

For the vowel changes, the following are notable.

35.2.2.1.1 **Classical Armenian /ɑ/ <ւ>** Classical Armenian /ɑ/ <ւ> remains /ɑ/ <ւ> or /æ/ <ւ̄>.

35.2.2.1.2 **Classical Armenian /e/ <ե>** Classical Armenian /e/ <ե> became /je/ <յե> (at the beginning of monosyllabic words), /e/ <ե> (at the beginning of polysyllabic words), while word-medially it is /e, ə, i/ <ե, ղե, ի>.

Original page number 282.

35.2.2.1.3 **Classical Armenian /i/ <ի>** Classical Armenian /i/ <ի> became /i, əj, ə/ <ի, ղի, ղ> (Table 35.3).²

Table 35.3: Change from Classical Armenian /i/ <ի> to /i, əj, ə/ <ի, ղի, ղ> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
‘barley’	ցարի գարի	k ^h æɾə Կյւրը	ցարի գարի
‘scholar’	ձօրի դպիր	təpəɾi տըպըրի	ձօրի դպիր

35.2.2.1.4 **Classical Armenian /o/ <ո>** Classical Armenian /o/ <ո> became /vəj/ <վը> word-initially (Table 35.4).

Table 35.4: Change from Classical Armenian /o/ <ո> to /vəj/ <վը> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
‘lentil’	օսթն ոսպ	vəjsp վըսպ	vosp ոսպ
‘son’	օրի որդի	vəjɾ ^h ə վըրիթը	vort ^h i որդի

In the body of the word, it becomes /o, ə, əj, u, uj/ <ո, ե, ղ, ու, ույ>, according to particular circumstances (Table 35.5).

²[[The original page had <ե^h>. But on page 306, Adjarian provided an erratum that this should be <ըի>, which I think was itself a typo for <ը^h> or /ը^h/. I fixed it.]]

Table 35.5: Change from Classical Armenian /o/ <n> to /o, œ, əj, ue, uj/ <o, to, ր', ուէ, ու'> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'work'	gorfs	գործ	kujrfs	կուրծ	gorfs	գործ
'grass'	χot	խոտ	χujt	խուտ	χot	խոտ
'earth'	hoł	հող	χuek	խուէղ	hoκ	հող
'soul'	hogí	հոգի	χok ^h ə	խօղը	hok ^h i	հոգի
'to roll'	gəlorel	գլորել	k ^h yllœrel	կյիլլէօրել	gəlorel	գլորել
'bishop'	episkopos	եպիսկոպոս	jəpəskapəjs	յըպըսկապը'ս	jepiskopos	եպիսկոպոս

35.2.2.1.5 Classical Armenian /u/ <nL> Classical Armenian /u/ <nL> became /u, uj, y/ <nL, ու', իւ> (Table 35.6).

Table 35.6: Change from Classical Armenian /u/ <nL> to /u, uj, y/ <nL, ու', իւ> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'water'	d̄zur	ջուր	t̄jyr	ծիր	d̄zur	ջուր
'house'	tun	տուն	tyñ	տիւն	tun	տուն
'bundle'	χurdz	խուրծ	χujrts ^h	խուրց	χurts ^h	խուրծ

35.2.2.2 Diphthongal vowel changes

35.2.2.2.1 Classical Armenian /aj/ <ւյ> Classical Armenian /aj/ <ւյ> became /e/ <է> (Table 35.7).

Table 35.7: Change from Classical Armenian /aj/ <ւյ> to /e/ <է> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'father'	hajr	հայր	χer	իւր	hajr	հայր
'sound'	d̄zajn	ծայն	t̄sen	ծէն	d̄zajn	ծայն

35.2.2.2.2 Classical Armenian /iu/ <իւ> Classical Armenian /iu/ <իւ> became /y, i/ <իւ, ի> (Table 35.8).

Table 35.8: Change from Classical Armenian /iu/ <իւ> to /y, i/ <իւ, ի> in the Maragha dialect

	Classical Armenian		> Maragha		cf. SEA	
'hundred'	haciyr	հարիւր	χærir	իւրիւր	hacjur	հարյուր
'snow'	d̄ziyn	ծիւն	t̄syn	ծիւն	d̄zjun	ծյուն

35.2.2.2.3 Classical Armenian /oj/ <ոյ> Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /y, uj/ <իւ, ուի> (Table 35.9).

[[*Adjarian provides the CA word ‘sleep’ /k^hun/ <քնւ>, but I think this is a mistake because it doesn’t have a diphthong /oj/. (?)]*]]

Table 35.9: Change from Classical Armenian /oj/ <ոյ> became /y, uj/ <իւ, ուի> in the Maragha dialect

	Classical Armenian	> Maragha	cf. SEA
‘light’	lojs լոյս	lujs լուս	lujs լոյս
‘sleep’	k ^h un քնւ	k ^h yn քյիւ	k ^h un քնւ

35.2.2.3 Consonant changes

The consonant changes are exactly the say as in the dialects of Van or Karabakh. The Classical sound /h/ <հ> is always /χ/ <խ>.

35.3 Morphology

35.3.1 Noun inflection or declension

35.3.1.1 Vowel harmony

In the grammar, everything is established based on the rule of analogy. Nominal and verbal formatives and endings change their vowels according to the vowel that’s contained in the root of the word. For example, the definite article becomes /-ɑ/ <ւ> if the vowel of the word-final syllable is /ɑ/ <ւ> or /u/ <նւ>. But it becomes /-æ/ <ւի> if that vowel is /æ, e, y/ <ւի, է, իւ>. The genitive formative is /-ə/ <ը> if the vowel of the word-final syllable is /ɑ/ <ւ> or /ə/ <ը>. But that formative becomes /-y/ <իւ> if the vowel is /y/ <իւ> or /œ/ <եւ>. It also becomes /-u/ <նւ> when in front the vowels /u, o/ <նւ, օ>, and it becomes /-i/ <ի> in front the vowel /i/ <ի>. Even the copular verb is subject to these assimilatory changes.

35.3.1.2 Plural and case marking

The plural formative is /-ir/ <իր> for monosyllabic words, /-nir/ <նիր> for vowel-final polysyllabic words, /-k^hir/ <քիր> for consonant-final polysyllabic words.

In declension, there is no loss or deletion of vowels (Table 35.10).

It could be glossed as a cognate of the irregular SEA imperfective converb suffix /-is/. But in (1a-ii), it seems that this vowel is deleted and the auxiliary is cliticized or merged onto the verb.(?)]]

Original page number 283.

The formative /kə/ <կը> is used only in the future. Every past tense is formed from the present by adding the formative /er/ <եր>, without differentiating for person or number. For the perfective, a new form has been created.

35.3.2.2 General paradigm

The following is the complete conjugation of the verb ‘to like’ (derived from CA /uz-e-l/ ‘to want’ <ուզել>).

[[Adjarian placed the entire paradigm of this verb into a single table. We break it down with a morpheme segmentation and gloss. We contrast against SEA and/or SWA. The morpheme segmentation is my own, based on examining the entire paradigm and contrasting against SEA and/or SWA.]]

[[Note that this verb is treated as the default type of verb. It is the reflex of the conjugation class that had a theme vowel /e/ in Classical Armenian. Such verbs are also the default type of verb in SEA and SWA. Philological work calls it the first class; a more mnemonic name is the E-Class.]]

35.3.2.2.1 Indicative present and past imperfective *[[In SEA (Table 35.11), the indicative present is formed by taking combining a non-finite form of the verb (called the imperfective converb with the suffix /-um/) with the present auxiliary. In Maragha, we see a similar periphrastic approach. However, the non-finite form is based on the verb’s infinitive. The auxiliary seems to then be cliticized onto the verb. Note how the two dialects diverge in the form of the auxiliary: /e/ for SEA, but /e, i/ for Maragha.]]*

Table 35.11: Indicative present <ւերկայ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-e-l-i-m	իւզէլիմ	uz-um e-m	ուզում եմ
	‘I like’		‘I want’	
2SG	yz-e-l-i-s	իւզէլիս	uz-um e-s	ուզում ես
3SG	yz-e-l-i-∅	իւզէլի	uz-um e-∅	ուզում է
1PL	yz-e-l-i-nk ^{hj}	իւզէլիսք	uz-um e-ŋk ^h	ուզում ենք
2PL	yz-e-l-e-k ^{hj}	իւզէլէք	uz-um e-k ^h	ուզում եք
3PL	yz-e-l-i-n	իւզէլին	uz-um e-n	ուզում են
	√-TH-INF-AUX-AGR		√-IMPF.CVB AUX-AGR	

[[For SEA, the indicative past imperfective uses the same imperfective converb as in the present (Table 35.12). The difference is that auxiliary is now in the past tense. But in Maragha, we use a simpler strategy: the past-marking particle /er/ is added after the present form. Note that this particle seems cliticized in the 3SG.]]

Table 35.12: Indicative pasti imperfective <սկստար> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-e-l-i-m er	իւզէլիմ եր	uz-um ej-i-∅	ուզում էի
	‘I was liking’		‘I was wanting’	
2SG	yz-e-l-i-s er	իւզէլիս եր	uz-um ej-i-r	ուզում էիր
3SG	yz-e-l-∅-∅-er	իւզէլեր	uz-um e-∅-r	ուզում էր
1PL	yz-e-l-i-nk ^{hj} er	իւզէլիսք եր	uz-um ej-i-ŋk ^h	ուզում էինք
2PL	yz-e-l-e-k ^{hj} er	իւզէլէք եր	uz-um ej-i-k ^h	ուզում էիք
3PL	yz-e-l-i-n er	իւզէլին եր	uz-um ej-i-n	ուզում էին
	√-TH-INF-AUX-AGR PST		√-IMPF.CVB AUX-PST-AGR	

35.3.2.2.2 Present perfect and past perfect [[The present perfect (Table 35.13) and past perfect (Table 35.14) in SEA are formed with periphrasis. The verb is in the form of the perfective converb with the suffix /-el/. The present tense auxiliary is added for the present perfect, while the past auxiliary for the past perfect.]]

[[Maragha likewise uses periphrasis but with two differences. First in Table 35.13, the non-finite form can use either the suffix /-ir/ (cognate with the SEA perfective converb suffix /-el/), or the suffix /-ats/ (cognate with the SEA resultative participle suffix /-ats/). When the suffix /-ats/ is used, the 3SG auxiliary is /ə/ instead of /i/.]]

Table 35.13: Present perfect <յարակատար> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’ (Form I	cf. SEA ‘to want’
1SG	yz-ir i-m իւզիր իմ ‘I have liked’	uz-el e-m ուզել եմ ‘I have wanted’
2SG	yz-ir i-s իւզիր իս	uz-el e-s ուզել ես
3SG	yz-ir i-∅ իւզիր ի	uz-el e-∅ ուզել է
1PL	yz-ir i-nk ^{hj} իւզիր ինք	uz-el e-ŋk ^h ուզել ենք
2PL	yz-ir e-k ^{hj} իւզիր էք	uz-el e-k ^h ուզել էք
3PL	yz-ir i-n իւզիր ին	uz-el e-n ուզել են
	√-PERF.CVB AUX-AGR	√-PERF.CVB AUX-AGR
	Maragha ‘to like’ (Form II	cf. SEA ‘to want’
1SG	yz-ats̄ i-m իւզած իմ ‘I have liked’	uz-el e-m ուզել եմ ‘I have wanted’
2SG	yz-ats̄ i-s իւզած իս	uz-el e-s ուզել ես
3SG	yz-ats̄ ə-∅ իւզած ը	uz-el e-∅ ուզել է
1PL	yz-ats̄ i-nk ^{hj} իւզած ինք	uz-el e-ŋk ^h ուզել ենք
2PL	yz-ats̄ e-k ^{hj} իւզած էք	uz-el e-k ^h ուզել էք
3PL	yz-ats̄ i-n իւզած ին	uz-el e-n ուզել են
	√-RPTCP AUX-AGR	√-PERF.CVB AUX-AGR

[[In the past perfect, instead of using a special past auxiliary, we simply add the past particle /er/ after the present auxiliary (Table 35.14). Note that for the 3SG, the auxiliary is missing before the past particle /er/.]]

Table 35.15: Complex future forms for the verb ‘to like’ in the Maragha dialect

	Complex future <բարդ ապանի>		Past version <անցեալ>	
1SG	yz-o-l-u i-m	իլզօլու իմ	yz-ol-u i-m er	իլզօլու իմ եր
2SG	yz-ol-u i-s	իլզօլու իս	yz-ol-u i-s er	իլզօլու իս եր
3SG	yz-ol-u ∅-∅	իլզօլու	yz-ol-u ∅-∅ er	իլզօլու եր
1PL	yz-ol-u i-nk ^{hj}	իլզօլու ինք	yz-ol-u i-nk ^{hj} er	իլզօլու ինք եր
2PL	yz-ol-u e-k ^{hj}	իլզօլու էք	yz-ol-u e-k ^{hj} er	իլզօլու էք եր
3PL	yz-ol-u i-n	իլզօլու ին	yz-ol-u i-n er	իլզօլու ին եր
	√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR		√-TH-INF-FUT.CVB AUX-AGR PST	

[[Unfortunately, Adjarian does not describe the semantic difference between his ‘complex future’ and the simple ‘future’. The 1SG complex future could mean ‘I will like’, while the past future could mean ‘I was going to like.’]]

35.3.2.2.4 Past perfective or aorist [[The past perfective (Table 35.16) is also called the aorist. In SEA for /uz-e-l/ ‘to want’, the past perfective is formed by taking the root and theme vowel, adding the aorist or perfective suffix /-ts^h-/, and then adding the past suffix /-i/ and the appropriate agreement suffixes. The 3SG uses covert tense and agreement suffixes. The Maragha dialect does a quite different strategy. Between the root and the agreement suffix, we see a single vowel /i/ or /u/. It seems this vowel acts as a past marker. But the data is too limited to be sure. The two dialects seem to have incomparable morphology]]

Table 35.16: Past perfective or aorist <կատարեալ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-u-m	իլզում	uz-e-ts ^h -i-∅	նլզեցի
		‘I liked’		‘I wanted’
2SG	yz-i-r	իլզիր	uz-e-ts ^h -i-r	նլզեցիր
3SG	yz-i-ts ^h	իլզից	uz-e-ts ^h -∅-∅	նլզեց
1PL	yz-u-nk ^h	իլզունք	uz-e-ts ^h -i-ηk ^h	նլզեցինք
2PL	yz-u-k ^h	իլզուք	uz-e-ts ^h -i-k ^h	նլզեցիք
3PL	yz-u-n	իլզուն	uz-e-ts ^h -i-n	նլզեցին
	√-PST(?) -AGR		√-TH-AOR-PST-AGR	

35.3.2.2.5 Subjunctive present and past [[In SEA, the subjunctive present (Table 35.17) is formed by adding agreement suffixes after the theme vowel /e/. These are the

same agreement suffixes that are added onto the present auxiliary in the indicative present. For a verb like ‘to want’, the 3SG involves changing the theme vowel /e/ to /i/ in the 3SG. The Maragha dialect is similar, but the theme vowel can vary between /y, i, e/.]

Table 35.17: Subjunctive present <ստորադասական ներկայ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-y-m	իւզիւմ	uz-e-m	ուզեմ
	‘(if) I like’		‘(if) I want’	
2SG	yz-i-s	իւզիս	uz-e-s	ուզես
3SG	yz-y-∅	իւզիւ	uz-i-∅	ուզի
1PL	yz-i-nk ^{hj}	իւզինք	uz-e-ŋk ^h	ուզենք
2PL	yz-e-k ^{hj}	իւզեք	uz-e-k ^h	ուզեք
3PL	yz-i-n	իւզին	uz-e-n	ուզեն
	√-TH-AGR		√-TH-AGR	

[[In SEA, the subjunctive past (Table 35.18) is formed by adding the past suffix /i/ and agreement suffixes after the theme vowel. In Maragha, we instead add the past particle /er/ after the verb. For the 3SG, this particle seems to cliticize to the verb and delete the verb’s theme vowel.]]

Table 35.18: Subjunctive past <ստորադասական անցեալ> in the Maragha dialect

	Maragha ‘to like’		cf. SEA ‘to want’	
1SG	yz-y-m er	իւզիւմ Էր	uz-ej-i-∅	ուզեի
	‘(if) I liked’		‘(if) I wanted’	
2SG	yz-i-s er	իւզիս Էր	uz-ej-i-r	ուզեիր
3SG	yz-∅-∅-er	իւզէր	uz-e-∅-r	ուզեր
1PL	yz-i-nk ^{hj} er	իւզինք Էր	uz-ej-i-ŋk ^h	ուզեինք
2PL	yz-e-k ^{hj} er	իւզեք Էր	uz-ej-i-k ^h	ուզեիք
3PL	yz-i-n er	իւզին Էր	uz-ej-i-n	ուզեին
	√-TH-AGR PST		√-TH-PST-AGR	

35.3.2.2.6 Tenses built from the subjunctive: Future [[In Maragha, the future and past future are built off subjunctive (Table 35.19). For the verb ‘to like’, we simply add the future prefix /k-/. SEA behaves essentially the same and I don’t provide its paradigm.]]

Table 35.19: Forms that are built from the subjunctive forms for the verb ‘to like’ in the Maragha dialect

	Future <ապառնի>		Past future <անցեալ ապառնի>	
1SG	k-YZ-Y-m	կիլզիւմ	k-YZ-Y-m er	կիլզիւմ եր
	‘I will like’		‘I was going to like’	
2SG	k-YZ-i-s	կիլզիս	k-YZ-i-s er	կիլզիս եր
3SG	k-YZ-Y-Ø	կիլզիլ	k-YZ-Ø-Ø-er	կիլզեր
1PL	k-YZ-i-nk ^{hj}	կիլզինք	k-YZ-i-nk ^{hj} er	կիլզինք եր
2PL	k-YZ-e-k ^{hj}	կիլզէք	k-YZ-e-k ^{hj} er	կիլզէք եր
3PL	k-YZ-i-n	կիլզին	k-YZ-i-n er	կիլզին եր
	FUT √-TH-AGR		FUT √-TH-AGR PST	

35.3.2.2.7 Imperative and prohibitive [[For the imperative 2SG, SEA adds the morph /-ir/ after the root for a verb like ‘to like’ (Table 35.20). For the 2PL, archaic SEA adds the sequence /-e-ts^h-ek^h/ after the root such that /-e-ts^h/ forms the aorist stem, while /-ek^h/ is the agreement marker. More modern registers of SEA instead just add the sequence /-ek^h/ directly after the root. Maragha is somewhat different. In the 2SG, we only see a suffix /-y/ after the root. For the 2PL, we only see a suffix /-ek^{hj}/. I suspect this suffix /-y/ is a theme vowel based on the other paradigms.]]

Table 35.20: Imperative forms <հրամայական> in the Maragha dialect

	Maragha ‘like!’		cf. SEA ‘want!’		
2SG	yz-ý-Ø	իլզիլ	uz-Ø-ír	նլզիր	√-TH-IMP.2SG
2PL			uz-e-ts ^h -ek ^h	նլզեցեք	√-TH-AOR-IMP.2PL
	yz-ek ^{hj}	իլզէք	uz-ek ^h	նլզեք	√-IMP.2PL

[[For the prohibitive or negative imperative (Table 35.21), SEA simply adds the prohibitive formative /mi/ before the imperative form. Maragha behaves the same.]]

Table 35.21: Negative imperative or prohibitive forms in the Maragha dialect

	Maragha ‘do not like!’		cf. SEA ‘do not want!’		
2SG	mi yz-Y-Ø	մի իլզիլ	mí uz-Ø-ir	մի՛ նլզիր	PROH √-IMP.2SG
2PL	mi yz-ek ^{hj}	մի իլզէք	mi uz-ek ^h	մի՛ նլզեք	PROH √-IMP.2PL

35.3.2.2.8 Non-finite forms [[On the original page, Adjarian didn’t list any participles or non-finite forms. But on page 306, Adjarian provides an erratum with the following non-finite forms (Table 35.22).]]

Table 35.22: Participles or converbs <դերբայներ> in the Maragha dialect

Infinitive	սևորոշ	Maragha ‘to like’	yz-i-l	իւզիլ	cf. SEA ‘to want’	uz-e-l	ուզել	√-TH-INF
Past	սևցեալ	yz-ats	իւզած	uz-ats	ուզած	uz-el	ուզել	√-RPTCP
		yz-ir	իւզիր	uz-el	ուզել			√-PERF.CVB
Future	սպաննի	yz-o-l-u	իւզօլու	uz-e-l-u	ուզելու			√-TH-INF-FUT.CVB

Original page number 284.

35.4 Subdialects

35.4.1 Urmia

The subdialect of Urmia is the same as Maragha. But from the subsequent text samples, it seems that there are some differences.

35.4.1.1 Morphological differences

For example, the plural formatives are /-er, -ner/ <եր, ներ>, while in Maragha they are /-ir, -nir/ <իր, նիր>.

The future is formed with the formative /tikⁱ/ <տիկի>, which is of course a form change from CA /piti/ <պիտի> ‘it is necessary’.

35.4.1.2 Object clitics

The use of the possessive article in verbs is very interesting (3).

(3) Urmia (Maragha)

- a. me tsi prn-e-nk^h-t
one horse catch-TH-1PL-POSS.2SG
‘(Let us) catch a horse for you.’
մէ ծի պռնէնքս
- b. p^htrt-e-s er-d
search-TH-IMPV.CVB(?) PST-POSS.2SG
‘He was looking for you.’
փտռտես Էրդ

- c. arak-n as-e-l-i, ná jat k^haxts^hr jel,
 proverb-DEF say-TH-INF-?, no? very sweet be?,
 ut-e-n-d, na jat t^har jel, t^hal-e-n-d
 eat-TH-3PL-POSS.2SG, no? very bitter be?, throw-TH-3PL-POSS.2SG
 ‘The proverb says: Don’t be too sweet, they’ll eat you; don’t be too
 bitter, they’ll throw you away.’
 առակն ասելի – նա՛ շատ քախցր յէլ՝ ուտենդ, նա շատ թան յէլ՝
 թալենդ

This usage of the possessive article is borrowed from Persian, where one says for example <didem-et> ‘I saw you>, <binem-et> ‘I see you>.

[[*He means that the Armenian possessive article here is acting as an object clitic. See Dolatian et al. (2023: §7.1) for similar data from other Iranian Armenian dialects.*]]

35.5 Text samples

[[*I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don’t speak this dialect, I don’t understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as ‘X’.*]]

35.5.1 Maragha: հառնիս ինան նիշան

Մէ օր Սօնան ինան Անդր՝Լնու կիւզին իւրիւս (իւրիւս) տղային փսակին: Սօնան կասը՝ Անդրնին.

– Յար, էլչի օղորկիյ Հանթիւնիւ ախչկան իւզօլու:

– Չէ՛, Սո՛նա, մէ եօզգամ՛նա խիյալ անրամ. հանթանթ անրամ չուտուրուն. Էն հարուս յիս ախկատ:

– Չէ՛, Ա՛նդուն, իշքան խիյալ անելիմ՝ անրմէն աղէ՛կյա չիմնանի գլիննէլ. Էսս (հէնց) յիս առելիմ «Էթահյ անրամ իւզիյ. յա կըտան, յա չին տամ»:

Original page number 285.

– Դէ մըկա քյի Էտէնց ի, լաճիքյիրիս (մեր տղան) Էլ իւզէլի, շապպաթ օ՛րա էլչի օղորկու, թօղ Էթան իւզին:

Շանպպաթ օ՛րա Սօնան շուտօվ կի զարթնի, սիմավա՛րա քի քիցի, չայի՛րա քը խըմին, աննան՛ն (յետոյ) Սօնան կըլը՛ կէթամ իւր բաջու տո՛ննա, Միւրվարիյին կասը՛ քյի՝

– Այ Միրվարը՝, ա՛խչի. յերեկյ իրիկասս (ամուսնոյս) խետան մե զա՛դ իիյ խիյալ արի. իւզելիիյ Հանրթիւնիւ ախչկան առնիիյ միր Միսակին. կիւզիս յար կօսօրէն սօրա քլել էլչի, տըսնիւնք իշ կասին. կտան այար, կյանլշ անպպանթ եթանք սիշանա տինիիյ:

– Սօ՛նա, մըկա քի էտէնց ի, յիս էլշատ կուրախանամ քի Միսակըին փսակելէիյ: Աշկիս վիրան, Սօ՛նա, կօսօրէն սօրա կեթամ քըչարչըրովիմ, բանլքյան առնիմ:

Կօսօրէն սօրա Միրվարին կըը՛ կեթան Հանրթիւնիւս տո՛ւնա, նար ախչկան իւզօլու:

Կեթա տո՛ւնա քըթըփը՛, կիկյան տո՛ւնա կըպանացին, Միրվարին կըմընը՛ նիս, Հանրթիւնիւ կնգան պարօվ կըտա՛ Հանրթիւնիւ կնիկյ Նարկիզն էլան նար պարօվա կառնը՛

– Փանի, պարօվ իս էկի, Միրվարը՛ բաջի, եթ վա՛ր քամին ի քլեզի պերի տան. աղէկ ի, հարտան մե կյանլիս միր տո՛ւնա:

– Չէ՛, Նարգիզ բաջը՛, մկա էլ չի՛մ եր կյան, ամմա մե խէյր պանը՛ խամա յիմ էկի:

– Ասա տսնիիյ, ի՞շ խէյր պանի խամա՛ իս էկի:

– Նարգիզ բաջի, աղէյ, թօղ ասիմ. տի՛ս, դիւզ ան էկիիր իմ ծիր Նուբառին էլչի, կտասս՝ տու, չիս տա՛ մի՛ տու:

– Միրվարը՛ բաջը՛, յիս չիմ ասելի չիմ տա, ամմա, իրիկիս տո՛ւնա չի. թօ քիշի՛րա իրի՛կյա կյան, նարմէն խանբար առնիմ, տսնիմ ի՞շ կասը՛:

Միրվարին կասը՛ Նարգիզին.

– Ամմա խայիշտ իմ անելի քի ասիս. բանլքյան կյանլ շանպպանթ նշանա տինիիյ, քիյօլ (մի կերպ) սօրա-յէլ խառնի՛սան անիիյ:

– Արխէին յիւ, Միրվարը բաջը, յիս կասիմ:

Միրվարին յէլավ էկավ տուն:

Քիշիրվան Նարգիզի մարթա էկավ տուն. Նարգիզան ասաց իւր մարթուն.

– Միրվարին էկիր եր միր ախճկան էլչի. ի՞նչօխ իս անելի. կըտաս այար, վան՛գան կյանլուց ջուղաբ տամ:

Original page number 286.

Մարթա ասաց.

– Ասված շինանխավիր անի, Միսակա խելքօվ տղա՛-յը. կտամ. վա՛ղա Միվարին կյանլուց ասա կտահիյ:

Նարվարա Միվարին էկավ Նարգիզի կը՛շտա, ասաց – Տալէ՛հի:

Նարգիզն էլ ասաց.

– Կտահի, հէ՛ր չիիյ տա: Մարթըս տիւն եթանլէն սօրա էկավ, ասը՛մ. էն էլ ասաց կտամ:

Կիլիանկի օ՛րա Սօսան, Միվարի ինան Անդո՛ւնա կինացըն շիրիկիյ խմօլու. շիրիկի՛յա խմէլէն իրիք շանպպանթ սօրա հազըրվան խառնիսի թանդարիիյ տըսնօլու:

Խառնիսի թանգարանի քյան տանելէն սորա, բաշլամըզըն խառնի՛ստ. ըմմըին մարթնիրին կանչըն, խառնիսի խամբար տուվըն: անանչին քիշի՛րան խիսան տիրըն, սորավան քիշի՛րն էլան փսա՛կա կըռըն: Փսա՛կա կռօլուց խանլանթ ին էր քիցէլի խառսու կուլօ՛խա. բուլօլում (յետոյ) ասելին էր «Ասվաս շիւնախավիր անի»:

Խառսուն ժամտունէն խանելէն սրա մնդուն ինան Սօնան խաղալօվ խառսուն պերըն տուն:

35.5.2 Urmia subdialect

Adjarian's source: Communicated by Mr. Kaloust Iskenderian (պր. Գալուստ Իսքենդերեան: [[SEA: /galust isk^henderjan/]]), a provincial inspector of Urmia schools.

35.5.2.1 Iki Aghaj village

Մէ օր գնացիմ խասամ գետի յէ՛րգա. մէ պծառ կակուղ իմ էր քելի (մի քիչ հանդարտ կերթայի). գե՛տա էնէնց ջօշմիշիր էր՝ յերգերէն թալէս էր ճի՛ւրա. իշկացիս տըսամ մէ տերտեր՝ ուր տերօխնին, մէ կաշա (ասորի քահանա)՝ ուր տերօխնին, մէ մալլա էլ՝ ուր կնի՛կա. մէյն էլ մէ ծի կար կշտէ՛րա: Նա՛ տերտէ՛րա էյթիբար էր անելի տանս մօ՛տա մնալ ուր կնի՛կա, նա կաշան, նա մալլան: Մէ ծի կա տանց մօ՛տա, վեր տիկյի (պիտի) տարմօվ ճուխտ ճուխտ ըսնին մէկյէլ իրէ՛սա: Մըկը (հիմակ) ի՞շխօ անինք վեր կնթնէ՛րա չը մնան օտար մարթու մօ՛տա:

35.5.2.2 Isalu village

Մալլա Նասրադի՛նա մէ օր իշէ՛րա խառիրեր տէ՛մա՝ էթաս էր: Կըննաց ըլայ կյատիւկի (ծոր) վօ՛տա. մէ մարթ տար տէ...

Original page number 287.

... առէց, ասաց. տիւն գլինաս յես յեփ կմեռնեմ, ասա տըսնիմ: Տեփ (յետոյ) էն իշկաց էտ մա՛րթա մի թահար մարթ ի, յետնար – տեփ ասաց. է՛շա կյատիւկէն ըլէլին տիկյի օխտ տիր անի. իստ օխտ տիր տռէց՝ տեփ էն վատին տիւն կմեռնես: Խա՛, տեփ էշէ՛րա կշէց կյատի՛ւկա. գլօ՛խա ըլէլին օխտ տիր է՛շա տռէց: Մալլան ինկյավ պարզավ, ասաց. յես մեռամ: Տեփ մնաց տա՛ղա. էշէ՛րա հանր մէ՛կյա մէ թէխ կընացին. մէ կյէլ ըկավ տաղ՝ էշերէն մէ՛կյա կյերավ. ասաց. Մալլա Նասրադի՛նա չմեռներ՝ մըկը կյէ՛լա է՛շա չէր ուղը՛: Տեփ մալլան ըլավ էկավ թէխ տո՛ւնա. իւր կնկյան ասաց. յէլ քէլ տուր տրկյեցին ասա վեր մալլան մեռիր ի, տանինք խօրենք իւրա: Ըլավ կըննաց տուր ու տըրկյեցին կանչէց. տարան տարա (գո՛րա) խօրին: Ասաց. մէ էրթիս թօղ, դան բան դան ընծի խաց պէ թալ. մնաց էտ մա՛րթա տաղ: Տարմէն յետի մէ կաթըրիսանա էկամ, տար կյերեզմանը

կուշտեն ընսնեսեն էր. են օրն էլ տար կյընի՛կա. մա՛սալա, իւշ էր խաց պերի. կլեօ՛խա են ծակեն պանցրացուց (յանի իշկաս էր հա՛) իշկամ խաց պերիգ: Կաթըրքէ՛րա խռնան, պեռն էլ չինի աման էր. տանիը ա՛մմեն տվին կօտռտին. տեփ են կաթըրչինէ՛րա փառտին են տէ՛ղա, ասին մէ իշկանք՝ տանք ինչէ՛ն խռնան. իշկացին մէ կյերեզմանը՝ վրա՛ մէ էրթըսը պես ծայ կա՛: Տէփ բանա՛ արին (ուզեցին) մէ դեն մէ փետ պարզեն. տեփ փե՛տա պարզին, ը՛՛, տեփ են դեն ծեն տըվից մալլան կյերեզմանը՛ մէչեն. շատ մի՛ պարզեք, կը կը կըպնը աշկյիս. տեփ տանք ասին. հօ՛ հօ՛, կա չկա դետ (այդ տեղեն) են խռնէ (խրտներ). դետ կլօխա խանիր ի... քակին տարա, խանին կաթըրչինէ՛րա. տեփ տարա բանա՛ արին թըփել. շատ թըփը՛ն, ենղըդը թըփը՛ն ի՛կր...

36 Khoy

36.1 Background

Original page number 288.

The dialect of Khoy has an extensive distribution. It is found not only in the provinces of Khoy, Salmast, and Maku in Iran, but also in Russia in Igdir and Nakhichevan. During the large migration of Persian-Armenians in 1828, many Armenians from Salmast came and settled in Karabakh, where they founded the villages of Kori, Alighuli, Maghanjugh, Karashen in the province of Zangezur, and in villages of Alilu, Angeghakot, Kushchi-Tazakend, Uz, Mazra, Balak, Shaghat Ltsen, Qara Klisa and Lower Qara Klisa in the province of Sisian.

The dialect of Khoy has still not been studied. There are writings with this dialect in էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*] volume 2 (Բ.), page 300-304 and volume 4 (Դ), page 343-350. What's more important are N. Ter Avetikian's «Ոտանաւոր աշխատութիւններ եւ Եշանագրութիւն Պարսկաստանից գաղթած խոյեցւոց բարբառով» (Վաղարշապատ 1900) and «Բանաստեղծութիւններ եւ Կիրակոսի հարսանիքը» (Վաղարշապատ 1903).¹

By examining these excerpts, it seems that the dialect of Khoy occupies a middle position between the dialects Maragha and Van. Its grammatical structure is the same as in the Maragha dialect, but its phonological rules are like the Van dialect. In other words, the Khoy dialect is closer to Classical Armenian than Maragha is.

Because we think it's unneeded to further discuss these simplified phenomena, we direct the reader to the subsequent text samples.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 221).*]]

Original page number 289.

¹[[*Unfortunately, I couldn't track down these two bibliographic items, and thus couldn't add them to the bibliography. Furthermore, the page quality makes it unclear if the fourth word is Եշանագրութիւն or Եշանագրութիւն. (?)*]]

36.2 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Adjarian's source: See Ն. Տեր-Աւետիքեանի, Ոտանաւոր աշխատութիւններ եւ նշանագրութիւն ([նշանագրութիւն(?)]), էջ 46-49.

– Այ մառթ, տիւ գինաս որ խետ ախչի՛գյա ճոչացավ, մառթի էթալու խասավ. տո՛ւնա չի՛ սրփի, չի՛ ավըլի, աման-չամանա չի լվա, տուռվերքյա կեխտոտ կը թողնի. շատ էլ որ խետը իյնես, դաստե կգարկի կը կոտռոտի, յանի ինչի՞. – իմանան որ տանելու խասիր ի: Էնէնց էլ տգան. հալա մէ յէլ, քէլ մտի փայան (գոմ)՝ տե՛ս, ի՞նչ կասնաս. Էն հեյվան քյալե՛րա, գյամեմքե՛րա, կովե՛րա ընչիւկ վգե՛րա թաղվիր են կվի մէ՛չա. տիւ հէնց գինաս որ Կիրակո՛սա մեզի խմա պա՞ն ի անելի մեր տո՛ւնա ավըրիի ի. վա՛յ վայի որ ասես «ա՛յ բալամ, Էտէնց չեն անի», յետ ի դառնալի խինգ խայիր քյաշում (յիշոց) ի տալի. ասելի «Ալլահ վարա (Աստուած տայ) զըմէն էլ խատնեն». յանի ինչ ի, իմացեք որ յես էլ փռայվելու խասիր եմ. կօ Էտէնց, ա՛յ մառթ. մկա տիւ գինաս:

– Աշկըս լո՛ւս. մենք փսայվանք՝ մեր կլօ՛խա յեզոտով, թող Էն էլ փսայվի, բալքի մեղորոտի. Էն հալա յերեյվան քյօրփան ի. մկավուստ սաբաբ ըլենք, մէ անծոտ պուճուճակ ախչիկ էլ դար խմա ուզենք, խա՛լխա մեզի ի՞նչ կասեն. չե՞ն ասի «յանի է՛տ ինչ դայդա եր՝ մկավուստ մեխկի տոպրա՛կա կախին Էն խեղճ տղայի վզէն». յես դալաթ կանեմ դարա սաբաբ չեմ ըլի. դար պերնեն կալա կաթի խոտ ի իկյալի:

(Կիրակոսը կ'աղաչէ մօրը):

– Նանա ջան. Էնը խօքութ ղուրբա՛ն նանա. տիւ իմ աղե՛կյա ասա բաբայիս կո՛ւշտա. տավարն էլ կպախեմ, տան զըմէն պա՛նի վրան էլ սիրտ կը ցավցուցեմ. հէնց Էն ղըդայի որ՝ մէ դայիմ կպնես բաբայիս յախան, որ մէ խա՛ ասի, բօլ ի. ամա Էտ էլ քեզի ասեմ որ Ղուլիենց Շահբազի ախչիկ Նիգյարէն սավայի՝ որ վիզս կռեք՝ ճոկ մառթօւ ախչիկ չեմ առնի հա՛:

(Մայրը կը համոզէ ամուսինը, որ կը պատասխանէ).

– Այ՛ կնիկ, չունքի որ ասես ես, թո՛ղ քյօ խաթրն էլ խօշ ըլի. բալքի սաղ չմնացինք՝ մեռանք. սաղ իքյան Կիրակոսին փսակենք, յես ինան տիւ էլ դիօլ գուռնայով մէ աղէկ քե՛ֆ անենք,

Original page number 290.

գիւլաշ կպնենք. ջահնա՛մա. դարմէն յետ ի՛նչ կըլի՞ թող ըլի. ամա տիւ է՛տ ասա, վի՞ր ախչի՛կյա ուզենք, որ համ աբուռով ըլի, համ դայրաթով. խօրորթի ըլի, որ մեր մատէն փուշ խանի: (Ներս կը մտնէ Կիրակոսը): Կիրակոս, ա՛յ

բալամ, նանատ ասելի որ քեզի փսակենք. մկա տիւ ի՞նչ ես ասելի. ուզե՞ս ես թէ չէ. յա վի՞ր ախչիյն ես ուզելի. մէ աղվոր՞թա ասա ըշկամ. էլ ամչընալու վախտը չի:

– Յես չեմ ուզելի փսայվել. նանաս ի՞ որ կպիր ի յախաս, քշեր-ցերէկ ասելի՝ «տկի (պիտի) քեզի փսակենք». մկա տիւ գինաս, նանաս. յես էթաս եմ փայան՝ տավարին յեմ տամ. համա, նանա, էն ասածս ի հա՛, Նիգյա՛րա:

– Չե՞սնալի, Ղուկիենց Շահբազի ախչկա խետն ի, ընծի ասիր ի. «կուզէք էն ի, չէք ուզի՝ կլեմ կլոխ կվերցեմ տնէն կէթամ. իմ ուզա՛ծա Նիգյարն ի՛, Նիգյա՛րա:

– Ի՞շխօ մայար Շահբազին էնէնց խասած ախչի՞կ ունի: Մենք ռաշպար մառթենք, մեր տան ջահէ՛լա տկի մէ պծառ (քիչ մը) էլ ծեռով-ոտով ըլի, պանի մէչ էփած ըլի, կանոխ մեր տան պանա, տաշտի բժա՛րա (քազհան) տիւս կիկյա. էնէնց ըլի որ՝ ինկերէ, տրկեցէ յետ չմնանք: Շատ խարսներ տսիր եմ, որ իրկըվըկէն կլոխքե՛րա տնես են պա՛ռցա, ընչանք լոս խռալով մոփես են. չէ՛ն տսելի, ախար սափորքե՛րա տարտակ ի, ճուր տկի պերենք, ավել տկի անենք, տո՛ւնա, քիւչան գբիլի ձեռէն ըլիր ի իշխօ փողո՛ցա. տսնա՞ս ես էն Յարթենէնց խա՛րսա, մառթու դար պէ՛սա մէ խարս ըլի, թող մէ աշկն էլ կոր ըլի:

37 Artvin

37.1 Background

Original page number 291.

The city and province of Artvin are found south of Batumi. This province has two smaller provinces (գավառակ): Ardanuç and Şavşat-Imerkhevi. The city of Artvin has 1200 homes with Armenian residents, of which 230 are Apostolic and the remaining are Catholic. Artvin does not have an Armenian village in its surroundings. The town (ավակ) of Ardanuç has only 200 homes of Catholic Armenians. The following villages are in the Ardanuç province (գավառակ):

- Tandezut, 110 Armenian houses and 5 Catholic houses
- Norashen, 22 Armenian houses

The Armenian villages of the Şavşat-Imerkhevi province (գավառակ) are:

- Satlel (65 Catholic houses, 17 Armenian houses)
- Mamanelis (12 Catholic houses)
- Okrobakert (160 Armenian houses)
- Pkhikur (25 Catholic houses)

East of Ardanuç, there is Ardahan; while Olti is to the south.

The aforementioned area has its own dialect which belongs to the /el/ <ել> branch, and it occupies a midpoint between the dialects of Karin, Khoy, and Tbilisi.

There is no published study on this dialect, nor a manuscript line, thus the following lines are the result of my own research, gathered from migrants from Artvin in Batumi.

[[*For more recent work on this dialect, see Martirosyan (2019: 227). Martirosyan (2019: 227) reports that some work treats Artvin as unified with the Tbilisi dialect.*]]

37.2 Phonology

37.2.1 Overview

The sound system of the Artvin dialect is like the dialect of Tbilisi. It has three degrees of consonants.

37.2.2 Sound changes

37.2.2.1 Classical Armenian /ɑj/ <ւյ>

The Classical diphthong /ɑj/ <ւյ> becomes /e/ <է> (Table 37.1).

Table 37.1: Change from Classical Armenian /ɑj/ <ւյ> becomes /e/ <է> in the Artvin dialect

	Classical Armenian	> Artvin	cf. SEA
proximal ‘this’	ɑj̄s ւյս	es էս	ɑjs ւյս
medial ‘that’	ɑj̄d ւյդ	ed էդ	ɑjd ւյդ
distal ‘that’	ɑj̄n ւյն	en էն	ɑjn ւյն
‘other’	ɑj̄l ւյլ	el էլ	ɑjl ւյլ
‘goat’	ɑj̄ts ւյծ	ets էծ	ɑjts ւյծ
‘vineyard’	ɑj̄gi ւյգի	egi էգի	ɑjgi ւյգի

37.2.2.2 Loss of rhotic in some words

The Classical word /hamar/ <համար> ‘for’ has become /hama/ <համա>, like in Tbilisi.

37.2.2.3 Loss of initial /v/ in ‘on’

An interesting phenomenon is the loss of the sound /v/ <վ> from the Classical word /verɑj/ <վերայ> ([[cf. SWA: /vəra/ <վրայ>]]), which has become /ra/ <րա> (1).

- (1) a. k^hɑr-i ra (Artvin)
 k^hɑr-i vərə (SWA)
 rock-GEN on
 ‘on the/a rock’
 քարի րա, քարի վրայ
- b. d̄zi-u ra nst-ɑ-∅ (Artvin)
 ts^hij-u vərə nəst-ɑ-∅ (SWA)
 horse-GEN on sit-PST-1SG
 ‘I sat on the/a horse.’
 ձիու րա նստա, ձիու վրայ նստայ

- c. \widehat{tsar} -i ra ver \widehat{ants}^h -a-v (Artvin)
 \widehat{dzar} -i vərə ver \widehat{ants}^h -a-v (SWA)
 tree-GEN on up pass-PST-3SG
 ‘he climbed up on the/a tree.’
 ծառի ռա վեր անցավ, ծառի վրայ վեր անցավ

Original page number 292.

37.2.2.4 Retention of the sound /h/ <h>

The Classical sound /h/ <h> does not become /χ/ <խ>, unlike the dialects of Maragha and Khoy.

37.3 Morphology

37.3.1 Noun inflection or declension

In declension, the ablative formative is /-men/ <մէս> (Table 37.2).

Table 37.2: Ablative marking in the Artvin dialect

	Artvin		cf. SWA
‘from Artvin’	art ^h vinu-men	Արթվինսւմէս	art ^h vin-e Արթվիսէ
?-ABL	savet ^h u-men	Սավէթոսւմէս	
?-ABL	hetne-men	հէսնէմէս	

As we know, this is one of the characteristics of the Tbilisi dialect. Similarly, the plural genitive is the form /-er-u/ <երոս> (37.3).

Table 37.3: Plural genitive marking in the Artvin dialect

	Artvin		cf. SWA		cf. SEA
‘tree-PL-GEN’	\widehat{tsar} -er-u ծառերոս		\widehat{dzar} -er-u ծառերոս		\widehat{tsar} -er-its ^h ծառերից
‘horse-PL-GEN’	\widehat{dzi} -er-u ձիերոս		\widehat{ts}^h ij-er-u ձիերոս		\widehat{dzij} -er-its ^h ձիերից

The locative is the usual form /-um/ <ոսւմ> (37.4).

Table 37.4: Locative marking in the Artvin dialect

	Artvin		cf. SEA
?-LOC	mef-um	մէշոսւմ	
‘day-LOC’	or-um	օրոսւմ	or-um օրոսւմ

- c. tʃ^h-e-m ka/kaji ert^h-l-i
 NEG-AUX-1SG can go-INF-IMPF.CVB
 ‘I cannot go.’
 չէմ կա, or չէմ կայի երթի
- d. vortí e-s ert^h-l-i
 where AUX-2SG go-INF-IMPF.CVB
 ‘Where are you going?’
 վօ՞րտի ես երթի
- e. tʃ^h-e-m ka/kaji χos-e-l-i
 NEG-AUX-1SG can speak-TH-INF-IMPF.CVB
 ‘I cannot speak.’
 չէմ կայի խօսելի

37.3.2.2 Future marking

The future is formed with the formative /ku/ <կու> (4).

[[In SEA, one way to form the future is to add the prefix /k(ə)-/ to the finite verb. It seems that Artvin uses a different prefix form. The placement of this prefix can differ from SEA by attaching to material besides the verb.]]

[[Adjarian didn’t explain what the following sentences meant. Nikita Bezrukov suggested the following translations based on his knowledge of relevant dialects. I thank him for the help. Though without an Artvin speaker to double check, we can’t be fully sure. (??)]]

- (4) a. i. Artvin
 ku aʃ-i-n
 FUT look-TH-3PL
 ‘They will look’
 կու աշիս
- ii. SEA¹
 k-abr-e-n
 FUT-live-TH-3PL
 ‘They will live.’
 կապրեն
- b. ‘He will go outside.’

¹[[The verb ‘to look’ in SEA doesn’t start with a vowel. The Artvin datapoint shows how Artvin uses a single morph /ku/ before both consonants and vowels, while SEA uses [k-, kə-] based on the type of following segment.]]

- i. Artvin
 ku dus g-a-∅
 FUT outside come-TH-3SG
 կու դուս գա
- ii. SEA
 durs kə-g-a-∅
 outside FUT- come-TH-3SG
 դուրս կգա
- c. ‘They will search.’
 - i. Artvin
 ku pnr-i-n
 FUT search-TH-3PL
 կու փնտռիս
 - ii. SEA
 kə-p^hənr-e-n
 FUT-search-TH-3PL
 ‘They will search.’
 կփնտրեն

37.3.2.3 Theme vowel changes

In both the perfective and the future, the Classical theme vowel /e/ <ե> changes to /i/ <ի> (5).

- (5) Artvin
 - a. qf-i-ts^h
 look-TH-AOR
 ‘He looked.’²
 աշից
 - b. pnr-i-ts^h
 search-TH-AOR
 ‘He searched.’
 փնտռից
 - c. ku qf-i-n
 FUT look-TH-3PL
 ‘They were going to look.’

²[[I thank Nikita Bezrukov for translating this verb.]]

կու աշիւ.

[[Unfortunately, Adjarian's data is too limited to make a more meaningful description or comparison with SEA/SWA. But essentially, what Adjarian describes is that the theme vowel /e/ is replaced by /i/ in some morphological contexts. Compare 'he searched' from (5b) against SEA (6).]]

- (6) cf. SEA
 pəntɾ-e-tʰs^h
 search-TH-AOR
 'He searched.'
 փնտրեց

37.3.2.4 Imperative

An especially interesting form is the second type of imperative (7).

[[Note the unclear potential use of the auxiliary. (?)]]

- (7) Artvin
- a. gr-í-s a
 write-TH-2SG ?
 'Write!'
 գրի՛ւ ա
- b. χos-í-s a
 speak-TH-2SG ?
 'Speak!'
 խօսի՛ւ ա

These correspond to the Istanbul interrogative-like imperatives (8).

- (8) Istanbul, when read as SWA words
- a. tʃə-k^hər-é-s
 NEG-write-TH-2SG
 'Don't write!'
 չգրե՞ւ
- b. tʃə-χos-í-s
 NEG-speak-TH-2SG
 'Don't speak!'
 չխօսի՞ւ

[[I think what he means is that these Artvin imperative seem to be derived from subjunctive verbs; the Istanbul verbs seem subjunctive based on how they would be interpreted in SWA.]]

37.4 Text samples

[[I do not translate, gloss, or re-transcribe the text samples. Some of them are given in orthography, and not the Armenian dialectological transcription. And because I don't speak this dialect, I don't understand the text samples well enough to translate or annotate. In some cases, the printed letter was unclear so I rendered it as 'X'.]]

Առաջ Արթովին շենլիկը տասնըհինգ տուն է եղէ. բօլօրը մէշա. Էն մէշունը Սապլեթունմէն կու աշին օ՛րը (որ) Արթովինումէն մուխ կու դուս գա. գուգան կու փնտռին խիտը (վրաց. կամուրջ). չէն կա (չէն կրնար) գտնի օ՛րա ճօրօխը անցնին. Էտէվ մէկ ավջին գեյիգի հետնեմէն գալիս է օ՛րը զարնէ. առաջեվան կայք է ըլնելի. կայք Էղած վախտին փնտռըլիս է վօ՞րանց գևաց: Աշից օրը խիտը գտավ. խիտն Էլ փուրցելը (վրց. մացառ թէ՞ բաղեղ) փաթըթած է. Է՛նդադուր արավ օ՛րա խիտը անցավ Էնթին: Վեր անցավ օրմընումը, փնտռից ու շենլիկի տեղը գտաւ: Իշտ Էնդօր Էտէվ, Էֆէնդիմ, օրմանը կօտրեցին, Էնդեղը քաղաք շինեցին, իշտ Էնդեղը Էղավ Արթովին:

Էն գտնօղ մարթու անունն Էլ Արուբէն է եղէ, Էնդօր վրա դրել է Արթովին:

Original page number 293.

[[Note that Adjarian had a note here about the Armenian diaspora. I moved it to §6.3.]]

Part VI

Adjarian's end matter

38 Placenames

[[*This chapter is written by the translator (me). The content is based on the final pages of Adjarian's book, where he provides a list of placenames and a map. I moved the map to the introduction chapter (§1.2.6).*]]

38.1 List of placenames from Adjarian's endmatter

In the original document, Adjarian has a chapter where he lists all the placenames that had Armenian populations. For each location, he likewise gave the page number that mentioned this location. This chapter was on page 294 and it can translated as “*Alphabetical list of Armenian residences and described provinces*” ■ He states that “*in total, there is a sample of 102 provincial vernaculars*”.

In my translation, I list the Armenian names that Adjarian used and their original page numbers. The parenthesis mark text samples. I keep the original alphabetical order, based on the Armenian word.

I likewise provide other common Armenian names for these locations (usually this other word is just the Armenian name with reformed spelling). I provide the corresponding Romanized or English name. In general, the Romanized name is based on the most common name that is used in Latin-script sources, such as English Wikipedia. Oftentimes, this Romanized name is not a simple transliteration. For example, for the modern city of Istanbul, Adjarian used the Armenian term <Պօլիս> whose HBM transliteration is <pōlis>. But of course, the English name is Istanbul so I used that name throughout the translation.

When multiple Romanizations are attested, we list all of them. We use the Romanization that is the most common in English (and thus findable on Wikipedia or Google Maps), most commonly used by Armenians, or most closely resembles Adjarian's original Armenian name. For example, the region of Karabakh-Artsakh has both a Turkic-based name (Karabakh) and an Armenian-based name (Artsakh). Adjarian almost always used the Turkic-derived form Կարաբաղ /*karabak*/ ■ and so I translated that word to ‘Karabakh’.

In some cases, I couldn't find the modern name or location of a placename. I give a hypothetical Romanization with a question mark. My constructed Romanization is not the HBM transliteration, but is more geared towards being a

readable pronunciation of the word. I thank various anonymous people online who helped me track down the original non-Armenian names. My gratitude to non-anonymous aid from Thomas Castaigna.

In some cases, Adjarian provides a page number as an example of some place name, but that page doesn't actually have that place name. I did not catalog such errors.

I sometimes use archaic names such as Birmania instead of Myanmar, so that the translation does not seem anachronistic. But I sometimes use more modern names such as Tbilisi instead of Tiflis, even though Adjarian used the name /t^hi-flis/ <Թիֆլիս>.

Table 38.1: Adjarian's list of Armenian residences and described provinces

Armenian term used by Adjarian	Other Armenian terms	Romanization that we use	Other romanizations	Page
Ազուլիս		Agulis	Әylis	1, 2, 4, 13, 36, 40, 89, 92-100, (101-2), 104
Ադամխան	Վարդաձոր	Adamxan	Vardadzor	116, 118, (134)
Ադլեր	Ադլեր	Adler		184
Ադրիանուպոլիս	Ադրիանուպոլիս, Էդիրն	Adrianopolis	Adrianople, Hadrianopolis, Edirne	29, 31, 258
Ազով		Azov		26
Աթենք	Աթենք	Athens		29
Ալաշկերտ		Alashkert	Eleşkirt	10, 116-7, 121, (125), 133
Ալեքսանդրապոլ	Ալեքսանդրապոլ, Ալեքսանդրապոլ, Գյումրի	Alexandropol	Gyumri	34, 104, 107, 111, 116
Ալեքսանդրետ	Ալեքսանդրետ, Ալեքսանդրետտա	Alexandretta	İskenderun	199
Ալիլու		Alılı		288
Ալիկրյիս	Աստղաձոր	Alikrykh	Astghadzor	116, 118, (137)
Ալիլուլի	Հարթաշեն	Alighuli	Hartashen	288
Ալուշտա		Alushta		26
Արուսյան	Արնվանիստ	Aluchalu	Artsvanist	116, 118, 139
Ախալցխա		Akhaltskha	Akhaltskhe	2, 34, 104, 107, 111
Ախալքալաք	Ախալքալաքի	Akhalkalak	Akhalkalaki	31, 32, 34, 104, 111, (113), 116
Աձալտեր	Ազբեր, Էզիդեր	Adzbdar	Akıncılar, Ezbider	174
Ակն		Akn	Kemaliye	29, 103, 222-3, (224), 260
Աղբակ		Aghbak		140
Աղդաշ		Agdash		26
Աղեքսանդրիա	Աղեքսանդրիա	Alexandria		28
Աղուանք	Աղվանք	Aghvank	Caucasian Albania	25
Աղստաֆա	Աղստև	Agstafa		61
Ամասիա		Amasia		29, 232, 234
Ամերիկա ռ. Ե. Լ. ահանգ.	see Մ.	America, see the United States		
Այթոս	Այթոս	Aytos	Aitos	29, 31
Այնթապ		Ayntap		28, 30
Այդին	Այդին	Aydin		29, 31, 61
Անապա		Anapa		25
Անգեղակոթ		Angehakot		288
Անգլիա		England		29, 33, 293
Անդիան		Andijan		26
Անտիոք or Անթաքիա		Antioch	Antakya	28, 199, 200, (210), 212
Աշտարակ		Ashtarak		105
Ապարան		Aparan		116-7, 121, (126)
Ապլիսոն		Abgion?		(194), 185
Արց		Arys		26
Արնջկոյս	Արնջկոյս	Arinjus	Kavuştuk	(132)

38.1 List of placenames from Adjarian's endmatter

Ասլանբեկ	Ասլանբեկ, Ասլանբեգ	Aslanbeg	Arslanbey, Aslanbey	3, 12-13, 106, 175, 241-4, (244-5)
Ասխաբադ		Ashgabat		26
Ասորեստան		Assyria	modern Iraq	27, 33
Ասորիք տես Սիրիա		historical Syria, see		
Աստապատ		Astabad		37, 45-47, (48)
Աստրախան	Աժտրխիսան	Astrakhan		26, 30, 36, 82-84, (84-86), 89
Ատանա	Ադանա	Adana	Adana	28
Ատափազար		Adapazar	Adapazarı	13, 29, 241, (246)
Ատիեման	Ադյաման	Adiyaman		29, 196, (198)
Ատրպատական		Atropatene	Iranian Azerbaijan	27, 37, 70
Արաբկիր		Arapgir	Arabkir	3, 4, 29, 103, 196, 215-6, (217), 222-3
Արամո	Արամո, Արամոյ	Aramo		28, 212-3, (213-4)
Արդուին	Արդվին, Արթվին	Artvin		19, 25, 34, 280, 291-2, (292)
Արեւելեան Ռումելի	Ռումելիա	Eastern Rumelia		31-32
Արթղ		Artyk		26
Արծափ		Ardzap	Sağlıksuyu	138
Արծկե	Արծկե	Artske	Adilcevaz	117, 118, 121, (132)
Արղնի	Արկնի	Arghni	Ergani	159
Արճեշ	Արճեշ, Ականց	Arjesh	Erciş	116-8, 121, (131), 139
Արմավիր	Արմավիր	Armavir		26, 33
Արմենակ	Արմյանակ	Armiansk		26
Արտահան	Արդահան	Ardahan		291
Արտանուշ	Արտանուշ	Ardanuç	Artanuj	25, 291
Արտապիլ	Արդաբիլ	Ardabil		28
Աղալաղալու	Ատալաղալու, Ավիալաղալու, Վաղաշեն	Avdalaghalu	Vaghashen	116, 118, (137)
Աստրո-Հունգարիա	Ավստրո-Հունգարիա	Austro-Hungary	Austria-Hungary	10, 19, 27, 103, 270-2, (273-9)
Աքքերման	Աքքիրման, Բելզորոդ-Ղնեստրովսկի	Akkerman	Bilhorod-Dnistrovskiy	27, 31
Աֆինս-Գարահիսար	Աֆինս-Կարահիսար	Afyonkarahisar		29
Բաբերդ	Բայբերդ	Baberd	Bayburt	13, 111-2
Բազու		Baku		13, 25, 61, 76
Բազարքեյ		Pazarköy		241
Բաթում	Բաթումի	Batumi		13, 25, 32, 34, 178, 291
Բալակ		Balak		288
Բալաշով		Balashov		26
Բալու		Palu	Balu	167, 168
Բաղեշ	Բաղեշ, Պիթլիս, Բիթլիս	Paghesh	Baghesh, Bitlis	33, 116-8, 121, (131)
Բաղչեսարայ	Բաղչեսարայ, Բաղչեսերայ	Bakhchisaray	Baghchesaray, Eski Yurt	26, 263
Բաշքենդ	Բաշքենդ, Բաշգենդ	Bashkent		37
Բասարգեչար	Վարդենիս	Basargechar	Vardenis	140, 145-6, (152-4)
Բասն		Basean	Phasiane, Pasinler	111, (114)
Բատալբաշու		Batalpashinsky Otdel		26
Բավրա	Բավրա	Bavra		31
Բաֆոս	Պաֆոս	Paphos	Bafos	28
Բեթլեհեմ	Բեթլեհեմ	Bethlehem		28
Բելցի	Բելցի	Balti	Beltsi	27, 31
Բենդեր	ԲԷնդեր	Bender		27, 31
Բեշթա	ԲԷթա, Պեշտ	Pest		27
Բեսարաբիա		Bessarabia		27, 31, 32
Բերդեանակ	Բերդյանակ	Berdiansk	Berdyansk	26
Բթեշտ	Պիտեշտ	Piteşti		27
Բլոեշտի	Պլոեշտի	Ploieşti		27
Բոլնիս-Խաչեն	Բոլնիս-Խաչեն	Bolnis-Khachini	Bolnisi	61, 62
Բորչալու		Borchaly		37, 47
Բուխարա		Bukhara		26
Բուշիր		Bushehr	Bushire	87
Բրզնիկ		Pirknik	Dört Eylül	225, 227
Գահիրե	Կահիրե	Cairo		28
Գանձակ	Ելիզաբետպոլ	Gandzak	Ganja, Elisabethpol	61, 62, 70, 72, (74)
Գանձակ գիւղ		Gandzak village		139
Գանտիա	Հերակլիոն	Kandiye	Heraklion	29

38 Placenames

Գասապա		Kasaba	Turgutlu	239
Գասթամունի	Քասթամունու, Քասթամունի	Kastamonu	Kastamoni	29, 30
Գետակբուլաղ	Կարճաղբուլոլ	Gedakbulag	Karchaghbyur	116, 118, (139)
Գերմանիա		Germany		30
Գյոլ	Գյոլ	Gölköy		116, 118, (135)
Գեօքչայ	Գյոքչայ	Geokchay	Goychay	25
Գըրգաղաճ		Kırkağaç		239
Գիրգորես		Kirkoros	Hasanbaba	232
Գոլոճայա-Ստեպ	Սովյալ տափաստան	Golodnaya Steppe	Mirzacho'l	26
Գոնիա	Քոնիա	Konya		29
Գորի		Gori		25, 32
Գութի	Գութեր	Kuty	Cuturi	27, 33
Գուլասոր		Goulassor		138
Գրիգորուպոլիս	Գրիգորիոպոլիս	Grigoriopol		27, 31
Դալիկարդաշ	Սարուխասն	Dalikardash	Sarukhan	37
Դաղստան		Dagestan		26
Դամասկոս		Damascus		28, 33
Դաշտ		Dasht		92
Դարբանդ	Դերբենդ	Derbent	Darband	26, 61, 62
Դիզակ	Հադրութ	Dizak	Hadrut	68
Դիլիջան		Dilijan		13, 61
Դնեպր	Դնիպրո, Դնեբր	Dnipro		26, 263
Դուլակ		Dulak		26
Դուշեթ	Դուշեթ	Dusheti		25
Դուրովկա		Durovka?		26
Եալթա	Յալտա	Yalta		26, 178, 263
Եալովա	Յալովա	Yalova		241
Եամպոլի	Յամբոլ	Yambol		29, 31
Եաշ	Յաշ	Iaşi		27
Եաֆա	Յաֆֆա	Jaffa		28
Եգիպտոս		Egypt		28, 34, 293
Եդեսիա		Edessa	Edesia	29, 159, (166)
Եթովպիա		Ethiopia		28
Եկատերինոդար		Yekaterinodar		26, 263
Եկատերինոսլավ	Եկատերինսլավ	Yekaterinoslav	Dnipro	26, 263
Եղիսաբեթոպոլիս	Դոմբրովեն	Elisabethopolis	Dumbrăveni	27, 33
Եյսկ		Yeysk		26
Երանոս		Yeranos		116, 118, (133)
Երեան	Երևան	Yerevan	Erevan	4, 13, 36-52, (47), 54, 55, 61, 62, 66, 70, 82-3, 88-9, 92, 95-6, 104, 106, 116
Երզնկա	Երզնիկեան	Yerznka	Erzincan	103-4, 167-174, (171), 197, 225
Երուսաղեմ	Երուսաղեմ	Jerusalem		28
Ետրոկիա	Եվրոկիա, Թօքատ, Թօքաթ, Թոքաթ	Evdokia	Tokat	3, 29, 31, 103, 174, 178, 232-4, 239, (234-7), 243
Եպպատորիա	Եվպատորիա	Yevpatoriya	Eupatoria	26, 263
Երոպական Թուրքիա		European Turkey		29, 31, 258
Եօզղատ	Եոզղատ, Յոզղատ	Yozgat		29, 32, 215
Եօզղատ գիւղերը		Yozgat villages		31, 205, 215
Չաղալու	Սիպրամձոր, Ծովակ	Zaghalu	Akhpradzor, Tsovak	116, 118, (139)
Չանգեզուր	Չանկեզուր	Zangezur		(75), 288
Չառա		Zara		225
Չագատալա		Zagatala	Zagatala	25
Չեյթուն	Չեյթուն	Zeytun	Zeitun, Süleymanlı	13, 19, 28, 199-205, (206-8)
Չեֆանոս	Չեֆանոս	Zafanos		185, (191)
Չիարդին				26
Չիլե	Չիլե, Չելա	Zile		30
Չիրաքլու		Zirekli		139
Չիրոյի գիւղ		Ziro village	Murat	138
Չմիտնիա (Իզմիր)	Չմիտնիա, Սմիրնա	Smyrna	Izmir	29-31, 61, 103, 168, 205, 233, 239, (240), 249
Չոլախաշ	Չոլաքար	Zolakhach	Zolakar	116, 118, (138)
Չուիցերիա	Շվեյցարիա	Switzerland		30
Էնզելի	Էնզելի	Anzali	Bandar-e Anzali, Enzeli	28, 87
Էնկիւրի	Անկիւրիա, Անգարա, Անկարա	Ankara	Ancyra	29, 31, 205
Էշտիա	Հեշտիա	Eshtia		116

38.1 List of placenames from Adjarian's endmatter

Էջմիածին	Վաղարշապատ	Etchmiadzin	Vagharshapat	13, 37, 44
Եսկի-Չաղրա	Ստարա Չագրա	Eski Zagra	Stara Zagora	29, 31
Էվերեկ		Everek	Develi	215, (220)
Էտիրնե տես Սդրիանուպոլիս	Էդիրնե	Edirne see Adrianopolis		
Էրեղլի	Էրեղլի	Ereğli		31
Էրմենիքեանդ				76
Էօտեմիշ		Ödemiş		31, 34, 61
Էֆքերե		Efkere		215
Թագանոզ	Թագանոսի, Տագանոզ	Taganrog		26, 263
Թազաքենդ	Թազաքենդ	Tazakend		116
Թաթարիստան	Թաթարստան	Tatarstan		26, 61
Թաթար-Պաղարճոզ	Պաղարճիկ	Tatar Pazardzhik	Pazardzhik	29
Թաշքենդ	Թաշքենդ	Tashkent		26, 61
Թարապուլուս	Թրիպոլի, Տրիպոլի	Tripoli		28
Թարսուս	Տարսուս	Tarsus		28
Թաբրիզ	Թավրիզ	Tabriz		13, 28, 37, 40, 46-7, (49), 61, 70, 88
Թելավ	Թելավ	Telavi		25, 32
Թեմրիկ	Տեմրուկ	Temryuk		26
Թերեքեան շրջան		Terek area		26
Թեհրան	Թեհրան	Tehran	Teheran	28, 87
Թեմիր-խան-Շուրա	Թեմիր-խան-Շուրա	Temir-Khan-Shura	Buynaks	26
Թեոդոսիա	Թեոդոսիա	Theodosia	Feodosia	26, 263
Թերմե	Թերմե	Terme		184
Թիսկիպիս	Թիսկիպիս, Լուսակունք	Tiskülü	Tuskulu, Tuskuyulu, Lusakunk	116, 139
Թիլքեստան	Թիլքեստան, Թյուրքեստան	Turkistan		26, 61
Թիսեթի	Թիսեթ	Tianeti		25
Թիֆլիս	Թբիլիսի, Տփղիս	Tbilisi	Tiflis	1, 2, 4, 13, 19, 25, 32, 35- 37, 39, 40, 52-58, 62, (58- 60), 66, 95, 104, 147, 249, 291-2
Թոմարզա		Tomarza		215
Թորիա		Toria		116
Թուլցա		Tulcea		27, 31
Թոնովա	Վելիկո Տիրնովո	Tarnovo	Veliko Tarnovo, Tarnovo, Veliko Tarnovo	29, 31
Թրանսիլվանիա	Տրանսիլվանիա	Transylvania		27, 33, 270
Թրանսվալ	Տրանսվալ	Transvaal		28
Թրկուօքնա	Տիրգու Օլնա	Târgu Ocna		27
Թոնուս	Թոնուս	Tonus		225
Իգդիր		Igdir		288
Իզմիտ տես Լիկոմիդիա		Izmit see Nicomedia		
Իզնիկ		Iznik		241
Իլկարթի		Ishkarty ¹		26
Իպրայի տես Պրայա			Ibraila see Brăila	
Իսալու		Isalu		(286)
Իսմայիլ		Ismail		27, 31
Իտալիա		Italy		30, 87
Իրիցու գիւղ	Իրիցուգեղ	Iritsu	Çamurlu	138
Իւնիե		Ünye		184
Իքիաղաշ		İki Aghaj		(286)
Լաբինս	Լաբինսկ	Labinsk		26
Լազիստան		Lazistan		31
Լաթարի		Leter	Elmakaya	138, 139
Լաթաքիա	Լաթակիա	Latakia		28
Լայլաշ		Lailashi		25
Լառնաքա	Լառնակա	Larnaca		28
Լեհաստան		Poland		2, 27, 33, 270
Լեմպերկ	Լեմպերկ	Lemberg		27
Լեչխում		Lechkhumi		25
Լեզ	Լիզ	Erentepe	Liz	139

¹There are several places called Ishkarty in Dagestan

38 Placenames

Լիբանան		Lebanon		28
Լիլավա	Լիլաա	Lilava		37, 61, 70
Լիմասոլ	Լիմասոլ	Limassol		28
Լծեն	Լծեն	Ltsen		288
Լճե	Լճե	Lice		116, 159
Լոնտոն	Լոնտոն, Լոնտոն	London		29
Լորի	Լորի	Lori		37, 47, (50)
Խամուր		Hamur		138
Խաչեն	Խաչեն	Khachen	Seyidbeyli	68
Խաչմաս		Khachmaz		26, 32
Խաստուր		Khastur?		133
Խասքով	Հասկովի	Haskovo	Khaskov	29, 31
Խարասուբազար	Բեյրոզրոսկ	Karasubazar	Bilohirsk	26
Խարբերդ	Խարպուս	Kharberd	Kharpert, Harput, Elazığ	4, 13, 40, 103, 167-174, (170), 196-7, 202, 223, 225-6
Խարզան		Çarzan	Yanarsu	33
Խարկով		Kharkiv		27
Խզաբավրա	Խզաբավրա	Khizabavra		32
Խիան	Խիանք	Khian	Khiank, Salkumli, Firki	159, (164)
Խիզան		Hizan	Khizan	33, 116
Խլաթ		Khlat	Ahlat	116-8, 121, (133), 139
Խնուս		Hmus	Khnus	104, 116, 121, (128)
Խոյ		Khoy		27, 46, 76, 280, 288, (289-290), 291-2
Խոյթ	Խոյթ	Khoyt		121, (130)
Խոջենդ		Khujand		26
Խոտորջուր	Խոտորջուր	Khodorchur	Sirakonak	111-113
Խուլգումա	Խուլգումա	Khulgumo		32
Խրիմ	Ղրիմ	Crimea		26, 34, 108, 178, 233, 263-6, (266-9)
Խոթյոն		Khotyn		27
Շակքար		Tsakkar		116, 118, (135)
Շեբելդա		Tsehelda		184
Կալաց		Galați		27, 31, 33
Կալկաթա		Kolkata		28
Կալկոս		Kalkos	İkizpınar	32
Կախկա		Kaakhka	Kaka	26
Կաղզուան	Կաղզվան	Kaghzvan	Kağızman	37
Կամախ		Kamakh	Kemah	167
Կամիշին		Kamyshin		26
Կարնեն		Karnen	Ağaçlık, Karni	(123-4)
Կատտադուրդան		Kattakurgan		26
Կարին	Էրզրում	Karin	Erzurum	4, 10, 13, 15, 37, 61, 103-115, 117, 140-1, 167-8, 179, 225-7, 271, 291
Կարս		Kars		34, 104, 111
Կարտիկամ		Kartikami		32
Կեղա Հայաքաղաք	Գեղա	Gherla	Armenopolis	27, (278-9), 33
Կեսարիա	Կայսրի	Kayseri	Kesaria	29, 30, 32, 215
Կեսարիա գիտերդ		Kayseri villages		215-6, (219-221)
Կերչ		Kerch		26, 178, 263
Կելիպոլ	Կալիպոլի, Գալիպոլի	Gallipoli		29, 31
Կեմերեկ	Գեմերեկ	Gemerek		225
Կեյվե		Geyve		241
Կիլիկիա		Cilicia		4, 28, 33, 103, 196, 199-205, (206-211), 216, 239
Կիպրոս		Cyprus		28, 31, 32
Կիրասուն	Կիրասուն, Կերասուն, Գիրեսուն	Giresun	Kirasun	29, 178-9
Կիամիլճինա	Կոմոտինի	Gyumurdjina	Komotini	31, 258
Կիամիլչանե	Գյումյուլչանե	Gümüşhane	Gyumushkhane	29, 104, 178-9
Կիւշանա	Կյուշանա	Küçük Şana	Çukurköy	185, (192)
Կիրին, Կիրին	Կյուրին	Gürün		29, 215-6, (217-8), 225
Կոկանդ		Kokand		26
Կովկաս		Caucasus		26
Կորի		Kuris	Kori	288
Կուբանեան շրջան	Քուբանեան շրջան	Kuban area		26, 33
Կրակոմ		Krakom	Karakom, Eskikonak	139

38.1 List of placenames from Adjarian's endmatter

Կրասնովոդսկ	Կրասնավոդսկ, Պուրոմենբաշի	Krasnovodsk	Türkmenbaşy	26, 61
Կրետե	Կրետե	Crete		29
Հազգո	Հազգո	Hazzo	Hazo, Kozluk	159, 160, (164)
Հազրո		Hazro		159, (165)
Հայեպ	Հայեպ	Aleppo		28, 33
Հաճին	Հաճն, Հաճրն	Hadjin	Saimbeyli	28, 199-205, (208-9)
Համադան	Համատան	Hamadan	Hamedan	28, 87
Համշեն	Համշեն	Hamshen	Hemshin	13, 19, 103, 112, 174, 178, 184-191, (191-5), 222
Հայաքաղաք		Armenopolis		33
Հանդամեշ	Անդամիջ, Հանդամեշ	Փոճմից	Handamej	92
Հատկոն		Hadgon	Adgon, Günbatmaz	139
Հավաբար	Հավաբար	Avlabari	Havlabar	37
Համատանց		Havmdank?		147
Հին Խրիմ		Old Crimea		26
Հիւսային Կովկաս	Հյուսային Կովկաս	North Caucasus		26, 82
Հիսնիմանսուր	Հասնիմանսուր, Սոյեմանս	Hisn-Mansur	Adiyaman	29, 196, (198)
Հնդկաստան		India		28, 33, 87
Հչեշտ		Hincesti		27
Հոլանտա	Հոլանդիա	Holland		30, 87
Հունգարիա		Hungary		27, 270-2, (278-9), 33
Ձորագեղ	Ձորագեղ, Վալի Աղալու, Ձորագյուղ	Dzoragegh	Dzoragyugh	116, 118, (134)
Ղազախ		Gazakh	Qazax, Kazak	61, 62, 70, 71, (73)
Ղազվին		Qazvin		28, 87
Ղալա		Ghala	Gala, Berdaʼal	37
Ղարաբաղ	Արցախ	Karabakh	Gharabagh, Artsakh	3, 4, 9, 13, 18, 36, 37, 40, 44-46, 61-79, (72), 82-84, 88, 89, 95, 96, 100, 104, 142, 147, 282, 288
Ղարադաղ		Karadagh		27, 37, 61, 62, 70-72, (72)
Ղարասուբազար	Բելոգորսկ	Karasubazar	Bilohirsk	263
Ղարաքիլիսա	Ղարաքիլիսա, Վանաձոր	Gharakilisa	Vanadzor	61
Ղզլար		Kizlyar		26
Ղրզղլ-Արվաղ		Qızıl Arvad		26
Ղշլաղ	Ծղղղաշատ	Gyshlag	Tsaghkashat	37
Ղութա		Quba		26, 32, 76
Ղուլալի	Կարմիրգյուղ	Kulali	Karmirgyugh	37
Ղումուկուճաղ	Գումուկուճախ	Kumlubucak		138
Ղուշի-Թազաքենդ	Թասիկ	Kushchi-Tazakend	Tasik	288
Ճապաղուր		Chapaghjur	Çapakçur, Tchapaghjur, Bingöl	116, 167-8
Ճավա		Java		28, 87
Ճիսրի Շղուր	Ձիսր ալ-Շուղուր, Շուղուր	Jisr al-Shughur		28, 212
Ճուրճեյօ		Giurgiu		27
Ճուրճոկ	Ձուրճոկ	Gheorgheni		27
Ճոշարա	Ճոշարա	Çoşara		185
Մադրասա	Mədrasə	Mədrasə		32
Մազրա		Mazra		288
Մալա		Malya	Geçimli	185, (193)
Մալաքանդ	Սուլաքանդ	Mollakent	Melekend	139
Մալկարա		Malkara	Malgara	29, 31, 258, (262)
Մալաթիա		Malatya	Malatia	29, 103, 160, 196-7, (197- 8), 258-9
Մակնի		Makni?		147
Մակու		Maku		27, 139, 288
Մամանելիս	Մամանելիս	Mamanelis		291
Մայկոպ		Maykop		26, 263
Մանազկերտ		Manazkert	Malazgirt, Manzikert	116, 121, (127)
Մանիշակ	Մենեշմեն	Manishag?		184
Մանիսա		Manisa		29, 168, 239
Մանկասար		Mangasar	Mengeser, Yazılı	136-7
Մանճրլոգ		Mandjilik		225
Մանչեսթր	Մանչեստր	Manchester		29
Մանջուրիա		Manchuria		61
Մաջառ		Machar		26

38 Placenames

Մատրաս	Մադրաս, Չեննայ	Madras	Chennai	28
Մարաղա		Maragha	Maragheh	13, 28, 46, 160, 280-4, (284-6), 288, 292
Մարաշ		Marash	Maras, Kahraman-maras	3, 28, 196, 199-205, (209-210)
Մարսիլիա	Մարսել	Marseille		29
Մարսվան	Մարսուան, Մարզուան, Մարզվան	Merzifon	Marsivan	29, 232, 234, (238)
Մելիտոպոլ	Մելիտոպոլ	Melitopol		26
Մենեմեն		Menemen		239
Մերսին	Մերսին	Mersin is		28
Մերվ	Մերվ	Merv	Mary	26
Մերսին	Մարդին	Mardin		33
Միանդաբ		Miandoab		32
Միաց. Լահան.		United States		29, 34, 293
Միջագետք		Mesopotamia		33
Մծարա		Mtsara		184
Մոզդոկ		Mozdok		26
Մոկս	Մոկք	Moks	Moxoene, Mokk'	19, 116, 140, 145-8, 150, 151, (154), 159
Մոնպելիե	Մոնպելիե	Montpellier		29
Մոսկոա	Մոսկվա	Moscow		27
Մուժումբար		Mujumbar		28, 61, 70, 71
Մուղանջուղ	Այգեձոր	Maghanjugh	Aygedzor	288
Մունճուսուն	Մունճուսու	Munjusun		215, (219)
Մուշ		Mush	Muş	2-4, 10, 13, 15, 19, 103, 105-6, 116-140, (122-4), 159-163, 167-8, 270
Մուսուկ		Mosul		27, 33
Մուսուն	Մոսուն	Musun	Suluçem	138
Մուֆարդին	Սիվկան	Meyafarikin	Martyropolis, Silvan	33
Մսիս		Misis	Mopsuestia	28
Յունաստան	Հունաստան	Greece		29, 293
Նալլիհան	Նալլիհան	Nallihan		31, 205
Նախիջևան	Նախիջևան	Nakhichevan	Nakhchivan	92, 288
Նահեն		Nahen?		136, 138-9
Նամանղան		Namangan		26
Նանսի		Nancy		29
Նարման		Narman		111
Ներքին Ադեանան	Ներքին Գետաշեն	Upper Adyaman	Nerkin Getashen Ar	116, 118, (136)
Ներքին Գիլզալդարա	Վարդենիկ	Lower Gyuzeldara	Nerkin Gyuzeldara, Vardenik	116, 118, (138)
Ներքին Կարանլըղ	Կարանլուղ, Լուազլուղ	Lower Karanlug	Lusagyugh	116, 118, (136)
Ներքին Քարաքլիսա		Lower Qara Klisa		288
Ներքին Քեյոլաղրան	Ներքին Քյոլաղրան	Lower Kyolaghan?		116, 118, 139
Նիզե		Nize		215
Նիկոմիդիա (Իզմիտ)	Նիկոմեդիա, Իզմիթ, Իզմիսիտ	Nicomedia	Izmit	29-31, 103, 184, 205, 239, 241-4, (244-48)
Նիկոսիա		Nicosia		28
Նիւ-Եորք	Նյու Յորք	New York		29
Նիքսար	Նեոկեսարիա	Niksar		31
Նոգայսք	Պրիմորսկ	Nogaisk	Nogaysk, Prymorsk	26, 263
Նովոչերքասք	Նովո-Չերքասք, Նովոչերկասկ	Novocherkassk		26, 263
Նովորոսիսկ		Novorossiysk		25
Նորադուզ	Նորատուս	Noraduz	Noratus	37
Նորաշեն	Նորաշեն	Norashen	Yeni Rabat, Ahaldaba	291
Նոր-Բայազետ	Նոր-Բայազիտ, Գավառ	New Bayazet	Nor Bayazet, Nor Bayezit, Gavar	13, 14, 37, (48), 116
Նոր-Բայազետ գիւղերը		New Bayazet villages		14, 34, 118, 121, (133-9), 145, 152
Նորդուզ		Norduz		151, (155)
Նոր-Մարգելան	Ֆերգանա	Fergana	New Margelan	26
Նոր Նախիջևան	Նոր Նախիջևան	New Nakhichevan	Nor Nakhichevan, Nakhichevan-on-Don	2, 13, 19, 26, 34, 263, 266, (266-7), 271
Նուխի	Շաքի	Nukha	Shaki	25, 61, 62, 106
Շաղառ		Shaghat		288
Շամ տեւ Դամասկոս		Sham see Damascus		
Շամախի		Shamakhi		25, 36, 46, 76-80, (80-81), 82, 89, 244

38.1 List of placenames from Adjarian's endmatter

Շամախի գիւղերը		Shamakhi villages		25, 32, 61
Շամշահին		Shamshadin		37
Շապին-Գարահիսար		Şebinkarahisar		29, 103, 174-5, (175-7)
Շատախ		Shatakh	Çatak	140, 151, (155)
Շաարին	Շավարին	Sheverin	Shavarin	28
Շաւշեթ	Շավշեթ	Şavsat	Shavsheti	25
Շաւշեթ-Իմերիսէլ	Շաւշեթ-Իմերիսէլ	Şavsat-İmerkhevi		291
Շափշուկա	Շափսուգսկայա	Shapsugsкая		184
Շիրագ		Shiraz		28, 87
Շիրվան		Shirvan		33
Շորապանի	Շորապան	Shorapani		25
Շուլավեր	Շուլաւեր, Շուլավեր,	Shulaver	Shulaveri, Shaumiani	37
Շումլա		Shumla	Shumen	29, 31
Շուշի		Shushi	Shusha	13, 61, 62, 64, 106
Ոզմի	Ոզմ, Ոզմ	Vozim	Vozm, Vozmi, Gümüşören	13, 140, 145, 147-51 (156-8)
Ուզ		Uz		288
Ուլաշ		Ulaş		225
Ուլիքէնդ	Ուլիքէնդ	Ulukend?		138
Ուլմանա	Ուլմանա	Ujmana		116
Ուռֆա	Ուռֆայ, Ուրֆա	Urfa	Şanlıurfa	29, 159, (166)
Ուսթըր	Ուսթըր, Վոսթըր	Worcester		29
Ուրիպենո		Uribeno?		26
Ուրմիա		Urmia		27, 32, 46, 281, 284, (286-7)
Չաթալճա	Չաթալճա	Çatalca		31, 258
Չակիրբեյ	Չակիրբեյ, Չաղըրբեյ	Çakırbey		139
Չարշամբա	Չարշամբա	Çarşamba		184
Չարջոյ	Թուրքմենաբադ	Chardzhou	Türkmenabat	26
Չարսանճա	Չարսանճա	Çarsancak	Charsanjak, Akpazar	167, (172)
Չաքիչլար		Chakichlar?		26
Չերնաւեօ	Չերնաւո	Chernaev		26
Չերնոսօրեան Նհ.		Chernomorskaya	Black Sea Governorate	25
Չերնովիցա	Չերնովից	Chernivtsi		27
Չերքէսիտան	Չերքէզիտան	Circassia		33
Չիր-Եուրթ		Chiri-Yurt		26
Չմկանճա		Çemişgezek	Çmshkatsag	167-8
Չորլու	Չորլու	Çorlu		29, 31, 258
Պաթավիա	Բատավիա, Ջակարտա	Batavia	Jakarta	28
Պալանտի	Պալանտ, Պալանտի	Balages?		215, (219)
Պալքեսիր	Բալքեսիր, Բալքեսիր	Balikesir		29
Պաղեստին		Palestine		28, 33
Պաղտատ	Բաղդադ	Baghdad		27
Պայազիտ	Պայազիտ, Բայազետ	Bayazit	Doğubayazit	34, 37, 44-47, 119, 139, 140, 179
Պայրնուրդ		Bayındır		239
Պանտրմա	Բանդրմա	Bandırma		29
Պաշկալէ	Բաշկալէ, Ադամակներտ	Başkale	Bashkale, Adamakert	140
Պաշլաւով	Պումբրովեն	Dumbrăveni		27
Պապատաղ	Բաբադաղ	Babadag		27, 31
Պաս		Pas		147
Պասրա	Բասրա	Basra		27
Պարսկաստան		Persia		27, 28, 34, 61, 87, 140, 288
Պարտիզակ		Bardızağ	Partizak, Başıcecik, Başiskele	184, 241, (245)
Պաքաու		Bacău		27
Պելճիքա	Բելգիա	Belgium		30
Պենզա		Penza		26
Պետերբուրգ	Սանկտ Պետերբուրգ, Սենտ Փիթերբուրգ	Saint Petersburg		27
Պետրո-Ալեքսանդրովսկ	Պետրո-Ալեքսանդրովսկ	Petro-Aleksandrovsk	To'rtko'l, Turtkul	26
Պետրովսկ	Մախաչկալա	Makhachkala or Petrovsk	Petrovskoye, Port-Petrovsk	26
Պերեկոպ		Perekop		26

38 Placenames

Պելան	Բելյան, Պելյան	Belen in Hatay		28
Պեյրուք	Բեյրուք	Beirut		28, 33
Պենլի		Benli?		241, (247)
Պիլեճիկ	Բիլեջիք	Bilecik	Bilejik	29
Պիրմանիա	Բիրմա, Մյանմա	Birmania	Burma, Myanmar	28, 87
Պշերիէ	Բշերիկ, Բիշերի, Պշերի	Beşiri		33
Պոհտան		Bohtan		33
Պոմպայ	Բոմբեյ, Մոմբայ	Bombay	Mumbai	28
Պոսթոն	Պոսթոն, Բոստոն	Boston		29
Պուկանըխ	Բուկանըք, Կոփ	Bulamk	Bulanikh, Gop, Kop	116-7, 121, (125)
Պուլղարիա	Բուլղարիա	Bulgaria		29, 31, 32, 34, 293
Պուշիռ	Բուշեհր	Bushehr		28
Պուրկաս		Burgas		29, 31
Պուրտուր		Burdur	Բուրդուր	31, 34, 61
Պուրովինա	Բուկովինա	Bukovina		27, 33, 270
Պուքրեշ	Բուխարեստ	Bucharest		27
Պոաշով	Բրաշով	Braşov		27
Պրայա		Brăila		27, 31
Պրուսա	Բուրսա	Bursa		29, 32
Պոթուշան	Պոթուշան, Բոտոշան	Botoşani		27
Պոյիս	Պոյիս, Ստամբուլ, Կոստանդնուպոլիս	Istanbul	Bolis, Constantinople	12, 13, 19, 29-32, 35-6, 103-4, 106-7, 175, 178-9, 227, 233-4, 239, 249-254, (254-7), 258-260, 263-4, 292
Ջիբիլ		Jibil?		26
Ջիզաք		Jizzakh		26
Ջուլա	Ջուլֆա	Julfa	Jugha	1, 28, 30, 36-7, 45-6, 76, 79, 87-90, (90-91), 139
Ռազկրատ	Ռազգրադ	Razgrad		29, 31
Ռամիս		Ramis		92
Ռանկուն	Ռանգուն, Յանգոն	Rangoon	Yangon	28
Ռաչին	Ռաճա	Racha		25
Ռեմլե		Ramle	Ramla	28
Ռեշտ	Ռաշտ, Ռեշտ	Rasht		28, 87
Ռոման		Roman		27
Ռոստով		Rostov		26, 268
Ռոտոսթո	Ռոտոսթո, Թեքիրդաղ	Rodosto	Tekirdağ	13-4, 29, 31, 103, 174, 258-260, (260-2)
Ռումանիա		Romania		27, 31, 33, 293
Ռուսիա		Russia		26, 34, 263, 288
Ռուսճուք	Ռուսե	Ruse		29, 31
Սաթլեյ		Satlél	Yaylaalti	291
Սամաստ		Salmast	Salmas	27, 76, 288
Սամարա		Samara		26
Սամարղանդ		Samarkand		26, 61
Սամսատ	Սամսուատ	Samsat	Samosata	33
Սամսոն	Սամսոն, Սամսուն	Samsun		13, 29, 184, 232
Սամոջուվար	Սամոջուվար	Szamosújvár		33
Սասուն		Sason	Sasun	116-7, 121, (128)
Սարատով		Saratov		26
Սեբաստիա		Sebastia	Sivas	4, 29, 103, 106, 174, 223, 225-7, (228-31), 233, 289, 260
Սեյանիկ	Սեյանիկ	Thessaloniki	Saloniki	29
Սերեք	Սիրեստ	Siret		27
Սեւաստոպոլ	Սեւաստոպոլ	Sevastopol		26, 178, 263
Սեւերեկ	Սեւերեկ, Սեւերակ	Siverek	Severek	159, (166)
Սեօլեօզ		Sölöz		241
Սթանսօզ	Սթանսոզ	Stanosz	Yenikent	31, 205, (210)
Սթալճա		Straldzha		29
Սիբերիա		Siberia		26
Սիբվիզ		Sibviz	Szepviz, Frumoasa	27
Սիզրան		Syzran		26
Սիլիստրե	Սիլիստրա	Silistra		29, 31
Սիլվրի		Silivri		29, 31, 258
Սիմբիրսկ	Սիմբիրսկի	Simbirsky		26
Սիմֆերոպոլ	Սիմֆերոպոլ	Simferopol		26, 263
Սինկապոու	Սինգապուր	Singapore		28
Սինսօպ	Սինոպ	Sinop		184, 282

38.1 List of placenames from Adjarian's endmatter

Սիս		Sis		28, 30
Սիսիան		Sisian		288
Սիվրիհիսար		Sivrihisar		31, 205
Սիւրիա		Syria		28, 33, 103, 212-3, (213-4)
Սիլվան	Սիլվան	Silvan		33
Սիլվեն	Սիլվեն	Sliven		29, 31
Սիրտ	Սիրտ	Siirt		33
Սիլնագ		Sighnag		25, 32
Սամարանկ	Սեմարանկ	Semarang		28
Սոխում		Sokhumi	Sukhumi	25, 32, 34, 184
Սովուշբուկաղ		Savaj Bolagh	Mahabad	32
Սուեդիա	Սվեդիա	Svedia	Süveydiye, Samandağ, Svetia	28, 199, 212
Սուլինա		Sulina		27, 31
Սուդուշուք		Suq al-Shuyukh		27
Սումաթա	Սումաթրա, Սումատրա	Sumatra		87
Սուչավա		Suceava		3, 13, 15, 27, 30, 97, 270-2, (273-8)
Սուրաբայա	Սուրաբայա	Surabaya		28
Սուրբ-խաչ	Բուդյոնովսկ	Budyonovsk	Svyatoy Krest, Surb Khach	26
Սուրբ Մակար		Sourp Magar	Magaravank	28
Սոֆիա		Sofia		29
Սպահան		Isfahan		87
Ստավրոպոլ	Ստավրոպոլ, Ստավրոպոլ	Stavropol		26, 263
Սոչի	Սոչի	Sochi		184
Վախաղալու Վան		Van		116, 118, (134) 3, 4, 10, 13, 15, 18-9, 34, 46, 103, 116-8, 139- 58, (151-2), 160, 270, 282, 288
Վանքի		Vanki	Albayrak	138
Վանա		Varna		29, 31
Վարանդա		Varanda	Fuzuli, Martuni	68
Վարգա	Վարգա	Vargavi		32
Վարոնեժ	Վարոնեժ	Voronezh		27
Վենետիկ		Venice		249
Վերին Ադեման	Վերին Գետաշեն	Lower Adyaman	Verin Getashen	116, 118
Վերին Գիւզալդարա		Upper Gyuzeldara		116, 118, (138)
Վերին Կարանլըղ	Կարանլուղ, Լուսագլուղ	Upper Karanlug	Lusagyugh	116
Վերին Զեյլաղան	Վերին Զեյլաղան, Փանկունք	Upper Kyolaghran		116, 118, 139
Վիեննա	Վիեննա	Vienna		27
Վիդին	Վիդին	Vidin		29
Վլադիկավկազ	Վլադիկավկազ	Vladikavkaz		26, 32
Վրաստան		Georgia		25, 32, 52
Տանակերտ	Մնազլուտ	Danaqirt	Anagut, Tanakert	92
Տաճկաստան		Ottoman Turkey		34, 37, 61
Տանձուտ		Tanzot	Danzot, Aydıncöy, Tanzoti	291
Տարնետ	Դարանդա	Darende	Daranda	29, 215-6, (218-9)
Տափավանք		Dapavank	Güzelsu	(133)
Տաքթա	Դաքթա	Dhaka		28
Տելի-Օրման		Teleorman		29
Տեոէ-Աղաճ	Ալեքսանդրուպոլիս	Dedeağaç	Alexandroupoli	31
Տերսիմ	Տերսիմ	Dersim	Tunceli	167, 169, (172)
Տիատին	Դիատին, Տատեն	Diyadin	Diadin	116, 140, 145-6, (152-4)
Տիգրանակերտ	Տիգրանեքի, Դիարբեքի, Տիգրապեքի	Tigranakert	Dikranagerd, Diyarbakır, Diarbekir	4, 13, 19, 33, 103, 159-67, (163), 196-7, 258-9
Տիմոթեա	Դիմիտրոպոլիս	Dimetoka	Demotika, Didymoteicho	31
Տիվրիկ	Տևրիկ	Divriği	Divrig	29, 215-6
Տոպրիչ	Դոբրիչ	Dobrich		29
Տուրքս	Տուրքս	Turtskh		32

38 Placenames

Տրապիզոն		Trabzon	Trapizon, Trebizond	13, 29, 31, 103, 112, 175, 178-9, (180-3), 184-85, 190, 233, 263
Ցարիցին	Վոլգոգրադ	Tsaritsyn	Volgograd	26
Տիլա		Çannab	Tsghna	4, 92, 100
Փայաս		Payas		199
Փաշաքենդի	Բաշքենդ, Գեղարքունիք	Bashkend	Gegharkunik	37
Փաստ		Past?		147
Փարիզ		Paris		13, 29
Փիսիկուր		Pkhikur	Çihori, Çukurköy, Çikor	291
Փոքր Ասիա	Ասատուր, Ասատուիա	Asia Minor	Anatolia	29, 30, 32, 61, 174, 178, 239, 241
Փոքր-Հայք		Lesser Armenia		29, 31
Փրովիդենս	Փրովիդենս, Փրովիդիենս	Providence		29
Փոթի	Փոթի	Poti		25, 32, 178
Քաղաքի		Kələki	Kaghaki	92
Քարնապատ	Քարնապատ	Karnobat		29, 31
Քարաշեն	Քարաշեն	Karashen		288
Քարաքլիսա		Qara Klisa		288
Քափլանտիա	Քելիթաուն	Cape Town		28
Քեարիմքենդ	Քյարիմքենդ Եղկաշեն	Kyarimkend	Tsaghkashen	37
Քերսոն		Cherson		27, 31
Քերքիւք	Քերքիւք, Քերքուք	Kirkuk		27, 33
Քեսա-Մահմադ	Քյոսա Մահմեդ	Kösemehmet		37
Քեսապ	Քեսաբ	Kessab	Kesab	28, 200, (210)
Քեթահիա	Քյոթահիա	Kütahya		29
Քիլիս		Kilis		28, 199
Քիլվար		Kilvar		26, 32
Քիշնե	Քիշնե	Chişnâu		27, 31
Քյուզաքըղ	Քյուզաքըղ, Լանջաքըղուր	Kyuzadzhiik	Lanjaghbyur	37
Քիւրտիստան	Քուրդիստան	Kurdistan		28, 32
Քրի		Kiği	Kghi	167, (171)
Քորուն	Քորուն	Korun?		138
Քոստանցա (Քեսթրենճե)		Constanța	Köstence	27, 31
Քութայի		Kutaisi		25, 32
Քուփուրան	Գուփուրան	Küpkiran	Yukarıküpkiran, Yukarı Küpkiran	137
Քրոնշթատ		Kronstadt	Braşov	27
Օդեսա		Odesa	Odessa	27, 31
Օզում տես Ուզի		Ozum see Vozim		
Օլթի		Olti	Oltu	32, 291
Օնի	Օն	Oni		25
Օնճալու	Յոնճալի, Առվտոց	Yoncalı	Aravüdots	139
Օշ		Osh		26
Օվ		Ovs	Döküктаş	147
Օվաճըք		Ovacık		241, (246)
Օր		Or	Isthmus of Perekop	26
Օրդակլու		Ordaklı		37
Օրթաքեյ	Օրթաքեյ	Ortaköy		241
Օրտու		Ordu		29, 232, 234
Օքրոբակերտ		Okrobakert	Köprülü	291
Ֆամագուստա	Ֆամագուստա	Famagusta		28
Ֆացա	Ֆաթա	Fatsa		184
Ֆենեսե		Fenese		215
Ֆիլիպպե	Պլովդիվ	Filibe	Plovdiv	29, 31
Ֆրանսա		France		29, 293
Ֆրեզնո	Ֆրեզնո	Fresno		29
Ֆոքշան	Ֆոքշան	Foçşani		27

38.2 List of placenames that Adjarian did not list

The previous table is for the place names that Adjarian listed. While translating the text, I came across a small number of additional place names (and names for bodies of water) that Adjarian didn't include in his list.

Table 38.2: Names of places that Adjarian did not list

Armenian	English
Ալիս	Alis, Kızılırmak
Առտեալ	Artial, Artyal, Ardeal, Erdély, Transylvania
Արաքս	Araks, Aras
Եփրատ	Euphrates
Էրմենի քեանդ, Արմենիքենդ	Ermenikend
Կասպից ծով	Caspian Sea
Մարմարա	Marmara
Միջերկրական	Mediterranean Sea
Նիկիա	Nicaea
Ոսկեղջիւր	Golden Horn
Պարսկահայաստան	Persian Armenia, Persarmenia
Սեւ ծով	Black Sea
Սեւանայ լիճ	Lake Sevan
Սըղնախ	Signagi, Sighnaghi
Վոսփոր	Bosporus, Bosphorus
Վոլգա, Վոլգա	Volga
Տաճկահայաստան, Տաճկաստան	Ottoman Turkey, Ottoman Armenia
Փայտակարան	Paytakaran

References

- Adjarian, H. 1901. Lautlehre des Van-Dialekts. *Zeitschrift für armenische Philologie* 1. 74–86, 121–138. <https://archive.org/details/zeitschriftfrar00unkngoog/>.
- Adjarian, Hrachia. 1909. *Classification des dialectes arméniens*. Paris: Librairie Honoré Champion. <https://archive.org/details/bibliothquedel173ecol/page/n7/mode/2up>.
- Adjarian, Hratchia. 1899. Les explosives de l'ancien arménien étudiées dans les dialectes modernes. In *La parole ou revue internationale de rhinologie, otologie, laryngologie et phonétique expérimentale*, 119–127. Paris. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k57626142/f121.item>.
- Baronian, Luc. 2017. Two problems in Armenian phonology. *Language and Linguistics Compass* 11(8). e12247. DOI: [10.1111/lnc3.12247](https://doi.org/10.1111/lnc3.12247).
- Bezrukov, Nikita. 2022. *Caucasus in motion: Dynamic wordhood and morpheme positioning in Armenian and beyond*. University of Pennsylvania. (Doctoral dissertation).
- Bezrukov, Nikita & Hossep Dolatian. 2020. Mobile affixes across Western Armenian: Conflicts across modules. In *University of Pennsylvania Working papers in Linguistics*, vol. 26, 6.
- Boyacioglu, Nisan. 2010. *Hay-Pay: Les verbs de l'arménien occidental*. Paris: L'Asiathèque.
- Braun, Angelika. 2013. An early case of “VOT”. In *Interspeech 2013*, 119–122. ISCA. DOI: [10.21437/Interspeech.2013-50](https://doi.org/10.21437/Interspeech.2013-50).
- Chambers, J. K. & Peter Trudgill. 1998. *Dialectology*. 2nd edn. Cambridge University Press. DOI: [10.1017/CBO9780511805103](https://doi.org/10.1017/CBO9780511805103).
- Comrie, Bernard. 1984. Some formal properties of focus in Modern Eastern Armenian. *Annual of Armenian Linguistics* 5. 1–21.
- de Cirbied, Jacques Chahan. 1823. *Grammaire de langue arménienne*. Paris: Éverat.
- Dekmejian, Hrair. 1997. The Armenian diaspora. In Richard G. Hovannisian (ed.), *The Armenian people from ancient to modern times*, vol. 2, 413–445. Houndsmill/London: Macmillan Press.
- DeLisi, Jessica. 2018. Armenian prosody in typology and diachrony. *Language Dynamics and Change* 8(1). 108–133. DOI: [10.1163/22105832-00801005](https://doi.org/10.1163/22105832-00801005).

References

- Djahukian, G. B. 1986. Introduction. In John A. C. Greppin & Amalya A. Khachaturian (eds.), *A handbook of Armenian dialectology*. Delmar, NY: Caravan Books.
- Dolatian, Hossep. 2022. An apparent case of outwardly-sensitive allomorphy in the Armenian definite. *Glossa: a journal of general linguistics* 7(1). DOI: [10.16995/glossa.6406](https://doi.org/10.16995/glossa.6406).
- Dolatian, Hossep. 2023a. Isomorphism between orthography and underlying forms in the syllabification of the Armenian schwa. *Phonological Data and Analysis* 5(4). DOI: [10.3765/pda.v5art4.68](https://doi.org/10.3765/pda.v5art4.68).
- Dolatian, Hossep. 2023b. Output-conditioned and non-local allomorphy in Armenian theme vowels. *The Linguistic Review* 40. 1–42. DOI: [10.1515/tlr-2022-2104](https://doi.org/10.1515/tlr-2022-2104).
- Dolatian, Hossep, Afsheen Sharifzadeh & Bert Vaux. 2023. *A grammar of Iranian Armenian: Parskahayeren or Iranahayeren* (Languages of the Caucasus). Unpublished manuscript. Berlin: Language Science Press. DOI: [10.5281/zenodo.8177018](https://doi.org/10.5281/zenodo.8177018).
- Donabédian, Anaïd. 2018. Middle East and beyond - Western Armenian at the crossroads: A sociolinguistic and typological sketch. In Christiane Bulut (ed.), *Linguistic minorities in Turkey and Turkic-speaking minorities of the periphery*, 89–148. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. DOI: [10.2307/j.ctvckq4v1](https://doi.org/10.2307/j.ctvckq4v1).
- Donabédian, Anaïd. 2001. Tabou linguistique en arménien occidental: ‘gor’ progressif est-il ‘turc’? In Anaïd Donabédian (ed.), *Langues de diaspora, languages en contact*. Vol. 18 (Faits de langue), 201–210. Paris: Ophrys.
- Dum-Tragut, Jasmine. 2002. *Word order correlations and word order change: An “applied-typological” study on literary Armenian variants*. München: Lincom Europa.
- Dum-Tragut, Jasmine. 2009. *Armenian: Modern Eastern Armenian* (London Oriental and African Language Library 14). Amsterdam: John Benjamins. DOI: [10.1075/loall.14](https://doi.org/10.1075/loall.14).
- Dum-Tragut, Jasmine. 2012. Amen tel hay kay. 20 years later - Pluricentric Armenian and its changed dominance hierarchy. In Rudolf Muhr (ed.), *Non-dominant varieties of pluricentric languages. Getting the picture*, 187–206. Peter Lang Verlag.
- Finck, Franz Nikolaus. 1907. *Die Sprache der armenischen Zigeuner*. St. Petersburg: Acad. Impériale des Sciences.
- Gilanentz, Petros di Sarkis. 1959. *The chronicle of Petros di Sarkis Gilanentz concerning the Afghan invasion of Persia in 1722, the siege of Isfahan and the repercussions in northern Persia, Russia and Turkey*. Translated by Caro Owen Minasian. Lisbon: Imprensa Nacional. <https://archive.org/details/chroniclepetrosdisarkisgilanentz/mode/2up>.

- Godel, Robert. 1975. *An introduction to the study of Classical Armenian*. Wiesbaden: Reichert Wiesbaden.
- Grammont, Maurice. 1908. *Mélanges de linguistique offerts à M. Ferdinand de Saussure*. Paris: Champion.
- Greppin, John A. C. & Amalya A. Khachaturian. 1986. *A handbook of Armenian dialectology*. Delmar, NY: Caravan Books.
- Hammalian, Stephen John. 1984. *A generative phonology of Old Armenian*. New York University. (Doctoral dissertation).
- Hanusz, Jan. 1886. *O języku Ormian polskich. i. Wyrazy zebrane w Kutach nad Czeremoszem / Sur la langue des Arméniens polonais. I. Mots recueillis à Kutu*. Kraków: w drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hanusz, Jan. 1889. *Lautlehre der polnisch-armenischen Mundart von Kutu in Galizien*. Extracted from "Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes" volumes 1-3. Vienna: Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.
- Hodgson, Katherine. 2019. *Relative clauses in colloquial Armenian: Syntax and typology*. Université Sorbonne Paris. (Doctoral dissertation).
- Kahnemuyipour, Arsalan & Karine Megerdooimian. 2011. Second-position clitics in the vP phase: The case of the Armenian auxiliary. *Linguistic Inquiry* 42(1). 152–162. DOI: [10.1162/LING_a_00033](https://doi.org/10.1162/LING_a_00033).
- Kahnemuyipour, Arsalan & Karine Megerdooimian. 2017. On the positional distribution of an Armenian auxiliary: Second-position clisis, focus, and phases. *Syntax* 20(1). 77–97. DOI: [10.1111/synt.12129](https://doi.org/10.1111/synt.12129).
- Karapetian, Shushan. 2014. "How do I teach my kids my broken Armenian?": *A study of Eastern Armenian heritage language speakers in Los Angeles*. University of California, Los Angeles. (Doctoral dissertation).
- Karst, Josef. 1901. *Historische Grammatik des Kilikisch-Armenischen*. Strassburg: Verlag von Karl Trübner.
- Kavassian, Sossy. 1983. *Certains problèmes morphologiques de l'arménien parlé chez les immigrants arméniens de première et deuxième génération à Montréal*. Québec: Université Laval. Centre international de recherches sur le bilinguisme.
- Kelly, Niamh E. & Lara Keshishian. 2021. Voicing patterns in stops among heritage speakers of Western Armenian in Lebanon and the US. *Nordic Journal of Linguistics* 44(2). 103–129. DOI: [10.1017/S0332586521000093](https://doi.org/10.1017/S0332586521000093).
- Kim, Ronald I. 2021. The phonetics and phonology of Old Armenian <V>, <W>, and Prevocalic <OW>. *Transactions of the Philological Society* 119(3). 371–392. DOI: [10.1111/1467-968X.12224](https://doi.org/10.1111/1467-968X.12224).

References

- Macak, Martin. 2017. The phonology of Classical Armenian. In Jared Klein, Brian Joseph & Matthias Fritz (eds.), *Handbook of comparative and historical Indo-European linguistics*, 1037–1079. Berlin/Munich/Boston: Walter de Gruyter. DOI: [10.1515/9783110523874-016](https://doi.org/10.1515/9783110523874-016).
- Macak, Martin Jakub. 2016. *Studies in Classical and Modern Armenian phonology*. University of Georgia. (Doctoral dissertation).
- Manoukian, Jennifer. 2022. Literary translation and the expansion of the Ottoman Armenian reading public, 1853–1884. *Book History* 25(1). 128–171. DOI: [10.1353/bh.2022.0007](https://doi.org/10.1353/bh.2022.0007).
- Manoukian, Jennifer. 2023. *In search of purity: Language, ideology and global intellectual movements in Ottoman Armenian history, 1750-1915*. University of California, Los Angeles. (Doctoral dissertation).
- Martirosyan, Hrach. 2018. The Armenian dialects. In Geoffrey Haig & Geoffrey Khan (eds.), *The languages and linguistics of Western Asia*, 46–105. Berlin/-Boston: De Gruyter. DOI: [10.1515/9783110421682-003](https://doi.org/10.1515/9783110421682-003).
- Martirosyan, Hrach. 2019. The Armenian dialects: Archaisms and innovations; description of individual dialects. *Bulletin of Armenian Studies / Армянский гуманитарный вестник* 5. 164–258.
- Meillet, Antoine. 1977. *Études de linguistique et de philologie arméniennes*. Vol. 2. Louvain: Imprimerie Orientaliste.
- Msérianz, Lévon. 1899. Notice sur la phonétique du dialecte arménien de Mouch. In *Actes du onzième Congrès international des orientalistes, Paris 1897*, vol. 1, 299–316. <https://books.google.com/books?id=dw5BAQAAMAAJ>.
- Parnassian, Nevard A. 1985. On the formation of Ashkharhabar. *Annual of Armenian Linguistics* 6. 67–73.
- Patkanoff, K. 1866. *Über den armenischen Dialekt von Agulis*. Berlin.
- Pedersen, Holger. 1906. Armenisch und die nachbarsprachen. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der Indogermanischen Sprachen* 39(3). 334–485. <https://www.jstor.org/stable/40846285> (9 October, 2023).
- Petermann, Heinrich Julius. 1867. Über den Dialect der Armenier von Tiflis. *Abhandlungen der Königlich Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Philosophisch: Historische Klasse*. 1866th ser. 57–87. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/Abhandlungen_der_K%C3%B6niglichen_Akademie_der_Wissenschaften_in_Berlin_%28IA_abhandlungenderk1866deut%29.
- Pierce, Mark. 2007. Vowel epenthesis vs. schwa lexicalization in Classical Armenian. *Journal of Indo-European Studies* 35(1/2). 111–119.

- Samvelian, Pollet, Pegah Faghiri & Victoria Khurshudyan. 2023. On the persistence of SVO: the case of Modern Eastern Armenian. *Linguistics*. DOI: [10.1515/ling-2021-0013](https://doi.org/10.1515/ling-2021-0013).
- Sayeed, Ollie & Bert Vaux. 2017. The evolution of Armenian. In Jared Klein, Brian Joseph & Matthias Fritz (eds.), *Handbook of comparative and historical Indo-European linguistics*, 1146–1167. Berlin/Munich/Boston: Walter de Gruyter. DOI: [10.1515/9783110523874-021](https://doi.org/10.1515/9783110523874-021).
- Schirru, Giancarlo. 2012. Laryngeal features of Armenian dialects. In Benedicte Nielsen Whitehead, Thomas Olander, Birgit Olsen & Jens Elmegard Rasmussen (eds.), *The sound of Indo-European: Phonetics, phonemics, and morphophonemics*, 435–457. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Schröder, Johann Joachim. 1711. *Thesaurus linguae armenicae*. Amsterdam.
- Schwink, Frederick W. 1994. On the lexicalization of Classical Armenian vowel epenthesis. In *NSL: Linguistic Studies in the Non-Slavic Languages of the Commonwealth of Independent States and the Baltic Republics*, vol. 7, 287–298. Chicago Linguistic Society, The University of Chicago.
- Seyfarth, Scott, Hossep Dolatian, Peter Guekguezian, Niamh Kelly & Tabita Toparlak. 2023. Armenian (Yerevan Eastern and Beirut Western varieties). *Journal of the International Phonetic Association*. DOI: [10.1017/S0025100323000130](https://doi.org/10.1017/S0025100323000130).
- Sievers, Eduard. 1901. *Grundzüge der Phonetik, zur Einführung in das Studium der Lautlehre der indogermanischen Sprachen*. Breitkopf & Härtel. <https://archive.org/details/grundzgederphon00sievgoog>.
- Tahtadjian, Talia. 2020. *Western Armenian rhotics: A differential phonetic study*. Carleton University. (Bachelor's thesis).
- Tahtadjian, Talia Lisa. 2021. *Phonetic interference in the production of stops by Western Armenian bilinguals*. University of Toronto. (MA thesis).
- Thomson, Robert W. 1989. *An introduction to Classical Armenian*. Delmar, NY: Caravan Books.
- Toparlak, Tabita. 2019. *Etudes phonétiques en arménien*. Université Paris 3 - Sorbonne Nouvelle. (MA thesis).
- Vaux, Bert. 1995. A problem in diachronic Armenian verbal morphology. In Jos Weitenberg (ed.), *New approaches to medieval Armenian language and literature*, 135–148. Amsterdam: Rodopi.
- Vaux, Bert. 1998. *The phonology of Armenian*. Oxford: Clarendon Press.
- Vaux, Bert. 2007. Homshetsma: The language of the Armenians of Hamshen. In Hovann Simonian (ed.), *The Hemshin: History, society and identity in the highlands of northeast Turkey*, 257–278. London and New York: Routledge.

References

- Vaux, Bert. 2008. Zok: The Armenian dialect of Agulis. In Barlow Der Mu-grdichian (ed.), *In between Paris and Fresno: Armenian Studies in honor of Dick-ran Kouymjian*, 283–301. Costa Mesa, CA: Mazda Press.
- Vaux, Bert. 2012. The Armenian dialect of Smyrna. In Richard Hovannisian (ed.), *Armenian Smyrna/Izmir: The Aegean Communities*, 111–126. Costa Mesa, CA: Mazda Publishers.
- Vlasyan, Narine. 2019. Shamakhi: A lost dialect, a lost identity. *EVN Report*. <https://evnreport.com/spotlight-karabakh/shamakhi-a-lost-dialect-a-lost-identity> (1 November, 2022).
- Weitenberg, Jos J. S. 2017. The dialectology of Armenian. In Jared Klein, Brian Joseph & Matthias Fritz (eds.), *Handbook of comparative and historical Indo-European linguistics*, 1132–1146. Berlin/Munich/Boston: Walter de Gruyter. DOI: [10.1515/9783110523874-020](https://doi.org/10.1515/9783110523874-020).
- Мсерианц, Левон Зармайрович. 1897. *Этюды по армянской диалектологии. Ч. 1: Сравнительная фонетика мушского диалекта в связи с фонетикой габара* [Etudes on Armenian dialectology. Part 1: Comparative phonetics of the Mush dialect in connection with the phonetics of the Grabar]. Москва: Университет. тип. <https://books.google.com/books?id=klORIFZlqAgC>.
- Мсерианц, Левон Зармайрович. 1901. *Этюды по армянской диалектологии. Ч. 2: Сравнительная морфология мушского диалекта в связи с морфологией габара и среднеармянского* [Etudes on Armenian dialectology. Part 2: Comparative morphology of the Mush dialect in connection with the morphology of Grabar and Middle Armenian]. Москва: Университет. тип.
- Патканов, Керопэ Петрович. 1869. *Исследование о диалектах армянского языка: Филологический опыт* [A study on dialects of the Armenian language: Philological experience]. Санкт-Петербург: Тип. Имп. Акад. наук.
- Патканов, Керопэ Петрович. 1875. *Материалы для изучения армянских наречий* [Materials for the study of Armenian dialects]. Санктпетербур: Тип. Имп. Акад. наук. <https://books.google.com/books?id=xlxIAQAAMAJ>.
- Томсон, Александр. 1887. *Лингвистические исследования* [Linguistic research]. Vol. 1. С.-Петербургъ: Тип. Е. Евдокимова.
- Томсон, Александр. 1890. *Историческая грамматика современного армянского языка города Тифлиса* [Historical grammar of the modern Armenian language of the city of Tiflis]. С.-Петербургъ: Тип. Е. Евдокимова. <https://books.google.com/books?id=-yMVAAAAYAAJ>.
- Ազգագրական Հանդես [Ethnographic Magazine]. 1895. Թիֆլիս. <https://www.flib.sci.am/journal/ethno/Main.html>.

- Ալլահվերտեան, Յակոբ. 1884. Ուլնիա կամ Չեյթուն, լեռնային ավան ի Կիլիկիա: Նկարագիր տեղական, կենսական, բանասիրական եւ լեզուաբանական [*Ulnia or Zeitun, a mountain town in Cilicia: Description local, vital, philological and linguistic*]. Պոլիս: Տպագրութիւն Գ. Պաղտատլեան. <https://books.google.com/books?id=GBUzAAAAMAAJ>.
- Ախվերդեան, Գեորգեայ. 1852. Սայեթ-Նովայ. լուս զցած աշխատասիրութենով [*Sayat-Nova*]. Սոսկվը: Ի տպարանի վլատիմիրայ Գստիէ. https://www.google.co.uk/books/edition/Sajeath_N%5C%C3%5C%B4waj/-bg-AAAAcAAJ.
- Աղայան, Էդուարդ Բագրատի (ed.). 1981. Ժամանակակից հայերենի խոսակցական լեզուն [*Modern colloquial Armenian*]. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիա.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1898. Քննութիւն Ասլանբեգի բարբառին [Study of the Aslanbeg dialect]. Բազմավէպ 56(1). 31–35. <https://arar.sci.am/dlibra/publication/164854/edition/149934>.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1901. Քննություն Ղարաբաղի բարբառի [*Study of the dialect of Karabakh*]. Վաղարշապատ: Տպարան Սայր Աթոռաց Ս Էջմիածնի.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1902. Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերը Պոլսի հայ ժողովրդական լեզուին մէջ համեմատութեամբ Վանի, Ղարաբաղի եւ Նոր-Նախիջեանի բարբառներուն [*Turkish loanwords in the colloquial language of Istanbul Armenians, in comparison with the dialects of Van, Karabagh, and New Nakhichevan*] (Էմինեան ազգագրական ժողովածու 3). Սոսկուա-Վաղարշապատ: Լազարեան Ճեմարան Արեւելեան Լեզուաց.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1911. Հայ Բարբառագիտութիւն [*Armenian dialectology*]. Սոսկուա-Նոր-Նախիջեան: Լազարեան Ճեմարան Արեւելեան Լեզուաց.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1926. Հայերէն արմատական բառարան [*Armenian etymological dictionary*]. Երևան: Երևանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1935. Քննութիւն Ագուլիսի բարբառի [*Study of the dialect of Agulis*]. Երևան: Պետական Հրատարակչութիւն.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1941. Քննություն պոլսահայ բարբառի [*Study of the Armenian dialect of Istanbul*]. Երևան: Պետական Համալսարանի Հրատարակչություն.
- Աճառեան, Հրաչեայ. 1952. Լիակատար քերականություն Հայոց լեզվի [*Complete grammar of the Armenian language*]. Vol. 1. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիա Հրատարակչություն. <http://serials.flib.sci.am/Founders/Acharyan%20LQ1-2/book/content.html>.
- Այտընեան, Արսէն. 1866. Քննական քերականութիւն աշխարհաբար կամ արդի հայերէն լեզուի [*Critical grammar of the Vernacular or Modern Armenian language*]. Վիեննա: Միսիթարեանց տպարան.

References

- Անդրանիկ. 1900. Տերսիմ Ճանապարհորդութիւն եւ Տեղագրութիւն [*Der-sim: Travels and topography*]. Թիֆլիս: Թիֆլիսի Հայոց Հրատարակչական Ընկերութիւն.
- Արեւելեան մամուլ [*Eastern Press*]. 1882. Չմիւռնիա. https://tert.nla.am/mamul/Arevelean_mamul_1/Table.html.
- Բազմավէպ [*Bazmavep*]. 1843-present. Վենետիկ. <http://tert.nla.am/mamul/Bazmavep/Table.html>.
- Բիւրակն [*Byurakn*]. 1882. Պոլիս. <http://tert.nla.am/mamul/Byurakn/Table.html>.
- Գազանճեան, Յովհաննէս. 1899. Եւրոկիոյ հայոց գաւառաբարբառը [*The provincial dialect of the Armenians of Evdokia*]. Վիեննա: Միսիթարեան տպարան. <https://books.google.com/books?id=NiQ-AAAAYAAJ>.
- Գապրիէլիան, Մ. Ս. 1912. Ակնայ գաւառաբարբառը [*The Akn dialect*]. Վիեննա: Միսիթարեան Տպարան.
- Դավթյան, Կարո Ստեփանի. 1966. Լեռնային Ղարաբաղի բարբառային քարտեզը [*Dialectal map of Mountainous Karabakh*]. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիայի Հրատարակչություն.
- Չաքարյան, Հովհաննէս. 1981. Հայերենի հասարակական տարբերակումը Երևանում [Social differentiation of Armenian in Yerevan]. In Էդուարդ Բագրատի Աղայան (ed.), Ժամանակակից հայերենի խոսակցական լեզուն [*Modern colloquial Armenian*], 120–278. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիա.
- Էմինեան ազգագրական ժողովածու [*Eminian Ethnographic Journal*]. 1901. Մոսկվա. <https://www.flib.sci.am/journal/emnian/Main.html>.
- Լոյս [*Light*]. 1910. Նոր Նախիջեան. <https://tert.nla.am/mamul/luys-1910/NLA/List.html>.
- Լրաբեր [*Messenger*]. 1904. Նոր Ջուղա. <http://tert.nla.am/mamul/nor%5C%20jughayi%5C%20lraber/NLA.html>.
- Լրաբեր [*Messenger*]. 1908. Աստրախան. <http://tert.nla.am/mamul/lraber-1908/NASLib.html>.
- Խաթաբալա [*Khatabala*]. 1906-1916, 1922, 1925, 1926. Թիֆլիս. <http://tert.nla.am/mamul/xatabala-1906/NASLib.html>.
- Կատվայան, Վիկտոր. 2015. Եղեռնը և հայոց լեզուն [The genocide and the Armenian language]. Բանբեր հայագիտության 1. 103–113.
- Կռունկ հայոց աշխարհին [*Crane to the Armenian world*]. 1860. Թիֆլիս. <http://tert.nla.am/mamul/Krunkhayocashxarhi/Table.html>.
- Հայելի [*Mirror*]. 1906. Թիֆլիս. <http://tert.nla.am/mamul/Haeli1/Table.html>.
- Հանդէս Ամսօրեայ [*Monthly Review*]. 1887-present. <http://tert.nla.am/mamul/Handesamsorya/Table.html>.

- Ղարազյուլյան, Թերեզա. 1981. Ակնարկներ ժամանակակից հայերեն խոսակցական լեզվի [Observations on modern colloquial Armenian]. In Էդուարդ Բագրատի Աղայան (ed.), ժամանակակից հայերենի խոսակցական լեզուն [Modern colloquial Armenian], 120–278. Երևան: Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների Ակադեմիա.
- Ղարիբյան, Արարատ. 1941. Համառոտություն հայ բարբառագիտության [Summary of Armenian dialectology]. Երևան: Պետհամալսարանի տպ. <https://arar.sci.am/dlibra/publication/307074/>.
- Ճանիկեան, Յովսեփ Կ. 1895. Հնուքիւնք Ակկայ [Antiques of Akn]. Թիֆլիս: Տպարան Մ.Դ. Ռոսինեանցի. <https://books.google.com/books?id=VScOAAAAIAAJ>.
- Մեր ձայնը [Our voice]. 1907. Նոր Նախիջեան. <https://tert.nla.am/mamul/Mer%20dzayn1907/NLA.html>.
- Մելիք-Դաւիթաբէկ, Ս. 43-45, 113-114, 229-232, 354-35. Ձայնական ուսումնասիրութիւն Մարաշի բարբառին [A phonetic study of the Marash dialect]. Հանդէս ամսօրեայ 7. 1896.
- Նոր կեանք [New life]. 1907. Նոր Նախիջեան. <https://etchmiadzinlibrary.am/images/Magazin/Norr%20kyanq.html>.
- Ջահուկյան, Գևորգ Բեգլարի. 1972. Հայ բարբառագիտության ներածություն [Introduction to Armenian dialectology]. Երևան: ՀՀ ԳԱԱ Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ.
- Սարգսեանց, Սարգիս. 1883. Ագուլեցոց բարբառը. Չօկերի լեզուն, լեզվաբանական հետազոտութիւն [The dialect of Agulis: The Zok language, a linguistic study]. Մոսկվա: Գերբեկի տպարան.
- Սարգսյան, Արմեն Յուրիկի. 2013. Ղարաբաղի բարբառի բառարան [Dictionary of the Karabakh dialect]. Երևան: Էդիթ Պրինտ.
- Սրուանձտեան, Գարեգին. 1876. Մանանայ [Manna]. Պօլիս: Տպագրութիւն Ե. Ս. Տնտեսեան. <https://digilib.aua.am/book/473/496/9656/%D5%84%D5%A1%D5%B6%D5%A1%D5%B5>.
- Տէր-Ղազարեան, Ա. 1908. Հանրամատչելի բառարան օտարազգի բառերի եւ գործածութեան մէջ մտած մտքերի ու դարձաւածքների [A popular dictionary of foreign words and common phrases and expressions]. Թիֆլիս: ԷՊՕԽԱ.
- Քօսեան, Յակոբ. 1899. Հայք ի Չմիւռնիա եւ ի շրջակայս [Armenians in Smyrna and its surroundings]. Վիեննա: Մխիթարեան տպարան. http://serials.flib.sci.am/openreader/Zmyur_1899/book/content.html.

Translation and commentary on Adjarian 1911 ‘Armenian dialectology’

Set blurb on back with \BackBody{my blurb}